Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Songül ŞİMŞEKLER

Doktora Tezi

Ankara, 2026

İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Songül ŞİMŞEKLER

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Özel Hukuk Anabilim Dalı

Doktora Tezi

Ankara, 2026

KABUL VE ONAY

Songül ŞİMŞEKLER tarafından hazırlanan "İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü" başlıklı bu çalışma, 05.06.2026 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından doktora tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Erkan KÜÇÜKGÜNGÖR (Başkan)

Doç. Dr. Derya ATEŞ (Danışman)

Doç. Dr. Yıldız ABİK (Üye)

Prof. Dr. Burcu Gülseren ÖZCAN BÜYÜKTANIR (Üye)

Dr. Öğr. Üyesi Pınar Alkım BEKAR (Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım.

Prof. Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin/raporumun tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kağıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinlerin yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan ***"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"*** kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. (1)
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ... ay ertelenmiştir. (2)
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. (3)

08/06/2026

Songül ŞİMŞEKLER

"Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge"

*(1) Madde 6. 1. Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu** iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*

*(2) Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulunun** gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*

*(3) Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, **tezin yapıldığı kurum** tarafından verilir *****. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, **ilgili kurum ve kuruluşun önerisi** ile **enstitü** veya **fakültenin** uygun görüşü üzerine **üniversite yönetim kurulu** tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.*
Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir

****** Tez **danışmanının** önerisi ve **enstitü anabilim dalının** uygun görüşü üzerine **enstitü** veya **fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.***

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Doç. Dr. Derya ATEŞ** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

Songül ŞİMŞEKLER

TEŞEKKÜR

Başta, doktora sürecim boyunca anlayışlı ve yol gösterici tutumuyla her aşamada yanımda olan danışmanım Doç. Dr. Derya ATEŞ'e en içten teşekkürlerimi sunarım. Akademik birikimi kadar insani yaklaşımıyla da bana rehberlik etmiş, özellikle bir kadın akademisyen ve anne olmanın beraberinde getirdiği zorlukları derinlemesine anlamış ve bu anlayışı tez sürecime bir yük ya da eksiklik olarak değil, aksine desteklenmesi gereken bir gerçeklik olarak yansıtmıştır. Aynı zamanda tez izleme komitesi ve savunma jürisinde yer alan ve değerli katkılar sunan Prof. Dr. Erkan KÜÇÜKGÜNGÖR ve Doç. Dr. Yıldız ABİK'e; ayrıca savunma jürisinde yer alarak yönlendirici eleştirileri ve değerli önerileriyle çalışmanın gelişimine önemli katkılar sağlayan Prof. Dr. Burcu Gülseren ÖZCAN BÜYÜKTANIR ile Dr. Öğr. Üyesi Pınar ALKIM BEKAR'a şükranlarımı sunarım.

Yazım sürecindeki eleştiri ve görüşleri için Prof. Dr. Mehmet AKÇAAL'a ve bu süreçte işleri kolaylaştırmak adına yardımlarından ötürü Ar. Gör. Elif KARA'ya ayrıca teşekkür ederim. Akademik çalışmalarım boyunca desteklerini esirgemeyen Kafkas Üniversitesi'ndeki değerli hocalarıma ve mesai arkadaşlarıma şükranlarımı sunarım. Bu süreçteki kıymetli katkıları ve manevi destekleri vesilesiyle Prof. Dr. Akın BİNGÖL'e, Doç. Dr. Alper TAZEGÜL'e, Öğr. Gör. Serdar UÇAR'a, Dr. Öğr. Üyesi Muhammet Burak ATALAY'a ve Öğr. Gör. Muhammed Abdullah KONDAKCI'ya içtenlikle teşekkür ederim.

Bu tezin hazırlanması sürecinde 2025 yılında Almanya'daki Köln Üniversitesi Hukuk Fakültesi bünyesinde faaliyet gösteren Tarihsel Karşılaştırmalı Hukuk Enstitüsü kürsüsünde 4 ay süreyle araştırma yapabilmem, Türkiye Bilimsel ve Teknolojik Araştırma Kurumu (TÜBİTAK) tarafından doktora öğrencilerine sağlanan *"2214/A Yurt Dışı Doktora Sırası Araştırma Burs Programı"* ile mümkün olmuştur. Sağladıkları bu değerli akademik destek dolayısıyla TÜBİTAK'a içten teşekkürlerimi sunarım. Ayrıca, Köln'de bulunduğum süre boyunca beni misafir araştırmacı olarak kürsüsüne kabul eden ve enstitünün tüm akademik imkânlarından yararlanmama olanak sağlayan Prof. Dr. Sonja MEIER'e teşekkürü bir borç bilirim.

Akademi yolculuğuma ilham veren merhum amcam Doç. Dr. Adnan ALDEMİR'i saygı, özlem ve minnetle anıyorum. Bu tez onun kıymetli hatırasına ithaf edilmiştir.

Emekleri ve sevgileriyle yanımda olan annelerim Münever ALDEMİR ve Nuran ŞİMŞEKLER ile babalarım Abdullah ALDEMİR ve Fahrettin ŞİMŞEKLER'e; ayrıca her koşulda desteklerini hissettiğim kardeşlerime içtenlikle teşekkür ederim.

Schopenhauer, *"İstek daima sıcaktır, teşekkür ise soğuk" (Die Bitte ist heiß, der Dank ist kalt)* der. Bu çalışmanın her bir satırında, taleplerim kadar sıcak ve samimi bir destekle yanımda duran sevgili yol arkadaşım Oğuz Han ŞİMŞEKLER'e; ışığımı söndürmeden gölgesinde soluklanabildiğim ve başarımı kendi başarısı gibi içtenlikle sahiplendiği için hiçbir zaman soğumayacak bir minnet ve içtenlikle teşekkür ederim. Biricik kızım Tomris Neva'ya ise bebekliğinden ve oyun saatlerinden ödünç aldığım zamanlar için farkında olmadan gösterdiği tahammülü, saf sevgisi ve güzel gülüşü için sonsuz minnettarım.

ÖZET

ŞİMŞEKLER, Songül. *İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü*, Doktora Tezi, Ankara, 2026.

Geleneksel anlayışın aksine, borç ilişkisi sadece edimlerin ifasıyla sona eren statik bir yapı değil; dürüstlük kuralı ve güven ilkesi üzerine inşa edilmiş, zamansal sınırları ifanın ötesine taşan dinamik bir organizasyon ilişkisidir. Dolayısıyla borç ilişkisinin tasfiyesiyle tüm yükümlülükler sona ermez. Aksine, taraflar arasındaki nitelikli sosyal temasın bir yansıması olarak bazı sözleşmeler için sadakat yükümlülükleri varlığını sürdürür.

Bu çalışmada, borç ilişkisinin sona ermesinden sonra da etkisini sürdüren ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, Türk ve mukayeseli hukuk çerçevesinde incelenmiştir. Çalışmanın temel amacı, sözleşme sonrası dönemde taraflar arasındaki hukuki bağın hangi ölçüde devam ettiğini ve bu bağın ileriye etkili sadakat yükümlülüğü aracılığıyla nasıl şekillendiğini ortaya koymaktır. Bu kapsamda, söz konusu yükümlülüğün tanımı, hukuki niteliği, kapsamı ve sınırları belirlenmiş; ihlali hâlinde uygulanacak sorumluluk rejimi doktrindeki görüşler ışığında sistematik bir şekilde değerlendirilmiştir.

Çalışmada ayrıca; sır saklama, rekabet etmeme, bilgilendirme ve yeniden işe alma gibi somut görünümler üzerinden bu yükümlülüğün uygulamadaki tezahürlerinden örnekler verilmiştir. İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün, tarafların akdi hareket serbestisini kısıtlayan sürekli bir esaret ilişkisine dönüşmemesi için; müdahalenin istisnai, somut olayın özelliklerine göre sınırlı ve dürüstlük kuralı çerçevesinde hakkaniyete uygun olması gerektiği vurgulanmıştır. İhlal halinde ise *culpa in contrahendo* sorumluluğundan farklı olarak, geçerli bir sözleşme zeminine dayanılması hasebiyle çoğunlukla müspet zararın tazmin edilmesi gerektiği sonucuna ulaşılmıştır. Nihayetinde bu çalışma, Türk Borçlar Hukuku doktrininde henüz yeterince sistematize edilmemiş olan sözleşme sonrası sadakat ödevinin dogmatik sınırlarını belirleyerek, uygulamadaki boşluklara çözüm önerileri sunmayı amaçlamaktadır.

Anahtar Sözcükler

İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü, Sözleşme Sonrası Yükümlülükler, Güven Sorumluluğu, Dürüstlük Kuralı, Borca Aykırılık.

ABSTRACT

ŞİMŞEKLER, Songül. *Post-Contractual Duty Of Loyalty*, Ph. D. Dissertation, Ankara, 2026.

Contrary to the traditional understanding, an obligation relationship is not a static structure that terminates merely with the performance of obligations; rather, it constitutes a dynamic relational framework grounded in the principles of good faith and reliance, extending beyond the temporal limits of performance. Accordingly, the liquidation of the obligation does not necessarily entail the extinction of all duties. On the contrary, as a reflection of the qualified social interaction between the parties, duties of loyalty may, in certain contractual relationships, continue to exist even after termination.

This study examines post-contractual duties of loyalty within the framework of Turkish and comparative law. Its primary aim is to determine the extent to which the legal bond between the parties persists after the termination of the contract and to analyse how this bond is shaped through post-contractual duties of loyalty. In this context, the definition, legal nature, scope, and limits of such duties are identified, and the liability regime applicable in case of their breach is systematically evaluated in light of doctrinal approaches.

The study further illustrates the practical manifestations of these duties through concrete examples such as confidentiality, non-compete obligations, duties to inform, and the obligation to re-employ. It is emphasised that, in order to prevent post-contractual duties of loyalty from transforming into a perpetual restriction on contractual freedom, any interference must remain exceptional, proportionate to the circumstances of the конкрет case, and aligned with the requirements of good faith and fairness. In the event of a breach, unlike liability based on culpa in contrahendo, the existence of a valid contractual basis generally leads to the compensation of expectation (positive) damages.

Ultimately, this study seeks to delineate the dogmatic boundaries of post-contractual duties of loyalty—an area not yet sufficiently systematised in Turkish law—and to offer solutions to practical challenges.

Keywords

Post-Contractual Duty of Loyalty, Post-Contractual Obligations, Reliance Liability, Principle of Good Faith, Breach of Obligation.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY ..... İ
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI..... İİ
ETİK BEYAN..... İİİ
TEŞEKKÜR ..... İV
ÖZET..... Vİ
ABSTRACT ..... Vİİ
İÇİNDEKİLER ..... Vİİİ
KISALTMALAR ..... Xİİİ
GİRİŞ 1
1. BÖLÜM İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN KAVRAMLAR 15
1.1. YÜKÜMLÜLÜK VE KÜLFET KAVRAMLARI 15
1.1.1. Yükümlülük Kavramı 16
1.1.1.1. Birincil Yükümlülükler – İkincil Yükümlülükler Ayrımı 18
1.1.1.2. Edim Yükümlülükleri – Yan Yükümlülükler Ayrımı 19
1.1.1.2.1. Edim Yükümlülükleri 21
1.1.1.2.1.1. Asli Edim Yükümlülükleri 22
1.1.1.2.1.2. Yan Edim Yükümlülükleri 22
1.1.1.2.2. Yan Yükümlülükler 25
1.1.1.2.2.1. İfaya Yardımcı Yan Yükümlülükler 30
1.1.1.2.2.2. Koruma Yükümlülükleri 31
1.1.2. Külfet Kavramı 37
1.1.3. Yükümlülük ve Külfet Kavramlarının Farkları 37
1.2. SÖZLEŞME SONRASI DEVAM EDEN YÜKÜMLÜLÜK KAVRAMI 38
1.2.1. Terim Meselesi 39
1.2.2. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Kaynağı 42
1.2.3. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Kapsamı 43
1.2.4. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Sınıflandırılması 47
1.2.5. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Başlangıç Anı 54
1.2.6. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerde Kusur 58

1.3. SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ KAVRAMI 59
1.3.1. Sadakat Kavramı 59
1.3.2. Sadakat Yükümlülüğünün Kapsamı 61
1.3.3. Sadakat Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği 65
1.3.4. Sadakat Yükümlülüğünün Tarihsel Gelişimi ve Mukayeseli Hukuktaki Yeri 69
1.3.5. Sadakat Yükümlülüğünün Başlangıcı 72
1.3.6. Sadakat Yükümlülüğünün İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ile İlişkisi 73
1.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ KAVRAMI 75
1.4.1. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Tanımı 75
1.4.2. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Benzer Kavramlardan Farkı 81
1.4.2.1. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Culpa In Contrahendo 81
1.4.2.1.1. Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Yükümlülüklerin Kapsamı 87
1.4.2.1.2. Görüşmeleri Ciddi Şekilde Gerçekleştirme Yükümlülüğü 89
1.4.2.1.2.1. Aydınlatma Yükümlülüğü 90
1.4.2.1.2.2. Kendi Bilgisini Kendi Öğrenme Yükümlülüğü 92
1.4.2.1.2.3. Doğru Davranma Yükümlülüğü 93
1.4.2.1.3. Kanunda Sözleşme Öncesi Sorumluluğa İşaret Eden Düzenlemeler 94
1.4.2.1.4. Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Sorumluluğun Hukuki Niteliği 96
1.4.2.1.5. Alman Hukukunda Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Kusur Sorumluluğunun Hukuki Nitelendirmesi 101
1.4.2.1.6. Sözleşme Öncesi Koruma Yükümlülüklerinin İhlalinin Sonuçları 103
1.4.2.1.7. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ile Karşılaştırma 108
1.4.2.2. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Tasfiye Yükümlülükleri 112
1.4.2.3. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Hukuki İşlemle Kararlaştırılan İleriye Etkili Yükümlülükler 115
1.4.3. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Mukayeseli Hukuktaki Yeri 119
1.4.3.1. Roma Hukukunda 119
1.4.3.2. Alman ve İsviçre Hukukunda 122
2. BÖLÜM İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ, TÜRLERİ, ŞARTLARI VE SINIRLARI 128
2.1. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ 128
2.1.1. Dönüşüm Teorisi 129

2.1.2. Birlik Teorisi 130
2.1.3. Dürüstlük Kuralından Bağımsız Ahlaki Yükümlülük Teorisi 132
2.1.4. Yorumcu Yaklaşım Teorisi 133
2.1.5. Dürüstlük Kuralından Doğan Yükümlülük Teorisi 135
2.1.6. Değerlendirmemiz 139
2.2. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN TÜRLERİ 142
2.2.1. Sır Saklama Yükümlülüğü 142
2.2.1.1. Sır Saklama Yükümlülüğünün Kapsamı 142
2.2.1.2. Sır Saklama Yükümlülüğünün Mukayeseli Hukuktaki Yeri 147
2.2.1.3. Sır Saklama Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği 149
2.2.1.4. Özel Olarak Haksız Rekabet Koruması 150
2.2.2. Rekabet Etmeme Yükümlülüğü 153
2.2.2.1. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Kapsamı 153
2.2.2.2. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği 154
2.2.2.3. Farklı Hukuk Dallarında Rekabet Etmeme Yükümlülüğü 158
2.2.2.3.1. Hizmet Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü 158
2.2.2.3.2. Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü 166
2.2.2.3.3. Ortaklıklarda Rekabet Etmeme Yükümlülüğü 167
2.2.2.4. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Sona Ermesi 175
2.2.2.5. Rekabet Etmeme Yükümlülüğüne Aykırılıkta Görevli ve Yetkili Mahkeme 176
2.2.2.6. Sır Saklama Yükümlülüğü ile Rekabet Etmeme Yükümlülüğü Arasındaki Sınır 179
2.2.3. Bilgilendirme Yükümlülüğü 184
2.2.4. İstisnai Bir Uygulama: Yeniden İşe Başlatma Yükümlülüğü 190
2.3. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ŞARTLARI 193
2.3.1. Önceden Kurulmuş Geçerli Bir Borç İlişkisinin Varlığı 193
2.3.2. Geçerli Borç İlişkisinde Edim Yükümlülüğünün Sona Ermesi 198
2.3.3. İşlem Bağlantısı 201
2.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SINIRLARI 203
2.4.1. Zaman Bakımından 205
2.4.2. Şekil Bakımından 206
2.4.3. Kapsam Bakımından 207

3. BÖLÜM İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN ŞARTLARI, HUKUKİ NİTELİĞİ, YÜKÜMLÜLÜKLERİN HUKUKİ TEZAHÜRLERİ VE İHLALİN HUKUKİ SONUÇLARI 211

3.1. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN ŞARTLARI 211

3.1.1. Sadakati İhlal Edici Davranış 214

3.1.2. Korunmaya Değer Haklı Bir Menfaatin Varlığı 215

3.1.3. Etki Etme İmkânı 217

3.2. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ 217

3.2.1. Sözleşmesel Sorumluluk Görüşü 219

3.2.1.1. Sözleşmenin Müspet İhlali 219

3.2.1.2. Sözleşmenin Müspet İhlalinin Terminolojisi 221

3.2.1.3. Sözleşmenin Müspet İhlalinin Kapsamı ve Normatif Dayanağı 224

3.2.2. Güven Sorumluluğu Görüşü 229

3.2.3. Haksız Fiil Görüşü 238

3.2.4. Değerlendirmemiz: Sözleşmeye Benzer Bir Sorumluluk Rejimi 244

3.3. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALLERİNİN HUKUKİ TEZAHÜRLERİ 248

3.3.1. Borçlar Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 249

3.3.1.1. Hizmet Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 249

3.3.1.2. Vekalet Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 252

3.3.1.3. Eser Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 255

3.3.1.4. Satış Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 256

3.3.1.5. Kira Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 260

3.3.1.6. Yayım Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 262

3.3.2. Medeni Hukukta İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 264

3.3.2.1. Aile Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 264

3.3.2.2. Tüzel Kişi Organlarında İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 273

3.3.3. İş Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 274

3.3.4. Ticaret Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 282

3.3.4.1. Pay Sahiplerinin Sadakat Yükümlülüğü İhlali 287

3.3.4.2. Şirket Yöneticilerinin Sadakat Yükümlülüğü İhlali 295

3.3.5. Sağlık Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali 304

3.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİNİN HUKUKİ SONUÇLARI 306
3.4.1. Aynen İfa Talebi 308
3.4.2. İhlale Son Verilmesi Talebi 311
3.4.3. Tazminat Yükümlülüğü ve Unsurları 313
3.4.3.1. Hukuka Aykırılık 317
3.4.3.2. Kusur 319
3.4.3.3. Zarar 320
3.4.3.3.1. Maddi ve Manevi Zarar 321
3.4.3.3.2. Müspet Zarar ve Menfi Zarar Ayrımı 323
3.4.3.4. İlliyet Bağı 325
3.4.4. Cezai Şart Talebi 326
3.4.5. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün İhlalinde Dönme ve Fesih 328
3.4.6. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün İhlalinde İspat 330
SONUÇ 332
KAYNAKÇA 339
EK 1 ORJİNALLİK FORMU 372
EK 2 ETİK KURUL MUFİYET FORMU 374

KISALTMALAR

Abs.	**:** Absatz
Abt.	**:** Abteilung
AG	**:** Aktiengesellschaft
AİHM	**:** Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi
AK	: Avukatlık Kanunu
AktG	**:** Aktiengesetz
AP	: Arbeitsrechtliche Praxis
ArbR	**:** Arbeitsgesetzbuch
ArbRSlg	**:** Arbeitsrechtliche Sammlung
ARD	**:** Arbeitsrechtliche Entscheidungen
Art.	**:** Artikel
ASBÜHFD	**:** Ankara Sosyal Bilimler Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Auf.	**:** Auflage
AÜEHFD	**:** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AÜHFD	**:** Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
AVR.DD	**:**Arbeitsvertragsrichtlinien des Diakonischen Werkes der Evangelischen Kirche in Deutschland
AYM	**:** Anayasa Mahkemesi
B.	**:** Baskı
BAG	**:** Bundesarbeitsgericht
Bd.	**:** Band
BeckOK	**:** Beck'sche Online-Kommentar
BeckRS	: Beck-Rechtsprechung
BFH	**:** Bundesfinanzhof
BGB	: Bürgerliches Gesetzbuch
BGH	**:** Bundesgerichtshof
bkz.	**:** bakınız
BRAO	**:** Bundesrechtsanwaltsordnung
BT-Drs.	**:**Bundestags-Drucksache
BÜHFD	**:** Bahçeşehir Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi

BÜTBFD **:** Başkent Üniversitesi Ticari Bilimler Fakültesi Dergisi
BV **:** Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft
C. **:** Cilt
Çev. **:** Çeviren
D. **:** Daire
DEÜHFD **:** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
Dig. **:** Digesta
Diss. : Dissertation
DStR **:** Deutsches Steuerrecht
E. **:** Esas
Ed. **:** Editör
Einl. SchuldR : Einleitung Schuldrecht
E.T. **:** Erişim Tarihi
EÜHFD **:** Erzincan Binali Yıldırım Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
f. **:** Fıkra
Gai **:** Gaius
GbR :Gesellschaft bürgerlichen Rechts
GeschGehG : Geschäftsgeheimnisschutzgesetz
GewO **:** Gewerbeordnung
GG **:** Grundgesetz
GmbH **:** Gesellschaft mit beschränkter Haftung
GmbHG **:** Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung
GÜHFD **:** Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
GWB **:** Gesetz gegen Wettbewerbsbeschränkungen
Haz. **:** Hazırlayan
HBV-HFD **:** Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
HD. **:** Hukuk Dairesi
HFD **:** Hukuk Fakültesi Dergisi
HGB **:** Handelsgesetzbuch
HHFD **:** Hacettepe Hukuk Fakültesi Dergisi
HMK **:** Hukuk Muhakemeleri Kanunu
Hrsg. **:** Herausgeber

Ius.	**:** Justinianus
Ins.	**:** Institutiones
İBK	**:** İçtihatı Birleştirme Kararı
İBBGK	**:** İçtihatı Birleştirme Büyük Genel Kurulu
İK	**:** 4857 sayılı İş Kanunu
İMK	**:** İş Mahkemeleri Kanunu
İMÜHFD	**:** İstanbul Medeniyet Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
İÜHFM	**:** İstanbul Hukuk Mecmuası
İÜMHAD	**:** İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
JW	**:** Juristische Wochenschrift
K.	**:** Karar
KLÜHFD	**:** Kırklareli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
LG	**:** Landgericht
LwZR	**:** Landwirtschaftssenat des Bundesgerichtshofs Zivilsachen
Macq	**:** Macqueen's Reports
md.	**:** madde
MHAD	**:** İstanbul Üniversitesi Mukayeseli Hukuk Araştırmaları Dergisi
MHD	**:** Medeni Hukuk Dergisi
MÜHFAD	**:** Marmara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Hukuk Araştırmaları Dergisi
NJW	**:** Neue Juristische Wochenschrift
Nr.	**:** Nummer
NZBau	**:** Neue Zeitschrift für Baurecht und Vergaberecht
ObA	: Oberster Gerichtshof Arbeitsrechtssache
OGH	**:** Oberster Gerichtshof
OLG	**:** Oberlandesgericht
OR.	**:** Obligationenrecht
pr.	**:** principium
Ra	**:** Rechtsangelegenheit arbeitsrechtlich
RAG	**:** Reichsarbeitsgericht
RG	**:** Reichsgericht
R.G.	**:** Resmi Gazete

RGZ : Reichsgericht in Zivilsachen
Rn. : Randnummer
S. : Sayı
s. : sayfa
SchRModG : Schuldrechtsmodernisierungsgesetz
StudZR-WissOn : Studentische Zeitschrift für Rechtswissenschaft Heidelberg
StGB : Strafgesetzbuch
SÜHFD : Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi
T. : Tarih
TAAD : Türkiye Adalet Akademisi Dergisi
TBBD : Türkiye Barolar Birliği Dergisi
TBK : Türk Borçlar Kanunu
TCK : Türk Ceza Kanunu
Tlb. : Teilband
TMK : Türk Medeni Kanunu
TTK : Türk Ticaret Kanunu
TVG : Tarifvertragsgesetz
u.a. : und andere
UKHL : United Kingdom House of Lords
UWG : Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb
vb. : ve benzeri
vd. : ve devamı
VerlG : Verlagsgesetz
WM : Wertpapier-Mitteilungen
WS : Wintersemester
Yarg. : Yargıtay
YİBBGK : Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu
YSBD : Yalova Sosyal Bilimler Dergisi
YDÜ : Yakın Doğu Üniversitesi
ZGB : Schweizerisches Zivilgesetzbuch
ZR : Zivilsache Revision
ZVertriebsR : Zeitschrift für Vertriebsrecht

GİRİŞ

Borç ilişkisi, sadece tarafların asli edim yükümlülüklerini yerine getirmesiyle sona eren basit bir hukuki bağ değil; temeli dürüstlük kuralına dayanan ve taraflar arasındaki güven ilişkisiyle şekillenen yaşayan bir süreçtir. Geleneksel borçlar hukuku anlayışında, edimin ifası veya başka bir borcun sona erme sebebi ile borç ilişkisinin tasfiye edildiği kabul edilse de modern doktrin borçlar hukuku anlayışı, borç ilişkisini sadece edimlerin değiş-tokuşuna yönelik statik bir yapı olarak değil, taraflar arasında geniş anlamda bir güven ve organizasyon ilişkisi olarak görür. Bu dinamik yapı içerisinde sözleşme sonrası yükümlülükler, *"edimden bağımsız koruma yükümlülükleri"* kategorisinde yer alır.[1]

Sözleşme ilişkilerinin sona ermesinin yarattığı sonuçlar, yalnızca modern hukuk düzenlerine özgü bir olgu değildir. Tarihsel süreç incelendiğinde, sözleşmenin nihayete ermesiyle tüm hak ve yükümlülüklerin anında ortadan kalkmadığı; aksine, bazı ödevlerin varlığını koruduğu, bazılarının ise tam da bu bitiş anında doğduğu görülmektedir. Bu ileriye dönük sonuçlar, Roma hukukundan günümüze kadar dürüstlük kuralının bir izdüşümü olarak hukuki sistemlerde yer bulmuştur. Nitekim taraflar arasındaki hukuki bağın sona ermesi, o güne kadar kurulan güvenin ve paylaşılan risk alanının da aniden yok olması anlamına gelmez.

Bu çalışma borç ilişkilerinde, *"İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü"* kavramını, borç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülükler üzerinden sistematize etmeyi amaçlamaktadır. Borç ilişkisinin içeriğini oluşturan edim yükümlülükleri ile koruma yükümlülükleri arasındaki ayrım, ileriye etkili yükümlülüklerin dogmatik zeminini oluşturur. Bu bağlamda çalışma, salt bir sözleşme sonrası devam eden edim yükümlülüğü incelemesi değil; odağına dürüstlük kuralından beslenen sadakat unsurunu alan bir araştırmadır.

Sözleşme sonrası devam eden yükümlülüklerin hukuki dayanağı, sözleşmenin sona erme anından itibaren ortaya çıkan bir koruma amacına bağlanmaktadır. Bu yaklaşım, sözleşmeyi salt yükümlülükler toplamı olarak değil, taraflar arasındaki gelişen hukuki

---

[1] Zenz, Eduard. (1975). *Zur Geschichte und Dogmatik nachwirkender Vertragspflichten.* Diss. Zur Erlangung der Doktorwürde der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität in Freiburg im Breisgau. Freiburg. s. 5.

ilişkinin bir bütünü olarak ele alır. İlişkinin sona ermesiyle ortaya çıkan bu bütünlük ve koruma saiki, sözleşmenin feshedilmesine yönelik hukuka aykırı bir eylemin söz konusu olduğu durumlarda dahi, eski tarafların aktif yükümlülüklerinin devam etmesi için sağlam bir dogmatik zemin oluşturur.

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri kavramı, nispeten Alman ve İsviçre hukuku doktrininde daha kapsamlı biçimde ele alınan ve daha detaylı teorik tartışmalara konu olan bir başlık olarak öne çıkmasına rağmen, bu hukuk sistemlerindeki mevcut literatürde dahi sistematik ve teorik çalışmaların yetersizliği dikkat çekmektedir. Ders kitapları ve şerhlerde yer alan açıklamalar çoğunlukla yalnızca mevcut yargı uygulamasını özetlemekle sınırlı kalmaktayken konuya ilişkin bütüncül ve sistematik çalışma girişimleri ise bazı monografik çalışmalar vasıtasıyla; dar bir çerçevede ve neredeyse tamamen bireysel sorunlara odaklanma eğilimindedir. Bu kapsamda, rekabet etmeme yükümlülüğü, sır saklama yükümlülüğü ve bilgilendirme yükümlülüğü gibi başlıklar yoğunlukla incelenmiştir.

Türk Borçlar Hukuku'na gelindiğinde ise ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kavramı henüz yeterince gelişmemiş; diğer hukuk sistemlerinden pek de farklı olmayan şekilde konu gerek mevzuat düzeyinde gerekse yargı kararlarında bu yükümlülüklere açıkça temas eden sistematik bir çerçeve oluşmamıştır. Bu durum, konunun Türk hukuk doktrini açısından hâlâ bakir ve gelişmeye açık bir alan olduğunu göstermektedir. Bu sebeple, çalışmamızda hem karşılaştırmalı hukuk yöntemi benimsenmiş hem Alman ve İsviçre hukuk sistemlerine özel olarak geniş yer verilmiş; doktrinsel tartışmalar, içtihatlar ve bilimsel eserler detaylı biçimde incelenmiştir. Böylece, Türk hukuk sisteminde ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin teorik temelleri oluşturulmaya ve bu yükümlülüklerin ihlalinin hukuki sonuçlarına ilişkin çözüm yolları geliştirilmeye çalışılmıştır. Bu vesileyle ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kavramın Türk hukuk uygulamasına uyarlanabilirliği değerlendirilmiştir.

1. KONUNUN TAKDİMİ VE ÖNEMİ

Yürütülen literatür araştırması neticesinde; sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin gerek Türk gerekse Kıta Avrupası (İsviçre-Alman) hukuk doktrinindeki karşılığına rağmen, Türk Hukuk doktrininde oldukça kısıtlı şekilde regüle edildiği tespit edilmiştir. Bu alandaki boşluk, büyük oranda yargı mercilerinin önüne gelen münferit uyuşmazlıklar üzerinden üretilen emsal kararlar ve doktrindeki sayıca az, spesifik çalışmalar vasıtasıyla doldurulmaya çalışılmaktadır. Söz konusu yükümlülüklere dair sorumluluk bilinci, tarihsel süreçte özellikle *culpa in contrahendo* doktrininin gelişimine paralel bir seyir izlemiştir. Sözleşme öncesindeki koruma yükümlülüklerinin dogmatik kabulü, simetrik bir yaklaşımla sözleşme sonrası dönemi de *(post-contractual)* mercek altına almayı zorunlu kılmıştır. Buna karşın, sözleşme sonrası yükümlülükler literatürü, hiçbir zaman sözleşme öncesi sorumluluk kadar zengin bir seviyeye ulaşamamıştır. Bunda, *culpa in contrahendo*'nun Alman Medeni Kanunu'nun (BGB) 2002 reformu ile § 311/2 maddesinde doğrudan hüküm altına alınarak yasal bir zemine kavuşturulmasının payı büyüktür. Sözleşme öncesi safha kanuni bir disipline kavuşurken, sözleşme sonrası safhanın büyük oranda dürüstlük kuralının genel çerçevesine ve yargısal içtihatlara terk edilmiş olması, konuyu teorik bir belirsizlik içinde bırakmıştır.

Günümüz liberal ekonomik düzeninde bu teorik boşluğun giderilmesi artık kaçınılmaz bir gereklilik haline gelmiştir. Modern ticari hayatta gerek iş gerek ortaklık sözleşmeleri başta olmak üzere, bir hukuki ilişkinin sona erip bir diğerinin hızla kurulduğu dinamik ve seri bir döngü hakimdir. Bu hızlı sirkülasyon içerisinde, tarafların sözleşme süresince edindikleri hassas bilgilerin, ticari sırların ve kurulan özel güven ilişkisinin sözleşme sonrasında korunması, ekonomik istikrarın ve dürüst ticaretin devamlılığı için hayati önem taşımaktadır. Sözleşmenin sona ermesiyle birlikte tarafların birbirlerine karşı tamamen "yabancılaştığı" şeklindeki klasik anlayış, kural olarak tarafların karşılıklı yükümlülüklerinden bir an evvel kurtulma iradesini yansıtsa da hukuk düzeni bu iradi kopuşun mutlak bir hukuki vakum yaratmasına izin vermez.

Doktrinde, özellikle geniş anlamda borç ilişkisi öğretisi çerçevesinde kabul gördüğü üzere, sözleşmenin asıl icra safhası tamamlansa dahi iradi çekirdekten kopmuş ve büyük ölçüde tarafların güncel iradesinden bağımsız hale gelmiş bir yükümlülükler alanı

varlığını sürdürmektedir. Adeta hukuk düzeni tarafından tarafların bir süre daha birbirine karşı sorumlu tutulduğu bu "zamana yayılmış ayrılık" süreci, sadece genel borçlar hukukuna özgü bir fenomenden ibaret olmayıp; iş ve ortaklıklar hukukunda da geniş uygulama alanı bulmaktadır. Yükümlülükler, sembolik olarak daha düşük bir alevde de olsa, sözleşmenin sona ermesinden sonra varlığını sürdürebilir; hatta bazı durumlarda ancak o zaman doğabilir.

Türk hukuk doktrininde konunun bütüncül bir yaklaşımla ele alındığı çalışmaların sayısı oldukça sınırlıdır. Bu alandaki en derli toplu ve öncü çalışmalardan biri Prof. Dr. Cemal OĞUZ'un 2007 tarihli *"Etkisi Devam Eden Sözleşme Yükümlülükleri"* adlı kitabıdır. Konuya ilişkin bir diğer önemli çalışma ise Prof. Dr. Mehmet AKÇAAL'ın 2017 yılında tamamladığı doktora tezinin gözden geçirilerek kitaplaştırılmış hâli olan ve 2018 yılında yayımlanan *"Sözleşme Sonrası Sorumluluk"* adlı eseridir. Ayrıca Prof. Dr. Mustafa Alper GÜMÜŞ de *"Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri"* adlı eserinde, alışılagelmiş "Borçlar Hukuku Genel Hükümler" başlıklı ders kitaplarından farklı olarak, *culpa in contrahendo* ile birlikte *"sözleşme sonrası kusur sorumluluğu (culpa post contrahendum)"* konusuna da ayrı bir başlık altında yer vermiştir. OĞUZ söz konusu eserinde sözleşme sonrası yükümlülüklerin kapsamını geniş bir perspektifle ele alırken AKÇAAL ise bu yükümlülüklerin dogmatik temellerini de inceleyerek sorumluluk hukuku çerçevesinde Türk doktrinine önemli katkılar sunmuştur. Bununla birlikte, özellikle "ileri etkili sadakat yükümlülüğü" kavramının müstakil bir tez konusu olarak ele alınması ihtiyacı, konunun teorik derinliği ve uygulama alanındaki çeşitliliği dikkate alındığında hâlen güncelliğini korumaktadır.

Türk yargı kararları incelendiğinde ise ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin genellikle genel bir teori üzerinden değil, sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülükleri gibi somut görünümler üzerinden ele alındığı görülmektedir. Yargıtay, özellikle hizmet sözleşmelerinde ve ortaklık ilişkilerinde, sözleşme sona erdikten sonra dahi dürüstlük kuralının taraflara belirli ödevler yüklediğini kabul etmekle birlikte; bu kararların çoğu zaman sistematik bir altyapıdan yoksun olduğu ve uyuşmazlık bazlı çözümler ürettiği dikkat çekmektedir. Dolayısıyla, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin sınırlarının netleştirilmesi, sadece akademik bir merakın ötesinde, hızla değişen piyasa koşullarında

ortaya çıkan ağır zararların engellenmesi ve hukuki güvenliğin tesisi için elzem bir ihtiyaçtır.

Bu çerçevede, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin yalnızca münferit yargı kararlarında ortaya çıkan pratik çözümler olarak değil, borç ilişkisine içkin güven ve dürüstlük ilkesinin doğal bir uzantısı olarak sistematik bir dogmatik çerçeve içerisinde ele alınması gerekmektedir. Zira sözleşmenin sona ermesi, taraflar arasında kurulmuş olan güven ilişkisinin tüm sonuçlarıyla birlikte ortadan kalktığı anlamına gelmemekte; aksine bazı durumlarda hukuk düzeni, tarafların geçmişte kurdukları hukuki ilişkinin yarattığı güven alanını belirli ölçüde korumaya devam etmektedir. Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin kapsamının, sınırlarının ve hukuki dayanaklarının ortaya konulması hem borçlar hukukunun bütünlüğünün sağlanması hem uygulamada karşılaşılan uyuşmazlıkların tutarlı ve öngörülebilir bir şekilde çözümlenebilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Bu çalışma, söz konusu yükümlülüklerin dogmatik temellerini, fonksiyonlarını ve sınırlarını özellikle karşılaştırmalı hukuk perspektifinden inceleyerek Türk hukukunda mevcut teorik boşluğun giderilmesine katkı sağlamayı amaçlamaktadır.

2. KONUNUN SINIRLANMASI

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin tespiti için öncelikle borç ilişkisi, borç, edim, ifa, sözleşme ve sorumluluk gibi çalışmamız açısından önemli olan kavramların anlaşılması ve ayırdının ortaya konulması gerekmektedir. Borç, genel olarak bir kişinin yerine getirmeye zorlanabileceği her türlü davranışı ifade eder[2] ancak görev veya ödev kavramlarından farklı olarak, daha teknik ve hukuki bir nitelik taşır. Bu çerçevede borç, hukuki anlamda borçlunun alacaklıya karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu bir edimdir.[3] Alacaklı bakımından ise borçludan söz konusu edimin yerine getirilmesini talep

[2] Tercier, Pierre/Pichonnaz, Pascal/Develioğlu, Murat. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler.* (1. B). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. *s.* 39.

[3] Ernst, Wolfgang. (2025). Einleitung zum Schuldrecht (Einl. SchuldR.) BGB § 241 Schuld und Haftung Rn. 31. (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2.* (10. Auf.). München: C.H. Beck; Battal, Ahmet. (2015). *Hukukun Temel Kavramları.* (9. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 197; Akkurt, Sinan Sami/ Tokat, Hüseyin/Erdoğan, Kemal. (2024). *Tablolar Şemalar Örnek Olaylar ve Test Sorularıyla Borçlar Hukuku (Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri).* (7. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 50; Eren, Fikret. (2021). *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler* (26. B.). Ankara: Yetkin

etme yetkisini ortaya koyar. Dolayısıyla borç ilişkisi çift yönlü bir yapı arz eder. Borçlu açısından bu ilişki bir yükümlülük; alacaklı bakımından ise alacak hakkı niteliği taşır.[4] Bu nedenle borcun sona ermesi de iki yönlü olarak değerlendirilmelidir.[5]

TBK'nda, Roma hukuku ile Ortak hukukta geliştirilen[6] borç ve borç ilişkisi kavramlarının tanımına yahut ayrımına yer verilmemiştir. Öğretide ise genel kabul üzerine *"geniş anlamda borç"* diğer bir deyişle *"borç ilişkisi (schuldverhältnis),"* taraflar arasında kapsamına göre bir ya da birden fazla alacak hakkının *(Forderungsrecht)* yanı sıra iptal, fesih veya dönme veya seçimlik haklar gibi yenilik doğuran haklardan veya çeşitli def'ilerden bazense birtakım yan yükümlülüklerle külfetlerden bahsedebildiğimiz, borçlu tarafın alacaklı tarafa karşı temelde belirli bir veya birden fazla edimi yerine getirme yükümlülüğü altına girdiği hukuki ilişkiyi ifade eder.[7]

Bir kira sözleşmesinde, kiracının kararlaştırılan kira bedelini ödeme borcu da kiraya verenin kiralanan şeyi kiracıya teslim borcu da birer borçtur. Fakat çoğu zaman kira sözleşmesi bu iki borçtan ibaret değildir. Kiracının kira bedelini ödeme borcu, sadece

---

Yayınları. s. 86; Gümüş, Mustafa Alper. (2021). *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri. (*1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları. s. 39-40.

[4] Ayan, Mehmet. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler.* (11. B). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 45; Tercıer/ Pıchonnaz/Develioğlu, s. 39.

[5] Kayar, İsmail. (2019). 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku-Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri. (11. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 189.

[6] Eren, s. 22; MüKoBGB/Ernst BGB Vor § 241 Rn. 1-4; Alman Medeni Kanunu (BGB) § 241'e göre bir borç ilişkisi (Schuldverhältnis), alacaklıyı (Gläubiger) borçludan (Schuldner) bir edimde bulunmasını talep etme yetkisine sahip kılar. Edim bir şeyin verilmesini, yapılmasını veya yapılmamasını içerebilir. İlgili madde Roma hukukuna dayanan ve borç ilişkisinin doğrudan kendisinin değil işlevinin tanımının yapıldığı bir normudur: Dauner-Lieb, Barbara/Langen, Werner. (2021). *NomosKommentar BGB Schuldrecht Bn. 2/1.* (4. Auf.). Berlin: DeutscherAnwaltVerein. s. 2.

[7] Antalya, Gökhan. (2019). *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. V/1,1.* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 61 vd.; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 40; Kayar, s. 36; Cansel, Erol/Özel, Çağlar. (2017). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1,* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 39 vd.; Hatemi, Hüseyin/Gökyayla, Emre. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (3.B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık. s. 6 vd.; Yıldırım, s. 11; Eren, s. 23; Kayıhan, Şaban/Ünlütepe, Mustafa. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (6.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 22; Ayan, s. 45; Oğuzman, Kemal/Öz, Turgut. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1.* (12. B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık. s. 4-5; Sutschet, Holger. (2024). BGB § 241, Rn. 3-4. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB.* (73. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 04.03.2025; Akıntürk, Turgut./Ateş, Derya. (2020). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler-Özel Borç İlişkileri).* (29. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 7; Kamp, s. 52; Yıldırım, Abdulkerim. (2017). *Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler* (6. B.). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 11-12; Doğan, Murat/Şahan, Gökhan/Atamulu, İsmail. (2024). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 55; Aydoğdu, Murat/Nart, Serdar. (2024). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Şemalar İle Açıklamalı.* (2. B.). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 43; Kreyenberg, Joachim Peter. (1958). *Nachwirkungen von Verträgen.* Diss. Universität Hamburg. s. 4.

belirlenen bedelin kararlaştırılan zamanda ödenmesi anlamına gelmez. Aynı zamanda kiralananın özenle kullanılması, kiralanana zarar verecek davranışlardan kaçınılması, ayıp veya hasar gibi durumların kiraya verene bildirilmesi ve sözleşme süresi sonunda kiralananın sözleşmeye uygun şekilde iade edilmesi gibi yükümlülüklerle tamamlanmaktadır. Benzer şekilde kiraya verenin kiralananı teslim borcu da yalnızca şeyin fiziken teslim edilmesini değil, kiralananın sözleşme süresi boyunca kullanılabilir halde bulundurulmasını, kiracının kullanımını engelleyecek müdahalelerden kaçınılmasını ve gerekli bakım ile onarımların yapılmasını da içermektedir. Bu bakımdan kira sözleşmesinden doğan borç ilişkisi, yalnızca iki taraflı bir edim değişimini değil, tarafların karşılıklı menfaatlerini korumaya yönelik çok sayıda yan yükümlülüğü de bünyesinde barındıran daha geniş bir hukuki ilişkiyi ifade etmektedir.

Borç ilişkisinin geniş anlamda kabulüyle birlikte, bu ilişki edim yükümlülüğünden nispeten bağımsız bir kimlik kazanmıştır. Stoll'a göre borç ilişkisi; henüz sözleşme kurulmadan tarafların bir araya geldiği hazırlık müzakereleriyle (*culpa in contrahendo*) başlayan[8] ve sözleşmenin tüm safhaları boyunca gelişimini sürdüren canlı bir organizmadır.[9] Bununla, borç ilişkisinin geniş anlamda, kendi içinde anlamlı bir yapı oluşturduğu; tekil parçalarının değişebileceği veya artabileceği ancak bütünün kimliğinin aynı kaldığı vurgulanmak istenmiştir.[10] Bu organik gelişim süreci, Zenz'in de belirttiği üzere, edimlerin ifasıyla sona ermez; aksine ifadan sonraki süreçte bazı durumlarda mevcut yan yükümlülükler varlığını sürdürmeye devam ederken bazı durumlarda ise yeni yükümlülükler doğabilir. Bu yükümlülükler dürüstlük kuralından *(Treu und Glauben)*[11]

---

[8] Zenz, 10.

[9] Planck, Gottlieb/Siber, Heinrich. (1914). *Planck's Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 2, Schuldrecht.* (4. Auf.). Berlin. s. 468; Siber, Heinrich. (1931). *Grundriss des deutschen Bürgerlichen Rechts: Schuldrecht.* (1. Auf.). Leipzig: Meiner. s. 1 vd.; Käuffer, Josef. (1959). *Die Vor- und Nachwirkungen des Arbeitsverhälnisses.* Köln: Gesamtherstellung Druckerei Wienand. s. 8; Zenz, s. 9.

[10] Bu tanım ile asıl yapılmak istenen ifadan sonra bile devam eden yan yükümlülükleri (örneğin faiz ve yan edim yükümlülüklerini) de borç ilişkisine dahil edebilmektir. Bkz.: Zenz, s. 9-10; Kreyenberg**,** s. 117.

[11] Bu ilke Alman Medeni Kanunu *(Bürgerliches Gesetzbuch)* § 242'de, Türk hukukunda TMK md. 2 hükmüyle vücut bulan ve tüm özel hukuk sistemine hakim olan temel bir ilkedir. Ertürk Arslan ve Akın, söz konusu ilkenin Türkçede en isabetli karşılığının Alman hukukundaki *"Treu und Glauben"* kavramının tam Türkçe karşılığı olan *"doğruluk ve güven"* ifadesi olduğunu savunmaktadır. Bu görüşe biz de katılmaktayız. Bununla birlikte, çalışmada kavramsal bir karmaşaya yol açmamak amacıyla, ağırlıklı olarak kanunda tercih edilen *"dürüstlük kuralı"* terimini kullanmayı uygun bulduk. Bkz.: Akın, Murat Yusuf. (2002). *Şirketler Hukukunda ve Özellikle Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Borcu.* (1.B.). İstanbul: İMKB Yayınları. s. 3; Ertürk Arslan, Arzu. (2010). *Türk İş Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 19.

beslenen dinamik bir yapı olarak kabul görmektedir. Bu kabul tabii olarak ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin yolunu da açmaktadır.

Edim, borç ilişkisinin konusudur[12]. Borçlunun alacaklıya karşı yerine getirmekle yükümlü olduğu davranışı ifade ederken[13] alacaklıya borçludan edimi yerine getirilmesini talep etme yetkisi veren davranış;[14] diğer bir değişle alacaklı lehine hukuken korunan faydadır. Bu nedenle edim alacaklının lehine ya da en azından iradesi uygun olmalıdır.[15] Buna göre edim, belirli veya belirlenebilir bir menfaatin alacaklıya sağlanmasıdır.[16] Edim Roma hukukundan bu yana kabul edildiği gibi karşımıza: verme *(dare)*, yapma *(facere)* veya yapmama *(non facere)* davranışı şeklinde çıkabilir.[17]

Türk Borçlar Kanunu "Genel Hükümler" kısmında İsviçre hukukunun da benimsediği şekilde, borç ilişkilerinin kaynaklarını üç başlık altında ele almıştır. Bunlar; sözleşmeden doğan borç ilişkileri[18], haksız fiilden doğan borç ilişkileri ve sebepsiz zenginleşmeden doğan borç ilişkileridir.[19] Doktrinde pek çok yazar hukukun gelişmesi ve ortaya çıkan

---

[12] Schwarz, Andreas Bertalan. (1948). *Borçlar Hukuku Dersleri* (Bülent Davran Çev.). *C. 1.* (1. B.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi. s. 3-4; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 57; Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 56; Ayan, s.45; Kılıçoğlu, Ahmet M. (2021). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler).* (25. B). Ankara: Turhan Kitabevi. s.1; Kayar, s. 42; Oğuzman/Öz. s. 6; Doğan/ Atamulu/Şahan, s. 60; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 44.

[13] Dauner-Lieb/Langen, s. 4; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 8.

[14] Fikentscher, Wolfgang/ Heinemann, Andreas.(2022). *Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil.* (12. Auf.). Berlin: De Gruyter. s. 27; Von Thur, Andreas. (1983). *Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C. 1-2 (Cevat Edege Çev.).* Ankara: Yargıtay Yayınları. s. 9; Nomer, Haluk Nami. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (14. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın. s. 9; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 35; Aydoğdu/Nart, s. 45.

[15] İnal, Hamdi Tamer. (2025). *Borca Aykırılık Dönme ve Fesih.* (9. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 47; Schwarz, *(Borçlar Hukuku Dersleri)*, s. 3. Aydos, Oğuz Sadık. (2023). *Temel Hukuk Dizisi Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 28; Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 55; Ayan, s.45; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 314; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, eserinde edimi *"bir başkası lehine yapılan bütün fedakarlıklar"* şeklinde tanımlamıştır. Bkz.: s. 44.

[16] İnal, s. 47; Aksi takdirde edim geçersiz olur. Ayrıntılı bilgi için bkz; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 34, 39. (www.beckonline.de). E.T.: 02.03.2025.

[17] Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 56; Aydos. s. 29; Kayar, s. 37; Kayıhan/Ünlütepe, s. 24; Aybay, s. 4; Oğuzman/Öz, s. 6; Ayan, s. 46; s. 161; Berki, Şakir. (1950). Romada Borçların Kaynakları. *AÜHFD, 7(3-4),* 378-413. s. 389.

[18] Eren, "sözleşmeden doğan borç ilişkileri" kavramı yerine "hukuki işlemlerden doğan borç ilişkileri" ifadesinin kullanılmasının daha doğru olacağını belirtmiştir. Bkz.: s. 119.

[19] Yeniocak, Umut. (2013). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'nun Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 28; Ünlütepe, Mustafa. (2021). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 8; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 52; Borç ilişkilerinin kaynaklarını en kaba şekilde iki kaynakta ele alan görüşler mevcuttur. Bunlar geleneksel olarak; sözleşmesel borç ilişkisi ile kanuni borç ilişkisi şeklinde ifade edilir. Sözleşmesel borç ilişkisiyle; kişinin kendi iradesiyle üstlendiği yükümlülükler ifade edilirken kanuni borç ilişkisinde ise borç, borçlunun ortaya çıkan yükümlülüğü isteyip

yeni ihtiyaçlar sebebiyle kanunda yer verilen bu üç başlığın yetersiz kaldığını ve kanunun *"Özel Borç İlişkileri"* kısmında hüküm altına alınan *"vekaletsiz iş görme"* başlığının da ayrı bir borç kaynağı olarak kabul edilmesi gerektiğini ifade etmektedir.[20] Yine bu görüşe paralel olarak kanunda öngörülen sözleşme, haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme ile beraber kanun buyruğunun da dördüncü bir kaynak olarak değerlendirildiği[21] ve hatta doktrinden, yargı kararların yahut dürüstlük kurallarından hareketle de çeşitli borç kaynaklarının tespit edilebileceğine dair çeşitli görüşler de mevcuttur.[22] Kanaatimizce borç ilişkilerinin kaynaklarını dörde veya üçe ayırmak, kategorizasyonun daha az kapsayıcı olmasına yol açabilir.Bu nedenle tıpkı Eren gibi tarafların hukuki işlem yapma iradesinin var olup olmamasına göre; hukuki işlemden doğan borç ilişkileri ve kanundan

---

istemediğinden bağımsız olarak kendisine yüklenir ve kanundan doğan borç ilişkileri haksız fiil ve sebepsiz zenginleşme olarak iki başlıkta ele alınır. Ayrıntılı bilgi için bkz. : Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 52; Cansel/Özel, s. 50 vd.; Eren bu ikili ayrımı hukuki işlemden doğan borç ilişkileri ve kanundan doğan borç ilişkileri şeklinde yapılması gerektiğini savunur. Bkz.: Eren, s. 120; Kanundan doğan borç ilişkilerini haksız fiil, sebepsiz zenginleşme ve vekâletsiz iş görme şeklinde üç başlıkta ele alan yazarlar da mevcuttur: Sutschet bu sistematik çerçevede, sözleşmenin müspet ihlalini, hukukî işleme dayandığını kabul etmiş fakat culpa in contrahendo sorumluluğunun borç ilişkisinin doğuşunu daha sözleşme görüşmelerinin veya sözleşme kurma girişimlerinin başladığı ana çeken özel bir sorumluluk tipi olduğu için sözleşmeden veya kanundan doğan borç ilişkilerinin dışında değerlendirmiştir. Ancak bunun ötesinde, borç ilişkilerinin kaynağı olarak genel bir güven sorumluluğunun *(Vertrauenshaftung)* varlığını reddetmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 6-7. (www.beckonline.de). E.T.: 04.03.2025. Bu ikili ayrım hem son derece kaba hem yetersiz oluşu nedeniyle pek kabul görmemekle beraber bir çelişkiyi de beraberinde getirir. Zira sözleşmeden doğan yükümlülükler de yalnızca objektif hukuk düzeninin yani kanunun sözleşmeyi borç doğuran bir sebep olarak tanıması sayesinde ortaya çıkmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Bachmann, Gregor. (2025). BGB § 241 Rn. 36-37. (Ed.) W. Krüger *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2 Schuldrecht -Allgemeiner Teil 1* (10. Auf.). München: C.H. Beck.gross; Oğuzman/Öz ise borç ilişkisinin iradeye dayandığı haller (hukuki işlem ve haksız fiil) ile iradeye dayanmadığı haller (sebepsiz zenginleşme ile kanundan doğan nafaka borcu gibi diğer borçlar) şeklinde bambaşka bir ayrıma gitmiştir. Bkz.: s. 33-34.

[20] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kayar, İsmail. (2019). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku-Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri.* (11. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 53; Tandoğan, Haluk. (1957). *Vekaletsiz İş Görme.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. s. 381; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 130. Bu dört başlıktan ayrı olarak bir de illiyet sorumluluğu ile tehlike sorumluluğunu da kabul eden yazarlar için bkz.: Yavuz, *(Borçlar Hukuku),* s. 10.

[21] Belen, Herdem. (2014). *6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler Kısa Şerh* (1. B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 332; Battal, s. 199. Wegen, Gerhard/Weinreich, Gerd/Prütting, Hanns. (2025). *BGB Kommentar.* (19. Auf.). Luchterhand: Wolters Kluwer. s. 373; Bu başlıklardan ayrı olarak başka kanunlarla düzenlenmiş borç kaynakları da olabilir. TMK md. 364 hükmünde belirtilen *"nafaka ödeme yükümlülüğü"* veya yine TMK'nda düzenlenen mal rejimine ilişkin hükümler bu kapsamda değerlendirilir: Cansel/Özel, s. 51; Kılıçoğlu, s. 56.

[22] Fiili sözleşme ilişkilerini de ayrı bir borç ilişkisi kaynağı olarak değerlendiren görüş için bkz.: Cansel/Özel, s. 51. Sözleşme görüşmeleri sırasındaki kusuru da kendine özgü bir sorumluluk olarak değerlendirip ayrı bir borç kaynağı olarak kabul eden yazarlar için bkz.: Kayar, s. 53; Ünlütepe, *(Borçlar),* s. 8; Kayıhan/Ünlütepe, s. 53; Dürüstlük kuralından doğan borçlar başlığıyla güven sorumluluğu ile hatır sorumluluğunu da *"Culpa In Contrahendo*" ile Kılıçoğlu, s. 55 vd.

doğan borç ilişkileri şeklinde ikili bir ayrıma gitmek daha doğru olur. [23] Bu çerçevede tek taraflı hukuki işlemlerde, sözleşmelerden ve kararlardan doğan borç ilişkileri ilk başlık altında toplanmalı; haksız fiil, kusursuz sorumluluk, sebepsiz zenginleşme, vekaletsiz iş görme, diğer kanundan doğan borç ilişkileri (nafaka veya ortak giderlere katılma yükümlülüğünden doğan borçlar vb.), da kanundan doğan borç ilişkileri başlığı altında ele alınmalıdır. Eren, bu noktada culpa in contrahendo ile koruma yükümlülüklerinin ihlalini de *"kanundan doğan borç ilişkileri"* başlığı altında toplar. [24]

Tez konusu çerçevesinde bu kaynaklardan yalnızca Laticede *"obligatio ex contractu"*[25] şeklinde ifade edilen *"sözleşmeden doğan borç"* başlığının sınırları içerisinde kalınmıştır. Dolayısıyla haksız fiilden veya sebepsiz zenginleşmeden doğan sorumluluk halleri, ancak konunun anlaşılması bakımından zorunlu olduğu ölçüde ve sınırlı biçimde değerlendirilmiştir.

Sözleşme *(contractus),* kökeni Roma hukukuna dayanan ve borç ilişkisinin kaynaklarından biri olarak kabul edilen oldukça eski bir kavramdır.[26] TBK md. 1'e göre; hukukî bir sonucun doğmasını sağlamak amacıyla, en az iki kişi tarafından karşılıklı ve birbiriyle örtüşen irade açıklamalarının yapılmasıyla kurulan bir hukukî işlemdir. Taraflar, bu karşılıklı beyanlarıyla belli bir hukukî bağ altına girmeyi kabul ederler.[27] Bu

---

[23] Eren, s. 120-121.
[24] Eren, s. 121.
[25] Yavuz, Nihat. (2024). *Borçlar Hukuku El Kitabı* (2. B.). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 9.
[26] Akıncı, s. 98.
[27] Alman hukukunda *"vertragstreue"* kavramı ile ifade edilen *"sözleşmesel sadakat,"* tarafların sözleşme kurmakta serbest olduklarını ancak sözleşmenin kurulması ile birlikte Roma hukukundan kalan ve hukukun temel ilkelerden biri olan *"pacta sunt servanda"* yani *"ahde vefa"* ilkesi gereği verdikleri söze sadık olmaları yükümlülüğünün ifade eder. Bu sadakat, tez konumuz olan sözleşmenin taraflarının birbirine sadık kalmalarından farklı hüküm ve sonuç doğurur. yerleşik içtihatlara göre; kendi sözleşmeye sadık olmayan bir kimse, karşı tarafın sözleşme ihlalinden hak devşiremez. Bu, "Tu-quoque" (Sen de yaptın) ilkesi olarak adlandırılır. Bu itiraz, dürüstlük kuralından ve hakkın kötüye kullanılması yasağından geliştirilmiştir. Oberlandesgericht (OLG) Nürnberg. (26.07.2017). 2 U 17/17. *NJW-RR 2017, 1263-1266.* (www.beckonline.de). E.T.: 08.12.2025; Kavrama ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Fritzsche/Harman (2025). BGB § 241 Rn. 65. (Ed.). B. Gsell/W. Krüger/S. Lorenz/C. Reymann. *GrossKommentar BGB.* (www.beckonline.de). E.T.: 08.12.2025; Ertürk Arslan, Arzu. (2010). *Türk İş Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 18; Stöhr, Alexander. (2014). Die Vertragsbindung: Legitimation, Herkunft, Grenzen. *Archiv für die civilistische Praxis, 214(3),* 425-458. s. 427.

mutabakat sayesinde, hukukun sonuç bağladığı bir irade uyuşması meydana gelir ve taraflardan en az biri, bir yükümlülük altına girmiş olur. [28]

Roma hukukunda, sözleşmeler belirli sayıda ve sadece belirli tür edimleri içeren sınırlı sayı ilkesine tabii ve şekle bağlı hukuki işlemlerken günümüzde, istisnai sözleşme tipleri hariç şekil serbestisinin söz konusu olduğu (TBK md. 12/I) ve kanunun emredici hükümlerine, ahlaka, kamu düzenine ve kişilik haklarına aykırı olmamak koşuluyla (TBK md. 27) her türlü edim belirlemenin mümkün olduğu hukuki işlemlerdir.[29] Sözleşmeler, insanların birbirleriyle olan hukuki ilişkilerini düzenleme ve şekillendirme aracıdır.[30] Taşıdıkları farklı özellikler, taraflara yükledikleri borçların niteliği ve zaman içindeki işleyiş biçimleri dikkate alınarak doktrinde çeşitli kategorilere ayrılırlar. Bu tasnifler yalnızca teorik bir ayrım olmayıp, her bir sözleşme tipine uygulanacak hukuk kurallarının, o sözleşmede etkili olacak yükümlülüklerin ve olası bir uyuşmazlıkta başvurulacak çözüm yöntemlerinin belirlenmesi açısından hayati bir öneme sahiptir.

Hukuki işlemlerin sonuçlarının işlemden sonra da etkisini sürdürmesi olgusu yalnızca sözleşme ilişkileri ile sınırlı değildir. Nitekim velayet, vesayet veya aile hukukuna ilişkin bazı hukuki statülerde de hukuki ilişkinin sona ermesinden sonra dahi taraflar bakımından belirli davranış yükümlülüklerinin devam etmesi gündeme gelebilir.[31] Ancak bu tür hukuki ilişkiler, yapıları ve dayandıkları normatif temeller itibarıyla borçlar hukukundan farklı bir sistematiğe tabidir. Bu nedenle çalışmada inceleme alanı, yalnızca sözleşmeden doğan borç ilişkileri ve bu ilişkilerden kaynaklanan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri ile sınırlandırılmış; velayet, vesayet veya benzeri statü ilişkilerinde ortaya çıkabilecek ileriye etkili yükümlülüklere ise konunun kapsamını genişletmemek amacıyla

---

[28] Käuffer, Josef. (1959). *Die Vor- und Nachwirkungen des Arbeitsverhälnisses.* Köln: Gesamtherstellung Druckerei Wienand. s. 3; Kibar, Ahmet Fevzi. (2024). Sözleşmeden Doğan Yükümlülüklerin İhlali ve Sonuçları, *YSBD, 14(2),* 216-238. s. 217; Söğütlü, Özlem. (2022). *Roma Özel Hukuku Ders Kitabı* (3.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 260; Ünlütepe, *(Borçlar),* s. 8; Cansel/Özel, s. 98; Kayıhan/Ünlütepe, s. 53-54; Belen, s. 17; Battal, s. 199-200; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 39; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 21; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 73.

[29] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Koçhisaroğlu, Cengiz/Söğütlü, Özlem. (2022). *Roma Hukukundan Günümüz Hukukuna Işık Tutan İlkeler, Kavramlar ve Digesta Metinleri*. (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 85; Rado, s. J39; Söğütlü, s. 260 vd.; Yıldız, s. 23 vd.; Yavuz, *(Alman Medeni Hukuk doktrininde),* s. 6 vd.; Ünlütepe, *(Borçlar),* s. 50.

[30] Käuffer, s. 3.

[31] Elger, Hermann. (1936). Nachwirkungen nach Ende des Rechtsverhältnisses im BGB Diss. Münster. s. 10.

değinilmemiştir. Bu tercih, incelemenin daha sistematik ve derinlikli bir şekilde yürütülmesini sağlamak amacıyla yapılmıştır.

Araştırmanın ilk bölümünde öncelikle yükümlülük kavramı ele alınmış ve borç ilişkilerinden doğan yükümlülük türleri açıklanmıştır. Bu kapsamda birincil ve ikincil yükümlülükler ayrımına da değinilse de özellikle edim yükümlülükleri ile yan yükümlülükler arasındaki ayrım incelenmiş; ardından benzer kavramlardan biri olan külfet kavramına yer verilerek yükümlülük kavramı ile arasındaki farklar ortaya konulmuştur. İlk bölümün devamında ise ileriye etkili sadakat yükümlülüklerini daha iyi açıklayabilmek ve diğer sözleşme sonrası yükümlülüklerden ayırabilmek adına "sözleşme sonrası devam eden yükümlülükler" kavramına da değinilmiştir. Bu başlıktan sonra çalışmanın esas konusunu oluşturan sadakat yükümlülüğü kavramı ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu kapsamda sadakat kavramı tanımlanmış, sadakat yükümlülüğünün hukuki niteliği ve tarihsel gelişimi ele alınmış ve mukayeseli hukukta sadakat yükümlülüğünün görünümü değerlendirilmiştir. Böylece ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün teorik temelleri açıklanmaya çalışılmıştır. Araştırmanın ikinci bölümüne geçmeden ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kavramının tanımına, benzer kurumlarla ortak noktaları ile farklılıklarına ve mukayeseli hukuktaki yerine ve sınırlarına ayrıntılı olarak yer verilmiştir. Bu kısım ile özellikle kavramın tamamen anlaşılabilmesi açısından genel standartlar ortaya konulmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünün ilk kısmında ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliği açıklanmaya çalışılmış ve buna ilişkin doktrindeki görüşler ortaya konulmuştur. İkinci kısımda ise ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün şartlarına yer verilmiştir. Üçüncü kısımda bu yükümlülüklerin pratikteki en yaygın tezahürleri olan sır saklama yükümlülüğü, rekabet etmeme yükümlülüğü, bilgilendirme yükümlülüğü ve işe iade yükümlülükleri örneklerle ve yargı kararları ile açıklanmaya çalışılmıştır. İkinci bölümün son kısmında ise bu yükümlülüklerin zaman, yer ve kapsam bakımından sınırları ortaya konulmuştur.

Araştırmanın üçüncü bölümünde sırasıyla, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlalinin şartları ve hukuki niteliği, yükümlülüklerin hukuki tezahürleri ve ihlalin hukuki sonuçları ele alınmıştır. Üçüncü bölümde ihlalin şartları ortaya konurken

yükümlülüklerin şartlarının yanı sıra hangi hallerde ihlalin gündeme gelebileceğinin tespiti açısından bu iki başlık ayrı bölümlerde incelenmiştir. Devamında, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlalinin hangi sorumluluk rejimine dayandırılabileceği doktrindeki görüşler çerçevesinde ele alınmış; özellikle sözleşmenin müspet ihlali teorisi, güven sorumluluğu ve haksız fiil sorumluluğu yaklaşımları ayrıntılı biçimde incelenmiştir. Bu tartışmalar ışığında çalışmamızdaki değerlendirmemiz ortaya konulmuştur. Daha sonra bu yükümlülüklerin hukuki tezahürleri doktrinde neredeyse tamamen pratik ve yargı kararları üzerinden geliştirildiği için bu bölümde incelenmesi gerektiği kanaatine varılmıştır. Bölümün son kısmında ise ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali halinde ortaya çıkabilecek hukuki sonuçlar incelenmiş; zarar gideriminin temel yaptırım olması, dönme ve fesih yaptırımlarının uygulanabilirliği, sözleşme türlerine göre ortaya çıkabilecek özel sonuçlar, aynen giderim ve parasal tazminat gibi zarar giderim biçimleri ile yasağa aykırı davranışın sona erdirilmesi, cezai şart ve tazminat talepleri gibi hukuki imkanlar değerlendirilmiştir. Ayrıca talep edilebilecek zarar türleri, zarar ve tazminatın hesaplanması meselesi de bu bölümde ele alınarak ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali halinde uygulanacak sorumluluk rejimi bütüncül bir şekilde ortaya konulmuştur.

Çalışmada esas itibarıyla borçlar hukuku perspektifi benimsenmiş olmakla birlikte, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin uygulamada özellikle iş hukuku ve ticaret hukuku alanlarında sıklıkla ortaya çıkması sebebiyle bu alanlara da gerekli olduğu ölçüde değinilmiştir. Nitekim rekabet etmeme yükümlülüğü çoğunlukla iş hukuku ve şirketler hukuku kapsamında karşımıza çıktığından bu yükümlülük bakımından söz konusu hukuk dalları ayrıca incelenmiştir. Buna karşılık sır saklama yükümlülüğü çok sayıda meslek ve hukuki ilişki bakımından ortaya çıkabilen daha geniş kapsamlı bir yükümlülük niteliği taşıdığından, bu yükümlülük özelinde ayrı bir hukuk dalı ayrımına gidilmemiştir.

Bununla birlikte çalışmanın konusu, sözleşmenin sona ermesinden sonra devam eden tüm yükümlülükleri kapsayacak şekilde geniş tutulmamış; inceleme özellikle sözleşme sona erdikten sonra da etkisini sürdüren yan yükümlülüklerden doğan sadakat yükümlülükleri ile sınırlandırılmıştır. Bu kapsamda özellikle dürüstlük kuralına dayanan koruma ve sadakat yükümlülüklerinin sözleşme sonrasındaki görünümleri ele alınmış; sır saklama,

rekabet etmeme, bilgilendirme yükümlülüğü ve istisnai bazı durumlarda ortaya çıkan yeniden işe başlatma yükümlülüğü gibi örnekler üzerinden inceleme yapılmıştır.

Çalışma genel itibarıyla özel hukuk ve özellikle borçlar hukuku çerçevesinde yürütülmüş olmakla birlikte, bazı durumlarda sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin ihlali farklı hukuk alanlarında da yaptırıma bağlanabilmektedir. Bu nedenle özellikle sır saklama yükümlülüğünün ihlali gibi bazı durumlarda sınırlı ölçüde cezai yaptırımlara da değinilmiştir. Ancak bu hususlar çalışmanın ana inceleme alanını oluşturmamakta olup yalnızca konunun bütünlüğünü sağlamak ve uygulamadaki görünümünü ortaya koymak amacıyla ele alınmıştır. Bu şekilde çalışma, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin özel hukuk içerisindeki yerini ve sınırlarını belirlemeyi amaçlayan bir çerçeve içinde sınırlandırılmıştır.

1. BÖLÜM

İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNE İLİŞKİN KAVRAMLAR

1.1. YÜKÜMLÜLÜK VE KÜLFET KAVRAMLARI

Taraflar arasında kurulan borç ilişkilerinde bazen haklar bazense yükümlülükler doğmaktadır. Yükümlülük *(Pflicht/ Rechtspflicht)*[32]; hukuk düzeninin bireylere yönelik olarak belirlediği ve yerine getirilmesini şart koştuğu emir, yasak ve ödevleri ifade eder.[33] Bu kavram, kişilerin belirli kurallar çerçevesinde hareket etmelerini sağlamak amacıyla hukuki düzenlemelerle şekillendirilmiştir.

Borç ilişkisinin kaynağına bağlı olarak yükümlülükler sözleşmeden, kanundan yahut dürüstlük kuralından doğabilir.[34] Borç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülüklerde borç ilişkisine katılan kişi sayısı sınırlı olduğu için hak sahibi olan alacaklı ile edimi yerine getirmekle yükümlü olan borçlunun kim olacağı hususunda kural olarak belirsizlik bulunmaz. Bu açıdan yükümlü ile borçlu kişiler çoğu zaman aynı olduğu için yükümlülük ve borç kavramları iç içe geçer. Ancak bu durum, her yükümlünün borçlu olduğu veya her yükümlülüğün bir borç teşkil ettiği anlamına gelmez.[35] Diğer bir değişle her alacak kural olarak bir hukuki yükümlülüğe karşılık gelse de her hukuki yükümlülük bir alacak hakkına dayanmaz.[36]

---

[32] Kibar tarafından *"Reschtsplicht"* kavramı Türkçe'ye *"hukuki yükümlülük"* olarak çevrilmiştir: Kibar, s. 218.

[33] Keller, Max/ Schöbi, Christian. (1988). Das Schweizerische Schuldrecht Bd. I Allgemeine Lehren des Vertragsrechts. (3. Auf.). Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag. s. 3.

[34] Kılıçoğlu, s. 42-43; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, yükümlülükleri "ödev" kavramıyla ifade etmiştir. Bkz.: s. 87 vd.

[35] Erbek Odabaşı, Özge. (2020). Borç İlişkisinden Doğan Yan Yükümlerin Edim Yükümleriyle Karşılaştırılması. *İzmir Barosu Dergisi, 85(3),* 61-156. s. 66.

[36] Keller/Schöbi, s. 3; Yükümlülükler de tıpkı borçlar gibi hukuki ilişkilerden doğabilir. Ancak borçlardan farklı olarak aralarında herhangi bir hukuki ilişki doğmamış kişiler arasında da söz konusu olabilir. Örneğin toplum düzeninin sağlanması amacıyla herkese yöneltilmiş emir ve yasaklardan kaynaklanan davranış yükümlülükleri bu kapsama girer. Söz konusu yükümlülükler yalnızca ceza hukuku veya anayasa hukukundan değil, aynı zamanda özel hukuk düzenlemelerinden de doğabilmektedir. TMK md. 71 gereği dernek üyelerinin, dernek düzenine uymak ve derneğe sadakat gösterme yükümlülüğü, TMK md. 185 gereği aile hukukundan doğan eşlerin, evlilik birliğinin mutluluğunu elbirliğiyle sağlama ve çocukların

Bununla birlikte, bu çalışmanın kapsamı, genel yükümlülük teorisinin tüm boyutlarını ele almak yerine, esas itibarıyla borç ilişkilerinden, özellikle de sözleşmesel temele dayanan yükümlülüklerden kaynaklanan hak ve borçlara özgülendiği için yükümlülük kavramı da bu çerçevede incelenecektir. Bu bağlamda çalışmada, sözleşmenin kurulmasından sona ermesine kadar geçen süreçte tarafların birbirlerine karşı üstlendikleri asli ve yan yükümlülükler anlatılmıştır. Akabinde sözleşme öncesi görüşmelerden doğan yükümlülükler ile sadakat yükümlülüğü gibi sözleşmeden doğan ve sözleşmenin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebilen yükümlülüklere odaklanılmıştır. Ayrıca sözleşmesel yükümlülüklerin zamansal sınırları ve içerik bakımından kapsamı ile bu yükümlülüklerin ihlali hâlinde doğabilecek sorumluluklar değerlendirme konusu yapılmıştır.

1.1.1. Yükümlülük Kavramı

Borç ilişkisi kapsamında taraflara yüklenen yükümlülüklerin niteliği ve hukuki işlevleri bakımından sistematik bir ayrıma tabi tutulması, borçlar hukukunun temel sorunlarından biridir. Bu doğrultuda gerek Alman gerek Türk hukuk doktrininde borç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülüklerin tasnifi farklı kriterlere göre geliştirilmiştir. [37]

Doktrinde, Kreß[38] ve Stoll'un[39] öncülüğünde şekillenen "edim yükümlülükleri–yan yükümlülükler" ayrımı,[40] özellikle koruma yükümlülüklerinin kavramsallaştırılması açısından önem taşımaktadır. Serozan da buna paralel olarak "edim yükümlülükleri–davranış yükümlülükleri" ayrımını kabul etmiş; edim yükümlülüklerini asli-tali olarak ikincil bir ayrıma tabi tutmuş, bu yükümlülüklerin dayanağının somut edim ilişkisi, davranış yükümlülüklerinin dayanağının ise TMK md. 2'den doğan güven ilişkisi

---

bakımına, eğitim ve gözetimine beraberce özen gösterme yükümlülüğü, üçüncü kişilerin kişilik ve mülkiyet haklarına saygı gösterme yükümlülüğü, nafaka yükümlülüğü, velayet ve vesayetten doğan çeşitli yükümlülükler herhangi bir borç ilişkisine dayanmayan, kanundan doğan çeşitli yükümlülüklerdendir. Bu yükümlülüklerin varlığı tek başına doğrudan sorumluluk gerektirmez ancak bu hakların ihlal edilmesi durumunda hakkı ihlal edenle hakkı ihlal edilen arasında bir hukuki ilişki peydah olur: Erbek Odabaşı, s. 63, 66.

[37] Edim yükümlülükleri – koruma (davranış) yükümlülükleri ayırımı için bkz.: Larenz, Karl. (1987). *Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I, Allgemeiner Teil,* (14. Auf.). München: C.H. Beck. s. 8. vd.

[38] Kreß, Hugo. (1929). *Lehrbuch des Allgemeinen Schuldrechts*. (1. Auf.). München. s. 1 vd.

[39] Stoll, Heinrich. (1936). *Die Lehre von den Leistungsstörungen.* Tübingen: Mohr. s. 27.

[40] Kılıçoğlu ise doktrinde ilk kez bu ayrıma yer veren Kreß ve daha sonra ilk defa Stoll tarafından koruma yükümlülükleri terminolojisini de kullanarak "edim yükümlülükleri-yan yükümlülükler" ayrımını benimsemiştir. Kılıçoğlu, s. 42 vd.

olduğunu vurgulamıştır.[41] Eren'in eserinde literatürde kabul edilen birincil–ikincil yükümlülükler, asli edim yükümlülükleri–yan yükümlülükler, edim yükümlülükleri–koruma yükümlülükleri tasniflerinin üçüne de yer vermiştir.

Hau/Poseck'in[42] *"asli edim yükümlülükleri–yan edim yükümlülükleri–yan yükümlülükler"* ayrımında ise ikincil edim yükümlülükleri, asli edim yükümlülükleri başlığı altında toplanılmıştır. Aral,[43] bu soruna dikkat çekerek *"edim yükümlülükleri–yan yükümlülükler"* ayrımını esas almakta ve yan edim yükümlülükleri ile koruma yükümlülüklerini tek bir "yan yükümlülük" üst başlığı altında toplamaktadır. Ancak bu noktada yan edim yükümlülüklerini, yan yükümlülüklerin alt başlığı olarak değerlendirmek zaten çoğu zaman karıştırılan bu iki kavramın ayırdını daha da zorlaştıracaktır. Han, bu noktada edim yükümlülüklerinin alt başlıklarından olan yan edim yükümlülükleri ile yan yükümlülüklerin esasında benzer amaca hizmet ettiğini, yan edim yükümlülüklerinin her sözleşme için vazgeçilmez olmadığını ve yan edim yükümlülükleri ile çoğu zaman ifaya yardımcı yan yükümlülüklerin kastedildiğini vurgulamıştır. Bu nedenle yükümlülüklere ilişkin yapılan ayrımdan yan edim yükümlülüklerini çıkarmak gerektiğini ve ayrımın *"edim yükümlülükleri-yan yükümlülükler"* şeklinde değil *"asli edim yükümlülüğü-yan yükümlülükler"* şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir.[44] Akçaal ise temel ayrımın *"birincil yükümlülükler-ikincil yükümlülükler"*; asli edim yükümlülükleri ile yan yükümlülükler ayrımının ise birincil yükümlülüklerin alt başlığı şeklinde olması gerektiğini ifade etmiştir.[45] Fikentscher ile Heinemann ise *"birincil yükümlülükler-ikincil yükümlülükler"* şeklinde ilk ayrımı yapıp, asli edim yükümlülükleri ile yan edim yükümlülükleri ayrımını, birincil

---

[41] Yine Serozan'a göre; davranış yükümlülükleri, bazı durumlarda edimden bağımsız niteliklerini yitirerek borç ilişkisinin asli içeriği içine dâhil olmakta ve bu hâlde yan edim yükümlülüğü karakteri kazanmaktadır. Bu dönüşüm, tarafların açık irade beyanlarıyla gerçekleşebileceği gibi, güven ilkesine dayalı tamamlayıcı ve onaylayıcı yorum yoluyla örtülü şekilde de ortaya çıkabilmektedir. Ayrıca kimi hâllerde kanun, davranış yükümlülüklerini doğrudan yan edim yükümlülüğü seviyesine çıkaran açık düzenlemelere de yer vermektedir. Bkz.: Serozan, Rona. (1968). "Culpa In Contrahendo", "Akdin Müsbet İhlali" ve "Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme" Kurumlarının Ortak Temeli: Edim Yükümlerinden Bağımsız Borç İlişkisi. *MHAD, 2(3),* 108-120. s. 117.

[42] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 13. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025.

[43] Aral, Fahrettin. (2011). *Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa.* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları. s. 41.

[44] Görüşün tamamı için bkz.: Han, Işık Aslı. (2024). *Sözleşmeden Doğan Yan Yükümlülüklerin İhlali*. (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 15-16.

[45] Akçaal, Mehmet. (2018) Sözleşme Sonrası Sorumluluk. (1. B.). Konya: Samram Yayınları. s. 101 vd.; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 61 vd.

yükümlülüklerin alt başlığı olarak ele almış, koruma yükümlülüklerini de bu iki yükümlülük kategorisine girmeyen diğer davranış yükümlülükleri olarak ayrıca incelemiştir.[46] Gümüş ise *"edim yükümlülükleri-yan yükümlülükler-koruma yükümlülükleri"*[47] şeklinde üçlü bir ayrım benimsemiştir.

Tüm bu değerlendirmeler ışığında bu çalışmada kavramsal bütünlük ve pratik uygulanabilirlik açısından hem "birincil edim yükümlülükleri–ikincil edim yükümlülükleri" hem "edim yükümlülükleri-yan yükümlülükler" ayrımı kabul edilmiştir. Çalışmada, "birincil edim yükümlülükleri–ikincil edim yükümlülükleri" ayrımı açıklandıktan sonra ayrı bir tasnif olarak "edim yükümlülükleri-yan yükümlülükler" ayrımına yer verilmiş ve bu noktada sözleşmenin niteliğini ortaya koyan edim yükümlülükleri; "asli edim-yan edim" olmak üzere iki başlık altında incelenmiş, yan yükümlülüklerin ise "ifaya yardımcı yükümlülükler ve koruma yükümlülükleri" şeklinde alt ayrımlara tabi tutulması tercih edilmiştir.

1.1.1.1.Birincil Yükümlülükler – İkincil Yükümlülükler Ayrımı

Sözleşmelerden doğan borç ilişkilerinde yükümlülükler, hukuk doktrininde sıklıkla birincil *(Primärpflichten)* ve ikincil *(Sekundärpflichten)* yükümlülükler olarak ikiye ayrılmaktadır.[48] Birincil yükümlülükler, sözleşmeden doğan ve sözleşmenin esasını oluşturan, tarafça taahhüt edilen ya da sözleşmenin türüne özgü olan her nevi yükümlülük olarak tanımlanır.[49] Buna karşılık ikincil yükümlülükler, genellikle birincil yükümlülüklerin ihlali halinde ortaya çıkan, birincil yükümlülüklerin yerine geçen veya yanında yer alan yükümlülüklerdir.[50] Bu yükümlülükler arasında özellikle birincil yükümlülüklerin yerine getirilmemesi (ifa edilmeme nedeniyle tazminat yükümlülüğü) veya geç yerine getirilmesi yahut usulüne uygun olarak yerine getirilmemesi nedeniyle zararın giderilmesi (kusurlu veya gecikmiş ifa nedeniyle tazminat yükümlülüğü)

---

[46] Fikentscher/Heinemann, s. 28 vd.
[47] Gümüş, (*Borçlar),* s. 45.
[48] Fikentscher/Heinemann, s. 20 vd.; Eren, s. 31; Gümüş, (*Borçlar),* s. 44; Erbek Odabaşı, s. 69-70; Kibar, s. 219; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 32-34.0; Akçaal, s. 301.
[49] Eren, s. 31; Aydoğdu/Nart, s. 55; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 32; Fikentscher/Heinemann, s. 28.
[50] Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 85; Aydoğdu/Nart, s. 58; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 33.

sonucunda doğan tazminat, gecikme faizi veya sözleşmeden dönme ya da fesih sonrası ortaya çıkan tasfiye yükümlülükleri gibi sonuçlar doğuran yükümlülükler sayılabilir.[51]

Birincil ve ikincil yükümlülükler arasındaki en önemli fark bu yükümlülüklerin doğuş anıdır. Birincil yükümlülükler, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte doğar ve tarafların asıl edim borçlarını oluşturur. Buna karşılık ikincil yükümlülükler, çoğunlukla birincil yükümlülüklerin ihlali veya ifasının imkânsızlaşması gibi durumların sonucunda, sonradan doğan tamamlayıcı veya telafi edici nitelikteki borçlardır.[52] Örneğin, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte satıcının malı teslim etme borcu birincil bir yükümlülükken malın zamanında teslim edilmemesi nedeniyle doğan tazminat borcu ikincil bir yükümlülük olarak ortaya çıkar. Bu nedenle, ikincil yükümlülükler çoğu zaman sözleşmeye aykırılık durumlarında gündeme gelir ve zararın giderilmesi ya da sözleşmenin amacına ulaşmasının sağlanması gibi işlevlere hizmet eder. [53]

Sürekli bir borç ilişkisinin sona ermesiyle sebebiyle doğan çeşitli yükümlülükler, kira sözleşmesi veya ödünç sözleşmesi sona erdikten sonra doğan sözleşmenin konusunu geri verme yükümlülüğü veya bir sözleşmeden dönüldükten sonra doğan tasfiye yükümlülüğü gibi yükümlülükler, tali yükümlülüklerden kabul edilir.[54]

1.1.1.2. Edim Yükümlülükleri – Yan Yükümlülükler Ayrımı

Doktrinde yer alan bir diğer önemli yükümlülük tasnifi, edim yükümlülükleri ile yan yükümlülükler ayrımıdır. Bu ayrım, borç ilişkisinin içeriğini ve tarafların sözleşmeye dayalı sorumluluklarının niteliğini belirlemede temel işlev görür ve borç ilişkisinin sadece maddi edimle sınırlı olmadığını, aynı zamanda tarafların sözleşmenin amacına uygun davranmalarını gerektiren alacak hakkının yanı sıra daha geniş bir yükümlülük alanı olan bütünlük menfaatinin de varlığını ortaya koyar.[55]

---

[51] Eren, s. 32; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 13. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Fikentscher/Heinemann, s. 28.
[52] Eren, s. 32.
[53] Kılıçoğlu, s. 42-43.
[54] Erbek Odabaşı, s. 70; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 34.
[55] Ruhig, Hubert. (1963). *Die Nebenpflichten im Schuldrecht (Versuch einer Einordnung in das Schuldverhältnis).* Diss. Universität Hamburg. s. 34; İnal, s. 452; Eren, s. 41.

Edim yükümlülükleri ile yan yükümlülükler arasındaki ayrımı ortaya koyabilmek için doktrinde günümüze kadar çeşitli ölçütler geliştirilmiştir. Söz konusu ölçütler; dava edilebilirlikleri, belirlenebilirlik düzeyleri, dogmatik temelleri, ortaya çıkış esasları, taraf iradelerine dayalı oluşumları, amaçları ve ihlallerinin doğurduğu sonuçlar şeklinde sıralanabilir.[56] Öğretide baskın kabul gören görüşe göre ise asıl ayırt edici nokta, yükümlülüğün amaçsal yöneliminde ortaya çıkar. Zira edim yükümlülüğünün amacı, sözleşmede kararlaştırılan somut bir ekonomik sonucun gerçekleşmesidir; yan yükümlülüğün amacı ise bu mübadelenin ötesinde tarafların birbirine duyduğu güvenin korunmasıdır.[57] Edim yükümlülükleri özgün bir edim amacını gerçekleştirmeye yönelikken, yan yükümlülükler esasen edim yükümlülüklerinden türeyen ve onları tamamlayan bir işlev üstlenmektedir.[58] Edim yükümlülüğü için "değişim/mübadele düşüncesi" geçerlidir. Yani, borçlunun ifası ve alacaklının başarısı birbirine bağlıdır; yan yükümlülükler için ise "güven düşüncesi" geçerlidir. İçeriklerini dürüstlük kuralı ve sözleşmeye sadakat belirler.[59]

Bir diğer ayrım, dogmatik açıdan korumayı amaçladıkları menfaate ilişkindir. Edim yükümlülükleri, alacaklının malvarlığı bileşiminin değiştirilmesine yani edim menfaatine yönelikken (*status ad quem*); yan yükümlülükler, alacaklının mevcut malvarlığı

[56] Zenz, s. 44-46; Hoffmans, Helmut. (1986). *Nachwirkende Nebenpflichten von Schuldverhältnissen.* Diss. Köln. s. 120-121; Kamp, s. 31-40; Akçaal, s. 110-111.
[57] Käuffer, s. 7.
[58] Akçaal, s. 111.
[59] Käuffer, s. 7.

durumunun korunması ve muhafazasına yani bütünlük menfaatine[60] *(Integritätsinteresse)* yöneliktir (*status ad quo*).[61]

Pratik açıdan ihlalin doğurduğu sonuçlara göre yapılacak ayrım da oldukça ayırt edicidir. Bu bağlamda özellikle BGB § 281 ile § 323 hükümleri dikkat çeker. Zira edim yükümlülüklerinin ihlali hâlinde alacaklı, şartların varlığı halinde aynen ifa, tazminat ve sözleşmeden dönme hakkını kullanabilir. Buna karşılık, yan yükümlülüklerin ihlali kural olarak büyük oranda tazminat ve bazen de aynen ifa sorumluluğunu gündeme getirir; sözleşmeden dönmeye genelde imkân vermez. Bu durum, edim yükümlülüklerinin bağımsız bir edim amacına yönelmiş olmaları ile yan yükümlülüklerin esasen edim yükümlülüklerini koruyucu ve destekleyici işlev üstlenmelerine dayanır.[62] Nitekim bu ayrıma bağlı olarak hem edim yükümlülükleri hem yan yükümlülükler doktrinde çeşitli alt kategorilere ayrılmakta ve bu ayrım üzerinden sözleşmenin ihlali, sorumluluk rejimi ve tazminat taleplerinin değerlendirilmesinde önemli sonuçlar doğmaktadır.

1.1.1.2.1. Edim Yükümlülükleri

Sözleşmelerin temel amacı, taraflar arasında kararlaştırılan edimlerin ifası suretiyle alacaklının edim (ifa) menfaatinin gerçekleştirilmesidir. Edim menfaati; alacaklının, borçlunun borçlandığı edimi ifa etmesiyle elde edeceği menfaattir. Bu menfaat çoğu

---

[60] Bütünlük (korunma) menfaati, kurulan sözleşmenin esas konusu olan edim menfaatinin dışında kalan ve tarafların bedensel, malvarlığına ilişkin ve kişilik haklarına yönelik bütünlüğünün korunmasına ilişkin çıkarı olarak tanımlanabilir. Dolayısıyla sözleşme yapmak amacıyla temasa geçen tarafların, temas anı itibariyle birbirlerine zarar vermemek için gösterebilecekleri her nevi özeni göstermelerini de kapsar. Örneğin, araba tamiri için başvurulan bir araba servisi, aracın tamiri için alınan hizmeti sağlar. Ancak, tamir sırasında arabanın diğer parçalarına zarar verilmesi ve aracın normal işlevini yerine getiremez hale gelmesi ya da bir gıda üretim şirketinin, ürettiği gıdaları vaadettiği şartlarda üretmesi ancak saklama koşullarının yetersiz olması sebebiyle gıdaların zehirlenmeye yol açması veya bir doktorun, hastayı tedavi ederken sterilizasyon kurallarına uymayarak hastasına enfeksiyon bulaştırması, gibi durumlarda ifa menfaatinden ziyade bütünlük menfaatinin ihlal edildiği kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Franz, Birgit. (1995). *Qualitätssicherungsvereinbarungen und Produkthaftung Bd. 179,* (1. Auf.). Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft. s. 62; Gılcher, Bernd. (1994). *Produkthaftung für Dienstleistungen, Schriftenreihe des Instituts für Europäisches Recht der Universität des Saarlandes* Strassburg: Engel. s. 17-18; Schulze, Reiner/Dörner, Heinrich/Ebert, Ina. u.a. (2024). *NomosHandKommentar Bürgerliches Gesetzbuch.* (12. Auf.). München: C.H. Beck. BGB § 241. Rn. 4; Eren, s. 41; Kibar, 225; Han, s. 81.

[61] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kreß, s. 2 vd. Bu ayrımın Alman hukukunda dogmatik sonucu oldukça belirgindir. Buna göre; bir yükümlülüğün edim menfaatini etkilemesi halinde BGB § 241 Abs. I kapsamına; bütünlük menfaatini etkilemesi durumda ise § 241 Abs. II kapsamına girdiği kabul edilir: Kamp, s. 35-36.

[62] Kamp, s. 40.

zaman malvarlığındaki artış olarak kendini gösterir.[63] Borçlunun öğretide, alacaklıya karşı temel yükümlülüğüne ise edim yükümlülüğü *(Leistungspflicht)* denilmektedir. Edim yükümlülüğünün yerine getirilmesiyle birlikte çoğu zaman edim menfaatinin gerçekleştiği kabul edilir. Ancak daha evvel de ifade ettiğimiz üzere borç ilişkisindeki yükümlülükler, edim yükümlülüğünden ibaret değildir.[64]

1.1.1.2.1.1. Asli Edim Yükümlülükleri

Borç ilişkisinin karakterini belirleyen ve temelini oluşturan diğer bir deyişle borç ilişkisinin niteliğini ve esas amacını gösteren yükümlülükler, asli edim yükümlülükleridir *(Hauptleistungspflichten)*.[65] Bir sözleşmede borçlunun en az bir asli ediminin olması gerekir bazen birden fazla asli edim yüklenmesi de mümkündür. Örneğin bir eser sözleşmesinde yüklenicinin hem söz konusu eseri meydana getirmesi hem karşı tarafa yani iş sahibine teslimi asli edim yükümlülüğüyken iş sahibinin asli edim yükümlülüğü ise bu çalışma karşılığında bedel ödemeyi üstlenmektedir.

Asli edim yükümlülüklerinin, diğer yükümlülüklerden ayrılan en ayırt edici özelliği bağımsız olmasıdır. Alacaklı tarafından bağımsız olarak doğrudan ifası talep edilebilir ve ifanın gerçekleşmemesi durumunda yine bağımsız olarak dava ve takip edilebilir.[66]

1.1.1.2.1.2. Yan Edim Yükümlülükleri

---

[63] Gsell, Beate./Krüger, Wolfgang./Lorenz, Stephan/Reymann, Christoph. (2025). *GrossKommentar BGB* (1. Auf.). Münih: C.H.Beck. § 280, Rn. 223; Özyakışır, Özkan/Ganbari, Muhammed Kiomers. (2020). Sözleşme Öncesi Görüşmelerin Kesilmesi Bağlamında Culpa In Contrahendo Sorumluluğu ve Olumsuz Zarar. *SÜHFD, 28(2),* s.747; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 61.

[64] Käuffer, s. 7; Eren, s. 30-31; Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 81; Erbek Odabaşı, s. 70-71; Kibar, s. 219; Özyakışır, Özkan/Ganbari, Muhammed Kiomers. (2020). Sözleşme Öncesi Görüşmelerin Kesilmesi Bağlamında Culpa In Contrahendo Sorumluluğu ve Olumsuz Zarar. *SÜHFD, 28(2).* 745-775. s. 747.

[65] Eren, s. 33; Dauner-Lieb/Langen, s. 8; Karaköse, Osman. (2022). *Limited Şirketlerde Yan Edim Yükümlülükleri* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 50; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 35; Kibar, s. 219; Han, s. 10; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 13. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Fikentscher/Heinemann, s. 29; Gümüş, (*Borçlar),* s. 45.

[66] Karaköse, s. 51; Erbek Odabaşı, s. 72; Bu ayrım daha çok sınıflandırmaya yönelik olup pratik açıdan büyük bir önem taşımaz, çünkü her iki yükümlülük de Alman hukukunda BGB § 242 ve § 241 Abs. II hükümlerinden veya sözleşmeden kaynaklanır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gsell, Beate./ Krüger, Wolfgang./ Lorenz, Stephan. (2019). *Beurkundungsgesetz.* (1. Auf.). § 611a Münih: C.H.Beck. Rn. 916; Kibar, s. 219; Kalkan Oğuztürk, Burcu. (2008). *Güven Sorumluluğu.*(1. B). İstanbul: Vedat Kitapçılık. s. 83; Gümüş, (*Borçlar),* s. 45.

Yan edim yükümlülükleri *(Nebenleistungspflichten)*, asıl edime tabi olan ve asli edim yükümlülüklerinin yanı sıra tali nitelik taşıyan yükümlülüklerdir. Yan edim yükümlülükleri, asli edim yükümlülüğünün hazırlanması sağlar, yerine getirilmesini kolaylaştırır veya asli edimi güvence altına alır. Tıpkı asli edim yükümlülükleri gibi bağımsız nitelikte olduklarından ayrıca talep ve dava edilmeleri de mümkündür.[67]

Yan edim yükümlülükleri, borç ilişkisinin dürüstlük kuralına uygun yürütülmesini sağlayan yükümlülüklerdir ve borçlunun, asli edim yükümlülüğüne ek olarak üstlendiği ve ifası gereken belirli bir veya birden fazla edimi ifade eder. Bunlar, borç ilişkisinin doğrudan bir parçası olup sözleşmeden, kanundan veya dürüstlük kuralından doğmuş olabilir.[68]

Yan edim yükümlülükleri, sözleşme serbestisi ilkesi gereği taraflarca önemli olan ve asli edim dışında kalan hususların sözleşmeye yükümlülük olarak eklenmesi yoluyla düzenlenebilir.[69] Örneğin, bir hisse senedi sahibinin şirket ana sözleşmesine göre belirli bir hizmeti ücretsiz sunma yükümlülüğü altına girmesi veya bir satış sözleşmesinde satıcının garanti belgesi sunma, gerekiyorsa malın nasıl kullanılması gerektiğiyle ilgili bilgilendirme (satılan ürünle birlikte kullanım kılavuzu gönderme gibi) veya satılan malı özenle paketleme yükümlülüğü gibi yükümlülükler tarafların sözleşme ile belirleyebileceği yan edim yükümlülüklerindendir.[70]

Özellikle sözleşme ile belirlenen yan edim yükümlülükleri, asli edim yükümlülüklerinden ayırt edilirken; asli edim yükümlülüğüne nazaran ikincil derecede öneme sahip ve ancak asli edim yükümlülüğü vesilesiyle var olabilen, tarafların özellikle isimsiz sözleşmelerde, zira bu sözleşme türlerinde asli edim yükümlülüğü ile yan edim yükümlülüğü ayrımı daha belirsizdir, sözleşmeyi kurmadaki asıl amacı olarak nitelendirilemeyecek türdeki

---

[67] Eren, s. 34; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 62; Dauner-Lieb/Langen, s. 8; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 35; Fikentscher/Heinemann, s. 29; Erbek Odabaşı, s. 72; Aydınlı, İbrahim. (2004). *İşverenin Sosyal Temas ve İş İlişkisinden Doğan Edimden Bağımsız Koruma Yükümlülükleri ve Sonuçları.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 66; Yan edim yükümlülüklerinin de tıpkı asli edim yükümlülükleri gibi bağımsız olarak talep ve dava edilebilmeleri, onları yan yükümlülüklerden ayıran en önemli özelliktir. Kibar, s. 219; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 14. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Gümüş, (*Borçlar),* s. 47.

[68] Eren, s. 36; Kibar, s. 219; Han, s. 11; Gümüş, (*Borçlar),* s. 47.

[69] Eren, s. 37.

[70]MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 38; Eren, s. 34.

yükümlülüklerin, yan edim yükümlülüğü olduğu kabul edilir. Bu noktada tarafların iradeleri belirleyicidir.[71] Örneğin bir taşınmaz kirası sözleşmesinde kiracının ilgili taşınmazın yanı sıra bahçe bakımını da üstlenmesi bir yan edim yükümlülüğüdür[72] veya bilgisayar satımı ile birlikte üç yıllık internet hizmeti sağlanmasının da vadedildiği bir sözleşmede, bilgisayar satımı asli edim yükümlülüğüyken üç yıllık internet hizmeti sağlanması bir yan edim yükümlülüğüdür.[73]

Bazı yan edim yükümlülükleri ise doğrudan kanunda yer alabilir.[74] Örneğin, TBK md. 211'de yer alan satım sözleşmelerindeki ölçüm ve tartım masrafıyla senet yapma ve satılanı teslim almak için yapılan masrafların kime ait olacağına ilişkin hüküm, TBK md. 316'daki kiracının kiralananı özenle kullanma ve kendisiyle aynı binada oturanlara saygı gösterme yükümlülüğü[75] veya md. 396, 553 ve 626 hükümlerinde farklı sözleşme türleri için düzenlenen rekabet etmeme yükümlülüğüne ilişkin hükümler bu minvaldedir.[76]

Doktrinde yan edim yükümlülüklerinin, sözleşme veya kanunla belirlenmemiş olsa bile dürüstlük kuralından da doğabileceği kabul edilmektedir.[77] Bu görüşün benimsenmesi halinde, bu yükümlülüklerin ifasının asli edimden bağımsız olarak da istenebileceğinin kabulü gerekir.[78]

Yan edim yükümlülüğünün kaynağı ne olursa olsun ihlal edilmesi durumunda ne gibi hukuki yollara başvurulabileceğine ilişkin pratikte bir farkı yoktur. Buna göre bir yan edim yükümlülüğünün ihlal edilmesi durumunda tıpkı asli edim yükümlülüğüne

---

[71] Eren, s. 35; Han, s. 11; Fikentscher/Heinemann, s. 29.
[72] İlgili örnek için bkz.: Eren, s. 34.
[73] Yarg. 13. HD. T. 25.11.2002, E. 2002/9489. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.05.2025.
[74] Eren, s. 36 vd.; Alman hukukunda doğrudan kanunda yer alan bazı yan edim yükümlülükleri şunlardır; Temlik edenin bilgi verme yükümlülüğü (BGB § 402), Vekilin bilgi ve hesap verme yükümlülüğü (BGB § 666), Alıcının malı muhafaza etme yükümlülüğü (HGB § 379/1), Kiracının kiralananı sözleşmeye aykırı şekilde kullanmaktan kaçınma yükümlülüğü (BGB § 541). Ayrıntılı bilgi için bkz: MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 37.
[75] Eren, s. 36; Erbek Odabaşı, s. 75.
[76] Rekabet etmeme yükümlülüğü, yukarıda da belirtildiği üzere bazı durumlarda, özellikle tarafların arasında kurulan esas sözleşme süresince geçerli olduğu durumlar için, kanunla açıkça düzenlenmiştir. Ancak bu yükümlülük, ileride *"İş Hukuku Kapsamında İleriye Etkili Sadakat Yükümlülükleri"* başlığı altında ayrıntılı olarak ele alınacağı üzere, özellikle iş/hizmet sözleşmeleri başta olmak üzere, sözleşme sonrası için yapılıyorsa neredeyse tüm sözleşme türlerinde sözleşmesel düzenlemeyle öngörülebilen bir yan edim yükümlülüğü niteliği taşımaktadır: Erbek Odabaşı, s. 74-75. Eren, s. 37.
[77] Kalkan Oğuztürk, s. 86.
[78] Eren, s. 38; Erbek Odabaşı, s. 76; Han, s. 11.

aykırılıkta olduğu gibi; ifa etmeme veya gereği gibi ifa etmeme gibi sözleşmenin müspet ihlali, temerrüt, ve imkansızlık kavramları gündeme gelir.[79]

1.1.1.2.2. Yan Yükümlülükler

Sözleşmelerin temel amacı her ne kadar edim menfaatinin gerçekleştirilmesi olarak kabul edilse de modern borçlar hukuku doktrini ve özellikle Alman hukukunun etkisindeki çağdaş yaklaşımlar, sözleşmesel borç ilişkisinin yalnızca edim yükümlülüklerinden ibaret olmadığını kabul etmektedir.[80] Bu doğrultuda, borçlunun edimi ifa ederken alacaklının şahsına, malvarlığına ve diğer meşru menfaatlerine zarar vermeme yönündeki yükümlülükleri de sözleşme kapsamında değerlendirilmektedir. Bu tür yükümlülükler, genellikle *"yan yükümlülük (Nebenpflichten),"*[81] "*diğer davranış yükümlülükleri (weitere Verhaltenspflichten),"*[82] "*davranış yükümlülükleri,"*[83] "*koruma yükümlülükleri (Schutzpflichten),"*[84] "*özen gösterme yükümlülükleri*"[85] veya "*edime bağlı olmayan yan yükümlülük*"[86] şeklinde adlandırılır.[87]

---

[79] Reichold, Hermann. (2024). § 56 Sanktionen der Nebenpflichtverletzungen Rn. 1. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Richard: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck; Kalkan Oğuztürk, s. 86; Canaris, Wilhelm-Claus. (1965). Ansprüche wegen "positiver Vertragsverletzung" und "Schutzwirkung für Dritte" bei nichtigen Verträgen: Zugleich ein Beitrag zur Vereinheitlichung der Regeln über die Schutzpfli. *JuristenZeitung, 20(15/16),* 475–482. s. 477; Cansel/Özel, s. 302.

[80] Canaris, *(Vertragsverletzung),* 477 vd.; Akçaal, s. 109.

[81] Eren, s. 38; Kamp, s. 36 vd.; Paßmann, Jan-Hendrik. (2010). Schutzpflichtverletzungen im Spannungsverhältnis von schuldrechtlichem und deliktischem Haftungsregime. Berlin: Logos Verlag; Käuffer, s. 6.

[82] Larenz tarafından özellikle yan edim yükümlülükleri ile karıştırılmaması adına bu kavram tercih edilmiştir. Bkz.: Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I),* s. 10 vd.; Binder, Jens-Hinrich. (2011). Nachsorgende Vertragspflichten Begründung und Reichweite fortdauernder Schutzpflichten nach Leistungsaustausch in Schuldverhältnissen. *Archiv für die civilistische Praxis, 211(5),* 587–625. s. 598; Eren. s. 38; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 39; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 15; Kılıçoğlu, s.44; Kibar, s. 219.

[83] Kibar, 219; Käuffer, s. 6.

[84] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 15. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Kibar, 219; Fikentscher/Heinemann, s. 30.

[85] Kılıçoğlu, s. 44; Antalya**,** Gökhan. (2019). *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. V/1,3.* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 465.

[86] Bu isimlendirme özellikle edim yükümlülüklerinin türlerinden "yan edim yükümlülüğü" kavramıyla terminolojik olarak karıştırılmaması açısından ortaya atılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Kamp, Florian. (2020). *Funktion und Grenzen schuldverhältnisbedingter Nebenpflichten Eine dogmatische und ökonomische Analyse von § 241 II BGB.* (1. Auf.). SpringerGabler. s. 22.

[87] Larenz, (*Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I),* s. 9; Han, s. 11; Jacoby, Florian/von Hinden, Michael. (2022). *Studien Kommentar BGB*. (18. Auf.). München: C.H. Beck. Rn. 1, s. 98.

20. yüzyılın başlarından beri Alman hukukunda genel kanı, haksız fiil hukukunun eksikliklerinin, en azından hukuk pratiği düzeyinde, yan yükümlülüklerin ortaya çıkmasının ve geliştirilmesinin en önemli tetikleyicisi olarak görüldüğü yönündedir.[88] Yan yükümlülükler temelde alacaklının salt edimden doğan menfaati dışında kalan ve tarafların dürüstlük kuralı gereği üstlendiği, doğrudan bir edim yükümlülüğü içermeyen ve borç ilişkisini destekleyici, edimin ifasının yanı sıra edimin hazırlanması, güvence altına alınması ve gerektiği gibi yerine getirilmesine hizmet eden, ayrıca tarafların karşılıklı beklentilerinin sınırlarını çizmeye yardımcı olan koruyucu ve tamamlayıcı yükümlülüklerdir.[89] Bu bakımdan yan yükümlülükler, denkleştirici adalet *(iustitia commutativa)* öğretisinin sözleşme hukukundaki yansımasını oluşturur.[90]

Edim yükümlülüğü ile yan yükümlülük ayrımını yapmak zor değildir. Ancak bazı durumlarda normalde yan yükümlülük olarak değerlendirilen davranışlar (bildirim, gizlilik, gözetim vs.) yapılan sözleşme ile asli veya yan edim yükümlülüğü olarak tayin edilmiş olabilir. Bütünlük menfaatinin sözleşme ile bizzat edim konusu hâline getirildiği hâllerde artık koruma, Alman hukukuna göre yan yükümlülükleri ele alan BGB § 241 Abs. II kapsamında değil, edim yükümlülüklerini ele alan Abs. I kapsamında değerlendirilir.[91] Bu durumda söz konusu ihlal de yan yükümlülük ihlali değil, edim yükümlülüğü ihlâli olarak nitelendirilir.[92]

---

[88] Kamp, s. 271 vd.

[89] Mansel, Heinz-Peter. (2023). BGB § 242, Rn. 16. (Ed.). R. Stürner. *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar* (19. Auf.). München: C.H. Beck; Eren, s. 31; Erdek/Odabaşı, s. 63; Han, s. 22-23; Kamp, s. 23; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 15. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 119; Larenz, (*Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I),* s. 9; Kibar, s. 219; Gümüş, (*Borçlar),* s. 47; Hürholz, Hans Werner. (1968). Die Treuepflicht des Arbeitnehmers Zugleich Ein Beitrag Zur Theorie Des Treuebegriffes. Diss. Bad Münstereifel. s. 45; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 63.

[90] Stürner, Michael. (2021). Europäisches Vertragsrecht Institutionelle und methodische Grundlagen, materielles Recht, Kollisionsrecht. Berlin: 1 Walter de Gruyter. s. 242-243. Rn. 14.

[91] Kamp, s. 35-36.

[92] Alman hukukuna göre bu tür bir ihlal hâlinde uygulanacak sorumluluk rejimi, esas itibarıyla borca aykırılıktan doğan sözleşmesel tazminat sistemine dayanmakta olup, BGB § 280 Abs. I genel tazminat hükmü uyarınca borç ilişkisinden doğan bir yükümlülüğün kusurlu ihlali halinde zararın giderilmesini mümkün kılmaktadır. Eğer ihlal edilen yükümlülük edimin ifasına ilişkinse ve alacaklı artık edimin kendisini değil, onun yerine tazminat talep ediyorsa, bu durumda BGB § 280 Abs. 3 yollamasıyla somut olaya göre BGB § 281 (borçluya uygun süre verilmesine rağmen edimin gereği gibi yerine getirilmemesi) veya BGB § 283 (borçlunun kusuruyla edimin sonradan imkânsız hâle gelmesi) hükümleri uygulama alanı bulmaktadır. Buna karşılık, alacaklının tazminat yerine sözleşmeden dönmeyi tercih etmesi hâlinde ise, BGB § 323 uyarınca geri alma (Rücktritt) mekanizması devreye girmektedir. Dolayısıyla söz konusu

Stoll, yan edim yükümlülükleri ile yan yükümlülükler arasındaki ayrımı ise şu şekilde ortaya koymuştur; yan edim yükümlülükleri, doğrudan ya da dolaylı biçimde asli edim yükümlülüğüyle bağlantılıdır ve sözleşmenin amacına uygun şekilde ifa edilmesine, edim sonucunun gerçekleşmesine hizmet eder (örneğin satılan şeyin paketlenmesi veya sigortalanması gibi). Buna karşılık yan yükümlülüklerin özü, tarafları ve bazen üçüncü kişileri edimle doğrudan bağlantısı bulunmayan zararlardan korumakta yatar.[93] Yani yan yükümlülükler, somut edimin sözleşmeye uygun ifasına yönelik bir menfaati değil, zarardan korunma menfaatini esas alır. Üstelik sözleşmenin sinallagmatik olmasından bağımsız olarak bu yükümlülükler, güven ilkesi gereği sözleşmenin iki tarafına da yükletilmiştir.[94]

Yan yükümlülükler, doğrudan borç ilişkisinden değil dürüstlük kuralında köken bulurlar.[95] Bu nedenle, yan yükümlülüklerin kapsamı ve etkisi kimi zaman taraflar arasındaki sözleşmenin sınırlarını aşabilir. Bu bağlamda, sözleşmenin müspet ihlali, sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluğu ifade eden *culpa in contrahendo*, bütünlük menfaati, sözleşmenin art etkisi *(culpa post pactum perfectum)* ve bu çalışmanın da ana konusunu oluşturan ileri etkili sadakat yükümlülükleri gibi çeşitli davranış yükümlülükleri, dürüstlük kuralına dayanan güven sorumluluğu kapsamında değerlendirilir.[96] Böylece yalnızca edim yükümlülükleri değil, borç ilişkisinin kurulmasından önce, devamı sırasında ve sona ermesinden sonra da geçerliliğini sürdürebilen bu tür yükümlülükler, sorumluluk hukuku aracılığıyla koruma altına alınmaktadır.[97]

---

hükümler, haksız fiil sorumluluğundan değil, tamamen sözleşmesel borca aykırılıktan doğan tazminat ve dönme rejiminden kaynaklanan bir sorumluluk sistemini oluşturmaktadır: Kamp, s. 45.

[93] Stoll, (Leistungsstörungen), s. 27.

[94] Serozan, (Edimden Bağımsız), 118.

[95] Eren, s. 40; Kılıçoğlu, s. 44; Han, s. 32; Jauernig/Mansel, BGB § 242, Rn. 5-7; Kamp, s. 187; BAG. (13.11.2014). 8 AZR 817/13, *Deutsches Steuerrecht (DStR) 2015,* 433. (www.beckonline.de). E.T.: 08.08.2025.

[96] Kamp, s. 36, 56; Güven Sorumluluğu başlığına ileride yer verildiği için burada ayrıntılı şekilde ele alınmasına gerek görülmemiştir.

[97] Eren, s. 41; Erbek Odabaşı, s. 62; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 16; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 119-120; Eve tedavi için gelen kişinin bulaşıcı hastalık bulaştırılması bu çerçevede bir yan yükümlülüktür. Bu durum uygulanan yanlış tedaviden oldukça farklı bir değerlendirmeye tabi tutulur: Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 35; Serozan, Rona. (2022). Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Cilt 3. İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme (Haz.) B. Baysal/K. C. Sanlı. (7. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 340.

Bu kapsamda borç ilişkisinin; edime dayalı yükümlülüklerin ortadan kalktığı, sözleşmenin hükümsüzlüğü gibi durumlarda dahi davranış yükümlülüklerinin varlığını sürdürdüğü kabul edilmektedir. Örneğin, bir satış sözleşmesinin geçersiz olması durumunda, satıcının doğduğunu sandığı borcun ifasını gerçekleştirebilmek için göndermiş olduğu malın ayıplı olması halinde, alıcı artık ayıp hükümlerine başvuramaz. Çünkü ortada geçerli bir sözleşmeden doğan edim ve yan edim yükümlülükleri yoktur. Ancak, satıcının alıcıya karşı sahip olduğu koruyucu yan yükümlülüklerin geçerliliğini koruduğu kabul edilir. Bu nedenle alıcı, sözleşme geçersiz olsa bile, ayıplı mal sebebiyle makineyi çalıştırırken kullandığı hammaddesinin zayi olması gibi durumlarda, bu zararının tazminini isteyebilir. Söz konusu tespit, davranış yükümlülüklerinin edim borçlarından bağımsız bir mahiyet arz ettiğini, doğrudan dürüstlük kuralına dayanarak borç ilişkisinin statik sınırlarını aşan bağımsız bir sorumluluk rejimi yarattığını doğrulamaktadır.[98] Nitekim yan yükümlülükler bir edim ilişkisinin varlığını zorunlu kılmadığı gibi, yalnızca sözleşmenin taraflarını değil; onların etki alanına giren ve güven ilişkisi kapsamında zarar gören üçüncü kişileri de kapsayacak şekilde geniş bir uygulama alanına sahiptir.[99]

Yan yükümlülükler, onlarca yıl boyunca; yukarıda da paye verdiğimiz sözleşmenin müspet ihlali, *culpa in contrahendo* veya *culpa post pactum perfectum* gibi çeşitli vaka gruplarından türetilmiş ve 2002 yılında ise BGB § 241 Abs. II'nin yürürlüğe girmesiyle Alman Hukukunda yasal bir düzenlemeye kavuşan yükümlülüklerdir.[100] Yan

---

[98] Kamp, s. 56; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 120; Canaris, *(Vertragsverletzung),* s. 477; Demircioğlu eserinde "davranış yükümlülükleri" yerine "koruma yükümlülükleri" kavramını kullanarak oldukça benzer bir görüşü ortaya koymuştur. Bkz.: Demircioğlu, Huriye Reyhan. (2009). *Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki*
Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo Sorumluluğu). (1. B.). Ankara: Yetkin Yayıncılık. s. 124.

[99] Serozan, (Edimden Bağımsız), s. 120; Canaris, (Vertragsverletzung), s. 475.

[100] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 43. (www.beckonline.de). E.T.: 22.05.2025; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 372; MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 1; Kamp, s. 36.
BGB § 241 Abs. II'de yer alan yükümlülüklere, doktrinde kanun lafzına bakarak "gözetme yükümlülükleri" (Rücksichtnahme-/Rücksichtspflichten) teriminin kullanıldığı kaynaklar için bkz.: BGH. (05.06. 2012). *X ZR 161/11, NZBau (Neue Zeitschrift für Baurecht und Vergaberecht) 2012,* s. 652; BGH. (05.03.2014). *VIII ZR 205/13, Neue Juristische Wochenschrift (NJW) 2014,* 1653; BGH. (20.05.2015). *VIII ZR 147/14, BeckRS (Beck-Rechtsprechung) 2015,* 11510. (www.beckonline.de). E.T.: 28.08.2025; "Koruma yükümlülükleri" (Schutzpflichten) kavramının kullanıldığı kaynaklar için bkz.: Zenz, s. 102; BGH. (15.03.2012). *III ZR 148/11, ZVertriebsR (Zeitschrift für Vertriebsrecht) 2012,* 249. (www.beckonline.de). E.T.: 01.09.2025; Schubert, Claudia. (2025). BGB § 242, Rn. 202. (Ed.) W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2.* (10. Auf). München: C.H. Beck; BGB § 241 Abs. II'de

yükümlülükler de tıpkı yan edim yükümlülükleri gibi bazen sözleşmeden, kanundan[101] veya çoğu zaman dürüstlük kuralından doğabilir.[102]

Yan yükümlülüklerin ihlal edilmeleri halinde asli edimden bağımsız olarak talep veya dava edilemedikleri kabul edilir. Bu durumda alacaklı ancak ihlal nedeniyle doğan zararın tazminini talep edebilir.[103] Yan yükümlülükler ile yan edim yükümlülükleri arasındaki temel ayrım da buradan gelir. Yan edim yükümlülüklerinin yerine getirilmemesi, alacaklıya bağımsız bir ifa davası açma imkânı tanırken; yan yükümlülüklerin ihlali böyle bir doğrudan ifa talebine yol açmaz. Bunun yerine, alacaklıya ancak tazminat talep etme hakkı sağlar. [104]

Yan yükümlülükler ile yan edim yükümlülüklerini ayırt edebilmek için getirilen bir diğer kıstas yükümlülüğün hangi menfaati korumaya hizmet ettiğidir. Buna göre, edim menfaatinin gerçekleşmesini destekleyenler, yan edim yükümlülüğü; kişilik ve bütünlük menfaatlerinin korunmasına yönelenler ise koruma yükümlülüğü olarak ayrılır. Ancak bu ayrımdan, ilgili yükümlülüğün bağımsız olarak ileri sürülüp sürülemeyeceği sonucu

---

öngörülen yükümlülükler her ne kadar kanun gerekçesinde "koruma yükümlülükleri" kavramına çokça yer verilse de salt *"Schutzpflichten"* ile sınırlı değildir; alacaklının sağlık/mülkiyet gibi klasik hukukî değerlerinin korunmasının ötesine geçerek, borçludan aktif davranış talep eden ve bu suretle alacaklının hak alanını *(Rechtskreis)* belirli ölçüde genişleten, malvarlığı ve karar özgürlüğü gibi menfaatlerin korunmasını da kapsar; bu yönüyle, edim menfaatinden doğan § 241 Abs. I kapsamındaki yükümlülüklerden açıkça ayrılabilir. Bu nedenle *"Schutzpflicht*" kavramı dar kalmaktadır. Keza, kanun metninde lafzen "*Rücksichtnahme"* terimi geçse de § 241 Abs. II'nin yürürlüğe konulmasına ilişkin gerekçede *"vertragliche Nebenpflichten"* ifadesinin de kullanılması (bkz.: BT-Drs. 14/6040, *Schuldrechtsmodernisierungsgesetz* (SchRModG), Gerekçe, s. 125, Bundestag Dokümanları Portalı. E.T. 01.09.2025.) ve aktif davranış gerektiren hâllerde sırf *"Rücksichtnahmepflicht"* terminolojisinin yetersizliği dikkate alındığında, en isabetli şemsiye kavramın *Nebenpflicht(en)* olduğu kabul edilmelidir (aynı yönde Kamp, s. 26 vd.). Bu çalışmada da § 241 Abs. II kapsamındaki yükümlülükler "yan yükümlülükler *(Nebenpflichten)*" olarak anılacaktır; koruma ve özen borçlarını da içerecek şekilde bu kullanımın uygun olduğu görüşü için bkz. MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 55 vd.

[101] Kanundan doğan yan yükümlülüklere örnek olarak BGB § 618 Abs. I'de yer alan iş sözleşmeleri çerçevesinde, işverenin işçinin beden bütünlüğüne yönelik özen yükümlülüğünü veya BGB § 701 Abs. I'deki işletmesine misafir tarafından getirilen eşyalardan doğan otelci/lokantacı sorumluluğu verilebilir: Staudinger/Olzen, *(Neubearbeitung),* § 241, Rn. 494.

[102] Gümüş, (*Borçlar),* s. 47; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 62; Wirz, Martin. (1979). Die Nachwirkungen des Arbeitsverhältnisses. Basel. s. 5.

[103] Eren, s. 38-39; Kamp, s. 35-36; Kılıoğlu, s. 44-45; Gümüş, (*Borçlar),* s. 47-48; Ancak bu noktada bir başka görüş ise böyle bir sınıflandırmanın isabetli olmadığı, zira bir yan yükümlülüğün bağımsız olarak dava konusu edilip edilemeyeceğinin, somut duruma ve taraflar arasındaki sözleşmesel düzenlemelere bağlı olduğunu ifade eder. Bkz.: Fikentscher/Heinemann, s. 33.

[104] Kibar, s. 220; Sözleşme devam ederken vuku bulan yan yükümlülüklerin ihlali, yalnızca tazminat yükümlülüğünü doğurmaz, aynı zamanda ifadan kaçınma hakkını ve olağanüstü fesih hakkını da beraberinde getirebilir. Bkz.: Wegen/Weinreich/Prütting, s. 376.

otomatik olarak çıkarılamaz; bu husus her somut olayın özellikleri dikkate alınarak değerlendirilmelidir.[105] Örneğin, satıcının malı sözleşmede kararlaştırıldığı şekilde teslim etmemesi bir yan edim yükümlülüğünün ihlali olup alıcı doğrudan ifa talep edebilirken; teslim sırasında gerekli güvenlik önlemlerini almaması nedeniyle alıcının malvarlığında veya sağlığında zarara yol açması, bir yan yükümlülük ihlali olarak yalnızca tazminat sorumluluğunu gündeme getirir. Bununla birlikte, bazı yükümlülükler kimi durumlarda hem yan edim yükümlülüğü hem koruma yükümlülüğü niteliği taşıyabilir. Örneğin tehlikeli bir makinenin satışı sırasında yeterli danışmanlık ve uyarı yapılmaması ve kullanım kılavuzunun verilmemesi hâlinde, alıcı makineyi sözleşmeye uygun şekilde kullanamazsa edim menfaati zedelenirken makinenin hatalı kullanımı sonucu alıcının bedensel zarar görmesi veya diğer malvarlığı değerlerinin yani bütünlük menfaatinin zarar görmesi de mümkündür. Böyle bir durumda, yan yükümlülüklerin çifte işlevselliği söz konusu olur ve hem yan edim hem koruma yükümlülüğünün ihlali birlikte gerçekleşebilir.[106]

Yan yükümlülükler hizmet ettikleri amaca göre ifaya yardımcı (ifaya bağlı) yan yükümlülükler veya koruma yükümlülükleri (koruyucu yan yükümlülükler) olmak üzere ikiye ayrılır.[107]

1.1.1.2.2.1. İfaya Yardımcı Yan Yükümlülükler

İfaya yardımcı veya doktrindeki diğer adıyla ifaya bağlı yan yükümlülükler (*leistungsbezogene Nebenpflichten*), sözleşmedeki asli edimin gerçekleştirilmesine hizmet eden ve bu edimin ifa sürecini destekleyen ödevlerdir. Bu yükümlülükler, asli edimin yerine getirilmesi veya hazırlık aşamasında doğabildiği gibi, sözleşme konusu edimin muhafaza edilmesine yönelik de olabilirler. Temel işlevleri, edimin alacaklı

[105] Alman hukukunda bu ayrımı savunanlar yan edim yükümlülüklerini kural olarak § 242 BGB'ye, koruma yükümlülüklerini ise, özel düzenlemeler saklı kalmak üzere, § 241 II BGB'ye dayandırmaktadır. Bkz.: Fikentscher/Heinemann, s. 34.
[106] Fikentscher/Heinemann, s. 34.
[107] Kılıçoğlu, s. 45; Han, s. 94-95; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 62.

tarafından sözleşmeden beklenen menfaate uygun şekilde elde edilmesini güvence altına almaktır.[108]

İfaya yardımcı yükümlülüklerin koruyucu yükümlülüklerden en önemli farkı; edimlerin yerine getirilmesinden başka bütünlük menfaatinin sağlanması veya sözleşme kurulmaksızın meydana gelen sosyal temas gibi sözleşme dışı alanlarda varlık göstermemeleridir. Zira bu yükümlülükler temelini sözleşme ile doğan edim borcundan alır ve asli edimin amaca uygun şekilde yerine getirilmesine hizmet eder. Buna karşın, koruma yükümlülüklerinin varlığı veya doğması, her zaman bir sözleşmenin kurulmasına bağlı değildir.[109] Örneğin, satılan bir malın hazır edilmesi, uygun şekilde ambalajlanması ya da kullanımı sırasında alıcı açısından risk oluşturabilecek durumlar hakkında bilgilendirme yapılması, bu kapsama giren ifaya yardımcı nitelikteki yan yükümlülüklere örnek teşkil eder.[110] Satılan aracın yedek anahtarının da araçla birlikte verilmemesi veya bu noktada tarafa gerekli uyarı yapılmaması,[111] satılan ürüne ilişkin kullanım kılavuzunun verilmemesi veya satılan ürünün gerekli olduğu halde yedek parça stokunun bulundurulmaması gibi ifaya yardımcı yan yükümlülüklerin ihlâlinde gereği gibi ifa etmeme dolayısıyla sözleşmenin müspet ihlâli söz konusu olur.[112]

1.1.1.2.2.2. Koruma Yükümlülükleri

Bazı borç ilişkilerinde insanlar sadece bir edimi ifa etmekle değil, aynı zamanda karşı tarafın mevcut hukuki değerlerini korumakla da yükümlüdür. Bu nevi, sözleşmenin taraflarının sözleşmenin kurulma amacını tehlikeye düşürebilecek veya karşı tarafa zarar verebilecek davranışlardan kaçınma ödevine *"koruma yükümlülükleri (Schutzpflichten)"* denilmektedir.[113] Doktrinde bazı yazarlar koruma yükümlülükleri ifadesinin eski

---

[108] Eren, s. 39; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 63; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 44. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Müller, Markus/ Hempel, Rolf. (2005). Nebenpflichten des Verkäufers unter besonderer Berücksichtigung der Verjährung. *Archiv Für Die Civilistische Praxis*, *205*(2), 246–274. s. 258.

[109] Erbek Odabaşı, s. 94.

[110] Eren, s. 39-40.

[111] Yarg. HGK, T. 04.11.2021, E. 2018/88, K. 2021/1351. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/), E. T.: 03.07.2025.

[112] Kibar, s. 223; Yarg. HGK, T. 04.11.2021, E. 2018/88, K. 2021/1351. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/), E. T.: 03.07.2025.

[113] Eren, s. 41; Gümüş, (*Borçlar),* s. 45 vd.; Yavuz, Nihat. (2016). *Ayıplı İfa* (5.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 338; Jacoby/von Hinden, (*Studien Kommentar BGB),* Rn. 1, s. 100; "*Koruma ödevleri"* veya "*davranış ödevleri*" ifadeleri için bkz.: Akçura, Tuba. (2018). Sona Ermiş veya Geçersiz Sözleşmelerde

olduğunu, yeni literatürde daha çok *"gözetme yükümlülükleri (Rücksichtnahmepflichten)"* ifadesinin tercih edildiğini ifade eder.[114]

Koruma yükümlülükleri, tarafların doğrudan ifa menfaatinden ziyade bütünlük menfaatinin korunmasına hizmet eder.[115] Diğer bir ifadeyle, taraflar arasında geçerli bir sözleşme ilişkisi kurulmuşsa, bu ilişki sadece edim yükümlülükleriyle sınırlı kalmaz; tarafların birbirlerinin kişi ve malvarlığı değerlerine zarar vermekten kaçınma yönünde karşılıklı bir güven ilişkisi içinde hareket etmeleri de beklenir. Bu sınırlar her zaman net çizgilerle ayrılmamışsa da edim yükümlülükleri ile genel itibariyle alacaklının malvarlığı durumunu değiştirmek hedeflenirken, koruma yükümlülükleri ile daha ziyade mevcut malvarlığının olumsuz etkilerden korunmasını amaçlanır diyebiliriz.[116]

Koruma yükümlülüklerinin kapsamı, her borç ilişkisinin niteliğine göre değişir. Bazı koruma yükümlülükleri doğrudan kanunda düzenlenmiştir.[117] Kanunda açık bir düzenleme bulunmayan durumlarda ise bu yükümlülüğün içeriği, somut olayın özelliklerine göre belirlenir. Bu değerlendirmede; borç ilişkisinin türü, süresi, taraflar arasındaki sosyal temasın derecesi ve sözleşmenin amacı dikkate alınmalıdır. Özellikle iş veya ortaklık ilişkisi gibi kişisel bağın güçlü olduğu sözleşmeler, daha kapsamlı koruma yükümlülükleri doğurur.[118]

Tarafların İfa Etmiş Oldukları Edimlerin İadesi. *GÜHFD, 2018(1),* 285-333. s. 309; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 64; "Özen yükümlülüğü (Sorfaltspflicht)" ifadesi için bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 64;İnal, s. 453; Dauner-Lieb/Langen, s. 20; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 402; Fikentscher/Heinemann, s. 30; Koruma yükümlülükleri, Alman hukukunda özen yükümlülüğü (Sorfaltspflicht) olarak bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 64; *"sadakatli davranma yükümlülüğü"* ifadesi için bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 265-266.

[114] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 529.

[115] Eren, s. 41; Gümüş, (*Borçlar),* s. 49; Stoll, Heinrich. (1936). Vertrauenshaftung und Vertragshaftung. In. *Archiv für die civilistische Praxis, 135(1),* 1–93; Medicus, D. (1987). Schuldrecht I: Allgemeiner Teil (8. Auf.). München: C.H. Beck; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 15. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 529; Fikentscher/Heinemann, s. 30; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 64; İnal, s. 454; Hoffmans, s. 169; Demircioğlu, s. 122.

[116] Eren, s. 41; Dauner-Lieb/Langen, s. 22; BT-Drs. 14/6040. SchRModG, Gesetzesbegründung, s. 125. (https://www.bundestag.de/dokumente). E.T.: 01.09.2025.

[117] TBK md. 400, md. 417, md. 582, md. 318 gibi veya BGB § 433, § 535, § 611a gibi hükümler doğrudan kanundan doğan koruyucu yan yükümlülüklere örnektir.

[118] Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 241. Rn. 5; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 229; Fikentscher/Heinemann, s. 30.

Taraflar arasında sosyal temas ve güven ilişkisine dayanan koruma yükümlülükleri, bazı kaynaklarda; sözleşmenin kurulmasından önce doğan sözleşme öncesi koruma yükümlülükleri *(vorvertragliche Schutzpflichten)*,[119] sözleşmenin yürürlükte olduğu süre boyunca geçerli olan sözleşme esnası (akdî) koruma yükümlülükleri *(vertragliche Schutzpflichten)* ve nihayet sözleşmenin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebilen sözleşme sonrası koruma yükümlülükleri *(nachvertragliche Schutzpflichten)* şeklinde bir ayrıma tabi tutulmuştur.[120] Bu ayrım, koruma yükümlülüklerinin yalnızca geçerli bir sözleşme ilişkisinin varlığı halinde gündeme gelen edim borcuna bağlı tali yükümlülükler olmadığını, aksine güven ilişkisinin varlığına bağlı olarak farklı zaman dilimlerinde bağımsız şekilde ortaya çıkabildiğini göstermektedir.[121]

Koruma yükümlülükleri, çoğunlukla bir sözleşmeden doğan borç ilişkisi kapsamında, edim yükümlülüklerinin yanında tamamlayıcı nitelikte ortaya çıksa da nitelik itibariyle bağımsız varlığa sahiptir.[122] Bu nedenle koruma yükümlülüklerinin ihlali durumunda, doğrudan edim yükümlülüğünün ihlalinden ziyade, ifa sırasında veya ifa vesilesiyle karşı tarafın hukuki değerlerinin zarar görmesi söz konusu olur.[123] Örneğin, satıcının mal teslimi sırasında alıcının diğer eşyalarına zarar vermeme yükümlülüğü, satılan ilacın kullanım şekli ve olası zararları ya da kiralanan aracın teknik özellikleri hakkında

---

[119] Konu ile ilgili olarak ayrıntılı bilgi için bkz. Piotet, Paul. (1963). Culpa In Contrahendo et Responsabilité Précontractuelle en Droit Privé Suisse. Bern: Staempfli; Lösch, Julia. (2024). Culpa In Contrahendo Im Rahmen Von Post M&A-Streitigkeiten, Bd. 27. Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft; Spickhoff, Andreas. (2025). VO (EG) 593/2008 Art. 12 Geltungsbereich des anzuwendenden Rechts. Rn. 20-21. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. BeckOk BGB. (76. Auf.). Verlag: C.H. Beck; Gonzenbach, Rainer. (1987). Culpa In Contrahendo Im Schweizerischen Vertragsrecht. Bern: Stampfli; Benedict, Jörg. (2018). Culpa In Contrahendo : Historisch Kritischer Teil Bd. 1. Tübingen: Mohr Siebeck Verlag; Von Jhering, Rudolf. (1969). Culpa In Contrahendo, (1. Auf.). Bad Homburg: Gehlen; Gezder, Ümit. (2009). Türk – İsviçre Hukukunda Culpa In Contrahendo Sorumluluğu, (1. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın; Frick, Joachim G. (1992). Culpa In Contrahendo – Eine Rechtsvergleichende und Kollisionsrechtlichte Studie. Zürich: Schulthess, Polygraph. Verl; Yalman, Süleyman. (2006). Türk-İsviçre Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık; Demircioğlu, s. 82-83; Ulusan, İhsan. (1982). Culpa In Contrahendo Üstüne, Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay Anısına Armağan. (1. B.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

[120] Eren, s. 43; Oğuz, Cemal. (2007). *Etkisi Devam Eden Sözleşme Yükümlülükleri.* Ankara: Siyasal Kitabevi. s. 17; Aydınlı, İbrahim. (2004). İşverenin Koruma Yükümlülüğüne İlişkin Düzenlemelerin Normun Koruma Amacı (Hukuka Aykırılık Bağı) Bakımından Değerlendirilmesi. *SÜHFD, 12(1-2),* 51-65. s. 52.

[121] Eren, s. 42-43; İnal, s. 415; Erbek Odabaşı, s. 61; Demircioğlu, s. 122.

[122] Eren, s. 42.

[123] Yavuz, *(Ayıplı İfa),* s. 338.

tarafların birbirini aydınlatma ve bilgi verme yükümlülüğü[124] ya da şehirlerarası otobüs taşımacılığı yapan bir firmanın, yolcular için ikram ettiği yemekleri veya mola yerlerini özenle seçme yükümlülüğü bu kapsamdadır.[125] Bu tür koruma yükümlülükleri, hukuki nitelikleri itibarıyla edim borçlarından bağımsız asli edimler değil; borç ilişkisinin sağlıklı ve dürüst biçimde yürütülmesini temin etmeye yönelik yan yükümlülükler arasında yer alır. Bu sebeple, sözleşme esnasında doğan koruma yükümlülüklerinin ihlali hâlinde, bu yükümlülüklerin bağımsız bir ifa davasına konu edilmesi kural olarak mümkün değildir. Zira bu yükümlülükler, belirli ve doğrudan yerine getirilmesi talep edilebilecek bir edim borcu değil, borçlunun ifa sürecinde ve ifa vesilesiyle karşı tarafın kişi ve malvarlığı değerlerine zarar vermekten kaçınmasını amaçlayan davranış yükümlülükleridir. Bu nedenle koruma yükümlülüklerinin ihlali, esas itibarıyla borçlunun tazminat sorumluluğunu gündeme getirir.[126]

Temeli Stoll tarafından atılmış[127] ve güncel doktrinde de genel kabul gören anlayış uyarınca koruma yükümlülükleri kanundan doğan borç ilişkilerinde, geçersiz sözleşmelerde veya henüz sözleşme kurulmadan önce hukuki işleme yönelmiş taraflar arasındaki müzakere aşamasında mevcudiyet gösterebilir. Bu yükümlülükler, bünyesinde henüz hiçbir asli edim yükümlülüğü barındırmayan, ancak "yoğun bir sosyal temas" neticesinde şekillenen özel bir güven bağına (*Sonderverbindung*) dayalı olarak doğmaktadır.[128] Bu durumda ortada geçerli bir sözleşme bulunmasa dahi, sırf koruma yükümlülüklerinin varlığına dayanan ve edim yükümlülüklerinden bağımsız bir borç ilişkisi statüsünün doğduğu kabul edilmelidir.[129] Bu bağlamda, yargı kararları ve öğretide

---

[124] Kılıçoğlu, s. 45.
[125] İnal, s. 460.
[126] Eren, s. 42; İnal, s. 461.
[127] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 64.
[128] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 237; İnal, s. 453; Hoffmnas, s. 113.
[129] Canaris, *(Vertragsverletzung),* 476 vd.; Han, s. 22; Jacoby/von Hinden, (*Studien Kommentar BGB),* Rn. 1, s. 100; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 4; Akçura, s. 309; BT-Drs. 14/6040. SchRModG, Gesetzesbegründung, s. 125. (https://www.bundestag.de/dokumente). E.T.: 01.09.2025; BGH. (19.12.1977). II ZR 164/76, NJW 1978, 1374-1375. (www.beckonline.de). E.T.: 28.05.2025.: Karara konu olayda davalı, sözleşmeye taraf olmayan bir üçüncü kişi olmasına rağmen, sözleşme görüşmeleri sırasında taraflardan biri nezdinde, sözleşmenin finansmanı ve düzgün yürütülmesi üzerinde belirleyici etkisi olduğu yönünde güven yaratmıştır. Sözleşme kurulduktan sonra bu kişi, işin gerçekleştirilemeyeceğine dair kendisine ulaşan önemli bilgileri saklamış ve karşı tarafın zarara uğramasına yol açmıştır. BGH, bu durumda davalının her ne kadar sözleşme tarafı olmasa da sözleşme kurulduktan sonra yaratmış olduğu güven ilişkisi uyarınca, davacının menfaatlerine özen gösterme yönünde bir koruma yükümlülüğü altında olduğunu kabul etmiştir. Bu yükümlülük sözleşme sonrası güven ihlali *(nachvertragliche*

geliştirilen güven sorumluluğu *(Vertrauenshaftung)*, sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluk *(culpa in contrahendo),*[130] üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme teorisi *(Vertrag mit Schutzwirkung zugunsten Dritter),*[131] edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkisi *(Nicht leistungsbezogenes Schuldverhältnis)*[132] ve ileriye etkili sadakat yükümlülükleri gibi kavramların tartışılması mümkün hale gelmiştir.[133]

Bu kavramların borç ilişkisi olarak nitelendirilmelerinin mümkün olup olmadığıyla ilgili bir fikir birliği mevcut değildir. Alman hukukunda yasa koyucu BGB § 311 Abs. I'de borç ilişkisinin sözleşme ile kurulduğunu ifade ederken Abs. II'de sözleşme henüz kurulmadan taraflar arasında koruyucu yükümlülüklerin söz konusu olabileceğini[134] bu nedenle bu temasın BGB § 241 Abs. II kapsamında borç ilişkisi olacağını kabul

---

Vertrauenshaftung) olarak tanımlanmıştır. Mahkemeye göre, bir üçüncü kişiye davranışı nedeniyle sözleşme öncesi dönemde duyulan güven sorumluluk sebebi oluşturuyorsa, sözleşme sonrasında da özellikle bu güven sözleşmenin yürütülmesiyle ilgili olarak talep edilmişse aynı sonuca varılmalıdır ve bu durum, güven sorumluluğunun aşırı genişletilmesi olarak değerlendirilemez.

[130] Näher Medicus/Lorenz, § 241, Rn. 114; Staudinger/Olzen, *(Neubearbeitung)*, § 241 Rn. 395. (www.beckonline.de). E.T.: 08.05.2025; Canaris, *(Vertragsverletzung),* 475 vd.; Akçura, s. 309.

[131] Canaris, *(Vertragsverletzung),* 477 vd.; Nasıl ki *culpa in contrahendo* ve müspet sözleşme ihlali bakımından geçerli bir sözleşme ilişkisinin varlığı zorunlu görülmüyorsa, üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme açısından da geçerli bir borç ilişkisini mutlak bir şart olarak aramak isabetli değildir. Kira sözleşmesinin geçersiz olması hâlinde dahi kiracı sözleşmenin pozitif ihlaline dayanarak tazminat talep edebilir. Bu çerçevede Serozan, aynı korunmadan yararlanan eş ve çocukların bu haktan sırf sözleşmenin geçersizliği veya sona ermesi gerekçesiyle mahrum bırakılmasının hakkaniyetle bağdaşmayacağını belirtmiştir: Serozan, *(Edimden Bağımsız)*. s. 115.

[132] Eren, s. 44 vd.

[133] Han, 2; Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 242. Rn. 3; Kamp, s. 4; İnal, s. 454; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 65.

[134] BGB § 311: Rechtsgeschäftliche und rechtsgeschäftsähnliche Schuldverhältnisse."(1) Zur Begründung eines Schuldverhältnisses durch Rechtsgeschäft sowie zur Änderung des Inhalts eines Schuldverhältnisses ist ein Vertrag zwischen den Beteiligten erforderlich, soweit nicht das Gesetz ein anderes vorschreibt. (2) Ein Schuldverhältnis mit Pflichten nach § 241 Abs. II entsteht auch durch 1. die Aufnahme von Vertragsverhandlungen, 2. die Anbahnung eines Vertrags, bei welcher der eine Teil im Hinblick auf eine etwaige rechtsgeschäftliche Beziehung dem anderen Teil die Möglichkeit zur Einwirkung auf seine Rechte, Rechtsgüter und Interessen gewährt oder ihm diese anvertraut, oder 3. ähnliche geschäftliche Kontakte. (3) Ein Schuldverhältnis mit Pflichten nach § 241 Abs. II kann auch zu Personen entstehen, die nicht selbst Vertragspartei werden sollen. Ein solches Schuldverhältnis entsteht insbesondere, wenn der Dritte in besonderem Maße Vertrauen für sich in Anspruch nimmt und dadurch die Vertragsverhandlungen oder den Vertragsschluss erheblich beeinflusst". "Hukukî İşlem ve Hukukî İşlem Benzeri Borç İlişkileri" başlıklı BGB § 311'e göre, "(1) Bir borç ilişkisinin hukuki işlemle kurulması ve bir borç ilişkisinin içeriğinin değiştirilmesi için kanunda aksi öngörülmedikçe, taraflar arasında bir sözleşme gereklidir. (2) § 241 Abs. II'deki § 241 Abs. II'ye göre yükümlülükler içeren bir borç ilişkisi şu durumlarda da ortaya çıkar: 1. Sözleşme görüşmelerine başlanması veya 2. Taraflardan birinin muhtemel hukukî işlem ilişkisi sayesinde, haklarına, mal ile kişi varlığı değerlerine ve menfaatlerine diğerinin tesir etme imkânını tanıdığı yahut ona bu hususlara ilişkin güvendiği bir sözleşmenin hazırlığı veya 3. Benzeri işlem teması (3) § 241 Abs. II'deki yükümlülükleri içeren bir borç ilişkisi, bizzat sözleşme tarafı olması gerekmeyen kişilerle de doğabilir. Böyle bir borç ilişkisi, özellikle üçüncü kişinin kendisine yönelik özel seviyede güven tesis ederek sözleşme görüşmelerini veya sözleşmenin yapılmasını önemli ölçüde etkilemesi halinde ortaya çıkar.

etmiştir.[135] Alman, İsviçre ve hatta Avusturya hukukunda kabul edilen ve uzun süredir kullanılan "*Sonderverbindung*" kavramı, BGB § 241 Abs. I kapsamındaki borç ilişkileri ile salt koruma yükümlülüklerinden oluşan ilişkileri de kapsayan başka bir deyişle borç ilişkisi kavramını genişletmeden, koruma yükümlülüklerini hukuk sistemine dahil etmek için kullanılan bir kavramdır. Hukuki bağlamda ise, iki kişi arasında, sözleşme gibi klasik bir borç ilişkisi olmadan da varlığı kabul edilen ve tarafların birbirlerine karşı özen gösterme, zarar vermeme veya menfaat gözetme gibi yükümlülüklerin doğabileceği özel bir ilişkiyi ifade eder. Söz konusu kavram, taraflar arasındaki sosyal teması hukuki bir zemine oturtarak, klasik sözleşme kalıplarına sığmayan ancak haksız fiil rejiminin de ötesinde bir koruma gerektiren güven ilişkilerini rasyonel bir sisteme bağlamaktadır.[136]

Koruma yükümlülükleri, yukarıda da belirttiğimiz üzere her ne kadar ilk defa Kreß,[137] tarafından edim yükümlülüklerinden ayrılsa da daha çok bağımsız bir kategori olarak Canaris'in güven yükümlülüğü fikrini ortaya koymasından sonra kabul görmeye başlamıştır.[138] Canaris, borç ilişkilerinde yalnızca edim yükümlülüklerinin değil, aynı zamanda *"Rücksichtnahmepflichten"* (özen ve saygı yükümlülükleri) gibi yükümlülüklerin de sistematik olarak değerlendirilmesi gerektiğini savunmuş ve sözleşmenin taraflarının birbirlerinin malvarlıklarının yanı sıra kişilik hakları ve bedensel bütünlükleri gibi menfaatlerine de zarar vermemekle yükümlü olduklarını ileri sürerek borç ilişkisinin koruma yönünü vurgulamıştır.[139] Canaris'in bu teorisi, daha sonra doktrindeki pek çok Alman hukukçu tarafından benimsenmiş ve BGB § 241'e Abs. II'ye

---

[135] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 536; Binder, s. 595; Kreyenberg, s. 116 vd.; Akçaal, s. 66-67; Akçura, s. 309-310.
[136] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Dauner-Lieb/Langen, s. 4; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 242, Rn. 683-688; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 14-15. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025.
[137] Kreß, s. 1 vd.
[138] Dauner-Lieb/Langen, s. 9.
[139] Canaris, Wilhelm-Claus. (1971). *Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht.* München: C.H. Beck. s. 475 vd.; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 372.

eklenmek suretiyle normatif bir karşılık bulmuştur.[140] Bunun Türk hukukundaki karşılığı, TMK md. 2'dir.[141]

Sonuç olarak hem Türk hem Alman hukukunda koruma yükümlülükleri, tarafların dürüstlük ve güven çerçevesinde hareket etmelerini ve birbirlerinin kişisel ve malvarlığı değerlerine zarar vermekten kaçınmalarını zorunlu kılan tamamlayıcı yükümlülüklerdir.[142]

1.1.2. Külfet Kavramı

Külfet *(Obliegenheit),* bir kişinin kendi menfaatini koruyabilmek veya belirli bir avantajdan yararlanabilmek için yerine getirmesi gereken davranışları ifade eder ve genellikle karşı tarafın değil külfet yükümlüsünün kendi menfaatiyle doğrudan bağlantılıdır.[143] Örneğin dava açarken harç yatırma külfeti, tarafın kendi davasını sürdürebilmesi için gereklidir veya satın alınan bir malın ayıplı çıkması halinde tüketici, seçimlik haklarını kullanabilmek için ayıbı satıcıya bildirmek durumundadır. Aksi halde kendisine tanınmış olan seçimlik hakları kullanamaz. Dolayısıyla külfetin yerine getirilmemesi halinde külfet yükümlüsü ifaya zorlanamayacağı gibi karşı taraf lehine herhangi bir talep veya dava hakkı da doğmaz.[144]

1.1.3. Yükümlülük ve Külfet Kavramlarının Farkları

Külfet ile yükümlülük kavramları terminolojik olarak benzer görünse de birbirinden oldukça farklı kavramlardır. İki kavramı ayırırken genelde menfaat ölçütü göz önüne alınır. Her ne kadar külfet de yükümlülük de bir kişinin belirli bir eylemi

---

[140] Jacoby/von Hinden, (Studien Kommentar BGB), Rn. 1, s. 100; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 367; § 241'in eklenen ikinci fıkra ile genişletilmesinden önce, karşı tarafın bütünlük menfaatine yönelik bu tür koruma yükümlülükleri çoğunlukla ilgili borç ilişkisi çerçevesinde § 242'ye dayandırılmıştır. Ayrıntılı bilgi için bkz; Schulze/Dörner/Ebert, BGB § 241, Rn. 1 vd. (www.beckonline.de). E.T.: 05.05.2025.

[141] Yavuz, *(Ayıplı İfa),* s. 338; Kibar, s. 219; İnal, s. 455; Akçaal, s. 117 vd.

[142] İnal, s. 455.

[143] Kılıçoğlu, s. 45; Aydoğdu/Nart, s. 62; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 40; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 25. (www.beckonline.de). E.T.: 12.06.2025; Gümüş, (*Borçlar),* s. 74.

[144] Gauch, Peter/Schuep, Walter. R./Schimid, Jörg. (2008). *Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Bd. 1,* (9. Auf.). Zürich: Schulthess Verlag. § 2. Nr. 102; Tekinay, S. Sulhi/Akman, Sermet/Burcuoğlu, Haluk/Altop, Atilla. (1993). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. B.). İstanbul: Filiz Yayıncılık. s. 31-32; Cansel/Özel, s. 68; Odabaşı, s. 67-68; Dauner-Lieb/Langen, s. 7; Gümüş, (*Borçlar),* s. 74; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 67; Fikentscher/Heinemann, s. 35.

gerçekleştirmesini veya kaçınmasını gerektirse de aralarındaki temel fark hukuki yaptırım ve bireyin menfaatleri açısından doğurduğu sonuçlardır.[145]

Yükümlülük, hukuk düzeninin bireylere emrettiği ve yerine getirilmesi zorunlu olan davranışları ifade eder. Yükümlülük altındaki kişi, bu yükümlülüğe uymazsa hukuki bir yaptırımla karşılaşır. Ayrıca yükümlülük, genellikle karşı tarafın haklarını korumaya veya toplumsal düzeni sağlamaya yöneliktir. Külfet ise, bir kişinin belirli bir menfaati elde edebilmesi veya mevcut bir hakkını koruyabilmesi için yerine getirmesi gereken davranışlardır.[146] Külfet altındaki kişi, bunu yerine getirmezse doğrudan bir yaptırımla karşılaşmaz veya sorumluluk doğmaz, dolayısıyla hukuken zorunlu değildir; ancak kendisi için hak kaybı gibi olumsuz sonuçlar doğabilir.[147]

1.2. SÖZLEŞME SONRASI DEVAM EDEN YÜKÜMLÜLÜK KAVRAMI

Borç ilişkisi, ilk bölümde de ayrıntılı olarak ifade edildiği üzere çok çeşitli hak, borç ve yükümlülükleri bünyesinde barındırır. Bu yükümlülüklerin bir kısmı, özellikle asli edim yükümlülükleri, sözleşme ilişkisinin sona ermesiyle birlikte hukuki etkisini de yitirir.[148] Buna karşılık, bazı yükümlülükler kimi durumlarda dar anlamda ifa anını aşarak sözleşme sona erdikten sonra da belli bir süre etkisini sürdürebilir.[149] Bazı yükümlülükler ise sözleşmenin sona ermesi nedeniyle ortaya çıkar.[150]

---

[145] Kılıçoğlu, s. 45-46.
[146] Kılıçoğlu, s. 45-46.
[147] Dauner-Lieb/Langen, s. 7; Kılıçoğlu, s. 46.
[148] Mavridis, Vassili. (1957). Vor und Nachwirkungen der Fürsorgepflicht im Arbeitsrecht. *Arbeit Und Recht*, *5*(8), 225–230.s. 226; Hoffmans, s. 1; Zenz, s. 122.
[149] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, (GrossKommentar BGB), BGB § 311, Rn. 530; Mavridis, s. 226; Hoffmans, s. 1; Binder, s. 588 vd.; Kreyenberg, s. 3; İnal, s. 456; Fikentscher/Heinemann, s. 33; Käuffer, s. 10; Zenz, s. 2; Gümüş, *(Borçlar),* s. 665; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 462.
[150] Von Bar, Christian. (1979). Nachwirkende Vertragspflichten. *Archiv Für Die Civilistische Praxis*, *179*(5), 452–474. s. 452; Örneğin BGB § 630 gereği sürekli bir hizmet sözleşmesinin sona ermesi durumunda talep edilmesi halinde, işverenin işçiye hizmet ilişkisi ve bunun süresi hakkında yazılı bir belge (hizmet belgesi/çalışma belgesi) verme yükümlülüğü veya BGB § 402 gereği bir alacak hakkının temliğinin ardından temlik edenin yeni alacaklıya devredilen alacağı kullanabilmesi için gerekli olan bilgileri verme yükümlülüğü veya § 546 BGB (TMK md. 334) gereği kiralananın iadesi gibi yükümlülükler sözleşmenin sona ermesiyle (bazı durumlarda ise sözleşmenin geçersiz hale gelmesi, gereği gibi ifa edilememesi, feshi veya taraflardan birinin sözleşmeden dönmesi gibi durumlar sebebiyle de sözleşme sona ermiş olabilir) doğan tasfiye yükümlülükleridir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Binder, s. 593; Akçura, s. 287 vd.

Sözleşme sonrası devam eden yükümlülükler meselesi, ilk olarak uygulamada ortaya çıkan ihtiyaçlar doğrultusunda yargı kararlarında gündeme gelmiş[151] fakat bu kararlarda öncelik, bu yükümlülüklerin teorik temellerini oluşturmaktan ziyade mevcut ilişkilerin sınırlarını belirlemek olmuştur. Hukuk doktrini ise bu konuyu; *culpa in contrahendo* veya sözleşmenin müspet ihlali başlıklarında olduğu gibi ayrıntılı bir şekilde ele almamış, çoğu zaman mahkeme içtihatlarını sorgulamadan kabul etme eğiliminde olmuştur. Bu yaklaşımın bir sonucu olarak, birçok dogmatik mesele halen açıklığa kavuşturulamamıştır.[152]

Sözleşme sonrası devam eden yükümlülüklerin kökeninin, vasinin görevinin sona ermesinden sonra da görev süresi boyunca gerçekleştirdiği davranışlar ve ihmal ettiği yükümlülükler bakımından hesap verme borcundan sorumlu tutulmasından bahisle Roma hukukuna dayandırıldığını söylemek yanlış olmaz.[153] Alman hukukunda ise sonraya etki eden yükümlülüklerin doktrinde kabulü büyük oranda İmparatorluk Mahkemesi kararlarının, zamanla BGB § 242'ye ilişkin şerhlere girmesine dayanmaktadır.[154]

1.2.1. Terim Meselesi

Sözleşme sona erdikten sonra da etkisini devam ettiren yükümlülükler Alman ve İsviçre Hukukunda farklı terimlerle ifade edilmiştir. Kaynaklarda geçen "*fortwirkende Pflichten"*[155] kavramının tam karşılığı "ileriye etkili yükümlülükler"dir. *"Nachwirkenden Pflichten,"*[156] *"Nachvertragliche Pflichten"*[157] kavramları ise anlam

---

[151] Zenz, s. 14.
[152] Zenz, s. 1.
[153] Hoffmans, s. 8; Vasinin özen ve hesap verme borcunun hukuki dayanağı Dig. 27. 3. 1 pr. (Ulpianus 36 ad edictum): "In omnibus, quae fecit tutor, cum facere non deberet, item in his quae non fecit, rationem reddet hoc indicio, praestando dolum, culpam et quantum in suis rebus diligentiam" hükmüdür. (https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest27.shtml). E.T.: 10.09.2025. Her ne kadar bu yükümlülük sözleşme sona erdikten sonraya ilişkin yükümlülüklerden olsa da çalışmamızın kapsamında ele alınan ileri etkili sadakat yükümlülüklerinin dogmatik sınırlarının dışında kalmaktadır. Bkz.: Akçaal, s. 21.
[154] Hoffmans, s. 42.
[155] MükoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 101.; Jauernig/Mansel., BGB § 242, Rn. 28 vd.; Hoffmans, s. 66; Zenz, s. 2 vd.
[156] Dauner-Lieb/Langen, s. 201; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 99. (www.beckonline.de). E.T.: 21.08.2025; Glawogger, s. 7; Zenz, s. 2 vd.
[157] Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. 1).* s. 141; Palzer, Carmen. (2001). *Fortwirkende organschaftliche Pflichten des Geschäftsführers der GmbH.* Köln [u.a.]: Heymann. s. 65 vd.; Mavridis, s. 226 vd.; Käuffer, s. 91 vd.; Zenz, s. 1; Hoffmans, s. 66; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 522; Zenz, s. 2.

itibariyle *"fortwirkende Pflichten"* kavramıyla da aynı olup Türkçeye daha çok "sözleşme sonrası yükümlülükler"[158] veya "etkisi devam eden yükümlülükler" şeklinde çevrilmiştir.[159] İsviçre hukukunda, *"Nachwirkende Vertragspflichten"*[160] kavramı devam eden sözleşmesel yükümlülükleri; *"Nachsorgende Vertragspflichten"*[161] ise sonradan yerine getirilen sözleşmesel yükümlülükleri ifade eder. *"Nachwirkende Nebenpflichten,"*[162] ile sonraya etki eden yan yükümlülükler;[163] "*Nachwirkende Schutzpflichten"*[164] ile ise etkisi devam eden koruma yükümlülüklerini,[165] ifade edilir.

Sözleşme sonrası sadakat yükümlülükleri,[166] *"Nachwirkende Treuepflicht"*[167] kavramı ile; ileriye etkili veya ileriye etki eden sadakat yükümlülükleri ise *"fortwirkende Treuepflicht"* kavramı ile ifade edilir.[168] *"Nachwirkende Treu und Fürsorgepflichten"*[169] kavramı etkisi devam eden sadakat ve özen yükümlülüğünü; *"nachwirkende Fürsorgepflicht,"*[170] sonraya etki eden özen yükümlülüğünü; *"Nachwirkende weitere Verhaltenspflichten,"*[171] sonraya etki eden davranış yükümlülüklerini; *"Nachwirkende*

---

[158] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 42.
[159] "Nachwirkenden pflichten" ve "nachvertragliche pflichten" kavramlarının "sonraya etki eden (etkisini sonradan gösteren) yükümlülükler"; "fortwirkende pflichten" kavramı içinse "ileriye etki eden yükümlülükler" çevirisi için bkz.: Akçaal, s. 127. ; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu ise eserinde "nachvertragliche pflichten" kavramını "sözleşme sonrası ödevler" şeklinde çevirmiştir. Bkz.: s. 87; "Etkisi devam eden yükümlülükler" veya "post contractum finitum etki taşıyan yükümlülükler" çevirisi için bkz.: Han, s. 120.
[160] Middendorf, Patrick. (2002). *Nachwirkende Vertragspflichten*. Cenevre, Zürih, Basel: Universitätsverlag Freiburg. s. 4-5; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 28 vd.; Von Bar, s. 452 vd.; Wirz, s. 5.
[161] Binder, s. 588 vd.
[162] Oetker, Hartmut. (2025). HGB § 74. (Ed.). R. Müller-Glöge/M. Ahrendt/U. Preis/I. Gallner/I. Schmidt. *Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht Bd. 51.* (26. Auf.). München: C.H. Beck; MüKoBGB/Spinner, BGB § 611a, Rn. 858 vd.; Han, s. 119; Akçaal, s. 196.
[163] Akçaal, s. 127.
[164] MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 179.
[165] Han, s. 121.
[166] Eren, s. 43; Demircioğlu, s. 154; "Sonraya etki eden sadakat yükümlülüğü" çevirisi için bkz.: Akçaal, s. 127.
[167] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 119 vd.; Käuffer, s. 14; Zenz, s. 17; Hölters, Wolfgang/Weber. (2022). *Aktiengesetz* (4. Auf.). München: C.H. Beck Verlag Vahlen. AktG § 93, Rn. 114; Backhaus, Richard/Tielmann, Jörgen/Adenauer, Konrad. (2023). *Der Aufsichtsrat* (2. Auf.). München: C.H.Beck Verlag Vahlen. AktG § 116, Rn. 329-330; Hoffmans, s. 5; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 100. (www.beckonline.de). E.T.: 21.08.2025; Demircioğlu, s. 154.
[168] Akçaal, s. 128.
[169] Zenz, s. 1; Kreyenberg, s. 1 vd.
[170] İlgili kaynak için bkz.: Baumann, Max. (1998). *Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. 1, Einleitung, Tlb 1, Art. 1-7 ZGB,* (3. Auf.). Zürich: Schulthess Verlag. s. 687.
[171] Akçaal, s. 196.

Leistungstreuepflicht,"[172] sonraya etki eden ifa sadakati yükümlülüğünü; *"Nachwirkende Interessenwahrungspflichten,"*[173] sonraya etki eden menfaat gözetme yükümlülüğünü, *"Nachwirkende Rücksichtnahmepflichten"*[174] ise sonraya etki eden gözetme yükümlülüklerini ifade eder.

Bu yükümlülüklerin hepsi sözleşme sonrası yükümlülükler olsa da her zaman aynı anlamda kullanıldıkları söylenemez. Ama doktrinde art etkili yükümlülüklerin tamamını kapsayan genel bir ifade olarak *"ileriye etki eden (etkili) yükümlülükler,"*[175] *"devam eden sözleşme yükümlülükleri,"*[176] ile *"sözleşme sonrası yükümlülükler"*[177] kavramları tercih edilmiştir. Fakat *"ileriye etki eden yükümlülükler"* kavramının, sözleşme sonrası dönemde varlığını sürdüren yükümlülüklerin sözleşmesel kökenini daha açık biçimde ortaya koyduğu ve bu yönüyle *"sonraya etki eden yükümlülükler"* deyimine nazaran daha isabetli olduğu noktasında çeşitli görüşler mevcuttur.[178] Zira *"sonraya etki eden"* ifadesi, yükümlülüklerin hangi normatif temele dayandığı hususunda yeterli açıklığı sağlamadığı gibi, dilsel bakımdan da belirsiz bir mahiyete sahiptir. Dahası, bu terminoloji sözleşme ilişkisinin tamamen sona erdiği ve yükümlülüklerin artık sözleşmeden bağımsız bir zemine geçtiği yönünde yanıltıcı bir izlenim doğurabilir.[179]

---

[172] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 528.
[173] Bartel, Anna Sophia. (2023). Die Pflicht zur Wahrung von Geschäfts- und Betriebsgeheimnissen und sonstiger schutzwürdiger Daten des Arbeitgebers im Arbeitsrecht. Diss. Leopold-Franzens-Universität, Rechtswissenschaftliche Fakultät. Innsbruck. s. 1.: Bu kavram, sadakat yükümlülüğünü de kapsayan ancak onunla sınırlı olmayan, dürüstlük kuralına dayalı menfaat koruma yükümlülüklerini ifade etmektedir.
[174] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 533.
[175] Binder, s. 588.
[176] Eserin başlığı yalnızca her ne kadar *"etkisi devam eden sözleşme yükümlülükleri"* olsa da yazar bu tercihi bilinçli bir terminolojik ayrım gözeterek yapmıştır. Zira çalışmada ele alınan yükümlülüklerin etkileri ayrıca ve bağımsız bir kategori olarak incelenmediğinden, "etkisi devam eden" ifadesi kavramsal bir açıklık sağlama amacı taşımaktadır. Buna karşılık yalnızca "devam eden sözleşme yükümlülükleri" ibaresinin kullanılması, kavramın sürekli borç ilişkileriyle karıştırılmasına yol açabileceği için başlıkta tercih edilmemiştir. Bkz.: Oğuz, s. 12-14.
[177] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 42.
[178] Hoffmans, s. 30-31; Akçaal ise *"sonraya etki eden yükümlülükler"* kavramının kullanılmasının terminolojik açıdan daha doğru olduğunu savunmaktadır. Gerekçesi ise bu yükümlülüklerin, sözleşme henüz yürürlükteyken ortaya çıkabilen ve etkileri sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edebilen nitelikte olmasıdır. Böyle bir kavramsallaştırma aynı zamanda mukayeseli hukukta benimsenmiş terminolojiye de sadık kalındığını gösterir. Bkz.: Akçaal, s. 131.
[179] Hoffmans, s. 29-31; Middendorf, s. 53-54; Von Bar, 460; Oğuz, 12.

1.2.2. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Kaynağı

Sözleşme sonrası yükümlülükler tarafların iradesine, sözleşmenin mahiyetine veya dürüstlük kuralına dayandırılabilir.[180] Hatta kimi durumlarda taraflar, yaptıkları anlaşmalarla esasen dürüstlük kuralı çerçevesinde zaten mevcut olan yükümlülükleri ayrıca düzenleyebilirler. Böylece sözleşme sonrası yükümlülükler, TBK md. 2'den heteronom biçimde türetilecek yükümlülüklerden farklı bir içerikte somutlaştırılabilir. Bu kapsamda taraflar, sözleşme sonrası yükümlülükleri hukuki işlem yoluyla genişletebilecekleri gibi, bunları zaman, konu veya sorumluluk ölçütü bakımından sınırlandırma imkânına da sahiptir.[181]

Bu bağlamda doktrinde ve yargıda kabul gören temel ilke şudur: Sözleşme sonrası yükümlülükler, kural olarak borçluya yeni ve ek bir edim borcu yüklememeli, sadece mevcut olan edim sonucunun korunmasına veya karşı tarafın bu edimden yararlanmaya devam etmesine hizmet etmelidir.[182] Eğer bir yükümlülük, borçlunun yeniden aktif bir çaba sarf etmesini gerektiriyorsa bu artık sıradan bir gözetme yükümlülüğü olmaktan çıkıp karşılığı ödenmemiş yeni bir edim yükümlülüğüne dönüşme riski taşır.[183]

Binder, sözleşme sonrası yükümlülüklerin temeline tarafların hukuki işlem niteliğindeki irade beyanlarını ve vaatlerini yerleştirir. Yazara göre, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte taraflar arasında, ifadan sonra dahi birbirlerinin hukuki alanına zarar vermeyeceklerine dair zımni bir güven ilişkisi tesis edilir. Bu bağlamda, edim sonucunu tehlikeye atmama borcu (örneğin satılanın geri alınmaya çalışılmaması), tarafların süregelen beklenti ufkuyla doğrudan ilişkilidir. Binder ayrıca, bu yükümlülüklerin içeriğinin yalnızca dürüstlük kuralı gibi genel bir atıfla netleştirilemeyeceğini; her somut olayın kendine özgü koşulları içinde değerlendirilmesi gerektiğini vurgular. Bununla beraber, karşı tarafın şahsına veya diğer mallarına zarar vermeme yükümlülüklerinin

---

[180] Buna ilişkin tartışmalara bu çalışmanın *"İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Hukuki Dayanağı ve Niteliği"* başlığı altında ayrıntılı olarak yer verildiği için bu kısımda değinilmeye gerek görülmemiştir.
[181] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 522.
[182] Burada sözleşme sonrası koruyucu yükümlülüklerden doğan örneğin bir bilgilendirme yükümlülüğü gibi yapma şeklindeki pozitif yükümlülükler söz konusu olabilir. Bu sözleşme neticesinde elde edilen edim menfaatinin korunabilmesi için gerekli bir yapma faaliyetiyse sözleşme sonrası devam eden koruma yükümlülüklerindendir. Bu yükümlülükleri yeni veya ek bir edim yüklenmesi ile karıştırmamak gerekir; BGH. (24.10.1989*). XI ZR 8/89, NJW-RR 1990,* s. 141–142. (www.beckonline.de). E.T.: 12.05.2025.
[183] Binder, s. 605.

gerekçelendirilmesinin daha zor olduğunu belirtir.[184] Bu noktada, bu yükümlülüklerin edim programından bağımsız, ayrı bir dayanağa ihtiyacı olduğunu ifade ederek güven teorisine kapı açar.[185]

1.2.3. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Kapsamı

Sözleşme sonrası yükümlülükler müessesesi büyük ölçüde yargı kararları ışığında doğup şekillenir[186] ve içerikleri bakımından son derece çeşitli yükümlülükleri ihtiva eder. Bunların bir kısmı, alacaklının edime olan menfaatini güvence altına almaya yönelik davranma ve kaçınma yükümlülüklerini içerirken bir kısmı ise alacaklının edimle bağlantılı olmayan hukuki değerlerinin (yaşam, beden, sağlık, mülkiyet vb.) korunmasına ilişkindir.[187]

Birinci Dünya Savaşı öncesindeki kararlarda, sözleşme sonrası etkiler prensip olarak reddedilmiştir. Örneğin 1909 yılında Berlin Kraliyet Eyalet Mahkemesi, kira sözleşmesinin sona ermesi neticesinde taşınan doktor kiracının, taşındığına dair levhasına kiralayanın katlanma yükümlülüğünü reddetmiştir.[188] Benzer şekilde Alman İmparatorluk Mahkemesi de 1910 yılında bir müşterinin, satın alma işleminden sonra dükkanın aydınlatılmamış merdiveninden düşmesi neticesinde, dükkan sahibinin sorumluluğunu reddetmiştir.[189] Ancak 1908 tarihli bir kararında, bir patent vekilinin görevi bittikten sonra hala yükümlülüklerinin olup olmayacağı hususunu tartışmış fakat tartışmayı noktalamayarak ucunu açık bırakmıştır.[190]

Yargı kararları, sözleşme sonrası yükümlülükleri bağımsız bir kurum olarak açıkça tanımadan önce ortaya çıkan dogmatik güçlükleri aşabilmek amacıyla çoğu zaman çeşitli hukuki kurgulara başvurmuştur.[191] Bu yaklaşım, sözleşme sona erdikten sonra taraflar

---

[184] Binder, s. 609.
[185] Binder, s. 610.
[186] Zenz, s. 14.
[187] Binder, s. 589; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 465.
[188] JW 1909, s. 248. Aktaran: Zenz, s. 14.
[189] RG, JW 1910, s. 642. Aktaran: Zenz, s. 14.
[190] RG. 01.06.1908 (Patentvertreter-Fall). JW 1908, s. 504. Aktaran: Zenz, s. 14.
[191] Christensen, Karl-Wilhelm. (1958). Verschulden nach Vertragsende (culpa post contractum finitum), Ein Beitrag zur Lehre der positiven Forderungsverletzung, Diss. Kiel. s. 12.

arasında ortaya çıkan menfaat çatışmalarını mevcut borçlar hukuku sistematiği içerisinde açıklayabilmek için kullanılan geçici bir çözüm niteliğindedir.

Bu kapsamda sözleşmenin sona erme anının, ihlal fiilinin gerçekleştiği ana kadar kaydırılması gündeme gelmiştir. Bunun tipik örneklerinden biri Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin 11.04.1913 tarihli kararında görülmektedir. Söz konusu olayda bir kiracı, kira sözleşmesi sona erdikten iki gün sonra evden taşınırken merdiven boşluğunda zarar görmüştür. Mahkeme bu zararın, BGB § 536 hükmünde yer alan kiralananı uygun durumda bulundurma yükümlülüğünün yalnızca kira süresi ile sınırlı yorumlanamayacağını, kiracının taşınma amacıyla merdiveni kullanmasına izin verilmiş olması nedeniyle kiralayanın bu merdiveni güvenli bir durumda bulundurma yükümlülüğünün devam ettiğini kabul ederek giderilmesi gerektiğine hükmetmiştir.[192] Bu suretle mahkeme, sözleşmenin sona ermiş olmasına rağmen kiralayanın sorumluluğunu genişletici bir yorum yoluyla temellendirmiştir.

Yargı kararlarında başvurulan bir diğer yöntem ise, doktrinde sıklıkla eleştirilen "zımni irade beyanı" *(stillschweigende Willenserklärung)* kurumu olmuştur. Bu çerçevede zımni bir anlaşma varsayımı yoluyla, bir işletmenin satıcısının sözleşme sonrasında rekabet etmeme yükümlülüğü altında bulunduğu kabul edilmiştir.[193] Benzer şekilde Alman temsilci firmanın, sözleşme sona erdikten sonra yabancı üreticiye ait ticari markaları kullanmaya devam edemeyeceği de zımni bir anlaşmaya dayandırılmıştır.[194] Aynı yöntemle kiralayanın, ticari bir kiracının taşındığını gösteren levhaya belirli bir süre katlanma yükümlülüğünün bulunduğu da kabul edilmiştir.[195]

Bu kararlar, sözleşme sonrası yükümlülüklerin başlangıçta bağımsız bir hukuki kurum olarak tanınmadığını; buna rağmen yargı mercilerinin ortaya çıkan menfaat ihlallerini çözebilmek amacıyla çeşitli yorum tekniklerine ve hukuki kurgulara başvurduğunu göstermektedir. Bu tür kurgulanmış anlaşmalar yoluyla, aslında kabul edilmek istenen ancak kanunda öngörülmeyen yükümlülükler, sözleşmesel temellere oturtulmuştur.

---

[192] RG. (11.04.1913), JW 1913, s. 602.
[193] RGZ 65, 120; RGZ 72, 381.Aktaran: Zenz, s. 15.
[194] RGZ 105, 126. Aktaran: Zenz, s. 15.
[195] RGZ 125, 348 vd. Aktaran: Zenz, s. 15.

Birinci Dünya Savaşı'ndan kısa bir süre sonra, sözleşme sonrası yükümlülüklerin bir kurum olarak tanındığı kararlara rastlanmaktadır. Hamburg Bölge Yüksek Mahkemesi'nin (OLG Hamburg) 16.11.1920 tarihli kararına göre, devralan temlik belgesini kaybetmişse, devredenden yeni bir temlik belgesi talep edebilir (BGB § 410). Mahkeme, burada ifa işleminin bir parçası olarak tekrar edilmesinin gerektiğini açıkça belirtmiştir.[196] Elbette mahkeme, burada sadece münferit bir olayda böyle bir talebi kabul etmek istemiş, sözleşme sonrası etkisi problemine prensip olarak bir duruş sergilemekten kaçınmıştır. Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin 26.09.1925 tarihinde vermiş olduğu karar ile[197] ilk defa sonraya etki eden yükümlülükler bugün ifade ettiğimiz tanımına olabildiğince yakın şekilde kabul edilmiştir.[198]

Sözleşme sona erdikten sonra da etkisini sürdüren yükümlülükler,[199] kural olarak asli edimlerin ifasıyla ya da sözleşmeden dönme ile birlikte sözleşmesel ilişkinin sona ermesine rağmen varlığını koruyan yükümlülüklerdir. Ancak bu çerçevede özellikle, borçlunun sözleşmeye uygun edimi ifa ettikten sonra, edimin başarısına etki edecek davranışlardan kaçınma veya bu başarıya katkıda bulunma yükümlülüğünün ne ölçüde devam ettiği sorusu önem taşımaktadır.[200]

---

[196] OLG Hamburg. (16.11.1920). RG, JW 1926. Aktaran: Zenz, s. 16.

[197] İlgili karar, sözleşme sonrası yükümlülüklerin kabulü bakımından doktrinde dönüm noktası olarak değerlendirilmektedir. Karara konu olayda bir taşınmaz satışına bağlı olarak gerçekleştirilen tescil talebinin temliki (*Auflassungsanspruch*) sonrasında, taraflar arasındaki sadakat yükümlülüğünün kapsamını tayin etmiştir. Olayda davalı, davacıya bir taşınmaz parselini satmış ve mülkiyetin devrini sağlamak amacıyla kendi satıcısına karşı sahip olduğu tescil isteme hakkını davacıya temlik etmiştir. Ancak daha sonra davalı, temlik ettiği bu hakkı işlevsiz kılacak şekilde hareket ederek taşınmazın kendi adına tescil edilmesini sağlamıştır. Mahkeme, asli edim niteliğindeki temlik işlemi tamamlanmış olsa bile, taraflar arasındaki temel borç ilişkisinin (satış sözleşmesi) dürüstlük kuralı uyarınca borçluya, devredilen hakkın realize edilmesini engelleyecek davranışlardan kaçınma borcu yüklediğine hükmetmiştir. Kararın gerekçesinde, temlikin sadece hukuki bir devir işlemi olmadığı, alacaklının bu haktan ekonomik olarak yararlanabilmesinin sözleşmenin asıl amacını oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu doğrultuda, devredenin temlik sonrasında alacağı zedeleyici her türlü tasarruftan kaçınması ve alacağın ileri sürülmesi için gerekli bilgileri sağlaması, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden bir sadakat yükümlülüğü olarak kabul edilmiştir. Bu karar, Alman hukukunda sözleşme sonrası sorumluluğun dogmatik gelişimi açısından temel yapı taşı niteliğindedir. Bkz.: RGZ 111, 310. Aktaran: Akçaal, s. 21; Zenz, 86-87.

[198] Akçaal, s. 21.

[199] Öğretide sözleşme sonrası yükümlülükler kavramının adeta yalnızca sözleşmenin sona ermesinden sonra meydana gelen yükümlülükleri ifade ettiğine dair bir izlenim uyandırdığı ve yeterince kapsayıcı olmadığı dile getirilmiştir. Bkz.: Middendorf, s. 55-56; Hoffmans, s. 26 vd.; Von Bar, s. 456; Akçaal, s. 130-131.

[200] Binder, 590.

Zamanla sözleşme sonrası yükümlülüklerin varlığını kabul eden yargı kararlarının sayısında belirgin bir artış görülmüş ve bu gelişim, sözleşmesel ilişkinin sona ermesiyle birlikte taraflar arasındaki tüm hukuki bağların tamamen ortadan kalktığı yönündeki klasik anlayışın terk edilmesine yol açmıştır. Özellikle dürüstlük kuralı ve güven ilişkisi kavramlarına dayanan yorumlar aracılığıyla mahkemeler, sözleşmenin sona ermiş olmasının taraflar arasında ortaya çıkabilecek tüm menfaat ihlallerini otomatik olarak bertaraf etmeyeceğini kabul etmişlerdir. Böylece sözleşme ilişkisinin doğurduğu güven alanının, sözleşmenin sona ermesinden sonra da belirli ölçüde korunması gerektiği yönünde bir içtihat çizgisi oluşmuştur. Bu gelişme, sözleşme sonrası dönemde tarafların davranışlarını sınırlayan veya belirli menfaatleri korumaya yönelik yükümlülüklerin varlığının doktrinde daha sistematik biçimde ele alınmasının da önünü açmıştır.

Bu yükümlülükler, taraflarca sözleşmede açıkça öngörülmüş olabilir. Nitekim sözleşme ile kararlaştırılan rekabet yasağı veya sır saklama hükümleri çoğu zaman tarafların sözleşme sonrası döneme ilişkin iradelerinin somut birer yansıması olarak karşımıza çıkar.[201] Bununla birlikte, sözleşme sonrası devam eden yükümlülüklerin kaynağı her zaman sözleşmesel bir düzenleme olmak zorunda değildir. Dürüstlük kuralı çerçevesinde de taraflara, sözleşmenin sona ermesinden sonra dahi belirli davranış yükümlülükleri yüklenebilir. Örneğin; mağaza sahibi, satış sözleşmesinin ifa edilmesinden sonra da müşteri haklı olarak işyerinde bulunduğu süre boyunca onu zarardan korukla yükümlüdür. Aynı şekilde, tren yolcuları bakımından trene gidiş ve trenden dönüş süreci için de geçerlidir ya da otobüs işletmesinin taşıma sözleşmesinden doğan koruma yükümlülüğü, yolcu durakta otobüsü tamamen terk edinceye kadar sona ermez.[202]

Bu bağlamda, sır saklama yükümlülüğü sözleşmede açıkça düzenlenmemiş olsa dahi, somut olayın özelliklerine göre dürüstlük kuralı gereği varlığı kabul edilebilir. Hatta bazı hâllerde bu tür yükümlülükler, bağımsız bir yan borç niteliği kazanır. Böyle bir durumda, bu yükümlülüklere aykırılık, sözleşmeye aykırılığın sonuçlarına tâbi olur; dolayısıyla ifanın talep edilmesi ve şartları mevcutsa uğranılan zararın tazmini gündeme gelebilir.[203]

---

[201] MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 179; Fikentscher/Heinemann, s. 725.
[202] MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 179.
[203] Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 87-88.

1.2.4. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Sınıflandırılması

Sözleşme sonrası yükümlülüklerin sınıflandırılması, yalnızca teorik bir ayrım değil; bu yükümlülüklerin dogmatik sınırlarını çizmek ve hukuki öngörülebilirliği sağlamak adına zorunlu bir adımdır. Yapılacak tasnif, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün kapsamını ölçüsüzce genişletme riskini bertaraf ederken; ihlal hâlinde uygulanacak sorumluluk rejimi ve ispat yükünün tayini bakımından da işlevsel bir çerçeve sunar. Zira bu başlık altında, nitelik ve işlev bakımından birbirinden oldukça farklı türlerin yer aldığı gözden kaçırılmamalıdır.[204]

Kural olarak asli edim yükümlülükleri, art etkili yükümlülük olamaz. Sözleşme sona erdikten sonra etkisi devam ediyor gibi görünse de bu yükümlülükler tıpkı tasfiye yükümlülükleri gibi sözleşmenin niteliği gereği doğan ve sözleşme devam ederken henüz tamamen ifa edilmemiş olan edimlerdir.[205] Dolayısıyla asli edim yükümlülükleri sona ermedikçe sözleşme art etki aşamasına geçmiş olmaz.[206] Bunun dışında sözleşme sonrası, tarafların asli veya yan edimlerinden bağımsız olarak, kanundan doğan normatif düzenlemeler de etkisini sürdürebilir.[207] İşverenin hastalık sebebiyle sözleşmesi feshedilen işçiye devam eden bakım borcu (BGB § 617 Abs. I)[208] veya yine iş hukukunda 6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu'nda (STİSK), toplu iş sözleşmesinin art etkisinin *(Nachwirkung der Tarifverträge)* ele alındığı md. 36/II bu

---

[204] Strätz, s. 1004; Zenz, s. 3; Akçaal, s. 191; Sonraya etki eden yükümlülüklerin türlerinin sınırlandırılamamasının temelinde irade özerkliğinin bulunduğu görüşü için bkz.: Ramm, Peter. (1965). Fortwirkung von Verträgen, insbesondere Liefervertragen. Diss. München. 36.

[205] Binder, s. 600 vd.; Zenz, s. 122.

[206] Han, s. 124.

[207] Palzer, ayrılmış bir GmbH müdürünün bazı müdürlük yükümlülüklerini çeşitli şekillerde yerine getirmeye devam ettiğini tespit etmekte; ancak müdürün, organ sıfatının sona ermesinden sonra neden bazı organizasyonel yükümlülüklerle bağlı kalmaya devam ettiği, buna karşılık bazı yükümlülüklerin neden tamamen sona erdiği sorusunun her bir yükümlülük bakımından yeknesak bir açıklamayla cevaplandırılamadığını ifade etmektedir. Yazara göre, öğretide görülen görüş ayrılıklarının temel nedeni, sanıldığı gibi tek ve bütünsel bir "sonradan devam eden yükümlülük" fenomeninin bulunmayışı; aksine bu yükümlülüklerin farklı hukuk alanlarında birbirinden bağımsız olarak ele alınmasıdır. Bu nedenle, her bir yükümlülüğün devamı, kendi normatif temeli çerçevesinde ayrı ayrı gerekçelendirilmelidir. Sonuç olarak Palzer, ayrılmış müdürün GmbH karşısındaki sonradan devam eden yükümlülüklerine ilişkin hukuki çözümlerin tatmin edici olabilmesi için, her bir yükümlülüğün devamının dogmatik olarak temellendirilebilir olması ve "bireysel devam konsepti"nin hukuki güvenliği sağlayacak şekilde uygulanabilir nitelikte bulunması gerektiğini belirtmektedir: Palzer, s. 93 vd.

[208] Anılan düzenleme uyarınca, ev düzeni içinde çalışan bir işçinin hastalanması halinde işverenin bakım borcu, sözleşme hastalık nedeniyle feshedilmiş olsa dahi kanun gereği altı haftaya kadar devam etmektedir. Bu hüküm, Alman hukukunda sözleşme sonrası bakım yükümlülüğünün (*nachvertragliche Fürsorgepflicht*) en tipik yasal düzenlemelerinden biri olarak kabul edilmektedir. Bkz.: Käuffer, s. 14.

duruma örnektir. Hükme göre, toplu iş sözleşmesi sona ermiş olsa bile normatif hükümler yeni bir toplu iş sözleşmesi yapılıncaya kadar bireysel iş ilişkilerinde uygulanmaya devam eder.[209]

Art etkili yükümlülükler çoğunlukla karşımıza özen veya sadakat şeklindeki yan yükümlülükler şeklinde çıkar.[210] Örneğin işçinin işten ayrılması sonrasında iş arama günlerinin verilmesi, işçinin iş sözleşmesinin sona ermesinden sonra da kişisel dosyasında yer alan bilgilerini inceleyebilmesi[211] ya da hizmet belgelerinin (çalışma/ayrılış belgeleri) düzenlenmesi veya mimarın, ana edim yükümlülüklerinin yerine getirilmesinden sonra bile, inşaat sahibiyle birlikte yapı kusurlarının giderilmesinde destek olma yükümlülüğü,[212] bir avukatın müvekkilinden bir satış bedeli alacağına ilişkin davayı açması için gerekli olan tüm belgeleri alması ve bu belgeleri

---

[209] İlgili düzenlemenin kaynağı Alman Toplu İş Sözleşmesi Kanunu (TVG) § 4 Rn. 5'tir. Bir toplu iş sözleşmesinin süresinin sona ermesi ile yeni bir toplu iş sözleşmesinin yapılması arasındaki döneme, art etki dönemi denir. Bu süre zarfında toplu iş sözleşmesindeki düzenlemeler geçerliliğini korur, ancak bunlar bireysel iş sözleşmeleriyle bertaraf edilebilir. Fakat art etki, toplu iş sözleşmesinin sona ermesinden sonra işletmeye giren ve örgütlü olmayan işçileri kapsamaz. Bu durum, eski işçilerle yeni işçiler arasında eşitsizlik gibi görünse de haklı ve makul bir nedene dayanması halinde geçerliliğini korur. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Höfer, Reinhold/Groot, Simone Evke de/Küpper, Peter/Reich, Torsten. (2025). *Betriebsrentenrecht (BetrAVG) Bd. 1 Arbeitsrecht Kommentar.* (31. Auf.). München: Verlag Franz Vahlen GmbH. § 19, Rn. 9. (www.beckonline.de). E.T.: 13.09.2025; Schaub, Günter. (2023). *ArbeitsrechtsHandbuch.* (20. Auf.). München: C. H. Beck. ArbR § 8, Rn. 71; Müller-Glöge/Ahrendt/Preis vd. *(ErfK/Franzen),* TVG § 4 Rn. 55; Grethe, Franziska. (2019). Die Wirksamkeit von Tarifverträgen zur Steuerung des Marktverhaltens von Unternehmen. *StudZR-WissOn*, *2(2),* 185–202. s. 198; Eğer tarafların yeni bir toplu iş sözleşmesi yapma iradesi kalmamışsa veya gerçekçi bir şekilde yeni bir sözleşme yapılması ihtimali bulunmuyorsa, art etki sona erer: Rolfs, Christian/ Giesen, Richard/ Meßling, Miriam/ Udsching, Peter. (2025). *BeckOK Arbeitsrecht.* (76. Auf.). München: C.H.Beck. § 8, Rn. 71. (www.beckonline.de). E.T.: 13.08.2025.

[210] Binder, s. 600 vd.; Alman Federal Mahkemesi'nin kararında, eski apartman yöneticisinin görevden alınmasına rağmen, 2014 yılına ait yıllık hesabı hazırlama yükümlülüğünü yerine getirmemesi tartışılmıştır. Mahkeme, § 28 Abs. 3 WEG uyarınca yıllık hesaplama yükümlülüğünün, yılın başında mevcut olan yönetici üzerinde doğduğunu ve görevden alınmanın bu borcu ortadan kaldırmadığını belirtmiştir. Yönetici sözleşmesi sona ermiş olsa bile sonrasında bazı yükümlülüklerin söz konusu olabileceği, yıllık hesaplama yükümlülüğünün de bu kapsamda değerlendirileceği ifade edilmiştir. Eski yöneticinin gerekli evraklara erişim hakkına sahip olduğu ve bu vesileyle hesaplama yapabileceği, bunun için ayrıca ücret talep edemeyeceği, bu nedenle yükümlülüğünü yerine getirmeyen eski yöneticinin, yeni yönetici tarafından hazırlanan hesap nedeniyle oluşan masrafları tazmin etmek zorunda olduğu ortaya konmuştur. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (16.02.2018). V ZR 89/17, (https://juris.bundesgerichtshof.de/) E.T.: 22.09.2025.

[211] BAG. 16.11.2010. 9 AZR 573/09, *becklink 1007246.* (www.beckonline.de). E.T.: 17.08.2025.

[212] İlgili kararda vurgulanan bir diğer önemli nokta mimarın, asıl işi bittikten sonra da ortaya çıkan kusurların nedenlerini objektif biçimde açıklayıp iş sahibini bilgilendirmekle yükümlü olduğu ve bu yükümlülüğü yerine getirmemesi halinde, müspet sözleşme ihlali sorumluluğu doğacağıdır. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (04.10.1984). VII ZR 342/83, *NJW, 1985,* s. 431-43. (www.beckonline.de). E.T.: 17.08.2025; Glawogger, Birgit. (2022). *Die Treue- und Fürsorgepflicht in Zeiten von COVID-19.* Masterarbeit, Karl-Franzens-Universität Graz. UNI for LIFE Weiterbildungs GmbH. (https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/7655454). E.T.: 26.08.2025. s. 7.

vekalet sözleşmesinin sona ermesinden sonra, müvekkiline iade etmesi veya yaklaşan zamanaşımı hakkında onu bilgilendirmesi[213] veya talep halinde; hastanın, tedavi devam ederken hekimin değişmesi durumunda, bilgilerinin ve tedavi kayıtlarının yer aldığı dosyayı tedaviyi devralan sonraki hekime teslim etmekle yükümlü olması sözleşme sonrası etkisi devam eden yükümlülüklerdendir sayılır.[214]

Art etkili yükümlülüklerin tasnifinde doktrinde bir görüş birliği bulunmamaktadır. Hoffmans'ın aktardığı üzere, genel eğilim ve yargı kararları genellikle içeriksel bir betimleme yaparak aydınlatma, saklama, sır tutma veya rekabet etmeme gibi münferit yükümlülükleri listelemekle yetinmektedir. Ancak bu dağınık görünümü sistematize etmeye çalışan çeşitli teorik yaklaşımlar mevcuttur.[215]

Sınıflandırma denemelerinden ilki, yükümlülüklerin yöneldiği hukuki değere odaklanır. Emmerich, art etkili yükümlülükleri ihbar ve aydınlatmaya ilişkin olanları "sadakat yükümlülükleri" diğerlerini de "koruma, gözetme ve saklama yükümlülükleri" şeklinde iki ana kategoriye ayırır.[216] J. Schmidt ise koruma yükümlülüklerini; genel malvarlığı değerlerini koruyan yükümlülükler ile sözleşme vasıtasıyla elde edilen spesifik hukuki pozisyonları koruyan yükümlülükler olarak sınıflandırır.[217]

BGB reform çalışmaları kapsamında Huber, sözleşme sonrası sorumluluğu üç grupta ele almıştır. İlk grup, edim amacını boşa çıkarmama yükümlülüğüdür; buna göre borçlu ifadan sonra aksine bir işlemle *(actus contrarius)* ifa ettiği sonucu geri almamalıdır. İkinci grup, ise dürüstlük kuralından doğan yan yükümlülüklerdir. Örneğin yeni kiracının, kiralananda eski kiracının tabelasına katlanma yükümlülüğü bu nevidir. Huber, üçüncü grup olan koruma yükümlülüklerini ise sözleşme hukukundan çıkarıp haksız fiil hukukuna dahil etmeyi önermiştir.[218]

Sistematik açıdan en radikal tutumu Von Bar sergilemektedir. Yazara göre sözleşme sonrası etkisi devam eden yükümlülükler diye ayrı bir kategoriye ihtiyaç yoktur. Von Bar,

---

[213] BGH. (11.10.1983). *VI ZR 95/82*, *NJW, 1984,* s. 328. (www.beckonline.de). E.T.: 17.08.2025.
[214] Binder, s. 595.
[215] Hoffmans, 142-144.
[216] Hoffmans, 142-143.
[217] Hoffmans, 142-143.
[218] Huber, s. 647, 747.

koruma yükümlülüklerinin haksız fiil hukukuna ait olduğunu; sır saklama veya iade gibi diğer yükümlülüklerin ise asli edim yükümlülüğünün ihlali ya da imkansızlık hükümleri çerçevesinde çözülmesi gerektiğini savunarak bu kategoriyi reddeder.[219]

Sözleşme sonrası aşamada ortaya çıkan yükümlülüklerin tasnifinde Strätz, klasik ayrımların ötesine geçen işlevsel bir yaklaşım sergilemektedir. Buna "pragmatik tasnif" de denilmektedir.[220] Burada temel ayrım yükümlülüklerin dava edilebilirlik ölçütüne göre yapılır.[221] Yazara göre sözleşme sonrası etkisi devam eden yükümlülükler, ifa davasına konu olabilecek yan edim yükümlülükleri[222] ile sadece tazminat yaptırımına tabi olan genel koruma yükümlülükleri[223] ekseninde ayrıştırılmalıdır. Strätz'ın yaklaşımının en özgün ve ayırt edici yönü, sözleşmesel edimle sıkı bağı bulunan ancak ifa sonrasında gerçekleşen ihlalleri konumlandırma biçiminde yatmaktadır.[224] Örneğin, bir alacağın temlikinden sonra devreden tarafın borçludan haksız yere tahsilat yapması durumunda; asıl edim borcu temlik anında ifa edilerek sona erdiğinden, sonradan gerçekleşen bu eylem teknik bir ifa engeli veya edim yükümlülüğüne aykırılık olarak görülemez. Strätz'a göre bu tür bir davranış, borç ilişkisinin sağladığı nüfuz etme imkanının kötüye kullanılması suretiyle, devralan tarafın artık kendi hak alanına geçmiş olan bir değere yapılan haksız bir müdahaledir ve dolayısıyla genel koruma yükümlülüğünün ihlali statüsünde değerlendirilmelidir.[225] Doktrinde koruma yükümlülükleri genel itibariyle bu gruba dahil edilmektedir.[226]

Yükümlülükleri sözleşmenin amacına olan hizmetine göre sınıflandıran Zenz, doğrudan edim sonucunu koruyan "amaç koruma yükümlülükleri,"[227] hukuken ifa bitse de

---

[219] Von Bar, s. 456 vd.
[220] Akçaal, s. 195.
[221] Strätz, Hans Wolfgang. (1976). Über sog. "Nachwirkungen" des Schuldverhältnisses und den Haftungsmaßstab bei Schutzpflichtverstößen. (Ed.). P. Mikat/H. F. Gaul/W. J. Habscheid/ F. M. Bosch. *Festschrift für Friedrich Wilhelm Bosch zum 65. Geburtstag, 2. Dezember 1976.* Bielefeld: Verlag Ernst und Werner Gieseking. 999–1013. s. 1003 vd.; Akçaal, s. 195.
[222] Bunlar ifade edilirken doktrinde *"nachwirkende Nebenleistungspflichten"* kavramı kullanılmaktadır. Bkz.: Akçaal, s. 195.
[223] Bu kategori ise "*nachwirkende Nebenpflichten"* kavramı ile ifade edilir. Bkz.: Akçaal, s. 196.
[224] Strätz, s. 1004-1005.
[225] Strätz, 1011-1012.
[226] Oğuz, s. 60.
[227] Zenz, s. 78.

ekonomik amacın sürdüğü "atipik amaç koruma yükümlülükleri,"[228] edimin kullanımına ilişkin "uzak amaç yükümlülükleri (*Fernzweckpflichten*)"[229] ve yoğun işbirliği gerektiren sözleşmelerde görülen "amaç teşvik yükümlülükleri"[230] olmak üzere dörtlü bir ayrım yapar.[231]

Mevcut doktrinel görüşleri eleştiren Hoffmans, art etkili yükümlülüklerin sınıflandırılmasında belirleyici kriter olarak yan yükümlülüğün asli edime olan bağımlılığını ve içeriğini esas almaktadır. Yazarın bu kapsamda geliştirdiği üçlü tasnifin ilk basamağını, en temel yükümlülük olarak nitelendirdiği "edimi bozma yasağı" *(Verbot der Leistungsbeeinträchtigung)* oluşturur. Bu ilke, borçlunun ifa ettiği edimi fiilen veya hukuken boşa çıkaracak (örneğin satılan odunu tekrar başkasına satmak gibi) her türlü eylemden kaçınmasını zorunlu kılar.[232] İkinci kategoride yer alan "sözleşme amacını gözetme yükümlülüğü" (*Pflicht zur Rücksicht auf den Vertragszweck*), alıcının edimden beklediği faydayı ve kullanım amacını tehlikeye atmamak adına, menfaatlerin tartılmasıyla belirlenen aktif veya pasif yükümlülükleri ifade eder.[233] Son olarak yazar, "edimle ilgili koruma yükümlülüklerini" (*Leistungsbezogene Schutzpflichten*) ayrı bir başlıkta ele alır. Bu yükümlülükler, zarar verme imkanının bizzat sözleşmesel temas nedeniyle doğduğu (işletme sırları veya geride kalan eşyaların saklanması gibi) halleri kapsar ve genel haksız fiil sorumluluğundan farklı olarak sözleşmesel bir temele dayanır.[234]

---

[228] Zenz, s. 85.

[229] Zenz, s. 93; Oğuz, bu yükümlülükleri "daha uzak amaçların korunmasına ilişkin yükümlülükler" şeklinde çevirmiştir. Bkz; Oğuz, 65; Rekabet yasağı bu kapsamda değerlendirilir. Bkz.: Akçaal, s. 200; Zenz, uzak amaç yükümlülüklerini oldukça açıklayıcı bir örnekle ele almaktadır: İki doktorun muayenehanelerini takas etmesi durumunda, sözleşmenin doğrudan edim hedefi takasın icrasıyla gerçekleşmiş olur. Ancak burada güdülen "uzak amaç", her iki doktorun da yeni bölgelerinde sorunsuz bir şekilde mesleklerini icra edebilmeleridir. Eğer sözleşme taraflarından biri, takastan kısa bir süre sonra eski bölgesine geri dönerse bu uzak amaç tehlikeye girer; zira ilgili kişi, eski hasta portföyünü tekrar kendisine çekebilir. Federal Mahkeme içtihadına göre, böyle bir durumda dürüstlük kuralı gereği doktorun 2-3 yıllık bir süre boyunca eski muayenehanesinin bulunduğu bölgeye dönmemesi gerekir. Bu "uzak amaç yükümlülüğü" ancak asıl edimin ifası, yani takasın icrası ile vücut bulur; zira geri dönme yasağı, ancak eski muayenehane hukuken ve fiilen terk edildikten sonra bir anlam kazanmaktadır. Bkz.: BGH, BGHZ 16, 71 (81). Aktaran: Zenz, s. 97.

[230] Zenz, s. 99.

[231] Akçaal da bu tasnifi, eleştirilecek yanları olduğunu ifade ederek, benimsemiştir. Bkz.: Akçaal, s. 208 vd.

[232] Hoffmans, s. 160-161.

[233] Hoffmans, s. 162.

[234] Hoffmans, s. 169.

Käuffer ise sözleşme sonrası yükümlülükleri Von Bar'a benzer şekilde lafzi olarak *fortwirkungen* ve *nachwirkungen* olmak üzere ikili bir ayrıma tabii tutar.[235] Ancak Käuffer, bu ayrımı Von Bar'dan farklı olarak sadece zamansal bir süreç değil, dürüstlük kuralının somut olaydaki farklı yansımaları üzerinden temellendirir. Käuffer'in tasnifinde devam eden etkiler *(fortwirkungen)*, sözleşme ilişkisi devam ederken zaten mevcut olan ancak sözleşme bittikten sonra da sönmeyip varlığını sürdüren yükümlülüklerdir. Käuffer'e göre bu grupta dürüstlük kuralı iki şekilde tezahür eder: İlki, tarafların sözleşme amacını tehlikeye atacak davranışlardan kaçınmasını gerektiren çelişkili davranma yasağı,[236] ikincisi ise culpa in contrahendo aşamasından beri var olan aydınlatma veya bildirim gibi koruma yükümlülüğü düşüncesidir.[237] Sonraki etkiler *(Nachwirkungen)* ise doğrudan borç ilişkisinin sona ermesi olgusuyla birlikte, dürüstlük kuralı uyarınca tarafların tasfiye sürecini yönetmek üzere yeni doğan yükümlülüklerdir. Kiracının iade borcu (BGB § 556) veya ticari temsilcinin denkleştirme tazminatı (HGB § 89b) bu grubun en tipik örnekleridir.[238]

Binder, 2002 tarihli Alman Borçlar Hukuku Reformu ile birlikte, sözleşmenin sona ermesinden sonra devam eden yan yükümlülüklerin hukuki zemininin BGB § 311 Abs. II ile § 241 Abs. II hükümlerine dayandırılmasından yola çıkarak[239] BGB § 241 Abs. I kapsamındakileri "edim yükümlülükleri" *(Leistungspflichten)* ile BGB § 241 Abs. II kapsamındakileri "gözetme yükümlülükleri" *(Rücksichtnahmepflichten*) şeklinde ayırmıştır. Sözleşme sonrası ortaya çıkan ödevlerin büyük bir çoğunluğu, karşı tarafın haklarını ve menfaatlerini korumayı amaçlayan "gözetme yükümlülüğü" niteliğindedir. Bununla birlikte, sözleşmenin niteliği gereği doğan ve edim programının tam olarak gerçekleştirilmesi için henüz tamamlanmamış olan ödevler, istisnai de olsa § 241 Abs. I

---

[235] Käuffer, s. 18.
[236] Wirz, s. 6.
[237] Käuffer, s. 18-19; Yazar bu duruma şu örneği verir: Bir eczacı, bir reçeteye dayanarak hasta için bir ilaç karışımı hazırlar. Bu bir eser sözleşmesidir. Eczacı ilacı teslim eder, hasta parayı öder. Edimler karşılıklı ifa edilmiştir ve sözleşme sona ermiştir. Ancak eczacı, teslimattan kısa bir süre sonra karışımda ölümcül bir hata yaptığını, örneğin zehirli bir madde karıştırdığını, fark ederse ne olacaktır? Bu durumda eczacı, sözleşme bitmiş olsa dahi, hastayı derhal uyarmakla yükümlüdür. Bu uyarma borcu artık sözleşmedeki edim borcundan doğmaz, çünkü o bitmiştir. Bu borç, devam eden koruma yükümlülüğünden (*fortwirkende Schutzpflicht*) doğar. Eğer eczacı bu bildirimi yapmazsa, sözleşme sonrası bir yükümlülüğü ihlal etmiş olur ve tazminatla sorumlu tutulur. Bkz.: s. 20.
[238] Käuffer, s. 20.
[239] Binder, s. 597.

uyarınca edimle ilgili yükümlülükler kapsamında etkisini sürdürmeye devam edebilmektedir.[240] Bu ayrım alacaklının edim menfaatinin korunması için harekete geçme ve edim menfaatini zarara uğratmaktan kaçınma yükümlülükleri (§ 241 Abs. I) [241] ile edimle bağlantılı olmayan alacaklının hukuki değerlerinin (beden, yaşam, sağlık, mülkiyet vb.) diğer bir değişle bütünlük menfaatinin korunmasına yönelik yükümlülükler (§ 241 Abs. II) ayrımı şeklinde de ifade edilebilir.[242]

Yukarıda aktarılan görüşler, art etkili yan yükümlülüklerin dogmatik konumlandırılmasının tek bir sorumluluk rejimine indirgenemeyecek ölçüde çok katmanlı bir mesele olduğunu göstermektedir. Her bir yükümlülük türü bakımından aynı davranış standardının, aynı sürekliliğin veya aynı yaptırım rejiminin uygulanması mümkün değildir. Ancak sistematik bir sınıflandırma yoluyla, hangi yükümlülüğün daha uzun süre devam edeceği, hangi durumda daha sıkı bir sadakat veya özen bekleneceği yahut hangi hâllerde hafif kusurun dahi sorumluluk için yeterli olacağı hususları tutarlı biçimde belirlenebilir. Böylece hâkimin, her somut olayda sıfırdan bir yükümlülük inşasına yönelmesi yerine, kabul görmüş yükümlülük tiplerinden hareket etmesi mümkün hâle gelir. Bu yönüyle sınıflandırma, hukuki öngörülebilirliğin sağlanmasına hizmet eder.[243]

Bunun yanı sıra sınıflandırma, ispat yükü bakımından da belirleyici sonuçlar doğurur. Müspet sözleşme ihlali hâllerinde kusur bakımından belirli durumlarda ispat yükünün tersine çevrilmesi mümkün olmakla birlikte, yükümlülüğün varlığının ve ihlal edildiğinin kural olarak zarar gören tarafından ispat edilmesi gerekir. İçtihat ve doktrinde genel kabul görmüş bir yan yükümlülüğün, örneğin hekimin tıbbi belgelendirme yükümlülüğünün,

---

[240] Binder, s. 597 vd.
[241] Kreyenberg, s. 108; Alman İmparatorluk Mahkemesinin (Reichsgericht) 5 Ekim 1939 tarihli kararına göre, bir taşınmaz satışının ardından satıcının bitişik arsasının alıcıya zarar verecek şekilde kullanmama veya satılan taşınmazın değerini düşürecek veya alıcının güvenini sarsacak tasarruflardan kaçınma yükümlülüğü veya satıcının teknik ürünler için, ürünün normal kullanım ömrü boyunca yedek parçaların sağlanmasını güvence altına alma yükümlülüğü bu kapsamda değerlendirilir. İlgili karar için bkz.: RG. (05.10.1939). V 87/39, *Reichsgericht in Zivilsachen (RGZ) 161, 330–338.* Binder, s. 595.
[242] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 465; Edimin sözleşmeye uygun ifasından sonra alıcının satıcının işyerinden ayrılırken güvenliğinin sağlanması gibi durumlar bu kategoride değerlendirilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Binder, s. 589 vd.
[243] Hoffmans, s. 140-141.

ihlal edildiği ileri sürülüyorsa, zarar görenin ayrıca bu yükümlülüğün hukuk düzeninde tanınabilir olduğunu ispatlamasına gerek yoktur.[244]

1.2.5. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerin Başlangıç Anı

Sözleşmenin art etkisinin başlangıç anına ilişkin doktrinde farklı görüşler mevcuttur.[245] Bu bağlamda Christensen, borç ilişkisinin sona ermesine dair genel ve tüm sözleşme türleri için geçerli tek tip bir tanım yapılmasının mümkün olmadığını ileri sürmektedir. Yazara göre, borç ilişkisinin ne zaman sona erdiği sorusu, ancak ilgili sözleşmesel borç ilişkisinin karakteri dikkate alınarak cevaplandırılabilir. Nitekim tüm hukukî ilişkiler, borçlanılan edimin ifasıyla birlikte otomatik olarak sona ermez; aksine bazı sözleşmelerde edimin ifası, taraflar arasında bir defaya mahsus bir borç ilişkisini kapatmaktan ziyade, sözleşmesel bir birliktelik ilişkisini *(Gemeinschaftsverhältnis)* kurar veya sürdürür. Bu durum özellikle sürekli borç ilişkileri bakımından belirgindir. Buna karşılık, ani edim yükümlülüğü içeren ve yapısal olarak daha basit sözleşmelerde edimin ifası, borç ilişkisinin sona erdiği anı teşkil eder.[246]

Christensen ayrıca, edimin ifasını takip eden ve örneğin iş evraklarının veya referans mektubunun düzenlenmesi ya da iş araçlarının iadesi gibi yükümlülükleri kapsayan tasfiye dönemini *(Abwicklungszeitraum)* bağımsız bir "ara evre" *(Zwischenstadium)* olarak nitelendirmektedir. Yazara göre sözleşmenin asıl art etki aşaması *(eigentliche Nachwirkungsstadium)* ise ancak tüm tasfiye ve likidasyon yükümlülüklerinin tamamen yerine getirilmesinden sonra başlar.[247]

Emmermann'a göre ise sözleşme sonrası dönemin yani art etki aşamasının, tarafların sözleşmeden doğan asli edim yükümlülüklerini yerine getirmeleriyle başlar. Ramm da aynı görüşü benimsemiştir.[248] Bu nedenle bir ihlalin sözleşmesel mi yoksa sözleşme sonrası nitelikte mi olduğunun belirlenmesinde zararın meydana geldiği an değil,

---

[244] Hoffmans, s. 140-141.
[245] Hoffmans, s. 90.
[246] Christensen, s. 54.: bu tür sözleşmeler bakımından BGB § 362 Abs. I hükmünün geçerliliğini koruyacağına ilişkin bkz.: Christensen, s. 56.
[247] Christensen, s. 63.
[248] Ramm, s. 24.

yükümlülüğe aykırı davranışın gerçekleştiği an esas alınmalıdır.[249] Bununla bağlantılı olarak Emmermann, sözleşme sonrası bağın sınırlarının dürüstlük kuralı öğretisi temelinde belirlenmesi gerektiğini ifade etmekte ve taraflar sözleşmeyi kurarken dürüst birer ortak olarak söz konusu durumu öngörmüş olsalardı bu yönde bir borç altına girecekleri kabul edilebiliyorsa, sözleşme sonrası bir yükümlülüğün varlığından söz edilebileceğini belirtmektedir.[250]

Zararın değil yükümlülük ihlalinin doğuş anına bakılması gerektiği görüşü Hoffmans tarafından da paylaşılmakta ve somut bir örnek üzerinden açıklanmaktadır: Buna göre bir makinenin satımı ya da satıcı tarafından bir halının döşenmesi gibi durumlarda, satıcının mülkiyet ve zilyetliği devretmesi ile alıcının satış bedelini ödemesiyle asli edim yükümlülükleri ifa edilmiş görünse de satıcı tarafından taahhüt edilen montaj faaliyetinin hatalı olması, sözleşmenin art etkilerinin ihlali olarak nitelendirilemez. Zira satıcının üstlendiği montaj borcu, sözleşmenin edim yükümlülüğüne dâhil olan bir yan edim yükümlülüğüdür ve dar anlamda ifa anı henüz aşılmadığından ifa bütünüyle tamamlanmış sayılmaz. Dolayısıyla bu durumda söz konusu, sözleşme sonrası bir sadakat veya koruma yükümlülüğünün ihlali değil, edim yükümlülüğünün ihlalidir.[251]

Zenz'e göre bu bakımdan art etkinin başlama anı, sözleşmenin sona erdiği an itibarıyla tüm yükümlülüklerin otomatik olarak devam ettiği bir eşik olarak değil; her bir edim yükümlülüğünün bağlı olduğu ifa amacının *(Leistungszweck)* gerçekleşip gerçekleşmediğine göre belirlenir. Zira, sözleşmenin sona ermesi tek başına art etkiyi başlatan bir unsur değildir. Art etki, ancak ilgili edim kompleksinin amacının sözleşmenin sona ermesiyle birlikte tamamen tüketilmediği ve bu amacın korunmasının sözleşme sonrası dönemde de anlamını koruduğu ölçüde söz konusu olabilir. Dolayısıyla art etkili

---

[249] Emmermann, Axel. (1973). Die Nachwirkung des Arbeitsverhältnisses, Diss. Hamburg. s. 21.
[250] Emmermann, s. 53.
[251] Hoffmans, s. 93.: Bu montajdan evvel veya montaj sırasında, döşemeyi yapan kişinin çalışma sırasında yanan bir sigarayı halının üzerine düşürmesi gibi halı döşemesinden bağımsız bir koruma yükümlülüğü ihlali gerçekleşirse bunun da sözleşme sonrası aşamaya dahil edilmesi gerektiğini ifade ederek Emmermann'ın asli edim yükümlülüklerinin ifasının, sözleşme sonrası aşamasının başlangıç anı olduğuna yönelik görüşünün her sözleşme için kabul edilebilir bir ölçüt olmadığını eklemiştir.

hükümlülüklerin ne zaman başlayacağı sorusu, soyut bir zaman ölçütüyle değil, somut edim yükümlülüğünün fonksiyonu ve amacı esas alınarak cevaplandırılmalıdır.[252]

Hoffmans da Zenz'e benzer şekilde art etkilerin her bir edim yükümlülüğü için ayrı ayrı belirlemenin daha doğru olduğunu, yan edim yükümlülüklerinin hala devam etmesine rağmen, asli edim yükümlülükleri açısından, sözleşme sonrası aşamaya çoktan girilmiş olabileceğini ifade etmiştir.[253] Hoffmanns'a göre, borç ilişkisinin sona erme anı ile art etkilerin başladığı anın tespiti, ancak art etkili yan yükümlülüklerin dayandığı borç ilişkisi anlayışının netleştirilmesiyle mümkündür. Bu noktada yazar, dar anlamda borç ilişkisi ile geniş anlamda borç ilişkisi arasındaki ayrımı esas alır. Geniş anlamda borç ilişkisi, taraflar arasındaki tüm hukuki bağları, asli ve yan edim yükümlülüklerini kapsayan bir bütün olarak anlaşılmakta; bu yaklaşım ise, tanımı gereği sınırları belirsizleştirdiği için art etkilerin başlangıç anının belirlenmesine elverişli görülmemektedir. Zira geniş anlamda borç ilişkisi, tekil edimlerin sona ermesiyle değil, ancak tüm taleplerin yerine getirilip tüm hukuki bağların tamamen çözülmesiyle sona eren ki buna yan yükümlülükler de dahildir, bu yönüyle neredeyse sınırsız bir kavramsal çerçeve sunmaktadır.[254]

Bu nedenle Hoffmanns'a göre belirleyici olan, dar anlamda borç ilişkisidir. Dar anlamda borç ilişkisi, Borçlar Hukukunun merkezinde yer alan BGB §§ 241 ve 362 hükümleriyle şekillenen, alacaklının borçludan belirli bir edimi talep edebildiği ve bu edimin ifasıyla sona eren tekil talep ilişkisini ifade eder. Bu yaklaşımda borç ilişkisi, karşılıklı sözleşmenin bütününü değil, münferit talep hakkını merkeze alır. Karşılıklı

---

[252] Zenz, s. 57, 77.

[253] Ancak Hoffmanns'a göre, Zenz'in her bir yan edim yükümlülüğünü belirli bir amaca tahsis eden ve bu yükümlülükleri bu amaçlara hizmet eden edimler olarak konumlandıran gerekçelendirmesi ikna edici değildir ve yüzeysel kalmaktadır. Hoffmanns'a göre bu amaç tahsisi, kaçınılmaz olarak değerlendirici bir karara dayanmakta; bu karar ise amaçların birbirinden ayrılmasının zorunlu olduğu varsayımını önceden kabul etmektedir.Bu düşünceyi somutlaştırmak üzere Hoffmanns, farklı sözleşme tiplerine işaret etmektedir. Buna göre, eser sözleşmesinde koruma yükümlülükleri yalnızca yan edim niteliği taşırken, saklama sözleşmesinde aynı yükümlülük asli edim yükümlülüğü olarak karşımıza çıkar. Benzer şekilde, iş sözleşmesinin sona ermesinden sonraki dönem için taraflar arasında açık bir rekabet yasağı kararlaştırılmamışsa, dürüstlük kuralından buna denk düşen bir yan edim yükümlülüğünün türetilip türetilemeyeceği sorusu ortaya çıkar. Keza sözleşme kurulurken alıcının satıcının danışmanlığına ihtiyaç duyacağı öngörülmemiş olabilir; buna rağmen ifa sürecinde ortaya çıkan bu ihtiyaç, satıcı bakımından sonradan bir yan edim yükümlülüğü doğurabilir. Taraflar bu ihtiyacı başlangıçta fark etmiş olsalardı, Hoffmanns'a göre, büyük ihtimalle bunu sözleşmenin asli edim düzenlemesine dâhil edeceklerdi. Bkz.: Hoffmans, s. 97.

[254] Hoffmans, s. 98-99; Zenz, s. 9; Stammler, Rudolf. (1897). *Das Recht der Schuldverhältnisse in seinen allgemeinen Lehren.* Berlin: J. Guttentag. s. 215-219.

sözleşmelerde bu nedenle birden fazla dar anlamda borç ilişkisi bulunur ve her birinin sona erme anı ayrı ayrı değerlendirilmelidir.[255] Sözleşme sonrası etkisi devam eden yükümlülükler de bu dar anlamda ifa anının ötesine geçen yükümlülüklerdir.[256]

Hoffmanns, yan yükümlülüklerin hukuki dayanağını da BGB § 242'de bulur ve bunların tamamlayıcı sözleşme yorumuna değil, dürüstlük kuralına dayandığını vurgular. Yan yükümlülükler, belirli bir asli veya yan edim yükümlülüğüyle bağlantılı oldukları ölçüde anlam kazanır. Bu bağlamda art etkilerin başlangıcı da sözleşmenin genel sona erme anına değil, ilgili tekil edim yükümlülüğünün ifasına veya o edime ilişkin borç ilişkisinin sona erme nedenine göre belirlenmelidir. Tüm edimlerin veya yan edimlerin tamamının ifasını esas alan karşıt yaklaşımlar ise, Hoffmanns'a göre sözleşme ile borç ilişkisi kavramlarını örtük biçimde eşitleyen isabetsiz bir varsayıma dayanmaktadır.[257] Art etkiler, sözleşme tarafları için farklı zaman noktalarında başlayabilir ve bir sözleşme tarafı aynı anda hem sözleşmesel hem sözleşme sonrası yükümlülüklerden sorumlu olabilir.[258]

Doktrindeki bu kapsamlı tartışmalar ve ileri sürülen farklı yaklaşımlar ışığında, sözleşmenin art etkisinin başlangıç anına dair tekil ve soyut bir zaman ölçütü belirlemenin isabetli olmayacağı kanaatindeyiz. Nitekim Christensen'in de vurguladığı üzere, her sözleşme ilişkisinin kendine özgü karakteri, borç ilişkisinin sona erme anını ve dolayısıyla art etkilerin devreye girdiği noktayı doğrudan etkilemektedir. Sonuç olarak; her ne kadar asli edimin ifası art etkinin başlaması için en güçlü somut emareyi teşkil etse de nihaî belirleme ancak sözleşmenin türü, somut edimin amacı ve dürüstlük kuralının çizdiği sınırlar dahilinde, her borç ilişkisi için müstakil olarak yapılmalıdır.

---

[255] Hoffmans, 99.
[256] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530.
[257] Hoffmans, 99-100; Bununla birlikte Hoffmanns, yan yükümlülüklerin yalnızca belirli edimlere bağlanan yükümlülüklerle sınırlı olmadığını; borçlunun sözleşme amacını tehlikeye düşürecek veya sözleşmenin yürütülmesine duyulan güveni sarsacak davranışlardan kaçınmasını gerektiren, sözleşme ilişkisinin bütününe yönelen genel bir sözleşmeye sadakat yükümlülüğünün de *(Vertragstreuepflicht)* mevcut olduğunu kabul etmektedir. Bu genel sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde, ihlalin ağırlığına göre tekil bir talep hakkının değil, tüm sözleşme ilişkisinin etkilenmesi ve hatta sona erdirilmesi gündeme gelebilir. Bu durum, yan yükümlülüklerin tekil edimlere tahsisi yaklaşımıyla çelişmez; aksine, ihlalin hangi yükümlülüğü ve ne ölçüde etkilediğinin somut olarak incelenmesi gerektiğini teyit eder. Bkz.: Hoffmans, 101.
[258] Hoffmans, 103.

1.2.6. Sözleşme Sonrası Devam Eden Yükümlülüklerde Kusur

Genel borçlar hukuku, asli edim yükümlülüklerinin yerine getirilmesinden veya sözleşme ilişkisinin başka bir şekilde sona ermesinden sonraki dönemde meydana gelen yükümlülük ihlalleri bakımından *"culpa post pactum finitum"* kurumunu tanımaktadır.[259] Bu kavram ile sözleşmenin ifasından sonra geçerli olan koruma yükümlülüklerinin ihlali yani sözleşme sonrası kusurlu davranışlar kastedilir.[260] Türkçeye *"sözleşme sonrası kusur"*[261] veya "*sözleşmenin art etkisi*"[262] olarak çevrilen *culpa post contrahendum* kavramı, *culpa in contrahendo* sorumluluğunun doktrinde ve yargı kararlarında kabul edilmesine paralel olarak sözleşmenin sınırları aşıp etkisinin genişlemesinde etkin rol oynamıştır.[263] *Culpa post contrahendum, culpa in contrahendo* müessesesinden hareketle ortaya atılmıştır.[264]

Sözleşmenin art etkisi teorisi, sözleşme bağı sona erdikten sonra tarafların sözleşme nedeniyle doğan yakınlık sonucunda birbirlerine karşı kusurlu davranışlarla zarar verme veya sözleşme sonrası özen yükümlülüklerini ihlal etme hallerini kapsar.[265] Bu ihlaller neticesinde ortada geçerli bir sözleşme bulunmaması nedeniyle sorumluluğun haksız fiil hükümlerine göre değerlendirilmesine ihtimaline karşın ortaya atılmış olan bir teoridir.[266] Bu açıdan *culpa in contrahendo* kavramıyla benzerlik gösterir. Hatta öğretide bazı

---

[259] Hoffmans, s. 27-28; Dembski, Jan. (2009). Gesellschaftsrechtliche Treubindungen von Nichtmitgliedern, insbesondere nachmitgliedschaftliche Treupflichten. Berlin: Duncker Humblot. s. 146; "culpa post contractum finitum" ifadesi için bkz.: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB)*, BGB § 280, Rn. 49; Von Bar, s. 452; Zenz, s. 3; "culpa post pactum perfectum" ifadesi için bkz.: Ören, Arzu. (2021). Culpa Post Pactum Perfectum (Sözleşmenin Art Etkisi). Fides Hukuk Dergisi, 4(3). 1-16. s. 6; Hoffmans, s. 27; Akçura, s. 310; Fikentscher/Heinemann, s. 74; "culpa post contractum solutum" veya "culpa post contrahendum" ifadeleri için bkz.: Hoffmans, s. 27; Akçura, s. 310; Zenz, s. 3.

[260] Serozan, *(İfa Engelleri),* 219; Demircioğlu, s. 155; Zenz, s. 3.

[261] Demircioğlu, s. 155.

[262] Ören, s. 1 vd.; "Culpa post contrahendum" kavramı Akçaal tarafından "sözleşme sonrası kusur" olarak, "culpa post contractum finitum" ise "sözleşmenin sona ermesinden sonraki kusur" şeklinde çevrilmiştir. Bkz.: Akçaal, s. 11.

[263] Akçaal, s. 30; Ören, s. 4; Zenz, s. 3.

[264] Hoffmans, s. 27; Zenz, s. 3; Akçaal bu nedenle deyimin Latince karşılıklarını kullanmanın ilgili sorumluluğu, *"culpa in contrahendo"* kurumuna yaklaştıracağı ve bunun da sanki sözleşmenin art etkisinin, sözleşme öncesi görüşmelerden doğan kusur sorumluluğunun adeta *"izdüşümü"* olduğu yönünde bir yanılgıya neden olabileceğini ifade etmiştir. Buradan yola çıkarak *"culpa post contractum finitum"* yani kendi ifadesiyle *"sözleşmenin sona ermesinden sonraki kusur"* nedeniyle doğacak sorumluluğun en uygun Türkçe karşılığının *"sözleşmenin (veyahut edimin) sona ermesinden sonraki sorumluluk"* olduğunu belirtmiş ve eserinde bu sebeple *"sözleşme sonrası sorumluluk"* kavramını kullanmayı uygun görmüştür. Bkz.: Akçaal, s. 13.

[265] Fikentscher/Heinemann, s. 74.

[266] Ören, s. 6.

yazarlar, sözleşme öncesinde gündeme gelen *culpa in contrahendo* için ileri sürülen güven ilişkisinin, sözleşmenin sona ermesinden sonraki periyotta çok daha belirgin olduğunu ileri sürmektedir.[267]

Culpa post pactum perfectum teorisi çerçevesinde gösterilen en klasik örneklerden biri alıcının dükkândan bir şey alıp parasını satıcıya ödemesinin ardından dükkandaki kaygan zemin nedeniyle kayıp düşmesidir.[268] Bu durumda sözleşme, tarafların karşılıklı edimlerini yerine getirmesi sonucunda sona ermiş fakat satıcının dükkân zeminini kaygan bırakması gibi özen yükümlülüğünü ihlal eden kusurlu davranışı nedeniyle, karşı taraf zarar görmüştür. Bu durumda alıcının, zararının giderilmesini haksız fiil hükümleri kapsamında mı yoksa sözleşmeye aykırılık hükümleri kapsamında mı talep edeceği sorusu gündeme gelir. Kusurlu eylemin gerçekleştiği sırada taraflar arasında geçerli bir sözleşme bulunmadığı gerekçesiyle, zararın haksız fiil hükümleri çerçevesinde ele alınabileceği ileri sürülse de sözleşmenin art etkisi teorisi kapsamında bu tür durumlarda borca aykırılık hükümlerinin uygulanması gerektiği kabul edilmektedir.[269]

1.3. SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ KAVRAMI

1.3.1. Sadakat Kavramı

Arapça kökenli bir sözcük olan sadakat, Türk Dil Kurumu'nca: "içten bağlılık," "sağlam, güçlü dostluk" şeklinde tanımlanmıştır.[270] Sadakat kelimesi; güvenilirlik, samimiyet ve karşılıklı saygıya dayanan içsel ve dışsal bir tutumdur[271] ve ahlaki bir prensibi ifade eder. Fakat zamanla hukuki normlar ile ahlaki normların etkileşimi neticesinde kendisine hukuk düzeninde de yer bulmuştur.[272]

---

[267] Ören, s. 8.
[268] Gümüş, *(Borçlar),* s. 666.
[269] Ören, s. 6; Demircioğlu, s. 155; Gümüş, *(Borçlar),* s. 666.
[270] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (https://sozluk.gov.tr/). E.T.: 26.08.2025.
[271] Sarı Fidan, Özlem. (2022). Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi. *ASBÜHFD, 4(2).* 1275-1311. s. 1278 vd.
[272] Ertürk Arslan, s. 1; Doktrinde ve Türk Ticaret Kanunu'nda *"sadakat"* kavramı yerine *"bağlılık"* ifadesi de kullanılmaktadır. Bkz.: TTK md. 369, 613, 616, 619/3, 621/1-g, 626, 630; Altaş, Soner. (2024). *Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirketler Açıklamalı İçtihatlı Örnekli.* (13. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 267; Demirayak, Ezgi Başak. (2018). Limited Şirketlerde Ortakların Şirkete Karşı Bağlılık Yükümlülüğü. *Ankara Barosu Dergisi 76(3),* 23-54; Karaköse, s. 41 vd.

Almancadaki karşılığı *"treue"*[273] olan bu kavramın, Eski Yüksek Almancadaki "*triuwa*" köküne, *"triuwa"* ifadesinin ise Germen dillerine dayanan "*treuwa"* köküne dayandığı düşünülmektedir. Aynı kökten gelen İngilizce "*true*" (doğru, sadık) ve "*trust*" (güven) kelimeleri, bu dilsel soy ağacının diğer önemli örneklerindendir.[274] Sadakat, sözleşme ilişkilerinde bir tarafın diğerinde güven duygusu oluşturacak şekilde hareket etmesi yükümlülüğünü ifade ederken güven *(Glaube)* ise, karşı tarafın tutumuna duyulan meşru ve makul beklentiyi temsil eder.[275] Sadakat ve güven kavramları bir araya gelerek dürüstlük kuralının çekirdeğini oluşturur ve taraflar arasındaki ilişkinin salt şekli bir bağdan öte, karşılıklı itimada dayalı bir nitelik kazanmasını sağlar. Bu yönüyle sadakat; bir yandan tesis edilen güvenin korunması işlevini yerine getirirken, diğer yandan özel kanuni düzenlemelerin veya sözleşme maddelerinin koruma sağlamakta yetersiz kaldığı durumlarda, karşı tarafın menfaatlerine hakkaniyetli bir biçimde saygı gösterilmesini zorunlu kılan ahlaki ve hukuki bir pusula görevi görür.[276]

Özel hukukta sadakat kavramını ele alan ilk kişi olan Alman hukukçu Hueck sadakatin, özel hukukun yapısı gereği tamamen dışlanamayacak yüksek bir ahlaki değer olduğunu vurgular. Roma hukukunda *bona fides* ilkesinin hukuk sisteminden çıkarılmasının o sistemin en değerli yönünü ortadan kaldıracağı nasıl açıksa, özel hukuk da sadakat olmadan düşünülemez. Ne var ki Hueck açısından asıl mesele, sadakatin özel hukukta var olup olmadığı değil, hangi hukukî ilişkiler bakımından, hangi yoğunlukta ve hangi sınırlar içinde geçerli olacağıdır. Bu nedenle yazar eserinde; sadakat borcunun kapsamını, süresini ve içeriğini belirlemeyi amaçlamıştır.[277] Biz de sadakat kavramının teorik bir tanımına odaklanmaktansa borç ilişkileri içerisindeki somut yansımalarını ve taşıdığı önemi tespit etmenin temel gereklilik olduğu düşüncesini benimsemekteyiz.

---

[273] Hueck, Alfred. (1947). *Der Treuegedanke im modernen Privatrecht* (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Jahrgang 1944/46, Heft 7). Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften / In Kommission beim Biederstein Verlag. s. 4 vd.; Ertürk Arslan, s. 8.

[274]Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache – DWEE. "Treue." (https://dwee.saw-leipzig.de/etymology/Treue/de). E.T.: 01.11.2025.

[275] Grüneberg, C. (Hrsg.). (2024). *Bürgerliches Gesetzbuch: BGB: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen* (84. Auf.). München: C.H. Beck. Rn. 6, s. 271.

[276] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 242 Rn. 16. (www.beckonline.de). E.T.: 01.11.2025.

[277] Hueck, s. 5 vd.

1.3.2. Sadakat Yükümlülüğünün Kapsamı

Sadakat yükümlülüğü, sözleşme ilişkilerinde karşılıklı saygı, menfaat, koruma ve özen yükümlülüklerinin genel ilkelerinden türeyen ve güven ilişkisinin etkisi ile ortaya çıktığı kabul edilen bir bağlılığı ifade eder ve genel kabul üzerine sözleşmeye bağlı bir yan yükümlülük niteliği taşır.[278]

Sözleşmesel edimlerin ifa biçimi; borç ilişkisinin niteliğini ve tarafların yükümlülüklerinin süresini doğrudan tayin eder. Bu noktada doktrinde yapılan ikili ayrıma göre; ani edimli borç ilişkilerinde borçlunun edimini bir defada yerine getirmesiyle borç ilişkisi kural olarak sona ermekte ve taraflar arasındaki hukuki bağ çözülmektedir.[279] Buna karşılık, borçluyu belirli veya belirsiz bir zaman dilimi boyunca kesintisiz bir ifa ya da katlanma borcu altına sokan sürekli edimli borç ilişkilerinde, edimin zaman içinde tekrarlanması veya süreklilik arz etmesi borç ilişkisinin karakteristik özelliğini oluşturur.[280]

Sözleşmelerin muhtevası, tarafların irade beyanlarıyla açıkça kararlaştırdıkları asli edim yükümlülüklerinden ibaret değildir. Doğruluk ve güven ilkesi uyarınca, borç ilişkisinin niteliğine göre şekillenen ve tarafların birbirine duyduğu güveni korumayı amaçlayan bir dizi yan yükümlülük de sözleşmenin ayrılmaz bir parçası haline gelir. Özellikle sürekli edimli borç ilişkilerinin zamana yayılan karakteri, taraflar arasındaki hukuki bağı bir sadakat ilişkisine dönüştürerek, bu güvenin çok daha yoğun ve kapsamlı bir şekilde korunmasını zorunlu kılar. Bu bağlamda sadakat yükümlülüğü, ani edimli sözleşmelere nazaran sürekli borç ilişkilerinde çok daha belirgin ve dinamik bir etkiye sahiptir. Zira bu yükümlülükler, sözleşmenin kurulmasıyla sınırlı kalmayıp ifa süresince derinleşen ve

---

[278] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 101; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 401; Kalkan, Onur. (2022). İflas Sınırına Yaklaşan Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Sadakat Yükümlülüğü. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 8(2),* 429-450. s. 433; Çamoğlu, Ersin. (2010). *Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu,* (3.B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık. s. 70; Sevi, Ali Murat. (2021). *Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyeleri ve Yöneticilerin Özen Yükümlülüğü,* (1.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 35; Glawogger, s. 9; Kamp, s. 48; Geiser, Thomas. (1983). *Die Treuepflicht des Arbeitnehmers und ihre Schranken.* Bern: Stämpfli. s. 53.

[279] Eren, s. 126.

[280] Eren, s. 126; Seliçi, Özer. (1977). Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi. İstanbul: Fakülteler Matbaası. s. 4 vd.

hatta ileriye etkili sadakat yükümlülüğü gibi sözleşme sona erdikten sonra dahi tarafların birbirine zarar vermeme ödevini sürdüren geniş bir zaman dilimine yayılırlar.

Bu tür ilişkilerde borçlu, edimini bir süreç boyunca belirli bir davranışı sürdürerek ya da belirli davranışlardan kaçınarak yerine getirmek durumunda kalır. Bu da borçlunun hareket serbestisini bir bakımdan sınırlandırmaktadır. Buna karşılık alacaklı, borçlunun edimini sözleşmeye uygun ve sadakatle yerine getireceği beklentisiyle bu hukuki ilişkiye girmektedir. Bu karşılıklı beklenti ve bağlılık nedeniyle, sürekli borç ilişkisi doğuran sözleşmelerde sözleşmenin amacı, taraflar arasında yalnızca hukuki değil, aynı zamanda güvene dayalı güçlü bir kişisel bağın kurulmasını da gerektirir. [281]

Bu çerçevede sadakat yükümlülüğü, yapısı gereği taraflar arasındaki güven ilişkisinin öne çıktığı neredeyse tüm borç ilişkilerinde bulunan ve tarafların sözleşme ilişkisi süresince ve bazen sözleşme sona erdikten sonra da sözleşmenin içeriğine uygun olarak birbirlerine zarar vermemek, özen göstermek, iyi niyetli davranmak ve sözleşmenin amacına uygun hareket etmek zorunda olduklarını ifade eden önemli bir yükümlülüktür.[282]

İlgili açıklamalardan hareketle sadakat yükümlülüğünün her borç doğuran ilişkide var olup olmadığı sorusunu da cevaplandırmak gerekir. Hueck'in de ifade ettiği ve bizim de katıldığımız kabule göre; sadakatin her türlü borç ilişkisine teşmil edilmesi, kavramın hem hukuki etkisini zayıflatır hem ahlaki ağırlığını erozyona uğratır. Hueck, sadakatin gelişigüzel kullanımına karşı çıkarak bir hırsızın çaldığı malı iade borcu ile mağdur arasında sadakat yükümlülüğü olduğuna inanmanın absürtlüğüne dikkat çeker. Benzer şekilde, günlük hayattaki kitap alma veya tıraş olma gibi basit alışveriş veya hizmet ilişkilerinde edimlerin dürüstlük kuralına uygun olarak ifa edilmesi beklense de taraflar arasında nitelikli bir sadakat yükümlülüğünün varlığını kabul etmek pek akla yatkın

---

[281] Ertürk Arslan, s. 32-33; Gümüş, Mustafa Alper. (2001). *Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu.* (1.B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 32; Akın, s. 22.

[282] Narmanlıoğlu, Ünal. (2014). *İş Hukuku.* (5. B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 270-271; Bu noktada özen yükümlülüğü ile sadakat yükümlülüğünün arasında karmaşık bir ilişki olduğunu söylemek yanlış olmaz. Buna göre özen yükümlülüğü ve sadakat yükümlülüğü bazı durumlarda sözleşmenin taraflarına göre birbirlerinin yansıması kabul edilirken kimi durumlarda ise birbirlerinin sonucu ve gereği olarak değerlendirilir. Dolayısıyla özen yükümlülüğünün de tıpkı sadakat yükümlülüğü gibi sözleşme sona erdikten sonra da geçerli olduğu kabul edilir. Bkz.: İnal, s. 459.

değildir.[283] Bu nedenle hukuk tekniği açısından asıl mesele, sadakat düşüncesinin geçerli olduğu alanı ideolojik ve yüzeysel genişlemelerden koruyarak sadece özel bir güven ilişkisi barındıran ve daha şahsi yakınlık gerektiren alanlarla sınırlı tutmaktır.[284]

Sadakat yükümlülüğü, farklı hukuki ilişkilerde çeşitli görünümlerle ortaya çıkabilir: İş hukuku çerçevesinde işçinin işverene karşı sadakat borcu,[285] kişiler hukuku çerçevesinde dernek üyelerinin derneğe göstermekle yükümlü oldukları sadakat yükümlülüğü (TMK md. 71),[286] aile hukuku çerçevesinde hem nişanlanma[287] hem evlilik[288] süresince eşlerin birbirine olan sadakat yükümlülüğü (TMK 185), işçinin özen ve sadakat yükümlülüğü (TBK md. 396),[289] şirketler hukuku çerçevesinde ortakların ve yöneticilerin hem birbirine hem şirket tüzel kişiliğine duyduğu sadakat yükümlülüğü,[290] eser sözleşmelerinde yüklenicinin üstlenmiş olduğu edimi sadakat ve özenle ifa yükümlülüğü (TBK md. 471), vekâlet sözleşmelerinde vekilin borçları kapsamında ele alınan sadakat yükümlülüğü (TBK md. 506)[291] ve hekimin hastaya karşı sır saklama yükümlülüğü bu görünümlerden bazılarıdır.

---

[283] Hueck, s. 6; Nomer, Füsun. (1998). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. s. 60.

[284] Nomer'e göre sadakat yükümlülüğünün varlığı, taraflar arasında mutlaka yoğun bir şahsî güven ilişkisini gerektirmemektedir. Taraflardan birinin hukuki ilişki kapsamında diğerinin malî veya hukuki değerlerini etkileyebilme imkânına sahip olması, bu yükümlülüğün doğması için yeterlidir. Bkz.: Nomer, *(Anonim),* s. 60-61.

[285] Ünlütepe, (*Medeni Hukuka Giriş),* s. 68; Hueck, s. 16 vd.; Käuffer, s. 54.

[286] Kayıhan, Şaban. (2022). *Medeni Hukuk Bilgisi.* (6. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 226.

[287] Yılmaz, Süleyman/Yıldırım, Abdulkerim. (2023). *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk – (Başlangıç Hükümleri – Kişiler Hukuku – Aile Hukuku)* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 188; Erdem, Mehmet/Makaracı Başak, Aslı. (2024). *Aile Hukuku* (2. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 33; Ünlütepe, *(Medeni Hukuka Giriş),* s. 254; Kayıhan, s. 250; Zeytin/Ergün, s. 159; Akıntürk, Turgut/Ateş, Derya. (2024). *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku.* (25. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

[288] Nişanlılığın aksine evlilik içerisinde eşlerin birbirlerine olan sadakat yükümlülüğü TMK md. 185/3'te düzenlenmiştir. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi çalışmanın "Evlilik Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü" başlığı altında verildiği için bu kısımda ilave açıklamalara gerek görülmemiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yılmaz/Yıldırım. s. 213; Erdem/Makaracı. s. 103; Kayıhan, s. 250; Zeytin/Ergün, s. 173; Sarı Fidan, s. 1275 vd.

[289] Güçlü, s. 17; Narmanlıoğlu, s. 270 vd.; Tunçomağ, Kenan/Centel, Tankut. (2018). *İş Hukukunun Esasları.* (9. B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 110 vd.; Doğan, s. 34.

[290] Dembski, s. 1 vd.; Rauterberg/Talley, s. 1078; Bilgili, Fatih/Demirkapı, Ertan. (2013). *Şirketler Hukuku.* (9. B.). Bursa: Dora Yayınları. s. 738 vd.; Bu çalışmanın ilerleyen sayfalarında sık sık gündeme gelen sır saklama yükümlülüğü ile rekabet etmeme yükümlülüğünün yanı sıra da TTK md. 395'te yönetim kurulu üyeleri için düzenlenen şirketle işlem yapma yasağı da şirketler hukukunda sadakat yükümlülüğünün bir uzantısıdır. Bkz.: Eriş, Gönen. (2017). *Açıklamalı – İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler.* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 2073.

[291] Antalya/Topuz, s. 535; Ünlütepe, *(Medeni Hukuka Giriş),* s. 401; Aksoy, Muhammed Ramazan. (2022). Vekalet Sözleşmesinde Vekilin Sır Saklama Yükümlülüğü (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 111 vd.

Borçlar Hukukunda sözleşmeler, konularına ve güdülen amaçlarına göre sınıflandırıldığında[292] sadakat yükümlülüğünün, iş görme sözleşmeleri ile ortaklık sözleşmelerinde çok daha yoğun hissedildiği yadsınamaz bir gerçektir.[293] Her ne kadar her hukuki ilişkide dürüstlük kuralı geçerli olsa da bir hukuki ilişkinin sınırları sıradan bir değişim ilişkisini aşıp kişiler hukuku temelli bir bağa veya ortaklık düşüncesine evrildiğinde, artık yalnızca "dürüstlük ve güven" ilkesinden değil, daha ileri bir aşama olan "sadakat yükümlülüğü" kavramından söz edilebilir.

Sadakat yükümlülüğünün içeriği, kurulan borç ilişkisinin türüne bağlı olarak şekillenir. Ancak[294] genel itibariyle tarafların edimlerini yerine getirirken karşı tarafın menfaatlerini makul şekilde korumaları, haksız avantaj sağlamamaları, sözleşmenin amacını veya ifa başarısını bozabilecek davranışlardan kaçınmaları[295] ve gizlilik yükümlülüğüne uygun hareket etmeleri gibi davranışlar şeklinde tezahür eder. Bu kapsamda bildirim, açıklama, uyarma, koruma ve gözetme gibi pek çok yükümlülük sadakat yükümlülüğü kapsamında değerlendirilir.[296]

---

[292] Bahsi geçen tasnifler için bkz.: Yavuz, Cevdet/Acar, Faruk/Özen, Burak. (2024). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler.* (19. B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 9-10; Seliçi, s. 20 vd.

[293] Wirz, s. 3; Lieder, s. 42 vd.; Seliçi, s. 24 vd. 31-32; Uçaryılmaz, s. 214 vd., s. 257 vd.; Hueck, s. 18 vd.; Hueck'e göre, sadakat yükümlülüğü özellikle iş ve ortaklık ilişkilerinde ön plandadır; çünkü bu tür ilişkiler, taraflar arasında kişiler hukukuna dayalı bir topluluk bağı (*Gemeinschaftsverhältnis*) oluşturur. Buna karşılık, diğer hukukî ilişkilerde sadakat yükümlülüğü farklı derecelerde ortaya çıkar. Hueck, bu dereceleri şu şekilde sıralamıştır: Taraflar arasında hiçbir özel hukukî ilişkinin bulunmadığı durumlarda tek ölçüt, dürüstlük kuralı kadar yoğun olmayan iyi ahlak ilkesidir. Bunu, sözleşme dışı borç ilişkileri izler. Burada artık dürüstlük ve güven ilkesi uygulanır ancak görece daha düşük talepler öngörülmektedir. Sırada satış gibi daha basit değişim sözleşmeleri gelir. Bu sözleşmeleri, eser gibi daha uzun vadeli değişim sözleşmeleri izler. Ardından, kira, hasılat kirası, sigorta gibi süreklilik arz eden borç ilişkileri gelir. Son olarak iş hukuku dışındaki hizmet sözleşmeleri (örneğin bir doktor, bir avukat veya bir acente ile yapılan sözleşmeler) yer alır. Hueck'e göre, tüm bu ilişkilerde BGB § 242 temel belirleyici olup, özellikle son sayılan hizmet ilişkilerinde taraflardan daha yüksek düzeyde özen ve sadakat beklenir. Fakat Hueck, iş sözleşmeleri ile ortaklık sözleşmelerinde sadakat yükümlülüğünün, sıradan bir dürüstlük ilkesinin ötesine geçerek taraflara birbirlerinin menfaatlerini koruma ve destekleme yönünde aktif davranış yükümlülükleri yükleyeceğini bu yüzden çok daha yoğun bir şekilde karşımıza çıkacağını ifade etmiştir.

[294] Hueck, s. 16 vd.

[295] Wohlmann, s. 30; Huber, Ulrich. (1981). Leistungsstörungen, Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts Bd. 1. Köln: Bundesanzeiger Verlag GmbH. s. 747.

[296] Grüneberg, Rn. 8-12, s. 271; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 27; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 533-534; Kamp, s. 48; Hueck, s. 11 vd.

1.3.3. Sadakat Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği

Nomer, ortaklıklar hukuku üzerinden sadakat yükümlülüğünün hukuki niteliğini, üç ana yaklaşım üzerinden incelemiştir.[297] Bu görüşlerden ilki, sadakat yükümlülüğünü dürüstlük kuralından bağımsız, ahlaki nitelikte bir yükümlülük olarak kabul etmektedir.[298] Bu görüşe göre sadakat yükümlülüğü, taraflar arasındaki güven ilişkisinden doğar ve genel ahlak kurallarına aykırı düşen veya karşı tarafa zarar veren davranışların yasaklanmasını amaçlamaktadır. Nitekim genel ahlak kuralları, herhangi bir hukuki ilişkinin varlığını gerektirmeksizin, kişilere kaçınma borcu yükleyerek ahlaka aykırı ve zarar doğurucu davranışları yasaklar. Dürüstlük kuralı, ancak bir hukuki ilişkinin mevcut olması hâlinde devreye girmekte; tarafların haklarını kullanırken ve borçlarını ifa ederken dürüst, namuslu ve hukuki ilişkinin amacına uygun davranmalarını emretmektedir. Sadakat yükümlülüğü ise, aile birliği veya şirket sözleşmesi gibi karşılıklı güvene dayanan birlik ilişkilerinde söz konusu olmakta; bu tür ilişkilerde tarafların kimlikleri önem kazanmakta ve aralarında sıkı bir şahsi bağ bulunmaktadır. Bu bağlamda sadakat yükümlülüğü, yalnızca ortak amaca zarar verici davranışlardan kaçınmayı değil, aynı zamanda karşı tarafın menfaatlerini gözetmeyi ve hukuki ilişkinin amacını desteklemeyi de içermektedir.[299] Bu yönüyle sadakat yükümlülüğü, dürüstlük kuralına kıyasla daha yoğun bir yükümlülük niteliği taşımaktadır.[300] Ancak bu yaklaşım, güven ilişkisinin hukuki ilişkinin kaynağı olarak kabul edilmesi noktasında eleştiriye açıktır. Zira hukuki ilişkiler, kural olarak ancak bir hukuki işlem veya kanun hükmüne dayanarak doğar. Nitekim günümüzde gerek doktrinde gerekse yargı kararlarında ağırlık kazanan görüş, taraflar arasındaki güven unsurunu kabul etmekle birlikte, sadakat yükümlülüğünün nihai dayanağını dürüstlük kuralında görmektedir.[301] Bu çerçevede,

---

[297] Nomer, *(Anonim),* s. 44.
[298] Nomer, *(Anonim),* s. 44; Ertürk Arslan, s. 15 vd.
[299] Ertürk bu noktada köken olarak ahlaki bir değer olan "sadakat" ile hukuki bir yükümlülük olan "sadakat borcu"nu ayırmıştır. Bkz.: Ertürk Arslan, s. 16-17 vd.
[300] Hueck, s. 9, 12 vd.; Wohlmann, Herbert. (1961). *Die Treuepflicht des Aktionärs,* Diss. Zürich. s. 52 vd.; Wohlmann, sadakat yükümlülüğünü dürüstlük kuralından bağımsız görür ancak sadakat yükümlülüğünün edim konusunu (Leistungsmodalität) teşkil etmediğini, bununla beraber bu yükümlülüğün her hukuki ilişkide somutlaştırılması gereken bir yetki kuralı (Ermāchtigungsnorm) olduğunu ifade eder. Bkz.: Wohlmann, s. 10.
[301] Yarg. 9. HD. (16.10.2018). E. 2015/24486, K. 2018/18464; Yarg. 9. HD. (09.11.2017). E. 2017/26346, K. 2017/17905; Yarg. 9. HD. (27.01.2014). E. 2013/13971, K. 2014/1827. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 10.05.2026.

culpa in contrahendo gibi kurumlar da güven ilişkisine dayanmakla birlikte, temelini dürüstlük kuralından almaktadır.[302]

İkinci görüşe göre ise sadakat yükümlülüğü, dürüstlük kuralından doğan bir yan yükümlülüktür.[303] Çağdaş borçlar hukuku yaklaşımında, bireylerin sosyal ve hukuki ilişkiler çerçevesinde oluşturdukları güven, hukuken korunmaya değer bağımsız bir menfaat olarak değerlendirilmektedir. Bu güvenin ihlali ise, yalnızca klasik borç kaynaklarının mevcut olduğu hâllerle sınırlı kalmaksızın, bazı durumlarda doğrudan sorumluluğun doğmasına yol açabilmektedir. Güncel doktrin ve istikrarlı yargı uygulamaları da dürüstlük kuralının, salt mevcut borç ilişkilerinin yorumlanmasına hizmet eden tamamlayıcı bir ilke olmadığını; aksine, klasik borç ilişkisinin varlığından söz edilemeyen bazı hukuki temaslar bakımından da bağımsız bir borç ilişkisi kaynağı işlevi üstlenebildiğini ortaya koymaktadır.[304] Nomer, tezinde bu görüşü ortaklık ilişkisi üzerinden açıklayarak ortakların sadakat yükümlülüğünün dürüstlük kuralından değil doğrudan ortaklık sözleşmesinden kaynaklandığını ifade etmiş ve bu görüşün, sadakat yükümlülüğünün içeriğini yapay bir sınıflandırmaya tabi tuttuğu gerekçesiyle reddetmiştir.[305]

Bu yaklaşıma yöneltilen eleştiriler, esasen dürüstlük kuralının kapsamının sınırlı olduğu düşüncesinde yoğunlaşmaktadır. Eleştirilere göre dürüstlük kuralı, borç ilişkisinde esas itibarıyla edimin nasıl ifa edileceğine ilişkin davranış ölçütleri koymakta; buna karşılık, başlı başına bir yapma borcu ya da asli bir edim yükümlülüğü doğurmaya elverişli bir norm niteliği taşımamaktadır. Bu nedenle, içeriği itibarıyla bağımsız bir yükümlülük olarak kabul edilen sadakat yükümlülüğünün kaynağının dürüstlük kuralına

---

[302] Nomer, *(Anonim),* s. 44; Canaris, *(Vertragsverletzung),* s. 475 vd.

[303] Nomer, *(Anonim),* s. 51; Larenz/ Canaris, s. 241; Koch, Nebenpflichten des Arbeitnehmers (Treuepflicht), Rn. 1. (Ed.), G. Schaub/U. Koch. *Arbeitsrecht von A–Z* (30. Auf.). München: Deutscher Taschenbuch Verlag; Doğan, s. 34; Narmanlıoğlu sadakat yükümlülüğünü, *"asli edimin yanında bir yan edim yükümlülüğü ve davranış yükümü"* olarak nitelendirmiştir. Bu değerlendirmenin esas önemi, sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün hukuki niteliği ele alınırken ortaya çıkacaktır. Bkz.: Narmanlıoğlu, s. 271.

[304] Jacoby/von Hinden, (*Studien Kommentar BGB),* Rn. 1, s. 103; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 376 vd.; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 196; Ertürk Arslan, s. 27 vd.; Sadakat yükümlülüğünün, başlangıçta dürüstlük ve güven ilkesinden doğan fakat zamanla bağımsız bir ilkeye dönüştüğüne ilişkin görüş için bkz.: Lieder, Jan. (2016). Dıe Treuepflıcht Der Vorstandsmıtglıeder. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2(1).* 41-50. s. 41; Kılıçoğlu, s. 57; Odabaşı, s. 62.

[305] Nomer, *(Anonim),* s. 57-58.

dayandırılması isabetli görülmemekte; zira bu kuralın, yalnızca mevcut hakların kullanılmasına sınır getiren tamamlayıcı bir işlev üstlendiği savunulmaktadır.[306]

Üçüncü görüş ise sadakat yükümlülüğünün farklı bağlamlarda farklı hukuki nitelik arz ettiğini kabul eden karma görüştür. Bu görüşe göre, sadakat yükümlülüğü dürüstlük kuralından doğabileceği gibi bağımsız da doğabilir.[307]

Dürüstlük kuralı, hakların kullanımını ve bu ilkeye aykırı davranışları sınırlayan ve yasaklayan çok sayıda alt ilkeye sahiptir. Kanaatimizce sadakat yükümlülüğü de dürüstlük kuralının uzantılarından biri olarak değerlendirilmelidir.[308] Dolayısıyla sadakat yükümlülüğü hem günlük hayatımızda hem hukuk dünyasında karşılaştığımız ve bilindiği üzere tüm hakların kullanılmasında ve borçların ifasında temel ilke olarak kabul edilen dürüstlük kuralına dayanan ve edimi güvence altına alarak edim menfaatini gerçekleştirme taahhüdünü sağlamayı amaçlayan yan yükümlülüklerden biridir. [309]

Dürüstlük kuralı ile sadakat yükümlülüğü birlikte değerlendirildiğinde, hukuki ilişkilerde karşılıklı güvenin ve adaletin sağlanmasının hedeflendiği görülür. Dürüstlük kuralı, tıpkı sadakat yükümlülüğü gibi tarafların hukuki ilişkilerde açık, adil ve iyi niyetli davranmasını gerektirir. Ancak sadakat yükümlülüğü, dürüstlük kuralından farklı olarak yalnızca kişinin kendi menfaatlerini iyi niyetle gözetmesini değil aynı zamanda diğer tarafın haklı çıkarlarını da dikkate almasını zorunlu kılar. Bu yönüyle sadakat yükümlülüğü, doğruluk ve güven ilkesini tamamlayan, hatta onun ötesine geçen bir

---

[306] Lutter, Marcus / Hommelhoff, Peter. *GmbH-Gesetz. Kommentar* (4. Auf.). Köln: Otto Schmidt Verlag. GmbHG § 14, Rn. 15. Aktaran: Nomer, *(Anonim),* s. 54.

[307] Nomer, *(Anonim),* s. 57-58.

[308] Wegen/Weinreich/Prütting, s. 376 vd.; Bu alt ilkelerden bazıları; çelişkili davranma yasağı, hakkın kötüye kullanılması yasağı, eylem ve beyanlara güven ilkesi ile yaratılan beklentinin ihlali yasağıdır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Koenig, Ulrich/Cöster, Thilo/Gercke, Christian. (2024). Abgabenordnung (5. völlig neubearbeitete Auf.). München: C.H. Beck. AO § 4, Rn. 25-27; Sadakat yükümlülüğü, dürüstlük kuralının bir parçasıdır fakat daha dar kapsamlı olduğu dolayısıyla dürüstlük kuralının çok daha geniş yükümlülükleri de ihtiva ettiği hakkında bkz.: Hürholz, s. 57-59.

[309] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530-531; Hürholz, s. 57. Albayrak Gül, Hande. (2016). İşçinin Sadakat Borcu. *BÜHFD, 11(141-142),* 121-197. s. 122; Örneğin temsilcinin temsil yetkisini sadakat borcuna aykırı olarak kullanması halinde bunun hakkın kötüye kullanılması olarak değerlendirileceği hakkında bkz.: Antalya, Gökhan./Topuz, Murat. (2021). *Marmara Hukuk Yorumu Medeni Hukuk Giriş Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri C. I.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 535.

sorumluluk alanı çizer.[310] Zira burada söz konusu olan yalnızca dürüst ve açık davranmak değil, diğer tarafın meşru menfaatlerini de aktif şekilde korumaktır.[311]

Geiser'in de ifade ettiği gibi, bu ayrım sadakat yükümlülüğünün doğasından değil, menfaatler arasında kurulması gereken adil denge ihtiyacından kaynaklanır. Taraflar, kendi hak ve menfaatlerini kullanırken karşı tarafın çıkarlarına zarar vermemekle yükümlüdür[312] hatta belirli durumlarda kendi menfaatlerini, diğer tarafın üstün gelen menfaatlerine tabi kılmaları gerekebilir. Ancak bu yükümlülüğün mutlak biçimde yorumlanması, kişinin öznel varlığını hukuk düzeni içinde belki de işlevsiz hale getireceğinden kabul edilemez. Bu nedenle sadakat yükümlülüğü, sınırsız bir özveri değil menfaatler arasında denge gözetme zorunluluğu olarak kavranmalıdır. Bu anlamda sadakat yükümlülüğü ile dürüstlük ilkesi arasında keskin bir ayrım yapmak yerine ikisini birlikte, karşı tarafın haklı menfaatlerini göz önünde bulundurmayı öngören tamamlayıcı ilkeler olarak değerlendirmek yerinde olacaktır.[313]

Sözleşmeden doğan borç ilişkileri içerisinde güven ve iyi niyet ilkesinden doğan ve sözleşme ile bir edimi ifayla borçlanan tarafın bu yükümlülüğüne sadık kalmasını ifade eden ve dürüstlük kuralından çok daha yoğun bir yükümlülük olduğu kabul edilen sadakat kavramı;[314] borçlar hukuku alanında önemli etik kurallardan biri olmasının yanı sıra mevcut hukuk kuralları incelendiğinde aynı zamanda tezin ilerleyen sayfalarında daha da ayrıntılı olarak ifade edeceğimiz üzere pozitif hukuk kuralı[315] olarak da varlığını göstermektedir.[316]

---

[310] Bizim de benimsediğimiz Ertürk Arslan'ın görüşüne göre, sadakat yükümlülüğü doğruluk ve güven ilkesine kıyasla daha özel ve daha yoğun bir normatif içeriğe sahiptir. Bu nedenle, sadakat yükümlülüğü yalnızca doğruluk ve güven ilkesinin kapsamında yer alan tali bir ilke değil, onun sınırlarını aşan özel bir türü olarak değerlendirilmelidir. Bkz.: Ertürk Arslan, s. 31.

[311] Raaflaub, Hans Emanuel. (1959). *Die Treuepflicht des Arbeitnehmers beim Diensvertrag.* Diss. Bern. s.14; Hürholz, s. 99; Ertürk Arslan, s. 29.

[312] Geiser, s. 5.; Busche, Jan. (2025). BGB § 157 Rn. 7. (Ed.). J. F. Säcker/R. Rixecker/H. Oetker/B. Limperg/C. Schubert. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 1 Schuldrecht - Allgemeiner Teil 1*. (9. Auf.). München: C.H. Beck; Hueck, s. 6 vd.

[313] Geiser, s. 6.

[314] Geiser, s. 7-8.

[315] TBK md. 396, 471, 506,

[316] Cansel/Özel, s. 264.

Sadakat kavramı, özellikle belli bir süreci kapsayan edimleri içeren sözleşmesel ilişkilerde güven bağının kurulması gerekliliğinden dolayı önem arz etmektedir.[317] Hatta sadakat yükümlülüğü, pek çok hukukçu tarafından en önemli güven yükümlülüklerinden biri olarak nitelendirilmektedir.[318] Kısacası sadakat yükümlülüğü, çeşitli olumlu veya olumsuz davranışlar ile gözlemlenebilen bir çeşit menfaat koruma yükümlülüğüdür.[319]

1.3.4. Sadakat Yükümlülüğünün Tarihsel Gelişimi ve Mukayeseli Hukuktaki Yeri

Roma Hukukunda *"bona fides"* kavramıyla ifade edilen dürüstlük kuralı, iyi anlamdaki *"bona"* sözcüğü ile sadakat anlamındaki *"fides"* sözcüklerinin bir araya gelmesinden oluşur.[320] Başlangıçta *"fides"* sözcüğüyle ifade edilen ve hukuken bağlayıcı olmayan bir garanti vaadi ile kişinin verdiği söze bağlılığını, sadakati ve dürüstlüğü ifade eden ve günümüze kadar pek çok farklı hukuk sisteminde etkisini sürdüren genel bir kavram olarak ortaya çıkmıştır.[321] Fakat belirli dava formüllerine dayanmayan ve bu nedenle açılamayan davaların açılabilmesini sağlamak amacıyla *praetor'*lar, zamanla *actiones bona fidei* (hüsnüniyet, iyiniyet davaları) adı altında yeni bir dava türüne izin vermiştir. İyiniyet davaları sayesinde, tarafların aralarındaki *pactum*'larda kararlaştırılmamış bile olsa hakkaniyet gereği tarafların bazı beklentilerinin hakim tarafından değerlendirilmesinin yolu açılmıştır.[322] *Fides*'ten *bona fides*'e geçiş, sosyal teamüllerin bağlayıcı hale gelmesiyle birlikte bir tür hukukileşmeyi ifade eder. [323] *Bona fides* zamanla dava açma gerekçesi olmanın yanı sıra ifa edilecek yükümlülüğün netleştirilmesinde de

---

[317] Kayırgan, Hasan. (2014). İş Hukukunda Sadakat Borcunun Genel Bir Değerlendirmesi. *MÜHFAD, 1(20),* 459-478. s. 459.
[318] Rauterberg, Gabriel/Talley, Eric. (2017). Contractıng Out Of The Fıducıary Duty Of Loyalty: An Empırıcal Analysıs Of Corporate Opportunıty Waıvers. *Columbia Law Review, 117(5).* 1075-1152 s. 1078; MüKoBGB/Busche BGB § 157, Rn. 7.
[319] Hürholz, s. 61; Kulaç, Cansu. (2024). Üretim ve İş Sırlarının İfşası Suretiyle İşçinin İş Sözleşmesi Sona Erdikten Sonra Rekabet Etmeme Yükümlülüğünü İhlali. *Ankara Barosu Dergisi, 82(2),* 85-117. s. 89.
[320] "Fides" sözcüğünün kökeninin erdemli kabul edilen bir dini figürden geldiğine ilişkin bkz.: Uçaryılmaz, Talya Şans. (2019). *Bona Fides (Dürüstlük Kuralı).* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları. s. 23.
[321] Uçaryılmaz, s. 23 vd; Tahiroğlu, Bülent/Erdoğmuş, Belgin. (2012). *Roma Hukuku Dersleri.* (8. B.). İstanbul: Der Yayınları.s. 126.
[322] Akıncı, s. 346; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 258.
[323] Wieacker, Franz. (1988). *Römische Rechtsgeschichte*. München: C.H. Beck. s. 506; Ünlütepe, s. 397; Özsunay, Ergun. (1981). *Medeni Hukuka Giriş.* (4. B.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi iktisat Fakültesi. s. 346; Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 242. Rn. 10; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 242, Rn. 5; Liebs, Detlef. (2011). *Römisches Recht,* (6. Auf.). Stutgart: UTB Verlag. s. 264; Waldstein, Wolfgang/Rainer, J. Michael. (2005). *Römische Rechtsgeschichte.* (10. Auf.). Verlag: C.H. Beck.s. 60.

işlevsel olup hem Roma vatandaşları arasında hem yabancılarla olan hukukî ilişkilerde, sözleşmeler kurulurken, ifa ve ifa sonrası aşamalarda uygulanmıştır.[324]

Roma hukukuna ait *bona fides* kavramının objektif yansıması Alman Hukuku'nda *Treu und Glauben,* Türk Hukukunda da dürüstlük ilkesidir.[325] Bu ilke taraflar arasındaki sadakat yükümlülüğünü de bünyesinde barındırmış ve Kıta Avrupası medeni hukukunun şekillenmesinde belirleyici rol oynamıştır.[326] Bu ilke, yalnızca soyut bir dürüstlük ölçütü olarak kalmamış; şekillendirdiği hukuki kurumlar ve ortaya çıkardığı yan kurallar aracılığıyla borç ilişkilerinin yorumunda, yan yükümlülüklerin doğumunda ve sözleşmeye aykırılığın sınırlarının çizilmesinde kalıcı etkiler bırakmıştır. Bu yönüyle *bona fides,* Kıta Avrupası hukukunda dürüstlük ve sadakat esaslarının temel kaynağı olarak görülmekte ve günümüz özel hukuk sistemlerine miras kalan en önemli kavramlardan biri kabul edilmektedir.

Sadakat yükümlülüğü *(Treuepflicht)*[327], Alman hukukunda dürüstlük ve güven ilkesinin ele alındığı BGB § 242 hükmü ile birlikte,[328] BGB § 241 Abs. II ve § 311 Abs. II hükümlerine dayandırılır.[329] BGB § 242, Alman özel hukukunda dürüstlük kuralının genel ifadesidir. Bir yandan hak kurucu bir etkiyle taraflar arasında kanunda açıkça

---

[324] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB)*, BGB § 242, Rn. 8; Meyer, Rudolf. (1994). *Bona Fides und Lex Mercatoria in der Europäischen Rechtstradition.* Göttingen: Wallstein Verlag. s. 53; Uçaryılmaz, s. 163; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 259; Akıncı, s. 346.

[325] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 242, Rn. 14; Uçaryılmaz, s. 68 vd.; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 9.

[326] Uçaryılmaz, s. 36.

[327] Sadakat yükümlülüğünün Alman hukuku literatüründe genel karşılığı bu kavramken bazı kaynaklarda *"Leistungstreuepflicht"* kavrama da yer verildiği görülmektedir. İlgili kaynaklar için bkz.: Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 27; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530 vd. Ancak bu kavram daha çok sadakat yükümlülüğünün, edimle bağlantılı özel bir şeklidir. Edimi güvence altına alan yan yükümlülüklerden olan edime sadakat yükümlülüğü, daha açık bir ifadeyle burada karşı taraftan ziyade borçlanılan edim menfaatine bağlılık kastedilir. İçeriği bakımından taraflar, sözleşme amacını ciddi biçimde tehlikeye düşürmemeyi veya boşa çıkarmamayı taahhüt ederler. Bu nedenle karşı tarafın sözleşmeyle hedeflediği avantajları elde etmesi veya amaçlarına ulaşması engellenmemelidir. Bu nedenle çevrilirken çeşitli kaynaklarda doğrudan sadakat yükümlülüğü olarak değil *"edimin dürüstlükle ifa yükümlülüğü"*, *"sadakatle ifa yükümlülüğü"* (İlgili çeviri için bkz.: Schwarz, Borçlar Hukuku Dersleri, s. 3-4.) veya *"edime sadakat yükümlülüğü"* (İlgili çeviri için bkz.: Akçaal, s. 192.) şeklinde çeşitli çevirilerini görmek mümkündür.

[328] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530; Kamp, s. 48; Hueck, s. 12.

[329] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 532; Emmerich, Volker. BGB § 311, Rn. 62. (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 3.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

düzenlenmemiş yeni borç, yükümlülük ve hakların doğmasına imkân tanırken diğer yandan da hakkı sınırlayıcı bir etkiyle tarafların irade beyanları ile kanunun lafzını dürüstlük kuralı doğrultusunda tamamlayıcı veya düzeltici şekilde yorumlar.[330] § 242, lafzı ve sistematiği gereğince, borçlunun borçlandığı edimi nasıl ifa edeceğini düzenler. Bu nedenle madde içeriği olabildiğince genel ve soyut düzenlenmiştir. Hükmün uygulanabilmesi için yalnızca bir borç ilişkisinin varlığı şart koşulur; bu borç ilişkisi sözleşmesel de sözleşme dışı da olabilir.[331] Ancak sadakat yükümlülüğü ile bir borç ilişkisi içindeki tüm yükümlülüklerin kapsanıp kapsanmadığı belirsizdir.[332] Bir görüşe göre, BGB § 242'den türetilen sadakat yükümlülükleri, üçüncü bir yükümlülük kategorisi oluşturur.[333]

BGB § 241'in iki fıkrasının da bir sözleşmeye dair tüm yükümlülükleri kapsayıp kapsamadığına ilişkin tartışmalar nedeniyle BGB § 242'den türetilecek sadakat yükümlülüklerinin üçüncü bir yükümlülük kategorisini oluşturduğuna ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur.[334] Buna karşılık hâkim görüşe göre söz konusu yükümlülükler,

---

[330] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 2.

[331] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 7; Alman hukuk doktrininde üç farklı ahlaki ölçüt kabul edilir. Bunlar; iyi ahlak *(gute Sitten)*, dürüstlük ve güven *(Treu und Glauben)* ve sadakat yükümlülüğüdür *(Treuepflicht)*. En genel ölçüt hiç kuşkusuz iyi ahlaktır. Ahlak kurallarına hem Türk hem İsviçre hem Alman hukukunda çeşitli hükümlerde paye verilmiştir. Örneğin: OR m. 19-20 düzenlemelerine paralel olarak, TBK md. 27 ve BGB § 138'de ahlaka aykırı sözleşmelerin hükümsüz olacağı ifade edilmiştir. TBK md. 49/2, BGB § 826 ve OR md. 41'de de genel ahlaka aykırı bir şekilde, başka bir kişiye kasten zarar veren kimsenin, bu zararı tazmin etmekle yükümlü olduğu vurgulanmıştır. Burada sözleşmelerdeki kesin hükümsüzlüğü ifade eden yukarıdaki düzenlemelerden farklı olarak genel bir ahlaka aykırılık üzerinde durulmuş, taraflar arasında illa sözleşme yahut başka bir borç ilişkisinin varlığı aranmamıştır. Bu sebeple iyi ahlak, tamamen yabancı olan üçüncü kişilere karşı davranışın da ölçütünü oluşturur. Öte yandan bu hükümler, yalnızca olumsuz bir işleve sahiptir. Bireye pozitif yükümlülükler yüklemez, yalnızca sınırlar çizer. Bir faaliyette bulunmayı talep etmez, sadece iyi ahlaka aykırı olan her türlü davranışı yasaklarlar. Başka bir ifadeyle, bu hükümlerden kural olarak yalnızca kaçınma yükümlülükleri doğar. Buna karşılık BGB § 242, dürüstlük ve güven ilkesine uyulmasını öngörerek çok daha fazlasını talep eder ancak uygulama alanı daha dardır. Lafzına göre bu hüküm yalnızca borçlunun edimi ifa edişine, yani borcun nasıl ve hangi tarzda yerine getirileceğine ilişkindir. Ancak doktrin ve uygulama, haklı olarak bu hükmü bunun çok ötesine taşımıştır. Günümüzde kabul edilen anlayışa göre dürüstlük kuralı, alacaklı ile borçlu arasındaki ilişkinin tamamına hâkimdir; dolayısıyla alacaklı da bu ilkeye tabidir. Hatta bu ilke, borçlar hukuku alanı dışında da belirli kişiler arasında mevcut olan somut hukukî ilişkilerin söz konusu olduğu her yerde geçerlidir. Bu özellikle, bir hakkın belirli bir kişiye karşı kullanılması hâllerinde geçerlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Hueck, s. 10 vd.; Ertürk Arslan, s. 16.

[332] Kamp, s. 48.

[333] Gröschler, s. 123.

[334] Gröschler, Peter. (2006). Die notwendige Unterscheidung von Leistungspflichten und Nebenpflichten nach neuem Schuldrecht. Dauner-Lieb, Barbara/Hommelhoff, Peter/Jacobs, Matthias/Kaiser, Dagmar/Weber, Christoph (Hrsg.). *Festschrift für Horst Konzen zum siebzigsten Geburtstag*. Tübingen: Mohr Siebeck. 109-129. s. 123.

aslında edim yükümlülüklerine dayanmaktadır. § 242, bu yükümlülükleri yalnızca somutlaştırmakta ve bu yolla tali sadakat yükümlülükleri doğurmaktadır.[335] Yaygın olmayan bir başka görüşe göre ise sadakat yükümlülükleri, § 241 Abs. II'de ele alınan özen yükümlülükleri kapsamında değerlendirilmelidir.[336]

1.3.5. Sadakat Yükümlülüğünün Başlangıcı

Sadakat yükümlülüğünün hangi anda doğduğunun belirlenmesi, hem sözleşme öncesi görüşmelerden kaynaklanan sorumluluğun tespiti hem sözleşmeden doğan yükümlülüklerin kapsam ve sınırlarının çizilmesi bakımından büyük önem taşımaktadır. Zira sadakat yükümlülüğünün başlangıç anı, taraflar arasında ne zaman hukuken korunmaya değer bir güven ilişkisinin oluştuğunu ortaya koymakta; buna bağlı olarak sözleşme öncesi dönemde ortaya çıkan davranışların *culpa in contrahendo* kapsamında mı yoksa sözleşmesel sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak mı değerlendirileceğinin belirlenmesine imkân sağlamaktadır.

Öğretideki baskın yaklaşıma göre sadakat yükümlülüğü ile güven ilişkisinden doğan koruyucu yan yükümlülüklerin birbirinden ayrılması daha isabetlidir. Bu görüş çerçevesinde sadakat yükümlülüğünün başlangıcı, iş sözleşmesinin kurulduğu andır.[337] Zira bu aşamada taraflar arasında henüz kurulmuş geçerli bir sözleşme ve buna bağlı bir borç ilişkisi mevcut değildir. Bu nedenle, kural olarak sözleşmeden kaynaklanan bir yan yükümlülük niteliğindeki sadakat yükümlülüğünün varlığından söz etmek güçtür.[338] Sadakat yükümlülüğünün sözleşme öncesi döneme kadar genişletilmesi, bu yükümlülüğün sözleşmesel temelini zayıflatma tehlikesi taşımaktadır. Buna karşılık, dürüstlük kuralına dayanan güven ilişkisinden kaynaklanan koruma ve özen yükümlülüklerinin, sözleşmenin henüz kurulmadığı aşamada da taraflar arasında geçerli olduğu kabul edilmektedir. Bu ayrım çerçevesinde, sözleşme öncesi dönemde doğan yükümlülüklerin sadakat yükümlülüğü kapsamında değil; koruyucu yan yükümlülükler

---

[335] Kamp, s. 48.
[336] Weller, Marc Philippe. (2009). Die Vertragstreue: Vertragsbindung – Naturalerfüllungsgrundsatz – Leistungstreue. (Auf. 1.). Tübingen: Mohr Siebeck. s. 246 vd.
[337] Geiser, s. 92; Güçlü, s. 19.
[338] Ertürk Arslan, s. 196.

çerçevesinde değerlendirilir.[339] İnal ise sözleşme öncesi koruma ve özen yükümlülüklerinin de aslında sadakat yükümlülüğünün bir sonucu olduğunu ve yine bunların da *culpa in contrahendo* kapsamında değerlendirildiğini ifade eder.[340]

Aksi görüşü savunan Dersch'e göre, koruma yükümlülüğü özellikle iş sözleşmelerinde işçinin kişiliğinin önemli olması nedeniyle sözleşmenin de kişilik temelli olmasına ve sosyal koruma ilkesine dayanır. İşçiyi sosyal olarak koruma amacını ifade eden sosyal koruma ilkesi *(sozialrechtliches Schutzprinzip)*, iş ilişkisi içinde işverenin genellikle güçlü, işçinin ise zayıf konumda olması nedeniyle bu dengesizliği dengelemek için işçiyi korumaya yönelik kurallar koyma eğiliminde olunması sonucu doğmuştur. Örneğin asgari ücret, iş güvenliği, işten çıkarma koruması gibi düzenlemeler bu ilkeye dayanır. Ancak Dersch, iş sözleşmesinin daha kurulmadan önceki görüşmelerinde yani henüz işçi işe başlamadan önce, bu koruma yükümlülüğünün geçerli olmadığını savunur. Gerekçesi ise bu aşamada henüz kişilik temelli ilişkinin başlamamış olmasıdır.[341] Ancak bu yaklaşım tutarsızdır. Çünkü işçinin kişiliğini korumak zaten sosyal koruma ilkesinin temel bir parçasıdır. Bu yüzden kişilik temelli unsurun var olup olmadığına bakarak bu yükümlülüğün uygulanıp uygulanmayacağını belirlemek doğru değildir. Ayrıca Dersch'in, işçinin kişiliğini doğrudan etkileyen örneklerde (örneğin işten çıkarma gibi) bile bu koruma yükümlülüğünü kabul etmemesi, onun bu iki ilke arasında net bir ayrım yapmadığını gösterir. Bu nedenle, "kişilik hakkı temelli ilişki" ile "sosyal koruma ilkesi" arasında keskin bir çizgi çizmek teorik olarak da pratik olarak da gerekli değildir.[342]

1.3.6. Sadakat Yükümlülüğünün İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ile İlişkisi

Sadakat yükümlülüğü, borç ilişkisinin devamı süresince taraflar arasında kurulan hukuki ve fiili güven ilişkisine dayanır ve edimlerin dürüstlük kuralına uygun şekilde yerine getirilmesini temin eden bir yan yükümlülüktür. Bu yükümlülük, borç ilişkisinin varlığına

---

[339] Ertürk Arslan, s. 196 vd.;
[340] İnal, s. 393, 459; Güçlü, Merve Hamide. (2022). İşçiyi Sadakat Borcuna Aykırı Davranmaya Yöneltmenin İş Hukuku ve Haksız Rekabet Hukuku Bakımından Sonuçları. Ankara: Adalet Yayınevi. s. 19.
[341] Dersch, Hermann. (1955). *Die neue Entwicklung der Fürsorgepflicht im Arbeitsverhältnis.* In W. Herschel (Ed.), Festschrift für Wilhelm Herschel: Beiträge zu Problemen des neuzeitlichen Arbeitsrechts. Stuttgart: Kohlhammer. 71–85. s. 81.
[342] Bizim de katıldığımız ilgili görüş için bkz.: Mavridis, s. 227.

sıkı biçimde bağlı olup klasik öğretide, sözleşmenin kurulmasıyla başlayıp ifa süreci boyunca devam eden ve borç ilişkisinin sona ermesiyle birlikte tükenen bir yükümlülük olduğu varsayılmaktadır.[343] Bu yaklaşımda sadakat yükümlülüğü, esasen sözleşmenin ifasına içkin bir davranış standardı olarak değerlendirilir.

Ancak öğretide hâkim görüşe göre sadakat yükümlülüğü, karşı tarafın menfaatlerine zarar vermemeye yönelik olarak yapılması veya kaçınılması gereken her türlü davranışı kapsayan geniş bir yükümlülük olarak anlaşılmaktadır. Bu yaklaşımda sadakat yükümlülüğünün kapsamı, yalnızca sözleşmenin ifasıyla sınırlı görülmemekte; sözleşmenin kurulduğu andan itibaren ifa sonrası dönemlerde de geçerli olacak şekilde, borç ilişkisinin tüm aşamalarına yayılan bir yükümlülük olarak değerlendirilmektedir.[344] İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün varlığı da bu görüşün bir sonucudur.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü, sözleşmenin sona ermesine rağmen, sözleşme sürecinde oluşan güven ilişkisinin belirli yönleriyle korunmaya devam edilmesini ifade eder. Bu yükümlülük, her sözleşme sona erdiğinde kendiliğinden doğmaz, yalnızca sözleşme sürecinde karşı taraf lehine korunmaya değer özel bir güven alanının oluştuğu hâllerde gündeme gelir. Bu bağlamda ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, sözleşme sona ermiş olsa dahi, taraflardan birinin önceki ilişki nedeniyle elde ettiği bilgi, konum veya güven üstünlüğünü dürüstlük kuralına aykırı biçimde kullanmasını engellemeye yöneliktir.

Alman hukukunda bu ayrım, BGB § 241 Abs. II kapsamında geliştirilen koruyucu yan yükümlülükler ve sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edebilen güven temelli yükümlülükler çerçevesinde açıklanmaktadır. Türk hukukunda ise benzer bir yaklaşım, açık bir kanun hükmü bulunmamakla birlikte, TBK md. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralı aracılığıyla temellendirilmektedir. Bu doğrultuda ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, sadakat borcundan tamamen bağımsız yeni bir yükümlülük türü olarak değil; sözleşme ilişkisi sırasında doğan güvenin, belirli ve sınırlı durumlarda sözleşme sonrasına taşınmasının bir sonucu olarak değerlendirilmektedir.

---

[343] Ertürk Arslan, s. 205 vd.
[344] İnal, s. 395.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün temelinde; taraflardan birinin sözleşme ilişkisi sayesinde edindiği bilgiyi, konumu veya nüfuzu, sözleşme biter bitmez dürüstlük kuralına aykırı şekilde eski ortağının zararına kullanmasını engelleme düşüncesi yatar. Bu bağlamda ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, borç ilişkisinin ifasıyla değil; sözleşmenin yarattığı güven ilişkisinin ifadan sonra da hakkaniyete aykırı şekilde aşındırılmasının önlenmesiyle ilgilidir.

Sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde korunan menfaat, mevcut borç ilişkisinin sağlıklı şekilde yürütülmesiyken ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde korunan menfaat, sözleşme sürecinde edinilen bilgi, konum veya güvenin sözleşme sonrasında dürüstlük kuralına aykırı biçimde istismar edilmemesidir.

Bu sebeple ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali, yalnızca klasik sadakat yükümlülüğünün zaman bakımından uzatılmış bir görünümü olarak değil; koruyucu yan yükümlülükler, güven sorumluluğu ve dürüstlük kuralının genişletici etkisi çerçevesinde değerlendirilmelidir. Ancak bu yükümlülüğün kabulü, borç ilişkisinin sona ermesiyle birlikte tarafların özgürlük alanlarının yeniden genişlediği gerçeğini ortadan kaldırmaz. Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, ancak istisnai hâllerde, somut olayın özellikleri dikkate alınarak ve sözleşmenin art etkisinin korunması ile sınırlı olacak şekilde kabul edilebilir. Aksi hâlde ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün, tarafları fiilen yeni ve istenmeyen bir sürekli borç ilişkisine zorlayan bir araç hâline gelmesi riski doğar.

1.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ KAVRAMI

1.4.1. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Tanımı

Alman hukukunda ileriye etkili sadakat yükümlülükleri[345] (*fortwirkende Treuepflicht)*[346] veya sözleşme sonrasına sadakat yükümlülükleri (*Nachwirkende Treuepflicht)*[347]

[345] Eren, s. 1186;Oğuz, s. 17.
[346] Dembski, s. 1 vd.; BGH. (21.12.1970). II ZR 133/68. *Der Betrieb*, 1971. s. 484; BGH. (14.11.1967). VI ZR 192/65, *MDR 1968,* 139.
[347] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 119 vd.; Hölters, Wolfgang/Weber. (2022). *Aktiengesetz* (4. Auf.). München: C.H. Beck Verlag Vahlen. AktG § 93, Rn. 114; Backhaus, Richard/Tielmann, Jörgen/Adenauer, Konrad. (2023). *Der Aufsichtsrat* (2. Auf.). München: C.H.Beck Verlag Vahlen. AktG § 116, Rn. 329-330; Hoffmans, s. 5; BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 100. (www.beckonline.de). E.T.: 21.08.2025; Fikentscher/Heinemann, s. 66 vd.; Zenz, s. 17.

kavramları ile ifade edilen bu yükümlülükler kimi kaynaklarda *"sonraya etkili sadakat yükümlülüğü," "sözleşme sonrası koruma yükümlülükleri,"*[348] *"sözleşme sonrası sadakat yükümlülükleri*"[349] *"art etkili edime sadakat yükümlülüğü"*[350] veya *"etkisini sonradan gösteren sadakat yükümlülüğü"*[351] olmak üzere farklı kavramlarla ifade edilmiştir.

Sözleşme görüşmelerinin başlamasıyla taraflar arasında kurulan sosyal temas, aynı zamanda belirli bir güven ortamının oluşmasına yol açar. Bu güven ilişkisi çerçevesinde doğan koruma yükümlülüklerinin kusurlu biçimde ihlali hâlinde, henüz bir sözleşme kurulmamış olsa dahi, sözleşme öncesi sorumluluk gündeme gelir ve bu durum doktrinde sözleşme öncesi kusurlu davranış *(culpa in contrahendo)* başlığı altında değerlendirilir.[352] Buna karşılık, sözleşme boyunca devam eden koruma yükümlülükleri, taraflar arasında sözleşme ile birlikte ortaya çıkan özel yakınlık ve hukuki bağın *(Sonderverbindung)* bir sonucu olarak şekillenir. Sözleşme sona erdikten sonra da taraflar arasında olması gerektiği kabul edilen koruma yükümlülükleri de bu ilişkinin bir yansımasıdır.[353]

Binder'ın ifadesiyle, sözleşme ilişkisiyle kurulan risk topluluğu, borcun ifasıyla aniden ortadan kalkmamakta; aksine bu topluluğun bir gereği olan sadakat yükümlülüğü, tasfiye aşamasında ileri süreli bir mahiyet kazanmaktadır.[354] Bu özel bağ, çoğu durumda etkisini yalnızca sözleşmenin dar anlamda ifasıyla sınırlı tutmamakta; sözleşmenin sona ermesinden sonraki döneme de sirayet etmektedir.[355] Nitekim koruma, özen ve sadakat gibi dürüstlük kuralından doğan edimden bağımsız bazı yükümlülükler, somut olayın

---

[348] MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 179.
[349] Eren, s. 43; Demircioğlu, s. 154.
[350] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530.
[351] Akçaal, s. 126.
[352] Volens, Urmas. (2010). Expert's Liability to a Third Person at the Point of Intersection of the Law of Contract and the Law of Delict. *Jurıdıca Internatıonal, XVII(2010),* 176-187. s. 178; Kamp, s. 60; MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 50; İnal, s. 456; Stoll, *(Leistungsstörungen),* s. 26 vd.; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 251.
[353]Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 28 vd.; Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 42; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 402; Binder, 588; Demircioğlu, s. 154; Käuffer, s. 10.
[354] Binder, s. 588 vd.: Canaris, (*Vertrauenshaftung)*, s. 445. Canaris, sözleşme sonrası aşamadaki sadakat borcunu, *culpa in contrahendo*dan farklı olarak ilişkinin kalıntı etkileri kapsamında değerlendirir.
[355] Binder, s. 588; İnal, s. 456; Fikentscher/Heinemann, s. 33, 66; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 179; Akçaal, s. 61; Güçlü, s. 19; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530; Sadakat yükümlülüğünün sözleşme ilişkisinin sona ermesiyle birlikte ortadan kalkacağına ilişkin görüş için bkz.: Growe, Sonja. (2010). *Nachvertragliche Wettbewerbsbeschränkungen von Arbeitnehmern in multinationalen Konzernen, Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen und englischen rechts.* Hamburg: Verlag Dr. Kovač. s. 67; Ertan, Emre. (2012). *İş Sözleşmesinde Rekabet Yasağı Kaydı*. Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul. s. 9; Ertürk Arslan, s. 205.

özelliklerine bağlı olarak sözleşme sona erdikten sonra tamamen ortadan kalkmayabilir.[356] Bu yönüyle ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, sözleşme öncesinde doğan koruma yükümlülüklerinin devamı niteliğinde, kendine özgü bir yükümlülük alanı meydana getirmektedir.[357]

Doktrinde sözleşme sonrasına etki eden yükümlülükler ve dolayısıyla ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ifadesine yapısal ve mantıksal gerekçelerle karşı çıkan görüşler de mevcuttur. Christian von Bar, bu kavramın hem "sözleşme yükümlülüğü" hem "sonraki etki" tasavvuru bakımından yanıltıcı olduğunu savunmaktadır. Yazara göre "sonraki etki" kavramı kendi içinde bir çelişkidir. İster sözleşmesel ister yasal olsun bir borç ilişkisi ya sona ermiştir ya da hala devam etmektedir. Bir kez sona ermiş bir hakkın kendiliğinden yeniden canlanmayacağını, ancak yeniden kurulabileceğini belirten Von Bar, bir sözleşme yükümlülüğünün ancak ifa edilmediği sürece mevcut olabileceğini; yasal bir borç ilişkisinin ise dayandığı güven durumu ortadan kalkmadığı sürece devam ettiğini ifade eder. Dolayısıyla yazara göre asıl mesele, yükümlülüğün sonradan etkili olması değil, taraflar arasındaki özel hukuk ilişkisinin henüz sona erip ermediği meselesidir.[358]

Von Bar'ın bu dogmatik yaklaşımı bir örnekle somutlaştırılacak olursa, bir inşaat sözleşmesinde yüklenicinin binayı teslim edip anahtarı vermesiyle edim yükümlülüğünün sona erdiği düşünülür. Ancak inşaat atıklarının bahçede bırakılması durumunda, sözleşme sonrası bir yükümlülükten bahsetmek yerine, asli edim yükümlülüğünün (temiz bir teslimatın) henüz tam olarak ifa edilmediğini ve dolayısıyla sözleşmenin bitip de devam eden etkisinin varlığını değil sözleşmenin aslında henüz sona ermediğini savunur. Öte yandan, inşaat tamamen usulüne uygun teslim edildikten aylar sonra, yüklenicinin binanın statik yapısına dair gizli bir tehlikeyi fark edip bildirmemesi durumunda yazar, artık sonradan etki eden bir sözleşme yükümlülüğü değil; taraflar arasında geçmişten gelen tanışıklığın yarattığı ve henüz sönmemiş olan yasal bir güven ilişkisinin *(gesetzliches Schutzverhältnis)* ihlal edildiğini kabul eder. Görüldüğü üzere Von Bar için sonraki etki, hukuken bitmiş bir şeyin mezardan çıkması gibi imkansız bir senaryodur;

---

[356] Fikentscher/Heinemann, s. 74; Akçaal, s. 62 vd.; Zenz, s. 2.
[357] Mavridis, s. 226; Hoffmans, s. 1; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530; Binder, s. 588 vd.; İnal, s. 456; Fikentscher/Heinemann, s. 33.
[358] Von Bar, s. 460- 461,

yazar için ya sözleşme henüz bitmemiştir ya da yerini çoktan yasal bir koruma bağına bırakmıştır.

Yazar, doktrindeki kavram karmaşasını gidermek adına sonraki etkiler *(Nachwirkungen)* ile devam eden etkiler *(Fortwirkungen)* arasında keskin bir ayrım yapar. Yazara göre devam eden etkiler, sözleşme bir bütün olarak sona ermiş görünse de bazı asli veya yan yükümlülüklerin (örneğin alacak devrinde belgelerin teslimi veya işçiye çalışma belgesi verilmesi gibi) henüz tam olarak ifa edilmediği, dolayısıyla sözleşmesel edim programının canlı kalmaya devam ettiği durumları ifade eder. Sonraki etkiler ise sözleşmenin ifa ile tamamen tükenmesinden sonra, adeta sözleşmenin sona ermesinin bir art etkisi olarak ortaya çıkan yükümlülükleri tanımlar ki Von Bar, hukuken sona ermiş bir borç ilişkisinden yeni bir yükümlülüğün doğmasını dogmatik bir çelişki olarak nitelendirerek bu kategoriyi reddetmektedir.[359]

Von Bar'ın argümanı, yanlış kelime seçimi üzerine basit bir itiraz değil, bir hakkın ifadan sonra yeniden canlanmayacağı üzerine kurulu dogmatik bir tespittir. Bununla birlikte, yazarın bu radikal ve terminolojik tasfiyeyi öngören görüşüne katılmak güçtür. Zira bu yükümlülükler gerek Kıta Avrupası doktrininde gerekse köklü yargı kararlarında ezici bir çoğunlukla "sözleşme sonrası etkili yükümlülükler" veya "art etkili sadakat borçları" gibi kavramlar altında kurumsallaşmıştır. Von Bar'ın önerdiği gibi bu kavramsal çerçeveyi tamamen terk etmek, konuyu araştırmak isteyenlerin yerleşik literatüre erişimini zorlaştırabileceği gibi, halihazırda doktrinel bir birliğe ulaşmış olan terminoloji üzerinde gereksiz bir kafa karışıklığı yaratma riski taşımaktadır. Sadakat yükümlülüğünün ileri etkili karakteri, taraflar arasında ta sözleşme öncesi dönemde kurulmuş sosyal temasın, ifa ile sona ermemesinin bir sonucudur.[360] Dolayısıyla bu yükümlülükler taraflar arasındaki ekonomik ve hukuki bağın tamamen kopmadığını gösteren sembolik bir köprü niteliğindedir. Bu bağı, yeni bir yasal borç ilişkisi olarak nitelemek yerine, mevcut sözleşmenin dürüstlük kuralı uyarınca uzayan bir izdüşümü olarak kabul etmek, sözleşme

[359] Von Bar, s. 456-461.
[360] Demircioğlu, s. 154.

hukukunun bütünlüğü ve hukuki öngörülebilirlik açısından daha isabetli bir yaklaşım olacaktır.[361]

Kanaatimizce Von Bar'ın, *fortwirkungen* ile *nachwirkungen* arasında yaptığı teknik ayrım, teorik olarak isabetlidir.[362] Her ne kadar her somut olay özelinde yükümlülüğün kaynağının, edim programının devamı mı yoksa edimden bağımsız yasal bir borç ilişkisi mi olduğunun ayrımını yapmak doğru sonuca ulaşmaya hizmet etse de doktrinde bu iki kavramın çoğu zaman birbirinin yerine kullanıldığı yadsınamaz bir gerçektir. Bu noktada asıl irdelenmesi gereken husus, ihlalin mahiyetine göre hangi yaptırım rejiminin devreye gireceğidir.

İleriye etkili koruma yükümlülükleri ile sözleşmesel koruma yükümlülükleri arasındaki fark, ileriye etkililerin esaslı hedeflerine halihazırda ulaşmış veya artık ulaşılamaz olan bir borç ilişkisinin sönümlenen kalıntıları olduğu, buna karşılık sözleşme esnasındaki yükümlülüklerin, ifa değişiminin tam olarak yerine getirilmesine yönelik olmasıdır. İleriye etkili koruma yükümlülükleri, sözleşmesel ilişkinin esas amacı olan edimin ifası gayesini artık taşımazlar. Tarafların arasındaki çekirdek ilişki artık sönmüştür. Bu nedenle art etkili yükümlülükler, mevcut bir irade uyuşmasına değil sadece geçmiş ilişkiye dayanabilir. Dolayısıyla bu yükümlülüklerin, sözleşmenin ifası sırasındaki yükümlülüklere göre daha az yoğunluğa sahip olduğu açıkça görülür.[363]

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin neler olduğu her somut olayda ayrıca değerlendirilir[364] ancak genel kanı, sürekli borç ilişkilerinde (örneğin iş, kira, ortaklık sözleşmeleri) daha belirgin oldukları yönündedir.[365] Bu yükümlülüklerin varlığı hem hukuk doktrininde hem çeşitli yargı kararlarında kabul edilmiş[366] ancak ileriye etkili

---

[361] Doktrindeki bu terim çeşitliliğine rağmen, çalışmamızın ilerleyen bölümlerinde konunun özüne odaklanmak amacıyla 'İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü' kavramı tercih edilecektir.
[362] Von Bar, s. 456 vd.
[363] Hoffmans, s. 87-88.
[364] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530.
[365] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 229.
[366] Middendorf, s. 4; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 28 vd.;OLG Zweibrücken. (12.06.2003). *NJW-RR 2003*, s. 1600; Bundesgerichtshof (BGH). (29.09.1989). *V ZR 198/87. NJW, 1990,* s. 507; BGH. (24.10.1989*). XI ZR 8/89, NJW-RR 1990,* s. 141–142; Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I).* 138 vd.; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530; Hoffmans, s. 152-153; Alman İmparatorluk Mahkemesi, ilk kez 03.02.1926 tarihli bir kararında, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin varlığını genel bir ilke olarak kabul etmiştir. Bkz.: Zenz, s. 17; Bu davanın temelinde;

sadakat yükümlülüklerinin ne şekilde ortaya çıktığını belirleyen koşullar ve normlar, hukuk öğretisi ve içtihat tarafından sistematik ve yeterince ayrıntılı biçimde geliştirilmemiştir.

Dürüstlük ve güven ilkesi gereği, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri en azından belirli bir uyum veya geçiş dönemi boyunca, karşı tarafın sözleşmeyle ulaşmayı amaçladığı sonucu sonradan tamamen anlamsız hâle getirebilecek ya da ciddi biçimde tehlikeye düşürebilecek şekilde davranmamasını zorunlu kılar. [367] İleriye etkili sadakat yükümlülükleri, edim yükümlülükleri ifa edilmiş olsa bile; ifa ile elde edilen sonucun geri alınmaması, anlamsızlaştırılmaması veya hedeflenen sonucun tehlikeye atılmaması gibi sonuçların önüne geçmek adına ortaya atılmış bir kavramdır ve çelişkili davranma yasağının *(venire contra factum proprium)* doğal bir sonucudur.[368]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri çerçevesinde taraflar, sözleşme sona erdikten sonra bile hem dürüstlük kuralına uygun davranmak hem sözleşme ilişkisinden kaynaklanan güveni korumak adına aralarındaki koruma yükümlülükleri gereği birbirlerinin kişisel, hukuki ve ekonomik çıkarlarını korumak amacıyla hareket etmek zorunda kalabilir.[369] Bu amaçla sözleşmenin sona ermesiyle birlikte taraflardan birinin diğerine haksız şekilde zarar vermesi engelleyen bu yükümlülükler; bir şeyi yapmama (katlanma),[370] belirli

---

davacının, davalı yayınevi ile yaptığı eser sözleşmesine dayanarak Flaubert'in eserlerini tercüme ettiği, ancak davalının bu eserleri kendi yayınevi unvanı ve markasıyla değil, başka bir yayınevi üzerinden piyasaya sürmesi ve davacının adını mütercim olarak zikretmemesi yer alıyordu. İmparatorluk Mahkemesi burada, sözleşme sona ermiş olsa dahi, dürüstlük kuralının tarafları hala bağlı tuttuğunu belirterek yayınevinin, mütercimin manevi haklarını koruma ve sadakat borcu altında olduğunu tescil etmiştir ve dürüstlük kuralı uyarınca, davalının piyasadaki bu tür bir rekabet eylemine karşı davacının tabelayı (adı) kullanma hakkının saklı kalması gerektiğine hükmetmiştir: RG. (03.02.1926). *RGZ 113,* 70 vd. Zenz, s. 17.

[367] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 123.

[368] Hoffmans, s. 141-142; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 547.

[369] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 256.

[370] Katlanma borcu, yapmama borcunun bir alt türüdür. Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 235; OLG Düsseldorf. (27.05.1988). *16 U 56/88. NJW 1988,* s. 2545. (www.beckonline.de). E.T.: 14.05.2025. Davacılar, daha önce davalı ile birlikte bir avukatlık ortaklığı kurmuş olan üç avukattır. Ortaklık feshedilmiş, davacılar başka bir binada yeni bir büro açmıştır. Davalı, eski ortak büronun tabelasını kaldırmış ve yalnızca kendi isminin yer aldığı yeni bir tabela asmıştır. Davacılar, açtıkları ihtiyati tedbir davasıyla, davalının altı ay boyunca yeni bürolarına işaret eden bir tabela asmasına izin verilmesini sağlamışlardır. Eski ortaklık sona erdiğinde, geride kalan avukat ve mülk sahibi, ayrılan avukatların yeni yerlerini gösteren bir bilgilendirme tabelasının makul bir süre boyunca asılmasına katlanmak zorundadır. Uzun süredir süregelen yerleşik içtihatlara göre, iş yeri kira sözleşmesi sona erdiğinde, mal sahibinin, yeni iş yeri hakkında makul süreli bir bilgilendirme tabelasına müsaade etmesi BGB § 242 gereği bir dürüstlük kuralı yükümlülüğüdür. Bu kural, ortaklık yapısı kişisel ilişkilere dayanan avukatlık gibi mesleklerde daha

davranışlarda bulunma veya bazı durumlarda yeni bir sözleşme yapma gibi çeşitli yükümlülükler şeklinde kendini gösterebilir.[371]

1.4.2. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Benzer Kavramlardan Farkı

Sözleşme sonrası yükümlülükler, BGB § 241 Abs. II kapsamında koruma yükümlülüklerinin tanınmasıyla birlikte Alman Borçlar Hukuku'nda daha da önem kazanmıştır. Bu noktada özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin nitelik itibariyle edim yükümlülüğüyle sıkı bağlantı içinde bulunan bir yan yükümlülük mü olduğu yoksa *culpa in contrahendoya* benzer, edim yükümlülüğünden bağımsız ve kendine özgü bir kurum olarak mı değerlendirilmesi gerektiği sorusu önem taşımaktadır. [372] Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüğü; sözleşme öncesi yükümlülükler, sözleşme sonrası koruma yükümlülükleri ve diğer benzer kurumlarla karşılaştırılarak incelenecektir.

1.4.2.1.İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Culpa In Contrahendo

Günlük yaşamda karşılaşılan basit sözleşmeler, tarafların irade beyanlarının örtüşmesiyle anında kurulabilir. Ancak uygulamada birçok sözleşme türü, oluşum süreci bakımından belirli bir hazırlık aşamasını gerekli kılar.[373] Bu süreçte taraflar sözleşmenin mahiyetini, kapsamını, koşullarını ve doğuracağı hak ve borç ilişkilerini netleştirebilmek amacıyla çeşitli müzakerelere girişebilir yahut hukuki veya fiilî temaslarda bulunabilir. Bahsi geçen temasların türü, yoğunluğu ve süresi, sözleşmenin niteliği ile tarafların iradi tasarrufları doğrultusunda şekillenir.[374] Bu temaslar neticesinde, sözleşmenin

---

da geçerlidir. Ortaklığın sona ermesi durumunda, eski büroda kalan avukatın, ortaklarının yeni adresini belirten bir tabelaya katlanma yükümlülüğüne ilişkin verilen bu kural ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine ilişkin önemli bir karardır.

[371] Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 30 vd.; Hoffmans, s. 5.

[372] Binder, s. 602; Hoffmans, s. 133-134; Akçaal, s. 117 vd.

[373] Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 186; Kayıhan/Ünlütepe, s. 55; Örneğin hizmet sözleşmeleri bakımından işverene bir iş başvurusunun ulaşması ya da iş arayan kişinin iş görüşmesine davet edilmesi de bu kapsamdadır. Bkz.: Koch, Vorvertragliche Pflichten, Rn. 1. (Ed.), G. Schaub/U. Koch. *Arbeitsrecht von A–Z* (30. Auf.). München: Deutscher Taschenbuch Verlag; Käuffer, s. 37 vd.; Güçlü, s. 114.

[374] Arıkan, Mustafa. (2009). Culpa In Contrahendo Sorumluluğu. *SÜHFD, 17(1),* 69-89. s. 70; Hoffmans, s. 3; İnal, 67.

kurulmasından önce bile, taraflar arasında birtakım hak ve yükümlülükler doğabileceği günümüzde neredeyse tartışmasız olarak kabul görmektedir. [375]

Sözleşme öncesi görüşmeler safhasında, tarafların hukuki sonuç yaratma iradesinden ziyade müzakere iradesi ön plandadır. Bu aşamada taraflar, henüz teknik anlamda borçlanma amacı gütmemekte,[376] ileride kurulması planlanan sözleşmeye ilişkin karşılıklı iradelerini, beklentilerini ve menfaatlerini ortaya koymak istemektedir. Ciddi nitelik taşıyan sözleşme görüşmelerine girişilmesiyle birlikte, hukuk süjeleri birbirlerinin hukuken korunan menfaat alanlarına yaklaşmakta ve böylece aralarında salt sosyal temasın ötesine geçen, hukuki sonuç doğurmaya elverişli özel bir temas ilişkisi kurulmaktadır. Bu temas aynı zamanda tarafların karşılıklı etki ve müdahalesine açık bir tehlike alanı doğurmaktadır.[377]

Sözleşme serbestisi ilkesinin sonucu olarak tarafların bu müzakereler sonucunda sözleşme akdetmeye mecbur tutulamayacağı kabul edilir. Ancak bu özgürlük, tarafların karşılıklı olarak dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüğünden ari oldukları anlamına gelmez.[378] Bu çerçevede müzakere tarafları, yalnızca genel dikkat ve özen yükümlülüğüne uymakla yetinmeyip aynı zamanda karşı tarafın kişi varlığı ve malvarlığı değerlerine zarar vermemek için dürüstlük kuralından kaynaklanan daha yoğun bir özen ve gözetim yükümlülüğü altında bulunur.

Bu müzakere sürecinde tarafların birbirine zarar vermesi pek olasıdır. Bu zararı meydana getiren kusur "*culpa in contrahendo"* kavramı ile ifade edilir.[379] *Culpa in contrahendo* kavramının kökenine inildiğinde Latince "*culpa*" sözcüğü "kusur," "*contrahendo*" ise

---

[375] Käuffer, s. 3.
[376] İnal, s. 157.
[377] Käuffer, s. 4; Gümüş, (*Güven),* s. 28-29.
[378] Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 187; Örneğin, taraflardan birinin sözleşmenin kurulacağı yönünde karşı tarafta haklı ve esaslı bir güven oluşturmasına rağmen, sonradan sözleşme yapmaktan vazgeçmesi ve bu davranışın karşı tarafta bir zarara yol açması hâlinde, söz konusu zarar sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluk kapsamında tazmin edilmelidir. Bkz.: Kayıhan/Ünlütepe, s. 57; Koch, (Vorvertragliche Pflichten) Rn. 1.
[379] Serozan, sözleşme öncesi kusuru, sözleşme kurulmadan önce ortaya çıkan ifa engellerinden biri olarak değerlendirmiştir. Bununla birlikte yazar, henüz geçerli bir borç ilişkisi kurulmadığı ve ifa sürecine girilmediği için sözleşme öncesi kusurun teknik anlamda gerçek bir ifa engeli olarak nitelendirilmesinin tartışmalı olduğunu, ancak baştan imkânsızlık ve sözleşmenin müspet ihlali ile arasındaki sınırların yer yer belirsizleşmesi nedeniyle, sistematik açıdan ifa engelleri kapsamında ele alınmasının işlevsel bir yaklaşım sunduğunu ifade etmektedir. Bkz.: Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 30.

sözleşme kurma eylemini ifade eder. Dolayısıyla bu kavramın Türkçe karşılığı, *"sözleşmenin kurulması sırasındaki kusur"*dur. Bu kavram Alman hukukunda *"Verschulden beim Vertragsschluss[380]"* kavramı ile ifade edilir.[381] Dolayısıyla *culpa in contrahendo* kavramı esasında sözleşme öncesi sorumluluğu değil kusuru tanımlar. Bu kusur neticesinde doğan zararların telafisi noktasında ise "*sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluk"* kavramı devreye girer. [382]

Alman hukukçu Rudolf von Jhering tarafından 1861 yılında yayınlanan *"Culpa in contrahendo oder Schadensersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen"[383]* adlı eser ile ortaya konulan *culpa in contrahendo* kavramı, sözleşmenin hükümsüz olması veya hiç kurulmamış olması durumunda tarafların yaptığı giderlerin tazminine ilişkin bir çözüm arayışıyla geliştirilmiş ve nihayetinde sınırları Alman Hukukunu da aşan önemli tartışmalara ve hukuki gelişmelere kaynaklık etmiştir.[384]

Roma hukukunda doğrudan sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluğu kabul eden veya düzenleyen bir hükme rastlanmamakla birlikte[385] Jhering'e göre, *culpa in contrahendo* sorumluluğunun kökenleri, Roma hukukuna kadar uzanmaktadır.[386] Nitekim Roma hukukunun gelişim süreci incelendiğinde, başlangıçta yalnızca hileli

---

[380] Käuffer, s. 4; Trieschmann, Günther. (1959). Nr. 4. Fürsorgepflicht des Arbeitgebers Verschulden beim Vertragsschluß (§§ 611, 276 [Verschulden bei Vertragsschluß] BGB). *Arbeit und Recht,* 7(2). 58-60.

[381] Demircioğlu, s. 41; Akipek Öcal, s. 3-4; *"Akdin müzakeresi sırasında kusur*" kavramı için bkz.: Ertürk Arslan, 197; *"Sözleşme görüşmelerinde kusur"* kavramı için bkz.: Medicus, s. 45.

[382] Kılıçoğlu, s. 119; Karaahmetoğlu, Atanur. (2023). Sözleşme Görüşmelerinde Culpa In Contrahendo Açısından Güven Sorumluluğu. *KLÜHFD, 1(2),* 505-543. s. 507; Nikisch, s. 406; Käuffer, s.4-5; Nomer, *(Borçlar),* 459; Kayıhan/Ünlütepe, s. 54-55; *"sözleşme görüşmelerinden doğan kusurlu sorumluluk"* kavramı için bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 248; Gümüş, öğretide "sözleşme görüşmesi sorumluluğu" ile "*culpa in contrahendo* sorumluluğu" kavramlarının aynı anlamı içeriyor gibi gözükmesine rağmen farklı kavramlar olduğunu belirtmiştir. Dar anlamda culpa in contrahendo'nun, esas itibarıyla tarafların kişilik ve malvarlığı değerlerini korumaya yönelik yükümlülüklerin ihlaline dayandığını; sözleşme görüşmesi sorumluluğunun ise daha geniş bir çerçevede, müzakerelerin yürütülme biçimine ilişkin yükümlülükleri de kapsadığını, bu kapsamda dürüst davranma, müzakereleri haklı sebep olmaksızın kesmeme ve karşı tarafı önemli hususlarda bilgilendirme gibi yükümlülüklerin, dar anlamda *culpa in contrahendo*'nun ötesine geçen bir sorumluluk alanı oluşturduğunu ifade etmiştir. Bkz; Gümüş, *(Güven),* s. 29-30.

[383] Von Jherıng, Rudolf. (1861). Culpa in contrahendo oder Schadenersatz bei nichtigen oder nicht zur Perfection gelangten Verträgen, *JherJB 4*. s. 1 vd.

[384]MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 47-48; Kessler, Friedrich/ Fine, Edith. (1964). Culpa in Contrahendo, Bargaining in Good Faith, and Freedom of Contract: A Comparative Study. *Harvard Law Review, 77(3),* 401-449. s. 401; Akipek Öcal, Şebnem. (2022). *İnşaat Hukukunda Tüketici Bakımından Culpa In Contrahendo.* (1. B.). İstanbul: Aristo Yayınevi. s. 1.

[385] Ulusan, s. 27.

[386] Lorenz, Stephan. (2015). Grundwissen – Zivilrecht: Culpa In Contrahendo (§ 311 II, III BGB). *JuS 2015*, 398-401. s. 398; Fikentscher/Heinemann, s. 67.

davranışlara bağlanan sorumluluğun zamanla kapsamının genişlediği ve bu sorumluluğun salt hile *(simulatio)* ile sınırlı tutulmasının yetersiz görülmeye başlandığı anlaşılmaktadır. Bu gelişimin bir sonucu olarak, dürüstlük ve güven ilkesi (*bona fides*) ile bağdaşmayan davranışların da sorumluluğun kapsamına dahil edilmesi gerektiği yönünde bir anlayış ortaya çıkmıştır.[387] Böylece sorumluluğun kapsamı, sadece kasıtlı aldatma halleriyle sınırlı kalmamış; aynı zamanda kişilerin dürüstlük kuralının gerektirdiği davranış standartlarına aykırı şekilde hareket ederek, kendilerine düşen yükümlülüklere aykırı davranmaları ve bu suretle başkalarına zarar vermeleri durumlarını da kapsayacak şekilde genişlemiştir.[388]

Jhering'in sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluğa dayanak olarak gösterdiği vakıalardan ilki, bir tarafın "kutsal eşya" *(res sacra)* satması ve böylece imkansız bir sözleşme kurması ancak bu duruma ilişkin karşı tarafın bilgilendirilmemesi halinde, alıcıya yine de satıcıya karşı açabileceği bir dava hakkı *(actio ex empto)* verilmesidir. Roma hukukundaki kaynaklarda da benzer bir sorumluluk öngörüldüğünü ifade etmiştir.[389] Bir diğeri de gerçekte var olmayan veya var olup da murisin hala hayatta olma sebebiyle tam olarak tereke niteliği kazanmamış malvarlığının *(hereditas non existens)* satışında gündeme gelir. Yine burada da alıcıya, satıcıdan zararını tazmin edebilmesi imkanı tanınmıştır.[390]

İmparatorluk Mahkemesi'nin meşhur 'yer muşambası' (*Linoleumrollen*) kararında[391] vurgulandığı üzere; bu yoğunlaştırılmış koruma yükümlülükleri, taraflar arasında teknik

---

[387] Uçaryılmaz, s. 170 vd.
[388] Ulusan, s. 27.
[389] Jhering, s. 9; Garofalo, Andrea Maria. (2020). Towards a Unitary and Consistent System of Informational Defects in Consent and Pre-Contractual Liability Under Italian Law. The Italian Law Journal, 06(01). 79-136. s. 82; İnal, s. 84; Ulusan, s. 28.
[390] Jhering, s. 9; Ulusan, s. 28-29.
[391] Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin 7 Aralık 1911 tarihli *"muşamba topu kararı (Muß-Tuch—Fall)"* ile görüşmelerin başlamasıyla taraflar arasında yalnızca sözleşmeye ilişkin bildirim ve aydınlatma yükümlerinin değil, birbirlerinin kişiliğini ve malvarlığını koruma yükümlerinin varlığı da kabul edilmiştir. Kararda, mağaza tezgâhtarı, yer muşambası satın almak isteyen bir kadına muşamba toplarını gösterirken toplardan birinin kadının üstüne düşürerek ona zarar vermesi halinde de mağaza sahibinin sorumluluğunu kabul etmiştir. Daha sonra, Bundesgerichtshof (BGH) 26 Eylül 1961 tarihli "muz kabuğu" kararında, bir mağazaya giren kişinin, sözleşme görüşmelerine bile henüz başlanmamışken mağaza içinde yere atılmış bir muz kabuğuna basarak düşüp yaralanması hâlinde, mağaza işletmecisinin sözleşme öncesi genel bir özen borcu *(Sorgfaltspflicht)* çerçevesinde sorumlu tutulabileceğini hükmetmiştir. Bu karar, artan koruma ihtiyacını dikkate alarak, güven ilişkisine dayalı sorumluluğun, sözleşme görüşmeleri başlamadan önceki hazırlık aşamasına dek uzanabileceğini pratiğe yansıtmıştır; Lorenz, s. 401.

anlamda sözleşme görüşmelerinin başlamasından da önce, bir mekâna girilmesiyle kurulan "sosyal temas (*sozialer Kontakt*)" [392] anında doğmaktadır.[393] Larenz'e göre bu temasın başlaması için kişinin illaki alışveriş niyeti taşıması gerekmez, sadece ürün inceleme veya fiyat öğrenme amacı dahi yeterlidir. Bununla birlikte Larenz, kişinin mekâna sadece ısınmak, yağmurdan korunmak veya bir tanıdığı görmek gibi işlemsel olmayan bir nedenle girmesi durumunda ise sözleşme öncesi sorumluluk değil haksız fiil hükümlerinin uygulanması gerektiğini savunmuştur.[394] Neticede, *"sözleşme görüşmelerinden veya diğer işlemsel temastan doğan yasal borç ilişkisi"*[395] kavramı literatürde yaygınlaşarak kabul görmeye başlamıştır. Bu çerçevede sözleşme öncesi sorumluluk için daha dar bir tanımlama olan *"sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluk"* kavramı kullanılmayı bırakılıp daha geniş bir yansıması olan *"işlemsel temas"* kavramına yer verilmeye başlanmıştır.[396]

Gümüş, *culpa in contrahendo* sorumluluğunu açıklarken sosyal temas ile işlemsel temas arasında kademeli bir ayrım yapmaktadır ve bu ayrım, sorumluluğun doğup doğmayacağını belirleyen temel ölçütlerden biridir. Bu çerçevede, sosyal temas en geniş ve en zayıf bağlantı düzeyini ifade eder. Kişilerin günlük yaşam içerisinde birbirleriyle temas kurmaları her zaman bir borç ilişkisi doğurmaz. Bu tür temaslarda taraflar arasında henüz hukuki sonuç doğurmaya elverişli, yoğunlaşmış bir ilişki yoktur. Dolayısıyla sosyal temas tek başına, güvene dayalı bir sorumluluk ilişkisinin kurulması için yeterli değildir. Buna karşılık işlemsel temas, sosyal temasın belirli bir yoğunluk kazanmış ve hukuki işlem ihtimalini barındırır hâle gelmiş şeklidir. Burada taraflar, işlem hayatının olağan akışına göre bir hukuki işlemin gerçekleşmesini mümkün kılan bir etkileşim içine girerler. Bu aşamada artık taraflar birbirlerinin kişilik ve malvarlığı değerleri üzerinde etkide bulunabilecek bir konuma gelirler. İşte bu karşılıklı etki alanının açılmasıyla birlikte, dürüstlük kuralına dayalı bir güven ilişkisi ortaya çıkar. Gümüş'e göre bu güven

---

[392] *"işlemsel temas" (geschäftlicher Kontakte)* çevirisi için bkz.: Erbek Odabaşı, s. 114.
[393] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 237; İnal, s. 155.
[394] Larenz, Karl. (1954). Culpa in Contrahendo, Vehkehrssicheringspflicht und "Sozialer Kontakt", *Monatsschrift für Deutsches Recht, 1954(9).* s. 515-518.
[395] Larenz, *(Sozialer Kontakt),* s. 518; Çeviri için bkz.: Erbek Odabaşı, s. 115.
[396] Gümüş, *(Borçlar),* s. 641; Erbek Odabaşı, s. 117-118; Nitekim 2002 yılında BGB'ye eklenen § 311 Abs. 3'te de *"ähnliche geschäftliche Kontakte*" kavramına hüküm metninde doğrudan yer verilmiştir: MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 59-60.

ilişkisi, doğrudan edim borcu içermese de edimden bağımsız bir borç ilişkisi doğurur ve taraflara karşılıklı koruma yükümlülükleri yükler. Bu yükümlülükler, diğer tarafın kişilik ve malvarlığı değerlerine zarar vermeme şeklinde somutlaşır. Eğer bu koruma yükümlülükleri kusurlu biçimde ihlal edilirse, *culpa in contrahendo* sorumluluğu gündeme gelir.[397]

İşlemsel temas içerisine giren kimseler arasında açık bir sözleşme kurma iradesi bulunsun ya da bulunmasın, taraflar arasındaki fiilî temasın karşılıklı bir güven ilişkisi yaratması sebebiyle, hukuk düzeni bu kişilerin korunmaya değer bir konumda bulunduğunu kabul etmektedir. Zira işlemsel temas, taraflardan her birine diğerinin malvarlığına, kişiliğine veya hukuken korunan menfaat alanına etki edebilme imkânı sağlamakta; bu da diğer taraf bakımından özel bir korunma ihtiyacı doğurmaktadır.[398]

Sözleşme öncesi temasın yarattığı güven sorumluluğu *(Vertrauenshaftung), culpa in contrahendo*'yu yalnızca sözleşmenin akim kalmasından doğan bir tazminat nedeni olmaktan çıkarmıştır. Bu kurum, dürüstlük kuralına dayanan ve tarafların edim borçlarından bağımsız bir yasal borç ilişkisi olarak nitelendirildiğinde, sözleşme sonrası aşamaya taşınabilecek dogmatik bir özerklik kazanmıştır. Böylece sözleşmesel edimlerin ifasıyla sona ermeyen bu güven bağı, borç ilişkisinin art etkilerinin *(Nachwirkungen)* de temel dayanağını oluşturmaktadır.[399]

Culpa in contrahendo sorumluluğunun doğabilmesi için genel itibariyle dört unsurun varlığı gerekir. Bunlar; taraflar arasında sözleşme görüşmelerinin diğer bir değişle sosyal temasın başlamış olması, sözleşme müzakereleri sürecinde taraflar arasında oluşan güven ilişkisine dayanan dikkat ve özen yükümlülüğünün kusurlu bir davranışla ihlal edilmiş olması,[400] bu yükümlülük ihlalinin sonucu olarak karşı tarafın malvarlığında veya şahıs varlığında bir zararın meydana gelmiş bulunması ve söz konusu zarar ile yükümlülüğe aykırı davranış arasında nedensellik bağının kurulabilmesi şeklindedir.[401]

---

[397] Gümüş, *(Güven),* s. 24 vd.
[398] Junker, Abbo. (2025). Rom II-VO Art. 1–5. Rn. 10. (Ed.). J.V. Hein. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 13.* (9. Auf.). München: C.H. Beck.
[399] Zenz, s. 12.
[400] Bu kapsamda hafif kusur da yeterli görülmüştür. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 254.
[401] Kayıhan/Ünlütepe, s. 55.

1.4.2.1.1. Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Yükümlülüklerin Kapsamı

Culpa in contrahendo başlığı altında incelenen sorumluluk, koruma ve gözetme yükümlülüklerinin sözleşmenin kurulmasından sonraya özgü olmadığını, aksine sözleşme öncesi temas ve müzakere aşamasına kadar uzanabildiğini göstermektedir.[402] Dolayısıyla *culpa in contrahendo*, asli edim borcunun ihlaline dayanmayan aksine edimden bağımsız olarak güven ilişkisinden kaynaklanan bir sorumluluk rejimini ifade eder. Bu yükümlülüklere *"edimden bağımsız koruma yükümlülükleri"* de denmektedir.[403] Bu yönüyle sözleşme öncesi sorumluluk, edim yükümlülüğünden ayrı ve kendine özgü bir borç ilişkisi türü olarak değerlendirilmelidir.[404]

C*ulpa in contrahendo* sorumluluğu, başlangıçta Jhering tarafından sözleşmenin kurulmayıp taraflardan birinin bu süreçte zarar görmesi durumunda başvurulabilecek bir kavram olarak geliştirilmiş olsa da[405] günümüzde bu sorumluluk daha geniş bir çerçevede ele alınmaktadır. Artık yalnızca sözleşme kurulacağı beklentisiyle katlanılan masraflar değil; sözleşme öncesi müzakereler sırasında karşı tarafın güvenini zedeleyici, dürüstlük kuralına aykırı davranışlar neticesinde ortaya çıkan her türlü zarar, bu sorumluluk kapsamında değerlendirilmektedir.[406] Dolayısıyla bu aşamada sözleşmesel bir güven ilişkisi (*vertragsähnliches Vertrauensverhältnis*) oluştuğu söylenebilir.[407]

---

[402] Käuffer, s. 48.
[403] Aydınlı, (Normun Koruma Amacı), s. 53.
[404] Ören, s. 4; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 65; Akçaal, s. 63, 117 vd.; Güçlü, Hamide Merve. (2022). İşçiyi Sadakat Borcuna Aykırı Davranmaya Yöneltmenin İş Hukuku ve Haksız Rekabet Hukuku Bakımından Sonuçları. (1. B.). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 19.
[405] Davalıya ait motorlu araçlarla ilgili bayilik anlaşması yapılacağına güvenerek yapılan işyeri kırası, reklam panosu, tadilat masraflarının *culpa in contrahendo* gereği tazmin edilmesi gerektiği hakkında bkz.: Yarg. 19. HD. (01.12.2005). E. 2005/2865, K. 2005/11959, Kılıçoğlu, s. 121.
[406] Ulusan, s. 19; Kayıhan/Ünlütepe, s. 55; Federal Mahkeme, 25 Mayıs 1977 tarihli bir kararında, bu yükümlülüğün kapsamını önemli ölçüde genişletmiştir. Karara konu olayda, bir işletmeyi satın alan davacı, satıcının bilançoda gerçeğe aykırı şekilde kâr gösteren beyanları üzerine sözleşme yapmış, ancak gerçek mali durumu öğrendikten sonra sözleşmeden dönmek yerine onu sürdürmeyi tercih etmiştir. Mahkeme, bu durumda alıcının sözleşmeye devam etmesi halinde dahi satıcının hatalı bilgilendirmesi sonucu işletmeyi gerçeğinden daha yüksek bir bedelle satın aldığı tutarın tazmin edilmesi gerektiğine hükmetmiştir. Böylece BGH, güven zararının *(Vertrauensschaden)* yalnızca sözleşmeden dönülen hâllerde değil, sözleşmenin geçerliliğini koruyan durumlarda da talep edilebileceğini kabul etmiştir. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (25.05.1977). VIII ZR 186/75, *NJW 1977,* 1536-1538. (www.beckonline.de). E.T.: 18.10.2025.
[407] İnal, s. 86; Käuffer, s. 5.

Culpa in contrahendo sorumluluğunun doğması için sözleşmenin kurulmasının, kurulmamasının veya kurulduktan sonra geçersiz hale gelmesinin bir önemi yoktur.[408] Zira tüm bunlardan bağımsız olarak taraflardan her biri, aralarında kurulan işlemsel temas sonucunda doğan özel hukuki bağ nedeniyle; karşı tarafa ait hukuki değerleri koruma, onu gerekli hususlarda aydınlatma, iş birliği içinde hareket etme, özen ve gözetim yükümlülüğüne uygun davranma ve karşı tarafın meşru menfaatlerini dikkate alma borcu altındadır.[409] Bu yükümlülüklere *"sözleşme öncesi yükümlülükler" (vorvertragliche Pflichten)*[410] denir ve esasında Stoll'un[411] isabetle *"koruma yükümlülükleri" (Schutzpflichten)*[412] diye adlandırdığı ödevler kapsamında değerlendirilir.

Stoll'un koruma yükümlülükleri; özen, koruma ve aydınlatma yükümlülüklerinden doğan korunma ihtiyacını karşılayan, sözleşme öncesine özgü bir sorumluluk rejiminin konusudur. Bu sorumluluk kural olarak menfi zararın tazminini gerektirir.[413] Ancak bazı durumlarda yalnızca sözleşmenin geçerliliğine duyulan güvenin boşa çıkmasından doğan menfi zararla sınırlı olmayıp aynı zamanda dürüstlük kuralına dayanan güven ilişkisi çerçevesinde tarafın karşı tarafın kişi ve malvarlığı değerlerine zarar vermeme yönündeki davranış yükümlülüğünü ihlal etmesinden kaynaklanan zararları da kapsamaktadır.[414]

---

[408] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 249; Antalya, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte sözleşme öncesi ilişki sebebiyle doğan taleplerin sözleşmesel talebe dönüşeceğini ifade eder. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 256.

[409] Canaris, *(Vertragsverletzung*), s. 476; Nikisch, Arthur. (1959). *Arbeitsrecht Bd. 1.* (2. Auf.). Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck). s. 406; Käuffer, s.4-5; İnal, s. 67; Koch, *(Vorvertragliche Pflichten),* Rn. 1.

[410] Kavram için bkz.: Preis, Ulrich. BGB § 611a Arbeitsvertrag, Rn. 283. (Ed.). R. Müller-Glöge/M. Ahrendt/U. Preis/I. Gallner/I. Schmidt. *Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht Bd. 51.* (26. Auf.). München: C.H. Beck; BGH. (01.02.2013). V ZR 72/11. NJW 2013, 1807. (www.beckonline.de). E.T.: 14.02.2026; Koch, *(Vorvertragliche Pflichten),* Rn. 1.

[411] Stoll, (Leistungsstörungen), s. 26 vd.

[412] Antalya da özellikle özen yükümlülükleri ifadesini kullanmıştır. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 251.

[413] MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 133.

[414] Gümüş, *(Borçlar),* s. 641-642; Fikentscher/Heinemann, s. 30 vd.; Kılıçoğlu, s. 128; Yürekli, Sabahattin. (2014). İş Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo). *İÜHFM, 71(2),* 541-580. s. 562; Yarg. 3. HD., (17.03.2025). E. 2025/636, K. 2025/1675, (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). E.T.: 29.11.2025; Yargıtay HGK'nun da benzer minvalde pek çok kararı mevcuttur. Örneğin, bir anne kızın alışveriş için gittikleri mağazayı gezdikleri esnada, mağazadaki mankenin devrilerek kızın üzerine düşerek yaralanmasına sebep olması halinde açılan tazminat davasının tüketici mahkemesinde açılmaması gerektiği, talep edilen tazminatın haksız fiil değil culpa in contrahendo gereği sözleşmeye aykırılık hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği karara bağlanmıştır: Yarg. HGK. (12.02.2013). E. 2012/13-1220, K. 2013/239. Kılıçoğlu, s. 121; Yarg. 3. HD. (06.05.2024). E. 2023/3436, K. 2024/ 1548. (https://kazanci.com.tr/). E.T.: 21.03.2026.

Sözleşme öncesi koruma yükümlülükleri kapsamında taraflar; görüşmeleri sözleşme kurma kastıyla ve ciddi bir şekilde yürütme, karşı tarafın karar verme iradesini etkileyebilecek hususlarda aydınlatma,[415] kendi menfaatlerini korumak adına gerekli bilgileri edinme[416] ve nihayet tüm bu süreç boyunca dürüstlük kuralına uygun diğer bir değişle doğru davranma ödevi altındadırlar. [417]

Gümüş'e göre *culpa in contrahendo* sorumluluğu, sözleşme kurulması sürecinde taraflar arasında ortaya çıkan ve sözleşmeye yönelmiş özel bir hukuki ilişkiye dayanan koruma yükümlülüklerinin ihlalinden doğar. Buna karşılık güven sorumluluğu, her zaman böyle bir sözleşme kurma sürecine bağlı olmayıp taraflar arasında hukuken korunmaya değer bir güven ilişkisinin doğduğu her durumda söz konusu olabilir. Dolayısıyla *culpa in contrahendo*, tipik olarak sözleşme görüşmelerine bağlı ve bu sürecin dürüstlük kuralına uygun yürütülmesini temin eden özel bir sorumluluk türüyken güven sorumluluğu daha geniş bir alana yayılmakta, sözleşme öncesi aşama dışında da taraflardan birinin davranışıyla diğerinde haklı bir güven yaratılması ve bu güvenin ihlal edilmesi halinde devreye girmektedir. Bu nedenle *culpa in contrahendo* sorumluluğu, güven sorumluluğunun özel bir görünüm biçimi olarak değerlendirilebilmekle birlikte, kapsam ve uygulanma şartları bakımından ondan daha dar ve sözleşme merkezli bir karakter taşımaktadır.[418]

1.4.2.1.2. Görüşmeleri Ciddi Şekilde Gerçekleştirme Yükümlülüğü

Görüşmeleri ciddi şekilde gerçekleştirme ödevi, tarafların temasa geçmiş olmaları sebebiyle mutlaka sözleşme kurmak zorunda oldukları anlamına gelmemekle birlikte en azından karşı tarafta sözleşmenin kurulacağı yönünde haklı ve korunmaya değer bir güven yaratacak davranışlardan kaçınmalarını gerektirir.[419] Örneğin, imza yetkisi

---

[415] Ulusan, s. 20.
[416] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 252.
[417] Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 197-199; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 252.
[418] Gümüş, *(Borçlar),* s. 642-643.
[419] Alman Federal Mahkemesi 1996 tarihli kararında ise şekle tabi sözleşmelere ilişkin müzakerelerin haksız biçimde sona erdirilmesi hâlinde de culpa in contrahendo sorumluluğunun sınırlarını ortaya koymuştur. Mahkemeye göre, tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için yalnızca müzakerelerin kesilmesi yeterli değildir; taraflardan birinin diğerinde sözleşmenin kurulacağına dair güven oluşturmuş olması (objektif güven unsuru), bu güvenin en azından ağır ihmal veya kasıtla haksız şekilde boşa çıkarılması (subjektif unsur olarak kusur) ve bu kusur ile zarar arasında nedensellik bağının bulunması gerekir. BGH.

olmayan biri, sözleşmenin karşı tarafında sözleşmenin kesin olarak kurulacağına ilişkin izlenim uyandırmamalıdır. Sözleşme görüşmelerinin ciddi biçimde yürütülmesi, yalnızca şekli anlamda müzakerelere katılmayı değil; tarafların, görüşmelerin ulaştığı aşama, yapılan açıklamalar ve karşı tarafta oluşturulan beklentilerle orantılı bir davranış standardına uygun hareket etmelerini ifade eder. Bu bağlamda, görüşmeler belirli bir yoğunluğa ve olgunluğa ulaştıktan sonra, sözleşme kurma iradesi bulunmaksızın müzakerelerin sürdürülmesi ya da haklı bir neden olmaksızın aniden ve açıklama yapılmaksızın görüşmelerin sonlandırılması, güven ilkesine aykırılık teşkil edebilir.[420]

Taraflardan birinin, karşı tarafta sözleşmenin kurulacağı yönünde haklı ve korunmaya değer bir güven uyandırarak onu önemli tasarruflarda bulunmaya yöneltmesi, taraflar arasındaki ilişkiyi salt bağlayıcılıktan yoksun bir sözleşme görüşmesi olmaktan çıkarır. Nitekim bu güven telkini neticesinde mağdur tarafın ciddi masraflar üstlenmesi, alternatif sözleşme imkânlarından vazgeçmesi, mevcut iş ilişkisini sona erdirmesi, taşınma gibi radikal yaşam değişikliklerine gitmesi yahut ifaya yönelik kapsamlı organizasyonel hazırlıkları tamamlaması hâlinde, artık dürüstlük kuralı uyarınca korunan nitelikli bir hukuki bağ kurulmuş sayılır. Bu aşamadan sonra, sözleşmenin kurulmaması durumunda güveni boşa çıkaran tarafın, karşı tarafın bu güvene dayanarak katlandığı zararlardan sorumlu tutulması gündeme gelir. Bu ödevin ihlali, tarafların sözleşme özgürlüğünü ortadan kaldırmaz; ancak sözleşme özgürlüğünün dürüstlük kuralı ve güven ilkesiyle sınırlı olarak kullanılması gerektiğini ortaya koyar. Dolayısıyla *culpa in contrahendo* sorumluluğu, sözleşme kurmama kararını değil, bu kararın güvene aykırı ve özen yükümlülüğünü ihlal eden bir şekilde kullanılıp kullanılmadığını denetlemektedir.[421]

1.4.2.1.2.1. Aydınlatma Yükümlülüğü

Aydınlatma yükümlülüğü çerçevesinde her bir müzakere tarafı; dürüst ve makul bir ticari anlayış çerçevesinde, karşı tarafın kendisi bakımından karar verme sürecinde önem taşıyacağını öngörebileceği ve muhatabın başka bir yoldan bilgi edinmesinin mümkün

---

(29.03.1996). V ZR 332/94, *NJW 1996,* 1884 vd. Kaiser, Dagmar. (1997). Schadensersatz aus culpa in contrahendo bei Abbruch von Verhandlungen über formbedürftige Verträge. *Juristen Zeitung, 52(9).* 448-453. s. 448.

[420] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 250-252.

[421] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 250-252; Kayıhan/Ünlütepe, s. 55; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 4.

olmadığı olguların ortaya konulmasını ve kendisine açıklanmasını bekleme hakkına sahiptir.[422]

Bu yükümlülük, özellikle iş görüşmeleri safhasında ön plana çıkar.[423] Bu kapsamda işveren, işletmenin ödeme güçlüğü çekmesine yol açabilecek ciddi mali sorunlar hakkında; işçi ise işin ifasını imkânsız kılabilecek mahkûmiyet kararları, şoförlük gibi belirli meslekler için engel teşkil eden bağımlılıklar veya işin niteliği gereği başkalarının sağlığını tehlikeye atabilecek bulaşıcı hastalıklar gibi kişisel engelleri hakkında karşı tarafı bilgilendirmelidir. Söz konusu hususlar, karşı tarafın sözleşme kurma iradesini ve güvenini doğrudan etkileyen temel unsurlar olduğundan, bunların gizlenmesi *culpa in contrahendo* sorumluluğuna sebebiyet verebilecektir.[424]

Sözleşme öncesi aşamada tarafların aydınlatma yükümlülüğünün kapsamı sınırsız değildir. Örneğin taraflar, sözleşmenin kurulması öncesinde karşı tarafın ekonomik değerlendirmesi bakımından önem taşıyabilecek her türlü veriyi kendiliğinden açıklamakla genel olarak yükümlü değildir. Bununla birlikte, verilen bilgilerin karşı tarafta gerçeğe aykırı veya yanıltıcı bir izlenim yaratması hâlinde, dürüstlük kuralı çerçevesinde bu yanlış izlenimi giderecek nitelikteki hususların açıklanması gerekir. Bu nedenle sözleşme öncesi borç ilişkisinden doğan aydınlatma yükümlülüğü, tarafların karar verme sürecini etkileyebilecek nitelikteki bilgilerin dürüstlük ve güven ilkeleri

---

[422] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 250; İnal, s. 456; Käuffer, 37 vd.; Kessler/ Fine, s. 405; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 4; Bkz.: Yarg. 22. HD. (24.12.2018). E. 2017/20291, K. 2018/28025. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 28.01.2026.: Somut olayda, davacının davalı üniversitede öğretim görevlisi olarak çalışmasına yönelik bir sözleşme hazırlanmış, bu sözleşmenin kurulmasına yönelik olarak taraflar arasında fiilî ve hazırlayıcı işlemler gerçekleştirilmiştir. Ancak sözleşmenin yürürlüğü için gerekli onaylar henüz alınmamıştır. Üstelik davalının, davacıyı sözleşmenin yürürlüğe girmesinin şartlara bağlı olduğu konusunda bilgilendirdiğine dair herhangi bir delil bulunmamaktadır. Davacının, bu güvene dayanarak önceki işini ve ikametini değiştirerek davalı nezdinde yaklaşık 1,5 ay fiilen çalıştığı dikkate alındığında, sözleşmenin kurulacağı yönünde haklı bir güvenin, davalı tarafından yaratıldığı kabul edilmiştir. Mahkeme, davalının sözleşme süreci hakkında aydınlatma yükümlülüğünü ihlal ederek sözleşme öncesi sorumluluğa aykırı davrandığı sonucuna varmış; davacının fiilen çalıştığı sürenin ücretinin ve talep ile sınırlı olarak sözleşmenin başlayacağı tarihe kadar olan ücret alacağının davalı tarafından ödenmesi gerektiğine hükmetmiştir.

[423] Käuffer, 37 vd.; Alman İmparatorluk İş Mahkemesi'nin 1936 tarihli kararında vurgulandığı üzere; işverenin işe alım görüşmeleri sırasında adayı yanıltıcı vaatlerle mevcut güvenli işinden koparması, sözleşme öncesi bir güven ihlalidir. Mahkeme, işverenin adayı 'yanlış bir inanca sürükleyerek' (*falsche Vorstellungen erwecken*) karar verme özgürlüğünü sakatladığını kabul ederek, işçinin uğradığı menfi zararın tazminine hükmetmiştir. Bkz.: RAG. (16.06.1936). ARS 27/46. Käuffer, s. 34.

[424] Koch, *(Vorvertragliche Pflichten),* Rn. 2; Käuffer, s. 45-47.

doğrultusunda açıklanmasını gerektiren sınırlı fakat önemli bir davranış yükümlülüğü olarak ortaya çıkar.[425]

1.4.2.1.2.2. Kendi Bilgisini Kendi Öğrenme Yükümlülüğü

Sözleşme öncesi sorumlulukla ilgili kaynakların tamamında ayrı bir başlık olarak incelenmese de taraflar arasındaki hakkaniyeti sağlamak adına "kendi bilgisini kendi öğrenme yükümlülüğü" mutlaka değerlendirilmesi gereken özel bir yükümlülüktür. Sözleşme hukukunda, dürüstlük kuralının kapsamını taraflardan birine sınırsız bir aydınlatma borcu yükleyecek şekilde genişletmek, sözleşme öncesi sorumluluk rejimini hakkaniyetten uzak ve belirsiz bir alana taşımaktan başka bir sonuç doğurmaz.

Müzakere sürecinde tarafların yükümlülüğü sadece karşı tarafı bilgilendirmek veya yanıltmaktan kaçınmakla sınırlı değildir. Tarafların aynı zamanda kendi çıkarlarını korumak için makul ölçüde araştırma yapması ve bilgi edinme çabası göstermesi de beklenir. Temel ilke şudur: Herkes, ulaşılabilecek bilgiler konusunda öncelikle kendi bilgi ihtiyacını karşılama yükümlülüğü altındadır.[426] Bu bağlamda, sözleşme kurulmadan önce taraflardan her birinin, somut olayın özellikleri çerçevesinde kendisinden beklenebilecek dikkat ve özeni göstererek sözleşmenin kurulmasına veya içeriğine etki edebilecek hususları kendi imkânlarıyla araştırması, gerekli bilgileri temin etmeye çalışması gerekir. Tarafın, basit bir araştırmayla öğrenebileceği veya mesleki tecrübe gereği bilmesi gereken bilgileri araştırmaksızın, tüm sorumluluğu karşı tarafa yüklemesi

---

[425] BGH. (01.02.2013). V ZR 72/11. NJW 2013, 1807. (www.beckonline.de). E.T.: 14.02.2026.: Karara konu olayda alışveriş merkezi niteliğindeki bir taşınmazın satışında, ana kira gelirleri ile alt kira gelirleri arasında ciddi bir fark bulunmasına rağmen satıcının bu durumu sözleşme öncesinde ayrıca açıklamakla yükümlü olup olmadığı tartışılmış; Mahkeme, somut olayın özellikleri çerçevesinde, taşınmaz satışına ilişkin uyuşmazlıkta, satıcının sözleşme öncesi aşamada her türlü ekonomik veriyi kendiliğinden açıklamakla yükümlü olmadığını; ancak verdiği bilgilerin, özel koşullar sebebiyle taşınmazın gelir kapasitesi hakkında gerçeğe aykırı veya yanıltıcı bir izlenim doğurması hâlinde, karşı tarafın kararını etkileyebilecek nitelikteki bu hususları dürüstlük kuralı gereği açıklamakla yükümlü olduğunu belirtmiştir. Ayrıca Mahkeme, tarafların sözleşmede özel olarak kararlaştırdıkları bilgilendirme yükümlülüklerinin, sözleşme öncesi borç ilişkisinden doğan genel aydınlatma yükümlülüğünün kapsamını aşabileceğini ve bu tür bir yükümlülüğün ihlali hâlinde sözleşmesel sorumluluğun (BGB § 280 Abs. I) gündeme geleceğini vurgulamıştır. Ayrıca alıcının due diligence incelemesi yapmış olması, satıcının eksik bilgi sunması hâlinde müterafik kusur oluşturmayacağı belirtilmiştir.

[426] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 252; Alman Federal İş Mahkemesi, 1957 tarihli emsal kararında, tarafların müzakere aşamasında birbirlerini aydınlatma borcu altında olduğunu kabul etmekle birlikte; bu borcun, taraflardan birinin kendi öngörebileceği riskleri karşı tarafa yüklemesine imkan tanımayacağını vurgulayarak aydınlatma yükümlülüğüne dengeli bir sınır çizmiştir. Bkz.: BAG. (12.12.1957). 2 AZR 574/55. Trieschmann, s. 58 vd.

dürüstlük kuralı ile bağdaşmaz. Bu nedenle, sözleşme öncesi güven ilişkisinin varlığı, karşı tarafın her türlü bilgiyi kendiliğinden açıklamasını zorunlu kılmadığı gibi, bilgi edinme imkânı bulunan tarafın tamamen pasif bir konumda kalmasını da haklı göstermez. *Culpa in contrahendo* sorumluluğunun doğumu bakımından, karşı tarafın aydınlatma yükümlülüğünün kapsamı ile diğer tarafın kendi kendine bilgi alma yükümlülüğü, somut olayın koşulları dikkate alınarak birlikte değerlendirilmelidir.[427] Kimse, kendi ihmaliyle öğrenmediği bir bilgi nedeniyle karşı tarafın sorumluluğuna gidemez.

1.4.2.1.2.3. Doğru Davranma Yükümlülüğü

Doğru davranma yükümlülüğü, tarafların birbirlerini doğru bilgilendirmelerini sağlayan aydınlatma ödevini de bünyesinde barındırmakla birlikte, dürüstlük kuralının müzakere sürecindeki tüm yansımalarını kapsayan daha genel bir çatı kavram niteliğindedir. Bu çerçevede tarafların, karşı tarafı korkutucu veya baskılayıcı davranışlardan kaçınmaları, sözleşmenin geçerliliğini etki edecek bilgileri karşı tarafla paylaşmaları,[428] edindikleri gizli bilgileri ifşa etmemeleri,[429] dürüstlük kuralına aykırı şekilde rakiplerle anlaşmalar yapmamaları gerekmektedir. Gerçekte mevcut olmayan niteliklerin varmış gibi gösterilmesi suretiyle dürüstlük kuralına aykırı olarak bir sözleşmenin kurulmasının sağlanması veya daha yüksek bir menfaat elde edilmeye çalışılması tipik doğru davranma yükümlülüğüne aykırı davranışlardandır. İnal bu durumu *"yanlışa dayalı olarak meydana getirilebilen bir güven duygusunun uyandırılmasından kaçınma ödevi"* olarak isimlendirmiştir.[430]

---

[427] Tercier/ Pichonnaz/Develioğl0u, s. 197-199.

[428] Ulusan, s. 21; Yarg. 13. HD. (13.11.1995). E. 1995/9375, K. 1995/9860. İnal, s. 67.: Kararda; taraflardan birinin, memur olduğunu gizleyerek ticari sözleşme kurması hâlinde, sözleşmenin geçersizliğine sonradan dayanmasının dürüstlük kuralıyla bağdaşmayacağını kabul etmiştir. Kararda, memurların ticaret yapmasının yasak olması nedeniyle yapılan sözleşmenin ve anlaşılan cezai şartın başlangıçtan itibaren geçersiz olduğu belirtilmekle birlikte, sözleşme görüşmeleri sırasında karşı tarafı yanıltacak şekilde memuriyet durumunun gizlenmesinin, *culpa in contrahendo* kapsamında dürüst davranma yükümlülüğünün ihlali oluşturduğu vurgulanmıştır. Bu nedenle Yargıtay, sözleşmenin geçersizliğine rağmen, dürüstlük kuralına aykırı davranan tarafın, sözleşmenin ifa edilmemesi nedeniyle karşı tarafın uğradığı zararları tazminle sorumlu tutulması gerektiği sonucuna varmıştır.

[429] Käuffer, s. 52; MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 47.

[430] İnal, s. 457; Özellikle iş sözleşmesinin kurulmasına yönelik görüşmeler aşamasında, işçi bakımından dürüst davranma yükümlülüğünün ihlali, işverenin hukuka uygun sorularına gerçeğe aykırı cevap verilmesi hâlinde gündeme gelmektedir. İşveren bakımından yükümlülük ihlalleri ise uygulamada daha çok, sözleşme görüşmeleri sırasında işletmenin içinde bulunduğu ekonomik sıkıntıların veya iş güvencesini

Taraflar bu aşamada çoğu zaman birbirlerinin malvarlığına, ticari sırlarına veya kişisel değerlerine temas eden bir güven ilişkisi içerisine girerler. Özellikle § 311 Abs. 2'de yer verilen "emanet etme" *(Anvertrauen)* olgusu kapsamında, taraflardan birinin karşı tarafa henüz sözleşme kurulmadan önce teknik bilgi, ticari sır, iş planı, müşteri portföyü veya tasarım gibi değerli veriler açıklaması mümkündür.[431] Bu tür bilgilerin, sözleşme hiç kurulmadığı hâlde karşı tarafça kendi çıkarı doğrultusunda kötüye kullanılması durumunda, artık yalnızca masraf zararından değil, güven ilişkisinin ihlalinden doğan bağımsız bir zarardan söz edilir.[432] Nitekim Alman Federal Mahkemesi de sözleşme öncesinde açıklanan bilgilerin karşı tarafça izinsiz biçimde kullanıldığı durumlarda bu sorumluluk temelini kabul etmektedir.[433]

1.4.2.1.3. Kanunda Sözleşme Öncesi Sorumluluğa İşaret Eden Düzenlemeler

Türk-İsviçre hukukunda, Alman hukukunun aksine *culpa in contrahendo* sorumluluğunu kanunda doğrudan düzenleyen bir hüküm yoktur. Ancak gerek öğretide gerek yargı uygulamasında, sözleşme öncesi görüşmeler sırasında taraflar arasında kurulan güven ilişkisine dayalı olarak belirli sadakat, özen ve koruma yükümlülüklerinin doğduğu kabul edilmektedir.[434] Türk hukukunda taraflar arasında, hukuki işlemden bağımsız fakat salt

---

etkileyecek risklerin karşı taraftan gizlenmesi hâllerinde tartışılmaktadır. Bkz.: Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 199; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 8.

[431] MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 47; Örneğin bir iş görüşmesi esnasında genelde işveren kendisi ya da işin niteliğine ilişkin kısa bilgiler verse de bazen belli bir projede görev alması için (insansız hava aracı veya yerli otomobil üretimi gibi) gerçekleştirilen mülakatlarda, iş görüşmesine gelen adaylara projenin detaylarına ilişkin daha ayrıntılı bilgilerin verilmesi söz konusu olabilir. Bu bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılması halinde de *culpa in contrahendo* gündeme gelir. Bkz; Güçlü, s. 114.

[432] Kılıçoğlu, s. 122-123; Avrupa Topluluğu ülkeleri için düzenlenen Sözleşmeler Avrupa Kodu'nun (Code Européen des Contrats) 7. paragrafında sözleşme görüşmeleri esnasındaki bilgilendirme yükümlülüğünden; 8. Paragrafında ise sır saklama yükümlülüğünden bahsedilmiştir. 7. paragrafta; *"Görüşmeler sırasında, taraflardan her biri, bildiği veya bilmesi gereken ve diğer tarafın sözleşmenin geçerliliğini ve sözleşmeyi yapma menfaatini anlamasına olanak tanıyan her türlü fiili ve hukuki durumu diğerine bildirmekle yükümlüdür. Bilgi vermemenin veya yanlış ya da eksik beyanda bulunmanın söz konusu olması halinde, eğer sözleşme yapılmamışsa veya geçersiz kılınmışsa, iyi niyete aykırı hareket eden taraf, Madde 6'nın 4. fıkrasında öngörülen ölçüde diğerine karşı sorumlu olur. Eğer sözleşme yapılmışsa, yargıcın hakkaniyete uygun göreceği miktarı iade etmekle veya tazminatı ödemekle yükümlüdür; diğer tarafın sözleşmeye hata nedeniyle itiraz etme hakkı saklıdır."* 8. paragrafta ise *"Taraflar, görüşmelerin ilerleyişi sırasında gizli olarak edindikleri bilgileri ihtiyatlı (gizli) bir şekilde kullanmakla yükümlüdürler. Bu yükümlülüğe uymayan taraf, diğer tarafın uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür ve ayrıca gizli bilgiden haksız bir menfaat sağlamışsa, kendi zenginleşmesi ölçüsünde diğer tarafı tazmin etmekle de yükümlüdür."* Denilerek sözleşme öncesi sorumluluğa yer verilmiştir: Gandolfi, Giuseppe. (Coordinatteur.). (2004). *Avant-projet de code européen des contrats*. (https://www.trans-lex.org/450100/#head_11). E.T.: 01.12.2025.

[433] BGH. (16. 12. 2004). I ZR 69/02. *NJW 2005, 1503.* (www.beckonline.de). E.T.: 14.10.2025.

[434] Nomer, *(Borçlar),* 458; Kayıhan/Ünlütepe, s. 55.

sosyal teması aşan özel bir güven ilişkisinin varlığına işaret eden çeşitli düzenlemeler mevcuttur.

TBK md. 35 bu maddelerden biri olarak değerlendirilebilir. İlgili hükümde yanılan, kendi kusuruyla yanılması sebebiyle iptal hakkını kullandığı takdirde, karşı tarafın bu sebeple uğradığı zararı gidermekle yükümlü kılınmıştır. Bu yükümlülük ortada bir sözleşme olmadığı için, çünkü iptal edilmiştir, sözleşme sorumluluğu değildir. Haksız fiil unsurları oluşmadığı için haksız fiilden de söz edilemez. Bu durumda bu sorumluluğun sözleşme öncesi sorumluluğa dayandırılması akla en yatkın çözümdür.[435] Gümüş, davranışları sebebiyle sözleşmenin geçersiz olmasına neden olan tarafın bu nedenle karşı tarafın malvarlığında meydana getirdiği zararı karşılama yükümlülüğünü, *culpa in contrahendo*'nun alt başlıklarından biri olarak ifade ettiği *"geçersizlik sorumluluğu"* olarak adlandırmıştır.[436]

TBK md. 44/II'de yer verilen, temsil yetkisi sonlanan temsilciden yetki belgesini geri almayıp da üçüncü kişilerin bu sebeple zarara uğramasına neden olan temsilcinin bu zararı giderim yükümlülüğü de kimi kaynaklarda sözleşme öncesi sorumluluk kapsamında değerlendirilmiştir.[437] TBK md. 27/I kapsamında başlangıçtaki imkânsızlık

---

[435] Eren, s. 1282; Kayıhan/Ünlütepe, s. 58; Nomer, *(Borçlar),* 461; Kılıçoğlu benzer yaklaşımı TBK md. 39/II için de ifade etmiş, oradaki tazminat ödeme yükümlülüğünü de sözleşme öncesi sorumluluğa dayandırmıştır: Kılıçoğlu, s. 124; Nitekim sözleşme öncesi güven ilişkisine dayalı sorumluluğun tarihsel kökeni Alman hukukunda açık biçimde izlenebilmektedir. Bu bağlamda öğretide sıklıkla atıf yapılan *Telgraf Davası*'nda (OLG Köln, 29.07.1856), taraflardan birinin irade beyanının telgraf ofisi tarafından karşı tarafa hatalı şekilde iletilmesi üzerine, beyan sahibi olan taraf beyanını geri alabilmiştir. Bununla birlikte Jhering'e göre, karşı taraf kusuru veya ihmali bulunmaksızın bu beyana güvenerek hareket etmiş olduğundan, beyanı geri alan taraf, karşı tarafın bu güvene dayanarak uğradığı menfi zararın tamamını tazmin etmekle yükümlüdür. Bu karar ve Jhering'in değerlendirmesi, taraflar arasında henüz bağlayıcı bir sözleşme kurulmamış olsa dahi, karşı tarafta bağlayıcı bir borç ilişkisi varmış izlenimi yaratan dikkatsiz davranışların yani kişinin kendi yanılgısının, güven sorumluluğu kapsamında tazminat yükümlülüğü doğurabileceğini ortaya koymaktadır. Bkz: Garofalo, s. 81; Falk, Ulrich/Luminati, Michele/ Schmoeckel, Matthias. (2008). *Fälle aus der Rechtsgeschichte.* München: C.H. Beck. s. 257 vd.

[436] Gümüş, *(Güven),* s. 38; Gümüş aynı zamanda TBK md. 35 ve TBK md. 47'de ele alınan ve genel itibariyle culpa in contrahendo sorumluluğu çerçevesinde kabul edilen sorumluluk hallerinin, artık bağımsız olarak varlığı kabul edilen güven sorumluluğu gibi genel bir sorumluluk başlığı altında değerlendirilmesi gerektiğini ifade etmiştir. Bkz.: Gümüş, *(Borçlar),* s. 642.

[437] Eren, s. 1282; Kayıhan/Ünlütepe, s. 58; Nomer, *(Borçlar),* 461; Benzer şekilde TBK md. 27 gereği başlangıçtaki imkansız sebebiyle kesin hükümsüz hale gelen sözleşmeden ötürü bu imkansızlığı bilen tarafın karşı tarafı bilgilendirmemesi durumunda zararını karşılaması gerektiğine ilişkin sorumluluğun kaynağının da sözleşme öncesi yükümlülük olduğunu ifade etmiştir. TBK md. 47/I, TMK md. 452/I hükümlerinde de bu sorumluluğun izlerine rastlandığına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Kılıçoğlu, s. 125. Bu çerçevede Yargıtay, geçersiz sözleşmelerde daha önce yerine getirilmiş edimlerin iadesi konusunda kanunda bir boşluk bulunduğunu kabul etmekte; söz konusu boşluğun ise sözleşme öncesi sorumluluğa

nedeniyle sözleşmenin kesin hükümsüz sayıldığı hâllerde, taraflardan birinin bu imkânsızlığı biliyor veya bilmesi gerekiyorsa kusurlu olduğu kabul edilir. Bu durumda söz konusu davranışın sözleşme öncesi sorumluluk kapsamında değerlendirilmesi gerekir. Dolayısıyla zarar gören tarafın, güveninin boşa çıkması nedeniyle uğradığı menfi zararının tazmini gündeme gelir.[438]

4857 sayılı İş Kanunu md. 25/II-a bendi uyarınca, işçinin iş sözleşmesi yapılırken işvereni yanıltması, özellikle işin esaslı noktalarından biri hakkında gerçeğe aykırı beyanda bulunması hâlinde, işveren bakımından derhal ve haklı fesih imkânı doğmaktadır. Bu düzenleme, her ne kadar normatif olarak "iş sözleşmesinin feshi" başlığı altında yer alsa da dayandığı vakıa itibarıyla sözleşmenin kurulmasından önceki döneme ilişkindir. Sadece öngörülen yaptırım olarak *culpa in contrahendo* sorumluluğu için alışılagelmiş olan tazminat yükümlülüğünün yanı sıra sözleşmenin kurulduğu varsayımda haklı nedenle fesih olarak düzenlenmiştir. Ancak bu normatif tercih, ihlalin hukuki niteliğini değiştirmemekte; ihlalin kaynağının hâlen sözleşme öncesi dönemdeki dürüstlük kuralına aykırı davranış olduğu gerçeğini ortadan kaldırmamaktadır.[439]

1.4.2.1.4. Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Sorumluluğun Hukuki Niteliği

Sözleşme öncesi kusurun giderilmesine ilişkin hangi hükümlere başvurulması gerektiğini belirleyebilmek için önce bu sorumluluğun hukuki niteliğini tespit etmek gerekir. Doktrinde bir kısım yazar; sözleşme öncesi sorumluluğun bir tür haksız fiil sorumluluğu olduğunu savunmaktadır. [440] İlk bakışta bu tür yükümlülüklerin ihlali halinde, taraflar arasında bir sosyal temas bulunsun ya da bulunmasın, haksız fiilin unsurları gerçekleşmişse doğrudan haksız fiil sorumluluğunun gündeme geleceği düşünülebilir.[441]

---

atıfla, sözleşmeye ilişkin hükümler esas alınarak doldurulabileceğini belirtmektedir: Yarg. HGK. (11.06.2003). E. 2003/13-414,K. 2003/410. (www.kazanci.com.tr). E.T.: 14.11.2025.

[438] Eren, s. 1283.

[439] Ertürk Arslan, s. 201 vd.

[440] Kılıçoğlu, s. 128; Keller, Max. (1949). *Das Negative Interesse im Verhaltnis zum positiven Interesse.* Diss. Zürich. s. 101; Demircioğlu, s. 99 vd.; Yalman, *(Sözleşme),* s. 50.

[441] İsviçre Federal Mahkemesi, öğretide yoğun tartışmalara konu olan ve Kaşak tarafından da ele alınan bir kararında, *culpa in contrahendo*'dan doğan sorumluluğa haksız fiiller için öngörülen daha kısa zamanaşımı süresinin uygulanması gerektiği yönünde hüküm kurmuştur. Mahkeme bu yaklaşımını, güven sorumluluğuna sözleşmesel sorumluluk için öngörülen on yıllık zamanaşımı süresinin tatbik edilmesi hâlinde, zarar görenin zararı ve sorumlu kişiyi öğrenmiş olmasına rağmen, karşı tarafın son derece uzun bir süre boyunca tazminat talepleriyle karşı karşıya kalmasının makul ve hakkaniyete uygun olmayacağı

Bu görüş, sözleşme görüşmeleri sırasında taraflar arasında ortaya çıkan ve özel bir yoğunluk taşıyan güven ilişkisinin göz ardı edilmesi ve özen yükümlülüğünün yalnızca genel bir çerçevede değerlendirilmesi nedeniyle eleştirilmektedir. [442]

Erbek, doktrinde genelde bu ayrıma gitmekten kaçınılsa da sözleşme görüşmeleri esnasında gerçekleşen bütünlük menfaati ihlalleri ile *culpa in contrahendo*'nun her zaman birebir aynı kavramlar olmadığını, bu nedenle haksız fiil olarak nitelendirilebilecek bütünlük ihlallerine haksız fiil hükümlerinin uygulanması gerektiğini, ancak her somut olayda doğrudan haksız fiil hükümlerine gidilmesinin isabetli olmayacağı ileri sürmüştür.[443] Bununla birlikte Antalya; söz konusu yükümlülük ihlali aynı zamanda zarar görenin kişi varlığına veya malvarlığına yönelen, bağımsız ve hukuka aykırı bir fiil niteliği taşıyorsa taleplerin yarışması ilkesi gereğince zarar görenin haksız fiil hükümlerine de (TBK md. 49 vd.) dayanabileceğini ifade eder.[444] İsviçre Federal Mahkemesi'nin yerleşik içtihadında da vurgulandığı üzere, dürüstlük ilkesine dayalı her güven ilişkisinin ihlali otomatik olarak haksız fiil anlamında hukuka aykırılık teşkil etmez. Bu tür davranışların TBK md. 49 kapsamında değerlendirilebilmesi için ek bir hukuka aykırılık unsurunun varlığı aranır.[445]

---

gerekçesine dayandırmıştır. Kaşak'a göre, sözleşme müzakereleri yürüten bir kişinin Art. 127 OR çerçevesinde on yıl boyunca tazminat sorumluluğu riski altında tutulması, hukukî güvenliğin temel gerekleriyle örtüşmemektedir. Bu nedenle yazar, *culpa in contrahendo'*dan doğan talepler açısından daha makul ve dengeli bir zamanaşımı süresine ihtiyaç bulunduğunu savunmaktadır. Bu noktada, Art. 60 OR'de öngörülen kısa vadeli zamanaşımı sisteminin taraflar arasındaki menfaat dengesine daha uygun bir çözüm sunduğunu ileri sürmektedir. Zira bu düzenleme uyarınca, zarar görenin zararı ve sorumluyu öğrendikten sonra bir yıl içinde dava açmasının ya da özellikle icra takibi yoluyla zamanaşımını kesmesinin beklenmesinin daha gerçekçi olduğu belirtilmektedir. Buna karşılık, zarara uğrayanın hem zararı hem zarar veren kişiyi bilmesine rağmen karşı tarafın uzun yıllar boyunca belirsiz bir sorumluluk tehdidi altında kalması ne hukukî güvenlik anlayışıyla ne de hakkaniyet düşüncesiyle bağdaştırılabilir. Bkz.: Kaşak, Fahri Erdem. (2013). İsviçre Federal Mahkemesi'nin Güven Sorumluluğunun Tâbi Olduğu Zamanaşımı Süresine İlişkin 13.5.2008 Tarihli (BGE 134 III 390) Kararı. *HBV-HFD*, *17(2).* 1803-1812.

[442] Arıkan, s. 80-81; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 122; Fikentscher/Heinemann da bu gerekçeye eserinde koruma yükümlülüklerine aykırılık ile haksız fiil arasındaki farkı ortaya koyarken değinmiştir. Bkz.: s. 31.

[443] Erbek Odabaşı, s. 134.

[444] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 257; İnal, s. 125 vd.

[445] BGE 121 II 350-354. Aktaran: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 257.

Sözleşme öncesi görüşmelerin esasında dürüstlük kuralına dayanan koruma yükümlülüklerine aykırılıktan doğan başka bir sorumluluk kaynağı olduğu[446] ancak bu görüşmeler sırasında ortaya çıkan uyuşmazlıkların, haksız fiil hükümleri yerine sözleşme hukuku çerçevesinde çözümlenmesi gerektiğini diğer bir değişle sözleşmesel sorumluluk rejimine tâbi tutulması gerektiğini savunan görüşler çoğunluktadır.[447] Üstelik Yargıtay'ın da bu doğrultuda pek çok kararı mevcuttur.[448]

Bahsi geçen görüşe göre, bu sorumluluk rejimi; haksız fiil nedeniyle doğan sorumluluktan taraflar arasında mevcut olan özel bir hukuki bağ ile ayrılır. Sözleşmesel sorumluluktan ise, taraflarca hukuki işlem yoluyla üstlenilmiş bir edim yükümlülüğünün bulunmaması sebebiyle farklılaşır.[449] Bu şekilde sadece koruma yükümlülüklerinin söz konusu olduğu ilişkilere, edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkisi *(Nicht leistungsbezogenes Schuldverhältnis)* denir.[450] Bu borç ilişkisi, tarafların arasında bahsettiğimiz sözleşme görüşmeleri veya sosyal temas neticesinde doğan ve taraflar arasında sadece koruma yükümlülüklerinin olduğu kabul edilen ilişkilerdir.[451] Edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkisinin kaynağı doğrudan; dürüstlük ve güven ilkesidir.[452]

Sözleşme öncesi sorumluluğun kaynağı belirlenirken ortada henüz kurulmuş bir sözleşmenin bulunmaması veya sözleşmenin kurulmuş olsa dahi taşıdığı sakatlık

---

[446] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, 475 vd.; Bu sorumluluğu direkt *culpa in contrahendo* sorumluluğu olarak adlandıran görüş için bkz.: Kayıhan/Ünlütepe, s. 56; Güven sorumluluğu kapsamında değerlendiren görüş için bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 244; Eren, s. 44 vd.

[447] Kayıhan/Ünlütepe, s. 56; Nomer, *(Borçlar),* 459; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 244; Garofalo, s. 85; Erbek Odabaşı, s. 110-111; Yılmaz, Hamdi. (1985). Sözleşme Görüşmelerinde Kusur "Culpa In Contrahendo" ve Sorumluluğun Hukuksal Niteliğinde Yeni Görüşler. Yargıtay Dergisi, 11(3). s. 249-251. Aktaran: Arıkan, s. 83 ve Durak, s. 265; Tunçomağ, Kenan. (1976). *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1.* İstanbul: Sermet Matbaası. s. 211; Ören, s. 5; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 122; İnal, s. 457; Akçaal, s. 61; Güçlü, s. 113.

[448] Bahsi geçen kararlarda özellikle, sözleşme görüşmelerindeki kusurdan doğan sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğu arasındaki ayrım netleştirilmiştir. Buna göre, gereksiz yere görüşmeleri sonlandırma, sözleşmenin geçersizliğine yol açma ya da yanıltıcı bilgi sunma eylemleri, taraflar arasındaki ilişkinin gönüllü bir güven bağına dayanması sebebiyle genel haksız fiil hükümleri kapsamında değerlendirilemez. Zira haksız fiil, mağdurun sadece zarara uğratılmama konusundaki genel ve soyut güvenini ihlal eden rastlantısal bir ilişkiye işaret ederken, sözleşme öncesi ilişki rastlantısal değil bilinçli ve özel bir güven bağı kurar. Kararlar için bkz.: Yarg. 13. HD. (08.12.2011). E. 2011/11238, K. 2011/18434; Akçura, s. 314 vd.; Yarg. 13. HD. (17.10.2005). E. 2005/15280, K. 2005/8367; Yarg. HGK. (01.12.2010). E. 2010/13-593, K. 2010/623, (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 29.11.2025.

[449] İnal, s. 457; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 1-2.

[450] Eren, s. 43 vd.

[451] Eren, s. 44 vd.; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 122.

[452] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, s. 475; Eren, s. 45.

nedeniyle kesin hükümsüz ya da iptal edilebilir olması hâllerinde doğrudan sözleşmeye aykırılıktan söz edilemeyeceği açıktır. [453] Bu nedenle söz konusu sorumluluğun açıklanabilmesi için edimden bağımsız bir borç ilişkisinin varlığının kabul edilmesi gerekir. Bununla birlikte taraflar arasında sosyal temas sonucunda geçerli bir sözleşme kurulması hâlinde, daha önce kanundan doğan ve edimden bağımsız nitelik taşıyan bu borç ilişkisinden kaynaklanan yükümlülüklerin akıbeti konusunda doktrinde tam bir görüş birliği bulunmamaktadır. Bu noktada iki temel görüş ileri sürülmektedir.[454]

Larenz'in geliştirdiği ilk yaklaşım olan dönüşüm teorisine göre; sözleşmenin kurulmasıyla birlikte, taraflar arasında halihazırda mevcut olan yasal nitelikteki koruma yükümlülükleri nitelik değiştirerek sözleşmesel yükümlülüklere dönüşmekte ve sözleşmesel borç ilişkisi içerisinde erimektedir.[455] Dolayısıyla bu teori, koruma yükümlülüklerinin sözleşmesel niteliğini, sözleşmenin geçerli bir şekilde kurulmasına bağlar. Ancak bu kabul, beraberinde ciddi bir mantıksal çelişkiyi getirmektedir. Zira müzakere aşamasındaki somut yükümlülüklerin, ileride kurulacak sözleşmenin bir "ön etkisi" olarak değerlendirilmesi, sebep-sonuç ilkesi gereği reddedilmelidir. Aksi takdirde, müzakere aşamasındaki hukuki etkilerin sebebinin, henüz gerçekleşmemiş ve gerçekleşeceği de kesin olmayan gelecekteki bir sözleşmeye bağlı olduğu varsayılmış olur.[456] Eğer sözleşme kurulmazsa veya geçersizse, bu teoriye göre yükümlülükler dönüşemez ve ortada kalır. Bu durumda teori, çelişkili bir şekilde tekrar *culpa in contrahendo* gibi başka kurumlara başvurmak zorunda kalır.[457]

Canaris geliştirdiği birlik teorisinde koruma yükümlülüklerinin; *culpa in contrahendo*, sözleşmenin müspet ihlali, art etkili yan yükümlülükler ve üçüncü kişi lehine koruyucu etkili sözleşme gibi görünüm biçimlerinde, sözleşmeden bağımsız bir hukuki temele dayandığını savunur. Bu yaklaşıma göre söz konusu yükümlülükler, taraflar arasında bir

---

[453] Eren, s. 45.
[454] Hoffmans, s. 131; Eren, s. 45; Ancak bu yaklaşımlar, her ne kadar tüm koruma yükümlülüklerini kapsayacak şekilde kurgulanmış olsa da sözleşme öncesi kusur sorumluluğunu da bünyesine dâhil etmesi ve ayrımın, görüşmelerin sonunda geçerli bir sözleşmenin kurulup kurulmadığına göre yapılması nedeniyle, incelemenin özellikle *culpa in contrahendo* bağlamında yürütülmesinin yerinde olacağını göstermektedir. Bkz.: Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 200.
[455] Larenz, (Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I). s. 14, 112.
[456] Käuffer, s. 9.
[457] Hoffmans, s. 132.

sözleşmenin bulunup bulunmamasından bağımsız olarak münhasıran hukuk düzeninin öngördüğü ve BGB § 242'de ifadesini bulan dürüstlük ve güven ilkesinden kaynaklanan, kendine özgü bir hukuki ilişkiden *(Schutzverhältnis)* doğar.[458]

Sözleşme öncesi davranış yükümlülüklerinin somutlaşması, bu yükümlülüklerin müstakbel sözleşmeden neşet ettiği anlamına gelmez; aksine bu yükümlülükler bizzat hazırlık ilişkisinin kendi doğasına dayanır. Hazırlık ilişkisi ve daha sonra kurulacak olan sözleşme, birbirinden bağımsız iki ayrı aşamadır.[459] Kanaatimizce birlik teorisi, koruma yükümlülüklerinin kaynağını sözleşme iradesinden ayırıp doğrudan BGB § 242'ye dayandırdığı için; sözleşme görüşmeleri kesilse, sözleşme geçersiz olsa veya hiç kurulmasa bile, bu yasal koruma ilişkisinin devam ettiğini dogmatik olarak daha tutarlı bir şekilde açıklar.

Böylece *culpa in contrahendo*, en azından koruma yükümlülükleriyle sınırlı hukukî işlemden doğan borç ilişkilerine yakın konumlandırılır. Nitekim Alman hukukunda sözleşme öncesi yükümlülükleri ele alan BGB § 311 Abs. II hükmün başlığında yer alan *"hukukî işlem benzeri borç ilişkisi" (rechtsgeschäftsähnliche Schuldverhältnisse)* kavramı bunu açıkça ortaya koymaktadır. [460] Sonuç olarak bizim de katıldığımız ve öğretide de hâlâ baskın olarak kabul gören görüşe göre *culpa in contrahendo,* yan yükümlülük sorumluluğunun sözleşme öncesi kısmı olarak güvenin korunması düşüncesinden türetilen sözleşmesel bir borç ilişkisidir.[461]

---

[458]Canaris, *(Vertragsverletzung)*, s. 475, 479 vd.; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 256; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 540; Koruma yükümlülükleri için ileri sürülen bu görüşün *culpa in contrahendo* için de düşünülmesi mümkündür. Bkz.: Hoffmans, s. 131; BGH. Düsseldorf. (10.06.1964). VIII ZR 294/62. NJW 1964, 2009. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025; Akçaal, s. 118; Serozan, *(Edimden Bağımsız)*, s. 121.

[459] Käuffer, s. 9.

[460] Kamp, s. 58; İnal, s. 184.

[461] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 256; İnal, s. 86; Fleischer, Holger. (2001). Informationsasymmetrie im Vertragsrecht. Eine rechtsvergleichende und interdisziplinäre Abhandlung zu Reichweite und Grenzen vertragsschlußbezogener Aufklärungspflichten. (Auf. 1.). München: Beck. s. 417; Canaris, (Vertrauenshaftung), s. 442 vd.; MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 52; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 3; Yargıtay da 2020 yılında vermiş olduğu bir kararında *culpa in contrahendo* sorumluluğunun kapsamını ve hukuki niteliğini ayrıntılı şekilde açıklamış; bir kişinin davranışlarıyla, başkalarında yarattığı haklı beklentiler nedeniyle aralarında bir güven ilişkisi kurulduğunu, bu güven ilişkisinden de herhangi bir sözleşme ilişkisinin doğması gerekmediği için taraf iradesinden bağımsız yasal bir sorumluluk doğduğu ve güven sorumluluğunun Türk-İsviçre hukukundaki dayanağının dürüstlük kuralı olduğu ve edim yükümünden bağımsız yasal bir borç ilişkisine dayandığı, bu sorumluluğun varlığından söz edebilmek için sözleşmenin tüm unsurları ile kurulmuş olmasının veya geçerli bir sözleşme olup

1.4.2.1.5. Alman Hukukunda Sözleşme Öncesi Görüşmelerden Doğan Kusur Sorumluluğunun Hukuki Nitelendirmesi

Sözleşme öncesi müzakere aşamasında ortaya çıkan koruma yükümlülüklerinin hukuki niteliğini ve bunların ihlali hâlinde uygulanacak sorumluluk rejimini açıklamak amacıyla başvurulan dönüşüm ve birlik teorileri, özellikle 2002 reformu öncesinde mevcut kanun boşluğunu doldurmak için doktrinde yoğun biçimde tartışılmıştır.[462] Bununla birlikte, bu teorilerin koruma yükümlülüklerinin tamamını kapsayacak şekilde kurgulanmış olmalarına rağmen, sözleşme öncesi kusur sorumluluğunu da aynı sistem içinde değerlendirmeleri ve ayrımı, görüşmelerin sonunda geçerli bir sözleşmenin kurulup kurulmadığı ölçütüne bağlamaları, konunun özellikle *culpa in contrahendo* çerçevesinde ele alınmasını gerekli kılmaktadır. [463]

Alman hukukunda 1 Ocak 2002 tarihinde yürürlüğe giren Borçlar Hukuku Reform Kanunu (*SchRModG*) ile birlikte, sözleşme kurulmadan önceki koruma yükümlülüklerinin hukuki niteliğine ve taraflar arasında meydana gelen zararların hangi hukuki rejime tabi olacağına ilişkin bu teorik tartışma, pozitif hukuk düzenlemeleriyle yeni bir boyuta taşınmıştır. Kanun koyucu, BGB § 311 Abs. II ve 3 düzenlemesiyle, sözleşme görüşmelerine başlanması veya benzeri bir güven ilişkisinin kurulmasıyla birlikte, taraflar arasında BGB § 241 Abs. II anlamında bir borç ilişkisinin doğduğunu açıkça hükme bağlamıştır.[464] Bu düzenleme, *"Birlik Teorisi"*nin savunduğu, sözleşmeden bağımsız koruma yükümlülüğü ilişkisi fikrine yaklaşır görünse de kanun koyucu bu ilişkiyi yasal bir borç ilişkisi olarak değil, sözleşmesel bir güven ilişkisi olarak kurgulamıştır.

BGB § 311 Abs. II'ye göre bir borç ilişkisi, sözleşme kurulmadan önce de özellikle; sözleşme görüşmelerinin başlatılması, bir sözleşmenin kurulmasının hazırlanması, benzer nitelikte bir hukuki ilişkinin tesis edilmesi ya da bir kimsenin, diğer tarafa güven telkin

---

olmadığının da bir önemi bulunmadığı belirtilmiştir: Yarg. 9. HD. (17.09.2020). E. 2016/20712, K. 2020/8343, (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 29.11.2025.

[462] Hoffmans, s. 131.

[463] Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 200.

[464] Fikentscher/Heinemann, s. 67; ErfK/Preis BGB, § 611a, Rn. 283; Koch, *(Vorvertragliche Pflichten)*, Rn. 1.

edecek ve onun hakları, hukuki değerleri veya menfaatleri üzerinde etki yaratacak şekilde davranması hâllerinde doğabilmektedir. Buna göre borç ilişkisi, yalnızca geçerli bir sözleşmenin kurulmasıyla değil, taraflar arasında güven ilişkisi doğurmaya elverişli hukuki temasların tesis edilmesiyle de ortaya çıkabilmektedir.[465] Bu düzenleme ile birlikte, sözleşme öncesi sorumluluk Alman hukukunda açık bir normatif dayanağa kavuşturulmuştur. Buna göre talep hakkının normatif temeli BGB §§ 311 Abs. II, 241 Abs. II, 242 hükümlerinden oluşan norm zinciri olarak kabul edilmiş, yaptırım olarak ise 280 Abs. I'e işaret edilmiştir.[466]

Dolayısıyla *culpa in contrahendo* ile henüz asıl sözleşme kurulmadan taraf iradelerinden bağımsız şekilde doğan ve bu yönüyle kanunî nitelik taşıyan özel bir müzakere ilişkisi söz konusu olur.[467] Karşılıklı güven içeren bu hukuki temasın kurulmasıyla birlikte dürüstlük kuralına dayalı koruma ve özen yükümlülükleri doğmakta; böylece sözleşme öncesi dönemde meydana gelen zararlar da sözleşmeye benzer bir sorumluluk rejimi içinde değerlendirilme imkânına kavuşmaktadır.[468] Klasik doktrinde bu ilişkinin kabul gerekçesi *"kendisine güven duyulanın bu güveni temin etmesi" (Gewährung des in Anspruch genommenen Vertrauens)* olarak açıklanır.[469]

---

[465] İnal, s. 453; Fikentscher/Heinemann, s. 67; Nitekim BGB § 311 Abs. II (ve Abs. 3) hükümleri, sözleşme hukuku ile haksız fiil hukuku arasında mevcut olan sorumluluk boşluğunu doldurarak, özellikle ihmali malvarlığı zararlarını da kapsayan daha ağır sözleşmesel sorumluluk rejimini (§ 280 Abs. I ve § 278 BGB) sözleşme görüşmeleri aşamasına taşımaktadır. Bkz.: MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 1-2.

[466] Lorenz, s. 399; Kılıçoğlu, s. 124; Benecke, Martina. (2004). § 34 Begründung eines vorvertraglichen Schuldverhältnisses durch Anbahnung des Vertrages, Rn. 1. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck; Fikentscher/Heinemann, s. 67; Koch, *(Vorvertragliche Pflichten)*, Rn. 1.

[467] Volens, s. 178; Kamp, s. 60; MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 50; Normun lafzı, yalnızca sosyal bir temastan farklı olarak açıkça bir "işlem teması"nı şart koşmaktadır. Bu, özellikle bir sözleşmenin kurulmasına yönelmeyen işlem temaslarını ifade eder. Tarafların, temasın kurulmasına ilişkin herhangi bir türde karşılıklı rızasının ya da hatta bir hukukî bağlanma iradesinin bulunması da gerekli değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 301.

[468] BeckOK BGB/Spickhoff VO (EG) 593/2008 Art. 12 Rn. 20, 21; BGH OLG Hamburg. (26.07.2004). VIII ZR 273/03. *NJW-RR 2005,* 206. (www.beckonline.de). E.T.: 05.11.2025; Nomer, *(Borçlar),* 459; Erbek Odabaşı, s. 110; Akçura, s. 311; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 249; Kılıçoğlu, s. 128; İnal, s. 155; Dürüstlük kuralının yanı sıra taraflar da sözleşmesel olarak sözleşme görüşmeleri aşamasını düzenlemek adına *"görüşme sözleşmeleri"* adı verilen, görüşmeler esnasında başka biriyle görüşme yapmamaya, görüşmeler sırasında öğrenilen bilgileri üçüncü kişilerle paylaşmamaya veya hazırlık aşamasını da ücretlendirmeye ya da kurulacak sözleşmeye ilişkin şekil şartı belirlemeye yönelik iradesel yükümlülükler getirebilir. Bkz.: Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 197. Ne var ki sözleşme öncesi görüşmeleri düzenlemek adına taraflarca kararlaştırılmış olan bu yükümlülükler, dürüstlük kuralına uygun davranma yükümlülüğüyle yarışamaz ve dürüstlük ilkesini dışlayacak veya onunla çelişecek şekilde yorumlanamaz.

[469] Canaris, *(Vertragsverletzung*), s. 476;

Böylece modern Alman hukukunda, sözleşme öncesi, sözleşme sırasındaki koruma yükümlülükleri ve sözleşme sonrası art etkili yükümlülükler (*post-contractual duties*); kaynağını BGB § 241 Abs. II'deki tarafların birbirlerinin hak ve menfaatlerini gözetme yükümlülüğünden alan bütünleşik bir sorumluluk rejimi altında toplanmıştır.

Hoffmans da 2002 tarihli revizyon öncesi, koruma yükümlülüklerinin hukuki niteliğinin tek bir sorumluluk kategorisine indirgenemeyeceğini, aksine bu yükümlülüklerin içinde ortaya çıktıkları borç ilişkisinin türüne göre farklı bir hukuki karakter kazandığını savunmaktadır. Ona göre koruma yükümlülükleri, içerik bakımından sabit olmakla birlikte, dayandıkları hukuki zemin bakımından değişkenlik gösterir. Buna göre koruma yükümlülükleri; sözleşme öncesi temaslar veya sözleşmeden bağımsız ilişkiler çerçevesinde ortaya çıktıklarında münhasıran yasal bir borç ilişkisine dayanırken[470] geçerli bir sözleşmenin kurulmasıyla birlikte sözleşmesel borç ilişkisinin bünyesine dahil olur. Bu yaklaşım, koruma yükümlülüklerinin ne her durumda sözleşmeden türeyen yükümlülükler olarak kabul edilmesini ne de sözleşme kurulmuş olsa dahi zorunlu olarak yasal sorumluluk alanına itilmesini gerektirir. Böylece Hoffmann, hem *culpa in contrahendo* sorumluluğunun normatif temelini hem sözleşme süresince ve sözleşme sonrasında ortaya çıkan menfaat ihlallerinin neden farklı sorumluluk rejimleri altında değerlendirilebildiğini tutarlı ve çelişkisiz bir şekilde açıklamaktadır.[471]

Dolayısıyla Hoffmans'ın işaret ettiği ve koruma yükümlülüklerinin bukalemun gibi içinde bulunduğu yasal veya sözleşmesel ilişkiye göre şekil alması gerektiği yönündeki yaklaşım, bugün BGB § 241 Abs. II ve § 280 Abs. I 'nin şemsiyesi altında, yükümlülüğün kaynağının niteliğine göre uygulanması suretiyle pratik bir çözüme kavuşturulmuştur.

1.4.2.1.6. Sözleşme Öncesi Koruma Yükümlülüklerinin İhlalinin Sonuçları

Sözleşme öncesi görüşmelerdeki kusurun hukuki niteliği belirlendikten sonra, bu ihlale Türk hukukunda hangi hükümlerin uygulanacağının tespiti gerekir. Sözleşme öncesi kusur sorumluluğu, işlemsel temasın kurulduğu andan itibaren doğan, dürüstlük kuralı

[470] Käuffer, s. 6.
[471] Hoffmans, s. 133.

kaynaklı bir tazminat sorumluluğudur.[472] Doktrinde hâkim olan ve bizim de ayrıntılı olarak açıkladığımız görüşe göre, sözleşme öncesi görüşmelerden doğan kusur, sözleşmenin henüz kurulmamış olması sebebiyle klasik anlamda bir akit sorumluluğu niteliği taşımamakla birlikte; sözleşme kurma amacıyla başlatılan sosyal ilişki çerçevesinde kanundan doğan ve sözleşmeye benzer bir borç ilişkisine dayanmaktadır.[473] Bu kapsamda doktrinde bir kısım yazar, *culpa in contrahendo* sorumluluğunu, kaynak itibarıyla sözleşme dışı bir görünüm arz etse de ihlâl edilen yükümlülüğün niteliği ve korunan menfaat dikkate alındığında, sonuçları bakımından haksız fiil hükümleri (TBK md. 49 vd.) yerine sözleşmeye aykırılık hükümlerinin (TBK m. 112 vd.) kıyasen uygulanmasını gerektiren karma nitelikli bir sorumluluk türü olarak değerlendirilmektedir.[474]

Günümüzde giderek daha fazla kabul gören ve bizim de benimsediğimiz yaklaşıma göre, taraflar arasında henüz sözleşme ile kurulan bir bağlanma iradesi bulunmadığı durumlarda ortaya çıkan özel ilişkiye dayalı sorumluluğun, doğrudan ya da dolaylı biçimde sözleşmesel sorumluluk hükümlerine dayandırılması isabetli değildir. Bu nedenle sözleşme öncesi kusur sorumluluğu, haksız fiil sorumluluğu ile sözleşme sorumluluğu arasında yer alan, kendine özgü bir sorumluluktur. Bu nitelendirme sonucunda, uygulanacak hükümlere ilişkin kanundaki boşluk, her somut olayın özellikleri dikkate alınarak doldurulmakta; bu kapsamda sözleşmesel sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğuna ilişkin kurallar arasında kıyas yoluyla seçim yapılmaktadır.[475]

Culpa in contrahendo sorumluluğu, taraflar arasında henüz sözleşme kurulmadan önce gerçekleşen ihmal veya kusurlu davranışlar nedeniyle tarafların birbirine verdiği zararı ifade eden bir kavram olduğu için sözleşme kurulmadığı takdirde yaptırım olarak fesih veya dönme gibi alternatifler söz konusu olamaz. Bu sorumluluk neticesinde zarar gören

---

[472] Gümüş, *(Borçlar),* s. 641.
[473] Gümüş, *(Borçlar),* s. 645.
[474] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 40; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 244; Alman hukukuna göre sözleşme öncesi temasın gerçekleştiği bu aşamada henüz bir edim yükümlülüğünden söz edilemediği için burada BGB § 280 Abs. I anlamında "basit" tazminat gündeme gelirken ifanın gecikmesinden doğan tazminat (BGB § 280 Abs. II), ifa yerine tazminat (BGB § 280 Abs. 3), dönme veya diğer yenilik doğuran haklar, sözleşme öncesi görüşmelerden doğan kusur nedeniyle meydana gelen ihlallerin giderilmesi çerçevesinde bir opsiyon olarak düşünülemez.: Lorenz, s. 399; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 2; İnal, s. 457.
[475] Gümüş, *(Borçlar),* s. 645-646.

taraf, yalnızca tazminat talep edebilir.[476] Dolayısıyla bu noktada temel yaptırım *"sözleşmeye aykırılık tazminatı"*dır.[477] Ancak sözleşme öncesi davranış yükümlülüklerinin ihlali, kurulmuş olan hukuki ilişkinin haklı nedenle fesih yoluyla sona erdirilmesine de yol açabilir. Örneğin, bir iş ilişkisinde işçinin sözleşme öncesi görüşmeler aşamasında aydınlatma veya dürüst davranma yükümlülüğünü ihlal etmesi nedeniyle sözleşme kurulduktan sonra kendisine teklif edilen işe tamamen uygun olmadığı ve özellikle performansının önemli ölçüde yetersiz olduğu olgusu, önemli bir sebebin varlığı nedeniyle işverene derhal fesih hakkı verir.[478]

Türk hukukunda, Alman hukukundaki düzenlemenin aksine *culpa in contrahendo*'ya doğrudan ve genel olarak düzenleyen bir hüküm bulunmamaktadır. Bu nedenle öğretide sözleşmenin, görüşmelerin ardından kurulmuş olduğu varsayımında, somut olayın özelliklerine uygun düştüğü ölçüde iptal edilebilirlik yaptırımının da gündeme gelebileceği ileri sürülür ancak iptal işlemine geriye etkili bir sonuç tanınmamaktadır.[479] Bu çerçevede yanılmada kusura ilişkin TBK md. 35, aldatmaya ilişkin TBK md. 36, irade bozukluğunun sonuçlarını düzenleyen TBK md. 39/II ve temsil olunanın icazet vermemesine ilişkin TBK md. 47 gibi özel hükümlerin kıyasen uygulanabileceği ileri sürülmektedir.[480]

İhlal neticesinde bir zarar gündeme gelmiş fakat görüşmeler safhasının ardından sözleşme kurulmamışsa veya kurulsa bile aldatma sözleşmenin iptal edilmesini gerektirecek kadar esaslı bir yanılgıya neden olmamışsa aldatma üzerinden irade sakatlığı hükümlerine doğrudan başvurulamayacağına yönelik görüşler de mevcuttur.[481] Kanaatimizce bu noktada her olayı kendi içinde değerlendirerek uygun düştüğü ölçüde *culpa in*

---

[476] Kılıçoğlu, s. 119; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 249; Gümüş *"yasanın öngördüğü özel durumlar"*ı hariç tutmuştur. Bkz.: Gümüş, *(Borçlar),* s. 649.
[477] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41.
[478] İşveren, başvuru sahibine sabıka kayıtlarının bulunup bulunmadığını açıkça sormuşsa, başvuru sahibinin gerçeğe aykırı olarak sabıkası olmadığını beyan etmesinde olağanüstü fesih için önemli bir sebep bulunabilir. Bkz.: Käuffer, s. 49.
[479] Käuffer, s. 49-50.
[480] Nomer, *(Borçlar),* 459.
[481] Ulusan, s. 21.

*contrahendo'*nun yerine kanundaki diğer hükümlerden faydalanmakta bir sakınca yoktur.[482]

Sözleşme öncesi davranış yükümlülüğünün ihlali hâlinde tazminatın kapsamı belirlenirken, tazminat hukukunun genelinde geçerli olan "fark kuramı" esas alınır.[483] Bu kapsamda özellikle kişinin malvarlığının bütünlüğüne yönelik menfaatlerin ihlalinde, zararın somut olayın özelliklerine göre ve herhangi bir kalıba bağlı kalınmaksızın belirlenmesi gerektiği kabul edilmektedir.[484]

Genel tazminat hükümleri uyarınca, zarar görenin, aynen tazmin ilkesi çerçevesinde, esas itibarıyla menfi zararının giderilmesi amaçlanır; bu kapsamda zarar görenin, zarar verici olay hiç meydana gelmemiş olsaydı içinde bulunacağı hukuki ve fiilî duruma mümkün olduğunca geri getirilmesi gerekir.[485] Buna karşılık, müspet zarar, yani ifa menfaati *(Erfüllungsinteresse)* kural olarak talep edilemez; zira ortada henüz kurulmuş bir sözleşme ve buna bağlı bir ifa borcu mevcut değildir.[486] Ancak somut olayın özellikleri, karşı tarafın kusurunun ağırlığı ve uyandırılan güvenin yoğunluğu dikkate alındığında, kanunun açık bir düzenlemesi bulunması hâlinde veya genel tazminat ilkelerinin kıyasen uygulanmasını gerektiren istisnai durumlarda, menfi zararı aşan zarar kalemlerinin de tazmin kapsamına dâhil edilmesi mümkündür. Bu çerçevede, güven ilişkisinin ihlali

---

[482] Käuffer, s. 49-50.

[483] Werro, Franz/Büyüksağiş, Erdem. (2025). *Sorumluluk Hukuku.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık. s. 31; Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41; Bu teorinin kurucularından Mommsen, bir kişinin malvarlığının belirli bir andaki durumu ile, araya giren belirli bir zarara yol açan olay gerçekleşmemiş olsaydı, aynı andaki malvarlığının alacağı durum arasındaki farkı, tazmin edilebilir zarar olarak tanımlamıştır. Bkz.: Mommsen, Friedrich (1855). *Zur Lehre von dem Interesse*. (1. Auf.). Leipzig: Breitkopf & Härtel. s. 3; Bu değerlendirmede esas alınması gereken zaman, zarar doğuran olaydan önceki an değildir; zira aksi hâlde, örneğin yoksun kalınan kâr gibi sonradan gerçekleşmesi muhtemel malvarlığı artışları dikkate alınmamış olur. Bkz.: Flume, Johannes W. (2025). BGB § 249 Art und Umfang des Schadensersatzes, Rn. 37. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. BeckOk BGB. (76. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.

[484] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41.

[485] MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 5; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 254; Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41; Nomer, *(Borçlar),* 459; Fikentscher/Heinemann, s. 77; Gümüş, *(Borçlar),* s. 649.

[486] Gümüş, *(Borçlar),* s. 649; Fikentscher/Heinemann, s. 77; İstisnai olarak, yükümlülük ihlali olmasaydı zarar görenin üçüncü bir kişiyle kendisi bakımından daha elverişli şartlarda bir sözleşme akdedebileceğinin ispatlanması hâlinde, müspet zararın tazmini de talep edilebilir. Fakat bundan sözleşme görüşmelerinin sona erdirilmesinin de tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için tek başına yeterli olduğu anlamını çıkarmamak gerekir. Hatta, görüşme ortağının sözleşmenin kurulacağı beklentisiyle önemli masraflara katlanmış olması da her zaman bu sonucu değiştirmez. Ayrıntılı bilgi için bkz.: MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 5-6.

sonucu ortaya çıkan zararın yalnızca sözleşme görüşmelerine hiç girilmemiş olsaydı bulunulacak durumla sınırlı tutulması her zaman adil bir sonuca ulaşılmasını sağlamayabilir.[487]

Alman hukukunda BGB § 311 Abs. II kapsamında sözleşme öncesi borç ilişkisi çerçevesinde korunan temel menfaat, tarafların malvarlığı ve kişisel bütünlüğünün muhafazasını ifade eden bütünlük menfaatidir. Bu menfaatin ihlali hâlinde ortaya çıkan zarar, uygulamada çoğu kez menfi zarar, diğer bir ifadeyle güven zararı *(Vertrauensschaden)* şeklinde tezahür etmekteyse[488] de bütünlük menfaatinin menfi zararla sınırlı olmayıp, sözleşme öncesi temas sırasında meydana gelen her türlü malvarlığı ve kişilik zararını da kapsayabileceğini, bu nedenle menfi zararın ötesinde oluşan zararların da tazmin edilebileceğini söylemek daha doğru olur.[489]

Malvarlığını artırmaya yönelik menfaatlerin ihlalinde,[490] *culpa in contrahendo* sorumluluğunun sınırları son derece dikkatli çizilmelidir. Zira bu tür menfaatler bakımından çoğu kez geçerli bir sözleşmenin hiç kurulmamış olması söz konusudur. Bu bağlamda, sözleşmenin kurulmasını engelleyen nitelikteki sözleşme öncesi kusur hâllerinde, zarar gören taraf lehine daha evvel de ifade ettiğimiz üzere aynen tazmine hükmedilemeyeceğini kabul etmektedir. Zira henüz kurulmamış bir sözleşmenin sonuçlarının fiilen gerçekleştirilmesi, tarafların bağlanmama özgürlüğünü dolanmak anlamına gelecektir.[491]

Aynı gerekçeyle, öğretide daha katı bir yaklaşım benimseyen bazı görüşler, aynen tazminin yanı sıra müspet zararın da *culpa in contrahendo* kapsamında talep edilemeyeceğini ileri sürmektedir. Buna karşılık, sözleşme öncesi kusurun, sözleşmenin elverişsiz koşullarla kurulmasına yol açtığı hâllerde, zarar gören tarafın tazminat talebi çerçevesinde sözleşmenin tasfiyesini veya sözleşme şartlarının düzeltilmesini

---

[487] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 254; Fikentscher/Heinemann, s. 78.
[488] Gümüş, *(Borçlar),* s. 649.
[489] MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 5; Han, s. 81 vd.
[490] Malvarlığını artırmaya yönelik menfaatler, diğer bir ifadeyle alışveriş çıkarları, mevcut durumun korunmasına değil, sözleşmenin kurulması ve ifası yoluyla ekonomik durumun iyileştirilmesine yöneliktir. Bu nedenle söz konusu menfaatler, bütünlük menfaatine değil; ifa menfaatine *(Erfüllungsinteresse)* dâhildir. Henüz geçerli bir sözleşmenin kurulmadığı sözleşme öncesi sorumluluk hâllerinde ise, kural olarak ifa menfaatinin korunması ve buna ilişkin zararların tazmini mümkün değildir.
[491] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41.

isteyebileceği kabul edilmektedir. Ancak bu yaklaşım, sözleşmeye özgü olan iptal, dönme veya bedelde indirim gibi yaptırımların, *culpa in contrahendo* yoluyla dolaylı biçimde devreye sokulması sonucunu doğurmakta; böylece hilede aranan kast şartı veya ayıpta öngörülen kısa hak düşürücü süreler gibi sözleşme hukukuna özgü sınırlamaların aşılması riskini beraberinde getirmektedir.[492]

1.4.2.1.7. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ile Karşılaştırma

Literatürde sıklıkla sözleşme sonrası yükümlülükler ile sözleşme öncesi yükümlülükler arasındaki simetri vurgulanır. Buna göre, nasıl ki sözleşme görüşmelerinin başlamasıyla dürüstlük kuralı uyarınca bir "ön etki" doğuyorsa, sözleşmenin sona ermesiyle de benzer bir "art etki" meydana gelmektedir. Ancak bu simetrik yaklaşım, her iki sorumluluk rejiminin yapısal özellikleri, zamansal konumları, işlevleri ve dayandıkları hukuki temeller bakımından önemli farklılıklar barındırdığı gerekçesiyle eleştirilmektedir.[493]

Genel kabule göre bu iki kurum her ne kadar borç ilişkisinin farklı safhalarında ortaya çıksa da dürüstlük ve güven ilkesine dayalı, haksız fiil ile sözleşme hukuku arasında yer alan yasal borç ilişkisi niteliğindedir.[494] Dolayısıyla her iki aşamada da taraflar arasında dürüstlük kuralı uyarınca artırılmış bir özen ve güven yükümlülüğü mevcut olup sosyal temas temelinde şekillenen bütüncül bir koruma ilişkisinin doğduğu kabul edilmektedir.[495] Bu koruma ilişkisi, her iki aşamada da asli edim yükümlülüklerine dayanmaz.[496] *Culpa in contrahendo* için doğrudan dürüstlük kuralından doğarken, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, geçmişteki sözleşme ilişkisinden ve yine dürüstlük

---

[492] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41.

[493] Binder, s. 592; Hoffmans, s. 134; Von Bar, *culpa in contrahendo*'nun sözleşmesiz bir özel güven ilişkisi olduğunu, buna karşın sözleşme sonrası sorumluluğun çoğunlukla edim yükümlülükleriyle ilgili olduğunu belirterek bu iki alanın birbiriyle karıştırılmaması gerektiğini vurgulamaktadır. Bkz.: s. 453 vd.

[494] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 41; Christensen, s. 67-68; BGH. Schleswig. (13.07.1956). VI ZR 88/55. *NJW 1956,* 1513. (www.beckonline.de). E.T.: 01.02.2025; Von Bar, s. 456 vd.; Akçaal, s. 59; Gümüş, *(Borçlar),* s. 666.

[495] Von Bar, s. 453 vd.; Ulusan, s. 61; Demircioğlu, s. 144-145; Binder, s. 588.

[496] Kreyenberg, s. 118-119; Hoffmans, s. 136; Oğuz, s. 25; Akçaal, s. 59 vd.; Käuffer, gerek sözleşme öncesi hazırlık aşamasında gerekse sözleşme sonrası tasfiye sürecinde asli edim yükümlülüklerinin mevcut olmadığını savunmaktadır. Bu yaklaşıma göre, şayet söz konusu aşamalarda asli edim borçları ifa ediliyor olsaydı ya sözleşme hukuken zaten kurulmuş sayılacak ya da henüz sona ermemiş kabul edilecekti. Dolayısıyla, sözleşmenin bu "eşik" evrelerinde asli edimlerden ziyade, mahiyeti ve yoğunluğu dürüstlük kuralı çerçevesinde somut olayın özelliklerine göre şekillenen davranış yükümlülükleri etkinlik kazanmaktadır. Bkz.: s. 101.

ilkesiyle şekillenen sadakat borcundan beslenir.[497] Aynı zamanda her iki müessese de kanunda açıkça düzenlenmiş değildir.[498]

Bununla birlikte kurumların yapısal niteliklerine odaklanan bir başka görüşe göre; sözleşme öncesi sorumlulukta, taraflar arasında henüz kurulmuş bir sözleşme ve kararlaştırılmış bir edim programı bulunmamaktadır; dolayısıyla *culpa in contrahendo* kapsamında bir edim borcu değil, yalnızca tarafların birbirlerinin hukuki varlıklarını koruma yükümlülüğü söz konusudur. Buna karşılık, sözleşme sonrası dönemde ortaya çıkan ve doktrinde "art etki" olarak adlandırılan bazı durumların, aslında edim programının tamamen tüketilmemesinden kaynaklanan, devam eden sözleşmesel edim yükümlülükleri olduğu savunulmaktadır.[499] Bu bağlamda, her iki kurum arasında dürüstlük ve güven ilkesine dayanan bir ruh ikizliği olsa da aralarında dogmatik bir sınır çizilmesi gerektiği vurgulanmaktadır.

Culpa in contrahendo, henüz var olmamış bir sözleşmeden ziyade taraflar arasında kurulan hukuki temas ve güven ilişkisi temelinde; karşı tarafın haklı menfaatlerini gözetmek; onu kişisel veya malvarlıksal zarara uğratabilecek davranışlardan kaçınmak ve dürüstlük kuralına uygun şekilde hareket etmek şeklindeki davranışlarla ortaya çıkar.[500] Bu yönüyle *culpa in contrahendo*, sözleşme öncesi dönemde kanundan doğan,

---

[497] Käuffer bu nedenle; "ön etki" (*Vorwirkungen*) ve "son etki" (*Nachwirkungen*) kavramları arasında ayrım yapılması gerektiğini savunmaktadır. Yazara göre, bir hukuki ilişkinin teknik anlamda "ön etkisinden" bahsedilemez; zira bu yükümlülükler aslında hazırlık safhasındaki bağımsız bir güven ilişkisinden doğmaktadır. Bu noktada hazırlık aşamasındaki güven ilişkisi, ileride kurulması muhtemel olan sözleşmeden kesin bir biçimde ayrılmalıdır. Buna karşılık, sözleşme sonrası yükümlülüklerde durum tamamen farklıdır. Burada başlangıç noktası, tarafların iradesine dayanan ve ekonomik takasın tamamlandığı bir sözleşme vakasıdır. İfa edilmiş olan bu sözleşme, eski ortaklar için "sözleşme sonrası davranış yükümlülüklerini" doğuran asıl hukuki nedeni teşkil eder. Dolayısıyla yazar, "son etkiler" teriminin kullanımını haklı bulurken, "ön etkiler" kavramının teknik olarak yanlış olduğunu ve sorumluluğun asıl kaynağını gölgelediğini ileri sürmektedir. Bkz.: s. 10 vd.

[498] Akçaal, s. 59.

[499] Dembski, s. 148; Bu görüşe göre, BGB'de sözleşme sonrası yükümlülükler için örnek gösterilen bazı düzenlemeler (örneğin BGB § 402 alacak devrinde bilgi verme veya BGB § 630 çalışma belgesi verilmesi gibi), aslında borcun ifa ile tam olarak sona ermediği, edim programının devam ettiği hallerdir. Bkz.: Von Bar, s. 457, 459; Karşı görüş için bkz.: Kreyenberg, s. 118-119; Hoffmans, s. 136; Oğuz, s. 25; Akçaal, s. 59; Binder, s. 593.

[500] Akçaal, s. 60-61; Fleischer, Holger. (2001). Informationsasymmetrie im Vertragsrecht. Eine rechtsvergleichende und interdisziplinäre Abhandlung zu Reichweite und Grenzen vertragsschlußbezogener Aufklärungspflichten. (Auf. 1.). München: Beck.s. 417; Canaris, (Vertrauenshaftung), s. 442 vd.; MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 52; MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 3; Von Bar, s. 456.

sözleşmeye benzer nitelikte bir sorumluluk rejimini ifade eder.[501] Ancak Von Bar'a göre sözleşme sonrası yükümlülüklerin bir kısmı aslında bitmemiş bir sözleşme borcu diğer bir değişle devam eden etki *(Fortwirkung)* niteliği taşırken gerçek anlamda sözleşme sonrası etkili olan yükümlülüklerin ise edimden bağımsız ve normatif bir koruma borcu olarak varlığını sürdürdüğü kabul edilmektedir.[502]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri ise Von Bar'ın yapmış olduğu ayrımda azade, sözleşme öncesi sorumluluktan sadece zamansal olarak değil, korunan menfaatin niteliği ve dayandığı "sadakat" (*Treue*) unsuru bakımından da ayrılmaktadır. Buna göre *culpa in contrahendo* aşamasında taraflar henüz birbirlerinin "edim programı" üzerinde hak sahibi değilken; ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, tarafların bir zamanlar paylaştığı ortak edim amacının ve bu süreçte kurulan yoğun güvenin bir bakiyesidir.[503] Dolayısıyla, sözleşme öncesi koruma yükümlülükleri, tarafların birbirlerinin "bütünlük menfaatini" (*Integritätsinteresse*) korumaya odaklanmışken; ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, sona ermiş olan edim borcunun yarattığı ekonomik sonucun istismar edilmemesini sağlayan bütünlük menfaatinin yanı sıra edim menfaatinin (*Leistungsinteresse*) korunması görevine de temas eder.[504] Bu durum, ileriyle etkili sadakat yükümlülüklerini, *culpa in contrahendo'*dan daha sözleşmesel bir zemine oturtur.[505] Zira *culpa in contrahendo* her zaman bir sözleşmenin kurulacağı beklentisiyle şekillenirken, ileriyle etkili sadakat yükümlülükleri ise kurulu bir sözleşmenin içeriğindeki "sadakat" özünden beslenir. Bu yönüyle ileriyle etkili sadakat yükümlülükleri, sözleşme öncesi kusurda olduğu gibi

---

[501] BeckOK BGB/Spickhoff VO (EG) 593/2008 Art. 12 Rn. 20, 21; BGH OLG Hamburg. (26.07.2004). VIII ZR 273/03. *NJW-RR 2005,* 206. (www.beckonline.de). E.T.: 05.11.2025; Nomer, *(Borçlar),* 459; Erbek Odabaşı, s. 110; Akçura, s. 311; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 249; Kılıçoğlu, s. 128; İnal, s. 155; Ulusan, s. 62 vd.

[502] İfa ile borcun sona ermesi (BGB § 362) durumunda dahi koruma yükümlülüklerinin normatif olarak devam edebileceği, ancak bunun "sonraki etki" (*Nachwirkung*) kavramıyla değil, güven durumu ortadan kalkmadığı sürece devam eden "yasal bir koruma ilişkisi" ile açıklanması gerektiği ifade edilmektedir. Bkz. Von Bar, s. 460-461; Buna karşın Binder, nachwirkung-fortwirkung ayrımına girmeksizin sözleşme sonrası yükümlülükleri, taraflar arasında kurulan özel hukuki bağın doğal bir uzantısı olarak nitelendirir ve borç ilişkisinin tasfiye aşamasında dürüstlük kuralı uyarınca tarafların birbirlerinin hukuki alanlarını gözetmeye devam etmeleri gerektiğini vurgular. Bkz.: Binder, s. 588 vd.

[503] Hoffmans, s. 142.: Yazar, culpa in contrahendodaki güvenin "olasılık", ileriyle etkili sadakat yükümlülüklerindeki güvenin ise "yaşanmış bir tecrübe ve ifa" üzerine kurulu olduğunu belirtmektedir.

[504] Binder, s. 592-593.

[505] Akçaal, s. 61.

sadece yeni bir yasal koruma ilişkisi değil; sözleşmenin en başından beri var olan sadakat borcunun, dürüstlük kuralı uyarınca zamansal olarak esneyen bir izdüşümüdür.[506]

Nihayetinde, *culpa in contrahendo* aşamasında taraflar henüz yabancıyken sergilenen koruma dürtüsü ile; ileriyle etkili sadakat yükümlülükleri aşamasında artık yabancı olmama durumundan kaynaklanan sadakat yükümlülüğünün seviyesi de aynı değildir. *Culpa in contrahendo*'da güven, henüz kurulmamış bir sözleşmeye yönelik beklentiden doğar; taraflar, sözleşme kurulması ihtimali çerçevesinde birbirlerine ve sadık bir sözleşme ifasına *(loyaler Vertragsdurchführung)* güven duyar. Ancak bu aşamada ilişkilerini, belirli istisnalar dışında, her an kesip atabilme özgürlüğüne sahip olmaları sebebiyle daha az yoğun olarak nitelendirilebilir. Buna karşılık ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinde güven, önceden fiilen kurulmuş ve yaşanmış bir sözleşme ilişkisinden kaynaklanır. Burada artık geleceğe dönük bir beklenti değil, geçmişte kurulmuş ilişkinin doğurduğu korunmaya değer menfaatler ön plandadır.[507] Örneğin sözleşme öncesi aydınlatma yükümlülüğünün ihlali, sözleşme kurulmazsa sonuçsuz kalır. Sözleşmesel veya sözleşme sonrası danışma yükümlülüklerinin ihlali nedeniyle tazminat sorumluluğundan ise ancak bunların ifası yoluyla kaçınılabilir; sözleşmenin kurulması olgusuna bağlı kalınır.[508] İleriyle etkili sadakat yükümlülükleri, borçluyu sadece karşı tarafa zarar vermekten kaçınmaya değil, bazı hallerde sözleşme amacını tehlikeye atmamak adına olumlu adımlar atmaya da mecbur kılabilir.[509]

Öğretide sadakat yükümlülüğünün sözleşme kurulmadan önce mevcut olup olamayacağı meselesi tartışılırken sözleşme öncesi koruma yükümlülüklerinin de sadakat yükümlülüğünün de dürüstlük kuralına dayanan bir güven ilişkisi zemininde ortaya çıktığı kabul edilmekle birlikte, bu iki kurumun kapsam ve işlevleri birbirinden ayrılmıştır. Ağırlık kazanan yaklaşıma göre sadakat yükümlülüğü, ancak taraflar arasında bir sözleşmenin kurulmasıyla birlikte oluşan özel güven bağının sonucu olarak doğar. Buna karşılık, sözleşme henüz kurulmadan önce taraflar arasında dürüstlük kuralı

---

[506] Eren, bu yükümlülüklerin dürüstlük kuralı çerçevesinde sözleşmenin "çerçeve" karakterinden kopmadığını belirtmektedir. Eren, s. 43.
[507] Christensen, s. 72.
[508] Christensen, s. 92; Emmermann, s. 19; Hoffmans, s. 136.
[509] MüKoBGB/Bachmann, BGB § 242, Rn. 182.

uyarınca çeşitli koruma, özen ve bilgilendirme yükümlülüklerinin doğabileceği kabul edilir; ancak bu yükümlülüklerin, sadakat yükümlülüğü kapsamında değil, sözleşme öncesi koruma yükümlülükleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği ifade edilmektedir. Bu bakımdan, sözleşme öncesi dönemde mevcut olan güven ilişkisi, sadakat yükümlülüğünün değil, sözleşme öncesi sorumluluğun normatif temelini oluşturmaktadır. [510]

Sonuç olarak, *culpa in contrahendo* ile ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, borç ilişkisini iki farklı uçtan kuşatan kurumlardır. İlki, henüz kurulmamış bir sözleşmenin öncesinde güveni korurken; ikincisi, sona ermiş bir sözleşmenin ardından güvenin artık etkilerini muhafaza etmeyi amaçlar. Her iki durumda da belirleyici unsur zarar olgusundan ziyade, güvene dayalı bir hukuki temasın varlığı ve bu güvenin ihlal edilip edilmediğidir. Bu yönüyle her iki kurum, borçlar hukukunun modern gelişiminde dürüstlük ve güven ilkesinin zamansal olarak genişleyen etkisini açık biçimde ortaya koymaktadır.

1.4.2.2. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Tasfiye Yükümlülükleri

Sözleşme ilişkisinin sona ermesiyle birlikte taraflar arasında ortaya çıkan yükümlülüklerin hukuki niteliğini belirlemek, sorumluluk rejiminin tayini açısından büyük önem taşımaktadır. Bu noktada yapılması gereken en temel ayrım, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri ile tasfiye yükümlülükleri arasındadır.[511] Tasfiye yükümlülükleri; sözleşmenin sona ermesinin doğal bir sonucu olarak ortaya çıkan hesap verme, teslim etme ve kayıtların iadesi gibi ödevleri kapsamaktadır.[512] Bu yükümlülükler, hukuki ilişkinin sona ermesiyle kendiliğinden ortaya çıkan yasal sonuçlar olup artık yan değil, bağımsız ve zorunlu yükümlülükler olarak nitelendirilir.[513]

---

[510] Ertürk Arslan, s. 196 vd.; Geiser, s. 90-91; Hürholz, s.113; Akçaal ise eserinde "sözleşme öncesi sadakat yükümlülükleri" kavramını doğrudan kullanarak aksi görüşte olduğu izlenimi uyandırmıştır. Bkz.: Akçaal, s. 131.

[511] Wirz, sözleşmenin sona ermesinden sonra devam eden yükümlülükleri; sözleşmesel tasfiye yükümlülükleri ve sonraya etkili sözleşme yükümlülükleri olmak üzere iki başlıkta inceler. Bkz.: Wirz, s. 4.

[512] Wirz, s. 4.

[513] Hoffmans, s. 9.

Tasfiye yükümlülüklerine örnek olarak görevden alınan veya vefat eden vasinin mirasçısının, yönetimi altında bulunan malvarlığını ve söz konusu malvarlığına ilişkin tutulan dosya ve defterleri iade ve hesap verme yükümlülüğü (TMK md. 489 vd., BGB § 1872),[514] kiracının kira sözleşmesi sona erdiğinde kiralananı iade yükümlülüğü (TBK md. 334, § 546 BGB),[515] vekilin iade ve hesap verme borcu (TBK md. 508) ile ticari temsilcinin denkleştirme talebinden doğan yükümlülükler (TTK md. 122) gösterilebilir. Bu yükümlülükler nitelikleri gereği sözleşme tipini belirleyen asli unsurlar ile doğrudan bağlantılıdır. Örneğin, kiralayanın iade yükümlülüğünün dışlandığı bir kira sözleşmesi, kira sözleşmesi olma vasfını yitirerek taksitli bir satış türüne dönüşür. Dolayısıyla bu yükümlülüklerin, edim yükümlülüğü karakterine sahip olduğunu savunan yazarlar da mevcuttur.[516]

Tasfiye yükümlülüklerinin temel amacı, sözleşme ortaklarının birbirinden tamamen kopmasını ve aradaki bağların güvenli bir şekilde çözülmesini güvence altına almaktır.[517] İşlevsel açıdan tasfiye borçları, taraflardan birinin ana edim çerçevesinde diğer tarafın hakimiyet alanına geçirdiği ancak sözleşme bittikten sonra artık orada kalmaması gereken değerlerin iadesini sağlamaktadır. Burada asıl mesele, ortak malvarlığının çözülmesi ve dağıtılması suretiyle malvarlığı artışının denkleştirilmesidir.[518]

---

[514] Zenz, s. 122; Akçaal, bu yükümlülüğün tasfiye yükümlülüğü kapsamında kaldığı için sözleşme sonrası yükümlülük olarak değerlendirilemeyeceğini açıkça vurgulayarak tasfiye yükümlülükleri ile sözleşme sonrasına etki eden yükümlülükler ayrımını kabul etmiştir. Bkz; s. 21.

[515] Zenz, s. 122; Binder, s. 593; BGB § 546 Abs. I, kiracının yalnızca iade borcunu düzenler. Bazı görüşlere göre bu hüküm gereksizdir çünkü sözleşme bittiğinde malın geri verilmesi eşyanın doğası gereğidir. Ancak dogmatik olarak bu, kira sözleşmesi için bir tasfiye yükümlülüğüdür. Eğer bu madde olmasaydı, geri verme borcu ancak sebepsiz zenginleşme üzerinden "hukuki sebebin ortadan kalkması" yoluyla gerekçelendirilebilirdi. Kanun koyucu bu maddeyle, iade yükümlülüğünü doğrudan sözleşme sonrası bir borç olarak tescil etmiştir. Bkz.: Käuffer, s. 16; İade anındaki durum, bu hüküm bakımından kural olarak önemsizdir. Kiralananın zarar görmüş/yeniden kiralamayı zorlaştıran hâlde iadesi, edim borcunun ihlâli değil, BGB § 241 Abs. II anlamında bir yan yükümlülük ihlâlidir; bu nedenle kiraya veren iadeyi reddedemez, fakat BGB §§ 280 Abs. I, 241 Abs. II uyarınca tazminat talep edebilir. “Zwangskauf” (edimin tamamı yerine tazminat; BGB §§ 280 I, III, 283 S. 2, 281 I 3) ancak § 282 BGB anlamında iadenin kabulünün kiraya veren için katlanılamaz olduğu istisnaî durumlarda gündeme gelir. Bu durum, kiracının duvarları parlak renklere boyayıp daireyi bu şekilde geri vermesi üzerine, iadenin mümkün sayılıp zararın § 241 II temelinde tazmin ettirildiği BGH’nin “Mietwohnungsfall” kararında da teyit edilmiştir: Kamp, s. 32 vd.; İlgili karar: BGH, (06.11.2013). *VIII ZR 416/12, NJW 2014,* 143. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.

[516] Zenz, s. 121.

[517] Elger, s. 29; Emmermann, s. 85.

[518] Zenz, s. 120.

Sonuç itibariyle, doktrinde Käuffer gibi bazı yazarlar tasfiye yükümlülüklerini sözleşme sonrası yükümlülüklere dahil etse de[519] kanaatimizce doğru olan bu iki kategoriyi birbirinden ayırmaktır.[520] Her şeyden önce Roma hukukunda, vasinin resmî görevi kapsamında yerine getirmesi gereken hesap verme yükümlülüğüne ilişkin düzenleme[521] ile anlıyoruz ki tasfiye yükümlülüklerinin tarihi oldukça eskidir. Bununla birlikte, Akçaal'ın da belirttiği üzere asli edim yükümlülüklerinin sona ermesinden sonra da devam eden sözleşme sonrası yan yükümlülükler, ortalama 100 senedir kabul edilmektedir. [522] Farklı örnekler öğretide zikredilse de bu durum modern hukukta tasfiye yükümlülüklerinin edim karakteriyle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin yan yükümlülük karakteri arasındaki farkı ortadan kaldırmamaktadır.

Öğretide tasfiye sürecinin zamansal konumu hakkında farklı yaklaşımlar mevcuttur. Christensen, edimin ifasını takip eden; iş evraklarının düzenlenmesi veya iş araçlarının iadesi gibi süreçleri kapsayan tasfiye dönemini bağımsız bir ara evre olarak tanımlamaktadır. Yazara göre, sözleşmenin asıl art etki aşaması ancak tüm tasfiye ve likidasyon yükümlülüklerinin tamamen yerine getirilmesinden sonra başlar.[523] Bazı yazarlar ise sona ermeden sonra ilk kez alan açılan bu kendine özgü süreci bağımsız bir tasfiye aşaması olarak adlandırır.[524]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri ile tasfiye yükümlülükleri, amaçları bakımından da ayrılırlar. Tasfiye yükümlülüklerinin amacı, bağlarını koparmak isteyen tarafların bu kopuşunu hukuken neticelendirmekken; ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, sözleşme bitse de devam eden güven ilişkisi gereği karşı tarafın menfaatlerini gözetmeyi hedefler.

---

[519] Käuffer, s. 14.
[520] Akçaal, s. 143; Emmermann ise her iki grubun amaçlarının tamamen farklı olduğunu vurgular ancak pratik nedenlerle tasfiyeyi, sözleşme sonrası etki alanına dahil eder. Bkz.: Emmermann, s. 82.
[521] Ulpianus, 36 ad edictum, D. 27.3.1 pr: "In omnibus, quae fecit tutor, cum facere non deberet, item in his quae non fecit, rationem reddet hoc indicio, praestando dolum, culpam et quantum in suis rebus diligentiam."
Türkçe çeviri: "Vasi, yapmaması gerekirken yaptığı bütün işlemlerden ve yapması gerekirken yapmadığı hususlardan dolayı hesap vermek zorundadır; bu değerlendirme yapılırken onun kastı, kusuru ve kendi işlerinde gösterdiği özen ölçüsünde sorumluluğu dikkate alınır." Bkz.: Corpus Iuris Civilis, Digesta 27.3.1 pr., Ulpianus, 36 ad edictum. (https://www.elfri.be/artikel/corpus-iuris-civilis). E.T.: 16.03.2026.
[522] Sözleşme sonrası yükümlülüklerin ilk kabulünün Alman İmparatorluk Mahkemesi'nin vermiş olduğu 26.09.1925 tarihli karar olduğuna ilişkin bkz; Zenz, s. 86-87; Akçaal, s. 21.
[523] Christensen, s. 62-63.
[524] Kreyenberg, s. 5.

Tasfiye yükümlülükleri edim yükümlülüğü niteliğinde olup sözleşme tipini belirlerken; ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, edimden bağımsız koruma ve sadakat karakterli yan yükümlülüklerdir. Zenz'e göre, edim yükümlülükleri doğası gereği art etkili yükümlülükler oluşturamaz; ancak bu tasfiye borçlarına eşlik eden yan yükümlülükler tasfiye bittikten sonra da mevcut olabilir.[525]

1.4.2.3. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü ve Hukuki İşlemle Kararlaştırılan İleriye Etkili Yükümlülükler

Almanca'da *Vertragsfortwirkungen* kavramı ile ifade edilen sözleşmenin devam eden etkisi çerçevesinde ileriye etkili yükümlülüklerin kaynağına göre ikili bir ayrım yapılır. Bunlar hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler *(vertraglich vereinbarte nachwirkende Pflichten)*[526] ile ileriye etkili sadakat yükümlülükleridir *(fortwirkende Treuepflicht*). Hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler; tarafların sözleşme ile kararlaştırdıkları özel hükümlerin, asıl edim yükümlülükleri sona erdikten sonra da hukuken bağlayıcı kalmaya devam etmesini ifade eder ve burada yükümlülüğün kaynağı doğrudan tarafların iradesidir. Öte yandan ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, sözleşmede bu yönde bir kararlaştırma olup olmadığına bakılmaksızın, dürüstlük kuralından doğan kanuni bir ödevi temsil eder. Dolayısıyla, ilk kavram iradi bir genişlemeyi, ikinci kavram ise dürüstlük kuralının borç ilişkisini zamansal olarak aşan emredici etkisini vurgulamaktadır. Çalışmamızda bu iki kavramın ayrı ayrı ele alınmasının nedeni; tarafların iradi olarak kararlaştırdıkları art etkili hükümler ile dürüstlük kuralından kaynaklanan emredici sadakat yükümlülükleri arasındaki hukuki nitelik farkını ortaya koymak ve sadakat yükümlülüğünün zamansal sınırlarını belirlemektir.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü kavramı, tarafların tıpkı sözleşme devam ederken olduğu gibi sözleşme sona erdikten sonra da birbirlerine karşı; dürüstlük ilkesine ve sadakat yükümlülüğüne uygun olarak ve hukuki güvenlik, ekonomik denge ve sosyal sorumluluk ilkeleri doğrultusunda hareket etme yükümlülüğüdür.[527] Bu yükümlülükler

---

[525] Zenz, s. 122.
[526] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 522.
[527] MüKoBGB/Ernst BGB § 280 Rn. 122.

daha çok koruyucu yan yükümlülükler kapsamında değerlendirilir ve çoğunlukla sadakat, bilgilendirme, uyarı, gözetim ve dikkat borcu şeklinde ortaya çıkabilir.[528]

Hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülüklerin geçerliliği tartışmasızdır. Taraflar, irade özerkliği (*Privatautonomie*) sınırları dahilinde yan edim veya koruma/gözetme yükümlülüklerini; bu yükümlülüklerin, asli edim yükümlülüklerinin ifasından sonra da süreceği şekilde kararlaştırabilirler. Bu yükümlülükler, doğrudan taraf iradesinden doğar. Böyle bir anlaşma, BGB § 241 Abs. II'den türetilen sözleşme sonrası yükümlülüklere öncelik teşkil eder. Taraflar bu tür bir anlaşmayla, zaten dürüstlük kuralı (BGB § 242) uyarınca mevcut olan sözleşme sonrası yükümlülükleri düzenleyebilir, genişletebilir veya zamansal, içeriksel veya sorumluluk ölçütü bakımından sınırlandırabilirler. Hatta dürüstlük kuralından doğan yan yükümlülüklerden farklı olarak yeni yükümlülükler de yapılandırabilirler.[529]

Her iki kavram da sözleşme sonrası aşamaya işaret etmekle birlikte hem içerikleri hem doğuş biçimleri bakımından birbirlerinden ayrılmaktadır. Kaynağını ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinden alan ve *culpa post contractum finitum* sorumluluğuna temel teşkil eden yükümlülükler; sözleşmenin taraflarını, edimlerin karşılıklı olarak ifa edilmesinden sonra da bağlamaya devam eden yükümlülüklerdir.[530] Bu yükümlülükler ile sözleşmeyle kararlaştırılan yükümlülükler arasındaki en temel ayrım; sadakat yükümlülüklerinin taraflarca açıkça kararlaştırılmasına gerek kalmaksızın, dürüstlük ve güven kuralları uyarınca yapılan bir sözleşme yorumundan türetilmeleridir.[531] Bu karakteristik özellikleri nedeniyle söz konusu yükümlülükler, tarafların sübjektif arzularından ziyade dürüstlük kuralının dayattığı objektif bir nitelik arz eder.

Hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler, tarafların özgür iradeleriyle mevcut sözleşme metnine dâhil ettikleri veya ayrı bir sözleşmeyle açıkça düzenledikleri kurallardır.[532] Tarafların iradesi çerçevesinde şekillenen bu tür yükümlülüklerin kapsamı,

---

[528] Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 30.
[529] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 522; MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 122.
[530] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 114.
[531] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 123.
[532] Altrock, Sabrina. (2022). *Die Enthaltungspflichten der Werbeagentur* Doktora tezi, Universität Regensburg. Fakultät für Rechtswissenschaft. s. 48.

süresi ve sınırları ayrıntılı olarak tayin edilebildiği için, bu düzenlemeler sübjektif değerlere dayanmaktadır. Bu nedenle, bir uyuşmazlık çıkması halinde ileriye etkili sadakat yükümlülükleri hâkimin boşluk doldurma faaliyetine çok daha müsaitken, sözleşme ile kararlaştırılan yükümlülüklerde taraflar genellikle kaçınılması gereken davranışları ve yaptırımları önceden belirledikleri için böyle bir müdahaleye duyulan ihtiyaç sınırlıdır. Netice itibarıyla, sözleşmenin devam eden etkileri çoğunlukla sözleşme sürecinde doğan borçların teknik bir uzantısıyken; ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, bizzat sözleşme ilişkisinin doğasında yer alan güven ve sadakat unsurlarının korunması amacını gütmektedir. Bu iki kavramın doğru şekilde ayrıştırılması, sözleşme sonrası aşamada doğabilecek hukuki sorumlulukların rejimini belirlemek bakımından büyük önem taşımaktadır.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü, niteliği gereği yalnızca taraflar arasında mevcut veya sona ermiş bir borç ilişkisinden kaynaklanan sadakat ve koruma düşüncesinin zamansal olarak devam etmesini ifade eder. Dolayısıyla bu yükümlülükler, dürüstlük kuralı ile taraflar arasında kurulmuş özel güven ilişkisinin bir uzantısı niteliğindedir. Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüğü; sır saklama, rekabet etmeme, müşteriyi yönlendirmeme veya karşı tarafın ekonomik ve kişisel menfaatlerini sözleşme sonrasında da gözetme gibi sadakat ilişkisine dayanan yükümlülüklerle sınırlı bir görünüm arz eder. Buna karşılık hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler, yalnızca sadakat yükümlülüğünün devamı niteliğinde olmak zorunda değildir. Taraflar, sözleşme özgürlüğü kapsamında sözleşme sonrasında etkisini sürdürecek farklı içerikte yükümlülükler de kararlaştırabilirler. Örneğin sözleşme sona erdikten sonra belirli teknik ekipmanın bakımının sürdürülmesi, belirli bir süre yedek parça temin edilmesi, satış sonrası eğitim verilmesi, lisans kullanımının belirli şartlarla devam ettirilmesi veya garanti kapsamında destek sağlanması gibi yükümlülükler, sadakat düşüncesinden değil doğrudan tarafların hukuki işlemle oluşturduğu edim düzeninden kaynaklanır. Bu bakımdan ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, kapsam ve kaynak itibarıyla hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülüklere göre daha dar ve kendine özgü bir yapıya sahiptir.

Hukuki işlemle kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler, tarafların açık iradeleriyle belirlenebileceği gibi, somut olayın özelliklerine göre zımni bir anlaşmaya da dayanabilir.

Taraflar arasındaki bu mutabakatın varlığı; yükümlülüğün kapsamı, türü ve sınırları bakımından TBK md. 19 ve dürüstlük kuralı (BGB §§ 133, 157) uyarınca yorumlanmalıdır. Ancak, bir yan yükümlülüğün sözleşmenin art etkisi kapsamında değerlendirilebilmesi için, tarafların irade beyanlarında bu sonucu doğuracak yeterli emarelerin ve somut bir temelinin bulunması şarttır. Diğer bir ifadeyle, tarafların sözleşmesel tasarruflarından ve kurulan hukuki ilişkinin içeriğinden yola çıkılarak bu tür bir yükümlülüğün varlığına dair makul bir çıkarım yapılamıyorsa, sadece varsayımlara dayanarak sözleşme sonrası sorumluluk ihdas edilmemelidir.[533]

Bu bağlamda gerçek anlamdaki ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, tarafların sürece ilişkin somut iradelerine dayanan sözleşme yorumuna göre ikincil niteliktedir. Bu yükümlülükler daha ziyade dürüstlük kuralı uyarınca yapılan bir yorumdan ve dolayısıyla hukuki bir gereklilikten doğar.[534] Başta kaçınma olmak üzere; bildirim, haber verme, aydınlatma ve gerekli hallerde iş birliği yükümlülükleri olarak tezahür eden ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, tarafların sözleşmesel amacını sonradan bütünüyle boşa çıkarabilecek veya ciddi biçimde tehlikeye sokabilecek her türlü davranıştan kaçınmayı gerektirir. Bu kaçınma ve gözetme ödevi, en azından belirli bir geçiş süresi boyunca, sözleşme sona ermiş olsa dahi taraflar arasındaki hukuki koruma şemsiyesinin devam etmesini sağlar.[535]

Her ne kadar kaynakları bakımından dürüstlük kuralı gereği doğan veya sözleşmeden doğan ayrımına tabi tutulsalar da her iki yükümlülük grubunun bu çalışma kapsamında birlikte ele alınmasının temel nedeni, her ikisinin de yapısal olarak "sözleşme sonrası yan yükümlülük" niteliği taşımasıdır. Bu ortak payda, söz konusu yükümlülüklerin edim yükümlülüklerinden ayrılan karakteristik özelliklerini de belirlemektedir. Bu çerçevede, ileriye etkili yan yükümlülükler kural olarak asıl edimden bağımsız bir dava yoluyla talep edilemedikleri gibi nitelikleri gereği bir edim yükümlülüğü teşkil etmediklerinden aynen ifaya da konu olmazlar. Dolayısıyla bu yükümlülüklerin ihlali, borca aykırılığın özel bir görünümü olarak çoğunlukla tazminat sorumluluğu veya duruma göre sözleşmesel

---

[533] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 523.
[534] Altrock, s. 48.
[535] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 123.

hakların korunması düzleminde hukuki sonuç doğurmaktadır. Ayrıca, tazminatın yanı sıra sözleşme ile açıkça kararlaştırılan ileriye etkili yükümlülükler için taraflar "cezai şart" öngörebilirken, kaynağını doğrudan dürüstlük kuralından alan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri için, tarafların bu yönde bir mutabakatı bulunmadığından, cezai şartın söz konusu olmaması, bu iki alt başlık arasındaki en belirgin pratik farklardan birini teşkil etmektedir.[536] Buna verilebilecek en yaygın iki örnek de tıpkı ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinde sık sık gündeme geldiği gibi yine tarafların kararlaştırmış olduğu iş ve ortaklık ilişkilerinde sözleşme sonrası rekabet yasağı sözleşmesi veya sır saklama sözleşmesidir.[537]

1.4.3. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Mukayeseli Hukuktaki Yeri

1.4.3.1.Roma Hukukunda

Roma Hukuku, geleneksel olarak Roma şehrinin kuruluş yılı olarak kabul edilen M.Ö. 753-724'ten, Doğu Roma İmparatoru Iustinianus'un M.S. 565 yılındaki ölümüne kadar geçen süreçte, Roma ve onun egemenliği altındaki topraklarda uygulanan hukuk sistemidir.[538] Ancak Roma Hukuku'nun etkisi bu tarihlerle sınırlı kalmamış, 19. yüzyıldaki kanunlaştırma hareketlerine kadar neredeyse tüm Kıta Avrupası'nda geçerliliğini korumuştur. Roma Hukuku, günümüzde Kıta Avrupası hukuk sistemlerinin temelini oluşturan birçok özel hukuk kuralına ilham kaynağı olmuş ve tarih boyunca gelişerek modern medeni hukukun şekillenmesinde büyük bir rol oynamıştır.[539]

Roma hukuku özellikle özel hukuk alanında Türk hukukunu hem sistematik hem içerik açısından etkilemiştir. Biz de Borçlar Hukuku alanında 1926 yılından itibaren Roma Hukuku menşeili İsviçre Borçlar Kanunu'nu (OR) iktibas etmiş olmamız sebebiyle çoğu

---

[536] Bkz.: s. 305.

[537] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 522; Özellikle tarafların iradesinden doğan rekabet yasağı sözleşmeleri ile ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamında dürüstlük kuralından doğan rekabet etmeme yükümlülüklerinin ayrımı için bkz.: **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.**.

[538] Tahiroğlu, Bülent. (2012). *Roma Borçlar Hukuku.* İstanbul: Der Yayınları. s. 1; Akıncı, Şahin. (2021). *Roma Hukuku Dersleri.* (16. B.). Konya: Sayram Yayınları. s. 1; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 1.

[539] Tahiroğlu, (*Roma Borçlar) Hukuku.* s. 1; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 1.
Ceylan Güneş, Seldağ. (2004). Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi. *HBV-HFD, 8(1-2).* s. 1; Tahiroğlu, Bülent. (1981). Roma Devletinin İktisadi Krizleri. *Journal of Istanbul University Law Faculty, 45(1-4),* 677-706. s. 677; Ramage, C. J. (1922). Roman Law. *The Virginia Law Register, New Series, 7(12).* 881-886. s. 881; Koçhisaroğlu / Söğütlü, s. 25.

kavramın ve hatta kanun sisteminin kökeninin (Pandektler Sistemi)[540] Roma Hukukundan geldiğini belirtmek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle, Borçlar Kanunumuzun daha iyi anlaşılabilmesi için Batı Avrupa hukuk sisteminin de kökeni olan Roma hukukunun iyi öğrenilmesi kaçınılmazdır.[541]

Roma Hukuku'nda *obligatio* kavramı, borç anlamına gelmekle beraber[542] Justinianus'un, Institutiones'inde hukuki bir bağ olarak tanımlanmıştır[543] ve bu kavram ile hukuk düzenine göre bir başkasına belirli bir şeyi ifa etme zorunluluğu altına girdiğimiz ifade edilmiştir.[544] Alacaklı *"creditor,"* borçlu ise *"debitor"* olarak isimlendirilir[545] ve alacaklının borçlanılan edimin ifasını borçludan talep ve dava edebileceği çeşitli hukuki yollar mevcuttur. Latincede *"praestatio"*[546] kavramıyla ifade edilen edim kavramı ise Roma Hukuku'nda bir borçtan dolayı sorumlu olmayı veya bir şeyi teminat altına almayı karşılayan kavramdır.[547]

---

[540] Pandektler Sistemi, modern medeni hukuk sistemlerinin temelini oluşturan, Roma hukukunun sistematik ve bilimsel bir şekilde düzenlenmiş halidir. 19. yüzyılda Almanya'da geliştirilen bu sistem, özellikle Savigny ve Alman Tarihçi Hukuk Okulu tarafından şekillendirilmiş olup, 1900 yılında yürürlüğe giren BGB'nin de temelini oluşturmuştur. Bu sistemde hukuk; genel kısım (allgemeiner teil), borçlar hukuku (schuldrecht), eşya hukuku (sachenrecht), aile hukuku (familienrecht) ve miras hukuku (erbrecht) olmak üzere beş ana başlık altında toplanır. Günümüzde Pandektler Sistemi'ni; Almanya, İsviçre, Fransa, Avusturya ve Türkiye gibi pek çok ülke kullanmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Söğütlü, s. 144-145; Güven, Koray. (2016). Hukuk Çevreleri Ayrımında Alman Hukuku'nun Yeri ve Temel Özellikleri, *AÜHFD, 65(3).* 837-891. s. 840 vd.; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 117 vd.

[541] Schwarz, Andreas Bertalan. (1939). Türkiye - İsviçre Medeni Hukuku ve Roma Hukuku. (1. B.). İstanbul: Kenan Basımevi. s. 5; Karadeniz, Özcan. (1969). Hukuk Öğretimi Bakımından Roma Hukuku, *AÜHFD, 26(1).* 321- 347. s. 338; Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 10; Akıncı, s. 2-3.

[542] Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 11; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 40.

[543] Ius. Ins. (Corpus Iuris Civilis) 3.13.pr: "O*bligatio est iuris vinculum, quo necessitate adstringimur alicuius solvendae rei, secundum nostrae civitatis iura."* https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/just3.gr.htm#13. E.T.: 06.03.2025; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 40.

[544] Koçhisaroğlu / Söğütlü, s. 96; Yeşiller, Fatma Begüm. (2024). *Eksik Borç.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara. s. 5; Aybay, Aydın. (2016). Borçlar Hukuku Dersleri (14. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 3; Salvatore Di Marzo. (1959). *Roma Hukuku* (Ziya Umur Çev.). (2. B.). İstanbul: Sulhi Garan Matbaası. s. 347-348; Her ne kadar obligatio kavramının Türkçe karşılığına borç denilse de borç kelimesi hukuki terminolojiye göre genelde "dar anlamda borç" ifadesi için kullanıldığından bizim de katıldığımız görüşe göre obligatio kavramının en doğru karşılığı geniş anlamda borç yani borç ilişkisidir. Roma Hukukundaki pasif tarafın yükümlülüğü olan "debitum" kavramı da dar anlamda borcu ifade eder. Ayrıntılı bilgi için bkz. : Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 19; Sütken, E. (2003). *Roma Borçlar Hukukunda Sorumluluk ve Günümüz Hukukuna Etkiler*i. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir. s. 7.

[545] Sütken, s. 8; Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 18; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 40.

[546] Koçhisaroğlu / Söğütlü, s. 98.

[547] Rado, Türkan. (1997). *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 23; Koschaker, Modern, s. 182.

Gaius'un *Institutes*'nde de belirtildiği üzere, Roma hukukunda önceleri borcun kaynakları sözleşme ve haksız fiil olmak üzere iki başlıkta ele alınmıştır.[548] *Digesta*'da da borcun kaynakları akit, haksız fiil ve başka sebepler olmak üzere üç başlığa ayrılmıştır.[549] Iustinianus ise *Institutiones*'inde borcun kaynaklarını, *Digesta*'da yer alan Gaius'a ait metindeki başka sebepler başlığını daha da açarak dörde ayırmıştır. Bu durumda akit benzerleri ve haksız fiil benzerleri de borcun kaynağı olarak ayrı bir başlıkta ifade edilmiştir. [550] Ancak bu iki kavram ne akit ne de haksız fiil kapsamına girmeyen fakat bir yandan da akitler ve haksız filler arasında bir yakınlık görüldüğü için bu adı almıştır. Haksız fiil ve haksız fiil benzerleri, borçların kanuni kaynakları olarak gösterilirken iradi kaynak olarak da sözleşmelere işaret edilmiştir.[551]

Roma hukukunda *bona fides*'in, borç ilişkisini sadece ifa süreciyle sınırlı tutmamış; sözleşmenin sona ermesinden sonra da taraflar arasında belirli yükümlülüklerin devamını zorunlu kılmıştır.[552] *Corpus Iuris Civilis* içerisinde yer alan çeşitli fragmanlar, dürüstlük kuralının bu "art etkili" karakterini somutlaştırmaktadır. Bu kapsamda, özellikle sözleşme

---

[548] Gai. Ins. 3. 88: *"Omnis enim obligatio uel ex contractu nascitur uel ex delicto.".* Metnin Türkçe çevirisi için bkz.: Kılıçoğlu, s. 55; Rado, Türkan. (2019). *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku* (15. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 39: *"Her borç ya bir akitten veya bir haksız fiilden doğar.";* Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 103; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 175; Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 51; Eren, s. 119.

[549] Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 103. Dig. 44. 7. 1. Pr. (Gaius), (The Latin Library): *"Obligationes aut ex contractu nascuntur aut ex maleficio aut proprio quodam iure ex variis causarum figuris."* https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest44.shtml. E.T.: 06.03.2025. Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 51.

[550] "Sequens divisio in quattuor species diducitur, aut enim ex contractu sunt aut quasi ex contractu aut ex maleficio aut quasi ex maleficio." Türkçe çevirisi için bkz.: Yıldız, Sevil. (2024). Roma Hukukundan Günümüze İsimsiz Sözleşmeler (Contractus Innominati) (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 23. Tahiroğlu, (Roma Borçlar), s. 104. Tercier/ Pichonnaz/Develioğlu, s. 51-52; "Aşağıda yapılan ayrım bunları dört çeşide ayırır: (borçlar) ya akitten ya akit benzerinden ya haksız fiilden veya haksız fiil benzerinden doğarlar." Berki, buradaki "haksız fiil" olarak çevrilen "ex maleficio" kavramını "suç" olarak çevirmiştir: Berki, s. 378; Kılıçoğlu, s. 55; Örneğin, tek taraflı hukuki işlemlerden doğan borçlar sözleşme benzeri borç ilişkileri başlığı altına alınırken, özellikle kusuru olmayan mesela zor durumda kalan kişilerin gerçekleştirmiş olduğu hukuka aykırı eylemler haksız fiil benzeri borç ilişkileri başlığı altında değerlendirilir: İnal, s. 49.

[551] Berki, s. 394; Ören, s. 2; Iustinianus'un Codex'inden günümüze kadar gelen sözleşmenin kurulurken bir seçim fakat bir kere kurulduktan sonra taraflar açısından artık bir zorunluluk olması diğer bir değişle kurulurken ihtiyari, ifasının ise zorunlu olması sözleşme özgürlüğü ilkesi ile örtüşür. Buna göre kişiler istedikleri sözleşmeyi yapma veya yapmama hakkına sahiptir fakat ahde vefa (pacta sunt servanda) ilkesi gereğince, bir sözleşme yapıldıktan sonra taraflar artık ona uymak zorundadır. Sözleşmelere ilişkin orijinal metin için bkz.: Iustinianus, Codex, 4.10.5: *"Contractus ab initio voluntatis est, ex post facto necessitatis. Sicut initio libera potestas unicuique est habendi vel non habendi contractus, ita renuntiare semel constitutae obligationi adversario non consentiente minime potest. Quapropter intellegere debetis voluntariae obligationi semel vos nexos ab hac non consentiente altera parte, cuius precibus fecistis mentionem, minime posse discedere".* Çeviri için bkz.: Koçhisaroğlu/Söğütlü, *s. 38.*

[552] Uçaryılmaz, s. 274 vd.

sonrası rekabet yasağının tesisi, dürüstlük kuralının en belirgin uygulama alanlarından biri olarak karşımıza çıkmaktadır.[553]

Digesta'da (Dig. 8.4.13.pr.) yer alan "Geronianus arazisi" örneği, bu durumun tipik bir yansımasıdır. İlgili metinde şu ifadeler yer almaktadır:

> *"Venditor fundi geroniani fundo botriano, quem retinebat, legem dederat, ne contra eum piscatio thynnaria exerceatur. quamvis mari, quod natura omnibus patet, servitus imponi privata lege non potest, quia tamen bona fides contractus legem servari venditionis exposcit, personae possidentium aut in ius eorum succedentium per stipulationis vel venditionis legem obligantur."*[554]

İlgili vakıada satıcının mülkiyetini devrettiği arazinin yanı sıra, bu taşınmaza komşu olan ve *"Botrianus"* olarak adlandırılan diğer arazinin de zilyetliğine sahip olduğu görülmektedir. Sözleşme tarafları, kurdukları hukuki ilişkiye ekledikleri özel bir hükümle, Botrianus arazisinin bulunduğu bölgede ton balığı avcılığı yapılmasını yasaklamışlardır. Buradaki asıl hukuki irade sadece bir taşınmazın devriyle sınırlı olmayıp, aynı zamanda bölgedeki bir balıkçılık işletmesinin devrini de kapsamaktadır. Dolayısıyla söz konusu kayıt, tarafların sözleşme ilişkisi sona erdikten sonra da birbirlerine karşı sahip oldukları rekabet etmeme borcunu teminat altına almayı amaçlayan bir düzenleme niteliği taşımaktadır. Ancak rekabet yasağının ölçüsünün ve sınırlarının Roma hukuku zamanında da günümüzde de *bona fides*'e göre çizileceği kabul edilir.[555] İleriye etkili bu yükümlülüklerin ihlal edilmesi durumunda, temeli *bona fides*'e dayanan *"culpa post pactum perfectum"* sorumluluğu gündeme gelmektedir.[556]

1.4.3.2. Alman ve İsviçre Hukukunda

---

[553] Uçaryılmaz, s. 274 vd.
[554] Corpus Iuris Civilis, Digesta 8.4.13.pr., Ulpianus. Metnin orijinali ve Türkçe çevirisi için bkz.: Uçaryılmaz, s. 274. "Geronianus arazisini satan kişi, elinde tutmaya devam ettiği Botrianus arazisine ilişkin sözleşmeye bir hüküm koymuşsa, artık burada ton balığı avlanamaz. Deniz, doğası gereği herkese açık olduğundan özel bir anlaşma ile üzerinde irtifak kurulması mümkün değilse de sözleşmesel dürüstlük kuralı, satım sözleşmesinin hükümlerine riayet edilmesini gerektirir; zilyetler veya onların külli halefleri, satım sözleşmesi ya da stipulatio uyarınca bu yükümlülükle bağlıdırlar."
[555] Uçaryılmaz, s. 274-275; Middendorf, s. 10.
[556] Uçaryılmaz, s. 276 vd.; Middendorf, s. 75.

Yeniçağın başlangıcından itibaren Roma Hukuku Avrupa'da giderek yaygınlaşmış, Almanya her ne kadar Roma Hukuku'nu son iktibas eden ülkelerden biri olsa da kısa süre içinde bu hukuku özümsediği için bu durum Alman özel hukuk doktrininin gelişiminde[557] ve nihayetinde 1900 yılında yürürlüğe giren BGB'nin hazırlanmasında belirleyici bir rol oynamıştır.[558]

Alman ve İsviçre Medeni Hukuku doktrininde de Türk Hukuku'na benzer şekilde dar ve geniş anlamda borç kavramlarının ayrımı yapılmış ve geniş anlamda borç yani borç ilişkisi kapsamına sözleşme dahilindeki çeşitli edim ve yan yükümlülüklerin gireceği kabul edilmiştir.[559] Sadakat yükümlülükleri ise düzenlendikleri özel hükümler dışında

---

[557] Almanya'da Roma hukukunun benimsenmesi, Rönesans dönemindeki bilimsel ve kültürel dönüşümün bir parçasıydı. Orta Çağ boyunca, İtalya'da hukuk eğitimi alan hukuk doktorları, memleketlerine döndüklerinde yargıçlık da dahil olmak üzere devlet idaresinde önemli görevlere getirildiler. Bu dönemde, daha evvel Cermen Hukuk Sistemi'ni benimsemiş olan geleneksel halk yargıçlarının (Şöffeler), eğitilmesi zorunlu hale gelmişti. Bu sebeple Avrupa'da çeşitli üniversiteler kuruldu ve bu akademik merkezlerden Roma hukuku yayılmaya başladı. Protestan reformuyla birlikte bireysel hak ve özgürlükler ön plana çıkınca Roma hukuku, birey merkezli yapısıyla bu yeni düşünce biçimiyle örtüştüğü için özellikle özel hukuk alanında, Alman hükümdarları tarafından da benimsenince yalnızca bir bilimsel disiplin olarak değil, aynı zamanda toplumsal düzenin ve bireysel ilişkilerin belirlenmesinde esas alınan temel hukuk sistemi haline geldi. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 105 vd.; Tahiroğlu, (*Roma Borçlar),* s. 5; Koschaker, Paul. (1961). *Modern Hususi Hukuka Giriş Olarak Roma Hususi Hukukunun Anahatları* (Kudret Ayıter Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. s. 15 vd.; Karadeniz, s. 331; Akıncı, s. 63-64.

[558] Üçok, s. 313 vd.; Güven, s. 843 vd.; Burada belirtilmesi gereken bir diğer önemli nokta Almanya'da Roma hukuku olarak kabul edilen hukukun, doğrudan Corpus Juris Civilis'te belirtilen hukuk kuralları olmadığıdır. Bu kurallar, İtalyan hukukçular olan bilhassa Kommentatorlar tarafından kodifiye edilmiş şekliyle benimsenmiştir. Koschaker, Paul. (1947). *Europa und Das Römisehe Recht,* (1. Auf.). München und Berlin: C.H. Biederstein Verlag. s. 161 vd.; 16. yy'ın sonlarında Roma hukuku üzerine yapılan çalışmaların yoğunlaşmasıyla birlikte Yerli Hukuk, Kilise Hukuku ve Roma Hukukunun sentezi ile gelişen ve Batı Avrupa ülkelerinin benimsediği ortak bir hukuk sisteminin temeli kabul edilen bu yeni hukuk sistemine *"müşterek (ortak) hukuk" (Gemeines Recht)* Latince karşılığıyla ise *"ius commune"* denilmiştir. Müşterek hukuk uygulaması ile yalnız Almanya'da değil birçok Kıta Avrupası ülkesinde ortak kültürden etkilenme, ortak eğitimden geçme ve ortak dil ile beslenme sonucunda özellikle Özel Hukuk alanında hukuk kuralları büyük oranda etkilenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz: Üçok, s. 315; Ceylan Güneş, s. 12; Karakocalı, Ahmet. (2016). *Roma Hukukunda ve Türk Hukukunda Korkutma (Metus)* (1.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 15; Pıchonnaz/Dinçer, s. 3157; Söğütlü, s. 138 vd.; Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 105 vd.

[559] Alman Hukuku çerçevesinde de Türk hukukuna benzer şekilde borç *(schuld)*, dava edilebilir edim yükümlerindendir. Öğretide ise genel kabul üzerine geniş anlamda borç *"schuldverhältnis"* kavramı ile dar anlamda borç ise *"schuld"* kavramı ile ifade edilmektedir. Dar anlamda borç kavramı ile borç ilişkisinden doğan her bir borç ifade edilir ve dar anlamdaki her bir borç tek bir edim *(leistungspflicht)* içerir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gauch, Peter/Schuep, Walter. R./Schimid, Jörg. (2008). *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil, Bd. 1.* (9. Auf.). Zürich: Schulthess Verlag. s. 88; Von Büren, B. (1964). *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil.* Zürich. s. 1; Antalya*, (Borçlar C: V/1,1),* s. 57; Kayar, s. 36; Yıldırım, s. 11-12; Doğan/Şahan/Atamulu, s. 51; Eren, s.28; Oğuzman/Öz, s. 3; Cansel/Özel, s. 38-39; Kayıhan/Ünlütepe, s. 22; Fikentscher/Heinemann, s. 23 vd.

genel itibariyle BGB § 241 Abs. II ile § 242 hükümlerine dayanan yan yükümlülükler olarak kabul edilir.[560]

BGB § 241, borç ilişkisinin kapsamını belirleyerek tarafların birbirlerine karşı üstlendikleri yükümlülükleri düzenlemektedir. BGB § 241 Abs. I'ye göre borç ilişkisi, alacaklıya borçludan bir edimde bulunmasını talep etme yetkisi verir ve bu edim, bir şeyin verilmesini veya yapılmasını içerebilir. [561] Bu hüküm, borç ilişkisinin temel işlevini ortaya koyar ve edim yükümlülüğünden *(Leistungspflichten)* bahseder.[562] Keza BGB § 362 hükmü de borçlu olunan edimin yerine getirilmesiyle birlikte borç ilişkisinin sona erdiğinden bahsederek bu dar çerçeveyi tamamlamaktadır. [563] Ancak her iki hüküm birlikte değerlendirildiğinde, borç ilişkisinin yalnızca edimin varlığı ve ifasıyla sınırlı bir yapı üzerinden tanımlandığı, buna karşılık edimden bağımsız yan yükümlülüklerin bu klasik çerçeve içinde yeterince görünür kılınmadığı anlaşılmaktadır. Bu durum, borç ilişkisinin modern işlevi bakımından normatif kapsamın dar tutulduğu yönündeki eleştirileri de beraberinde getirmiştir.

01.01.2002 tarihinde BGB'de meydana gelen köklü revizyon ile birlikte (SchRModG) BGB'e eklenen § 241 Abs. II ile § 311 Abs. II[564] hükümleri, borç ilişkisini edim

---

[560] Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 30; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 532; MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 1.; Alman hukukunda bazı yazarlar, 2002 yılındaki Borçlar Hukuku Reformu (SchRModG) ile birlikte, ileriye etkili yükümlülüklerin normatif dayanağının artık BGB § 241 Abs. II olduğu görüşündedir. Her ne kadar bu yükümlülüğün BGB § 242'deki dürüstlük kuralına dayandırıldığı görüşü de mevcut olsa da bu yaklaşım, hukuki belirlilik derecesinin zayıf olması ve somut iş sözleşmesiyle yeterince bağ kuramaması nedeniyle tercih edilmemektedir. Zira bu kapsamdaki yükümlülüklerin sınırları; faaliyetin niteliğine, görev türüne ve özellikle de dışsal bir etki yaratıp yaratmadığına göre somutlaştırılarak belirlenmelidir. Bkz.: Germelmann, Claas Friedrich. (2024). § 155 Rechte und Pflichten im Arbeitsverhältnis des öffentlichen Dienstes, Rn. 83. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk,/H. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 2 Individualarbeitsrecht II. (6. Auf.).* München: C. H. Beck; Ancak bunlar dışında da somut olarak ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine yer veren çeşitli hükümler mevcuttur. (HGB) § 90, § 90a, Alman Ceza Kanunu (Strafgesetzbuch (StGB)) § 203 vb.) Fakat bu hükümler ileride *"İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüklerinin Hukuki Tezahürü"* başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığı için burada açıklama gereği görülmemiştir.

[561] Grüneberg, Rn. 1-2, s. 268.

[562] Fikentscher/Heinemann, s. 27 vd.; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 531; Burada da tıpkı Türk hukukunda olduğu gibi borçlunun ifa ile borçlandığı edimi, alacaklı ile anlaşmış olduğu şartlara uyarak diğer bir ifadeyle gerektiği gibi, dürüstlük kuralına ve edime uygun şekilde ifa etmesi beklenir. Binder, s. 602; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 43 vd.

[563] Fikentscher/Heinemann, s. 28 vd.; Kreyenberg'e göre ilgili hükümde sona eren ilişki borç ilişkisi değil edim ilişkisidir. Bkz.: Kreyenberg, s. 4.

[564] § 311 Abs. II BGB'den doğan "kanuni borç ilişkileri" de bu kapsamda dikkate alma yükümlülükleri içerir.

yükümlülüklerinden ibaret olmaktan çıkarmış, bu hükümlerle birlikte sözleşmeye bağlı dürüstlük kuralı çerçevesinde ortaya çıkan koruma, sadakat, özen ve bilgilendirme gibi yükümlülüklerin varlığı normatif bir düzenlemeye de kavuşmuştur. [565] Üstelik bu yükümlülüklerin varlığı yalnızca edim yükümlülüklerinin doğuşu, devamı ve sona ermesiyle sınırlı kabul edilmemiş; aksine, onlardan bağımsız bir hukuki nitelik taşıyabileceği ve bu nedenle sözleşmenin sona ermesinden sonra dahi etkisini sürdürebileceği düşüncesi de kanun düzeyinde karşılık bulmuştur.[566] Bu itibarla, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin de sözleşme sonrası yükümlülüklerle birlikte artık yalnızca doktrinel değil, aynı zamanda kanuni bir dayanağa da kavuştuğu kabul edilmektedir.

BGB § 241 Abs. II hükmünde tarafların, birbirlerinin haklarına, mal ve kişi varlığı değerlerine ve menfaatlerine uygun şekilde hareket etme yükümlülüğüne işaret edilmiştir ancak bahsi geçen koruma yükümlülüklerinin neler olduğu tek tek sayılmamıştır.[567] Madde hükmünde geçen *"*gözetme yükümlülükleri *(Rücksichtspflicht)"*[568] ifadesinin, sözleşme sonrasına etki eden yükümlülükleri de kapsadığının kabul edilmesi ancak borç ilişkisinin sınırlarının genişletilmesinden sonra gerçekleşmiştir.[569] Bu vesileyle artık sözleşme sonrası dürüstlük kuralından doğan gözetme yükümlülükleri, hukuki dayanağı olmayan muğlak bir kurum olmaktan çıkmıştır.[570] Bu koruma yükümlülükleri genel kabul üzerine, doğrudan ifa davasına konu edilemez;[571] ancak ihlalleri hâlinde genel tazminat

---

[565] MüKoBGB/Emmerich BGB § 311, Rn. 61; Gümüş, *(Güven),* s. 51 vd.

[566] Binder, s. 593; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 531; MüKoBGB/Bachmann, BGB § 241, Rn. 32-34.

[567] Fikentscher/Heinemann, s. 30 vd.

[568] Literatürde özen yükümlülükleri ifadesi açıklanırken "yan yükümlülükler *(Nebenpflichten)"*, "davranış yükümlülükleri *(Verhaltenspflichten)"* veya "koruma yükümlülükleri *(SchutzPflichten)"* kavramları da kullanılmaktadır. Bkz; Käuffer, s. 7; ve bu kavramlar "yükümlülük ihlali (Pflichtverletzung)" sistematiği altında bütünleştirilmiştir. Bu yükümlülüklerin, BGB § 241 Abs. I'de ifade edilen edim yükümlülüklerinden farkının edim menfaatinden ziyade bütünlük menfaatine hizmet etmeleri olduğu kabul edilir; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 529; Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I).* s. 138 vd.; Käuffer, s. 7; Fikentscher/Heinemann, s. 30 vd.

[569] Örneğin, bir işverenin çalışanının sağlığını koruması, bir otelde konaklayan misafirin eşyalarının çalınması halinde otel sahibinin yalnızca barınma hizmeti sağlamakla kalmayıp eşyaların güvenliği için de gerekli önlemleri almakla yükümlü olması veya bir satıcının müşteriye doğru bilgi vermesi gibi yükümlülükler bu kapsamda değerlendirilir: Grüneberg, Rn. 3, s. 268.Grüneberg, Rn. 6-7, s. 268; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 531.

[570] Binder, s. 603.

[571] Aksi görüşe göre, koruma yükümlülüklerinden kural olarak alacaklı lehine dava edilebilir bir ifa talebi doğar. Bu talep, özellikle yükümlülük altında bulunan kişinin mevcut davranışının ya da gerçekleşmesi makul surette öngörülebilen bir davranışının; alacaklının veya koruma kapsamına dâhil edilmiş üçüncü bir

sorumluluğu (BGB § 280 I), ifa yerine tazminat talebi (BGB § 280 III) ve sözleşmeden dönme hakkı (BGB § 324) gibi yaptırımlar gündeme gelebilir. [572] Buna paralel olarak eğer sözleşme sonrası bir yükümlülüğün edimle ilgili bir yan yükümlülük olarak görülmesi ve ihlal edilmesi halinde tazminat için BGB § 281'e, edimle ilgisiz bir gözetme borcu olarak görülmesi halinde ise BGB § 282'ye göre çözülecektir. Bu ayrım, borcun tüm aşamaları için geçerli olan genel bir tazminat hukuku kuralıdır.[573]

Türkiye'nin de içinde bulunduğu Kara Avrupası Hukuk sisteminin temelinde yatan Roma-Cermen Hukuk Sisteminin izlerini[574], Türkiye'nin de TMK ile TBK'nu iktibas ettiği İsviçre Medeni Hukukunda ve Borçlar Hukukunda, dürüstlük kuralı, yan edim yükümlülükleri ve sadakat borcuna ilişkin düzenlemelerde açıkça görmek mümkündür. İsviçre Medeni Kanunu (ZGB) ve İsviçre Borçlar Kanunu'nda, sözleşmeye bağlı sadakat ve özen yükümlülükleri dürüstlük kuralı (Art. 2 ZGB) ve borçlunun davranışlarının düzenlenişi (Art. 97, 321a OR) üzerinden açıkça görülmektedir.

Türk hukukunda ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine ilişkin müstakil ve kapsamlı çalışmaların sınırlı sayıda olması, konunun dogmatik temellerinin ortaya konulmasında mukayeseli hukuktan yararlanılmasını zorunlu kılmaktadır. Özellikle TBK'nun sistematik yapısının ve birçok temel kurumunun İsviçre Borçlar Hukuku'ndan iktibas edilmiş olması, İsviçre hukukunun konunun açıklanmasında doğal bir başvuru kaynağı olmasını sağlamaktadır. Bununla birlikte, sözleşme sonrası yükümlülükler, koruma yükümlülükleri ve sadakat yükümlülükleri alanlarında en kapsamlı teorik tartışmaların ve yargısal içtihatların Alman hukukunda geliştirilmiş olması nedeniyle, bu çalışmada

---

kişinin hukuki değerleri bakımından somut ve doğrudan bir tehlike oluşturduğu hâllerde gündeme gelir. Böyle bir durumda, sırf koruma yükümlülüğünün varlığı, alacaklının borçludan tehlikeyi bertaraf etmeye yönelik önlemler alınmasını talep edebilmesi için yeterli kabul edilir. Alacaklının ayrıca, aynen ifaya ilişkin olarak korunmaya değer özel bir menfaatinin bulunduğunu ispatlaması aranmaz. Bununla birlikte, koruma yükümlülüklerine dayanan ifa talebinin sınırsız bir yetki tanıdığı da söylenemez. Alacaklının, kolaylıkla kaçınabileceği veya makul surette kendi imkânlarıyla bertaraf edebileceği bir riski borçluya yüklemek amacıyla bu talebi ileri sürmesi hâlinde, hukuk düzeni müdahale eder. Nitekim, bir inşaat sözleşmesinde iş sahibinin, aracını zahmetsizce başka bir yere park edebilecekken yükleniciden otomobili için ek güvenlik önlemleri talep etmesi bu duruma örnek teşkil eder. Bu tür ölçüsüz talepler karşısında, hakkın kötüye kullanılması yasağı (§ 242 BGB) çerçevesinde ileri sürülebilecek itiraz, alacaklının dürüstlük kuralıyla bağdaşmayan taleplerini bertaraf etmeye elverişli temel denge mekanizması olarak işlev görür. Bkz.: MüKoBGB/Bachmann, BGB § 241, Rn. 181-182.

[572] Schulze/Dörner/Ebert, BGB § 241, Rn. 4; MüKoBGB/Bachmann, BGB § 241, Rn. 181.

[573] Binder, s. 603.

[574] Tahiroğlu/Erdoğmuş, s. 113 vd.; Akıncı, s. 63-64.

Alman hukukuna özel bir ağırlık verilmiştir. Nitekim ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün kavramsal çerçevesi, hukuki niteliği, sınırları ve ihlalinin sonuçlarına ilişkin günümüzde kabul gören birçok yaklaşım, Alman öğretisi ve Alman Federal Mahkemesi içtihatları tarafından şekillendirilmiştir. Bu nedenle, bu bölümde mukayeseli hukuk bakımından Alman ve İsviçre hukukundaki yaklaşımlara kısaca yer verilmiş; çalışmanın ilerleyen bölümlerinde de Türk hukukunda doğrudan cevaplandırılması güç olan meselelerde, Alman ve İsviçre hukukundaki çözüm önerilerinden açıklayıcı ve tamamlayıcı ölçüde yararlanılacaktır.

2. BÖLÜM

İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ, TÜRLERİ, ŞARTLARI VE SINIRLARI

2.1. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN HUKUKİ NİTELİĞİ

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin doğrudan hukuki niteliğini ele alan akademik çalışmaların sayıca sınırlı olması, bu alanda kavramsal bir gerekçelendirme yapılmasını zorlaştırmaktadır. Bu nedenle, söz konusu yükümlülükleri temellendirebilmek için öğretide geniş biçimde ele alınmış olan sadakat ve koruma yükümlülüklerinin hukuki dayanaklarını irdelemek ve buradan hareketle tümdengelimsel bir yöntemle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin yapısını açıklamak gerekir.

Koruma yükümlülükleri, sözleşme ilişkisinin sadece asli edim yükümlülükleriyle sınırlı olmadığını, aynı zamanda tarafların birbirlerinin menfaatlerini korumaya yönelik yan yükümlülüklere de tabi olduğunu ortaya koymuştur. İleriye etkili sadakat yükümlülükleri de benzer şekilde, sözleşme sona erdikten sonra dahi devam eden güven ilişkisi ve taraflar arasındaki etki alanı temelinde şekillenir.[575] Nitekim bu yükümlülükler, sözleşmesel ilişkinin sona ermesiyle birlikte ortadan kalkmayan, geçmişte kurulan iş birliği ve bilgi paylaşımının yarattığı özel sorumluluk alanından doğar.[576]

Bu çerçevede, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin gerekçelendirilmesinde doğrudan bir norm bulunmasa da koruma yükümlülüğü teorisinin sağladığı dogmatik temele dayanılabilir. Çalışma kapsamında ortaya konan görüşler de araştırma konusunun sınırları gözetilerek incelenmiş ve bu eksende değerlendirilmiştir. [577]

---

[575] Akçaal, s. 62-63.
[576] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 265.
[577] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 543; Örneğin Kamp, yan yükümlülüklerin hukuki dayanağına ilişkin değerlendirmesinde, özel kanunlarda açıkça düzenlenen yükümlülüklerin varlığında BGB § 241 Abs. II'ye ayrıca başvurmanın gereksiz olduğunu, zira ilgili borç ilişkisinin zaten kanun tarafından gerekli koruma ile donatıldığını vurgulamaktadır. Bununla birlikte, Kamp'a göre BGB § 241 Abs. II, özel kanunlarda açıkça düzenlenmeyen veya yalnızca ima edilen

2.1.1. Dönüşüm Teorisi

Larenz'in geliştirdiği dönüşüm teorisi *(Umschlagstheorie),* sözleşmeye bağlı yan yükümlülüklerin sözleşmenin sona ermesiyle birlikte bütünüyle ortadan kalkmadığını, aksine belirli koşullar altında hukuki nitelik değiştirerek varlığını sürdürdüğünü kabul eder. Bu teoriye göre, sözleşme ilişkisi devam ettiği sürece tarafların davranış yükümlülükleri sözleşmesel iradeye dayanmakta; ancak sözleşmenin sona ermesiyle birlikte bu yükümlülüklerin bir kısmı, artık sözleşmeden değil, doğrudan kanundan kaynaklanan bağımsız bir borç ilişkisine dönüşmektedir.[578]

Larenz burada, sözleşmenin sona ermesini davranış standartlarının mutlak biçimde ortadan kalkmasıyla özdeşleştirmez. Aksine, taraflar arasında sözleşme süresince kurulan güven, bilgi asimetrisi ve etki alanının, sözleşmenin sona ermesinden sonra da belirli ölçüde devam ettiğini kabul eder. Bu nedenle, özellikle rekabet yasağı, sır saklama veya müşteri çevresinin korunmasına ilişkin yükümlülükler gibi davranış ödevleri, sözleşme sonrası dönemde de hukuki bağlayıcılığını korur. Ancak bu bağlayıcılık artık sözleşmenin varlığına değil, hukuk düzeninin öngördüğü genel davranış standartlarına dayanmaktadır.

Güncel Alman hukukunda, eskiden BGB § 242 kapsamında türetilen rekabet yasakları veya gizlilik yükümlülükleri gibi yükümlülüklerin, bugün ağırlıklı olarak BGB § 241 Abs. II çerçevesinde dikkate alma ve koruma yükümlülükleri olarak temellendirildiği görülmektedir.[579] Bu yönüyle dönüşüm teorisi, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerini, sözleşmenin sona ermesine rağmen devam eden bir güven ve etki alanının hukuki sonucu olarak açıklamakta ve bu yükümlülüklerin normatif meşruiyetini sözleşme dışı, ancak sözleşmeden türeyen bir bağlamda konumlandırmaktadır.

---

durumlarda tamamlayıcı bir işlev üstlenir. Ayrıca, farklı kanunlarda yer alan değer yargıları veya anayasal düzeydeki temel hakların da yan yükümlülüklerin normatif dayanağı olarak kullanılabileceğini belirtmektedir. Bkz.: Kamp, s. 229. Bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından da yol göstericidir. Zira sözleşmenin sona ermesinden sonra ortaya çıkan veya devam eden yükümlülüklerin çoğu, kanunlarda açıkça düzenlenmemiştir. Bu noktada Alman Medeni Kanunu'ndaki § 241 Abs. II genel bir dayanak teşkil ederken aynı zamanda dürüstlük kuralı ve temel hakların yansıttığı değerler, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin normatif temelini güçlendirmektedir. Böylelikle Kamp'ın yan yükümlülükler için öngördüğü subsidiarite anlayışı, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin de yalnızca BGB § 241 Abs. II'ye değil, daha geniş bir normatif çerçeveye dayandırılabileceğini göstermektedir.

[578] Larenz, (Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I). s. 14, 112.

[579] Binder, 605.

Öğretide, Larenz'in dönüşüm teorisinin çeşitli açılardan eleştiriye açık olduğu da vurgulanmaktadır. Öncelikle teori, sözleşmeye bağlı yan yükümlülüklerin hangi dogmatik ölçütlere göre ve hangi anda sözleşmesel niteliklerini kaybederek kanundan doğan bağımsız bir borç ilişkisine dönüştüğünü yeterince açıklayamamaktadır. Özellikle geçersiz veya iptal edilebilir sözleşmeler bakımından, koruma ve davranış yükümlülüklerinin iptal ile geriye dönük olarak sözleşmesel alandan çıkıp yasal bir borç ilişkisine dönüşmesi fikri ikna edici bulunmamaktadır.[580] Bunun yanında dönüşüm teorisi, sözleşme düzeninin ve taraf iradesinin, sözleşme sona erdikten sonra devam eden bu yükümlülükler üzerindeki etkisini açıklamakta güçlük çekmekte; sorumluluk sınırlamalarının, karşılıklılık ilişkisinin sözleşme sonrası döneme nasıl taşınacağı hususunda belirsizdir.[581] Bu nedenlerle dönüşüm teorisinin, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin varlığını açıklamakta sezgisel bir katkı sunduğu kabul edilmekle birlikte, bu yükümlülüklerin hukuki niteliği ve sorumluluk rejimi bakımından tutarlı ve eksiksiz bir sistem sunduğu söylenemez.

2.1.2. Birlik Teorisi

Canaris'in bugün çoğu yazar tarafından kabul görmüş birlik teorisi *(Einheitstheorie)*[582] ile sözleşmesel sorumluluğun kapsamı genişletilmiştir. Bu teoriye göre koruma yükümlülükleri, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte nitelik değiştirerek sözleşmesel hale gelmez. Aksine sözleşmeden tamamen bağımsız, yasal bir temele dayanan ve sözleşmesel yükümlülükle eşzamanlı olarak varlık gösteren yükümlülüklerdir.[583] Bu görüşe göre; sözleşme öncesi kusur, sözleşmenin müspet ihlali, art etkili koruma yükümlülükleri ve üçüncü kişi lehine koruyucu etkili sözleşme kurumlarının tamamı, *"bütünsel bir yasal koruma yükümlülüğü ilişkisi" (einheitliches gesetzliches Schutzpflichtverhältnis)* çatısı altında toplanmalıdır. Teorinin savunucuları, taraflar arasında geçerli bir sözleşme kurulsa bile, koruma yükümlülüklerinin sözleşme ile birleşmediğini, onun yanında

---

[580] Gümüş, *(Güven),* s. 88.
[581] Hoffmans, s. 133.
[582] Canaris, (Vertragsverletzung), 475 vd.; "Bütünsel yasal borç ilişkisi teorisi" çevirisi için bkz.: Gümüş, (Güven), s. 86 vd.; "Bütünsel borç ilişkisi" çevirisi için bkz.: Karabağ, Nil. (2007). Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme. Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul. s. 84.
[583] Hoffmans, s. 132; Akçaal, s. 118; Gümüş, *(Güven),* s. 86 vd.

eşzamanlı ve bağımsız olarak sözleşme sona erdikten sonra dahi yaşamaya devam ettiğini ileri sürerler.[584]

Bu teoriye göre, borç ilişkisi yapısı, yalnızca edim yükümlülüklerini içeren edim ilişkisinden ibaret değildir. Kanunî bir temele dayanan koruma ilişkisinden *(Schutzverhältnis)* oluşur.[585] Bu koruma ilişkisi, bir sözleşmenin kurulmasından sonra dahi, sosyal temasın kurulmasıyla başlayan ve dürüstlük kuralında köken bulan kanunî bir borç ilişkisi olarak varlığını sürdürür.[586] Dolayısıyla, koruma yükümlülüklerinin kaynağı, sözleşmenin kurulmasından sonra dahi sözleşme değil, tamamen bağımsız olan bu kanunî ilişkidir. Dolayısıyla birlik teorisi, sözleşmenin yanı sıra sürekli bir yasal koruma yükümlülüğü ilişkisi olduğunu kabul eder. [587]

Bu kanuni ilişki; koruma yükümlülüklerinin, borç ilişkisinin farklı aşamalarında yeknesak bir esasa dayanmasını sağlar. Dolayısıyla bu yükümlülükler, sözleşme kurulana dek *culpa in contrahendo* sorumluluğuna, sözleşmenin kurulduğu andan sona erdiği ana kadar sözleşmenin müspet ihlaline, sözleşme sona erdikten sonra da sözleşme sonrası kusur sorumluluğuna sebep olur.[588] Kısacası taraflar arasında etkileşimin ve güven ilişkisinin varlığından söz edilebildiği sürece geçerliliğini korur. Bu bağlamda, sözleşmenin herhangi bir nedenle iptal edilmesi veya geçersiz olduğunun anlaşılması durumunda dahi edim ilişkisi sona ererken, edim yükümlülüğünden bağımsız olan koruma ilişkisi varlığını sürdürecektir.[589] Canaris bu durumu, haksız fiil ve sözleşme sorumluluğu arasında üçüncü bir yol olarak nitelendirerek[590] koruma yükümlülüklerinin ihlalini ortak bir hukuki temele oturtmuş ve sorumluluk hukukunun kapsamını genişletmiştir.[591]

Doktrinde bazı yazarlar, birlik teorisinin yarattığı bu sözleşme ve yasal ilişkinin yan yana durması haline yani eşzamanlı ikili yapıya karşı çıkarak bunun sözleşme hukukunun iç

---

[584] Hoffmans, s. 133; Akçaal, s. 118; Gümüş, *(Güven),* s. 87.
[585] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, 475 vd.
[586] Hoffmans, s. 133.
[587] Hoffmans, s. 131.
[588] Gümüş, *(Güven),* s. 88 vd.
[589] Akçaal, s. 118.
[590] Fikentscher/Heinemann, s. 32.
[591] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, 475 vd.

dengesini bozduğunu savunur. Bu görüşe göre geçerli bir sözleşme varken koruma yükümlülüklerini yasal statüde tutmak, sözleşmesel sorumluluk sınırlamalarının veya ispat kolaylıklarının bu yükümlülüklere nasıl uygulanacağı konusunda çözümsüzlük yaratır.[592] Hoffmans bunun yerine bağlama göre nitelendirme yaklaşımını önerir: Koruma yükümlülükleri kökenini BGB § 242'den alır ancak bukalemun gibi içine girdiği ilişkinin rengine bürünür; yani ortada sadece yasal bir bağ varsa yasal, bir sözleşme varsa sözleşmesel nitelik kazanarak sözleşmenin kaderine ortak olmalıdır.[593] Gümüş ise birlik yani kendi deyimiyle *"bütünsel yasal borç ilişkisini"* kabul etmekle beraber bu ilişkiyi edimden bağımsız borç ilişkisinden doğan bir nitelik olarak değil işlemsel temas ile ilişkili bir kavram olarak değerlendirir. Yazara göre borç ilişkisi, yalnızca tarafların karşılıklı edim beklentilerinden ibaret olmayıp, işlemsel temasın kurulmasıyla birlikte doğan ve sözleşmenin tüm safhalarını kuşatan dinamik bir yapı arz eder. Bu bütünsel yaklaşım uyarınca, koruma yükümlülükleri asıl edim yükümlülüğüne eklemlenmiş ikincil ödevler değil; işlemsel temasın bizatihi kendisinden kaynaklanan ve sözleşme geçersiz olsa dahi varlığını sürdüren bağımsız bir yasal temel teşkil eder. [594]

2.1.3. Dürüstlük Kuralından Bağımsız Ahlaki Yükümlülük Teorisi

Sadakat yükümlülüğünün hukuki niteliğine ilişkin öğretide öne çıkan teorilerden biri; bu ödevin, karşılıklı güvene dayalı ilişkilerde tezahür eden, özü itibarıyla ahlaki nitelikli ancak hukuk düzeni tarafından dürüstlük kuralı vasıtasıyla tanınan bir davranış yükümlülüğü olarak kabul etmektedir. Bu yaklaşıma göre sadakat; pozitif hukuk düzenlemelerinden önce gelen, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin içeriğini ve sınırlarını dürüstlük temelinde şekillendiren asli bir değerdir.[595] Bu perspektiften bakıldığında sadakat yükümlülüğü, tarafların yalnızca somut edim borçlarıyla bağlı olmadıkları; aynı zamanda ortak amaca zarar vermeme ve karşı tarafın haklı menfaatlerini gözetme

---

[592] Hoffmans, s. 133; Middendorf, s. 110-111. Middendorf ise birlik teorisinin kabul edilmesi halinde kendi savunduğu koruma yükümlülüklerinin tamamının sözleşmeye dayanması görüşünün anlamsızlaşacağını hatta sonraya etki eden yükümlülüklerden bahsedilemeyeceğini belirtir.
[593] Hoffmans, s. 133.
[594] Gümüş, *(Güven),* s. 88-89.
[595] Hueck, s. 5 vd., s. 12 vd.

yönünde ahlaki bir sorumluluk üstlendikleri "birlik ilişkilerinde" asıl anlamını kazanmaktadır. [596]

Bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından da kabul edilebilir görünmektedir. Zira sözleşmenin sona ermesinden sonra da belirli davranış yükümlülüklerinin devam etmesi, ilk bakışta pozitif hukuk normlarıyla açıklanması güç olan bir durum yaratmakta; bu nedenle söz konusu yükümlülüklerin, taraflar arasında geçmişte kurulmuş olan güven ilişkisinin ahlaki devamı olarak değerlendirilmesi cazip kabul edilebilir. Özellikle sır saklama, rekabet etmeme veya karşı tarafın ekonomik varlığını zedeleyici davranışlardan kaçınma gibi yükümlülüklerin sözleşme sonrası dönemde de etkisini sürdürmesi, bu görüşün ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından da tartışılmasını gerekli kılmaktadır.

Ne var ki bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliğini açıklamak bakımından önemli eleştirilere açıktır. Öncelikle, ahlaki bir yükümlülük olarak temellendirilen bir davranış ödevinin ihlali hâlinde hangi hukuki yaptırımların uygulanacağı ve bu yaptırımların hangi normatif temele dayanacağı belirsizdir. Ayrıca, hukuki bir ilişkinin sona ermesinden sonra da bağlayıcılığını koruyan yükümlülüklerin varlığının kabulü, bu yükümlülüklerin yalnızca ahlaki bir değer yargısına indirgenmesini güçleştirmektedir. Zira ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, uygulamada çoğu zaman borca aykırılığa bağlanan sonuçlar doğurmakta ve hukuki sorumluluk rejimi içinde değerlendirilmektedir. Bu nedenle, söz konusu görüş sadakat düşüncesinin tarihsel ve ahlaki arka planını açıklamak bakımından önem taşısa da ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliğini sistematik ve öngörülebilir bir biçimde temellendirmekte yetersiz kalmaktadır.

2.1.4. Yorumcu Yaklaşım Teorisi

Sözleşmelerin dürüstlük ve güven ilkesi uyarınca, örf ve âdet kuralları dikkate alınarak yorumlanacağını ifade eden BGB § 157 hükmü, sözleşmelerin yorumlanmasında sübjektif iradeden ziyade objektif bir standart getirir. Buna göre, sözleşme metninin hükümleri, çelişkilerden kaçınılarak yorumlanmalıdır. Dolayısıyla, sözleşmenin genel

---

[596] Nomer, *(Anonim),* s. 51 vd.

amacını ve anlamını sorgulatan bir yorum tarzı hatalı olacaktır. Örneğin sözleşmeyi ifa etmeye hazır olan tarafın sözleşmeye bağlı kalmasını engelleyen, diğer tarafa ise sözleşmeden dönme imkânı tanıyan bir sözleşme yorumunun dürüstlük ve güven ilkesi ile bağdaştırılması mümkün değildir.[597] Tüm sadakat borçlarının doğasında var olan "karşı tarafın çıkarlarını gözetme yükümlülüğü," § 157 uyarınca yapılan yorumda da geçerlidir. Sözleşme hükümleri ve diğer hukuki işlem düzenlemeleri, tek taraflı bir çıkar dayatması olarak değil, ilgili karşı tarafın çıkarlarının makul ölçüde dikkate alınmasına imkân verecek şekilde anlaşılmalıdır. Bu bağlamda, taraf menfaatlerinin kapsamlı bir şekilde tartılması gerekir.[598]

Ramm, özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından münhasır biçimde BGB § 157'nin uygulanmasını savunmaktadır. Ona göre ileriye etkili bir yükümlülüğün varlığı, yükümlülüğün fiilen hangi anda ortaya çıktığına göre değil, sözleşmenin kurulduğu ana geri dönülerek değerlendirilmelidir. Bu çerçevede bir sözleşme tarafına art etkili bir yükümlülük ancak, dürüstlük ve güven ilkeleri yoğun biçimde dikkate alınsa dahi, sözleşmenin yorumundan böyle bir sonuç çıkarılabiliyorsa yüklenebilir. Sözleşmenin asli içeriği, geniş ve cömert bir yorumla dahi bu yönde herhangi bir dayanak noktası sunmuyorsa, tarafların başlangıçta üstlenmediği bir yükümlülüğün sonradan yaratılması mümkün değildir. Ramm'ın yaklaşımı, art etkili yükümlülükleri bütünüyle sözleşme yorumuna bağlayarak, bu yükümlülüklerin normatif temellendirilmesine mesafeli durmaktadır.[599]

Bu görüş öğretide kendisine çok fazla taraftar bulamamış, Hoffmans özellikle hukuksal olarak istenen ile olması gereken arasında bir ayrım yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Bu yaklaşıma göre BGB § 157 uyarınca tarafların objektif dayanak noktalarına göre gerçekten neyi istemiş oldukları tespit edilmeye çalışılırken; BGB § 242 kapsamında tarafların dürüstlük ve güven ilkeleri çerçevesinde mantıken neyi istemiş olmaları gerektiği belirlenir. Bu metodolojik ayrım çerçevesinde, sözleşmesel edim yükümlülüklerini tamamlayan yan yükümlülüklerin tarafların iradelerini ön plana koyan

---

[597] MüKoBGB/Busche BGB § 157, Rn. 6.
[598] MüKoBGB/Busche BGB § 157, Rn. 7.
[599] Ramm, s. 9 vd.

BGB § 157'den ziyade BGB § 242'nin tipik uygulama alanına dâhil olduğu görüşü çok daha ağır basmaktadır.[600]

2.1.5. Dürüstlük Kuralından Doğan Yükümlülük Teorisi

Dürüstlük kuralı, Türk hukukunda TMK md. 2'de, İsviçre Medeni Hukukunda ZGB Art. 2'de, Alman hukukunda ise BGB § 242'de hüküm altına alınan, tüm hukuki ilişkiler için geçerli kabul edilen ve herkesin hem haklarını kullanırken hem yükümlülüklerini yerine getirirken dürüstlük ve güven ilkesine uygun davranması gerektiğini ifade eden emredici, tanımlayıcı değil mevcut hukuk normlarını tamamlayıcı nitelikteki bir etik prensibidir.[601] Her ne kadar özel hukuk alanında düzenlenmiş bir ilke olsa da bu ilke yalnızca özel hukuka özgü değildir. Aksine, hukuk düzeninin bütününe yön veren temel ilkelerden biri olarak kamu hukukunda da uygulanabilir şekilde yorumlanmaktadır.[602] İlke, kişilerin hukuki ilişkilerinde davranışlarını karşılıklı güven esasına göre şekillendirmelerini; sözleşmelerde ve diğer hukuki ilişkilerde tarafların birbirlerine karşı açık, dürüst ve güveni zedelemeyecek biçimde hareket etmelerini ifade eder.

Dürüstlük kuralı, borç ilişkilerinin içeriğinin, kapsamının ve hatta ifa şeklinin tespitine ve tarafların haklarını ve yükümlülüklerini daha geniş bir perspektiften yorumlayabilmeye yardımcı olur.[603] Aynı zamanda yasaların katı bir şekilde uygulanması halinde zaman

---

[600] Hoffmans, s. 124.

[601] Akkurt/Tokat/Erdoğan, *(Borçlar),* s. 49; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 380; Jauernig/Mansel*,* BGB § 242, Rn. 1-2; Larenz, Karl/Canaris, Wilhelm-Claus. (1995). *Methodenlehre der Rechtswissenschaft* (3. Auf.). Berlin: Springer-Lehrbuch., s. 421; Güzel, Ali/Ugan Çatalkaya, Deniz. (2014). İş Sözleşmesinin Uygulanmasında ve İşverenin Yönetim Yetkisinin Sınırlanmasında Dürüstlük (Objektif İyiniyet) Kuralının İşlevi Üzerine. *MÜHFHAD, 20(1),* 17-66. s. 19.

[602] Savaète, Eugen. (1955). Treu und Glauben im Arbeitsrecht. *Arbeit und Recht, 3(9),* 263-269. s. 264.

[603] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 242, Rn. 16; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 7; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 196; Ancak bu noktada, özel hukuk sisteminde zaten mevcut olan özel düzenlemelerin yanında, dürüstlük ilkesinin bağımsız ve genişletici bir rol oynamasının, yalnızca gerektiği ölçüde uygulanabilir olduğu unutulmamalıdır. Yani normatif boşlukların doldurulması, hakkın kötüye kullanımının önlenmesi veya dürüstlük çerçevesinde bir çözümün bulunması söz konusu olduğunda başvurulabilir. Ancak mevcut özel hükümler karşısında § 242'nin onların yerine geçmesi söz konusu değildir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Wegen/Weinreich/Prütting, s. 383; Benzer şekilde dürüstlük ve güven ilkesinin hak kurucu değil, hak belirleyici bir karaktere sahip olduğu; hatta istisnai olarak yeni yükümlülükler doğurduğu ve bu suretle yeni "kanuni borç ilişkilerinin" ortaya çıkmasına bir geçiş normu işlevi gördüğü hâllerde dahi hak yaratmaktan ziyade mevcut hakları genişletme ve tamamlama işlevini temel alındığına ilişkin bkz.: Fikentscher/Heinemann, s. 136.

zaman ortaya çıkabilecek hakkaniyetle ve ahlaki değerlerle çelişen sonuçların doğmasını engeller.[604]

Dürüstlük kuralı, Avrupa hukuk sistemlerinde yaygın şekilde benimsenmiş ve kökeni Roma Hukuku'na dayanan temel bir hukuk normudur. [605] BGB § 242'de de TMK md. 2'ye benzer şekilde[606] bireylerin haklarını kullanırken ve yükümlülüklerini yerine getirirken sadakat yükümlülüklerine uygun, dürüst ve güven ilişkisini zedelemeyecek şekilde hareket etmesi gerektiği ifade edilir ve özellikle özel hukuk alanında hakkın kötüye kullanılması gibi durumların önüne geçmeyi amaçlar. İki düzenleme de doğrudan bir talep hakkı doğurmaz, ancak dolaylı olarak bazı durumlarda çeşitli taleplere dayanak oluşturabilir.[607] Buna paralel olarak dürüstlük kuralı ihlalinin tek başına müstakil bir yaptırım doğurmayacağı; aksine bu ilkenin hukuku belirleyici ve sınırlayıcı niteliği gereği, söz konusu aykırılığın ancak varsayılan asıl hakkın ihlali düzleminde değerlendirilmesi gerektiği, dikkat çekici bir bakış açısı olarak ileri sürülmüştür.[608]

Modern borçlar hukuku anlayışında, kişilerin sosyal ve hukuki ilişkilerde yarattıkları güvenin korunması, başlı başına hukuken korunmaya değer bir menfaat olarak kabul edilmekte ve bu güvenin boşa çıkarılması, klasik borç kaynaklarının dışında da sorumluluğa yol açabilmektedir. Günümüz doktrininde ve yerleşik yargı içtihatlarında dürüstlük kuralının yalnızca mevcut borç ilişkilerinin yorumunda rol oynayan yardımcı bir ilke olmadığı, aynı zamanda klasik borç kaynaklarının varlığından söz edilemeyen bazı hukuki ilişkiler için bağımsız bir borç ilişkisi kaynağı işlevi de üstlenebilmektedir. [609]

---

[604] Ertürk Arslan, s. 22.

[605] Ünlütepe, Mustafa. (2021). *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri* (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 397; Özsunay, s. 346; Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 242. Rn. 10; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB);* MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 9; Hueck, s. 4.

[606] Dürüstlük kuralına, BGB § 242 dışında da § 157, §162, §275 II, §307, §320 II ve §815 gibi pek çok hükümde yer verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: MüKoBGB/Busche BGB § 157, Rn. 4-5; Grüneberg, Rn. 6, s. 271; Jauernig/Mansel. BGB § 242, Rn. 1-3; Käuffer, s. 5; İlaveten BGB § 242'de TMK md. 2'den farklı olarak dürüstlük ve güven ilkesinin yanı sıra ticari teamüllere (*Verkehrssitte*) de yer verilmiştir.

[607]Jauernig/Mansel, § 242, Rn. 2; Larenz/Canaris, s. 274.

[608] Fikentscher/Heinemann, s. 138.

[609] Jacoby/von Hinden, (*Studien Kommentar BGB),* Rn. 1, s. 103; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 376 vd.; MüKoBGB/Schubert„ BGB § 242, Rn. 196; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 234; Sadakat yükümlülüğünün,

Dürüstlük ilkesinin uygulanabilmesi için hâkim görüşe göre taraflar arasında özel bir hukukî ilişki aranır.[610] Bu ilişki, yalnızca sözleşme gibi klasik borç ilişkileri ile sınırlı değildir; sözleşme öncesi görüşmeler, haksız rekabet gibi kanundan doğan ilişkiler veya sözleşme sonrası sadakat yükümlülükleri gibi nitelikli sosyal temasın mevcut olduğu her türlü özel bağın varlığı dürüstlük kuralının uygulanması için yeterli kabul edilir.[611] Üstelik bu hükmün yalnızca geçerli hukuki ilişkilerde değil; henüz kurulmamış, geçersiz hale gelmiş, ya da sona ermiş hukuki ilişkilerde[612] dahi dikkate alınması gerektiği kabul edilir.[613] Kısacası sözleşme öncesi güven ilişkisinden başlayıp müspet sözleşme ihlali üzerinden sözleşme sonrası yükümlülüklere kadar uzanan süreçte en belirgin ortak payda, dürüstlük kuralıdır. Bu aşamaların her birinde taraflar, dürüst bir hukuki ilişki içerisinde, birbirlerine güven vermeli, verilen güveni boşa çıkarmamalı ve karşılıklı özen göstermelidirler.[614]

Gerçekten de sadakat yükümlülüğü, TMK md. 2'de ifadesini bulan dürüstlük ilkesinden türeyen ve onun özel bir görünümünü oluşturan bir yan yükümlülük olarak mı değerlendirilmelidir; yoksa dürüstlük kuralıyla aynı değer dünyasına ait olmakla birlikte,

---

başlangıçta dürüstlük ve güven ilkesinden doğan fakat zamanla bağımsız bir ilkeye dönüştüğüne ilişkin görüş için bkz.: Lieder, s. 41; Kılıçoğlu, s. 57; Odabaşı, s. 62.

[610] Nomer, *(Anonim),* s. 51; Larenz/ Canaris, s. 241.

[611] Nomer, *(Anonim),* s. 53; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 236.

[612] Christensen, s. 71; Dürüstlük kuralının, sözleşmenin sona ermesinden sonraki tasfiye ilişkisine de uygulanacağına ilişkin bkz.: MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 196.

[613] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 128; Han, 2; Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 242. Rn. 3; Grüneberg, Rn. 1-5, s. 270; BGH'nin 1996 tarihli bir kararında özetle, zarar görenin sigorta şirketi tarafından yanlış yönlendirilmesi, önemli bir hukuki mesele olarak öne çıkmaktadır. Zarar gören, 1990 yılında hatalı olarak yanlış bir sigorta şirketini sorumlu sigortacı olarak kabul etmiş ve taleplerini bu şirkete iletmiştir. Söz konusu sigorta şirketi (davalı), başlangıçta kendisinin yetkili olduğunu belirtip işlemleri başlatmış fakat zaman içinde kazaya ilişkin bir poliçesinin bulunmadığını fark etmiştir. Ancak, bu şüpheleri zarar görene bildirmemiştir. Sonuç olarak, 1993 yılında gerçek sigorta şirketi bulunmuş, ancak bu süreçte tazminat talepleri zamanaşımına uğramıştır. Zarar gören, bu yanlış yönlendirme nedeniyle uğradığı zararı, hatalı sigorta şirketinden talep etmiştir. Mahkeme, sigorta şirketinin şüphelerini zarar görene zamanında bildirmeyerek hukuki sorumluluğunu yerine getirmediğine karar vermiştir. İlgili kararda, dürüstlük kuralının uygulanabilmesi için taraflar arasında doğrudan sözleşmeye dayalı bir ilişki olmasa bile, bir özel bağın bulunmasının yeterli olduğu belirtilmiştir. Bu özel bağ, yalnızca hukuki değil, toplumsal bir temas yoluyla da kurulabilir. Yani karara göre bir tarafın davranışının diğerinde güven beklentisi doğurduğu her durumda dürüstlük kuralı devreye girer. Bu yönüyle karar, TMK md. 2'deki dürüstlük kuralına benzer şekilde, hakkın kötüye kullanılmasını önlemeye hizmet eder. Bu karar, BGB § 242'nin yorumlanmasında önemli bir referans noktası olarak kabul edilir. Zira anılan karar, Alman Medeni Hukuku çerçevesinde Treu und Glauben ilkesinin kapsamını ve uygulanabilirliğini genişleten önemli bir içtihattır. Kararın tam metni için bkz.: BGH. (11.06.1996). *VI ZR 256/95. NJW, 2385, 1996,* s. 2724. (www.beckonline.de). E.T.: 08.05.2025.

[614] Käuffer, s. 22.

ondan işlevsel ve dogmatik bakımdan bağımsız bir yükümlülük niteliği mi taşımaktadır? Öğretide bu soruya verilen yanıtlar, sadakat yükümlülüğünün borç ilişkisindeki konumuna ilişkin farklı yaklaşımların ortaya çıkmasına neden olmuştur.[615]

Bu bağlamda bazı yazarlar, sadakat borcunu borç ilişkisinin tali veya tamamlayıcı bir unsuru olarak değil, bizzat borç ilişkisinin bağımsız bir içeriği olarak tanımlamaktadır. Bu görüşe göre, doğruluk ve güven ilkesi borç ilişkisinin genel çerçevesini ve edimin ifa tarzını belirleyen bir üst ilke niteliği taşırken, sadakat borcu doğrudan bir davranış edimi olarak ortaya çıkmakta ve borç ilişkisinin somut içeriğini oluşturmaktadır. Bununla birlikte, bu edimsel yükümlülüğün normatif kökeni yine dürüstlük kuralında, özellikle Alman hukukunda BGB § 242'de bulunmaktadır. Dolayısıyla sadakat borcu, dürüstlük ilkesinden tamamen kopuk bir yükümlülük olmayıp, onun somut hukuki ilişkilere uyarlanmış ve yoğunlaştırılmış bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.[616]

Öte yandan, sadakat borcunun belirli hukuki ilişkilere özgü bir karakter taşıması, bu yükümlülüğün dogmatik temellerinin dürüstlük kuralından farklı bir nitelik arz ettiği yönünde tereddütlere de yol açmıştır. Nitekim dürüstlük ilkesi, tüm sözleşme türleri bakımından geçerli, genel ve soyut bir davranış standardı ortaya koyarken; sadakat yükümlülüğü, ancak taraflar arasında sıkı kişisel bağlılık, sürekli etkileşim ve karşılıklı güvenin belirleyici olduğu hukuki ilişkilerde anlam kazanmaktadır. Bu nedenle öğretide, sadakat borcunun yasanın lafzında açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte, kanunun değerler sistemiyle aynı temele dayanan ve onun yanında yer alan özgün bir borç türü olduğu ileri sürülmektedir. Bu yaklaşım çerçevesinde sadakat yükümlülüğü, doğruluk ve güven ilkesinin sıradan bir uygulaması olmaktan ziyade, bu ilkenin belirli birlik ve topluluk ilişkilerinde aldığı özel ve yoğunlaşmış bir görünüm olarak nitelendirilmektedir.[617]

Bu görüşe göre sadakat yükümlülüğü, dürüstlük ilkesinden türeyen, bir yan yükümlülüktür.[618] Dürüstlük ilkesinin kapsamında kalmakla beraber, esasında bu ilkenin

---

[615] Ertürk Arslan, s. 25.
[616] Hürholz, s. 61; Hoffmans, s. 124.
[617] Ertürk Arslan, s. 27; Hürholz, s. 57; Hueck, s. 9; Geiser, s. 72.
[618] Nomer, *(Anonim),* s. 51 vd.; Hürholz, s. 57; Hueck, s. 9; Ertürk Arslan, s. 27; Zenz, s. 108.; Uçaryılmaz, s. 257 vd.

çok daha yoğun ve özel bir biçimidir.[619] Bizim görüşümüze göre ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün hukuki kaynağı da bu noktada sadakat yükümlülüğü gibi dürüstlük kuralıdır.

Doktrinde bu yaklaşıma yöneltilen eleştiriler, ağırlıklı olarak dürüstlük kuralının uygulama alanının sınırlı olduğu düşüncesi etrafında şekillenmektedir. Buna göre dürüstlük kuralı, borç ilişkisinde esasen borçlu olunan edimin hangi şekilde ifa edileceğini belirleyen bir yönlendirici ilke niteliği taşımakta; buna karşılık, başlı başına bir yapma borcu veya asli edim yükümlülüğü doğurabilecek bir norm olarak işlev görmemektedir. Bu nedenle, içeriği itibarıyla bağımsız bir edim yükümlülüğü olarak değerlendirilen sadakat yükümlülüğünün kaynağının dürüstlük kuralına dayandırılması isabetli bulunmamaktadır. Zira dürüstlük kuralı, bu görüşe göre, yalnızca hukuki ilişkinin taraflarının mevcut hakları kullanırken uyması gereken sınırları belirlemekte; bunun ötesinde bağımsız bir edim yükümlülüğü yüklememektedir.[620]

2.1.6. Değerlendirmemiz

Önceleri, sözleşme sonrası etkili olanlar da dahil tüm koruma yükümlülüklerinin sözleşmeye dayalı yan yükümlülükler olduğu konusunda fikir birliği vardı.[621] Bu durum, tarafların sadece edim yükümlülüklerini kararlaştırmakla kalmayıp, dürüstlük kuralı gereği birbirlerine karşı özel bir özen göstermekle yükümlü oldukları ve bu nedenle sözleşme ortağını diğer hukuki varlıkların zarar görmesinden korumaları gerektiği şeklinde gerekçelendiriliyordu.[622]

Uzun zamandır kabul edilen güncel öğretiye göre; kanuni borç ilişkisinden doğan sözleşme öncesi yükümlülükler de dahil olmak üzere tüm koruma yükümlülükleri tek bir hukuki dayanağa, kendine özgü bir koruma ilişkisine *(Schutzverhältnis)* dayanır. Birlik teorisinin savunucuları,[623] koruma yükümlülüklerinin hukuki dayanağının sözleşmenin kurulduğu an ile değişmesinin haklılığından şüphe duymaktadırlar. Onların görüşüne

---

[619] Ertürk Arslan, s. 28; Geiser, s. 7-8.
[620] Lutter, Marcus / Hommelhoff, Peter. *GmbH-Gesetz. Kommentar* (4. Auf.). Köln: Otto Schmidt Verlag. GmbHG § 14, Rn. 15. Aktaran: Nomer, *(Anonim),* s. 54.
[621] Larenz, (Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I). s. 98.
[622] Zenz, s. 108.
[623] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, s. 475; Zenz, s. 108.

göre koruma yükümlülükleri, sözleşmeden ve onun edim yükümlülüklerinden tamamen bağımsız olan, sosyal temasla kurulan tek bir kanuni güvene dayalı borç ilişkisinden doğar ve sözleşme sonrası koruma yükümlülüklerini de kapsar. Bu görüşe göre, sözleşme öncesi görüşmelerde kabul edilen koruma sorumluluğunun, sözleşmenin geçersizliği veya sona ermesi durumunda reddedilmesi bir çelişkidir; zira bu evrelerdeki sosyal temas ve karşılıklı nüfuz imkânı, başlangıç aşamasından çok daha yoğundur. Bu görüş uyarınca, koruma yükümlülükleri ilk temas anından sözleşme sonrası son etkiye kadar kesintisiz bir çizgi izler ve edim yükümlülüğünden bağımsız bir hayat sürer.[624]

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki mahiyetine ilişkin doktrindeki teoriler incelendiğinde; ne sözleşme sona erdiği an tüm bağların koptuğunu varsayan katı "dönüşüm" teorisinin ne de sözleşmeyi sadece bir yan fenomen olarak gören birlik teorisinin tek başına yeterli olmadığı görülmektedir. Özellikle ortaklık ilişkileri ve karmaşık ticari sözleşmeler bağlamında, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliğini aşağıdaki esaslar çerçevesinde belirlemek en isabetli yaklaşım olacaktır.

Kaynağın ikili yapısı yani irade ve dürüstlük kuralı sentezi üzerinden kanaatimizce, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerini tek bir dogmatik kaynağa yani sadece kanuna veya sadece sözleşmeye indirgemek, hukuki gerçeklikle bağdaşmamaktadır. Zira taraflar, sözleşme sonrası dönemi kapsayacak şekilde açık bir irade beyanında bulunmuşlarsa, örneğin süreli bir rekabet yasağı veya cezai şarta bağlı gizlilik sözleşmesi, bu yükümlülüklerin kaynağı doğrudan tarafların iradesidir. Zenz'in de isabetle belirttiği üzere, koruma yükümlülüklerinin hukuki dayanağının sözleşmenin kurulmasıyla birlikte nitelik değiştirmesi haklı bir gerekçeye dayanmaktadır. Sözleşme öncesi aşamada güvenin kaynağı sadece "sosyal temas" iken, sözleşmenin kurulmasıyla bu güven rehberi hem sosyal temas hem tarafların iradesi yani ortaklaşa belirlenen hedeflere hukuken bağlayıcı bir şekilde ulaşılmasıdır.[625]

Bu nedenle, taraflarca açıkça kararlaştırılan örneğin, süreli bir rekabet yasağı veya gizlilik sözleşmesi gibi yükümlülükler sözleşme sona ermiş olsa dahi, akdi niteliğini korumaya

---

[624] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, s. 476.
[625] Zenz, s. 111.

devam eder. Zira Akçaal'ın da haklı olarak belirttiği üzere, taraflarca kararlaştırılan bu nevi ileriye etkili bir yükümlülüğü sırf yeknesaklık adına kanuni bir ilişkiye dayandırmak, tarafların iradesini ikincilleştirmek anlamına gelir.[626] Buna karşılık, sözleşmede açık bir hüküm bulunmayan hallerde; geçmişteki yoğun sosyal temasın ve bilgi paylaşımının yarattığı özel güven ilişkisi, dürüstlük kuralı uyarınca bazı yükümlülüklerin devamını zorunlu kılar. Bu noktada Canaris'in vurguladığı kesintisiz koruma ilişkisi devreye girmekte ve yükümlülük, kaynağını doğrudan hukuk düzeninden almaktadır.[627]

Özellikle ortaklık ilişkileri gibi kişisel unsurların ve karşılıklı güvenin baskın olduğu hukuki bağlarda, sadakat borcu asli edim yükümlülüklerinden bağımsız bir ontolojik varlığa sahiptir. Ortaklıktan ayrılma ile edim ilişkisi sona erse de Larenz'in *"sosyal düzen olarak sözleşme"* fikrinde belirttiği gibi, kurulan iş birliğinin yarattığı etki alanı hemen ortadan kalkmaz. Bu bağlamda, üyelik sonrası sadakat yükümlülükleri, sadece dürüstlük kuralının genel bir yansıması değil; Dembski'nin de vurguladığı üzere sona eren üyelik ilişkisinin taraflar üzerinde bıraktığı *"etki etme olanaklarından doğan"* [628] bir hukuki tortu ve devam eden özel güvenin bir sonucudur.

Akçaal'ın vurguladığı gibi,[629] ileriye etkili yükümlülüklerin niteliği, zaman geçtikçe zayıflayan dinamik bir yapı arz eder, koruma yükümlülükleri düz bir zaman çizgisi üzerinde değişmeksizin ilerlemez. Bu durum, yükümlülüğün kaynağının ne tam olarak statik bir kanun hükmü ne de sınırsız bir sözleşme maddesi olduğunu; aksine dürüstlük kuralı süzgecinden geçen ve somut olayın şartlarına yani ilişkinin üzerinden ne kadar zaman geçtiği, sözleşme kurulurken tarafların birbirinden beklentileri veya birbirleri üzerindeki etkinin ne zaman son bulacağı gibi unsurlara göre daralan veya genişleyen "melez" bir nitelik taşıdığını göstermektedir.

Sonuç itibariyle; ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliği, *"sözleşme sonrası etkili sözleşmesel yan yükümlülük"* ile *"kanuni güven ilişkisinden doğan koruma ödevi"* arasında köprü kuran bir yapıdadır. Bu yükümlülüklerin ihlali durumunda,

---

[626] Akçaal, s. 124.
[627] Canaris, *(Vertragsverletzung)*, s. 475-476.
[628] Dembski, s. 176.
[629] Akçaal, s. 124.

sorumluluğun haksız fiil yerine "borca aykırılık" hükümlerine tabi tutulması hem Canaris'in birlik teorisindeki yeknesaklık amacına hizmet eder hem Larenz'in sözleşmenin kapsamlı koruma işlevine dair yaklaşımıyla uyum sağlar. Böylece, sözleşme sona ermiş olsa dahi, taraflar arasındaki nitelikli güven, hukuki bir şemsiye altında korunmaya devam etmektedir.

2.2. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN TÜRLERİ

2.2.1. Sır Saklama Yükümlülüğü

2.2.1.1.Sır Saklama Yükümlülüğünün Kapsamı

Sır saklama yükümlülüğü, tarafların aralarındaki hukuki ilişki dolayısıyla öğrendikleri, birbirlerine ait mesleki sırları, ticari sırları veya işletme sırlarını[630] saklama yükümlülüğüdür.[631] Bu sırlar sadece tarafların birbiriyle paylaştığı değil iş görülürken öğrenilen sır niteliğindeki tüm bilgileri ifade eder.[632] Bu yükümlülük, sözleşme ilişkisinden doğan güvenin korunmasına ve karşı tarafın menfaatlerinin zedelenmemesine hizmet eder. Bu kapsamda sır saklama yükümlülüğü, hem pozitif bir koruma yükümlülüğü (aktif olarak koruma sağlama), hem negatif bir sakınma yükümlülüğü (zarar verici ifşadan kaçınma) olarak değerlendirilmektedir ve sözleşme sona erdikten sonra da

---

[630] Käuffer terminolojik açıdan; ticaret sırları adı altında bir işletmenin daha çok ticari yönüne ilişkin sırların anlaşılacağını, işletme sırlarının ise biraz daha teknik yöne ilişkin olduğu izleniminden bahsetmiş ancak uygulamada böyle bir ayrım yapılmadığının ve her iki sır arasında önemli bir anlam farkı olmadığının altını çizmiştir. Bkz.: Käuffer, s. 57; Benzer şekilde Doğan da bu ayrımın pratik bir sonucu olmadığının altını çizmiştir. Bkz.: Doğan, s. 44.

[631] Palzer, s. 22 vd.; Oppenländer/Trölitzsch/Baumann, § 18, Rn. 137. (www.beckonline.de). E.T.: 19.09.2025.
Sır saklama yükümlülüğünün Alman hukukundaki karşılığı olarak genellikle *"Schweigepflicht"* kavramı kullanılmaktadır: Büyükyay, Yusuf, *Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü*, AÜEHFD, C. 8, S. 1-2, 2004, s. 384; Heger, Martin/Pohlreich, Erol/Dreher Eduard/Maassen, Hermann/Lackner, Karl/Kühl, Kristian/ (2025). *Strafgesetzbuch* (31. Auf.). München: C.H.Beck. StGB § 203, Rn. 27. (www.beckonline.de). E.T.: 09.10.2025. Ancak bazı eserlerde bu kavram *"Verschwiegenheitspflicht"* olarak da ifade edilmektedir. Bkz.: Fey, Detlev/Joussen, Jacob/Steuernagel, Marc-Oliver. (2018). *Arbeitsvertragsrichtlinien des Diakonischen Werkes der Evangelischen Kirche in Deutschland.* (1. Auf.). München: Beck. AVR.DD § 3, Rn. 9–11. (www.beckonline.de). E.T.: 09.10.2025; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 145; Çelik, Nuri/Caniklioğlu, Nurşen/Canbolat, Talat/Özkaraca, Ercüment. (2021). *İş Hukuku Dersleri*. (Yenilenmiş 34. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 330.

[632] Zenz, s. 107.

geçerli olması nedeniyle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün, sözleşme hukukunda tartışmasız en somut görünüm biçimidir.[633]

Sır saklama yükümlülüğünün konusunu, iş hukuku çerçevesinde işçinin işgörme edimini gerçekleştirirken öğrendiği üretim ve iş sırrı gibi bilgiler oluşturur.[634] Sır saklama yükümlüsünün bu bilgileri nasıl öğrendiği (tesadüfen, yasal olmayan bir yolla veya işverenin itimatı neticesinde olduğu fark etmeksizin) önemli değildir.[635] Doktrinde bir bilginin sadakat yükümlülüğü çerçevesinde korunmaya değer bir üretim sırrı, iş sırrı veya ticari sır olarak kabul edilebilmesi için genel olarak; aleni ve kolay erişilebilir olmaması, yapılan iş nedeniyle öğrenilmiş olması ve gizli olması nedeniyle ticari açıdan önemli bir değere sahip olması gerektiği kabul edilir.[636] Ticari sır, *"İşletmecilere Ait Ticarî Sırların Korunması ile Kamuoyuna Açıklanabilecek Bilgilerin Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"i*n 4. maddesinde[637] *"Elektronik haberleşme sektöründe faaliyet gösteren bir ticarî işletme veya şirketin, iş planı ve yatırım planı dâhil olmak üzere, faaliyet alanı ile ilgili yalnızca belirli sayıdaki mensupları ve diğer görevlileri tarafından bilinen, elde edilebilen, özellikle rakipleri tarafından öğrenilmesi halinde zarar görme ihtimali bulunan ve üçüncü kişilere ve kamuya açıklanmaması gereken, işletme ve şirketin ekonomik hayattaki başarı ve verimliliği için büyük önemi bulunan bilgileri*" şeklinde tanımlanmıştır.

---

[633] İnal, s. 476; Käuffer, s. 61 vd.; Doğan, s. 21 vd.

[634] Doğan, s. 21; Kulaç, s. 90; İnal, s. 476; Şirketle ilgisi olmayan ekonomik veya özel sırlar ile doğru olmayan bildirimler, aksi yönde çıkarımla, ticari ve işletme sırrı olarak kabul edilmez. Bkz.: Bartel, s. 31.

[635] Narmanlıoğlu, s. 273.

[636] Käuffer, s. 54; Doğan, s. 41-42; Haksız Rekabet Kanunu olan *"Gesetz gegen den unlauteren Wettbewerb"* (UWG) § 26b f. 1 uyarınca, bir bilginin ticari sır olarak korunabilmesi için gizli olması, bu gizliliği sayesinde ticari bir değer taşıması ve hak sahibi tarafından korunması yönünde makul adımların atılmış olması gerekmektedir. Bu tanım, Türk hukuk öğretisindeki baskın görüşle de paralellik arz etmektedir. Bartel, s. 24-26; MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 3; Yargıtay 11. HD., bünyesinde çalışan pasta ustalarının işten ayrıldıktan sonra rakip bir firmada davacı işletmeye ait özel tasarımlı ürünlerin benzerlerini ürettikleri iddiasıyla açılan davada, taraflar arasında hem sır saklama yükümlülüğüne hem rekabet yasağına ilişkin sözleşme olmasına rağmen davacıya ait söz konusu ürün tasarımlarının 'tescilli' olması hasebiyle aleniyet kazandığına, dolayısıyla bu bilgilerin artık 'gizli bir üretim sırrı' niteliği taşımadığına hükmetmiştir. Bu bağlamda yüksek mahkeme eylemi rekabet yasağı ve ispat şartları çerçevesinde dar yorumlayarak sır saklama borcunun sınırlarını çizmiştir. Bkz.: Yarg. 11. HD. (09.09.2019). 2018/3617, 2019/5137. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 19.11.2025.

[637] İşletmecilere Ait Ticarî Sırların Korunması ile Kamuoyuna Açıklanabilecek Bilgilerin Yayımlanmasına İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik. (2009). *T. C. Resmi Gazete, 27241.* 28.05.2009.

Bu kapsamda; işletmenin rekabet gücünü doğrudan etkileyen teknik bilgiler, üretim formülleri,[638] hammadde kaynakları,[639] üretim teknolojisi, özel üretim biçimleri veya üretim sürecinin tamamı[640] müşteri portföyüne ilişkin detaylı veriler,[641] insan kaynaklarına dair sırlar,[642] satış ve pazarlama stratejileri, fiyatlandırma politikaları,[643] tedarik zinciri yönetimi, inovatif Ar-Ge çalışmaları[644], bilgisayar programları[645], kredi olanakları, yatırım, bilanço, hesaplama planları ve teknikleri veya işletmenin muhasebe bilgileri yahut işverene ait işçi buluşları,[646] sipariş durumu, kârlılık ve likiditeye ilişkin bilgiler,[647] gibi ticari sır niteliği taşıyan ve işverene veya işyerine ilişkin zarara neden olabilecek hassas bilgiler[648] işletme sırrı veya ticari sır olarak kabul edilir.

Sır saklama yükümlülüğü, kural olarak gerçek ve korunmaya değer haklı bir menfaatin varlığıyla sınırlı olup, genel ve soyut bir "bilgi paylaşmama" yükümlülüğüne dönüştürülemez. İleriye etkili sadakat yükümlülüğü de yalnızca sözleşme ilişkisi çerçevesinde öğrenilen ve objektif olarak korunmaya değer nitelik taşıyan sırların ifşa edilmemesini gerektirebilir; buna karşılık tarafın mesleki bilgi ve deneyimini kullanmasını engelleyecek şekilde genişletilemez.[649]

---

[638] Doğan, s. 20; Örneğin, dünyaca ünlü coca cola markasının veya Dunkin' Donuts ürünlerinin orijinal tarifi bu çerçevede işleme sırrı olarak değerlendirilir. Bkz.: Bartel, s. 17.
[639] Doğan, s. 20.
[640] Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 163.
[641] Aslan, Mehmet. (2016). *Fikri Mülkiyet Haklarının Anonim Şirketlere Ayni Sermaye Olarak Getirilmesi.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 116; Doğan, s. 20.
[642] Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 163.
[643] Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 163; Bartel, s. 23; Doğan, s. 20.
[644] Bartel, s. 35; Doğan, s. 20.
[645] Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 163.
[646] Soyer, M. Polat. (1994). *Rekabet Yasağı Sözleşmesi* (1.B.). Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi. s. 54.: Yine Soyer' göre, iş sırrı kavramının varlığından söz edilebilmesi için bilginin mutlaka "yenilik" niteliği taşıması gerekmez. Bununla birlikte, bilginin yalnızca dar bir çevre tarafından biliniyor olması, herkes tarafından kolaylıkla erişilebilir ya da öğrenilebilir olmaması, gizli tutulmasında işveren açısından korunmaya değer bir menfaatin bulunması ve işverenin bu bilginin gizli kalmasını irade etmiş olması yeterlidir. Bkz.: s. 54-56.
[647] Bartel, s. 35.
[648] Yarg. 9. HD. (13.01.2021). E. 2018/8467, K. 2021/626. (www.legalbank.net). E.T.: 29.05.2025; Yarg. 11. HD. (09.09.2019). E. 2018/3617, K. 2019/5137. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 19.11.2025.: *"...davalılar tarafından davacıya ait tescilli tasarımların aynı ya da benzerlerinin rakip iş yerinde üretilmesinin, tasarımın tescilli olması nedeniyle aleni hale geldiğinden herhangi bir üretim sırrının kullanıldığından söz edilemeyeceği, davalıların üretim sırrı sayılabilecek bilgilere haiz oldukları ve bu sırları iş veren aleyhine rakip iş yerinde kullandıkları ya da kullanma pozisyonunda çalıştıkları huususunun iddia ve ispat edilemediği…";*
[649] Doğan, s. 41; Ertürk Arslan, s. 292.

Sır saklama yükümlülüğünün ihlalinden söz edilebilmesi için paylaşılan bilginin gerçek bir olguya dayanması gerekir.[650] Gerçekleşmemiş bir olguya ilişkin verilerin veya yanlış aktarılan bilgilerin üçüncü kişilerle paylaşılması durumunda, bu veriler sır niteliği taşımayacağından, ortaya çıkan uyuşmazlık sır saklama yükümlülüğünün ihlali kapsamında değil, somut olayın özelliklerine göre başka hukuki koruma yolları çerçevesinde değerlendirilmelidir.

Bir bilginin sır olarak korunabilmesi için ayrıca işverenin gizli tutma iradesi ile söz konusu bilginin gizli tutulmasında haklı ve korunmaya değer bir menfaatinin bulunması gerekir. Açıklanması hâlinde işletmenin ekonomik çıkarlarını zedeleyebilecek nitelikteki bilgiler, diğer şartların da mevcut olması durumunda sır kapsamında kabul edilebilir. Buna karşılık, işverenin bu bilginin gizli kalmasında korunmaya değer bir menfaatinin bulunmadığı hâllerde, bilginin sır olarak saklanmasına yönelik iradenin hukuki açıdan bir önemi yoktur. Nitekim korunmak istenen menfaatin hukuka aykırı olması, suç teşkil etmesi veya meşru kabul edilmemesi durumunda söz konusu bilgiler sır niteliği kazanmaz. Bu nedenle işçinin, işverenin hukuka aykırı nitelikteki sırlarını açıklaması kural olarak sır saklama yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilemez.

Doktrinde kabul edildiği üzere, işçinin sırrı ifşa etme amacı; ister doğrudan işletmeye zarar verme, rekabet etme veya kişisel menfaat sağlama gibi kasıtlı bir niyetten, ister gevezelik, dikkatsizlik veya övünme gibi ihmali bir davranıştan kaynaklansın, sadakat borcuna aykırılık teşkil eder. Aynı durum işçinin sırrı üçüncü kişilerle paylaşmayıp kendi çıkarı için kullanması hâlinde de geçerlidir. Ancak bu mutlak yükümlülük, işçinin söz konusu bilgileri açıklamakta hukuken korunmaya değer meşru bir menfaatinin bulunduğu istisnai durumlarda tartışmaya açılabilir; bu tip haller dışında ihlalin niteliği ve işçinin motivasyonu sorumluluğu ortadan kaldırmamaktadır.[651]

TBK md. 396'da da açıkça düzenlendiği üzere, iş hukukunda sır saklama yükümlülüğünün temel öznesi işçidir.[652] Ancak bu yükümlülük yalnızca iş sözleşmesinin devamı süresiyle sınırlı olmayıp, sözleşme öncesi hazırlık aşamasını da kapsamaktadır.

---

[650] Doğan, s. 41-42.
[651] Käuffer, s. 54.
[652] Käuffer, s. 54; Doğan, s. 20 vd.

Henüz sözleşme kurulmadan, tarafların müzakere sürecinde birbirleriyle paylaştıkları iş, işletme veya kişisel veriler, dürüstlük kuralı uyarınca koruma altındadır; bu aşamada hem işçi hem işveren adayının sır saklama borcu altında olduğu kabul edilir.[653] Öte yandan doktrindeki baskın görüş ve yargı kararları, sır saklama yükümlülüğünün sadakat borcu ve dürüstlük kuralı çerçevesinde yalnızca işçi için değil, işveren açısından da geçerli bir borç teşkil ettiğini savunmaktadır. [654]

Sır saklama yükümlülüğü, yalnızca iş sözleşmeleri çerçevesinde değil, ortaklık ilişkilerinde de ortakların ve yöneticilerin şirkete karşı bağlılık yükümlülüğünün en önemli yansımalarından biri olarak karşımıza çıkar.[655] TTK md. 613/1'de limited şirket ortakları için şirketin sırlarını koruma yükümlülüğü düzenlenmiştir. Üstelik hükme göre bu yükümlülük emredici niteliktedir.[656] Dolayısıyla şirket sözleşmesi veya genel kurul kararıyla da kaldırılamaz.[657] Bu yükümlülük pay sahipliğinin sona ermesi veya yöneticinin görevinin sona ermesi halinde de geçerliliğini korur.[658] Şirketler hukukunda denetçi, özel denetçi, bunların yardımcıları ile denetleme yapmasına yardımcı olan temsilciler için TTK md. 404'te *"Denetçilerin sır saklamadan doğan sorumluluğu"* başlığı altında kapsamlı bir düzenlemeye yer verilmiştir. Benzer şekilde, TTK md. 441/5 uyarınca özel denetçilerin de sır saklamakla yükümlü olduğu ayrıca hüküm altına alınmıştır.

Vekalet sözleşmelerinde de çokça gündeme gelen sır saklama yükümlülüğü, bu sözleşme çerçevesinde özellikle vekillik görevini profesyonel olarak yürüten birçok meslek grubu için de hukuki bir zorunluluk olarak düzenlenmiştir.[659] Türk hukukunda Hukuk Muhakemeleri Kanunu (HMK) md. 277'de bilirkişilerin görevi sebebiyle yahut görevini

---

[653] Käuffer, s. 54; MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 47.
[654] MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 46; BGH. (22.03.2018) – I ZR 118/16. *NJW-RR 2019*, 159. (www.beckonline.de). E.T.: 13.05.2025.
[655] Karaköse, s. 41; Grigoleit/Grigoleit/Tomasic AktG § 93 Rn. 79; Dembski, s. 178.
[656] Karaköse, s. 41; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 347; Eriş, s. 3021.
[657] Bu noktada sır saklama yükümlülüğünün ortadan kaldırılamasa da haklı sebeplerle sınırlanabilmesinin mümkün olduğu görüşü için bkz.: Bilgili/Demirkapı, s. 739; Karaköse ise söz konusu hükmün emredici niteliğini özellikle vurgulayarak, bu emrediciliğin yalnızca kaldırılabilir olmama hâlini değil, aynı zamanda sınırlandırılamaz olma sonucunu da kapsadığını belirtmektedir. Ayrıca yazar, şirket sırlarının ifşasını haklı kılabilecek bir sebebin varlığının hangi gerekçelere dayanabileceği konusunda ciddi tereddütlerin bulunduğunu ifade etmektedir. Bkz.: s. 42.
[658] Dembski, s. 242 vd.
[659] Bartel, s. 4 vd.; Aksoy, s. 203 vd.

gerçekleştirirken öğrendiği sırları hem saklamak hem kendisi veya başkası yararına kullanmaktan kaçınma zorunluluğu; Avukatlık Kanunu (AK) md. 36'da avukatların müvekkillerine ait sırları saklama yükümlülüğü[660]; Bankacılık Kanunu md. 73'te de Bankacılar açısından sır saklama yükümlülükleri[661], 1219 sayılı Hasta Hakları Yönetmeliği md. 23 çerçevesinde başta doktorlar olmak üzere tüm sağlık çalışanları için gizlilik yükümlülüğü[662] düzenlenmiştir. Pek tabii bu düzenlemelerin tamamında bu yükümlülük hem sözleşme ve/veya meslek ifası hem sonrası dönem için geçerli kabul edilmiştir.

2.2.1.2. Sır Saklama Yükümlülüğünün Mukayeseli Hukuktaki Yeri

Alman hukukunda da benzer düzenlemelere yer verilmiştir. *Betriebsverfassungsgesetz* (BetrVG) § 79 uyarınca işyeri temsilciliği üyeleri *(Betriebsrat),* gençlik ve çırak temsilciliği üyeleri, § 79a'da belirtilen kişiler, yedek üyeler, uzlaşma kurulu üyeleri ile görevlendirilen bilirkişiler, bu sıfatları dolayısıyla bilgi sahibi oldukları işletme veya ticari sırlar hakkında, ayrıca görevleri nedeniyle öğrendikleri işçilerin kişisel durumları ve özel nitelikteki hususlar hakkında gizliliği korumakla yükümlüdürler ve bu yükümlülük, ilgili kişilerin görevlerinden ayrılmalarından sonra da devam eder. Ancak gizlilik yükümlülüğü, mutlak bir yükümlülük değildir. Örneğin işyeri temsilciliği üyeleri arasında, bu bilgilerin temsilcilik görevlerinin yerine getirilmesi için gerekli olduğu ölçüde uygulanmaz.[663]

HGB § 90 uyarınca da acente için benzer bir yükümlülük söz konusudur. İlgili hükme göre; acente, kendisiyle paylaşılan veya işletmedeki faaliyeti vasıtasıyla öğrendiği ticari ve işletme sırlarını, sözleşme sona erdikten sonra başka bir kişiyle paylaşamaz ve bu bilgileri kullanarak menfaat elde edemez. Ancak, özenli bir tacirin mesleki teamüllerine

---

[660] Avukatlar bakımından, bu yükümlülük Alman hukukunda, Bundesrechtsanwaltsordnung (BRAO) § 43a Abs. II hükmünde açıkça belirtilmiştir. Buna göre avukat, müvekkiliyle ilgili öğrendiği her türlü bilgiyi gizli tutmak zorundadır; bu kural, avukatlık mesleğinin temelini oluşturan güven ilişkisini korumaya yöneliktir: Kersting/Meyer-Lindemann/Podszun vd. GWB § 33g, Rn. 71-74. (www.beckonline.de). E.T.: 07.10.2025; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 145; Zenz, s. 107.

[661] Hoffmans, s. 82.

[662] Doktorlar için sır saklama yükümlülüğü Alman Hukuku'nda da kabul edilir. Bkz.: MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 3.

[663] Kersting/Meyer-Lindemann/Podszun vd. GWB § 33g, Rn. 71-74. (www.beckonline.de). E.T.: 07.10.2025.

göre, somut olayda bunun aksi bir davranışı gerektiren şartlar mevcutsa, bu durum istisna teşkil eder.

Sır saklama yükümlülüğünün özel hukuk düzeyindeki tamamlayıcı düzenlemesi, *Geschäftsgeheimnisschutzgesetz (GeschGehG),* yani Ticari Sırların Korunması Kanunu ile yapılmıştır.[664] GeschGehG § 2 Nr. 1'e göre, bir bilginin ticari sır olarak nitelendirilebilmesi için bilginin genel olarak bilinmemesi ve kolayca erişilebilir olmaması, ekonomik bir değere sahip olması ve bilginin gizli tutulması için makul koruma önlemlerinin alınmış bulunması olmak üzere üç koşulun birlikte gerçekleşmesi gerekir. Üstelik bu hüküm ile işletme sırrı *(Betriebsgeheimnis)* ile ticari sır *(Geschäftsgeheimnis)* ayrımı ortadan kalkmıştır.[665]

Ancak sır saklama yükümlülüğünün sınırlarının tespiti çok önemlidir.[666] Bu yükümlülükler kimi zaman sürekli nitelikte olabilir hatta ilgili kişinin ölümünden sonra da devam edebilir.[667] veya gizli bilginin kamuya açık hale gelmesi ya da sahibine artık rekabet avantajı sağlamaması durumunda sona erebilir.[668]

---

[664]Bu Kanun, 8 Haziran 2016 tarihli 2016/943/EU sayılı AB Ticari Sırların Korunması Direktifi'nin Almanya'ya uyarlanmış hâlidir.

[665] Kersting, Christian/Meyer-Lindemann, Hans Jürgen/Podszun vd. (2025). *Kartellrecht: Kommentar zum deutschen und europäischen Recht.* **(**5. Auf.). München: C.H. Beck. GWB § 33g, Rn. 71-74; Käuffer, s. 54-55.

[666] (BGH) 1981 tarihli bir kararında, bir gazetecinin eski çalıştığı gazeteyle ilgili yaptığı eleştirel bir işyeri röportajı yayınlamasının ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinden sır saklama yükümlülüğü ile anayasal olarak güvence altına alınmış ifade özgürlüğü çatışması bağlamında hukuka uygun olup olmadığının değerlendirilmesi yapılmıştır. Anılan kararda, işçinin işverene yönelik eleştirel beyanları, iş sözleşmesinin içeriği, kendisine verilen görevler ve işletme içindeki güvene dayalı iş birliğini korumaya yönelik genel iş hukuku ilkeleriyle sınırlı olduğu belirtilmiştir. İşçinin işverenin izni olmaksızın edindiği ve kamusal ilgiyle ilişkilendirilebilecek iç bilgilerinin -hatta yasa dışı yollarla elde edilmiş olsa bile- ifşası, ifade özgürlüğü kapsamında meşru eleştiri sınırları içerisinde değerlendirildiğinde hukuka aykırı sayılmayacağı ortaya konulmuştur. Karar, çalışan tarafından iç redaksiyon süreçlerinden elde edilen ve işletmeye ait bilgi veya belgelerin yayımlanmasının "sır saklama yükümlülüğünü" mutlak olarak ihlal etmeyeceğini, bu bilgilendirmenin kamu yararına dayandığı takdirde meşru olabileceğini ortaya koymaktadır. Bu bağlamda, sır saklama yükümlülüğünün sınırları, ifade özgürlüğü ve kamusal bilgi edinme hakkı çerçevesinde yeniden değerlendirilmektedir. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (20.01.1981). VI ZR 162/79 (Hamburg). *NJW 1981,* 1089-1095. (www.beckonline.de). E.T.: 13.05.2025.

[667] Öğretideki hakim görüşe göre, bu kuralın kapsamı, gizli bilginin kişisel yaşam alanı dışındaki konulara ilişkin olup olmamasına göre değişir. Kişisel alan dışında kalan sırlar, mirasçının tasarrufuna konu olabilirken kişinin yaşamına sıkı sıkıya bağlı sırlar bakımından, bu sırlar üzerinde tasarruf yetkisi ölümle birlikte sona erer; dolayısıyla mirasçılar veya yakınlar artık sır saklama yükümlülüğünden muafiyet tanıma hakkına sahip değildir: Heger/ Lackner/Kühl vd. StGB § 203, Rn. 27. (www.beckonline.de). E.T.: 09.10.2025.

[668] DiMatteo, Larry/ Janssen, André/ Magnus, Ulrich/Schulze, Reiner. (2021). *International Sales Law: A Handbook.* (2. B.). London: Bloomsbury Yayıncılık. s. 114.

2.2.1.3.Sır Saklama Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği

Sır saklama yükümlülüğünün hukuki temeli Roma hukukuna dayanmaktadır. Bilhassa Klasik hukuk dönemi itibariyle iş ilişkisi sona erdikten sonra dahi işçinin,[669] *bona fides*'ten doğan, işverene karşı sadakatini devam ettirme ve özellikle iş ilişkisi süresince edinmiş olduğu mesleki sırları saklama yükümlülüğü bulunmaktaydı.[670] Bu yükümlülüğün hukuki güvencesi ise actio servi corrupti[671] denilen davalardı.

Borçlar hukukunda sır saklama yükümlülüğünün en temel normatif dayanağı, işçinin özen ve sadakat borcunun düzenlendiği TBK md. 396/4 hükmü ile rekabet yasağının düzenlenmiş olduğu TBK md. 444/2 hükümleridir. İş hukukunda ise İK md. 25/II-e hükmünde ele alınmıştır. İK düzenlemesi, bu borcu "meslek sırlarını ortaya atmak" şeklinde sınırlı ele alarak yalnızca işverene haklı nedenle fesih imkânı tanıyan dar kapsamlı bir yaptırım mekanizması sunar. Buna karşın TBK m. 396/4, işverenin "haklı menfaati" sürdüğü müddetçe bu yükümlülüğün sözleşme sonrası da devam edeceğini açıkça hükme bağlayarak ileriye etkili bir koruma sağlar.[672] Dolayısıyla, İK'ndaki düzenleme mevcut iş ilişkisini korumaya yönelik kısıtlı bir norm niteliği taşırken; TBK'daki hüküm, sadakat borcunu sözleşme sonrasına da teşmil ederek işverenin ticari ve mesleki sırlarını zaman sınırlamasından bağımsız bir koruma kalkanı altına almaktadır.[673]

TBK 396 hükmüne göre, iş görülürken edinilen üretim ve iş sırları gibi bilgiler, işçi tarafından kendi çıkarına kullanılamaz veya üçüncü kişilere açıklanamaz. Hükmün

---

[669] Roma'da işçiler hür, azatlı veya köle olabiliyordu fakat Klasik hukuk döneminde, işçi sınıfının büyük çoğunluğu kölelerdendi. Ayrıntılı bilgi için bkz. : Özdemir, Gökçe Türkoğlu. (2005). Roma Haksız Rekabet Hukukuna İlişkin Olarak Actıo Servı Corruptı. *AÜHFD, 54(4),* 213-233. s. 217 vd.

[670] Çiftçioğlu, Cengiz Topel. (2017). Sırrın Korunması Boyutuyla Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrının Açıklanması Suçu. (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 44; Uçaryılmaz, s. 277.

[671] Bu davalar Türkçe'ye *"ahlakı bozdurulan köleye ilişkin dava"* olarak çevrilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Umur, Ziya. (1975). *Roma Hukuku Lügatı.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları. s. 6.

[672] Tunçomağ/Centel, s. 112.

[673] Kortaş, s. 18; Çalışmamızın merkezinde, sır saklama yükümlülüğünün özellikle sözleşme ilişkisinin feshinden sonraki tezahürleri yer almaktadır. İK md. 25/II-e hükmü, yükümlülüğü yalnızca sözleşme süresiyle sınırlı tutup ihlali bir haklı fesih gerekçesi olarak kurguladığından, meselenin "ileriye etki" boyutunu karşılamakta yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, çalışmanın bundan sonraki aşamalarında; sadakat borcunu sözleşme sonrası döneme de açıkça teşmil eden ve bu yönüyle hukuki dayanağımızı teşkil eden TBK md. 396/4 merkeze alınarak analizlere devam edilecektir. TBK md. 444 ise her ne kadar sır saklama yükümlülüğünü ihtiva eden bir başka düzenleme olsa da rekabet yasağı çerçevesinde düzenlendiği için rekabet etmeme yükümlülüğü başlığında ele alınmıştır.

devamında da bu yükümlülüğün sözleşme sona erdikten sonra da ileriye etkili olarak geçerli olacağı ifade edilir. Kısacası sır saklama yükümlülüğü, sözleşmesinden doğan sadakat borcunun sözleşme sonrası da devam eden etkisidir.[674]

Buna karşılık, TBK md. 396 çerçevesindeki sadakat yükümlülüğü, yalnızca iş ilişkisinin tarafları arasında doğan kişisel ve güvene dayalı bir yükümlülük olarak kalmaktadır. Sadakat borcu ihlali, her zaman haksız rekabet teşkil etmeyebilir; fakat işçinin sadakat yükümlülüğünü ihlal etmesi, iş sözleşmesinin haklı nedenle feshi veya tazminat talebi gibi sonuçlar doğurabilir.

Bu yükümlülüğün farklı meslek ilişkileri çerçevesinde cezai yaptırımla da desteklenmiştir.[675] Nitekim TCK'nun 239. maddesi, "Ticarî Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrı Niteliğindeki Bilgi veya Belgelerin Açıklanması" başlığı altında; kişinin görevi, mesleği veya yaptığı iş dolayısıyla öğrendiği gizli bilgileri koruma zorunluluğunu düzenlemektedir. Buna göre, görevi veya mesleği gereği ticari, bankacılık veya müşteri sırrı niteliğindeki bilgi ve belgeleri yetkisiz kişilere açıklayan veya ifşa eden kimse, şikâyet üzerine bir yıldan üç yıla kadar hapis ve beş bin güne kadar adlî para cezası ile cezalandırılır. Bu hüküm, yalnızca bilgiyi yetkisiz biçimde paylaşan kişiye değil, bu bilgileri hukuka aykırı yollarla elde ederek açıklayan kişilere de uygulanır.[676] Tüm bu hükümler, farklı alanlarda faaliyet gösteren kişilerin sır saklama yükümlülüğünü, mesleki güven ilişkisinin ayrılmaz bir parçası olarak sistematik biçimde güvence altına alır.

2.2.1.4.Özel Olarak Haksız Rekabet Koruması

Kişisel inisiyatif ve serbest girişimcinin riski ile işletmelerin piyasa ekonomisi rekabeti tarafından şekillendirilen günümüz ekonomik hayatında, bir işletme için büyük öneme sahip olan belirli olguların gizlilik yoluyla korunabilmesi için en genel hüküm TBK md.

---

[674] Käuffer, s. 55; Von Bar, s. 457; BGH içtihadına göre, bir çalışanın iş ilişkisi sırasında edindiği bilgileri iş sözleşmesi sona erdikten sonra kullanabilmesi için bu bilgilerin hem rekabet yasağına tabi olmaması hem işçinin yalnızca hafızasında kalan bilgilerden olması gerekir. İşçinin işten ayrıldıktan sonra yazılı belgeler üzerinden edindiği bilgileri izinsiz kullanması, sır saklama yükümlülüğünün ihlali anlamına gelir. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (22.03.2018) – I ZR 118/16. *NJW-RR 2019*, 159. (www.beckonline.de). E.T.: 13.05.2025.

[675] Käuffer, s. 54-55.

[676] Alman hukukunda sır saklama yükümlülüğünün ayrıca düzenlendiği bir başka meslek grubu da hekimlerdir. Fakat bu yükümlülük sağlık hukuku kapsamında ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bağlamında ele alındığı için burada ayrıntılı olarak incelenmeyecektir.

396 olsa da tek hüküm değildir. Bu amaçla, devlet tarafından sağlanan ve büyük ölçüde yararlanılan sınai mülkiyet koruması mevcuttur.[677] Örneğin belirli üretim veya çalışma yöntemlerinin iyileştirilmesi gibi bir buluş patentlenmişse, bu olgu bir haksız değerlendirmeye karşı çok iyi korunmuş demektir; ancak artık bir sır değildir çünkü patent siciline kaydedilir ve Resmi Patent Bülteni'nde ilan edilir. Dolayısıyla kamuoyunun incelemesine açılmıştır.[678] Ancak işletme sırları, bir girişimcinin sır saklama yoluyla belirli olgular için korunmaya değer bir gizlilik menfaatine sahip olduğu ancak muhtemelen bu konuda sınai mülkiyet korumasından yararlanamadığı durumlarda doğrudan TBK md. 396'ya gidilebilir.

İşletme sırlarının hangi hükümlere dayanarak hukuken korunabileceğini tespit edebilmek için öncelikle gayrimaddi haklar hukukunun sınırlarına bakmak gerekir. Bu noktada işletmeye dair bilgiler, telif hukukunda aranan özgün fikrî yaratım niteliğini taşıdıkları takdirde telif, patent, marka veya tasarım olarak tescil edilebilirler. Bu nevi işletme bilgileri fikri sınai mülkiyet haklarından kabul edilir ve genel hükümler çerçevesinde korunur.[679] Bu korumanın söz konusu olmadığı hallerde ise baştan itibaren mutlak korumaya sahip olmadıkları için bu bilgilerin ifşa edilmesi halinde sadakat yükümlülüğünün ihlaline başvurmak en pratik yol olacaktır.[680] Ancak fiyat hesaplamaları veya stratejik pazar bilgileri gibi pek çok fikir, telif hukukunun aradığı özgünlük kriterini karşılamadığı için bu korumanın dışında kalmaktadır.[681]

Dembski, eski ortakların şirket menfaatleri üzerindeki olumsuz etkilerini ve müdahalelerini engellemek için Alman Haksız Rekabet Kanunu'nun (UWG § 4 No. 8 ve § 3) ve genel haksız fiil hükümlerinin (BGB § 824) yetersiz kaldığını açıkça belirtmektedir.[682] Bu nedenle sır saklama yükümlülüğünü haksız rekabet veya haksız fiil kurallarından ziyade, doğrudan ortaklık hukukundan doğan ve üyelik sonrasında da devam eden sadakat borcuna dayandırmaktadır. Eski bir ortağın, sadece şirketle olan

---

[677] Käuffer, s. 60.
[678] Käuffer, s. 60-61.
[679] Güneş, İlhami. (2023). Uygulamada Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Haksız Rekabet Davaları. (8. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 58.
[680] Bartel, s. 15.
[681] Bartel, s. 15.
[682] Dembski, s. 157.

geçmiş bağı sayesinde vakıf olduğu gizli bilgileri kamuoyuna açıklaması, basına sızdırması veya kendi çıkarına kullanması, sıradan bir üçüncü kişinin veya rakibin eyleminden farklıdır. Bu tehlike, tamamen eski üyelik statüsünden kaynaklanan *(originär gesellschaftsrechtlich)* bir etki etme gücüne dayanır. Dolayısıyla buna karşılık gelen sır saklama yükümlülüğü de genel rekabet hukuku kuralları ile değil, doğrudan ortaklık hukukunun üyelik sonrası sadakat borcuyla güvence altına alınır. [683]

Sır saklama yükümlülüğü sadece dışarıya sızdırıldığında haksız rekabet teşkil edecek, imaj kaybı yaratacak veya iş ilişkilerini bozacak ticari sırlarla sınırlı kalmaz; şirketin gizli kalmasında haklı bir menfaati bulunan her türlü veri ve bilgiyi de kapsayacak şekilde geniş yorumlanır.[684] Yazar, şirketin haklı sır saklama menfaatlerinin bu sadakat borcu üzerinden korunmasını, eski ortağa genel bir rekabet yasağı getirilmesinden çok daha orantılı ve eski ortak açısından daha ılımlı bir yöntem olarak görmektedir.[685]

Bu bilgilerin hem sözleşme devam ederken hem sona erdikten sonra üçüncü kişilerin, özellikle de sektörde faaliyet gösteren rakip işletmelerin, eline geçmesini önlemek hem işverenin meşru menfaatlerinin korunması hem piyasadaki haksız rekabetin önlenmesi bakımından elzemdir.[686] Zira bu tür bilgiler, işletmenin özgünlüğünü ve sektördeki konumunu belirleyen temel unsurlar arasında yer almakta olup herhangi bir sızıntı veya yetkisiz ifşa durumunda, işletmenin ticari itibarı, pazar payı ve gelir kaynakları ciddi biçimde zarar görebilir. Bu nedenle işçiden, öğrendiği gizli bilgileri koruması ve bunları herhangi bir şekilde kötüye kullanmaktan ya da üçüncü kişilerle paylaşmaktan kaçınması beklenmektedir.[687]

Özellikle patent ve tasarım gibi tescile bağlı haklarda, korumanın başladığı ana kadar geçen ve bazen yıllar süren süreç kritik bir boşluk yaratır. İşte bu aşamada ticari sır koruması, "mutlak hak" statüsüne geçişten önceki en hayati savunma mekanizması olarak devreye girer. Tescil süreci tamamlanana kadar ilgili teknik ve ticari veriler, işletme sırrı

---

[683] Dembski, s. 242.
[684] Dembski, s. 242.
[685] Dembski, s. 245.
[686] Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 164; Doğan, s. 21.
[687] Kortaş, Arda. (2021). *Hizmet Sözleşmelerinde Rekabet Yasağı Sözleşmesi.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 14.

niteliğiyle hukuki koruma kalkanı altına alınır. Dolayısıyla ticari sır koruması, fikrî mülkiyetin tescil ve özgünlük engellerini aşan, sadakat borcuyla desteklenen ve tescil öncesi dönemi güvenceleyen elverişli ve stratejik bir ikame çözüm sunmaktadır.[688]

2.2.2. Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Rekabet kavramı sözlük anlamıyla, aynı amaca erişebilmek için çaba sarf edenler arasındaki çekişme, mücadele, yarış anlamına gelir.[689] Çalışma hayatında teşebbüs özgürlüğünün bir yansıması olan rekabet etme serbestisi, temel bir hak olarak kabul edilse de mutlak ve sınırsız değildir. Bu hakkın sınırını, dürüstlük kuralı çerçevesinde başkalarının meşru menfaatlerinin korunması ve haksız rekabet teşkil eden fiillerden kaçınma yükümlülüğü oluşturur.[690] Bu yükümlülük, çoğunluklu iş, eser, vekalet veya ortaklık gibi konusu işgörme olan sözleşmelerde gündeme gelmektedir.[691] Pek tabii satış ve kira gibi sözleşmelerde de zaman zaman rekabet etmeme yükümlülüğü ile karşılaşmak mümkündür.[692]

2.2.2.1. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Kapsamı

Rekabet etmeme yükümlülüğü, iş hukuku bakımından esas itibarıyla işçi ile işveren arasındaki sözleşme ilişkisine özgü olup, işçinin işverene karşı yüklendiği bir borç niteliği taşır.[693] Buna karşılık, asıl amacı mesleki eğitim olan çıraklık ve stajyerlik gibi ilişkilerde, sözleşme sonrası rekabet yasağı kural olarak öngörülemez.[694]

Serbest çalışanlar bakımından ise farklı bir rejim geçerlidir. Ticari temsilciler yönünden § 90a HGB, sözleşme sonrası rekabet yasağının kurulmasına ilişkin olarak, yapısal olarak §§ 74 vd. HGB'ye paralel özel sınırlamalar öngörmektedir. Bunun dışında, §§ 74 vd. HGB hükümleri kural olarak serbest çalışanların hukuki ilişkilerine uygulanmaz. Bu durum, hukuki ilişkinin somut görünümü itibarıyla bağımlı bir çalışma ilişkisi

---

[688] Bartel, s. 15.
[689] Türk Dil Kurumu Sözlükleri, (https://sozluk.gov.tr/). E.T.:01.01.2026; Doğan, s. 22.
[690] Tekil, Fahiman. (1990). *Ticari İşletme Hukuku.* İstanbul: Tekil Müşavirlik ve Yayıncılık. s. 230; Güneş, s. 18; Arslanlı, Halil. (1960). Kara Ticaret Hukuku Dersleri Umumi Hükümler (3. B.). İstanbul: Fakülteler Matbaası; Doğan, s. 23.
[691] Akçaal, s. 272-273.
[692] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Akçaal, s. 273-274.
[693] Doğan, s. 23.
[694] MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 5.

oluşturmayan ve işverene ekonomik bağımlılığı da bulunmayan serbest çalışanlar için de geçerlidir.[695]

Aynı yaklaşım, ticaret şirketlerinde çalışan ortaklar bakımından da geçerlidir. Şayet söz konusu faaliyet, bir iş sözleşmesine değil doğrudan ortaklık sıfatına dayanıyorsa, bu kişiler açısından da §§ 74 vd. HGB anlamında bir sözleşme sonrası rekabet yasağından söz edilemez.

2.2.2.2. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Hukuki Niteliği

İş sözleşmesi devam ederken dürüstlük kuralından doğan bir yan yükümlülük olan dürüstlük kuralından doğan sadakat yükümlülüğü gereği işçinin işverenle rekabet etmeme yükümlülüğü olduğu kabul edilir. Bunun için ayrı bir rekabet yasağının varlığına ihtiyaç yoktur.[696] Sözleşme devam ederken rekabet etmeme yükümlülüğü ihlal edilirse işveren, iş sözleşmesine aykırı davranıştan ötürü sözleşmeyi haklı nedenle feshedebileceği gibi, varsa zararının tazminini de isteyebilecektir. Bu yükümlülüğün doğrudan kanundan doğması[697] sebebiyle doktrinde herhangi bir tartışma da mevcut değildir.

Rekabet etmeme yükümlülüğü, sözleşme sonrasına etki eden yükümlülükleri ele alan kaynakların neredeyse tamamında adı geçen bir yükümlülük olmakla birlikte[698] doktrinde pek az kişi kaynağını derinlemesine ele almıştır. Sözleşme boyunca sadakat yükümlülüğü çerçevesinde rekabet etmeme yükümlülüğünden söz edilebileceği ancak sözleşmenin sona ermesi ile birlikte rekabet etmeme yükümlülüğünün hukuki dayanağının ne olacağı noktasında şekillenen bu tartışmanın noktalanabilmesi için öncelikle sadakat yükümlülüğünün sona erme anını tespit etmek gerekir. Bu hususa ilişkin görüşlere ileriye etkili sadakat yükümlülüğü başlığı altında yer verilmiştir.[699] Buna göre özellikle sözleşmenin devam eden etkilerini ayrıntılı olarak inceleyen eserlerin çoğunda sadakat

---

[695] MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 6.
[696] Tunçomağ/Centel, s. 110-111; Narmanlıoğlu, s. 273; Uçaryılmaz, s. 275 vd.
[697] Käuffer, s. 64-65; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 334-335; Şahlanan, Fevzi. (2016). Rekabet Yasağı Sözleşmelerinde Görevli Mahkeme Karar incelemesi. *Tekstil İşveren Dergisi, 418 (Ocak-Şubat-2016),* 2-8. s. 2-4.
[698] Bkz.: Kreyenberg, 34; Growe, s. 67; Hoffmans, s. 142, 163; Fikentscher/Heinemann, s. 725; Eren, s. 43; Käuffer, s. 62 vd.
[699] Bkz.: 1.4.1. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Tanımı.

yükümlülüğünün sözleşme sonrasında da devam edeceği kabul edilir.[700] Ancak az kişi tarafından savunulsa da sadakat yükümlülüğünün sözleşme ilişkisinin sona ermesiyle birlikte ortadan kalkacağı noktasında da çeşitli görüşler mevcuttur.[701]

Doktrindeki esas tartışma, sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün hukuki niteliği üzerinedir. Bu noktada temelde iki farklı görüş öne çıkar. Bu görüşlerden ilki ve baskın olanı rekabet etmeme yükümlülüğünün sadakat yükümlülüğünün bir uzantısı olarak yalnızca sözleşme süresince geçerli olacağı, sözleşme sona erdikten sonrası için sadakat yükümlülüğünün ortadan kalktığı bu nedenle ancak buna ilişkin ayrı bir rekabet yasağı sözleşmesinin varlığı ile bu yükümlülüklerin var olacağı doğrultusundadır. [702] Buna paralel olarak sadakat yükümlülüğünün sözleşme sonrasında devam edip etmeyeceğine ilişkin tartışmaya girmeksizin rekabet etmeme yükümlülüğünün ileriye etkili sadakat yükümlülüğü çerçevesinde değil buna yönelik taraflarca yapılmış rekabet yasağı sözleşmesi var ise geçerli olacağını kabul edenler de mevcuttur.[703] Her iki görüş de sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün dayanağını ancak taraf iradesinden *(Vertragsfortwirkungen)* alabileceği noktasında birleşir.[704]

Sözleşme sonrası rekabet yasağının mevcudiyetini, ancak taraflar arasında bu amaca yönelik açık bir irade beyanının yani rekabet yasağı sözleşmesinin varlığına dayandıran yaklaşımın temelinde, iş gücünün çoğu birey için yegâne geçim kaynağı olduğu gerçeği yatar. İşçinin mesleki bilgi, beceri ve uzmanlığı, büyük ölçüde pratik faaliyetler yoluyla kazanılan ve işçiye piyasada avantaj sağlayan en değerli varlığıdır. İşçinin kariyerindeki ilerleme olanakları ise doğası gereği eğitimini aldığı veya deneyim kazandığı aynı veya benzer ekonomik branşlardaki işletmelerde yoğunlaşmaktadır.[705]

---

[700] Eren, s. 43; İnal, s. 456; Fikentscher/Heinemann, s. 33, 66; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 179; Akçaal, s. 61; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 530; Güçlü, s. 19; Binder, s. 588; Käuffer, s. 57 vd.

[701] Growe, s. 67; Ertan, s. 9; Ertürk Arslan, s. 205; Doğan, s. 34.

[702] Growe, s. 67; Ertan, s. 9; Ertürk Arslan, s. 205; Fikentscher/Heinemann, s. 725; Doğan, s. 26; Akçaal, s. 275-276.

[703] Fikentscher/Heinemann, s. 725; Käuffer, s. 65; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 336; Tunçomağ/Centel, s. 111; Gündüz, Salihanur. (2023). İş Hukuku Bağlamında Rekabet Yasağı Sözleşmeleri. *Konya Barosu Dergisi*, *1*(1), 1-40. s. 6. ; Dembski, s. 243.

[704] Taraf iradesinden doğan sözleşme sonrası yükümlülüklere ilişkin daha ayrıntılı bilgi için bkz.: 134.

[705] Käuffer, s. 65; Doğan, s. 31; Dembski, s. 245.

Dembski, ortaklık hukuku bakımından rekabet yasağı sözleşmesi dışında, doğrudan sadakat yükümlülüğünden türeyen bir rekabet etmeme borcunun varlığının kabul edilmemesi gerektiğini birden fazla gerekçeye dayandırmaktadır. Öncelikle, ortaklıktan ayrılan kişi her ne kadar şirketle ilgili ticari bilgilere vakıf olmaya devam etse de, kural olarak yönetim üzerindeki etkisini ve buna bağlı haklarını kaybettiğinden, sadakat borcuna dayalı bir rekabet yasağının şartları da ortadan kalkar. Nitekim eski ortağın kamuoyu nezdindeki konumu (exponierte Stellung) güçlü olsa ve dışarıdan eleştirel açıklamalarla şirket yönetimini etkilemeye çalışsa dahi, bu durum ona kurumsal nitelikte bir yönetim yetkisi sağlamadığından rekabet yasağını haklı kılmaz. Ayrıca Dembski'ye göre, şirketin korunmaya değer menfaatlerinin güvence altına alınması için genel bir rekabet yasağına başvurulmasına gerek bulunmamaktadır. Zira bu menfaatler, eski ortak bakımından daha ölçülü araçlar olan sır saklama yükümlülüğü ile şirkete ait iş fırsatlarının gasp edilmesini yasaklayan ilkeler *(Geschäftschancenlehre)* aracılığıyla zaten yeterli düzeyde korunmaktadır.[706]

Sona ermiş bir iş ilişkisinden kaynaklanan ve devam ettiği ileri sürülen sadakat borcu, işçinin iş gücünü serbestçe değerlendirme hakkını yani çalışma hürriyetini kısıtlayacak boyuta ulaşmamalıdır. İşçinin ve ailesinin geçimini sağlama konusundaki hayati menfaati, işverenin rekabetin sınırlandırılmasına yönelik ekonomik menfaatinden kural olarak üstün tutulmalıdır. Neticede, genel rekabet hukuku çerçevesinde eski işçi; önceki işvereniyle rekabet edebilir, rakip bir işletmede görev alabilir veya bir rakip firmaya ortak olabilir. İşçinin bu faaliyetleri, ancak taraflar arasında hukuka uygun şekilde kurulmuş ve sınırları titizlikle çizilmiş bir rekabet yasağı sözleşmesi bulunması hâlinde sınırlandırılabilecektir.[707]

Doktrinde savunulan ikinci bir görüş ise sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünü, dürüstlük kuralının sözleşme ilişkisi sona erdikten sonraki bir uzantısı olarak kabul etmektedir.[708] Öte yandan, bazı yargı kararlarında da sözleşme sonrası rekabet etmeme borcunun hukuki dayanağı, doğrudan işçinin hizmet sözleşmesinden

---

[706] Dembski, s. 244-246.
[707] Fikentscher/Heinemann, s. 725; Käuffer, s. 65.
[708] Hoffmans, s. 163; Eren, s. 43; Zenz, s. 47.

kaynaklanan sadakat yükümlülüğü ile ilişkilendirilmiştir.[709] Ancak bu yaklaşımı benimseyen eserlerde veya kararlarda dahi, tarafların bu yönde açık bir irade beyanı (sözleşme hükmü) bulunmadığı durumlarda, dürüstlük kuralının tek başına kapsamlı bir rekabet yasağı doğurup doğurmayacağı hususunda net bir açıklama sunulmamaktadır.

Zenz ise bu noktada dikkate değer bir ayrım yaparak, "kararlaştırılan sözleşme sonrası yükümlülükler" ile "dürüstlük kuralından kendiliğinden doğan art etkiler" arasındaki çizgiyi keskinleştirmektedir. Zenz'e göre, eğer taraflar sözleşmenin sona ermesinden sonrası için ayrıca bir rekabet yasağı kararlaştırmışlarsa, bu artık teknik anlamda bir "art etki" değil, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde kurulmuş bağımsız bir edim yükümlülüğüdür.[710] Yazara göre bu ayrım sadece teorik bir ilgi meselesi değil, yükümlülüğün "yoğunluğu" açısından hayati bir önem taşır. Zira kararlaştırılan bir rekabet yasağı, bir edim yükümlülüğü olarak her durumda kısıtlamasız ifa edilmelidir; buna karşılık dürüstlük kuralından kendiliğinden neşet eden bir rekabet etmeme borcu ancak tüm somut koşulların ve menfaatlerin tartılması neticesinde istisnai olarak gündeme gelebilir.[711]

Ancak ekseriyetle verilen kararlarda; kanun koyucunun TBK md. 444'teki düzenlemesine paralel olarak sözleşme sonrası dönemde rekabet yasağının varlığından söz edebilmek için muhakkak işçi ile işveren arasında rekabet yasağına ilişkin yazılı bir sözleşme ya da mevcut iş sözleşmesinde bir hükme ihtiyaç duyulduğu aksi takdirde, işçiye cezai şartın uygulanması ya da tazminata hükmedilmesinin söz konusu olmadığı gözlemlenmektedir. Bu nedenle, burada borcun kaynağının kanun değil, aralarındaki sözleşme yani taraf iradesi olduğu kabul edilir.[712]

Yargıtay'ın yerleşik içtihatlarında sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünü kural olarak taraflar arasında bu amaca matuf yazılı bir sözleşmenin varlığına hapsetme eğilimi baskın olsa da kanaatimizce bu yaklaşım, borç ilişkisinin tasfiye sürecindeki dinamik

---

[709] *"…Bu bağlamda, dava konusu rekabet yasağının dayanağı işçinin hizmet akdinden kaynaklanan sadakat borcudur…"* Yarg. 9. HD. (13.10.2011). 40014/37170; Yarg. HGK. (22.09.2008) E. 2008/9–517, K. 2008/566. (www.legalbank.net). E.T.: 16.02.2026.
[710] Zenz, s. 47.
[711] Zenz, s. 45.
[712] Şahlanan, s. 2-4.

yapısını ve dürüstlük kuralının kapsayıcı etkisini göz ardı etmektedir. Kuşkusuz, çalışma hürriyeti ve sözleşme serbestisi anayasal güvence altındaki temel haklardır; ancak bu haklar, eski bir sözleşme ortağının haklı menfaatlerini ağır ve dürüstlük kuralına açıkça aykırı şekilde zedeleyecek bir sınırsızlıkta kullanılmamalıdır.

2.2.2.3. Farklı Hukuk Dallarında Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

2.2.2.3.1. Hizmet Sözleşmelerinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

İş hukuku bakımından rekabet, işçinin[713] işverenin meşru ekonomik menfaatlerine zarar verecek şekilde aynı alanda faaliyet göstermesi ya da bu tür faaliyetlere katılması anlamına gelir. İşçi, TBK md. 396/3'te de açıkça ifade edildiği üzere, iş sözleşmesi devam ettiği sürece sadakat yükümlülüğü gereği işverenine karşı dürüst, bağlı ve çıkar çatışmasından uzak bir tutum sergilemek zorundadır.[714] Rekabet etmeme yükümlülüğü, farklı mevzuatlara tabi olsa da tüm iş sözleşmeleri için geçerli olup iş sözleşmesi devam ederken buna ilişkin iş sözleşmesinde açıkça bir düzenleme olmasa dahi uygulanabilir.[715]

Kural olarak işçinin iş sözleşmesi devam ederken sadakat borcuna aykırı olmadığı ve bilhassa işvereniyle rekabetin söz konusu olmadığı başka herhangi bir işte ücret mukabilinde çalışmasına engel bir durum yoktur.[716] Bu yükümlülük, işçinin aynı sektörde faaliyet gösteren başka bir işverenle çalışması, rakip bir işletmeye ortak olması[717] veya işverenin müşteri çevresini kendi çıkarları için kullanması gibi sadakat yükümlülüğüne aykırı olarak rekabet ettiği davranışları kapsar.[718]

---

[713] MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 7.

[714] Stadlbauer, Alois. (1978). Das arbeitsvertragliche Wettbewerbsverbot. *Personal, 30(8),* 327-330. s. 327; MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 48; Baskan, s. 2; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 401; Kulaç, s. 90; Doğan, s. 23 vd.

[715] Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 335; Mollamahmutoğlu, Hamdi/Astarlı, Muhittin/Baysal, Ulaş. (2020). *İş Hukuku Ders Kitabı (1. C.). Bireysel İş Hukuku*. (4. B.). İstanbul: Lykeion Yayınları. s. 165-166; Hatemi, Hüseyin/Serozan, Rona/Arpacı, Abdülkadir. (1992). *Borçlar Hukuku Özel Bölüm*. İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 340; Kovancı, Nuray. (2017). Türk İş Hukukunda Rekabet Yasağı Sözleşmesi. *TAAD, 8(31),* 769-800. S. 771-772; Narmanlıoğlu, s. 273.

[716] Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 334;Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 54, Rn. 3.

[717] Yarg. 9. HD. (20.12.2016). E. 2016/2077, K. 2016/22657. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.10.2025.: *"...Davacının aynı faaliyet alanında kurulmuş şirkete ortak olması ve bunu gizlemesi sadakat borcuna, doğruluk ve bağlılığa aykırı bir davranış olup, iş sözleşmesinin feshi haklı nedene dayandığından davanın reddi yerine kabulü hatalıdır..."*

[718] Narmanlıoğlu, s. 274; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 334; Güçlü, s. 88; Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 54, Rn. 2; BGH (22.04.2004). *AP (Arbeitsrechtliche Praxis).* UWG § 1,

İş sözleşmesi sona erdikten sonra işçinin rekabet etmeme yükümlülüğünün akıbetine ilişkin TBK md. 444'te, md. 396/3'ten farklı bir kural ortaya konulmuştur. TBK md. 444'e göre kural olarak iş sözleşmesi sona erdikten sonra işçi, iş gücünü ve çalıştığı iş ile edinmiş olduğu mesleki bilgi ve tecrübelerini serbestçe değerlendirme hakkına sahiptir.[719] Dolayısıyla eski işvereniyle rekabet etmesi, rakip bir şirkette çalışması veya rakip işletmeyle herhangi bir menfaat ilişkisi içinde olması mümkündür.[720] Ancak işveren, işletmesine ilişkin önemli ticari ve üretim sırlarının bu vesileyle üçüncü kişilerin özellikle de rakip firmaların eline geçmesini önlemek maksadıyla, bu işçiyle bir rekabet yasağı sözleşmesi yaparak veya iş sözleşmesine rekabet yasağına ilişkin hüküm koyarak bir sınırlama yoluna gidebilir.[721] Dolayısıyla iş sözleşmesi sona erdikten sonra rekabet etmeme yükümlülüğü md. 396'da ifade edildiği gibi kanundan doğan bir sadakat yükümlülüğü olmaktan çıktığı, artık ancak işçi ile işveren arasında ayrıca ve geçerli şekilde akdedilmiş bir rekabet yasağı sözleşmesine dayanması hâlinde, sözleşmesel nitelikte bağlayıcı ve bağımsız bir yükümlülük olarak varlığını sürdürebileceğine ilişkin genel bir kanı mevcuttur. [722]

Rekabet yasağı sözleşmesinin ya da iş sözleşmesinde yer alan yasağa ilişkin hükümlerin, iş ilişkisinin sona ermesinden sonra hüküm doğurabilmesi, işçinin bu yasağı açık iradesiyle ve yazılı şekilde kabul etmiş olmasına bağlıdır.[723] Nitekim doktrinde ve çeşitli

---

Nr. (Nummer) 12 = *NJW* 2004, 2385. (www.beckonline.de). E.T.: 12.05.2025. *"İşinden ayrılmadan önce, işverenine ait adres verilerini kullanarak daha önce sorumlu olduğu ve aralarında güven ilişkisi bulunan müşterilere bir veda mektubu gönderen bir çalışan, eğer bu mektupta doğrudan ya da dolaylı şekilde — örneğin kişisel adresini ve telefon numarasını vererek— gelecekte rakip olarak veya bir rakip adına çalışacağına dair bir imada bulunursa, haksız rekabet teşkil eden bir davranışta bulunmuş olur."*; Korkusuz, Halit Mustafa. (2017). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesinin Sonuçları ve 4857 Sayılı İş Kanununa Tabi İşçilere Etkisi.* (1. B.). İstanbul: Beta Yayınları. s. 150; Baskan, s. 117.

[719] Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, s. 611. ; Kovancı, s. 772.

[720] Korkusuz, s. 167; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 335; Kulaç, s. 92; ErfK/Oetker, HGB § 74, Rn. 15; Doğan, s. 23.

[721] Narmanlıoğlu, s. 274-275; Kortaş, s. 14; Soyer, M. Polat. (*Rekabet),* s. 9; Alman hukukunda da rekabet yasağına ilişkin benzer düzenlemelere yer verilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Stadlbauer, s. 327; Schaub, (*ArbR)*, § 55, Rn. 4-5; MHdB ArbR/Nebendahl, § 140, Rn. 1; Doğan, s. 23.

[722] Thüsing, (*MüKo HGB),* HGB § 74, Rn; Savaş, Fatma Burcu. (2017). Rekabet Yasağı Sözleşmeleri (Türk ve Fransız Hukuklarına İlişkin Mukayeseli. Hukuk Çalışması), *Legal İş Hukuku Dergisi, 4(13),* 103-134. s. 105; Yarg. 13. HD. verdiği 12.12.2017 tarihli kararında, rekabet yasağı sözleşmesinin hizmet sözleşmesine bağlı fer'i nitelikte bir borç doğurduğunu belirtmiştir. Bkz.: E. E. 2015/41922, K. 2017/12383, Kulaç, s. 90; Kovancı, s. 772; Arslan Ertürk, s. 323; Fikentscher/Heinemann, s. 725; Doğan, s. 23-24; Narmanlıoğlu, s. 274-275.

[723] Güçlü, s. 91 vd.

yargı kararlarında, işverenin tek taraflı olarak düzenlediği personel yönetmeliği veya iç yönetmelik aracılığıyla işçiye rekabet yasağı getirmesinin ya da iş sözleşmesine, işverene önceden bu yönde bir yasak koyma yetkisi tanıyan genel nitelikli bir hüküm eklemesinin yahut genel işlem koşulu şeklinde bir rekabet yasağı sözleşmesi düzenlemesinin[724] hukuken geçerli olmayacağı yönündeki genel görüşe[725] oldukça isabetli olması nedeniyle biz de katılmaktayız.

Rekabet yasağı sözleşmesiyle öngörülen bu sınırlama, iş sözleşmesi sona eren işçinin, işverenin faaliyet gösterdiği sektörle aynı veya benzer alanda faaliyet yürüten başka bir işletmede işçi sıfatıyla çalışmamayı taahhüt etmesi şeklinde olabileceği gibi; kendi adına aynı sektörde bir ticari işletme kurmaktan veya rakip bir şirkete ortak ya da yönetici sıfatıyla katılmaktan kaçınmayı üstlenmesi ve hatta rekabet yasağı kapsamındaki şirketlere fiyat teklifi vermemesi[726] gibi farklı şekillerde ortaya çıkabilir.[727] Art etkili (nachwirkende) sadakat yükümlülükleri, işçinin her türlü rekabet faaliyetini değil, yalnızca somut olarak sadakate aykırı nitelik taşıyan belirli davranışları kapsar. Başka bir ifadeyle, eski işverenin rekabet menfaatlerine aykırı her faaliyet değil, ancak dürüstlük kuralına aykırı davranışlar yasak kapsamındadır. Bu tür taahhütler, işverenin meşru menfaatlerinin korunması amacıyla, işçinin sahip olduğu bilgi, deneyim ve ticari sırların rakip teşebbüsler lehine kullanılmasını önlemeye yönelik koruyucu düzenlemelerdir.

---

[724] Yarg. 11. HD. (30.09.2024). E. 2023/5128, K. 2024/6889. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 13.12.2025: Somut olayda davacı şirket, eski çalışanı olan davalı hekimin iş sözleşmesinde yer alan rekabet yasağına aykırı davrandığını, işten ayrıldıktan hemen sonra aynı alanda ve yakın mesafede poliklinik açarak haksız rekabet oluşturduğunu ileri sürmüş; cezai şart, maddi ve manevi tazminat talep etmiştir. İlk Derece Mahkemesi ve Bölge Adliye Mahkemesi, taraflar arasındaki iş sözleşmesinde yer alan rekabet yasağı ve gizlilik hükümlerinin, işveren tarafından önceden hazırlanmış tip sözleşmenin parçası olması, işçinin bu hükümlerin içeriğine fiilen etki edememesi ve TBK md. 21'de öngörülen açık bilgilendirme yükümlülüğünün yerine getirilmemesi nedeniyle genel işlem koşulu niteliğinde olduğunu kabul etmiştir. Ayrıca davalının iş sözleşmesini haklı nedenle feshettiği, bu durumda TBK m. 447/2 uyarınca rekabet yasağının zaten uygulanamayacağı vurgulanmıştır. Aynı zamanda hekimlik mesleğinin kamu yararı ve hasta haklarıyla yakından ilişkili olması nedeniylbe rekabet yasağına dar ve istisnai yaklaşılması gerektiğini belirten Daire, taraflar arasında geçerli bir rekabet yasağı sözleşmesinin bulunmadığı ve somut olayda haksız rekabet teşkil eden fiillerin ispatlanamadığı gerekçesiyle, Bölge Adliye Mahkemesi kararını onamış ve davacının cezai şart ile maddi ve manevi tazminat taleplerini reddetmiştir.

[725] Baskan, s. 117; Mollamahmutoğlu/Astarlı/Baysal, s. 165-166; Yarg. 9. HD. T. 28.03.2013, E. 2010/25792, K. 2013/10539. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.05.2025; Kovancı, s. 777.

[726] Yarg. 11. HD. (14.04.2016). E. 2015/7378, K. 2016/4167, (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 11.12.2025.

[727] Korkusuz, s. 167; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 335; Kortaş, s. 14; Kulaç, s. 92.

TBK md. 445'e göre rekabet yasağı sözleşmesi; işçinin ekonomik geleceğini tehlikeye atmayacak biçimde süre, yer ve konu bakımından makul sınırlar içermelidir.[728] Ne var ki uygulamada taraflar arasında imzalanan rekabet yasağı sözleşmeleri kimi zaman işçinin ekonomik geleceğini ciddi biçimde tehdit edecek ölçüde ağır ve orantısız hükümler içerebilir. Bu tür durumlarda, yasa koyucu işçiyi koruyucu bir denge mekanizması öngörmüş ve hâkime, söz konusu yasağın tüm koşullarını somut olayın özellikleri çerçevesinde değerlendirme yetkisi tanımıştır. Bu bağlamda hâkim, rekabet yasağının işçi aleyhine olacak şekilde orantısız biçimde düzenlendiği kanaatine varırsa, işverenin karşı edimi de dâhil olmak üzere bütün unsurları dikkate alarak, yasağın süresini veya kapsamını hakkaniyete uygun biçimde daraltma yetkisine sahiptir. Böylelikle iş ilişkisinin sona ermesinden sonra da devam eden bu tür sınırlamaların, işçinin ekonomik özgürlüğünü haksız yere kısıtlamaması güvence altına alınmıştır.[729]

---

[728] Narmanlıoğlu, s. 275; Alman doktrinine göre sözleşme sonrası rekabet yasakları, işçinin yalnızca işçi tarafından açıkça kabul edilmiş ve karşılığında işçiye makul bir "bekleme tazminatı (Karenzentschädigung)" öngörülmüşse geçerlidir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Schaub, (*ArbR)*, § 55, Rn. 6.

[729] Türk hukukunda rekabet yasağı karşılığında bir karşı edim ödenmesi kanunen zorunlu kılınmamış olup, TBK md. 445 uyarınca bu husus tarafların tercihine bırakılmıştır. Bununla birlikte, yürürlükteki düzenlemede hâkimin rekabet yasağına doğrudan müdahalesini öngören açık bir hüküm bulunmamasına rağmen, öğretide hâkimin belirli koşullar altında bu yasağa müdahale edebileceği genel olarak kabul edilmektedir. Bkz.: Ayiter, s. 473; Doktrinde ileri sürülen ve bizim de katıldığımız görüşe göre; iş sözleşmeleri karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler niteliğinde olduğundan, işçinin herhangi bir haklı sebep bulunmaksızın ve kendisine bir karşılık sağlanmaksızın tek taraflı olarak özel ve sınırlayıcı bir yükümlülük altına sokulması, borçlar hukukunun karşılıklılık ilkesine dayanan temel yapısıyla bağdaşmaz. Nitekim uygulamada çoğu iş sözleşmesi işveren tarafından önceden hazırlanmış katılma sözleşmesi niteliği taşımakta olup, rekabet yasağına ilişkin kayıtların da çoğunlukla işçinin gerçek ve özgür iradesinin bir ürünü olmaktan ziyade işverenin ve işletmenin menfaatlerini korumaya yönelik tek taraflı düzenlemeler şeklinde ortaya çıktığı görülmektedir. Bu nedenle, işçinin rekabet etmeme borcu gibi çalışma özgürlüğünü önemli ölçüde sınırlayan bir yükümlülük üstlenmesinin, ancak haklı bir menfaatin varlığına dayanması ve işverenin de buna karşılık işçi lehine bir karşı edim üstlenmesi hâlinde kabul edilebilir olduğu ifade edilmektedir. Bununla birlikte, yürürlükteki pozitif hukuk bakımından Türk Borçlar Kanunu'nun rekabet yasağına ilişkin hükümlerinde işverenin karşı edim üstlenmesi açık bir geçerlilik şartı olarak düzenlenmiş değildir. Kanun koyucu, karşı edimi rekabet yasağının zorunlu bir unsuru olarak öngörmemiş, yalnızca hâkimin rekabet yasağının kapsamını değerlendirirken dikkate alabileceği bir unsur olarak düzenlemekle yetinmiştir. Bu nedenle mevcut hukuk bakımından, işverenin karşı edim üstlenmemiş olması rekabet yasağı kaydını kendiliğinden geçersiz hale getirmez ve bu yönde bir zorunluluğun içtihat yoluyla kabul edilmesi de pozitif hukukla bağdaşmaz. Ancak buna rağmen, rekabet yasağının işçinin ekonomik geleceğini ve çalışma özgürlüğünü ciddi biçimde sınırlandırdığı dikkate alındığında, işverenin karşı edim üstlenmesinin rekabet yasağının zorunlu bir geçerlilik şartı olarak kabul edilmesi gerektiği savunulmaktadır. Zira karşı edim, işçinin rekabet yasağı nedeniyle katlanmak zorunda kaldığı mesleki ve ekonomik sınırlamanın karşılığını oluşturur. Bu sebeple, Alman, Fransız ve Belçika hukuklarında da kabul edildiği üzere "karşı edim yoksa rekabet yasağı da yoktur" ilkesinin Türk hukukunda da benimsenmesi hem menfaatler dengesinin sağlanması hem işçinin çalışma özgürlüğünün korunması bakımından gerekli görülmektedir. Bkz; Savaş, *(Rekabet),* s. 111; Ertan, s. 254 vd.

Rekabet yasağının geçerliliği yukarıda sayılan unsurların yanı sıra bu rekabetin işveren açısından önemli bir zarara yol açma ihtimalinin makul ölçüde öngörülebilir olmasını yeterli kabul etmiştir. TBK md. 444'e göre rekabet yasağının, işçinin işverenin müşteri çevresi, üretim sırları veya iş organizasyonuna ilişkin özel bilgilerine erişim sağlaması durumunda ve bu bilgilerin kullanılması hâlinde işverenin önemli ölçüde zarar görme riskinin mevcut olması halinde geçerli olacağını öngörmektedir. Bu bağlamda, somut bir zararın mutlaka meydana gelmiş olması aranmaz.[730] Yargıç, bu ihtimali değerlendirirken her somut olayı kendi koşulları içinde incelemeli; zarar tehdidinin işverenin büyüklüğü, işin niteliği, işçinin konumu ve bilgiye erişim düzeyi gibi unsurlara göre önem arz edip etmediğini takdir etmelidir.[731]

TBK md. 444 ve md. 445 hükümleri işçiyi koruma güdüsüyle düzenlenmiş maddelerdir. Bu hükümler getirilmemiş olsaydı düzenlenen rekabet yasağı sözleşmeleri işçinin gelişimini haksız yere engelleyebilir ve bu durum başta Anayasa md. 48'de yer alan çalışma özgürlüğü olmak üzere daha pek çok kişilik hakkını ihlal edebilirdi.[732]

---

[730] Kulaç, s. 92; Kovancı, 779; Doğan, s. 111; Yarg. 11. HD.'nin 2015 tarihli kararına göre, bir rekabet yasağı sözleşmesinin hukuken geçerlilik kazanabilmesi, işçinin nüfuz ettiği müşteri portföyü veya işletme sırlarının kullanılmasının işveren nezdinde "önemli bir zarar doğurma ihtimali" barındırmasına bağlıdır. Daire, işçinin söz konusu gizli bilgilere sahip olmasını tek başına yeterli görmemekte; somut işin niteliği gereği işverenin ekonomik menfaatlerinin ciddi bir tehlike altında olup olmadığının titizlikle incelenmesi gerektiğini belirtmektedir. Dolayısıyla, potansiyel zararın boyutu gözetilmeksizin sadece yazılı bir taahhüde dayanarak hüküm kurulması, kararın bozulmasını gerektiren bir eksiklik olarak nitelendirilmektedir. Bkz.: Yarg. 11. HD. (23.11.2015), E. 2015/9713, K. 2015/12399. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.05.2025.

[731] Yarg. 9. HD. T. 28.03.2013, E. 2010/25792, K. 2013/10539; Yarg. 11. HD. (11.10.2022). E. 2022/935, K. 2022/6867. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.05.2025.: Davaya konu olayda davalı işçi, davacı şirkette çalışırken imzaladığı iş sözleşmesinde yer alan sözleşme sonrası rekabet yasağı ve buna bağlı cezai şart hükmüne rağmen, iş sözleşmesinin sona ermesini takiben aynı iş kolunda faaliyet gösteren rakip bir işletmede çalışmaya başlamıştır. Yerel mahkeme, davacının somut bir maddi zararı ispatlayamadığı gerekçesiyle davayı reddetmişse de Daire, bu yaklaşımı isabetsiz bulmuştur. Kararda, TBK m. 444 vd. uyarınca rekabet yasağının geçerliliğinin öncelikle işçinin fiil ehliyeti, yasağın yazılı olması, işverenin korunmaya değer menfaatinin bulunması ve işçinin iş ilişkisi sırasında müşteri çevresi veya ticari sırlar hakkında bilgi edinmiş olması ölçütleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerektiği vurgulanmıştır. Ayrıca, rekabet yasağının ihlali bakımından işverenin fiilen zarara uğramasının şart olmadığı, işçinin edindiği bilgileri rakip işletmede kullanması suretiyle işverene önemli zarar verme ihtimalinin bulunmasının yeterli olduğu belirtilmiştir. Bunun yanında Daire, rekabet yasağının yer, süre ve konu bakımından aşırı nitelikte olması hâlinde TBK m. 445/2 uyarınca hâkimin yasağı tümüyle geçersiz saymak yerine uyarlama yoluna gidebileceğini ifade ederek, mahkemenin bu hususları değerlendirmeden davayı reddetmesini hukuka aykırı bulmuş ve kararı bozmuştur.

[732] HGK'nun 2023 tarihli bir kararında bu hükümler ile Anayasa md. 48 arasında bir çelişki olmaması adına iş/hizmet sözleşmelerinde sözleşmenin sona ermesinden sonra rekabet yasağı kapsamında işverenin haklı menfaati ile işçinin çalışma ve sözleşme özgürlüğünün dengelenmesi gerektiğinin üzerinde durulmuş ve bu doğrultuda TBK'daki md.444'ten 447'ye kadar rekabet yasağına ilişkin özel düzenlemeler yapıldığı

Rekabet yasağının ihlal edilmesi durumunda işveren, bu yükümlülüğe aykırı davranan işçiye karşı çeşitli hukuki yollara başvurma hakkına sahiptir. Bu kapsamda işveren TBK md. 446'da da işaret edildiği üzere, işçiden işverenin uğradığı bütün zararların giderilmesini isteyebilir. İşverenle işçi arasında yapılan yazılı anlaşmada rekabet yasağına aykırı davranılması halinde ceza koşulu uygulanacağına yer verilmişse ve sözleşmede aksine bir hüküm olmaması halinde işçinin öngörülen miktarı ödeyerek rekabet yasağına ilişkin borcundan kurtulabileceğine işaret edilmiştir. Ancak yine de ceza koşulundaki miktarı aşan bir zarar doğmuşsa işçi, bu aşkın zararı da gidermek zorundadır.

Bunlara ek olarak TBK md. 446'nın devamında; işverenin menfaatinin niteliği ve ihlal edilen çıkarı ile işçinin fiilinin ağırlığı birlikte değerlendirildiğinde hakim tarafından ihlal edilen veya tehdit altında bulunan menfaatlerin korunmasını gerekli kılacak ölçüde önemli olduğu sonucuna varılırsa ve işverenin sözleşmede açıkça bu hakkı saklı tutmuş olması koşuluyla, yalnızca tazminatla yetinilmeyip, rekabet yasağına aykırı davranışın sona erdirilmesini de talep etmesi mümkündür. Böylelikle yasa koyucu, yalnızca geçmişe dönük zararların giderilmesini değil, aynı zamanda ileride doğabilecek zararların da önüne geçilmesini temin edecek önleyici nitelikte bir hukuki koruma imkânı tanımıştır.[733]

Eski işverenin bu hükme dayanarak talep edebileceği zarar kural olarak müspet zarardır. Yani işverenin malvarlığının mevcut durumu ile rekabet yasağına aykırı fiil

---

vurgulanmıştır. Kararın tamamı için bkz.: Yarg. HGK, T. 15.03.2023, E. 2021/524, K. 2023/210. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.05.2025.
İzmir 4. Asliye Ticaret Mahkemesi, hizmet sözleşmesi çerçevesinde rekabet yasağının ihlal edildiği gerekçesiyle cezai şarta ilişkin alacağın tahsil edilmesi talebiyle açılan bir davada, TBK md. 444'ün, Anayasa'nın 2., 5., 17., 23. ve 48. maddeleriyle çeliştiği kanaatine vararak, iptali için AYM'ne başvurmuştur. Ancak, AYM, rekabet yasağı anlaşmasının işçi aleyhine aşırı bir yükümlülük getirmediğini ve sözleşme ile teşebbüs özgürlüğü açısından tarafların karşıt menfaatlerinin dengelendiğini kabul etmiştir. Bu nedenle TBK md. 444 hükmünün sözleşme ve teşebbüs özgürlüklerine aykırı olmadığı sonucuna varmıştır. Diğer taraftan, rekabet yasağının yazılı olmasına ilişkin geçerlilik şartının her ne kadar sözleşme özgürlüğü ilkesi üzerinde bir kısıtlama oluşturduğu ifade edilse de bu kısıtlamanın açık, net ve öngörülebilir bir şekilde düzenlendiği, ispat güçlüklerinin engellenmesi gibi meşru bir amaca dayandığı ve taraflara aşırı veya orantısız bir yük yüklemediği göz önünde bulundurulduğunda, sözleşme özgürlüğüne aykırı bir yönünün bulunmadığı ifade edilmiştir. Tüm bu gerekçelerle ilgili hükmün iptaline ilişkin talep mahkeme tarafından reddedilmiştir. Kararın tamamı için bkz.: AYM., T. 04.04.2024, E. 2023/153, K. 2024/93, R.G. (06.06.2024), S. 32568. (https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2024/06/20240606-20.pdf). E.T.: 17.06.2025.

[733] Alman hukukunda benzer şekilde işverenin, işçinin rekabet içeren faaliyetlerini sona erdirmek amacıyla iş mahkemesine başvurarak ihtiyati tedbir ya da men kararı isteyebileceği ifade edilmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Stadlbauer, s. 330.

gerçekleşmeseydi malvarlığının geleceği durum arasındaki fark, müspet zararı ifade eder. Bu bakımdan hem fiilen uğranılan zarar hem oluşan kazanç kaybı talep edilebilir.[734] Kural olarak, tazminat ödenmesi yoluyla rekabet etmeme borcundan ari kılınmak mümkün değildir. Zira bu tazminat, yükümlülüğün yerini alan bir edim değil, ihlal nedeniyle sarsılan dengenin hakkaniyet çerçevesinde yeniden tesisi, ihlalin sonuçlarını gidermeyi hedefleyen bir telafi mekanizmasıdır. Dolayısıyla tazminatın ödenmiş olması, borçlunun ilgili yasakla bağlılık durumunu sona erdirmemektedir.[735] Eski işverenin bu uğramış olduğu zarar aynı zamanda işçinin yeni işverenin de haksız rekabete ilişkin fiiline dayanıyorsa meydana gelen zararın giderimi noktasında yeni işverenin de sorumluluğu gündeme gelebilir.[736]

Almanya Anayasası (Grundgesetz) § 12 ile İsviçre Federal Anayasası (Bundesverfassung der Schweizerischen Eidgenossenschaft) md. 27'de, T.C. Anayasası md. 48'e benzer şekilde, her bireyin serbestçe bir meslek seçme ve çalışma hakkına sahip olduğu ve işçilerle işverenlerin, bu hakka saygı göstermek zorunda olduklarına ilişkin düzenleme ile meslek özgürlüğünü[737] güvence altına alırken bu özgürlüğün yalnızca kamu yararı veya işverenin haklı çıkarlarını korumak amacıyla sınırlanabileceğini öngörülmüştür.

Çalışma özgürlüğünün kısıtlanmaması adına Alman Ticaret Kanunu (Handelsgesetzbuch) § 74'te TBK md. 444-447 hükümlerindeki düzenlemelere paralel olarak rekabet yasağı sözleşmesine ilişkin bazı kurallara ve sınırlara yer verilmiştir.[738] İlgili hükme göre işveren ile işçi, iş ilişkisinin sona ermesinden sonra en fazla iki yıl süreyle geçerli olacak, yazılı ve işverence imzalanmış bir rekabet yasağı üzerinde anlaşabilirler. Rekabet yasağına ilişkin anlaşmanın bütün esaslı unsurları yazılı sözleşmede yer almak zorundadır. Yazılı şekil şartı, açıklık sağlama ve ispat işlevinin

---

[734] Doğan, s. 165; Süzek, Sarper. (2021). *İş Hukuku.* (21. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık., s. 369.
[735] Doğan, s. 165.
[736] Süzek, s. 369.
[737] Alman doktrinine *"Berufsfreiheit"* kavramıyla ifade edilen meslek özgürlüğü, Ayrıntılı bilgi için bkz.: Boecken, Winfried/Düwell, Franz Josef/Diller, Martin/Hanau, Hans/Holthaus, Michael/Ulrici, Bernhard. (2022). *Gesamtes Arbeitsrecht* (2. Auf.). GG Art. 12. (www.beckonline.de). E.T.: 29.05.2025.
[738] § 74 vd. hükümleri, lafzı itibarıyla doğrudan yalnızca ticari vekiller (Handlungsgehilfen) için geçerli olsa da doktrindeki hâkim görüşe göre tüm işçiler bakımından uygulanabilir kabul edilir. Bkz.: Thüsing, (*MüKo HGB),* HGB § 74, Rn. 3-4, 8. (www.beckonline.de). E.T.: 08.01.2026; MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 1.

yanı sıra, ilgili işçi bakımından bir uyarı ve aceleyle karar verilmesini önleme *(Übereilungsschutz)* işlevi de görür.[739]

Tipik olarak sözleşme sonrası rekabet yasağı, işveren ile işçi arasında iş sözleşmesinin kurulmasından önce ya da iş sözleşmesi kurulmuş olmakla birlikte iş ilişkisinin başlamasından önce kararlaştırılması da mümkündür. Belirleyici olan husus, anlaşmanın, öngörülen iş ilişkisiyle bağlantılı olarak yapılmış olmasıdır. Bunun yanında, sözleşme sonrası rekabet yasağı, mevcut bir iş ilişkisi devam ederken de hatta fesih bildiriminin yapılmasından sonra iş ilişkisinin hukuken sona ermesine kadar olan sürede dahi sonradan kararlaştırılabilir.[740] Ancak iş ilişkisinin hukuken sona ermesinden sonra kararlaştırılan rekabet yasağı, artık geçerli değildir.[741] Çünkü bu durumda iş ilişkisiyle olan kişisel bağımlılık ilişkisi sona ermiştir. Dolayısıyla HGB §§ 74 vd. hükümlerinin sağladığı korumaya artık ihtiyaç yoktur. Ancak sözleşme, iş ilişkisinin hukuken sona ermesinden sonra yapılmış olmakla birlikte, bu sona erme ile bağlantılı olarak, örneğin bir fesih davasında yapılan karşılıklı bir anlaşma kapsamında kararlaştırılmışsa hâlâ iş ilişkisiyle içeriksel bağlantı içinde olduğu ve dolayısıyla geçerli olduğu kabul edilir.[742]

Bu yasak, işçinin ekonomik geleceğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde yer, süre ve konu itibariyle makul sınırlar içinde kalmalıdır.[743] İlke olarak mevcut olan bu rekabet

---

[739] Türk hukukuna benzer şekilde kanuni yazılı şekil şartına aykırılık, BGB § 125 Abs. I uyarınca geçersizliğe yol açar. Şekil noksanlığından doğan bu hükümsüzlüğe dayanmak kural olarak dürüstlük kuralına aykırı değildir; ancak bu noksanlığın işveren tarafından bilinçli olarak yaratılmış olması hâlinde durum farklı değerlendirilebilir. Rekabet yasağı anlaşmasının şekil sebebiyle geçersizliği, BGB § 139'daki genel kurala rağmen, rekabet yasağı iş sözleşmesinin bir parçası olarak kararlaştırılmış olsa bile, kural olarak iş sözleşmesinin tamamının geçerliliğini etkilemez; ancak istisnai olarak taraflar, rekabet yasağının kurulmasını iş sözleşmesinin yapılmasının ön şartı olarak öngörmüşlerse bu durum farklı olabilir. Bkz.: MHdB ArbR/Nebendahl, § 140, Rn. 10; Rekabet yasağı bir işyeri anlaşması veya bir toplu iş sözleşmesi içinde düzenlenmişse, yazılı şeklin açıklık sağlama işlevi gereği, işyeri anlaşmasının veya toplu iş sözleşmesinin işçiye verilmiş olması gerekir. Bkz.: MHdB ArbR/Nebendahl, § 140, Rn. 12

[740] MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 16.

[741] Doğan, s. 93.

[742] MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 16.

[743] Stadlbauer, s. 327; Schaub, (*ArbR)*, § 54, Rn. 2, 24; Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 54, Rn. 4.: § 74 vd. hükümlerinin kapsamına, işçiyi sözleşmesel bir rekabet yasağı kararlaştırılmamış olsa dahi gizliliğe uymakla yükümlü kılan sözleşme sonrası gizlilik yükümlülükleri girmez. Bu durum özellikle işletme sırlarının açıklanması bakımından geçerlidir; nitekim bu husus, işyeri temsilcileri (Betriebsratsmitglieder) açısından §§ 79, 120 BetrVG'de düzenlenmiştir. İşçinin, işletmeye ve ticari faaliyete ilişkin olguları kapsayan ve herhangi bir tazminat öngörülmeksizin geçerli olan susma yükümlülüğü, işçinin işverene karşı sahip olduğu genel sadakat yükümlülüğünden doğar ve iş ilişkisinin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürür. Bkz.: Thüsing, (*MüKo HGB),* HGB § 74, Rn. 24; MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 17.

özgürlüğü, UWG § 3'teki genel rekabet hukuku ilkeleriyle, GeschGehG §§ 4 ve 6 hükümleriyle ve BGB § 138 Abs. I ile BGB §§ 823 Abs. I ve 826'da düzenlenen ahlaka aykırı zarar verme yasağıyla sınırlandırılmıştır.[744]

Ancak § 74 Abs. II'de TBK'ndaki düzenlemeden farklı olarak bir rekabet tazminatı (Karenzentschädigung) öngörülmüştür. Hükme göre, rekabet anlaşmasının hukuki geçerliliği, işverenin Abs. II'ye uygun bir rekabet tazminatı taahhüdünde bulunmasına bağlıdır. Bir çeşit karşı edim niteliğinde olan bu tazminatın düzenlenmesinin amacı meslek özgürlüğünü sınırlayan rekabet yasağını ancak işçinin ekonomik olarak telafi edilmesi şartıyla kabul edilebilir kılmaktır. Dolayısıyla rekabet yasağı sözleşmesi karşılıklı (sinallagmatik) bir sözleşmedir; buna göre işçi, sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra rekabet etmekten kaçınmayı, işveren ise kararlaştırılmış olan karenz tazminatını ödemeyi üstlenir.[745] Bu tazminat yükümlülüğü, işçinin işverenin menfaati doğrultusunda üstlendiği rekabetten kaçınma karşılığında mali bir denge sağlamayı amaçlar. Hükme göre işveren, yasağın uygulandığı her yıl için işçiye, son kazancının yarısı tutarında asgari bir tazminat ödemekle yükümlüdür.[746] TBK md. 444–447 düzenlemelerinde ise bu nevi bir tazminat açıkça zorunlu kılınmamıştır.

2.2.2.3.2. Haksız Rekabet Hükümleri Çerçevesinde Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Ticaret hukukuna baktığımızda TTK md. 55/1-d karşımıza çıkar. İlgili hükme göre, bir kimsenin, işvereniyle yaptığı sözleşmeyle üstlendiği rekabet etmeme yükümlülüğünü ihlal etmesini haksız rekabet sayılmıştır. Bu hüküm ile işçi ile işveren arasındaki kişisel güven ilişkisinin korunmasından ziyade göre özellikle, ticari hayatın dürüstlük ve rekabet ilkelerine uygun işlemesi hedeflenmektedir. Dolayısıyla bu düzenleme, doğrudan

---

[744] MHdB ArbR/Nebendahl, § 140, Rn. 1.
[745] MHdB ArbR/Nebendahl, § 140, Rn. 9.
[746] Rekabet tazminatı ödeme yükümlülüğü, faaliyet kısıtlaması kapsamından bağımsızdır ve işçinin başka bir şekilde güvence altına alınmış bir geçiminin bulunmasından da etkilenmez. Zira rekabetten kaçınma yükümlülüğü ile tazminat ödemesi, karşılıklı edimler olarak birbirine bağlıdır. Bu nedenle, iş ilişkisinin sona ermesi nedeniyle kararlaştırılan bir kıdem/işten çıkarma tazminatı (Abfindung), rekabet tazminatı değildir. Bu tazminatın miktarı tayin edilirken asıl ücretin yanı sıra, performans primleri (örneğin parça başı çalışmada), on üçüncü maaş, Noel ikramiyeleri, komisyonlar, primler (tantiemeler) ile kâr ve ciroya katılım payları da sözleşmeye uygun edimler kapsamına girer. Bkz.: Thüsing, (*MüKo HGB),* HGB § 74, Rn. 47. ; ErfK/Oetker, HGB § 74, Rn. 15; MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 9.

bireysel sözleşme taraflarının değil, piyasa düzeninin ve adil rekabet ortamının korunmasına yöneliktir.

TTK m. 55/1-d kapsamında işverenle rekabet eden işçi ya da bu rekabete teşvik eden üçüncü kişiler, yalnızca işverene değil, aynı zamanda piyasa içerisindeki diğer aktörlere karşı da zarar doğurabilecek bir davranış sergilemiş sayılır. Bu sebeple, bu madde uyarınca korunan hukuki menfaat yalnızca işverenin bireysel çıkarları değil, aynı zamanda rekabet düzenine duyulan kamusal güvendir.

Öte yandan TTK m. 55/1-d, hizmet sözleşmesi kapsamında ileriye etkili sadakat yükümlülüğü olarak sır saklama borcuna haksız rekabet hükümleri üzerinden bir koruma kalkanı sağlamaktadır. Ancak burada dikkat edilmesi gereken husus, ticaret hukuku anlamında sır saklama borcunun dürüstlük kuralına aykırı yollarla elde edilen bilgilerle sınırlı olduğudur. İş hukuku ve sadakat borcu eksenindeki koruma ise daha geniştir; sadece haksız yollarla öğrenilenleri değil, işin yürütülmesi sırasında doğal akış içinde vakıf olunan tüm mesleki sırları kapsar. Bu bağlamda, ticaret hukukunun sağladığı koruma işverenin piyasadaki rekabet gücünü haksız müdahalelere karşı korurken; sadakat borcu temelli yaklaşım, rekabet olanaklarının engellenip engellenmediğine bakılmaksızın doğrudan borca aykırılığı esas alarak daha sıkı bir denetim öngörmektedir.[747]

2.2.2.3.3. Ortaklıklarda Rekabet Etmeme Yükümlülüğü

Şirket hukuku çerçevesinde rekabet yasağı, sadakat yükümlülüğünden doğar.[748] Bu yasağın, iş hukukundaki rekabet yasağından temel farkı emeği ve performansı değil, ortaklık konumundan elde edilen bilgilerin kötüye kullanılmasını önlemeyi amaçlamasıdır.[749] Kural olarak rekabet yasağı, özel bir anlaşma yoksa ortağın ayrılmasıyla sona erer.[750]

Ortaklıklar hukukunda bir rekabet yasağının haklı gösterilebilmesi için temelde iki şart aranır. Bunlar: Ortağın rekabete ilişkin önemli bilgilere erişme imkanının olması ve eş

[747] İnal, s. 477.
[748] Dembski, s. 51.
[749] MüKoBGB/Schubert BGB § 242, Rn. 223.
[750] Hoffmans, s. 84.

zamanlı olarak şirket yönetimi üzerinde etki etme gücüne sahip olmasıdır. Dembski; ayrılan bir ortağın genellikle şirket sırlarına ve rekabet açısından önemli bilgilere sahip olmaya devam ettiğini, ancak ayrılma ile birlikte yönetim üzerindeki etkisini kural olarak kaybettiğini tespit eder. Yazara göre; eski ortak şirkette kritik bir pozisyonda çalışmış olsa da ve bir şekilde yönetimi fiilen etkilemeye çalışsa da bu durum doğrudan kurumsal bir yönetim yetkisi niteliği taşımaz ve rekabet yasağını tetiklemeye yetecek kalitede bir etki olarak kabul edilemez. [751]

Şirketler hukuku açısından sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Şirket ortakları bakımından rekabet yasağının kaynağının ne olduğu ve bu yasağın bağlılık yükümlülüğünün doğal bir sonucu sayılıp sayılamayacağı konusunda farklı yaklaşımlar ileri sürülmektedir. Çoğunluk, şirket ortakları açısından rekabet yasağının ancak şirket sözleşmesinde açıkça öngörülmesi hâlinde geçerlilik kazanacağını, bu nedenle sözleşme sona erdikten sonra şirket ortağının şirketle rekabet etmesinin, sözleşmesel bir yasak bulunmadıkça bağlılık yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilemeyeceğini kabul eder.[752]

Bir başka görüşe göre ise her ne kadar şirket ortaklarının şirketle rekabet etmelerinin yasak olduğuna dair kanunda açık ve genel bir hüküm olmadığını belirtilse de bu durumun rekabet yasağının tamamen sözleşmeye bağlı ve iradi bir yükümlülük olduğunu göstermediği, nitekim Kanunda, şirket sözleşmesinde öngörülmeleri şartıyla bağlayıcı kabul edilen ve kanuni düzenlemeden sapmaya izin verilen hükümler arasında rekabet yasağına ilişkin düzenlemelerin de yer aldığı ifade edilir. Kısacası bu noktada kanuni düzenlemeden sapılma imkânının tanınmış olması, rekabet yasağının bütünüyle sözleşme ile düzenlenen bir yükümlülük olduğu şeklinde değil aksine, kanunun bu alandaki düzenlemesinin emredici nitelik taşımadığı şeklinde anlaşılmalıdır.[753] Nitekim, ortaklıklar için düzenlenmiş olan TTK md. 613/4'te rekabet yasağına ve bağlılık yükümlülüğüne aykırı hareket edebilmenin geri kalan ortakların tamamının yazılı onay vermeleri halinde mümkün olduğu ifade edilmiştir. Hükmün mevhumu muhalifinden

---

[751] Dembski, s. 244.
[752] Bilgili/Demirkapı, s. 738; Bahtiyar, Mehmet. (2016). *Ortaklıklar Hukuku.* (11. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın. s. 460; Dembski, s. 242 vd.
[753] Karaköse, s. 43.

aslında ortaklar için rekabet etmeme yükümlülüğünün varlığının kanun tarafından kabul edilmiş olduğunu anlamak zor değildir.

Alman Ticaret Hukuku'nda şirketin ortak ve yöneticilerinin sadakat yükümlülüğünü ifade eden farklı normlar mevcuttur. GmbH yöneticisi, hem organ sıfatı nedeniyle, şirkete karşı bir sadakat ve koruma yükümlülüğü taşır. Bu yükümlülüğün kusurlu ihlali, şirketin yöneticiden dava yoluyla men talep etme ve tazminat isteme hakkına yol açar.[754] Şirket Sözleşmesi (Vertrag über die Gesellschaft) başlıklı BGB § 705 hükmü,[755] rekabet yasağını kaleme alan Alman Ticaret Kanunu (Handelsgesetzbuch-HGB) § 117 ve § 118 hükümleri ile AktG § 93 ile § 112 hükümleri örnek verilebilir.

Alman Şirketler Hukuku'nda rekabet yasağını düzenleyen HGB § 60 hükmü ortakların şirket faaliyeti sürerken § 117 ise şirket sona erdikten sonra, tasfiye sürecindeyken rekabet etmeme yükümlülüğünü düzenler.[756] Her iki hüküm de tüm ortaklar için geçerli olan, ortakların şirket menfaatine sadakat borcunun doğal bir uzantısıdır.[757] Ortak, şirketin faaliyet alanıyla aynı ticari sahada faaliyet gösteremez[758] veya benzer bir şirkete şahsen sorumlu ortak olarak katılamaz; zira bu durum, ortak sıfatından doğan güven ilişkisinin ihlali anlamına gelir. Dolayısıyla rekabet yasağının amacı, ortağın şirket içindeki konumundan elde ettiği bilgi, nüfuz ve bağlantıları şirket aleyhine kullanmasını engellemek ve menfaat çatışmasını önlemektir.

---

[754] Yalnızca yöneticinin şirkete karşı değil şirketin de yöneticilere karşı sadakat yükümlülüğü olduğuna ilişkin görüş için bkz.: Oppenländer, Frank/Trölitzsch, Thomas/Baumann, Thomas. (2025). *Praxishandbuch der GmbH-Geschäftsführung*. (4. Auf.). München: C.H.Beck. § 18, Rn. 132.

[755] BGB § 705: Şirket sözleşmesiyle ortaklar, sözleşmede belirlenen şekilde ortak bir amacın gerçekleştirilmesini sağlamayı ve özellikle kararlaştırılmış katkıları yerine getirmeyi taahhüt ederler.

[756] Tasfiyenin ilerlemesiyle birlikte şirketin ekonomik faaliyet alanı daralabilir; bu da ortağa bağımsız faaliyetlerde bulunma açısından daha geniş bir hareket alanı tanıyabilir. Oetker, Hartmut. (2024). *Handelsgesetzbuch.* (8. Auf.). München: C.H.Beck. HGB § 117, Rn. 3.

[757] Rekabet faaliyetinin şirketin kuruluşundan önce başlaması durumunda rekabet yasağına ilişkin kuralların henüz uygulanmayacağına ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Oetker, HGB § 117, Rn. 15; Fleischer, Holger. (2022*).* HGB § 112, Rn. 5. (Ed.). K. Schmidt. *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Bd. 2.* (5. Auf.). München: C.H. Beck; BGB § 242, hükmü de rekabet yasağına hukuki dayanak olarak gösterilen temel hükümlerden biridir. MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 223.

[758] Sadakat yükümlülüğü devam ederken rekabet yasağından sorumlu yöneticinin, ileride kuracağı kendi ticari faaliyetine hazırlık hareketleri (şirket kuruluşu, tesis arayışı, personel görüşmesi vb.) kural olarak tek başına yasağa aykırı değildir. Ancak bu hazırlık hareketleri çerçevesinde, şirketin mevcut pazardaki çıkarlarını sözleşme süresinde fiilen zedeleyen davranışlar söz konusu olursa yasak gündeme gelebilir. Kararın tamamı için bkz.: OLG Frankfurt. (05.11.1999). 10 U 257/98, NZG 2000, 738-740. (www.beckonline.de). E.T.: 26.10.2025.

Rekabet yasağı adına düzenlenmiş hükümlerin ortak özelliği, nitelik itibariyle tehlike normu olmalarıdır yani hükmün uygulanabilmesi için herhangi bir zararın doğmuş olması aranmaz.[759] Her iki hüküm de dispozitif niteliktedir. Dolayısıyla rekabet yasağı ortaklar tarafından kaldırılabilir.[760]

Rekabet yasağının ihlali halinde şirket, HGB § 118 ve § 60 uyarınca tazminat ve/veya ortak tarafından kendi adına yapılan işlemin, şirket adına yapılmış sayılmasını, BGB § 1004 uyarınca da § 117'ye dayanarak rekabet faaliyetinin durdurulmasını *(Unterlassung)* talep edebilir.[761] Bununla birlikte kural olarak ortağın şirketten ayrılmasından sonra § 117 artık uygulanmaz. [762] Ancak bu noktada ileriye etkili olarak sözleşme kurulurken veya sonradan; açık veya örtülü bir şekilde rekabet yasağı anlaşması sağlanabilir. Ancak tıpkı iş sözleşmelerinde olduğu gibi bu tür düzenlemelerin; konu, yer veya zaman bakımından muhakkak sınırlandırılması gerektiği kabul edilir aksi halde BGB § 138 Abs. I uyarınca ahlaka aykırılığı veya GWB § 1[763] uyarınca kartel yasağına aykırılığı gündeme gelebilir. Uygulamada rekabet yasağı sözleşmeleri için en fazla 2 yıllık kısıtlama makul kabul edilir. Bu sürenin aşılması halinde söz konusu ilişkide başkaca hakkaniyete aykırılık oluşturacak kadar ölçülü kısıtlamalara yer verilmemişse mahkeme geçerlilik koruyucu daraltma *(geltungserhaltende Reduktion)* yoluyla süreyi iki yıla indirebilir.[764]

---

[759] Drescher/Fleischer/Schmidt, *(MükoHGB Bd.2).* HGB § 112, Rn. 6.

[760] Drescher/Fleischer/Schmidt, *(MükoHGB Bd.2).* HGB § 112, Rn. 5; Rekabet yasağına ilişkin rıza, yalnızca yöneticiler tarafından değil, tüm ortaklar tarafından da verilmelidir. Çünkü rekabet yasağının ihlali, şirketin yanı sıra tüm ortakların menfaatlerini etkiler. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Oetker, HGB § 117, Rn. 33-34.

[761] Oetker, HGB § 117, Rn. 10.

[762] Rekabet yasağı, yönetim kurulu üyesi görevden alındıktan sonra da devam eder; yeter ki görevden alma sırasında hizmet sözleşmesi feshedilmemiş ve şirket ücret ödemeye devam etmeyi kabul etmiş olsun; fiilî istihdamın devam edip etmemesi önemli değildir. Kararın tamamı için bkz.: OLG Frankfurt. (05.11.1999). 10 U 257/98, NZG 2000, 738-740. (www.beckonline.de). E.T.: 26.10.2025.

[763] § 1 GWB – Verbot wettbewerbsbeschränkender Vereinbarungen: Vereinbarungen zwischen Unternehmen, Beschlüsse von Unternehmensvereinigungen und aufeinander abgestimmte Verhaltensweisen, die eine Verhinderung, Einschränkung oder Verfälschung des Wettbewerbs bezwecken oder bewirken, sind verboten.

§ 1 GWB – Rekabeti kısıtlayan anlaşmaların yasağı: Şirketler arasında yapılan anlaşmalar, şirket birliklerinin kararları veya uyumlu eylemler; rekabetin engellenmesini, kısıtlanmasını veya bozulmasını amaçlıyor veya bu sonucu doğuruyorsa, yasaktır.

[764] Rekabet yasağına ilişkin hükümler yorumlanırken yalnızca coğrafi olarak örtüşen veya kesişen pazarlarda yürütülen faaliyetleri kapsayacak şekilde sınırlayıcı biçimde yorumlanması gerekir. Eğer şirket, bir ortağın zaten faaliyet göstermekte olduğu yeni bir coğrafi pazara sonradan girerse, bu durumda ilgili hükümlerin uygulanması adil olmaz.: Oetker, HGB § 117, Rn. 14, 18-19; Bu konuya ilişkin Alman Federal Mahkemesinin 1979 tarihli önemli bir içtihadı dikkat çeker. Kararda, taşınabilir beton üreten bir şirketin

Şirketten ayrılan ortak gerçek kişi değil de şirketse sözleşmeye dayalı rekabet yasağı kural olarak o şirketin ortaklarına kadar uzanmaz. Ancak, tarafların niyeti ve sözleşmenin lafzı uyarınca, yasağın amacının açıkça, aynı kişilerden oluşan ya da ayrılan ortağın hakimiyetinde bulunan başka bir şirket üzerinden dolanılmasını da önlemek olduğu anlaşılıyorsa, dürüstlük kuralı (BGB § 242) ve sözleşmenin amacının korunması gereği uyarınca, yasak bu teşebbüsler ve/veya ilgili ortaklar bakımından da sonuç doğuracak şekilde yorumlanabilir; bu halde men talebi doğrudan bu şirkete/ortaklara yöneltilebilir. [765] Buna karşılık şahıs şirketlerinde her şahsen sorumlu ortak, şirket adına kararlaştırılmış

ortağı olan davalının, ekonomik sıkıntı nedeniyle hisselerini devrederken on yıl süreyle 25 km yarıçapında beton üretimi yapmama yükümlülüğünü içeren bir rekabet yasağını kabul etmesi incelenmiştir. Davalı daha sonra aynı bölgede eşinin ve kızının kurduğu şirkete tesisini kiralayınca, davacılar yasağın ihlal edildiğini ileri sürmüştür. BGH, rekabet yasağının GWB § 1 kapsamında rekabeti sınırlamaya yönelik bir "kartel anlaşması" olarak değerlendirilemeyeceğini belirtmiştir; çünkü taraflar bu yasağı ortak bir ekonomik çıkarı gerçekleştirmek amacıyla değil, yalnızca alıcı tarafın (davacıların) kendi pazar konumunu koruması amacıyla kararlaştırmıştır. Ancak BGB § 138 Abs. I uyarınca yapılan değerlendirmede; hem 10 yıllık sürenin aşırı uzun olması hem yasaklanan alanın davalının mesleki faaliyet özgürlüğünü orantısız biçimde sınırlayacak kadar geniş olması hem sözleşmenin imzalandığı esnada davacının, davalının mali sıkıntı içerisinde olmasını kullanarak baskı oluşturması gibi gerekçelerle rekabet yasağı sözleşmesinin ahlaka aykırı olduğu sonucuna varılmıştır. Bu nedenlerle BGH, rekabet yasağına ilişkin, süresini kısaltarak geçerli hale getirme olanağını reddederek tamamen geçersiz saymıştır. Mahkeme, aksi halde sözleşme özgürlüğünün kötüye kullanılmasına ve § 138 BGB'nin koruyucu amacının zedelenmesine yol açılacağını vurgulamıştır. Kararın tamamı için bkz.: BGH. 13.03.1979. KZR 23/77, (Frankfurt), *NJW 1979,* 1605-1606. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025; Kararda, bir veteriner hekim ortaklığında yer alan tarafların, ortaklık sözleşmesine ayrılan ortağın "kliniğin bulunduğu yerden 30 km yarıçapında hiçbir şekilde veterinerlik faaliyeti yürütemeyeceği" yönünde bir hüküm koydukları görülmüştür. Ortaklıktan ayrılan davalı, bu yasağa rağmen aynı bölgede mesleğini icra etmeye devam etmiş; bunun üzerine diğer ortaklar, rekabet yasağının ihlali gerekçesiyle dava açmıştır. BGH, GG Art. 12 ile güvence altına alınan meslek özgürlüğü uyarınca, rekabet sınırlamalarının ancak yer, zaman ve konu bakımından gerekli ölçüyü aşmadığı sürece geçerli olabileceğini, bu tür sınırlamaların meşru temelinin ise diğer tarafın ortak emeğin sonuçlarının sadakatsiz biçimde kullanılmasından korunmasına yönelik haklı menfaat olduğunu belirtmiştir. Ancak, bu menfaatin sınırları aşıldığında sınırlamanın mesleki serbestliği orantısız biçimde kısıtladığı ve bu nedenle ahlaka aykırı hale geldiği ifade edilmiştir. Mahkeme, ahlaka aykırı sözleşme hükümlerinin sadece geçersiz kısmı ayıklanarak sözleşmenin geri kalanının korunamayacağını, zira ahlaka aykırılığın yalnızca sürenin uzunluğundan değil, başka unsurlardan da kaynaklandığı durumlarda sözleşmenin yeniden şekillendirilmesine olanak bulunmadığını vurgulamıştır. Somut olayda, yasak yalnızca klinikle rekabeti değil, her türlü veterinerlik faaliyetini ortadan kaldırmakta ve böylece davalının meslekten tamamen dışlanmasını amaçlamaktadır. Bu durum, meşru menfaat sınırlarını aşar. Sonuç olarak BGH, söz konusu rekabet yasağının zaman, mekân ve konu bakımından birden fazla yönden ahlaka aykırı olduğunu belirterek, sözleşmede geçersizlik hâlinde uygulanacak bir yedek düzenleme de bulunmadığından, hükmün kısaltılarak veya değiştirilerek geçerli hale getirilemeyeceğine ve rekabet yasağının tamamının geçersiz olduğuna karar vermiştir. Kararın tamamı için bkz.: BGH. 14.07.1997. II ZR 238/96, *NJW 1997,* 3089-3090. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.

[765] BGH. 07.06.1972. VIII 175/70. *BGHZ 59, BeckRS 1972,* 104332. (www.beckonline.de). E.T.: 14.10.2025.

rekabet yasağına otomatik olarak bağlı değildir; ortaklar kural olarak bizzat men ile değil, ancak ihlâl hâlinde alacaklı menfaati ölçüsünde sorumludurlar.[766]

Türkçeye kimi kaynaklarda *"iş fırsatı"* olarak çevrilen,[767] Almanya ve İsviçre doktrininde *"Geschäftschancen"* kavramıyla ifade edilen[768] ve Amerikan hukukunda geliştirilen ortaklık fırsatı doktrini, esas olarak yönetici bir ortağın rekabet faaliyetinde bulunmasını engellemek için değil, belirli bir ticari fırsatın şirkete rağmen şahsi çıkar amacıyla kullanılmasını önlemek için geliştirilmiştir. Bu nedenle, rekabet yasağının kişisel, coğrafi veya zamansal sınırlamalarından bağımsız olarak geçerli kabul edilmiştir. Ancak her iki kurumun da ortak noktasının sadakat yükümlülüğüne dayanması[769], şirket menfaatinin korunmasını hedeflemesi ve çoğu durumda aynı fiilî olgunun hem rekabet yasağını hem ortaklık fırsatı yasağını ihlal edebilecek nitelikte bulunması gerekçeleriyle rekabet etmeme yükümlülüğü başlığı altında incelenmesinin daha uygun olacağı kanaatindeyim.

Ortaklık fırsatı, özellikle şirketin kâr etmesini engelleyen dolaylı malvarlığı kayıpları durumlarında uygulanmak üzere geliştirilmiştir. Bu doktrine göre, şirketin gerçekleştirebileceği tüm ortaklık fırsatları öncelikle şirkete aittir. Buna göre bir ortaklığın yöneticilerinin[770], şirket tarafından kullanılması mümkün olan ticari fırsatları kendisine mâl etmesi veya kendisine yakın kişilere yahut kontrolü altındaki şirketlere

---

[766] BGH, Markenheftchen II kararında bunu açıkça vurgulamış; sadece adi ortaklık (Gesellschaft bürgerlichen Rechts (GbR)) adına verilen taahhüdün, ortaklar bakımından ayrıca bir kişisel men borcu doğurmadığını ve bu savunmanın kural olarak BGB § 242'ye aykırı olmadığını belirtmiştir. İstisnaen sorumluluğun ortaklara atfedilebilmesi, tüm ortakların, aynı ekonomik özdeşlik altında (ör. yeni bir şirket veya benzer örgütlenme) hareket ederek önceki yükümlülükleri bilerek dolanmaları gibi, umgehung (dolanma) niteliğindeki hâllerin somut olarak kanıtlanmasına bağlıdır: BGH. 20.06.2013, I ZR 201/11. *NZG 2013,* 1095-1096. (www.beckonline.de). E.T.: 14.10.2025.

[767] Demirayak, s. 31;Sopacı Öztuna, Birgül. (2022). *Limited Şirketlerde Müdür.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 105 vd.

[768] Palzer, s. 18; Sopacı Öztuna, s. 105 vd.

[769] Oetker, HGB § 117, Rn. 27; Taraflar arasında rekabet yasağına ilişkin herhangi bir hüküm düzenlenmemiş olsa da ortaklık fırsatına ilişkin değerlendirme yapılabileceğine ilişkin karar için bkz.: BGH. (04. 12. 2012). II ZR 159/10. NZG 2013, 216-220. (www.beckonline.de). E.T.: 15.10.2025; Palzer, s. 98 vd.

[770] Yönetici olmayan bir ortak ancak şirket yönetimi üzerinde belirleyici bir etkiye sahipse bu yükümlülüğün kapsamına girer. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Oetker, HGB § 117, Rn. 31; BGH. (23.06.2009). KZR 58/07, *NZG 2010,* 76-78. (www.beckonline.de). E.T.: 07.10.2025; Ortaklık fırsatının yönetici olmayan ortaklar bakımından da geçerli olacağı görüşü için bkz.: Sopacı Öztuna, s. 106; Akın, s. 54; Palzer, s. 18.

aktararak kullanması halinde; şirketten çıkarma, elde edilen kazancın şirkete aktarılması ve/veya doğan zararı karşılanması gibi çeşitli sorumluluklarının doğacağı kabul edilir.[771]

Bir işin gerçekten şirkete tahsis edilmiş sayılabilmesi için: görüşmelerin seviyesi, sözleşme imzasına ramak kalmış olup olmadığı, teklif/ihale süreçleri, işin özellikle paydaş sıfatı nedeniyle ilgili kişiye yöneltilip yöneltilmediği gibi somut olay temelinde ayrıntılı olguları değerlendirmek gerekir.[772] Bu kapsamda yönetim kurulu üyeleri, görev süresi boyunca edindiği şirketle ilgili bilgileri, şirketin menfaatlerini göz ardı ederek kullanamaz, görev süresi içinde yapılmış sözleşmeleri kendisi devralamaz veya henüz tamamlanmamış sözleşmeleri kendisine mal edemez yahut imzalanan sözleşmelerin ifasını engelleyemez.[773] Şirket bir alanda henüz faaliyet göstermese bile, bu faaliyet alanına kolayca genişleyebilecek durumdaysa, fırsat yine şirkete ait sayılır.[774] Ortaklık

---

[771] Dembski, s. 245; Lawall, s. 1742 vd.; Parkinson, James E. (1993). *Corporate Power and Responsibility: Issues in the Theory of Company Law.* (1. B.). Oxford: Clarendon Press. s. 226-227; Göksoy, Yaşar Can. (2007). Ortaklıklar Hukukunda Rekabet Yasaklarının Kapsamı. *DEÜHFD, 9 (Temmuz),* 633-681. s. 675; Prentice, D.D. (1974). The Corporate Opportunity Doctrine. *The Modern Law Review, 37(4),* 464-468. s. 464; Altero, D'Agostini/Robert, W. Gilbert. (1943). Corporations: The Doctrine of Corporate Opportunities. *California Law Review, 31(2).* s. 188 vd.; Scott, Struan. (2003). The Corporate Opportunity Doctrine and Impossibility Arguments. Modern Law Review, 66(6). 852-869; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 223; Palzer, s. 18; Ortaklığın kuruluşundan önce ortağın kendi adına elde ettiği fırsatlar, şirketin geniş ve biçimsel faaliyet amacına dâhil olsa bile, şirketin somut faaliyet alanına girmeyen fırsatlar ile şirketin bu fırsatı değerlendirmesinin baştan itibaren mümkün olmadığı durumlarda ortaklık fırsatından söz edilemez. Örneğin, sözleşme muhatabının şirketle iş yapmak istememesi veya yasal düzenlemelerin fırsatın kullanılmasına engel olması veya ortaklar genel kurulunun sadakat yükümlülüğünü ihlal etmeksizin fırsatın değerlendirilmemesine karar vermesi hâli de bu kapsamdadır: Oetker, HGB § 117, Rn. 28-30, 32.

[772] Oetker, HGB § 117, Rn. 26; OLG Stuttgart. 21.03.2019. 14 U 26/16. *BeckRS 2019,* 8992. (www.beckonline.de). E.T.: 14.10.2025; BGH. (16.03.2017). IX ZR 253/15, NZG 2017, 627-630. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.: İflas idaresi altında işletmesi sürdürülen şirketler bakımından da fırsatın "şirkete/masaya tahsis" ilkesini teyit eden karara göre iflas idarecisi, alacaklıların mümkün olan en iyi tatminini esas almalıdır. İdareci, borçlunun fiilî faaliyet alanına giren ve somut hazırlıklar (müzakereler, taslak sözleşme, idareci sıfatıyla muhatap alınma vb.) nedeniyle artık şirkete özgülenmiş sayılan bir ortaklık fırsatını, kişisel yararına kullanamaz. Böyle bir ihlâl hâlinde, doğal iade suretiyle aynen tazmin (ör. varlığın devri) veya fark tazmini gündeme gelir; idareciden ayrıca fırsatı masa lehine gerçekleştirmek için makul gayreti göstermesi beklenir.

[773] Buna karşılık, yönetim kurulu üyesi bir ticari fırsatın temelini daha göreve başlamadan önce kendisi oluşturmuşsa, bu durumda ilgili ticari fırsatı yönetim kurulu üyesi olduğu şirkete devretme yükümlülüğü bulunmamaktadır. Hölters/Weber, AktG § 93, Rn. 114.

[774] Von Lawall, s. 1742 vd.; Parkinson, James E. (1993). *Corporate Power and Responsibility: Issues in the Theory of Company Law.* (1. B.). Oxford: Clarendon Press. s. 226-227; Göksoy, s. 675; Prentice, D.D. (1974). The Corporate Opportunity Doctrine. *The Modern Law Review, 37(4),* 464-468. s. 464; Altero, D'Agostini/Robert, W. Gilbert. (1943). Corporations: The Doctrine of Corporate Opportunities. *California Law Review, 31(2).* s. 188 vd.; Scott, Struan. (2003). The Corporate Opportunity Doctrine and Impossibility Arguments. Modern Law Review, 66(6). 852-869.

fırsatı doktrininin Türk hukukundaki dayanağı TTK md. 613/2'de yer alan şirket menfaatlerine zarar vermeme yükümlülüğüdür.[775]

Doktrin, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri çerçevesinde ortaklıktan ayrıldıktan sonra da gündeme gelebilir.[776] Bununla birlikte, yönetici, görev süresi boyunca edindiği genel bilgi birikimini *(know-how)* görevden ayrıldıktan sonra kendi lehine kullanabilir; ancak bu bilgi belirli bir ortaklık fırsatıyla somut biçimde bağlantılıysa, artık sadakat yükümlülüğü gereği şirketin çıkarları öncelikli kabul edilir.[777] Dolayısıyla yöneticinin şirketten ayrıldıktan sonra şirketin iş fırsatlarını kendisi için kullanamayacağı, yani bunları özel alanına çekemeyeceği hususunda görüş birliği vardır. Aksi halde rekabet yasağının ihlali de söz konusu olabilir.[778]

OLG Naumburg, 24.03.2022 tarihli kararı ortaklık fırsatı doktrini ile sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün ayrımı için oldukça önemlidir. OLG Naumburg kararında da mahkeme özellikle bu ayrımı vurgulamıştır. Davalı, iki ortaklı bir GmbH'de %49 pay sahibi olan bir ortak olup aynı zamanda şirket müşterisi için yürütülen yazılım geliştirme projesinde proje yöneticisi olarak görev yapmaktaydı. Davalı şirketten ayrıldıktan sonra, söz konusu müşteriye yönelik yazılım geliştirme faaliyetini yeni faaliyet alanında sürdürmüş ve böylece davacı şirket ile müşteri arasında kurulmuş olan sözleşmeden doğan somut iş fırsatını kendi faaliyet alanına yönlendirmiştir. Mahkeme, davalının sorumluluğunu bir rekabet yasağının İhlali olarak değil, şirkete ait belirli bir iş fırsatının kendi lehine kullanılması olarak değerlendirmiştir.[779]

Mahkeme, davalının sorumluluğunu bir rekabet yasağı ihlali olarak değil, somut bir iş fırsatının şirkete ait olmasına rağmen eski ortak tarafından kendi faaliyet alanına yönlendirilmesi şeklinde değerlendirmiştir. Sözleşme sonrası rekabet yasağı üzerinde anlaşmak isteyen tarafların bu sözleşmeyi yazılı olarak yapması hatta Alman hukukunda çoğu durumda mali bir denkleştirme öngörülmesi gerektiğini ayrıntılı olarak ifade ettik.

---

[775] Sopacı Öztuna, s. 106.
[776] Oetker, HGB § 117, Rn. 31; Palzer, s. 98 vd.
[777] Oetker, HGB § 117, Rn. 29.
[778] Palzer, s. 98 vd.
[779] OLG Naumburg. (24.03.2022) – 2 U 143/21. https://www.dnoti.de/entscheidungen/details/?tx_dnotionlineplusapi_decisions%5Bnodeid%5D=e5eb7e56-32b4-402b-b5d0-e56ecfad9f54&cHash=8b3cded45eb3f43c13b6f61222084873. E.T.: 11.03.2026.

Buna karşılık ortaklık fırsatı doktrini, rekabet yasağından farklı olarak genel bir faaliyet yasağı getirmez. Bu doktrin, ortağın yalnızca şirkete ait olduğu belirli ölçüde somutlaşmış bir ticari fırsatı kendi lehine veya üçüncü kişiler lehine değerlendirmesini yasaklar. Başka bir ifadeyle, burada söz konusu olan şey şirketin faaliyet alanında rekabet edilmesi değil; şirkete ait olan belirli bir ekonomik fırsatın şirket dışına yönlendirilmesidir. Bu nedenle iş fırsatı doktrini, rekabet yasağına kıyasla daha dar fakat daha yoğun bir sadakat yükümlülüğü niteliği taşır.

Bu noktada mahkeme, müşterinin davalıya kendiliğinden başvurmuş olmasının da sonucu değiştirmediğini belirtmiştir. Davalının, böyle bir durumda dahi, öncelikle müşteriyi davacı şirkete karşı devam eden sadakat yükümlülüğü hakkında bilgilendirmesi ve en önemlisi davacı şirkete derhâl haber vererek söz konusu iş fırsatında şirkete öncelik tanıması gerektiği ifade edilmiştir. Davalının bu yükümlülüğü yerine getirmemesi, şirketin elde etmeyi beklediği gelir fırsatını kaybetmesine yol açmış ve bu nedenle mahkeme davalının § 280 BGB kapsamında tazminat sorumluluğuna hükmetmiştir.

Sonuç olarak bu karar, rekabet yasağı ile iş fırsatı doktrini arasındaki farkı açık biçimde ortaya koymaktadır. Rekabet yasağı, ortağın genel olarak şirketle rekabet etmesini sınırlayan geniş kapsamlı bir yasak iken; iş fırsatı doktrini, yalnızca şirkete ait olduğu belirli ölçüde somutlaşmış ticari fırsatların şirket dışına yönlendirilmesini yasaklayan daha dar fakat daha yoğun bir sadakat yükümlülüğünü ifade eder. Bu nedenle somut olayda davalının davranışı, rekabet yasağının ihlali olarak değil, ortaklıktan doğan sadakat yükümlülüğünün art etkili ihlali ve şirkete ait iş fırsatının gasp edilmesi olarak nitelendirilmiştir.

2.2.2.4. Rekabet Etmeme Yükümlülüğünün Sona Ermesi

Sözleşmesel bir temele dayanan rekabet yasağı, kural olarak taraflarca kararlaştırılan sürenin dolmasıyla veya sözleşme özgürlüğü çerçevesinde akdedilecek bir ikale (bozma) sözleşmesiyle sona erer. [780] Öte yandan rekabet yasağının sürdürülmesinde işverenin korunmaya değer bir çıkarının bulunmadığı sabit ise de rekabet yasağı sona erer (TBK m.447/1). Öte yandan, rekabet yasağının sürdürülmesinde işverenin korunmaya değer bir

[780] Süzek, s.372.

menfaatinin kalmadığı hallerde de yasak kendiliğinden hükümsüz hale gelecektir. İşverenin faaliyet konusunu değiştirmesi, işletmesini kapatması veya işletme sırlarının aleniyet kazanarak bu niteliğini yitirmesi söz konusu menfaati ortadan kaldıran tipik durumlardır. Ayrıca, iş sözleşmesinin işveren tarafından haklı bir sebep olmaksızın veya işçi tarafından işverene yüklenebilen haklı bir nedenle feshedilmesi durumunda da rekabet yasağı sona ermektedir (TBK m. 447/2).

Taraflar arasında yazılı bir rekabet yasağı sözleşmesi bulunmasa dahi, dürüstlük kuralı gereği işçinin, sözleşme sonrası sadakat yükümlülüğü çerçevesinde sınırlı da olsa ileriye etkili bir rekabet etmeme yükümlülüğü olup olmayacağının tespiti için de bu yükümlülüğün ne zaman sona ereceğinin belirlenmesi gerekir. Pek tabii bu yükümlülüğün, işçinin çalışma hürriyetini süresiz veya hakkaniyete aykırı şekilde uzun süreli kısıtlaması hukuk devleti ilkeleriyle bağdaşmayacaktır. Kanaatimizce, kanun koyucunun rekabet yasağı sözleşmeleri için öngördüğü iki yıllık azami süre (TBK m. 445/1), dürüstlük kuralından neşet eden bu sözleşme dışı yükümlülük için de bir üst sınır olarak kabul edilmelidir. Zira kanunun, tarafların açık iradesiyle kurulan bir yasak için dahi 'özel durumlar dışında' aşılmasını uygun bulmadığı bu sürenin; irade beyanı olmaksızın, sadece dürüstlük kuralı çerçevesinde doğan bir yükümlülükte genişletilmesi, normun ruhuna ve bilhassa işçinin korunması ilkesine aykırılık teşkil edecektir.

2.2.2.5. Rekabet Etmeme Yükümlülüğüne Aykırılıkta Görevli ve Yetkili Mahkeme

Sözleşme sonrası dönemde rekabet yasağına ilişkin uyuşmazlıkların hangi yargı merciinde görülmesi gerektiği konusu uzun yıllar boyunca yeknesak bir çözüme kavuşturulamamış; Yargıtay ve doktrinde[781] farklı görüşler savunulmuştur. Bu belirsizlik, büyük ölçüde rekabet yasağının hukuki niteliğinin nasıl nitelendirileceği sorunuyla yakından bağlantılıdır. Zira söz konusu uyuşmazlıkların hangi yargı kolunda çözümleneceği, rekabet yasağının borç ilişkisinin doğasından kaynaklanan bir yükümlülük olarak mı, yoksa taraflar arasında kurulmuş bağımsız nitelikte bir ticari

[781] Süzek, işçinin rekabet yasağım ihlal eden davranışının iş ilişkisinden sonraki döneme ilişkin bulunması nedeniyle bu konudaki uyuşmazlıklarda iş mahkemelerinin değil ticaret mahkemelerinin görevli olduğunu kabul eden Yargıtay kararlarının isabetli olduğunu belirtmiştir. Bkz; s.363,

sözleşmeden doğan bir borç olarak mı değerlendirilmesi gerektiğine ilişkin farklı yaklaşımlar mevcuttur.

Yargıtay 9. Hukuk Dairesi, uyuşmazlıklarda genelde iş mahkemelerinin,[782] Yargıtay 11. Hukuk Dairesi ise ticaret mahkemelerinin görevli olduğu doğrultusunda kararlar vermiştir.[783] Hukuk Genel Kurulu'nun ise her iki yönde de kararları mevcut[784] olsa da son içtihatlarında ticaret mahkemelerinin görevli olduğu noktasında hüküm kurma eğilimde olduğu gözlemlenmiştir.

Kararlar arasında oluşan göreve ilişkin çelişkinin temelinde, uyuşmazlığın çözümünde hangi kanun hükmüne üstünlük tanınacağı sorunu yatmaktadır. İş mahkemelerinin görevli olduğunu savunan görüş, uyuşmazlığın temelinde bir hizmet sözleşmesinin bulunduğunu

---

[782] Yarg 9. HD. (21.12.2021). E. 2021/11745, K. 2021/16748 sayılı kararında; Somut olayda, davacı işçi kılavuz kaptan olarak işe başlamış ve işe girerken yazılı iş sözleşmesi ile hem sözleşme süresince hem iş sözleşmesinin sona ermesinden sonra iki sene boyunca işveren ile rekabet edebilecek bir iş yapmamayı, sektördeki rakip işletmelerde çalışmamayı ve söz konusu işletmelerde veya firmalarda ortak yahut başka bir sıfatla herhangi bir menfaat ilişkisine girmemeyi ve bu hususlara aykırı davranırsa sözleşme gereği işverenin uğrayabileceği bütün zararları karşılamayı ve cezai şart ödemeyi kabul ve taahhüt etmiştir. Davacı işçi, iş sözleşmesinin sona ermesinden bir gün sonra aynı il sınırlarında aynı alanda iştigal eden rakip işyerinde işe başlamıştır. Taraflar arasında TBK md. 444 vd. maddelerine uygun rekabet yasağı sözleşmesi yapıldığı anlaşılmaktadır. TTK md. 4/1-c'ye göre, TBK'nunda yer alan rekabet yasağına ilişkin hükümlerde (md. 444-447) öngörülen hususlardan doğan uyuşmazlıkların ticari dava olduğu belirtilmiş ise de TTK md. 5'e göre: *"Aksine hüküm bulunmadıkça, dava olunan şeyin değerine veya tutarına bakılmaksızın asliye ticaret mahkemesi tüm ticari davalar ile ticari nitelikteki çekişmesiz yargı işlerine bakmakla görevlidir."* Hükmünde yer alan *"aksine hüküm bulunmadıkça"* ifadesine dikkat çekilmiş, İş Muhakemeleri Kanunu (İMK) 5.maddesinde, TBK'nda düzenlenen hizmet sözleşmelerine ilişkin her türlü hukuk uyuşmazlıklarında iş mahkemelerinin görevli olduğu belirtilmiş ve bu hükmün *"aksine hüküm bulunmadıkça"* ibaresinin karşılığı olduğu ifade edilmiştir. Kararda dairenin önceki kararlarında; işçinin iş sözleşmesi sona erdikten sonrası dönem bakımından rekabet yasağına ilişkin olarak cezai şart ve tazminat davaları bakımından ticari dava olduğu belirtilmiş ise de yukarıda belirtilen açıklamalar uyarınca görevli mahkemenin iş mahkemesi olduğuna hükmedilmiştir. Benzer doğrultuda kararlar için; Yarg. 9. HD. (20.01.2020). E. 2016/27017, K. 2020/665; (23.05.2006). E. 2006/6891, K. 2006/15193; (24.12.2009). E. 2009/26954, K. 2009/36971. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.11.2025.

[783] Yarg. 11. HD. (11.10.2022). E. 2022/935, K. 2022/6867; (25.01.2011). E. 2009/12088, K. 2011/718: İlgili kararda, rekabet yasağının her ne kadar hizmet sözleşmesi içinde düzenlenmiş olsa da hizmet sözleşmesinin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin bir yükümlülük olduğu belirtilmiştir. Bu bağlamda, hizmet sözleşmesi boyunca meydana gelen sadakat ihlallerinin iş mahkemelerinin görev alanına girdikleri kabul edilse de sözleşme sona erdikten sonra gerçekleşen rekabet yasağı ihlalleri nedeniyle talep edilen cezai şart veya tazminat istemine ilişkin uyuşmazlıkların TTK md. 4'te de belirtildiği üzere mutlak ticari dava olduğu, üstelik mutlak ticari davalarda tarafların tacir olmasına veya taraflar arasındaki ilişkinin ticari nitelikte olmasına bakılmaksızın ticaret mahkemelerinin görev alanına girdiği belirtilmiştir.

[784] Yargıtay HGK'nun (22.09.2008). E. 2008/9-517, K. 2008/566/ (21.09.2011). E. 2011/9-508, K. 2011/545 sayılı kararlarında, rekabet yasağına aykırılık sebebiyle ortaya çıkan uyuşmazlıklarda iş mahkemelerinin görevli olduğu; (25.12.2013). E. 2013/13-412, K. 2013/1708/ (27.02.2013). E. 2012/9-854, K. 2013/292 sayılı kararlarında ise bu uyuşmazlıkların mutlak ticari dava niteliğinde olduğu, bu nedenle bu davalarda ticaret mahkemelerinin görevli olduğu yönünde hüküm kurulmuştur. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.11.2025.

ve rekabet yasağı taahhüdünün bu sözleşmenin bir parçası olduğunu vurgulamaktadır. Bu görüşe göre, İMK'nun 5. maddesi; TBK'nda düzenlenen hizmet sözleşmelerinden doğan her türlü hukuk uyuşmazlığının iş mahkemelerinde görüleceğini amir hüküm olarak vazetmiştir. 9. Hukuk Dairesinin'nin içtihatlarında belirttiği üzere, TTK'nun 5. maddesindeki *"aksine hüküm bulunmadıkça"* ifadesi, İMK'nun bu özel görev düzenlemesini işaret etmektedir. Dolayısıyla, rekabet yasağı her ne kadar sözleşme sonrası dönemi kapsasa da kaynağını iş ilişkisinden aldığı için iş hukuku prensipleri çerçevesinde değerlendirilmelidir.[785]

Buna karşılık ticaret mahkemelerinin görevli olduğunu savunan görüş, rekabet yasağının niteliği gereği "mutlak ticari dava" olduğu tezine dayanmaktadır. Bu görüşe göre; rekabet yasağının yer aldığı düzenleme hizmet sözleşmesi içinde yer alsa da yapılmaması beklenen davranış, sözleşme süresi için değil sözleşmeden sonraki dönem için gündeme gelir. Dolayısıyla uyuşmazlığın meydana geldiği tarihte, taraflar arasındaki "işçi-işveren" sıfatı hukuken bitmiş ve sadakat borcu yerini bağımsız bir rekabet etmeme taahhüdüne bırakmıştır. Üstelik TTK'nun 4/1-c maddesi, TBK'nun rekabet yasağına ilişkin 444 ila 447. maddelerinden doğan uyuşmazlıkları açıkça ticari dava olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle sözleşme sonrası rekabet etmeme yükümlülüğünün ihlali, tarafların sıfatına bakılmaksızın kanun gereği ticaret mahkemelerinin uzmanlık alanına giren ticari bir uyuşmazlık niteliğindedir.[786]

Soyer, yürürlükteki hukuk *(lex lata)* bakımından ticaret mahkemelerinin görevli olduğunu belirtse de olması gereken hukuk *(de lege ferenda)* açısından iş mahkemelerinin yetkilendirilmesini önermektedir. Yazara göre rekabet yasağı, iş ilişkisinin doğrudan bir uzantısıdır; dolayısıyla işçiyi koruma ilkesi gereğince bu uyuşmazlıkların uzmanlaşmış iş mahkemelerinde görülmesi ve yasal bir düzenlemeyle iş hukukunun koruyucu şemsiyesi altına alınması hakkaniyete daha uygundur.[787]

---

[785] Şahlanan, s.4.
[786] Soyer, M. Polat. (2010). Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2008, Ankara; Türk İş Yayınları. 11-85. s. 12-13.
[787] Soyer, *(Değerlendirme),* s. 12-13.

Nitekim Yargıtay İçtihatları Birleştirme Büyük Genel Kurulu (YİBBGK), 13 Haziran 2025 tarihli kararıyla[788] bu uzun süreli tartışmaya son noktayı koymuştur. Kurul, iş sözleşmesinin sona ermesinden sonraki döneme ilişkin rekabet yasağı sözleşmesine dayalı olarak açılan (TBK md. 444-447) davalarda asliye ticaret mahkemelerinin görevli olduğuna hükmederek, uyuşmazlığın mutlak ticari dava niteliğini tescil etmiştir. Bu kararla birlikte, iş sözleşmesi devam ederken gerçekleşen ihlallerin iş mahkemelerinde, sözleşme bittikten sonraki ihlallerin ise ticaret mahkemelerinde görüleceği ilkesi kesinleşmiştir.

2.2.2.6. Sır Saklama Yükümlülüğü ile Rekabet Etmeme Yükümlülüğü Arasındaki Sınır

Rekabet etmeme ve sır saklama yükümlülükleri gerek Türk hukukunda gerek Alman ve İsviçre hukukunda, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün en bilinen tezahürleridir.[789] Ancak sözleşme sonrası dönemde tarafların ekonomik ve mesleki özgürlüklerine doğrudan müdahale eden yükümlülükler oldukları için sınırlarının çok dikkatli çizilmesi gerekir. Sözleşme sonrası rekabet yasağı, TBK md. 444 vd. hükümlerinde yazılı şekil, süre, yer ve konu bakımından açık sınırlamalara tâbi tutulmuş; Alman hukukunda ise HGB § 74 vd. ve § 90a hükümleriyle benzer koruyucu mekanizmalar öngörülmüştür. Ancak sır saklama yükümlülüğü için TBK md. 396'da somut bir sınırlamaya yer verilmemiş, *"işverenin haklı menfaatinin korunması için gerekli olduğu ölçüde"* ifadesiyle yetinilmiştir.[790]

Sözleşme sonrası rekabet yasağının geçerli olabilmesi için, uygulamada çoğu zaman açık bir sözleşme hükmünün varlığı aranır. Bu yönde bir rekabet yasağı sözleşmesi veya iş sözleşmesinde sözleşme sona erdikten sonra tarafların rekabet etmeyeceğine ilişkin bir hüküm olmadığı takdirde böyle bir yükümlülük doğmayacağı benimsenmiştir. Ancak sır saklama yükümlülüğünün sözleşme sona erdikten sonra da geçerli olabilmesi için illa buna yönelik bir sözleşme yahut iş sözleşmesi içerisinde bir hükmü aranmaz. Sır saklama yükümlülüğünün sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam etmesi, öğretide genellikle sadakat yükümlülüğünün sözleşme sonrası uzantısı olarak kabul edilmektedir.

---

[788] YİBBGK. (13.06.2025). E. 2023/1, K. 2025/3. R.G. (12.09.2025). S. 33015. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/09/20250912-5.pdf. E.T.:19.11.2025.
[789] Süzek, s. 360 vd.; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 330 vd.
[790] Narmanlıoğlu, s. 271.

[791] Nitekim bu yükümlülüğün sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam edebilmesi, TBK m. 396'da da ifade edildiği üzere, işverenin haklı menfaatlerinin korunması bakımından gerekli olmasına bağlıdır.[792]

Rekabet ile sır saklama yükümlülüğü her ne kadar normatif olarak birbirinden bağımsız düzenlemelere tabi olsa da uygulamada sıklıkla iç içe geçmiş şekilde ortaya çıkmakta ve ihlal halleri çoğu zaman birbiriyle örtüşen zararlara yol açmaktadır.[793] Zira işçinin sahip olduğu bilgi ve deneyimlerin yeni bir işveren lehine kullanılma potansiyeli, işverenin menfaat dengesini ciddi biçimde zedeleyebilir. Örneğin Yargıtay bir kararında, işçinin eski işverenine ait gizli bilgi ve belgeleri yeni işverene aktarması veya bu bilgilerin kullanılmasına imkân sağlaması, taraflar arasında açık bir rekabet yasağı sözleşmesi bulunmasa dahi dürüstlük kuralı kapsamında sır saklama yükümlülüğünün ihlali olarak nitelendirilmiştir.[794] Bu çerçevede özel olarak kararlaştırılmış bir hüküm mevcut değilse işçinin tek başına sır saklama yükümlülüğünü ihlal etmesi rekabet yasağı sözleşmesine aykırılık olarak değerlendirilmez.[795] Dolayısıyla bu iki yükümlülük, işçi aleyhine her koşulda sorumluluk doğuracak şekilde birbirinin ikamesi olarak görülemez; aksine, her biri kendine özgü şartları ve ihlal kriterleri olan müstakil borç kaynaklarıdır.

Sır saklama yükümlülüğü işçiye edinmiş olduğu sırrı üçüncü kişilerle paylaşmama, rekabet etmeme yükümlülüğü ise bu sırrı rekabet edici faaliyetlerde kullanmama yükümlülüğünü ifade eder.[796] Dolayısıyla sır saklama yükümlülüğünün ihlal edilmiş olması için illa bu sırrın rakip firmalarla paylaşılmış olması aranmaz. Rakip olmayan üçüncü kişilerle paylaşılması suretiyle sözleşmenin karşı tarafının haklı menfaatini ihlal

---

[791] Süzek, s. 361.
[792] Tunçomağ/Centel, s. 112.
[793] Käuffer, s. 62 vd.
[794] Yarg. 9. HD. (11.10.2016). E. 2016/15516, K. 2016/17659. (https://kararara ma.yargitay.gov.tr/). E.T.: 27.09.2025; Käuffer, s. 63.
[795] Käuffer, s. 62 vd.; Alpagut, Gülsevil. (2011). Türk Borçlar Kanunun Hizmet Sözleşmesinin Devri, Sona Ermesi, Rekabet Yasağı, Cezai Şart ve İbranameye İlişkin Hükümleri. *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Dergisi, 8 (31),* 913-959. s. 944; Kulaç, s. 94; Sır saklama yükümlülüğünün rekabet yasağı sözleşmesinin özel bir türü olduğuna ilişkin karşıt görüş için bkz.: Arı, Mehmet. (2016). İşçinin Sır Saklama Yükümlülüğü. *Terazi Hukuk Dergisi, 11(115),* 58-63. s. 59.
[796] Kulaç, s. 93.

edilmesi de yeterlidir.[797] Bu bilginin rakip işletmelerle paylaşılması halinde ise iki yükümlülüğün ihlali de gündeme gelebilir.

Sözleşme sonrası yükümlülüklerin kapsamını somutlaştırmak adına bir otel işletmesinin rezervasyon biriminde görev yapan bir işçi örneği üzerinden gidilebilir. Söz konusu çalışan, hizmet ilişkisi süresince otelin müşteri profiline, özel indirim stratejilerine ve dönemsel doluluk oranına dair bilgilere vakıf hale gelir. Bu verilerin, otelin rakip firmalarıyla paylaşılması durumunda, rekabet etmeme borcu ile sır saklama yükümlülüğü eş zamanlı olarak gündeme gelebilir; ancak Yargıtay, rekabet yasağına dayalı bir sorumluluk için ekseriyetle geçerli bir rekabet yasağı sözleşmesinin varlığını şart koşmaktadır. Şayet bu gizli bilgiler bir rakip işletmeye değil de örneğin bir veri pazarlama şirketine veya ticari istihbarat servislerine sızdırılmışsa, taraflar arasında özel bir rekabet yasağı sözleşmesi olup olmadığına bakılmaksızın doğrudan dürüstlük kuralı çerçevesinde sır saklama yükümlülüğünün ihlali devreye girer. Buna karşılık, işçinin iş sözleşmesi sona erdikten sonra başka bir otelde rezervasyon görevlisi olarak çalışması ve mesleki tecrübesi kapsamında benzer rezervasyon yazılımlarını kullanması, kural olarak rekabet yasağına aykırılık oluşturmaz. Zira rezervasyon sistemlerinin genel kullanım bilgisi ve müşteri karşılamaya ilişkin rutinler, tek başına önceki işverenin rekabet gücünü belirleyici nitelikte gizli bilgiler değildir.

Söz konusu ayrım, iş hukukuna özgü sadakat borçlarının yalnızca dar anlamda sözleşmesel bir düzlemde kalmadığını; aksine, piyasadaki dürüstlük ve rekabet düzenini koruyan genel hukuk normlarıyla iç içe geçtiğini göstermektedir. İş ilişkisinden neşet eden sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülükleri, bir yandan sözleşmenin yan borçları olarak tezahür ederken, diğer yandan işletme sırlarının dokunulmazlığı bağlamında haksız rekabet hukukunun koruma şemsiyesi altına girmektedir. Bu noktada, iş hukuku kaynaklı bu özel borçların haksız rekabet hükümleriyle hangi noktalarda kesiştiği veya hangi şartlarda onlardan ayrıştığı sorunu, normlar arası yarışma *(normenkonkurrenz)* ilkesi gereği açıklığa kavuşturulmalıdır. Nitekim TTK m. 55/1-d hükmünün, işçinin dürüstlük kuralına aykırı şekilde öğrendiği sırları ifşa etmesini haksız rekabet olarak

[797] Narmanlıoğlu, s. 273.

nitelendirmesi; sözleşmesel sadakat borcunun, piyasa dürüstlüğünü korumaya yönelik emredici genel normlarla tahkim edildiğini kanıtlamaktadır.[798]

Sözleşme sona erdikten sonra sır saklama yükümlülüğü, kural olarak yalnızca belirli bilgi ve belgelerle sınırlı olabilir. Bu yükümlülük, işçinin eski işvereniyle rekabet ederek mesleğini icra etmesini engelleyecek şekilde genişletilemez. Eğer yükümlülük bu sınırı aşacak biçimde düzenlenir ve fiilen bir rekabet yasağı gibi sonuç doğurursa, artık sır saklama yükümlülüğü olarak değil, rekabet yasağı olarak değerlendirilir. Bu durumda da geçerliliği rekabet yasağına ilişkin hükümlere göre belirlenir.[799]

Rekabet yasağı ile sır saklama yükümlülüğü arasındaki ayrımın somutlaştırılması bakımından Avusturya Yüksek Mahkemesi'nin (Oberster Gerichtshof) 22.10.2012 tarihli kararı[800] önemlidir. Kararda Mahkeme, iş sözleşmesinin sona ermesinden sonra işçinin rakip bir işletmede çalışmasını yasaklayan bir rekabet yasağı bulunmamasına rağmen, işçinin işverene ait belge ve verileri iade etmeme ve bu bilgileri sonradan rakip bir işletmede kullanma fiilinin, sözleşmede öngörülen konvansiyonel cezanın uygulanmasını haklı kıldığını kabul etmiştir.

OGH, bu bağlamda, belge iade yükümlülüğü ve gerçek iş ve işletme sırlarına ilişkin gizlilik yükümlülüğünün, hukuki nitelik itibarıyla bir rekabet yasağı teşkil etmediğini, bu tür yükümlülüklerin işçiyi aynı sektörde çalışmaktan veya ekonomik faaliyet yürütmekten alıkoymadığını; yalnızca işverene ait bilgi ve belgelerin sözleşme sonrasında haksız biçimde kullanılmasını engellemeyi amaçladığını bu nedenle, gizlilik veya belge iadesine ilişkin düzenlemelerin, işçinin mesleki faaliyetini bütünüyle

---

[798] İnal, s. 477-478.; Ertaş Güven, Kudret. (1982). *Türk Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu.* Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi. s. 55.

[799] Örneğin Alman hukukunda sözleşme sonrası için zorunlu olan rekabet tazminatı kural olarak sır saklama yükümlülüğü için öngörülmemiştir. Ancak işçinin sözleşme sona erdikten sonra da kapsamlı biçimde sır saklamakla yükümlü tutulduğu bir düzenleme, rekabet yasağı gibi değerlendirileceğinden eğer kendisine herhangi bir tazminat sağlanmıyorsa, geçersiz kabul edilir. Buna karşılık, işçi ancak söz konusu gizli bilgileri kullanması hâlinde başkalarına kıyasla gerçek bir rekabet avantajı elde edebiliyorsa, bu bilgiler bakımından tazminatsız bir sır saklama yükümlülüğü sözleşme sonrasında da geçerli olabilir. Bkz.: MHdB ArbR/Nebendahl § 140 Rn. 4.

[800] Oberster Gerichtshof (OGH). (22.10.2012). 9 Oberster Gerichtshof Arbeitsrechtssache (ObA) 110/12k. (https://ris.bka.gv.at/Dokument.wxe?Abfrage=Justiz&Dokumentnummer=JJT_20121022_OGH0002_009OBA00110_12K0000_000&Suchworte=RS0029967). E.T. : 15.01.2026.

sınırlandıran bir rekabet yasağından farklı değerlendirilmesi gerektiğini ortaya koymuştur.

Kararda ayrıca, müşterilere ilişkin iletişim bilgileri, fiyatlandırma verileri, sipariş örnekleri ve benzeri ticari belgelerin "herkesçe ulaşılabilir" olduğu yönündeki savunma da reddedilmiştir. OGH, bu tür bilgilerin teorik olarak yeniden elde edilebilir olmasının, bunların doğrudan ve hazır şekilde kullanılmasına kıyasla işçiye sağladığı rekabet avantajını ortadan kaldırmadığını belirtmiştir. Bu yaklaşım, gizli bilginin korunmasında "fiilî erişim kolaylığı" ve "rekabet avantajı" ölçütlerinin esas alındığını göstermektedir.[801]

Haksız rekabet korumasının kapsamı dışında kalan uyuşmazlıklarda, bir ihlalin sır saklama borcu mu yoksa rekabet yasağı kapsamında mı mütalaa edileceğinin tespiti, davanın kaderini belirleyen pratik ve usuli sonuçlar doğurmaktadır. Her iki ihlalin nihai sonucu tazminat gibi görünse de rekabet yasağına dayalı bir talep için TBK md. 444 uyarınca yazılı bir sözleşmenin varlığı, yer-zaman-konu sınırlandırılması ve işçinin ekonomik geleceğinin hakkaniyete aykırı sınırlanmaması şarttır. Buna karşılık sır saklama yükümlülüğü, dürüstlük kuralının bir yansıması olarak sözleşmede açık bir hüküm bulunmasa dahi mevcudiyetini koruyan, daha geniş ve esnek bir koruma alanı sunar. İki kurum arasındaki temel pratik fark, yaptırım gücü ve ispat külfetinde kendisini göstermektedir; zira rekabet yasağı sözleşmelerinde genelde bir cezai şart kararlaştırılır ve bu cezai şart, somut bir zarar ispatına gerek kalmaksızın işletilebilirken, sır saklama borcuna aykırılıkta işverenin uğradığı zararın miktarını ve illiyet bağını titizlikle kanıtlaması gerekmektedir.[802] Dahası, rekabet yasağı işverene TBK md. 446/III uyarınca

---

[801] Her ne kadar OGH kararı Avusturya hukukuna ait olsa da kararın önemi, ulusal hukuka özgü normların uygulanmasından ziyade, rekabet yasağı ile sır saklama yükümlülüğü arasındaki dogmatik ayrımı açıklığa kavuşturmasından kaynaklanmaktadır. Bu ayrım, Alman hukukunda HGB §§ 74 vd. ve Türk hukukunda TBK md. 444 vd. çerçevesinde de aynı yapısal sorun üzerinden tartışılmaktadır. Özellikle sır saklama yükümlülüğünün, rekabet yasağına dönüşecek ölçüde geniş yorumlanamayacağı; ancak işverene ait gerçek ticari sırların korunmasına yönelik olduğu sürece bağımsız bir hukuki dayanak teşkil edebileceği yönündeki değerlendirme, karşılaştırmalı hukuk bakımından da güçlü bir argüman sunmaktadır. Rekabet yasağı, işçinin sözleşme sonrası mesleki faaliyetini sınırlayan, bu nedenle de belirli süre, yer ve konu bakımından dar yorumlanması ve Alman hukukunda kural olarak bir tazminatla (Karenzentschädigung) dengelenmesi gereken bir yükümlülüktür. Buna karşılık sır saklama ve belge iade yükümlülüğü, işçinin mesleğini icra etme imkânını ortadan kaldırmamakta; yalnızca işverene ait korunmaya değer bilgilerin kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle, kapsamı rekabet yasağına fiilen eşdeğer hâle gelmediği sürece, sır saklama yükümlülükleri tazminatsız olarak da sözleşme sonrasında geçerliliğini koruyabilmektedir.

[802] Süzek, s. 369.

işçinin rakipteki faaliyetine son verilmesini (men) talep etme hakkı tanıyabilirken, sır saklama borcu kural olarak sadece ifşanın durdurulması ve doğan zararın giderilmesiyle sınırlı kalmaktadır.

Sonuç olarak ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, rekabet etmeme ve sır saklama yükümlülükleriyle aynı düzlemde yer alan bağımsız ve kapsamlı bir yasaklar bütünü olarak değil; sözleşmeden kaynaklanan güven ilişkisinin sona erme sonrası dönemde dürüstlük kuralı çerçevesinde korunmasını sağlayan, tamamlayıcı ve sınırlı bir yükümlülük olarak değerlendirilmelidir. Bu yükümlülüğün sınırları belirlenirken, tarafların sözleşme ile üstlendikleri risk dağılımı, menfaat dengesi ve kanun koyucunun özellikle rekabet yasağına ilişkin getirdiği koruyucu sınırlamalar mutlaka göz önünde bulundurulmalıdır.

2.2.3. Bilgilendirme Yükümlülüğü

Bilgilendirme yükümlülüğü; iş, ortaklık, danışmanlık ve alacağın devri[803] gibi güven ilişkisinin ön planda olduğu sözleşme tiplerinde gündeme gelen asli bir yan borçtur. Bu noktada bilgilendirme, tarafların birbirlerinin hukuki ve ekonomik alanlarına yönelik sergilemek zorunda oldukları gözetim ve özen borcunun bir yansımasıdır. Zira sözleşme ilişkisi sona ermiş olsa dahi bir tarafın elinde bulunan ve diğer tarafın gelecekteki haklarını kullanabilmesi veya zarara uğramaması için hayati önem taşıyan verilerin paylaşılması, dürüst davranma ödevinin kaçınılmaz bir gereğidir.

Özellikle iş ilişkilerinde işçinin mesleki geleceğini tayin eden referans ve çalışma belgelerini talep etmesi halinde bunların işveren tarafından verilmesi [804] ile ortaklık hukukunda ortakların tasfiye sürecindeki bilgi alma hakları,[805] ileriye etkili bu sadakat borcunun en somut uygulama alanlarını oluşturmaktadır. Netice itibarıyla, edim yükümlülüklerinin ifasıyla sona eren borç ilişkisi yerini, tarafların birbirlerini haksız

---

[803] BGB § 402 çerçevesinde bir alacak hakkının temliğinin ardından, temlik edenin yeni alacaklıya devredilen alacağı kullanabilmesi için gerekli olan bilgileri vermekle yükümlü olduğu kabul edilir.
[804] Käuffer, s. 69.
[805] Dembski, s. 163 vd.

zararlardan korumakla mükellef olduğu sözleşme sonrası bir koruma safhasına bırakmaktadır.

İş sözleşmelerinde hem işverenin hem işçinin sözleşme sona erdikten sonra da belirli durumlarda bilgi verme yükümlülüğü altında olduğu kabul edilir.[806] İşverenin bilgi verme yükümlülüğü, iş ilişkisinin dürüstçe tasfiyesi ve işçinin mesleki geleceğinin korunması amaçlarına hizmet eden temel bir tezahürdür. İşverenin dışarıdaki üçüncü kişilere karşı doğrudan bir bilgi verme yükümlülüğü bulunmamakla birlikte, zira sözleşmesel bağ sadece taraflar arasındadır, işçinin geçmişteki tutum ve davranışlarına dair objektif ve gerçeğe uygun bir tablo sunma konusunda bilgi verme yetkisi (*Berechtigung*) mevcuttur.[807] Ancak asıl ileri etkili yükümlülük, bizzat işçinin talep etmesi durumunda ortaya çıkar.[808] Bu yükümlülüğün sınırlarına ilişkin kesin bir şey söylemek mümkün değildir. Ancak bilgi verme, işveren için katlanılamaz bir yük teşkil etmemelidir; örneğin çok büyük mali veya zamansal yükler getirmemeli veya işverenin işçiyi artık hatırlamadığı kadar uzun bir süre sonra talep edilmemelidir.[809]

Buna paralel olarak işçinin de işverene yönelik olarak bildirimde bulunma *(whistleblowing),* bilgi verme *(Auskunftspflichten)* ve aydınlatma yükümlülükleri *(Aufklärungspflichten)* olduğu kabul edilir.[810] Bu yükümlülük gereğince çalışanlar, işverene yönelik ciddi zararların önlenmesi amacıyla riskleri veya muhtemel zararları bildirmekle yükümlüdürler.[811] İşçiler için iş akdi sona erdikten sonra bilinen işletme süreçleri veya henüz tamamlanmamış projeler gibi işin devamı için gerekli bilgi ve belgeleri işverene vermekle yükümlü oldukları iş sözleşmesinde açıkça düzenlenebilir. Ancak bu husus açıkça düzenlenmemişse bile işçinin sadakat borcunun bir sonucu olarak

---

[806] Zenz, s. 26.
[807] Üçüncü kişilere karşı bu nevi bir sözleşme sonrası davranış yükümlülükleri söz konusu olmadığı için bu noktada işverenin üçüncü kişilere bu başlık altında bir zararı olması halinde üçüncü kişi ancak unsurları gerçekleşiyorsa haksız fiil hükümlerine gidebilir. Bkz.: Käuffer, s. 70.
[808] Käuffer, s. 66-69.
[809] Käuffer, s. 69.
[810] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 224; Savaète, s. 266; Imping, Andreas. (2025). 70.12 Compliance – Überwachung – Investigation. Rn. 5. (Ed.). J. Taeger/ J. Pohle. *Computerrechts - Handbuch.* (40. Auf.). München: C.H. Beck; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 333.
[811] Hatta, işletme bünyesinde bu tür risklerin doğmasına yol açabilecek diğer çalışanlara ait ağır yükümlülük ihlallerinin, gerekli önleyici tedbirlerin alınabilmesini teminen, yetkili ve uygun mercilere bildirilmesi yükümlülüğü de bu kapsamda değerlendirilir. Bkz.:

ortaya çıktığı kabul edilir.[812] Bilgi verme yükümlülüğünün kapsamı ve içeriği somut olayın koşullarına, dürüstlük kuralına ve teamüllere göre belirlenmelidir. Benzer bir yükümlülük aracılık faaliyeti gerçekleştiren simsarlar için de öngörülmüştür.[813]

Ortaklık ilişkisi sona erdikten sonra da tarafların bazı hususlarda birbirlerini bilgilendirmekle yükümlü olduğu kabul edilir.[814] Bu yükümlülüğün en somut tezahürlerinden biri, ayrılan ortağın ayrılma payının (*Abfindung*) hakkaniyete uygun şekilde hesaplanabilmesi için gerekli olan bilgilendirme ve sürece katılım yükümlülüğüdür.[815] BGH 23.11.1972 tarihli kararında, ortaklıktan ayrılma sürecinde taraflar arasındaki hukuki ilişkinin salt bir borç-alacak ilişkisine dönüşmediğini, aksine ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün bir gereği olarak iş birliği borcunun devam ettiğini tescillemiştir. Mahkeme, ayrılan ortağın payının (ayrılma akçesinin) doğru hesaplanabilmesi için gerekli olan ayrılma bilançosunun hazırlanmasında, şirkette kalan diğer ortakların ve yöneticilerin aktif katılım sağlamasını ve gerekli bilgileri sunmasını bir yan yükümlülük olarak kabul etmiştir.[816]

Bilgilendirme yükümlülüğü, şirket yönetim organları için görevden ayrıldıktan sonra da geçerlidir.[817] Hatta 1979 tarihli bir Yüksek Eyalet Mahkemesi kararına göre yöneticinin, iflas açılmadan önce yapılmış ve şirketin malvarlığı üzerinde etkili olabilecek bir kira sözleşmesini iflas açıldıktan sonra iflas idaresine bildirilmemesi nedeniyle çalışma yükümlülüğünden değil, sadakatten kaynaklanan koruma ve bilgi verme borcunun varlığı kabul edilmiştir. Mahkemece yöneticinin bu yükümlülüğünün sözleşme sona erdikten

---

[812] Savaète, s. 266; Her ne kadar sadakat yükümlülüğü gerektirse bile bu yükümlülüğün karşılığında makul bir ücret talep edilebilir mi hususu her olay özelinde değerlendirmeye tabiidir. Bkz.: Savaète, s. 267.
[813] BGH NJW-RR 1991, 1011; Aktaran: Hoffmans, s. 83.
[814] Palzer, s. 48; Oppenländer/Trölitzsch/Baumann, § 18, Rn. 137; BGH. (22.06.2021). II ZR 140/20. *NZG 2021,* 1356-1358. (www.beckonline.de). E.T.: 19.09.2025; Dembski, s. 163 vd.
[814] Palzer, s. 48; Oppenländer/Trölitzsch/Baumann, § 18, Rn. 137.: İlgili karar ile bir GmbH yöneticisinin görevden alınmasından ve yönetici hizmet sözleşmesinin sona ermesinden sonra dahi şirkete karşı bilgi verme yükümlülüğünün devam ettiği açıkça ortaya konmuştur. Karara göre, bu yükümlülük, BGB §§ 666, 675 ve 611 hükümlerine dayanan bir yan yükümlülük niteliğindedir ve sadakat borcunun uzantısıdır. Mahkeme, bilgi verme yükümlülüğünün kapsamının sınırsız olmayıp, şirketin bilgi edinme ve açıklama ihtiyacı ile sınırlı olduğunu belirtmiştir. Özellikle olası bir sadakat ihlali şüphesi ve bundan doğabilecek bir zararın varlığı hâlinde, eski yöneticinin, kendi yükümlülük ihlalini ortaya çıkaracak nitelikte olsa dahi, bilgi verme borcunu ifa etmesi gerektiği vurgulanmıştır.
[815] Dembski, s. 164-165.
[816] BGH. (23.11.1972). II ZR 97/70, *BeckRS 1972,* 31121583. (www.beckonline.de). E.T.: 19.09.2025.
[817] Palzer, s. 28.

sonra da devam ettiği gerekçesiyle ihlal edildiğine ve bu ihlal neticesinde yönetici aleyhine tazminata hükmedilmiştir.[818]

Alman Federal Mahkemesi'nin 2012 tarihli kararı, anonim şirketin tasfiyesi sürecinde görev yapan tasfiye memurlarının bilgilendirme yükümlülüğüne ilişkin yol göstericidir. Somut olayda, şirketin eski yönetim kurulu başkanıyla yapılan ve şirketin iflas riskini doğrudan ilgilendiren ve çoğunluk hissedarın emeklilik haklarına ilişkin mali yükümlülükleri üstlenme taahhüdü içeren sözleşme, görev süresi biten tasfiye memuru tarafından yeni tasfiye memuruna açıkça aktarılmamış, yalnızca kapsamlı evrak devri içinde bırakılmıştır. Mahkeme, yeni tasfiye memuruna sadece ilgili belgelerin ibrazının yeterli olmayacağını, zamanında fark etmesinin beklenemeyeceği ölçüde önemli ve şirketin mali durumunu etkileyen belgeler konusunda açık ve özel bir bilgilendirme yapılması gerektiğini vurgulamıştır. Mahkeme, bu yükümlülüğün ihlalini, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kapsamında değerlendirmiş, ancak bunun doğrudan iflas idaresine karşı değil, öncelikle şirkete ve halef tasfiye memuruna karşı bir sorumluluk doğurduğunu belirtmiştir. Böylece karar; yöneticilerin ve likidatörlerin görev süreleri sona erse dahi belge teslimi ve kritik bilgilerin aktarımı konularında sorumluluklarının devam ettiğini, bunun şirket çıkarlarının korunması için zorunlu olduğunu ortaya koymaktadır.[819] Benzer doğrultuda verilen bir başka kararda da limited şirket genel müdürü ile şirket arasında iş görmeyi konu alan bir hizmet sözleşmesi olduğu ve bu sebeple genel müdürün, görevden ayrıldıktan sonra da bilgi verme yükümlülüğü bulunduğu belirtilmiştir.[820]

Öğretide ve yargı kararlarında kabul edildiği üzere, taraflar arasında açık bir irade beyanı olmasa dahi, özellikle bilginin alıcı açısından hayati bir önem taşıdığı, alıcının bu bilgiyi ekonomik kararlarının temeline koyacağı ve bilgi verenin bu konuda özel bir uzmanlığa sahip olduğu durumlarda, güven teorisi uyarınca sözleşmesel bir bağın kurulduğu varsayılır. Bu noktada bilgi verenin kendi ekonomik menfaatinin bulunması veya

---

[818] Kararın tamamı için bkz.: OLG Hamm. (15.10.1979). 8 U 149/78. *BeckRS 1979,* 1566. (www.beckonline.de). E.T.: 25.10.2025.
[819] BGH. (28.02.2012). II ZR 244/10. (https://juris.bundesgerichtshof.de/) E.T.: 22.09.2025.
[820] BGH. (03.12.1962). II ZR 63/60. *BeckRS 1962,* 31183056. (www.beckonline.de). E.T.: 27.10.2025.

uzmanlık sıfatıyla hareket etmesi, sorumluluğun dayanağını teşkil eden en önemli unsurlardır.[821]

Alman Federal Mahkemesi'nin vermiş olduğu 25.06.1973 tarihli kararında,[822] bankaların karşılıklı olarak bir çekin karşılığının olup olmadığına dair verdikleri "uygundur" beyanları, sadece teknik bir bilgi paylaşımı değil, aynı zamanda dürüstlük kuralı çerçevesinde şekillenen bir güven ilişkisi olarak nitelendirilmektedir. Mahkeme kararında, bu tür bir bilgi paylaşımının zımni bir bilgi verme sözleşmesi oluşturabileceğini, bu kabul edilmese dahi BGB § 241 Abs. II uyarınca sözleşmesel bir borç ilişkisinin doğacağını açıkça belirtmiştir. Buradaki temel kıstas, muhatap bankanın verdiği bilginin karşı tarafça bir kredi tahsisi veya alacak kaydı gibi somut bir tasarrufa yol açacağının öngörülebilir olmasıdır.

Sözleşmesel bilgi verme yükümlülüğü, bilginin verildiği anla sınırlı değildir. BGH'nin incelediği somut olayda, bankanın verdiği olumlu bilginin hemen ardından müşterinin mali durumunda meydana gelen "alarm" niteliğindeki değişiklikleri ve hesaba konulan bloke işlemini karşı tarafa bildirmemesi, dürüstlük kuralına aykırı bir ihmal olarak

---

[821] Busche, Jan. (2023). BGB § 631, Rn. 132. (Ed.). M. Henssler. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd.* 6. (9. Auf.). München: C. H. Beck; Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 675, Rn. 1138-1140.

[822] BGH. (25.06.1973). *II ZR 26/72, NJW 1973,* 1923. (www.beckonline.de). E.T.: 29.07.2025.: Somut olayda davalı banka, 16.03.1970'te karşı bankanın talebi üzerine E. adına keşide edilen 40.000 DM'lik çek için bankalar arasında kurulan örtülü bir bilgi verme sözleşmesine (Auskunftsvertrag) dayanarak "uygundur" bilgisini vermiş (kararda aralarında böyle bir sözleşme kurulmadığı varsayımında dahi sözleşmeye benzer bir borç ilişkisinin oluştuğunun kabul edilmesi gerektiği ve her iki durumda da BGB § 241 Abs. II uyarınca doğan sadakat/koruma yükümlülüklerinin, ifa anıyla sınırlı olmayıp BGB § 242 çerçevesinde ifa sonrasında da belirli ölçüde devam edebileceğine de değinilmiştir.); karşı banka bu bilgiye dayanarak müşterisine alacak kaydı yapmış, ancak muhatap banka aynı gün öğleden sonra E.'nin mali durumuna ilişkin "alarm" niteliğinde veriler edinip hesabı kendi alacağını güvenceye almak üzere bloke etmiş ve çek 18.03.1970'te ibraz edildiğinde ödemeyi reddetmiştir. Mahkeme verilen bilgilerin verildiği anda doğru olması ve bankalar arasında da herhangi bir garanti sözleşmesi bulunmadığından bahisle, kural olarak çek hakkında olumlu scheckauskunft verildikten sonra genel bir bildirim yükümlülüğünün bulunmadığını; buna karşılık BGB § 242 uyarınca, somut koşullar altında ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamında özel bir bilgilendirme yükümlülüğünün doğabileceğini belirtmiştir. Mahkemeye göre bu istisnaî yükümlülüğü tetikleyen göstergeler; taraflar arasındaki güven ilişkisinin yakın ve öngörülebilirliği, olumlu bilginin karşı bankada kredi tahsisine (alacak kaydına) yol açacağının muhatap banka için öngörülebilir olması, muhatap bankanın kısa süre sonra kendi lehine el koyma/bloke kararı alması, bunun karşı tarafa basit bir telefonla bildirebilecek durumda ve zararın makul biçimde öngörülebilir olmasıdır. Bu nedenle mahkeme, yanlış/eksik ilk bilgi nedeniyle değil, sonradan ortaya çıkan olguların bildirilmemesi ihtimali yönünden potansiyel sorumluluk zemini görmüş; dosyayı, zamanında uyarı yapılsaydı alacak kaydı üzerindeki tasarrufun engellenip engellenemeyeceği (illiyet), teminatlar nedeniyle gerçek bir zarar doğup doğmadığı ve mahsubun akıbeti incelensin diye bozup geri göndermiştir.

görülmüştür. Mahkemeye göre, bilginin doğruluğunun kısa süre içinde değişmesi ve bu değişikliğin karşı tarafın zararını önleyebilecek bir telefon kadar basit bir bildirimle mümkün olması durumunda, bankanın suskun kalması sorumluluğu tetiklemektedir. Bu durum, ifa sonrasında dahi devam eden koruma ve aydınlatma yükümlülüklerinin sınırlarını çizmesi bakımından emsal teşkil etmektedir. Olaydaki sorumluluk, ilk verilen bilginin yanlış olmasından değil; sonradan ortaya çıkan ve ilk bilgiyi geçersiz kılan olguların, taraflar arasındaki güven ilişkisi gereği bildirilmemesinden kaynaklanmaktadır.

Sözleşme sonrası bilgilendirme yükümlülüğü kapsamında yatırım danışmanlığı sözleşmesine ilişkin verilen kararlarda; yatırım danışmanının sözleşmede borçlandığı asıl edim gereği bir kere tavsiye yükümlülüğünü yerine getirip de sözleşme ifa ile sona erdikten sonra, piyasadaki gelişmeleri sürekli takip etme veya müşterinin yatırımlarını periyodik olarak gözetme şeklinde sınırsız bir gözetim yükümlülüğü altında olmadığı açıkça ortaya konmuştur. Ancak danışman, ilk ifadan sonra, sonradan ortaya çıkan ve verdiği tavsiyeyi doğrudan hatalı ya da geçersiz kılan risklerden haberdar olduğunda, müşteriyi bu konuda bilgilendirmekle yükümlüdür. Bu yükümlülük, yalnızca danışmanın hâkimiyet alanına giren ve bilgi asimetrisinden kaynaklanan risklerle sınırlıdır. Kısacası bu kararlar yatırım danışmanının bilgilendirme yükümlülüğünün sınırlarını netleştirmekte, borçluya, sözleşme sonrası dönemde ortaya çıkan her türlü gelişmeyi izleme ödevi yüklenmemekte, fakat mevcut ifanın doğruluğunu temelden sarsan riskler söz konusu olduğunda, alacaklının menfaatlerini korumak adına zamanında bilgilendirme yapılması noktasında borçluyu sorumlu tutmaktadır.[823]

Binder, bir danışmanın verdiği tavsiyenin sonradan riskli olduğunu fark etmesi durumunda, müşteriyi uyarma borcunun BGB § 241 Abs. I anlamında bir "edim yükümlülüğü" ihlali sayılabileceğini savunur.[824] Ancak. bize göre bu tür bir uyarı borcu, edim programının asli bir parçası olmaktan ziyade, BGB § 241 Abs. II anlamında

---

[823] Binder, s. 622; Zira, ; OLG Düsseldorf. (10.10.2002). 6 U 9/02, *BeckRS 2002,* s. 17381; OLG Düsseldorf. (08.07.1994). 17 U 14/94, *WM 1994,* s. 1468–1469; OLG Düsseldorf. (24.04.1996). 15 U 155/95, *BeckRS 1996,* s. 13087.: Söz konusu kararlara çalışmanın "İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüklerinin Sınırları" başlığı altında ayrıntılı biçimde yer verildiğinden, burada yalnızca atıfla değinilmiş, kararları ayrıntılı incelenmemiştir.

[824] Binder, s. 608,

bağımsız bir gözetme yükümlülüğü olarak nitelendirilmelidir. Çünkü asli edim olan danışmanlık hizmeti, tavsiyenin verildiği an itibarıyla tamamlanmış olup; sonradan fark edilen risklerin bildirilmesi, edimin kendisini değil, müşterinin bütünlük menfaatini ve malvarlığını korumayı amaçlamaktadır.

2.2.4. İstisnai Bir Uygulama: Yeniden İşe Başlatma Yükümlülüğü

İş sözleşmelerinde ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kendini en çok sır saklama ile rekabet etmeme yükümlülüğü olarak somutlaştırsa da[825] istisnai hallerde özellikle yargı kararları bakımında işverenin sadakat ve gözetim ödevinden kaynaklanan yeniden işe başlatma diğer bir değişle işe iade (*Wiedereinstellungsanspruch*) yükümlülüğü de zaman zaman değerlendirilmiştir.[826] Fesih bildiriminin yapılmasından sonra koşullar değişse bile bu durum kural olarak feshin geçerliliğini etkilemez. Ancak bu hâllerde, işten çıkarılan işçi bakımından iş ilişkisinin yeniden kurulmasına yönelik bir talep hakkı doğabilir. İşe iade yükümlülüğü, işverenin fesih anında kendinden veya işçiden kaynaklı olması fark etmeksizin haklı görünen bir değerlendirmeye dayanarak iş sözleşmesini sona erdirmiş olmasına rağmen sonradan bu değerlendirmenin maddi olarak yanlış olduğunun ortaya çıkması hâlinde gündeme gelir. [827]

Alman Federal İş Mahkemesi, çeşitli kararlarında, işverenin yeniden işe alma yükümlülüğünü, dürüstlük kuralından doğan işverenin özen ve sadakat borcunun sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden etkileri çerçevesinde temellendirmiştir.[828] Mahkeme, tıpkı sözleşme görüşmeleri aşamasında culpa in contrahendo uyarınca bazı ön etkilerin ortaya çıkması gibi, sözleşmenin sona ermesinin de taraflar arasında belirli art etkiler doğuracağını kabul etmektedir. Bu çerçevede, belirli

---

[825] Mavridis, s. 225; BeckOK GewO/Hoffmann GewO § 105 Rn. 181; Schaub, (*ArbR)*, § 55, Rn. 1; OLG Wien. (22.10.1993). 33 Rechtsangelegenheit arbeitsrechtlich (Ra) 117/93, *Arbeitsrechtliche Entscheidungen (ARD) 4523/36/94.* Bartel, s. 3; Wachter, Gustav. (2023). *Österreichisches Arbeitsrecht* (WS 2023/2024, Auf.) Treuepflicht. Wien: Manz; Sonradan etkili yükümlülüklerin kendini iş hukukunda çok daha yoğun olarak gösterdiğine ilişkin görüş için bkz.: Hofmanns, s. 4 vd.

[826] Zenz, s. 25.

[827] Steffan, Ralf. (2026). BGB § 613a Rechte und Pflichten bei Betriebsübergang, Rn. 193. (Ed.). R. Linck/U. Preis. *Kündigungsrecht.* (8. Auf.). München: C.H. Beck.

[828] Käuffer, s. 92-94; Krieger, Steffen/Willemsen, Eva Maria. (2011). Der Wiedereinstellungsanspruch nach Betriebsübergang. *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht, (2011).* 1128–1134. s. 1128; LAG Frankfurt, BB 1954, S. 1513. Aktaran: Hoffmans, s. 64 vd.; Zenz, bu yükümlülüğün özen yükümlülüğü kapsamında değil, bağımsız bir yan yükümlülük olduğuna inanan yazarların varlığından da bahsetmiştir. Bkz; Zenz, s. 26.

koşullar altında, şüphe nedeniyle işten çıkarılan hizmet borçlusunun şüpheyi çürütmesi hâlinde işverenin yeniden istihdam yükümlülüğünün doğabileceği kabul edilmektedir. Bu çerçevede, dürüstlük kuralı uyarınca işverenin değişen koşulları dikkate alarak işçiyi yeniden istihdam etme borcu altında olduğu, zira sadakat borcunun iş ilişkisinin tasfiyesinden sonra da tarafları birbirlerinin menfaatlerini gözetmeye zorladığı kabul edilmektedir.[829]

Doktrinde yoğun tartışmalara konu olan işe iade yükümlülüğü, kimi yazarlarca art etki kapsamında değerlendirilmez. Bu görüşe göre yan yükümlülükler sözleşme sonrasında da devam edebilir ancak bir yeniden işe alma yükümlülüğü sözleşme ilişkisinin sona ermesiyle çelişir. Zira yeniden işe almada mesele edim başarısını veya bir uzak amacı güvence altına almak ya da sözleşmeyle mümkün kılınan müdahalelere karşı zararlardan korumak değildir. Aksine, hukuki temellerini yan yükümlülüklerde bulamayan yeni edim yükümlülüklerine sahip yeni bir sözleşme akdedilmelidir. Aynı sözleşme ortakları arasında aynı sözleşmeyi bir kez daha akdetmek uzak amaca da dahil değildir. Bu nedenle sorunun çözümü sözleşme sonrası etki alanının dışında aranmalıdır.[830]

İşe iade yükümlülüğü hem işçi hem işveren bakımından menfaatler dengesine dayalı bir değerlendirmeyi gerekli kılmaktadır. İşe iade talebi, iş ilişkisinin art etkileri perspektifinden ele alındığında, bir tarafta işçinin iş ilişkisinin devamına yönelik korunmaya değer menfaati bulunmaktadır. Feshe yol açan nedenin sonradan ortadan kalkması hâlinde, işverenin işçiyi yeniden istihdam etmesi bu menfaati güvence altına alır. Diğer tarafta ise işverenin menfaatleri dikkate alınmalıdır. Zira işveren, kural olarak sözleşme özgürlüğü ilkesi gereği kimi istihdam edeceğine serbestçe karar verme yetkisine sahiptir. Fesih nedeninin ortadan kalkmasıyla birlikte işverenin işten çıkarılan işçiyi yeniden işe almakla yükümlü olduğu yönünde genel bir hukuki normun kabulü, girişimci

---

[829] BGH. Schleswig. (13.07.1956). VI ZR 88/55. *NJW 1956,* 1513. (www.beckonline.de). E.T.: 01.02.2025; BAG. Düsseldorf. (27.02.1997). 2 AZR 160/96. *NJW 1997*, 2257-2259. (www.beckonline.de). E.T.: 23.06.2025.: Bu kararda doğrudan sadakat yükümlülüğü kavramına yer verilmemişse de işverenin fesih süresi içinde ortadan kalkan fesih sebebine rağmen iş ilişkisinin sona erdirilmesinde ısrar etmesini BGB § 242 kapsamında hakların kötüye kullanılması olarak nitelendirmek suretiyle, sözleşmeden doğan sadakat borcunun sona ermeden sonra da devam ettiği zımnen kabul edilmiştir.

[830] Zenz, s. 132.

açısından bir sözleşme yapma zorunluluğu *(Kontrahierungszwang)* doğurur ve bu durum sözleşme serbestisi ilkesine müdahale anlamına gelir.[831]

Bu nedenle doktrinde baskın görüş, ileriye etkili sadakat yükümlülüğü çerçevesinde genel ve sınırsız bir işe iade yükümlülüğünün kabul edilemeyeceği yönündedir.[832] İşverenin işe iade yükümlülüğü sadece çok sınırlı olarak ve katlanılabilir ölçüde kabul edilebilir. İşverenin yeniden işe alma yükümlülüğü ancak istisnai hâllerde ve katlanılabilirlik sınırları içinde söz konusu olabilir. Nitekim işveren, şüphe üzerine gerçekleştirilen fesih sonrasında işletmesel zorunluluklar nedeniyle ilgili pozisyonu kısa sürede doldurmuş olabilir. Örneğin yeni makinelerin temini, üretim organizasyonunun yeniden yapılandırılması veya zorunlu bir personel rotasyonunun gerçekleştirilmesi gibi gelişmeler söz konusu olabilir.[833]

Bu tür durumlarda dürüstlük kuralı çerçevesinde yapılacak değerlendirme, işverenin fesih sonrası verdiği işletmesel reaksiyonlar dikkate alındığında, şüphenin sonradan ortadan kalkması hâlinde dahi işçiyi yeniden istihdam etmesinin kendisinden beklenemeyeceği sonucuna götürebilir. Bununla birlikte, somut olayın özelliklerine göre işverenin rehabilitasyon amacıyla işçiye işletme içinde başka bir pozisyon teklif edip edemeyeceği de ayrıca incelenmelidir.[834]

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü bağlamında işe iadenin hukuki niteliği değerlendirilirken, öncelikle işverenin geçerli şekilde sona erdirdiği bir iş sözleşmesini yeniden kurmakla kural olarak yükümlü olmadığı kabul edilmelidir. Aksi yönde genel bir kabul, işvereni fiilen sözleşme yapma zorunluluğu *(Kontrahierungszwang)* altına sokar

---

[831] Käuffer, s. 94.
[832] Käuffer, s. 95; İşverenin işe iade yükümlülüğü sadece çok sınırlı olarak ve katlanılabilir ölçüde kabul edilebilir. İşveren, şüpheli kişinin işten çıkarılmasından sonra, işletme için zorunlu nedenlerle o pozisyonu kısa sürede doldurmak zorunda kalmış olabilir. Örneğin yeni makineler alınmış veya işten çıkarma nedeniyle zorunlu bir personel rotasyonu yapılmış olabilir. Bu gibi durumlarda, dürüstlük kuralı uyarınca işverenin işten çıkarma sonrası gösterdiği reaksiyon, şüphenin temizlenmesinden sonra işçiyi tekrar işe almasının kendisinden beklenemeyeceği sonucunu doğurabilir. Şüphesiz bu gibi durumlarda, işverenin rehabilitasyon amacıyla işçiye işletme içinde başka bir pozisyon verip veremeyeceği de değerlendirilmelidir. Bkz.: Käuffer, s. 104.
[833] Käuffer, s. 104.
[834] Käuffer, s. 104.

ve sözleşme özgürlüğünün özüne müdahale anlamına gelir. Bu nedenle işe iade, sadakat yükümlülüğünün doğal ve otomatik bir sonucu olarak görülemez.[835]

Bu istisnai çerçeve özellikle üç unsurun bir araya gelmesi hâlinde belirginleşir: Öncelikle feshe dayanak oluşturan sebebin hukuken baştan itibaren mevcut olmadığının (ex tunc) ortaya çıkması gerekir; bu durumda fesih şeklen geçerli olsa dahi maddi temelini yitirmiş olur. İkinci olarak, fesih sonucunda işçinin yalnızca sözleşmesel haklarının değil, çözülmüş iş ilişkisinin ötesine taşan ve korunmaya değer nitelikteki menfaatlerinin – örneğin mesleki itibarı veya kariyer devamlılığı gibi – ciddi biçimde zedelenmiş bulunması aranmalıdır. Son olarak ise işletme içi koşullar ve fesih sonrası gelişmeler dikkate alındığında, işverenden yeniden istihdamın dürüstlük ve hakkaniyet ölçütleri çerçevesinde objektif olarak beklenebilir olması gerekir.[836]

Bu şartların gerçekleşmesi hâlinde yeniden işe alma, işverene genel bir sözleşme yapma zorunluluğu yüklenmesi anlamına gelmez; aksine, somut olayda devam eden güven ilişkisinin ve taraflar arasındaki sadakat bağının ileriye yansıyan istisnai bir sonucu olarak ortaya çıkar. Buna karşılık işletmesel yapılanmanın geri dönülmez biçimde değiştiği veya pozisyonun kalıcı olarak ortadan kalktığı durumlarda, menfaat dengesi artık işçi lehine yorumlanamaz ve yeniden işe alma beklentisi dürüstlük kuralının sınırlarını aşar. Bu nedenle işe iade, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün genel değil, dar ve somut koşullara bağlı bir görünüm biçimi olarak değerlendirilmelidir.

2.3. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN ŞARTLARI

2.3.1. Önceden Kurulmuş Geçerli Bir Borç İlişkisinin Varlığı

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinden söz edebilmek için her şeyden önce taraflar arasında daha evvelden geçerli olarak kurulmuş bir sözleşmenin varlığına ihtiyaç vardır.[837] Bu çerçevede ortaklıklara ilişkin sadakat yükümlülüğünün kaynağının ne olacağı sorusu gündeme gelir. Nomer tezinde ortakların sadakat yükümlülüğünün

---

[835] Käuffer, s. 94 vd.
[836] Käuffer, s. 104-105.
[837] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 536; Käuffer, s. 14; Akçaal bunu sözleşme sonrası yükümlülüklerin tamamı için ifade etmiştir. Bkz.: Akçaal, 170.

dürüstlük kuralından doğan bağımsız bir yükümlülük değil doğrudan ortaklık sözleşmesinden kaynaklandığını ifade etmiş ve bu görüşün, sadakat yükümlülüğünün içeriğini yapay bir sınıflandırmaya tabi tuttuğu gerekçesiyle reddetmiştir.[838]

Buna karşılık öğretideki bir diğer eğilim, özen ve sadakat borçlarını sadece sözleşmesel bir iradeye veya esas sözleşme hükümlerine hapsetmemektedir. Bu görüşe göre, söz konusu yükümlülükler, özellikle yönetim kurulu üyeleri bakımından, kanunun öngördüğü sair görevlerin ötesinde, doğrudan yasadan kaynaklanan bağımsız ve somut birer borç niteliğindedir. Dolayısıyla yükümlülüğün kapsamı, sadece sözleşmede somutlaştırılan talimatların yerine getirilmesiyle sınırlı kalmamakta; yasadan doğan genel bir dikkat ve itina borcu olarak, sözleşme ilişkisinin her aşamasında, hatta bu ilişkinin tasfiyesinden sonra dahi varlığını sürdürmektedir.[839]

Kanaatimizce ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ilk ve temel şartı olan önceden kurulmuş geçerli bir borç ilişkisi, ortaklıklar hukuku bağlamında özel bir görünüm arz eder. Ortaklık ilişkisi, niteliği gereği taraflar arasında sadece anlık edimlerin ifasını değil, uzun süreli ve yoğun bir güvene dayalı iş birliğini öngören sürekli bir borç ilişkisidir. Bu sürekli ilişki, taraflar arasında kurulan geçerli bir ortaklık sözleşmesi veya kanundan doğan statü hukuku ile somutlaşır. Doktrinde sadakat borcunun kaynağına ilişkin sürdürülen "sözleşme temelli" veya "kanun temelli" tartışmalarının ötesinde, her iki görüşün de ortak paydası; yükümlülüğün doğumu için taraflar arasında hukuken tanınmış, geçerli bir ilişkinin önceden tesis edilmiş olması gerekliliğidir. Zira ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, mevcut bir borç ilişkisinin sona ermesinden sonra onun bir 'uzantısı olarak varlık bulmaktadır. Bu bakımdan, ortaklık ilişkisinin sona ermesi veya bir ortağın ortaklıktan ayrılmasıyla asli edimler (örneğin sermaye koyma borcu) son bulsa da önceden kurulmuş olan bu geçerli hukuki bağ, dürüstlük kuralı uyarınca sadakat borcunun "ileriye etki" şeklinde devam etmesine zemin hazırlayan temel dayanağı oluşturur.

Bu noktada hükümsüz sözleşmeler için bu yükümlülüklerin söz konusu olup olamayacağının tespitini yapmak gerekir. Bir sözleşme geçersiz olduğunda veya iptal

---

[838] Nomer, *(Anonim),* s. 57-58.
[839] Sevi, s. 35.

edildiğinde, edim yükümlülükleri doğmaz. Hukuken mevcut olmayan bir sözleşme sona da eremeyeceği için, sözleşme sonrası etki mantıksal olarak dışlanmış görünmektedir. Bu nedenle çoğunlukla, sözleşme sonrası bir sorumluluğun geçerli bir sözleşmeyi ön şart koştuğu iddia edilir.[840]

Bir hukuki işlemin hükümsüzlüğü halinde dahi, taraflar arasında salt sosyal etkileşimin ötesine geçen ve ekonomik nitelik taşıyan bir ilişki çekirdeği varlığını sürdürebilir. Bu ilişkinin yan yükümlülük doğurup doğurmayacağı ve doğuracaksa bunun kapsamının ne olacağı, öncelikle hükümsüzlüğün dayandığı sebebin koruma amacı dikkate alınarak belirlenmelidir. BGB § 241 Abs. II uyarınca, sözleşmeden bağımsız olarak da devam edebilen davranış yükümlülükleri, sözleşmesel düzenlemenin etrafını saran bir koruyucu normatif çerçeve olarak değerlendirilebilir. Dolayısıyla sözleşmenin çekirdeği hükümsüz hale geldiğinde bu koruyucu çerçevenin prensipte varlığını sürdürdüğü kabul edilse de fonksiyonel devamlılığının bulunup bulunmadığı, her somut olayın koşulları çerçevesinde ayrıca tayin edilmelidir.[841]

Hükümsüz sözleşmeler üzerinden hiçbir talebin ileriye sürülemeyeceğine ilişkin görüş oldukça tartışmalıdır.[842] Geçersiz bir sözleşmenin de sözleşme sonrası etkilerini kabul eden yazarlar mevcuttur. [843] Doktrinde bir görüşe göre; sözleşme başarısız olsa dahi taraflar arasındaki birbirinin hukuki alanına müdahale edebilme gücü devam ettiği sürece koruma yükümlülükleri baki kalır. Burada dikkat çekici olan nokta, yükümlülüğün mahiyet değiştirmesidir: Edim amaçları (örneğin malın teslimi veya bedelin ödenmesi) ortadan kalktığı için, koruma yükümlülükleri artık sadece kişilik haklarını veya diğer malvarlığı değerlerini korumakla kalmaz; normalde edim kompleksine dahil edilecek olan varlıkların korunmasına da hizmet etmeye başlar. Yani edim yükümlülüğünün boş bıraktığı alan, koruma yükümlülüğü ile doldurulur.[844]

---

[840] Käuffer, s. 14; Ramm s. 7; Emmermann s. 6; Kreyenberg, s. 120; Hoffmans, s. 114; Zenz, s. 127; Akçaal, s. 173.
[841] Kamp, s. 227.
[842] Canaris, *(Vertragsverletzung),* s. 475; Hoffmans, s. 115-116; Larenz, (Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I). s. 113.
[843] Christensen, s. 76.
[844] Zenz, s. 128.

Kamp da bu hususta çok keskin bir reddi savunmamaktadır. Der ki; bir hukuki işlem ehliyetsizlik nedeniyle geçersiz olsa veya hata sebebiyle iptal edilse, taraflar arasındaki fiili temas *(soziale Kontakt)* ve bu temasın yarattığı riskler varlığını sürdürür. Kamp bu durumu, geçersizlik kararıyla çöken sözleşme yapısından geriye kalan ve tarafları hala sarmalayan bir "koruyucu kılıf" (*Schutzhülle*) olarak nitelendirir. Bu kılıf, sözleşme hukuken yok sayılsa bile, dürüstlük kuralı gereği tarafların birbirine zarar vermeme borcunu ayakta tutar.[845]

Sözleşme hükümsüz olsa dahi tarafların birbirlerine karşı sebep oldukları zararları tazmin yükümlülüğünün bir culpa in contrahendo hali olarak kabul edilebileceğini kabul eden görüşler mevcuttur.[846] Buna karşılık bazı yazarlar, aynı vakıa yapılarını müspet sözleşme ihlali olarak adlandırmaktadır.[847] Bu noktada Canaris'in culpa in contrahendo üzerinden anlattığı koruyucu yükümlülüklerin edim yükümlülüklerinden bağımsız olarak da var olabileceğine ilişkin görüşü pekala ileriye etkili sadakat yükümlülükleri üzerinden kabul etmekte de bir sakınca yoktur.[848] Üstelik hem culpa in contrahendo hem sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin normatif dayanağının BGB § 242'de düzenlenen dürüstlük kuralında bulması[849] da sözleşmenin geçersizliği halinde dahi dürüstlük kuralı çerçevesinde taraflara belirli koruma ve özen yükümlülüklerinin yüklenmesini mümkün kılmakta ve bu yükümlülükler borç ilişkisinin tamamlayıcı unsurları olarak işlev görmektedir.

Eğer bir zarar, sözleşme görüşmeleri aşamasında değil de geçerli olduğu sanılan bir sözleşmenin fiilî yürütülmesi sırasında meydana gelmişse, bu durumu sırf sözleşme geçersiz olduğu için başka bir sorumluluk başlığı altına zorla sokmanın kavramsal olarak

---

[845] Kamp, s. 226.
[846] İnal, s. 5.
[847] Hoffmans, s. 116; Ne var ki yazar bu iki yaklaşım arasındaki farkın, maddi sorumluluk sonucunu değiştirmeyeceğini, sadece kavramsal sınıflandırmanın farklı olduğunu ifade etmiştir.
[848] Canaris, *(Vertragsverletzung),* 475 vd.: Canaris her ne kadar ilgili makalesinde ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinden doğrudan bahsetmiş olmasa da hükümsüz veya iptal edilen sözleşmeler içerisindeki yan yükümlülüklerin varlığını "sonderverbindung" kavramından da destek alarak açıklar. Canaris'e göre; bu güven ilişkisi culpa in contrahendo'da olduğu gibi sözleşmeden önce yan yükümlülüklerin varlığına temel olabiliyorsa, sözleşme kurulduktan sonra da hele ki etki imkânı ve dolayısıyla güven ilişkisi daha da güçlenmişken elbette yan yükümlülüklerin ve bu bağlamda ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin kabulü çok daha güçlü bir şekilde temellendirilebilir.
[849] Paßmann, s. 55.

tutarlı olmayacağı aşikardır. Örneğin bir oto tamircisi, geçersiz bir sözleşmeye dayanarak aracı onardıktan sonra, tekerleklerin düzgün sabitlenmediğini araç sahibine bildirmezse, bu davranışın sorumluluk doğurması gerekir. Hoffmans'a göre bu sorumluluk, yalnızca "sözleşme kurulurken kusur" başlığı altında açıklanmak zorunda değildir. Bu nedenle yazar, kavramsal netlik açısından şunu savunur: Koruma yükümlülüğü ihlalleri, sözleşme öncesi, sözleşmesel ve sözleşme sonrası olmak üzere üç aşamada sınıflandırılmalıdır. Bu alt ayrım, edim yükümlülüğü içermeyen yasal borç ilişkileri bakımından da benimsenmelidir.[850]

Ertürk Arslan, iş sözleşmeleri için geçersizliğin söz konusu olduğu hâllerde koruma yükümlülüklerinin akıbeti değerlendirilirken taraflar arasında fiilen yaşanmış iş ilişkisinin tamamen göz ardı edilmemesi gerektiği üzerinde durmuştur. Bu noktada, Borçlar Kanunu Tasarısı'nda sadakat borcunu düzenleyen hükmün sistematiğine işaret ederek geçersiz bir iş sözleşmesinin, geçersizlik dışında iş hukukunda öngörülen sona erme nedenlerinden biriyle ortadan kalkmış olması hâlinde, işçinin sadakat borcuna bağlı bazı yükümlülüklerin sözleşme sonrasında da sınırlı ölçüde varlığını sürdürebileceği kabulü üzerinden özellikle, işverenin korunmaya değer menfaatlerinin gerektirdiği durumlarda, örneğin işçinin sır saklama yükümlülüğünün, genel bir sadakat borcu olarak değil; dar kapsamlı, ileriye etkili bir koruma yükümlülüğü şeklinde, makul bir süreyle sınırlı olarak devam edebileceğini ifade etmiştir.[851]

Kanaatimizce, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün temelinde yatan sözleşmesel bağlılık unsuru göz ardı edilmemelidir. Sadakat yükümlülüğü, doğası gereği taraflar arasındaki geçerli bir irade uyuşmasının ve hukuken tanınmış bir borç ilişkisinin organik bir parçasıdır. Hükümsüzlük veya iptal durumunda sözleşme, geçmişe etkili olarak ortadan kalktığı için, hukuken hiç var olmamış bir ilişkinin 'art etkilerinden' veya 'sonrasından' bahsetmek kavramsal bir çelişki barındırmaktadır. Geçersiz bir sözleşme kapsamında ortaya çıkan ve tarafların malvarlığına veya kişilik değerlerine yönelik saldırı teşkil eden ihlaller; ileriye etkili bir sadakat borcunun ihlali olarak değil, şartları varsa culpa in contrahendo veya daha yalın bir ifadeyle haksız fiil sorumluluğu kapsamında

---

[850] Hoffmans, s. 116.
[851] Ertürk Arslan, s. 217 vd.

değerlendirilmelidir. Zira sözleşmenin geçersizliği ile birlikte taraflar arasındaki akdi güven hukuki zeminini kaybetmekte ve ilişki, genel dürüstlük kuralının herkesi bağlayan asgari özen standartlarına geri dönmektedir.

Dolayısıyla, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünden söz edebilmek için, bu yükümlülüğün üzerine inşa edileceği ve hukuken geçerli bir şekilde kurulup sona ermiş bir sözleşme ilişkisinin varlığı şarttır. Aksini kabul etmek, "sözleşme sonrası" kavramının doğasına aykırı şekilde, doğmamış bir sözleşmenin gölgesini hukuk dünyasında yaşatmaya çalışmak anlamına gelecektir.

2.3.2. Geçerli Borç İlişkisinde Edim Yükümlülüğünün Sona Ermesi

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin mevcudiyetinden söz edebilmek için öncelikli ve kurucu unsur, taraflar arasındaki asıl edim yükümlülüklerinin ifa edilmesi veya sözleşme ilişkisinin sona ermiş olmasıdır.[852] Zira sözleşme yürürlükteyken sadakat borcu, sözleşme içi bir yan yükümlülük olarak asli edimlerle birlikte varlığını sürdürürken; ileriye etkili sadakat borcu, ancak bu asli bağ koptuktan sonra, dürüstlük kuralının" sağladığı koruma şemsiyesi altında bağımsız bir nitelik kazanmaktadır.[853]

TBK md. 131 vd. hükümlerinde, dar anlamda borcun sona ermesinin en doğal yolunun ifa olduğu ifade edilmiştir.[854] Ancak kanun koyucu ifa dışında; ibra, yenileme, alacaklı ve borçlu sıfatlarının aynı kişide birleşmesi, takas ve kusursuz sonraki imkânsızlık gibi çeşitli sona erme sebeplerine de yer vermiştir. Bu hâllerin gerçekleşmesiyle borç ilişkisinden doğan edim borcu ortadan kalkmakta; ancak bu durum, kural olarak, borç ilişkisinin bütün unsurlarıyla sona erdiği sonucunu doğurmamaktadır.[855] Nitekim geniş anlamda borç ilişkisinin sona ermesi, dar anlamda borcun sona ermesinden farklı ve bağımsız hukuki sebeplere dayanmaktadır. Borç ilişkisinin sona ermesine yol açan başlıca hâller; borç ilişkisinin kapsamına giren tüm edimlerin ifa edilmiş olması, bozma sözleşmesi, fesih, dönme, geri alma ve iptal olarak sıralanabilir. [856] Sözleşme sonrası etki

---

[852] Dembski, s. 146.
[853] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 544.
[854] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 59.Kayıhan/Ünlütepe, s. 426.
[855] Hoffmans, s. 89.
[856] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 60; Hoffmans, 98-99; Nomer, *(Borçlar),* 463; Kayıhan/Ünlütepe, s. 426.

(Nachwirkung) açısından bu sona erme biçimleri arasında bir fark olmadığı kabul edilir.[857]

Ancak burada üzerinde durulması gereken hassas nokta, sözleşmenin sona ermesi ile taraflar arasındaki tüm bağların kopması arasındaki "ara dönem"dir. Christensen, asli edimin ifasını takip eden iade ve hesap verme süreçlerini kapsayan tasfiye dönemini (*Abwicklungszeitraum*), bağımsız bir "ara evre" olarak nitelendirmektedir. Yazara göre, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin asıl uygulama alanı, bu tasfiye borçlarının tamamen yerine getirilmesinden sonra başlamaktadır.[858] Buna karşılık Emmermann, tasfiye yükümlülüklerini amaçları bakımından ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinden ayırsa da pratik gerekçelerle bu süreci sözleşme sonrası etki alanına dâhil etmektedir.[859]

Kanaatimizce, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin zamansal sınırını çizerken Zenz'in edim yükümlülüklerine ilişkin tespiti belirleyicidir. Zenz'e göre, edim yükümlülüğü niteliğindeki tasfiye borçları (örneğin kiralananın iadesi), doğası gereği "art etkili" yükümlülük oluşturmaz; zira bunlar sözleşmenin sona ermesinin doğrudan bir sonucudur.[860] Ancak bu iade aşamasına eşlik eden koruma ve bilgi verme ödevleri, tasfiye bittikten sonra da taraflar arasındaki özel güven ilişkisinin bir "kalıntısı" olarak varlığını sürdürür.[861] Dolayısıyla "sözleşmenin sona ermiş olması" unsuru, sadece hukuki bir bitişi değil, aynı zamanda taraflar arasındaki menfaat dengesinin asıl edimlerden arınarak saf bir "sadakat ve gözetme" zeminine kaydığı anı ifade etmektedir.

Sözleşme sona erdikten sonra ifa edilmesi gereken her davranışın, teknik anlamda bir ileriye etkili sadakat yükümlülüğü doğurmadığı yönünde önemli bir ayrım bulunmaktadır. Hoffman ve Alman Federal Mahkemesi içtihatlarına göre, iş ilişkisinin devamı sırasında ihlal edilen bir yükümlülüğün sonuçlarının sözleşme bitiminden sonra ortaya çıkması, taraflar arasında yeni bir sadakat borcu doğurmaz. Bu durum, sözleşme yürürlükteyken mevcut olan sadakat borcunun ihlalinin gecikmiş bir tezahürüdür. Örneğin, bir işçinin iş akdi devam ederken gerçekleştirdiği bir buluşu işverene

---

[857] Zenz, 127.
[858] Christensen, s. 63.
[859] Emmermann, s. 82.
[860] Zenz, s. 121.
[861] Zenz, s. 122.

bildirmeyip saklaması ve işten ayrıldıktan hemen sonra kendi adına tescil ettirmesi durumunda; işçinin bu buluşu eski işverene devretme zorunluluğu, sözleşme sonrası doğan yeni bir yükümlülük değildir. Aksine bu durum, işçinin aktif hizmet döneminde uyması gereken 'bildirim ve sadakat' yükümlülüğünü hukuka aykırı şekilde ihmal etmesinin bir sonucudur. Dolayısıyla bu tür haller, sözleşme sonrası sadakat yükümlülüğü kapsamında değil, sözleşmenin ifası sırasındaki ihlallerin giderilmesi (tazminat veya aynen ifa) kapsamında değerlendirilmelidir.[862]

Bu noktada dürüstlük kuralının uygulanabilmesi için taraflar arasında mutlaka sözleşmeye dayalı bir borç ilişkisinin bulunması şart değildir; bunun yerine, taraflar arasında özel bir bağın varlığı yeterli kabul edilmektedir. Bu özel bağ, yalnızca hukuki bir ilişkiye değil, aynı zamanda taraflar arasında kurulan nitelikli bir sosyal temasa da dayanabilir. Bu çerçevede, sözleşme öncesi görüşmeler nedeniyle kurulan hukuki ilişkiler,[863] sözleşmesel borç ilişkilerinin yanı sıra haksız fiilden doğan ilişkiler, kanundan kaynaklanan borç ilişkileri,[864] geçersiz bir hukuki işlemden doğan hukuki ilişkiler[865] gibi bir sözleşmenin sonradan etkisini sürdüren sonuçları bakımından da dürüstlük kuralının uygulanması mümkündür.[866]

Bu tür durumlarda ortada sözleşmeden kaynaklanan bir edim borcu değil, yalnızca tarafların karşılıklı menfaatlerini korumaya yönelik koruma yükümlülüklerinin söz konusu olduğu, bağımsız bir hukuki ilişki bulunmaktadır.[867] İleriye etkili sadakat yükümlülükleri de bu özel bağın sonuçlarından biridir.

---

[862] BGHZ 78, S. 252. Aktaran: Hoffmans, s. 77.
[863] MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 1.
[864] BGHZ 95, 274 [279] = NJW 1986, 1244; BGHZ 95, 285 [288] = NJW 1986, 1247. BGHZ 95, 274 [279] = NJW 1986, 1244; BGHZ 95, 285 [288] = NJW 1986, 1247. Bkz.: BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 242, Rn. 14.
[865] BGHZ 85, 39 [48] = NJW 1983, 109; BGH NJW 1981, 1439. Bkz.: BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 242, Rn. 14.
[866] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 242, Rn. 15.
[867] Nomer, *(Anonim),* s. 62; BGH. (11.06.1996). *VI ZR 256/95. NJW, 2385, 1996,* s. 2724. (www.beckonline.de). E.T.: 08.05.2025; Canaris, *(Vertragsverletzung),* 476 vd.; Han, s. 22; Jacoby/von Hinden, (*Studien Kommentar BGB),* Rn. 1, s. 100; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241, Rn. 4; Akçura, s. 309; BT-Drs. 14/6040. SchRModG, Gesetzesbegründung, s. 125. (https://www.bundestag.de/dokumente). E.T.: 01.09.2025; BGH. (19.12.1977). II ZR 164/76, NJW 1978, 1374-1375. (www.beckonline.de). E.T.: 28.05.2025.

2.3.3. İşlem Bağlantısı

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinden bahsedebilmek için aranan unsurlardan biri de ileriye etkili yükümlülüklerin, sözleşmesel köken ilişkisine (*vertragliches Ursprungsverhältnis*) dayandırılmasıdır.[868] Daha açık bir ifadeyle bu yükümlülük, sözleşme süresince hatta belki sözleşme görüşmeleri esnasında doğduysa sözleşme öncesinde de var olan ve sözleşme sona erdikten sonra da etkisini sürdüren bir yükümlülük olmalıdır.[869] Bu nedenle, sözleşme sona erdikten sonra doğan veya sözleşme ile kararlaştırılan sözleşme sonrası yükümlülüklerin ihlali bu kapsamda değerlendirilmez.

Sözleşme sonrası sorumluluk sınırsız değildir; zarar doğuran olay ile önceki sözleşme (işlem) arasında spesifik bir bağlantı bulunmalıdır. Kamp bu bağlantıyı şu örnek üzerinden açıklar; Bir müşteri kitapçıdan bir kitap satın alıp ayrıldıktan sonra, garanti haklarını kullanmak veya önceki sözleşmenin tasfiyesiyle ilgili bir işlem için mağazaya geri dönerse, ilk sözleşme ile bu ziyaret arasında bir işlem bağlantısı *(Transaktionsbezug)* vardır ve mağaza sahibinin müşteriyi koruma yükümlülüğü devam eder. Ancak aynı müşteri mağazaya hırsızlık yapmak, yüzünü gizleyerek yasadışı bir şekilde girmek veya önceki alışverişinden tamamen bağımsız bir nedenle dönerse, bu işlem bağlantısı kesilir. Dolayısıyla, bu durumda kitapçıdan sözleşme sonrası bir yan yükümlülük ihlali (örneğin devrilen bir kitap rafı nedeniyle müşterinin yaralanması) kapsamında sorumluluk talep edilemez. [870]

Sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra ortaya çıkan her yükümlülük, ileriye etkili sadakat yükümlülüğü olarak nitelendirilemez. Bu kavram yalnızca, sona ermiş bir borç ilişkisinden kaynaklanan ve sadakat ya da dürüstlük kuralının uzantısı niteliğinde olan yükümlülükleri ifade eder. Buna karşılık, hukuki ilişkinin bitiminden sonra gerçekleşen ve tamamen bağımsız bir hukuka aykırılık teşkil eden davranışlar, artık sözleşme hukukunun değil, genel haksız fiil sorumluluğunun konusudur. Örneğin, eski bir çalışanın şirket sırlarını açıklaması sadakat borcunun devamına dayandırılarak sözleşme sonrası yan yükümlülük kapsamında değerlendirilirken, iş ilişkisi sona erdikten sonra şirkete ait

[868] Dembski, 93.
[869] Akçaal, s. 98.
[870] Kamp, s. 530 vd

mala zarar vermesi sadece haksız fiil hükümlerine göre sonuç doğurur. Dolayısıyla, sözleşme sonrası dönemde ortaya çıkan yükümlülüklerin bu kapsama girebilmesi için, borcun kaynağının hâlâ sözleşmeye ve onun tamamlayıcısı olan dürüstlük kuralına dayanması gerekir.[871]

Bu ayrımın dogmatik temeli, sözleşmeden doğan sadakat yükümlülüğünün, sona eren borç ilişkisinin artçı bir uzantısı olarak varlığını sürdürmesinde yatmaktadır. Nitekim borç ilişkisinin sona ermesiyle birlikte asli edim yükümlülüğü ortadan kalksa da tarafların sözleşmenin kurulması ve ifası sürecinde birbirlerine duydukları güveni sonradan zedelememeleri yönündeki yükümlülükleri tamamen ortadan kalkmaz. Bu bağlamda, sözleşme sonrası dönemde ortaya çıkan her zarar verici davranış değil; yalnızca önceden mevcut sözleşmesel ilişkiyle içeriksel bir bağlantı taşıyan, sözleşmenin amacını veya taraflar arasında tesis edilmiş güven ilişkisini sonradan tehlikeye düşüren davranışlar[872], ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmelidir. Aksi hâlde, sona ermiş sözleşme ile artık herhangi bir normatif bağ taşımayan ve yalnızca genel hukuka aykırılık ölçütleriyle açıklanabilen fiillerin, sözleşme hukukuna dâhil edilmesi, haksız fiil sorumluluğu ile sözleşmesel sorumluluk arasındaki sistematik ayrımı belirsizleştirir.[873]

Örneğin alacağın temlikiyle birlikte, devre konu alacak bakımından eski alacaklının alacaklı sıfatı sona ermiş olsa da temliğin dayandığı hukuki ilişki kapsamında taraflar arasında tesis edilmiş olan güven ilişkisi tamamen ortadan kalkmaz. Bu nedenle eski alacaklı, temlikten sonra borçludan, alacağın devredildiğini bilmesine rağmen ödeme kabul ederse, bu davranış yalnızca haksız fiil hukuku kapsamında değerlendirilmez; aynı zamanda temliğin temelini oluşturan borç ilişkisine bağlı ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali niteliğini taşır. Zira bu tür bir davranış, yeni alacaklının sözleşmeyle kazanmış olduğu hukuki konumu sonradan tehlikeye düşürmekte ve sözleşmenin amacına aykırı şekilde güven ilişkisini zedelemektedir. Buna karşılık, temlik ilişkisiyle herhangi bir içeriksel bağ taşımayan ve sırf genel hukuka aykırılık teşkil eden fiillerin, örneğin eski alacaklının, temlikten tamamen bağımsız olarak yeni alacaklıya ait

[871] Hoffmans, s. 9.
[872] Huber, s. 747.
[873] Fikentscher/Heinemann, s. 432.

bir mala zarar vermesinin, sözleşme sonrası sadakat borcu kapsamında değil, yalnızca genel haksız fiil hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesi gerekir.[874]

Sözleşme ilişkisi sona erdikten sonra doğan bağımsız borç ilişkileri, sonradan etki eden yan yükümlülüklerin bir parçası değildir. Örneğin, işçinin işten ayrıldıktan sonra ücret alacağı için açtığı davaya ilişkin yükümlülükler veya tarafların sözleşme sona erdikten sonra üzerinde anlaştığı bağımsız bir rekabet yasağı sözleşmesinden doğan yükümlülükler doğan yeni hukuki ilişkinin bir parçası olarak kabul edildiği için ileriye etkili sadakat yükümlülüğü olarak değerlendirmez.[875]

2.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN SINIRLARI

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin varlığı tespit edilirken dikkat edilmesi gereken önemli noktalardan biri, sözleşme henüz devam ederken var olan sadakat yükümlülüğünün, taraflar kararlaştırmamış olsa bile hakkaniyet gereği sözleşme sona erdikten sonra da geçerli olup olmayacağı sorunudur.[876] Özellikle tek seferlik edim değişimini öngören sözleşmeler bakımından ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin kabulü daha istisnai şekilde gündeme gelirken; hizmet veya vekâlet gibi güven ilişkisine

---

[874] Fikentscher/Heinemann, s. 432.
[875] Hoffmans, s. 9.
[876] BGH'nin 24.10.1989 tarihli kararı, bu bağlamda dikkate değer bir içtihattır. Söz konusu olayda, davacı (eski vekil), davalı adına bir mülkiyet edinimi ve finansmanı işlemini vekâleten gerçekleştirmiş, kredi borçları davalı tarafından ödenemeyince de ipotekli taşınmazın açık artırmaya çıkması üzerine taşınmazı düşük bedelle satın almıştır. Davalı, davacının mülke piyasa değerinin oldukça altında sahip olduğunu düşünmesi sebebiyle, sadakat yükümlülüğüne aykırı davrandığını ileri sürmüştür. BGH ise kararda, sözleşmenin sona erdiğini ve davacının artık yalnızca kendi zararını önlemeye çalıştığını belirterek ileriye etkili bir sadakat yükümlülüğünün doğmadığını tespit etmiştir. Mahkemeye göre sadakat yükümlülüğü ancak istisnai durumlarda, örneğin karşı tarafın menfaatlerinin ciddi ve doğrudan zarar görmesini önlemek için sözleşme sonrası döneme sirayet edebilir. Ancak somut olayda böyle bir istisnai durum bulunmamaktadır. Zira temsilcinin açık artırmaya katılması, herhangi bir kötü niyet taşımamakta ve müvekkilin menfaatlerini bilfiil zedelememektedir. Dahası davalının iddia ettiği gibi daha yüksek bir teklif verilecek olsaydı bile davacının bu süreci engelleyecek bir eylemi de söz konusu değildir. Bu bağlamda BGH, sadakat yükümlülüklerinin zaman bakımından sınırlarını dar bir çerçevede tutmuş ve özellikle sadakat yükümlülüğünün sözleşme ile ileriye etkili olarak kararlaştırılmaması halinde de var olup olmayacağın ilişkin önemli bir karar vermiştir. Bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ancak taraflar arasındaki özel güven ilişkisi ile birlikte somut olayın özelliklerine göre, sınırlı süreli olarak doğabileceğini ortaya koymaktadır. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (24.10.1989*). XI ZR 8/89, NJW-RR 1990,* s. 141–142. (www.beckonline.de). E.T.: 12.05.2025.

dayalı ve sürekli edimli sözleşmeler açısından bu yükümlülüklerin varlığının kabulü daha yaygın gözlemlenmektedir.[877]

Bu yükümlülüklere ilişkin bir diğer önemli nokta ise varlıkları kabul edildiği durumda sınırlarının ne olacağını tespit edebilmektir. Zira, bu yükümlülükler sözleşmede borçlanılan asli edimin niteliğini değiştirmemeli veya kapsamını genişletmemelidir. Bu bakımdan ani edim yükümlülüğüne dayanan bir sözleşme, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri aracılığıyla kapsamlı koruma yükümlülükleri içeren sürekli bir borç ilişkisine dönüştürülemez. Benzer şekilde, sözleşmede tarafların iradeleriyle kurulan risk dağılımı ve kabul edilen menfaat dengesi, objektif hukuktan kaynaklanan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri yoluyla bozulmamalıdır. Bu çerçevede ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, sözleşmenin ifa sonrası döneminde taraflar arasında güvenin korunmasını temin ederken, sözleşmenin özüne ve tarafların iradi olarak benimsedikleri yükümlülük dengesine müdahale etmemeli, taraflar ancak dürüstlük kuralı gereği kendilerine makul gelen yükümlülüklerden sorumlu tutulmalıdır.[878]

Nitekim doktrinde de sözleşmenin kişisel güven temelinin korunmasının ileriye etkili yükümlülüklerin sınırını belirleyen önemli bir ölçüt olduğu kabul edilmektedir. Taraflardan biri, sözleşme ilişkisinin yürütülmesi sırasında oluşan kişisel güven temelini ağır biçimde zedeleyen davranışlarda bulunmamalıdır. Ancak bu yükümlülük, edimlerin tamamen ifasından sonra prensipte varlığını korusa da pratik önemi azalır. Zira ifa sonrası dönemde belirleyici olan, taraflar arasında devam eden bir işbirliği veya özel güven ilişkisinin bulunup bulunmadığıdır. Böyle bir bağ artık mevcut değilse, kişisel güvenin zedelenmesi her durumda ileriye etkili bir sorumluluk doğurmaz.[879]

---

[877] Hoffmans, s. 158-159.

[878] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 532; Staudinger/Olzen, *(Neubearbeitung)*, § 241 Rn. 261; Binder benzer gerekçelerle borçlunun ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kapsamında sorumluluğunu üç ölçütle ele alır. Bunlar; hâkimiyet alanı, sözleşmenin amacı ve sözleşme ile hukuken korunmaya değer menfaat şeklinde özetlenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Binder, s. 625.

[879] Yazar; örneğin, sözleşme bittikten sonra sözleşmenin karşı tarafına hakaret etmenin veya güven sarsıcı davranmanın, teknik olarak art etkili bir güven yükümlülüğü ihlali sayılsa bile, bunun pratik bir hukuki sonucu yani yaptırımı olmaması nedeniyle zira sözleşmeyi feshetmek veya dönmek artık mümkün değildir, kişisel güven temelini yıkmama yasağının art etkili sadakat yükümlülükleri kapsamında büyük ölçüde anlamsızlaştığını savunmaktadır. Zira sözleşme zaten ifa ile sona erdiğinden, güven sarsıcı davranışlar artık

Bu noktada Binder'in sözleşme sonrası gözetme yükümlülükleri için getirdiği üç temel gerekliliği kanaatimizce ileriye etkili sadakat yükümlülükleri için de kabul etmek hatalı olmayacaktır. Bunlar edim ve bütünlük menfaatinin korunabilmesi için; ilgili riskin sorumlu taraf için fark edilebilir olması, sorumlu tarafın somut bir davranışla zararı önlemeye veya azaltmaya katkıda bulunabilecek durumda olması ve bu yükümlülüğün kabulünün taraf iradesine veya sözleşmenin risk dağılımına aykırı olmamasıdır.[880]

2.4.1. Zaman Bakımından

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin sınırları belirlenirken, bu yükümlülüklerin hangi süreyle geçerli olacağı sorunu önem kazanmaktadır. Bu hususta sona erme anını kesin olarak tespit eden bir formül arayışından büyük ölçüde vazgeçilmiştir. Çünkü art etkili yükümlülüklere ilişkin genel geçer ve kesin uygulanabilir normlar mevcut değildir.[881]

Öğretide genel kabul gören görüşe göre, sözleşme sonrasına etki eden bu yükümlülüklerin etkisi zamanla kademeli olarak azalmaktadır.[882] Sona erme anına ilişkin ise genel itibariyle geniş anlamda borç ilişkisinin sona ermesi görüşüne benzer bir yaklaşım gözlemlenir. Buna göre, geniş anlamda borç ilişkisi, karmaşık bir bütünlük olarak, kural gereği tüm edim yükümlülükleri ve bunlara hizmet eden art etkili davranış yükümlülükleri de dahil yan unsurlar son bulduğunda ve artık yenilerinin doğma ihtimali kalmadığında sona ermiş sayılır.[883] Art etkili koruma yükümlülükleri, zamansal sınırlarını kendi içlerinde taşırlar ve sosyal temasın devam ettiği süre boyunca devam etmeleri mümkündür.[884] Zenz eserinde "katlanılabilirlik" (*Zumutbarkeit*) ölçütünden bahsetmiştir. BGB § 242 çerçevesinde şekillenen bu yaklaşıma göre, art etkili yükümlülüklerin borçlu açısından ekonomik ve kişisel olarak ne kadar süreyle katlanılabilir olduğu[885], önceki

---

sözleşmenin kaderini etkileyemez; bu tür ihlallerden doğan zararlar ancak genel haksız fiil hükümleri çerçevesinde tazmin konusu olabilir. Bkz.: Hoffmans, s. 174-175.

[880] Binder, s. 614.

[881] Strätz, s. 1013.

[882] Christensen, s. 79; Hoffmans, s. 179.

[883] Kreyenberg, s. 142.

[884] Zenz, s. 108, 170-171; Zenz, koruma yükümlülüğünün bir sırra ilişkin olması halinde, bu yükümlülük kalıcı olarak bile var olabileceğini kabul eder. Bkz.: Zenz, s. 108.

[885] Zenz, s. 170-171; Kreyenberg, s. 92.

sözleşmenin süresi ve yoğunluğu[886] da dikkate alınarak yapılacak bir menfaatler dengesi çerçevesinde incelenmelidir.[887]

Bu noktada ilk olarak varsa yasal düzenlemeler dikkate alınır. [888] Örneğin hem TBK md. 445/1'de hem HGB § 74 Abs. I'de hem § 90a'da belirtildiği üzere sözleşme sonrası rekabet yasağı anlaşmaları için iki yıllık bir üst sınır getirilmiştir.[889] Genel kanı, bu yükümlülüklerin sözleşmeden sonra sınırsız veya çok uzun süreyle devam edeceğini kabul etmenin hakkaniyete uygun olmayacağı yönündedir. Aksi takdirde taraflar, nihayetinde kendilerinin istemediği bir sürekli borç ilişkisine zorlanabilirler.[890]

Bununla birlikte, sözleşmenin sona ermesinden sonra tarafların birbirlerine ne ölçüde ve ne kadar süreyle sadakat göstermekle yükümlü olacaklarının tespiti, her durumda somut olayın koşullarına göre değerlendirilmeli, sorumluluk çok uzun süreye yayılarak genişletilmemelidir.[891]

2.4.2. Şekil Bakımından

Kanun koyucu bazı durumlarda ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine ilişkin taraflarca yapılan anlaşmaların ancak belirli şekil şartlarına uygun yapılırsa geçerli olacağına ilişkin düzenlemelere yer vermiştir. Bunun Türk hukukundaki en aşikâr örneği şüphesiz TBK

---

[886] Christensen, s. 79; Oğuz, s. 18; Zenz, s. 170-171.
[887] Ramm, s. 41.
[888] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 547.
[889] TBK'nın ilgili hükmünde yer alan 'özel durum ve koşullar dışında' ibaresiyle, istisnai hallerde iki yıllık üst sınırın aşılabilmesine imkân tanındığına işaret etmek gerekir.
[890] Binder, s. 599; Käuffer, s. 63 vd.; 5 yıl gibi aşırı uzun süreli rekabet yasağı geçersiz kabul edilmiştir. Bkz.: LG. Limburg. 03.07.1996). *MedR 1997,* 221. ErfK/Oetker, HGB § 74, Rn. 5; OLG München. (15.01.2014). 20 U 3001/13. *BeckRS 2014,* 1743. (www.beckonline.de). E.T.: 08.01.2026.: Yüksek Eyalet Mahkemesi, bir ebe ile akdedilen ve hukuki niteliği itibarıyla iş sözleşmesi teşkil etmeyen bir kooperasyon sözleşmesinde yer alan rekabet yasağını incelemiş; taraflar arasındaki ilişkinin iş sözleşmesi sayılmaması hâlinde dahi, rekabet yasağının meslek özgürlüğü (Art. 12 Abs. I GG) bakımından geçerlilik denetimine tabi tutulması gerektiğini vurgulamıştır. Mahkeme, rekabet yasağının 25 km gibi geniş bir coğrafi alanı kapsaması, yalnızca mevcut müvekkillerle sınırlı olmaksızın hiç temas kurulmamış kişilerle dahi faaliyeti yasaklaması ve herhangi bir rekabet tazminatı (Karenzentschädigung) öngörmemesi nedeniyle, meslek özgürlüğüne ölçüsüz bir müdahale teşkil ettiğini kabul etmiştir. Bu gerekçelerle söz konusu rekabet yasağı bütünüyle geçersiz sayılmış; ayrıca aşırı geniş rekabet yasaklarının indirgenerek ayakta tutulmasının (geltungserhaltende Reduktion) mümkün olmadığı özellikle vurgulanmıştır; OLG München. (22.04.1996). 17 U 5531/95LG München II18.10.199513 O. *BeckRS 1996,* 31365179. (www.beckonline.de). E.T.: 08.01.2026.: Mahkeme, bu kararında da cerrah olarak serbest çalışan davalı hekime uygulanan 20 km yarıçaplı rekabet yasağını meslek özgürlüğünü ölçüsüz biçimde sınırladığı gerekçesiyle ahlaka aykırı (BGB § 138/1) bulmuş ve geçersiz saymıştır.
[891] Binder, s. 623.

md. 444'tür. İlgili hükme göre sözleşme sonrası rekabet yasağı anlaşması ancak yazılı şekilde yapılırsa geçerli olur. HGB § 74 ve § 90a'da ise yazılı şekil şartının yanı sıra bir de anlaşmanın işveren/müvekkil tarafından da imzalanması gerektiği belirtilmiştir.

2.4.3. Kapsam Bakımından

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin kapsamına ilişkin sınırlamaların ne olacağı tespit edilirken yine öncelikle yasal düzenlemeler dikkate alınır. Örneğin TBK md. 445'in ilk fıkrasında bu yükümlülüğün *"işçinin ekonomik geleceğini hakkaniyete aykırı olarak tehlikeye düşürecek biçimde yer, zaman ve işlerin türü bakımından uygun olmayan sınırlamalar"* içeremeyeceği ifade edilmiştir.[892] Fakat bu sınırlamalar, muhakkak hakim tarafından ve her olay özelinde ayrıca tespit edilmelidir.

Mevzuatta bu yükümlülüklerin kapsamına ilişkin herhangi bir sınıra yer verilmediği hallerde bu yükümlülüklerin içeriğinin makul olup olmadığına bakmak gerekir.[893] Bu yükümlülüklerin kapsamının makul kabul edilebilmesi içinse; korunmak istenen menfaatin niteliği, söz konusu menfaatin korunması için gerekli çaba, karşı tarafın kendini koruma imkânı ve sözleşmenin sona ermesinden sonra geçen süre gibi kriterler

---

[892] HGB § 74'te de yine hizmet sözleşmeleri için benzer bir düzenlemeye yer verilmiştir. Hükme göre; rekabet yasağı, işçinin ekonomik geleceğini tehlikeye düşürmeyecek şekilde olmalı; yani coğrafi, zaman bakımından ve konu itibariyle makul sınırlar içinde kalmalıdır. Bkz; Käuffer, s. 63; Yarg. 11. HD. (21.03.2016). E. 2015/8490, K. 2016/3062. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 20.11.2025.: *"…taraflar arasında imzalanan rekabet yasağı ve sır saklama sözleşmesinde rekabet yasağının kapsamının yer bakımından sınırlama getirmeden belirlendiği, bu durumun işçinin ekonomik anlamda yıkımına sebebiyet vereceğinden söz konusu sözleşmenin geçersiz olduğu, rekabet yasağı ve sır saklama sözleşmesinin geçersizliği karşısında davalının çalışmaya başladığı şirket için bir kısım müşterilere düşük fiyat teklifinin ticari sırrın paylaşılması suretiyle haksız rekabet olarak değerlendirilemeyeceği…"*

[893] Binder, s. 621; Örneğin Alman Federal Mahkemesi'nin bir kararında davacı eski kooperatif üyesi, kocasının kooperatife kattığı yem stoklarının tasfiye sırasında dikkate alınmadığını, bu nedenle zarara uğradığını ileri sürerek yönetim kurulundan tazminat talep etmiştir. Mahkeme, yönetim kurulunun sorumluluğunun esasen kooperatife karşı olduğunu, üyelerin doğrudan bireysel taleplerinin bu kapsamda korunmadığını belirtmiştir. Kararda ayrıca, kooperatiften ayrılmış bir üyenin talebinin ancak "sonradan etkili yükümlülükler" çerçevesinde değerlendirilebileceği ifade edilmiştir. Ancak BGH, bu yükümlülüklerin kapsamını daraltarak yalnızca kooperatifin ve halen bağlı bulunan üyelerin ortak menfaatleriyle sınırlamış; ayrılmış üyenin bireysel taleplerinin bu çerçevede korunamayacağı sonucuna ulaşmıştır. Bu yönüyle karar, sonradan etkili yükümlülüklerin varlığını kabul etmekte, fakat onları bireysel çıkarları değil, sadece topluluğun genel menfaatini koruyan bir mekanizma olarak dar yorumlamaktadır. Dolayısıyla ilgili karar, sözleşmeye bağlı sadakat yükümlülükleri ile bireysel koruma çıkarlarının ayrımını ortaya koyan önemli bir içtihat niteliği taşımaktadır. Karar için bkz.: BGH. (15.11.2002). -LwZR 7/02, (https://juris.bundesgerichtshof.de/). E.T.:23.09.2025.

önem kazanır.[894] Bu noktada konuya ilişkin verilen yargı kararları yol gösterici niteliktedir.

Örneğin Düsseldorf Yüksek Eyalet Mahkemesi'nce verilen yatırım danışmanlığı sözleşmesine ilişkin çeşitli kararlarda, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kapsamında çeşitli davranışlara yer verilmiş fakat bu yükümlülüğün, mevcut sözleşme içeriğinin ötesine geçip yeni bir asli borç yaratamayacağı, sadece mevcut borcun dürüstlük kuralına uygun şekilde yerine getirilmesini ve etkisinin korunmasını sağlayabileceği ifade edilmiştir.[895]

Zweibrücken Yüksek Eyalet Mahkemesi 2003 tarihli bir kararında mahkeme; eser yüklenicisinin, iş sahibince teslim alınmış ve bedeli ödenmiş edimini usulüne uygun şekilde yerine getirmesinden sonra başka bir firma, daha önce yapılmış eser üzerinde değişiklik gerektiren takip eden işlerle görevlendirilmişse ve bu üçüncü firma işi, yüklenici tarafından kendisine temin edilen fakat kendi emir ve talimatı altında çalıştırdığı işçilere yaptırsa dahi zarar doğması halinde yüklenicinin, iş sahibine karşı

---

[894] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 545-546. (www.beckonline.de). E.T.: 08.08.2025.

[895] Roma hukukundan bu yana kullanılan *"mandatum tua gratia"* ilkesi, Dig. (Gaius). 17, 1, 2: quod si tua tantum gratia tibi mandem, supervacuum est mandatum et ob id nulla ex eo obligatio nascitur) bir kişinin başka bir kişiye tavsiye vermesinin, aralarında sözleşmeden veya haksız fiil sorumluluğundan kaynaklanan bir hukuki ilişki mevcut olmadığı sürece, bu tavsiyeden doğan zararlardan sorumluluk doğurmayacağını ifade eder. BGB § 675 Abs. II'de de bu durum açıkça düzenlenmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Volens, s. 177. Ancak aşağıda sözü edilen kararlarda tarafların arasında yatırım danışmanlığı sözleşmesi vasıtasıyla kurulan bir hukuki ilişki mevcut olduğu için değerlendirme de bu yönde yapılmıştır; OLG Düsseldorf. (10.10.2002). 6 U 9/02, *BeckRS 2002,* s. 17381; OLG Düsseldorf. (08.07.1994). 17 U 14/94, *WM 1994,* s. 1468–1469; OLG Düsseldorf. (24.04.1996). 15 U 155/95, *BeckRS 1996,* s. 13087. (www.beckonline.de). E.T.: 27.08.2025.: Bahsi geçen ve farklı zamanlarda verilen kararlarda da belirtildiği üzere, yatırım danışmalığı sözleşmesinde, danışmanın (banka) asli borcu belirli bir zamanda müşterisine en az bir hareket alternatifi önermekten ibarettir. Bu asli edim, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin kapsamını da belirler ve sınırlandırır. Fakat danışmanın sözleşmenin ifasından hemen sonra asli ediminin etkisini, dürüstlük kuralına aykırı olacak şekilde azaltacak davranışlarda bulunması ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali anlamına gelir. Bu davranış, danışmanın tavsiye ettiği yatırımı, sözleşme sona erdikten sonra kamuya açık şekilde caydırıcı açıklamalarla itibarsızlaştırması olabilir. Ancak danışman aleyhine, sözleşmenin ifasından sonra sözleşmenin içeriğinde öngörülmeyen ve danışmanı sürekli bir piyasa gözetimi altında tutacak nitelikte bir yükümlülüğün doğması mümkün değildir. Aksi halde, sözleşmenin iradi içeriği aşılmış ve danışmana fiilen yeni bir asli borç yüklenmiş olur. Uyarı yükümlülüğü ancak danışmanın yakın gelecekte gerçekleşmesi muhtemel olan yatırımın değersizleşmesi hakkında bilgiye sahip olması hâlinde gündeme gelebilir. Dolayısıyla müşteri, usulüne uygun bir danışmanlık yapıldığı takdirde piyasa gelişmeleri riskini kendisi üstlenir; Yatırım danışmanlığı sözleşmesinin, banka danışmanlık yükümlülüğünü yerine getirdiğinde ifa ile sona erdiği dolayısıyla bankayı ileriye dönük olarak bağlayan, özellikle izleme veya uyarma gibi yükümlülüklerinin bulunmadığı, bu tür ek yükümlülüklerin ancak ayrıca bir varlık yönetimi sözleşmesi ile doğduğuna ilişkin görüş için bkz.: MüKoBGB/Emmerich BGB § 311 Rn. 124.

bundan ileriye etkili yükümlülükler kapsamında sorumlu tutulamayacağını ortaya koymuştur. Gerekçede borçlunun, alacaklıya ek edimler sunması ve bu ek edimler neticesinde zarar meydana gelmesi halinde sorumluluğunun yalnızca düzenli bir ifanın sağlanması ve sözleşme ile korunan hukuki değerlerin muhafazası için zorunlu olan hallerde mümkün olduğuna değinilmiştir. İlgili olayda bu durum söz konusu değildir. Zira sözleşmeden sonra takip eden işleri yapan firma yüklenici değildir. Her ne kadar bu işlem yüklenicinin tavsiyesi, bilgisi, hatta desteğiyle yapılmış olsa da yüklenici firma işle ilgili herhangi bir denetim veya yönetim yükümlülüğüne sahip değildir. Dolayısıyla zarardan sorumlu olamaz. Zira sadakat yükümlülükleri, sözleşmenin amacını güvence altına almaya yönelik işlevsel bir çerçevede yorumlanmalıdır. Aksi halde sorumluluk öngörülemeyecek riskleri de kapsayacak kadar genişletilir. Oysaki borçlu, yalnızca sözleşmenin doğal uzantısı sayılabilecek riskler çerçevesinde sorumlu tutulabilir.[896]

Şirketler hukuku çerçevesinde de ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün en yaygın görünümlerinden biri olan rekabet yasağına ilişkin verilen pek çok karar, bu yükümlülüğün sınırlarının tespiti açısından yol gösterici niteliktedir. 2017 tarihli Stuttgart Yüksek Eyalet Mahkemesi kararında; her ne kadar şirket sözleşmesinde sözleşme sona erdikten sonrası için rekabet yasağı maddesi yer alsa da eski yönetici/ortağın, rakip şirkette etki ve yönetim imkânı olmayan salt bir azınlık payı edinmesinin tek başına kural olarak rekabet yasağını ihlal etmeyeceğini, rekabet yasağının GG Art. 12/1 ışığında dar yorumlanması gerektiğini ve bu yasağın esas amacı olan şirketin içeriden aşındırılmasına

---

[896] OLG Zweibrücken. (12.06.2003). 4 U 123/02, *NJW-RR 2003,* 1600. (www.beckonline.de). E.T.: 27.08.2025.: Davacı, bir kilise kulesine baz istasyonu kurulması için davalı yükleniciye anten kabini ve tesisat kurulumu işini vermiştir. Davalı firma tarafından iş tamamlanmış, davacı tarafından ise teslim alınmış ve bedeli ödenmiştir. Daha sonra başka bir firma ile anten montajını gerçekleştirmek için anlaşılmış ve bu üçüncü firma davalıdan da iki işçi isteyerek ve bu işçileri kendi talimatı altında çalıştırarak yapı üzerinde birtakım değişiklikler yapmış ve bu değişiklikler sonucunda, çan kulesinde hasar meydana gelmiş, çan çalındığında anten tutucuya çarpmış ve duvarlarda çatlaklar oluşmuştur. Davacı, bu zararlardan dolayı davalı yükleniciyi sorumlu tutmak istemiştir. Mahkeme; davalı yüklenici firmanın, davacıya karşı asli edim yükümlülüklerini yerine getirdiğini, sözleşme sona erdikten sonraki değişiklikler için her ne kadar üçüncü firmayı kendisi görevlendirip işçi temin etse de üçüncü firmanın işi gerçekleştirmek için yeterli uzmanlığa sahip olmadığına dair hiçbir belirti olmadığının altını çizmiştir. Davalı firma tarafından sonraki faaliyetin, davacıya karşı ifa edilmiş olan sonucu tehlikeye soktuğunu öngörmek mümkün değildir. Dolayısıyla gerekçeli kararda; davalı firma tarafından herhangi bir sözleşme sonrası özen yükümlülüğünün ihlal edilmediğinden bahisle sorumluluk ilişkisinin davalı yüklenici firma ile değil üçüncü firma ile kurulması gerektiği ifade edilmiştir.

karşı korunması ilkesine göre etkin etki/denetim bulunmadıkça sırf sermaye yatırımlarını kapsamayacağı ifade edilmiştir.[897]

[897] OLG Stuttgart. (15.03.2017). 14 U 3/14, *BeckRS 2017, 105546.* (www.beckonline.de). E.T.: 13.09.2025.

3. BÖLÜM

İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN ŞARTLARI, HUKUKİ NİTELİĞİ, YÜKÜMLÜLÜKLERİN HUKUKİ TEZAHÜRLERİ VE İHLALİN HUKUKİ SONUÇLARI

3.1. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN ŞARTLARI

Sözleşme sonrası yükümlülükler, özellikle Alman hukukunda yargı kararları aracılığıyla gelişim göstermiştir. İlk dönem İmparatorluk Mahkemesi kararlarında sözleşmenin sona ermesiyle birlikte taraflar arasındaki yükümlülüklerin de kural olarak sona ereceği kabul edilerek sözleşme sonrası yükümlülükler çoğu zaman reddedilmiştir. Ancak zamanla ortaya çıkan menfaat ihlallerinin mevcut borçlar hukuku kurumları ile açıklanmasındaki güçlükler, yargı mercilerini bu yaklaşımı gözden geçirmeye sevk etmiş ve sözleşme sonrası dönemde de tarafların belirli davranış yükümlülükleri altında bulunabileceği kabul edilmeye başlanmıştır. Bununla birlikte, sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin ihlali halinde hangi hukuki kurumun uygulanacağı hususunda Alman içtihatlarında uzun süre istikrarlı bir çözüm geliştirilememiştir. Uygulamada ise çoğu zaman bu yükümlülüklerin temeli dürüstlük kuralı çerçevesinde gerekçelendirilmiştir. [898]

Türk hukukunda ise ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kavramı yargı kararlarında açık bir terminoloji ile kullanılmamaktadır. Buna rağmen Yargıtay özellikle rekabet etmeme, sır saklama ve şirket ortaklarının sadakat borcu gibi uyuşmazlıklarda, sözleşme sona erdikten sonra da tarafların belirli davranış yükümlülükleri altında bulunabileceğini kabul etmektedir. Bu durum, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin Türk hukukunda terminolojik olarak değil fakat fonksiyonel olarak yargı içtihatlarında yer bulduğunu göstermektedir.

---

[898] Zenz, s. 14 vd.

Hukuk düzenimizce borca aykırılık diğer bir değişle ifa engelleri halleri; borcun ifa edilmemesi ile borcun vaktinde ifa edilmemesi şeklinde iki temel başlıkta ele alınır. Bu ayrımı; TBK md. 112'nin başlığının *"borcun ifa edilmemesi,"* md. 117'ninkinin ise *"borçlunun temerrüdü"* şeklinde olması, destekler niteliktedir.[899] Eren, borcun ifa edilmemesini de kendi içinde *"kusurlu sonraki imkansızlık"* ve *"borcun gereği gibi ifa edilmemesi"* olmak üzere ikiye ayırır.[900] Doktrinde ise genel olarak borç ilişkisinin ihlali üç başlıkta ele alınır; Bunlar; kusurlu imkansızlık, gereği gibi ifa etmeme ve borçlunun temerrüdüdür.[901] Antalya'ya göre, OR Art. 97 hükmünün yorumlanması yoluyla, kanunda açıkça düzenlenmemiş olmakla birlikte sözleşme öncesi kusur sorumluluğu (*culpa in contrahendo*), güven sorumluluğu ve üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşme gibi kurumların da borca aykırılık halleri kapsamında değerlendirilmesi mümkündür. Yazara göre bu kurumlar her ne kadar TBK'nın sistematiği içinde açık bir düzenlemeye konu edilmemiş olsa da dayanaklarını dürüstlük kuralını düzenleyen TMK m. 2 hükmünde bulmakta ve bu nedenle borç ilişkisinden doğan sorumluluk rejimi içinde ele alınmaları gerekmektedir.[902] Bu borca aykırılık hallerinde alacaklıya kural olarak üç temel imkan tanınmıştır. Bunlar; aynen ifa, tazminat ve sözleşmeden dönmedir.[903]

Koruma yükümlülüklerinin kabulü ile beraber büyük oranda edimden bağımsız borç ilişkilerinin varlığı da kabul edilmiştir.[904] Art etkili yan yükümlülüklerin varlığı, sözleşmeden büyük ölçüde bağımsızlaşmış olan genel bir koruma yükümlülüğü ilişkisinden kaynaklanır ve bu nedenle, taraflar arasındaki sosyal temas sürdüğü müddetçe varlıklarını devam ettirirler.[905] Bununla birlikte, bu durumun kendine özgü bir kurum mu olduğu, yoksa sadece sözleşmenin müspet ihlalinin bir parçası mı olduğu

---

[899] Topuz, Murat. (2023). İsviçre ve Türk Borçlar Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi. (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 431.
[900] Eren, s. 1163.
[901] Eren, s. 1164; Akçaal ise bu üç başlığa "bağımsız yapmama borçlarının ihlali" şeklinde dördüncü bir başlık da eklemiştir. Bkz.: Akçaal, s. 297; Kılıçoğlu, kusurlu sonraki imkansızlık, kötü ifa, alacaklının temerrüdü ve borçlunun temerrüdü olmak üzere dörtlü bir ayrıma gitmiştir. Bkz.: Kılıçoğlu, s. 811.
[902] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 506. Antalya aynı zamanda edimi ifa etmeme hallerinin kanunda çok dağınık ele alındığını, özellikle gereği gibi ifa edilmemesi durumunun TBK md. 112 metnine adeta iliştirildiğini, bu nedenle konu ele alınırken edimin ifa ihlalleri başlığının kanun metniyle paralel olmasına rağmen yeterince kapsayıcı olmaması sebebiyle *"sözleşmenin (borç ilişkisinin) sona ermesi"* başlığı ile ilişkili incelenmesi gerektiği ifade etmiştir. Bkz.: 506-507.
[903] Eren, s. 1164; Topuz, s. 425; Kılıçoğlu, s. 810 vd.
[904] İnal, s. 93.
[905] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 124.

sorusu henüz net bir karara bağlanmamıştır. Cevap, daha çok tartışılan borç ilişkisinin sözleşmesel art etkilerinin dogmatik sınıflandırmasının ne ölçüde art etkili yan yükümlülükler için de geçerli olduğuna bağlıdır.[906]

Von Bar'ın sözleşme sonrası yükümlülüklerin varlığına ilişkin daha evvel açıkladığımız itirazları[907], konunun hukuki niteliği ve daha da önemlisi ihlalin kapsamı ile doğrudan bağlantılıdır. Zira sözleşme sonrası meydana gelen bir yükümlülüğün; edim yükümlülüğünün devamı mı yoksa dürüstlük kuralından doğan koruma yükümlülüğü mü olduğunu tespit etmek oldukça mühimdir. Zira yükümlülüğün niteliğini tespit etmeden ihlali halinde hangi sorumluluk rejimine başvurulacağı tespit edilemez.

Dolayısıyla bu ayrımın pratik önemi, ihlalin niteliğine bağlı olarak hangi yaptırım rejiminin uygulanacağının belirlenmesinde ortaya çıkmaktadır. Şayet söz konusu ihlal, içeriği itibarıyla edim programının bir parçası olan bir edim yükümlülüğüne aykırılık teşkil ediyorsa; bu durumda aynen ifa, sözleşmeden dönme veya fesih gibi klasik borçlar hukuku yaptırımlarının uygulanması gündeme gelir. Buna karşın, ihlalin dürüstlük kuralından neşet eden ve edimden bağımsız bir koruma yükümlülüğüne aykırılık teşkil ettiği durumlarda, yaptırımın kural olarak yalnızca tazminatla giderim noktasında toplanması gerekecektir. Sonuç olarak Von Bar'ın görüşünü terminolojik tartışma ile sınırlandırarak okumakla yetinmek yerine, meseleyi bu bakış açısı ile ele almak, hem yerleşik içtihatlardaki terminolojik kullanımla uyum sağlayacak hem sözleşme hukukunun fonksiyonel bütünlüğünü ve hukuki öngörülebilirliği koruyacaktır.

İfa menfaatinin gerçekleşmesiyle birlikte kural olarak borç ilişkisinin sona erdiği kabul edilir. Bu noktada gereği gibi ifa kavramına da değinmek gerekir. Kanunda gereği gibi ifa edilememe, ifa imkansızlığı ve borçlunun temerrüdü dışında kalan tüm ifa engellerini kapsamak üzere ortaya atılmış bir torba kavramdır.[908] Kanunda bu kavrama yer verilmesiyle birlikte, borca aykırılık hâllerinin katı kalıplar içinde değerlendirilmesinin önüne geçilmiş ve ifa kusurlarının daha geniş ve esnek bir çerçevede ele alınabilmesi

---

[906] Hoffmans, s. 133.
[907] Von Bar, s. 456 vd.; Bu kavramsal tartışmaya ve konuya ilişkin kendi görüşümüze eserin *"İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün Tanımı ve Kavram Meselesi"* başlığı altında ayrıntılı olarak yer verilmiştir.
[908] Gümüş, *(Borçlar),* s. 799; Eren, s. 1181.

mümkün hâle gelmiştir. Bu gelişme, özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlâlinin borca aykırılık kapsamında nasıl nitelendirileceği sorusunun yeniden tartışılmasına zemin hazırlamıştır. Aynı şekilde, sözleşme öncesi görüşmeler sırasında ortaya çıkan kusur hâlleri ile sözleşmenin müspet ihlali gibi klasik ayrımların da bu genişletilmiş borca aykırılık anlayışı içinde daha sağlam bir normatif dayanağa kavuşturulmasının önü açılmıştır.

Borca aykırılık sistemindeki bu dönüşüm, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalini, klasik edim engellerinden bağımsız, kendine özgü bir sorumluluk alanı olarak karşımıza çıkarmaktadır. Ancak burada önemle vurgulanması gereken husus, bir davranışın ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali olarak nitelendirilmesi ile bu ihlalin tazminat sorumluluğu doğurması arasındaki farktır. İhlalin tespiti için borca aykırı davranışın varlığı yeterli olup, kusur, zarar ve doğal olarak illiyet bağı unsurları kurucu şart teşkil etmez; ancak bu ihlalin tazminat gibi maddi bir yaptırıma bağlanabilmesi, kural olarak karşı tarafın kusuru sebebiyle bir zararın doğmuş olmasına ve bu zararın uygun illiyet bağıyla ihlale bağlanmasına tabidir. Bu teorik ayrım ışığında, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinin kapsamını ve şartlarını belirlemek adına; öncelikle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün varlığı gerekir. Bu nedenle ikinci bölümde bahsi geçen ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin şartları ihlal için de muhakkak olmalıdır. Bu şartlarla beraber; sadakati ihlal edici davranış, korunmaya değer haklı bir menfaatin varlığı ve etki etme imkanı da ihlal için kabul edilen diğer şartlardır.

3.1.1. Sadakati İhlal Edici Davranış

Sadakati ihlal edici davranış esasında, borca aykırılığın unsurlarından hukuka aykırılığa karşılık gelir. Sözleşmeye aykırılıkta taraflar, akde kendi iradeleriyle bağlandıkları için haksız fiildeki hukuka aykırılığa göre daha nispi bir özellik taşır. Sözleşmeni ihlali aynı zamanda hukuka da aykırılıktır. [909]

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali, sözleşmenin asli edim yükümlülüklerinden bağımsız olarak, taraflar arasında tesis edilmiş olan özel güven ilişkisinin sarsılmasıyla somutlaşır. Bu ihlal, borçlunun olumlu bir davranışıyla gerçekleşebileceği gibi; dürüstlük

[909] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 277.

kuralı uyarınca yapması gereken bir bildirimi yapmaması veya kaçınması gereken bir davranışta bulunması yani bir ihmal yoluyla da vücut bulabilir. Bu bağlamda, ihlalin varlığının tespiti için sadece sözleşmenin lafzına değil, aynı zamanda sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden 'nüfuz imkânı' ve 'tehlike alanı' kriterlerine bakılmalıdır. Alacaklının hukuki alanına müdahale edebilme kapasitesi devam ettiği sürece, borçlunun dürüstlük kuralından (TMK m. 2 / BGB § 242) neşet eden özen borcu da devam edecektir. Dolayısıyla sadakati ihlal edici davranış, alacaklının malvarlığı veya şahıs varlığı değerlerine yönelen, sözleşmesel güvenin suistimali niteliğindeki her türlü hukuka aykırı tutumu kapsar.

Sadakati ihlal edici davranış sır saklamama, rekabet etme, bilgilendirmeme gibi farklı formlarda karşımıza çıkabilir.[910] § 311 Abs. II BGB'de düzenlenen hukuki temas hâllerinden birinin gerçekleşmesiyle birlikte, § 241 Abs. II BGB anlamında yan yükümlülükler içeren bir borç ilişkisi doğar. Buna göre taraflar, sözleşme öncesi ilişkide karşı tarafın haklarına, hukuki değerlerine ve menfaatlerine özen göstermekle yükümlüdür. Bu yükümlülüklerin ihlali hâlinde ortaya çıkan hukuki sonuçlar BGB § 280 Abs. I hükümlerine tabidir.[911] Bu hukuki ilişkilerden birinin varlığı hâlinde, § 241 Abs. II uyarınca doğan bir yükümlülüğün ihlal edilmiş olması gerekir. Ayrıca § 280 Abs. I'de yer alan talep normu uyarınca, tazminat sorumluluğunun doğabilmesi için yükümlülük ihlalinin borçluya isnat edilebilir olması şarttır; bu da kural olarak § 276 anlamında kusurun varlığını gerektirir.[912]

3.1.2. Korunmaya Değer Haklı Bir Menfaatin Varlığı

Zarara uğrayan kimsenin bu zararın doğmamasında menfaati olduğu kabul edilir. Bu menfaat hem malvarlığındaki azalmayı hem mevcut olay gerçekleşmemiş olsaydı malvarlığında meydana gelecek artışı kapsar. Menfaat ve zarar kavramları tazminat hukukunun en önemli kavramlarıdır.[913]

---

[910] Gümüş, *(Borçlar),* s. 666.
[911] MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 9.
[912] MHdB ArbR/Benecke, § 34 Rn. 7.
[913] Mommsen, s. 3 vd.; Topuz, s. 176-177.

Hukuki perspektifte menfaat, süjenin zarar görmeme yönündeki temel arzusunu ve beklentisini somutlaştırır. Şayet bir ihlal neticesinde zarar olgusu vuku bulmuşsa, zedelenen bu menfaat artık yerini zararın tazmin edilmesi talebine bırakır. Dolayısıyla tazminat hukuku doktrininde menfaat kavramı, çoğu zaman doğrudan zararın karşılığı olarak kullanılır. Bir başka ifadeyle, ortaya çıkan zararın giderilmesi, ancak zedelenen menfaatin tazminat yoluyla ikame edilmesiyle mümkün hale gelmektedir.[914]

Borç ilişkisi bağlamında menfaatin belirlenmesi, aynı zamanda söz konusu ilişkinin amaç yapısıyla da yakından bağlantılıdır. Nitekim borç ilişkisinin amaç yapısı, amacın belirlenmiş olduğu andan, yani sözleşmenin kurulduğu andan itibaren bir başlangıç noktasına sahiptir. Bu nedenle amaç odaklı bir yükümlülük sınıflandırması yapılırken, tarafların sözleşmeyi kurdukları anda öngördükleri hedefin dikkate alınması gerekir. Bu yaklaşım, sözleşme ilişkisi içinde hangi menfaatlerin korunmaya değer olduğunu ve hangi yükümlülüklerin bu menfaatleri korumaya hizmet ettiğini ortaya koymaktadır.[915] Buna karşılık, ihlal edilen menfaatin tespiti çoğu zaman nedensellik temelli bir değerlendirme yoluyla gerçekleştirilmektedir. Bu değerlendirmede hareket noktası, hangi menfaatlerin fiilen zarar gördüğünün belirlenmesidir. Başka bir ifadeyle, geriye dönük bir bakışla ihlal edilen menfaatten hareket edilerek ilgili yükümlülük ile yeniden bir bağ kurulmaktadır. Böylece ortaya çıkan değerlendirme, bir yandan nedensellik (kausalite) ilişkisine dayanmakta, diğer yandan ise söz konusu menfaatin korunmasına yönelik amaç (finalite) ile birleşmektedir.[916]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından da haklı bir menfaatin varlığı bu çerçevede değerlendirilmelidir. Dolayısıyla ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali söz konusu olduğunda, ihlal edilen menfaat yalnızca sözleşmesel edimin ifasına ilişkin beklenti değil; aynı zamanda taraflar arasında sözleşme sürecinde oluşan güven ilişkisinin korunmasına yönelik ekonomik ve kişisel menfaatlerin zedelenmesi olarak ortaya çıkmaktadır. Bu bağlamda özellikle sözleşme süresince edinilen genel mesleki bilgi, beceri ve deneyimlerin kullanılması, korunmaya değer bir menfaatin ihlali olarak

---

[914] Topuz, s. 177.
[915] Zenz, s. 60 vd.
[916] Zenz, s. 60 vd.

değerlendirilemez. Aksi yönde bir kabul, kişinin çalışma ve ekonomik faaliyette bulunma özgürlüğünü aşırı derecede sınırlandıran bir sonuç doğurur.Benzer şekilde, sır saklama yükümlülüğü için kamuya açık veya piyasada kolaylıkla edinilebilen bilgilerin kullanılması da korunmaya değer bir menfaatin ihlali olarak kabul edilemez. Bir bilginin ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamında korunabilmesi için, taraflar arasındaki sözleşme ilişkisi çerçevesinde edinilmiş ve objektif olarak korunmaya değer nitelikte olması gerekir. Buna karşılık piyasada herkes tarafından bilinebilen, genel nitelikteki ticari bilgiler veya sektörel veriler bakımından böyle bir koruma söz konusu değildir.

3.1.3. Etki Etme İmkânı

Pek çok yazar, sorumluluğun doğması için ihlal riskinin kimin alanından kaynaklandığının belirlenmesini dogmatik açıdan temel bir unsur olarak kabul eder. Sorumluluk; tehlikenin kaynağını kendi alanında bulunduran ve bu riski kontrol etme, yönetme veya bertaraf etme konusunda özel bir konumda olan tarafa yüklenir.[917] Dolayısıyla karşı tarafa etki etme imkânı olmayan tarafın böyle bir ihlali gerçekleştirdiğinin kabul edilmesi ne hakkaniyete uygun ne de makuldür *(Zumutbarkeit)*. Buna doktrinde *"beklenilebilirlik"* de denmektedir.[918] Zenz de benzer şekilde, hukuki temasın karşı tarafın hukuki değerleri üzerinde "artmış bir etki etme imkânı" *(gesteigerte Einwirkungsmöglichkeit)* yarattığı durumlarda bu yükümlülüklerin haklılık kazanacağını ifade etmektedir.[919]

3.2. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALİNİN HUKUKİ NİTELİĞİ

Borç ve sorumluluk kavramları karıştırılmaya müsait fakat özünde birbirinden oldukça farklı kavramlardır. Borç ilişkisi, borçlunun alacaklı lehine belirli bir edimi yerine getirme yükümlülüğünü üstlenmesiyle doğar. Ancak borçlu, edimini ifa etmekten kaçınırsa hukuk düzeni alacaklıya borçlunun malvarlığına cebrî icra yoluyla başvurma hakkı tanır. Bu bağlamda sorumluluk *(haftung),* borçlunun edimini ifa etmemesi

[917] Binder, s. 614-615; Dembski, s. 146.
[918] Hoffmans, s. 180-181.
[919] Zenz, s. 106-107.

durumunda alacaklının devlet eliyle borçlunun malvarlığına müdahale edebilmesi yani borç ilişkisinin zorla yerine getirilmesi *(Vollstreckung)* anlamına gelir.[920]

Sorumluluk, genel anlamıyla, bir kimsenin uğradığı zararın hukuken tazmin edilebilmesini ifade eder. Bu yükümlülüğü taşıyan kişiye de tazmin yükümlüsü denir. Tazminat hukuku kapsamında sorumluluk, zarara yol açan olaydan önce taraflar arasında bir hukuki ilişkinin bulunup bulunmamasına göre sözleşmesel sorumluluk ile sözleşme dışı sorumluluk şeklinde ikiye ayrılır. Sözleşmesel sorumlulukta, önceden mevcut bir borç ilişkisinin ihlali söz konusu iken; sözleşme dışı sorumlulukta taraflar arasında önceden kurulmuş bir hukuki ilişki bulunmamakta, sorumluluk genel bir davranış kuralına aykırılıktan doğmaktadır. Bu ayrım, her iki sorumluluk türünün dayandığı yükümlülüklerin kaynağı ve kapsamı bakımından belirleyici nitelik taşır.[921] Eğer zarar, sözleşmeye dayanan borçlardan birinin ihlali neticesinde meydana gelmişse, bu durumda TBK md. 112 vd. hükümleri gereği sözleşmeye aykırılıktan yani akdi sorumluluktan *(geniş anlamda sorumluluk*) söz edilir; buna karşılık, genel davranış yükümlülüklerinin ihlali söz konusuysa, bu durumda TBK md. 49 vd. hükümlerindeki haksız fiil sorumluluğu *(dar anlamda sorumluluk)* devreye girer.[922] Haksız fiil sorumluluğunda, genel davranış kurallarına aykırı davranmama yükümlülüğü söz konusudur ve bu yükümlülük herkese yüklenmiştir.[923] Her iki durumda da esas olan, hukuka aykırı davranış sonucunda meydana gelen zararların tazmin edilmesidir. Bu bağlamda, sorumluluk kurumu yalnızca hukuki yükümlülüklerin ihlaline karşı bir yaptırım

---

[920] BeckOK BGB/Sutschet BGB, § 241 Rn. 16-17. (www.beckonline.de). E.T.: 14.07.2025; MüKoBGB/Ernst BGB. Rn. 33-34; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 14; Fikentscher/Heinemann, s. 26; Eren, s. 86; Doğan/ Şahan/Atamulu, s. 86; Aydoğdu/Nart, s. 179; Oğuzman/Öz, (C. 1). s. 16; Cansel/Özel, s. 302; Tunçomağ, s. 3.

[921] Kayıhan/Ünlütepe, 224; Sorumluluk esasında, borç ilişkisinin yaptırımı olarak karşımıza çıksa da borcun olduğu her durumda sorumluluk olmayabilir. Zira sorumluluk, borcun ifa edilmemesi durumunda alacaklının, borçlunun malvarlığına yönelerek alacağını devlet gücüyle tahsil etme imkânını ifade eder. Ancak bazı borç ilişkilerinde borçlunun malvarlığıyla sorumlu tutulması mümkün olmayabilir. Örneğin, eksik borç (obligatio naturalis) olarak adlandırılan borç ilişkilerinde, borç hukuken geçerli olsa da alacaklının borçluyu ifaya zorlaması, yani icra yoluyla talepte bulunması mümkün değildir. Kumar ve bahis borçları gibi bazı borç türlerinde de bu durum söz konusu olabilir. Bu tür borçlarda borçlu ifada bulunursa geçerli sayılır; fakat ifa gerçekleşmemişse, alacaklı hukuki yollarla ifayı sağlayamaz. Dolayısıyla, her borç ilişkisinin arkasında cebri icra tehdidi bulunmaz; bu da borç ile sorumluluk kavramlarının her zaman örtüşmediğini ortaya koyar. Kayıhan/Ünlütepe, s. 40.

[922] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 117.

[923] Kayıhan/Ünlütepe, s. 40.

mekanizması değil, aynı zamanda tazminat borcunun da temel kaynağı olarak ortaya çıkar.[924]

Doktrinde ileriye etkili sadakat yükümlülükleri ihlalinin hukuki niteliğine ilişkin ayrıntılı ve sistematik tartışmalar sınırlı olduğu gibi, bu yükümlülüklerin ihlali hâlinde hangi sorumluluk rejiminin uygulanacağı konusunda da yeterli açıklık bulunmamaktadır. Buna karşılık, koruma yükümlülükleri ile culpa in contrahendo kapsamında sorumluluk rejimine ilişkin doktrinel tartışmalar oldukça gelişmiştir. Bu nedenle, koruma yükümlülüklerine ilişkin yaklaşımların incelenmesi, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali hâlinde başvurulacak sorumluluk rejiminin belirlenmesi bakımından yol gösterici nitelik taşımaktadır.[925]

3.2.1. Sözleşmesel Sorumluluk Görüşü

3.2.1.1. Sözleşmenin Müspet İhlali

Türk-İsviçre ve Alman borçlar hukuku sistemlerinde sözleşmeden doğan borç ilişkilerinin nihai amacı, alacaklının ifa (edim) menfaatinin *(Erfüllungsinteresse)* gerçekleştirilmesidir. [926] İfa menfaati yalnızca asli edimle sınırlı olmayıp, borç ilişkisinden doğan yan ve koruyucu yükümlülüklerin tamamını da kapsayan bütüncül bir kavramdır. Bu menfaatin gerçekleşmesiyle birlikte, kural olarak borç ilişkisinin sona erdiği kabul edilir.[927]

İfa menfaatinin tam anlamıyla sağlanabilmesi ise borçlanılan edimin sözleşmeye uygun şekilde yerine getirilmesini, diğer bir ifadeyle edimin gereği gibi ifasını gerektirir.[928] Gereği gibi ifa, alacaklıya karşı borçlanılan edimin; borçlanıldığı miktarıyla, cinsiyle,

---

[924] Oğuzman/Öz, s. 17.
[925] Hoffmans, s. 131 vd.; Eren, s. 1185 vd.
[926] Eren, s. 41; Tiryaki, Betül. (2008). Özen Yükümlülükleri ile Sözleşmeden Doğan Koruma Yükümlülüklerinin İspat Yükü Bakımından Karşılaştırılması. *EÜHFD, XII (3-4).* 267-79. s. 271; Aydınlı, *(Normun Koruma Amacı),* s. 51; Battal, s. 218.
[927] İnal, s. 48.
[928] Yalman, Süleyman. (1995). Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları. *SÜHFD, Prof. Dr. Halil CİN'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı,* 495-512. s. 495; Baysal/Sanlı, s. 8. Tiryaki, s. 271; Aydınlı, *(Normun Koruma Amacı).* s. 51; Battal, s. 218; Kibar, s. 223; Dolayısıyla, borçlunun borçlandığı edimin "ne" olduğu kadar "nasıl" bir şekilde ifa edileceği de önemlidir. Bu anlamda her borç yükümlülüğüne ilişkin davranış normundan söz edilebilir. Bu kural, sözleşmesel ya da kanundan doğan tüm borç ilişkileri için geçerlidir. Uygun davranma yükümlülüğü, borçlu olunan edimin içeriğine dahildir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Fikentscher/ Heinemann, s. 20 vd.b

kararlaştırılan yerde ve zamanda hem esas hem yan yükümlülüklere uygun olarak gerçekleştirilmesidir.[929] Eğer borçlu, edimini gereği gibi yerine getirmezse, alacaklı sahip olduğu alacak hakkına dayanarak borçluyu borcunu yerine getirmeye veya borcuna uygun davranmaya zorlayabilir.[930] Bu da mümkün olmazsa alacaklı doğan zararı için zararın giderilmesini isteme imkanına da sahiptir.[931]

Sözleşmenin müspet ihlali *(culpa in solvendo, pozitif sözleşme ihlali, positive Vertragsverletzung),* Alman hukuk doktrini kaynaklı bir kavramdır ve ilk olarak 1902 yılında Staub tarafından sistematikleştirilmiştir.[932] Bu kavram, tıpkı culpa in contrahendo gibi başta yazılı hukukun açıkça düzenlemediği ve temerrüt veya imkansızlık gibi çeşitli ifa engeli başlıklarının karşılayamadığı ve haksız fiil olarak da nitelendirilemeyecek, sözleşmesel bir kusur nedeniyle meydana gelen zararları giderebilmek diğer bir değişle birçok sözleşmeye aykırılık sorununa çözüm üretme amacı ile geliştirilmiş bir kavramdır.[933]

---

[929] Eren, s. 1184; Kibar, s. 223; Belen, s. 159; Cansel/Özel, s. 304; Örneğin, yeni alınan çamaşır makinesinin çamaşırları temiz yıkamaması, deniz manzaralı olarak kiralanan dairenin orman manzaralı olması, taksi şoförünün yanlış adrese götürmesi, kişisel edim ile borçlanılan şeyin üçüncü kişi tarafından yerine getirilmesi veya mobilyacıdan satın alınan mobilyaların montajının firma çalışanı tarafından hatalı yapılması gibi durumlarda edime uygun ifa yani ifa menfaati tam olarak gerçekleşmediği kabul edilir.

[930] MüKoBGB/Ernst BGB.Rn. 31; Gereği gibi ifa edilmemesi hâlinde borçlunun sorumluluğu bakımından önce kanunda özel düzenleme bulunup bulunmadığına bakılır. Kanun koyucu, bazı sözleşme tipleri için kötü ifaya ilişkin özel sorumluluk rejimleri öngörmüş; bu sözleşmelerde, borca aykırılığın sonuçlarını genel hükümlere bırakmak yerine, kendine özgü hükümlerle düzenlemiştir. Buna karşılık, bu tarz özel hükümler içermeyen sözleşme tiplerinde borçlunun sorumluluğu, genel borca aykırılık hükümlerine tâbidir. Bkz. Fikentscher/Heinemann, s. 306. Bu çerçevede, satış sözleşmelerinde gereği gibi ifa edilmemesi, TBK md. 219 vd. hükümleri uyarınca ayıptan sorumluluk kapsamında değerlendirilmekte; alıcıya bedel indirimi, ücretsiz onarım, ayıpsız misli ile değiştirme veya sözleşmeden dönme gibi özel haklar tanınmaktadır. Benzer şekilde eser sözleşmelerinde de TBK md. 470 vd. hükümleri uyarınca ayıplı eserden doğan sorumluluk, genel hükümlerden bağımsız ve kendine özgü bir rejime bağlanmıştır. Buna karşılık vekâlet sözleşmesinde borçlanılan edim, belirli bir sonucun elde edilmesi değil, işin özenle görülmesidir. Bu nedenle, örneğin bir avukatın dava dilekçesini yetersiz hazırlaması ayıplı bir ifa niteliği taşısa da vekâlet sözleşmelerinde ayıplı hizmete özgü bedel indirimi gibi özel yaptırımlar öngörülmemiştir. Avukatın davayı kazanmayı taahhüt etmemesi sebebiyle, sorumluluğu da ayıptan sorumluluk hükümlerine değil; TBK md. 506 atfıyla TBK md. 112'de düzenlenen genel tazminat sorumluluğu hükümlerine dayanır.

[931] Cansel/Özel, s. 302.

[932] Fikentscher/Heinemann, s. 305; Hoffmans, s. 124; İlgili eser için bkz.: Staub, Hermann. (2015). *Die positive Vertragsverletzung.* (Hrsg.). Müller, Eberhard. (2. Auf.). De Gruyter.

[933] Staub, s. 5 vd.; Hoffmans, s. 125; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 454; Serozan, sözleşmenin müspet ihlalinin ifa engelleri içinde imkansızlıktan ve temerrütten çok daha önemli bir başlık olduğunu çünkü bu başlıklara girmeyen tüm sözleşmeye aykırılık hallerini kapsadığını ifade eder. Bkz.: Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 34; Kamp, s. 2; Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 337; Cansel/Özel, s. 306; Nomer, *(Borçlar),* 399.

Staub'un bu teorik inşası, edim yükümlülüklerinin geleneksel yapısında köklü bir dönüşümü de beraberinde getirmiştir. Günümüzde artık yerleşik bir kabul gören yan yükümlülük ve edim yükümlülüğü ayrımı, bu müessese ile birlikte "hakların tali korunması" (*sekundäre Rechtsschutz*) düşüncesinin keşfedilmesine dayanmaktadır. Bahse konu bu gelişme, asli ve yan edim yükümlülüklerinin alışılagelmiş tasnifini değiştirmemekle birlikte, borçlunun sorumluluk alanındaki yükümlülüklerin çeşitlenmesine yol açmıştır. Zira sözleşmenin müspet ihlali teorisi sayesinde, "gereği gibi ifa etmeme" sonucunu doğuran davranışlar daha geniş bir perspektifle incelenebilir hale gelmiştir. Neticede doktrin, meseleyi sadece "kusurlu bir ifa" çerçevesinde değerlendirmekten çıkmış; somut ve münferit yükümlülüklerin ihlali üzerinden analiz etmeye başlamıştır.[934]

3.2.1.2. Sözleşmenin Müspet İhlalinin Terminolojisi

Sözleşmenin müspet ihlali esasında, gereği gibi ifa etmeme (edime uygun ifa edilememe) hali veya diğer bir ifadeyle kötü ifa edilme halidir.[935] Bu noktada gereği gibi (edime uygun) ifa kavramına değinmek gerekir. TBK md. 112 hükmünün başlığı *"Borcun İfa Edilmemesi"*dir.[936] Madde metninde borcun ifa edilememe hali *"hiç ifa edilememesi"* ve *"gereği gibi ifa edilememesi"* şeklinde ikili bir ayrıma tabii tutulmuştur.[937] Borcun hiç ifa edilememesi esasında imkansızlık veya temerrüt hallerinde mümkün olur. TBK md. 112'de hiç ifa edilememesi ile kastedilen imkansızlıktır. Borçlunun temerrüdü ise md. 117'de ele alınmıştır.[938] Gereği gibi olmayan ifa ise borca aykırılık hâllerinden ne imkânsızlık ne de temerrüt kapsamında değerlendirilebilen; ancak ifanın da olması gerektiği şekilde gerçekleşmediği durumları nitelendirmek üzere kabul edilmiş bir borca aykırılık türüdür.[939] Gereği gibi olmayan ifa, bu yönüyle borcun ifa edilmiş sayılmasını engelleyen ve alacaklıya hukuki korunma talep etme imkânı tanıyan bir aykırılık hâlidir.

---

[934] Akçaal, s. 109.
[935] Nomer, *(Borçlar),* 399.
[936] Alman hukukunda gereği gibi ifa etmeme hali "nichtgehörig" kavramı ile ifade edilir. Bkz.: Cansel/Özel, s. 303. BGB'de "nicht gehörige Erfüllung" kavramı açıkça § 341 BGB'de lafzen kullanılmış; bunun dışında kavramın genel hukuki içeriği § 280 Abs. I başta olmak üzere § 281, § 286 ve § 241 Abs. II BGB hükümleri üzerinden sistematik olarak şekillendirilmiştir.
[937] Eren, s. 1163.
[938] Eren, s. 1163.
[939] Topuz, s. 433; Gümüş, *(Borçlar),* s. 800.

Hatta öyle ki alacaklı, borçlu gereği gibi olmayan ifayı teklif ettiğinde borçlu, bu ifayı kabul etmek zorunda değildir.[940]

Kılıçoğlu; gereği gibi ifa etmeme, kötü ifa, yan yükümlülüklere aykırılık, davranış yükümlülüklerine aykırılık, ayıplı ifa, ayıplı ifa sayılmayan yan edim yükümlülüklerine aykırılıklar gibi yani temerrüt ve imkansızlık dışında kalan borca aykırılık hallerinin tamamını sözleşmenin müspet ihlali başlığı altında değerlendirmiştir.[941] Bu nedenle bir doktorun tedavi için geldiği evdeki insanlara hastalık bulaştırması veya evde tadilat yapan yüklenicinin eve tadilat esnasında başka zararlar vermesi hallerini, gereği gibi ifa gerçekleşmiş olmasına rağmen alacaklının ifa konusuna girmeyen zararlara sebep olması nedeniyle sözleşmenin müspet ihlaline örnek göstermiştir.[942] Ancak borcun kaynaklarını ele alırken *"sözleşmenin müspet ihlali"* değil de *"kötü ifa"* kavramını kullanmayı tercih etmiştir. Günümüzde de sözleşmenin müspet ihlalinin üst başlık olarak kabul edilmesi yönündeki görüş terminolojik olarak terk edilmeye başlanmıştır.[943] Zira gereği gibi ifa etmeme halleri yalnızca olumlu değil olumsuz davranışlarla da gerçekleşebilir. Örneğin satıcının, satış sözleşmesine konu bozulma ihtimali olan malın nasıl muhafaza edileceğine ilişkin bilgilendirme yapmaksızın satışı gerçekleştirmesi olumsuz bir yan yükümlülük ihlalidir. [944]

Terminolojik olarak bakıldığında, "akdin müspet ihlali" ifadesinin, sözleşmeye aykırılığın kapsamını açıklamak bakımından hem daraltıcı hem yanıltıcı bir etki yarattığı görülmektedir. Zira bu kavram, ihlalin yalnızca "olumlu" bir davranışla gerçekleştiği izlenimini uyandırmakta; oysa uygulamada sözleşmeye aykırılık, çoğu zaman bir edimin gereği gibi yerine getirilmemesi, başka bir ifadeyle edime uygun olmayan ifa veya kaçınma borcunun ihlali şeklinde ortaya çıkmaktadır. Bu nedenle gerek Alman hukuk öğretisinde gerek Türk-İsviçre hukuk sisteminde, sözleşmeye aykırılığı açıklamak için

---

[940] Cansel/Özel, s. 302; Aral, s. 51; Serozan, (Dönme), s. 283; Fikentscher/Heinemann, s. 306.
[941] Kılıçoğlu, s. 811.
[942] Kılıçoğlu, s. 810.
[943] Fikentscher/Heinemann, s. 306.
[944] Eren, s. 1182; Aydoğdu/Nart, s. 300 vd.; Kibar, s. 223; Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 34; Cansel/Özel, s. 302, 305; Kötü ifa kavramı için bkz.: Aral, s. 44 vd.; Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 337; Serozan, *(Edimden Bağımsız),* s. 5 vd.; Tosun, Çağdaş. (2021). *Haksız Fiilden ve Sözleşmeden Doğan Sorumluluk Çerçevesinde Sebeplerin Yarışması (TBK m. 60).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 54; Nomer, (Borçlar), s. 398.

"akdin müspet ihlali" yerine, daha kapsayıcı ve işlevsel olan "gereği gibi ifa etmeme" veya "sözleşmeye uygun ifa etmeme" kavramlarının tercih edilmesi yönünde bir eğilim gelişmiştir.[945]

Doktrinde çoğu yazar; borcun gereği gibi ifa edilmemesi hâlinin, akdin müspet ihlali kavramı da kapsayan üst bir kavram olarak ele almış; kötü ifa, yan yükümlülüklerin ihlali ve yapmama borçlarının ihlalini bu başlık altında değerlendirmiştir.[946] Eren ise yine gereği gibi ifayı bir üst kavram olarak ele alıp "*asli yükümlülüklerin kötü ifası"* ve *"yan yükümlülüklerin ihlali"* şeklinde iki alt başlığa ayırmıştır.[947] Kanaatimizce gereği gibi ifanın kapsayıcı başlık olarak kabul edilmesi ve sözleşmenin müspet ihlali, kötü ifa, yan yükümlülüklerin ihlali ve koruma yükümlülüklerinin ihlali kavramlarının bu başlık altında ayrılması hem gereği gibi ifanın daha iyi kategorizasyonu hem koruma yükümlülüklerinin de sistematik olarak konumunu değerlendirmesi açısından çok daha açıklayıcıdır.

Bu yaklaşım, TBK md. 112 ile de uyumludur. Anılan hükümde yer alan *"borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesi"* ibaresi; temerrüt ve imkânsızlık hâlleriyle sınırlı olmayan tüm sözleşmeye aykırılık görünümlerini kapsayacak genişliktedir.[948] Gereği gibi ifa edilememe ibaresinin kanuna eklenmesiyle birlikte ifa edilememe hallerini daha esnek okuyabilme imkânı doğmuştur. Bu sayede ileriye etkili sadakat yükümlülüklerin ihlalinin de bir çeşit ifa edilememe hali olup olmayacağını tartışabilmenin veya benzer şekilde sözleşme öncesi görüşmelerden doğan kusur yahut sözleşmenin müspet ihlali gibi başlıkların hukuki temele oturtulabilmenin yolu açılmıştır. Dolayısıyla edimin sözleşmeye uygun şekilde yerine getirilmemesi olgusunun, ayrıca ve müstakil bir akdin müspet ihlali kategorisi altında ele alınmasına gerek bulunmamaktadır. Bu çerçevede, sözleşmeye aykırılık hâllerinin, edim yükümlülükleri ile koruma yükümlülüklerinin ihlali üzerinden değerlendirilmesi hem normatif dayanak hem sistematik bütünlük bakımından daha isabetli bir çözüm sunmaktadır.

---

[945] Serozan, *(Edimden Bağımsız),* 112; Cansel/Özel, s. 308-309; Tunçomağ, s. 801-802.
[946] Eren, s. 1181; Kibar, s. 223 vd.; Gümüş, *(Borçlar),* s. 800.
[947] Eren, s. 1163-1164; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 454 vd.
[948] Nomer, *(Borçlar),* 398; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 454.

3.2.1.3. Sözleşmenin Müspet İhlalinin Kapsamı ve Normatif Dayanağı

Staub'a göre 01.01.1900'de yürürlüğe giren Alman Medeni Kanunu, günlük hayatta karşılaşılan her türlü uyuşmazlığı çözecek kadar kapsamlı şekilde düzenlenmemiştir. Kanunda her ne kadar temerrüt ve imkansızlık halleri düzenlense de bunlar olumsuz bir davranış ile borcun ifa edilememesi halidir. Ancak olumlu bir davranış ile edim sorumluluğunun yerine getirilmemesi hali bu kavramlarla ifade edilemez. İşte bu noktada akdin müspet ihlali denilen düzenleme bu boşluğu doldurmak için oluşturulmuştur.[949]

Bununla birlikte, Staub tarafından geliştirilen akdin müspet ihlali kavramı gerek Alman gerekse Türk-İsviçre hukuk öğretisinde uzun süre tartışmalı bir konumda kalmıştır. Özellikle bu kavramın gerçekten zorunlu olup olmadığı ve mevcut borçlar hukuku sistematiği içinde ayrıca bir hukuki kategori olarak kabul edilip edilemeyeceği hususunda ciddi görüş ayrılıkları ortaya çıkmıştır. Türk-İsviçre hukuk öğretisinde, söz konusu kavramın normatif bir temele oturtulup oturtulamayacağı ve mevcut sorumluluk rejimi içinde ayrıca bir düzenlemeye ihtiyaç bulunup bulunmadığı yoğun biçimde tartışılmıştır.

Alman hukuk öğretisinde ise özellikle Stoll tarafından savunulan görüşe göre, Staub'un ileri sürdüğü şekilde BGB'de sözleşmenin müspet ihlaline ilişkin bir boşluktan söz etmek mümkün değildir. Stoll'a göre, BGB'de sözleşmeye aykırılık hâlleri bakımından esas sorun, imkânsızlık ve temerrüt dışında kalan olguların başlangıçta sistematik olarak yeterince ayrıştırılmamış olmasından kaynaklanmaktadır.[950] Bu durum, yeni ve bağımsız bir sorumluluk türü ihdas edilmesini değil; sözleşmeden doğan yükümlülüklerin daha sağlıklı bir şekilde tasnif edilmesini gerekli kılmaktadır. Bu çerçevede Stoll, sözleşmenin müspet ihlali kavramının terk edilmesi gerektiğini savunarak, sözleşmeden doğan borçları edim yükümlülükleri ve koruma yükümlülükleri şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutmuştur. Böylece sözleşmeye aykırılık hâllerinin, ayrı ve müstakil bir kavram yaratılmaksızın, sözleşmesel yükümlülüklerin ihlali çerçevesinde değerlendirilmesinin mümkün olduğu ileri sürülmüştür.[951] Kısacası, sözleşmenin müspet ihlali başlığı altında ayıplı ifalar, ayıplı

---

[949] Staub, s. 5 vd.; Eren, s. ; Cansel/Özel, s. 308.
[950] Hoffmans, s. 125.
[951] : Stoll, *(Vertrauenshaftung),* s. 257 vd.; Cansel/Özel, s. 308.

ifa kapsamına girmeyen yan edim yükümlülükleri ile davranış yükümlülüklerine aykırılıklar karşımıza çıkar.[952]

Ancak bu görüşe katılmak güçtür. Zira sözleşmenin müspet ihlali kavramı, yalnızca yükümlülüklerin sınıflandırılmasına ilişkin bir terminoloji sorunu olmayıp, özellikle edime uygun olmayan ifa ve davranış yükümlülüklerinin ihlali hâllerinde ortaya çıkan sorumluluğun, doktrinde azımsanmayacak bir görüş tarafından sözleşmesel sorumluluk çerçevesinde değerlendirilmesi durumunda[953], bu sorumluluğun sonuçlarını açıklama ve sistematikleştirme işlevi görmektedir. Bu kavramın bütünüyle terk edilmesi ise, sözleşmeye aykırılık hâllerinin tarihsel gelişimini ve uygulamada üstlendiği açıklayıcı rolü göz ardı etme riskini beraberinde getirmektedir.

Edime uygun olmayan ifa nedeniyle doğan bütünlük menfaatinin ihlalinin, doğrudan ayıplı ifa hükümleriyle karşılanamadığı hallerde zararın tamamının giderilmesinin yolunu açabilmek için geliştirilen bu kavram, sözleşme kurulmadan[954], sözleşme esnasında ve hatta sözleşme sona erdikten sonra ihlal edilen davranış yükümlerine aykırılıklarda da gündeme gelebileceği ifade edilir.[955] Nitekim Zenz, modern borçlar hukuku anlayışında borç ilişkisinin, yalnızca edimlerin mübadelesine hizmet eden statik bir yapıdan ibaret olmayıp; taraflar arasında dürüstlük kuralı ekseninde şekillenen kapsamlı bir güven ve organizasyon ilişkisi olduğunu ve bu dinamik yapı içerisinde sözleşme sonrası yükümlülüklerin, edimden bağımsız koruma yükümlülükleri kategorisinde değerlendirmektedir.[956]

---

[952] Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 341; Cansel/Özel, s. 308.
[953] Middendorf, s. 1.
[954] Federal Mahkeme, bu kararında, bir ön sözleşmeden dönmenin pozitif sözleşme ihlali gerekçesine dayandırılıp dayandırılamayacağını incelemiştir. Olayda davalı, taşınmaz satışına ilişkin ön sözleşme kapsamında, alıcı olan davacının yıkım masraflarını ödememesi üzerine sözleşmeden dönmüştür. BGH'ye göre, ön sözleşme henüz ana sözleşmeden doğacak borçları doğurmadığından, alıcının ödeme yapmaması bir sözleşme ihlali teşkil etmez; dolayısıyla, bu gerekçeyle sözleşmeden dönülemez. Ayrıca mahkeme, sözleşmeden dönme hakkının yalnızca kendisi sözleşmeye uygun davranan tarafa tanınabileceğini vurgulamıştır. Karar, pozitif sözleşme ihlalinin yalnızca mevcut borç ilişkilerinde değil, ön sözleşme düzeyinde de uygulanabileceğini kabul etmesine rağmen, bunun sınırını fiilen doğmuş borçlarla sınırlamıştır. Kararın tamamı için bkz.: BGH. (07. 10. 1983). V ZR 261/81, *JuristenZeitung, 39. Jahrg., Nr. 7 (06.04.1984),* pp. 341-342.
[955] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 34.
[956] Zenz, s. 5.

Zenz'in bu yaklaşımına göre sözleşme sonrası yükümlülüklerin ihlali yapısal olarak sözleşmenin müspet ihlali ile büyük bir benzerlik gösterse de temel ayrım noktasını, ihlalin gerçekleştiği zaman dilimi oluşturmaktadır. Bu perspektiften değerlendirildiğinde, culpa in contrahendo'nun sözleşme öncesi aşamada, sözleşmenin müspet ihlalinin sözleşme süresince ve sözleşme sonrası sorumluluğun ise sözleşmenin sona ermesinden sonraki dönemde ortaya çıkması, esasen dürüstlük kuralının borç ilişkisinin farklı evrelerindeki görünümlerinden ibarettir. Başka bir ifadeyle, borç ilişkisinin hangi safhasında ortaya çıkarsa çıksın, söz konusu sorumluluk türlerinin ortak normatif temeli dürüstlük kuralıdır. Dolayısıyla, sözleşmenin sona ermesiyle edim yükümlülükleri ortadan kalksa bile, taraflar arasındaki bu güven ilişkisi ileri etkili bir koruma kalkanı sağlamaya devam etmektedir.[957]

Serozan'a göre, yan edim yükümlülüklerinin ihlali çoğu zaman haksız fiil kapsamında değerlendirilmeye açık ihlaller olsa da bu tür bir sorumluluğa başvurulması özellikle ispat yükü, zamanaşımı süresi ve yardımcı kişilerin fiillerinden doğan sorumluluk gibi konularda yetersiz kalmaktadır. Bu nedenle, söz konusu ihlallerin yalnızca haksız fiil hükümleriyle değil, sözleşmeye aykırılık hükümleriyle de değerlendirilmesi amacıyla, doktrinde adeta bir "etiket değişikliği" yapılmakta; bu tür ihlaller zorlayıcı bir şekilde sözleşme ihlali olarak nitelendirilmektedir.[958]

Bizim de katıldığımız doktrindeki baskın görüş, bu yükümlülüklerin ihlalinde sözleşmeye aykırılık (TBK md. 112) hükümlerine başvurmanın daha uygun olacağı noktasındadır.[959] Zira, bu tür yükümlülükler, edimden bağımsız görünmekle birlikte, borç ilişkisinin kurulmasıyla birlikte sözleşmesel güven ve ifa menfaati çerçevesinde doğmakta; ihlalleri de haksız fiilden ziyade sözleşmeye özgü risk ve sorumluluk alanı içinde gerçekleşmektedir. Bu nedenle sözleşme sonrası koruma yükümlülüklerinin ihlalinin sözleşmeye aykırılığın genel rejimi içinde değerlendirilmesi hem sistematik bütünlüğü hem öngörülebilirliği sağlamaktadır.

---

[957] Zenz, s. 5.
[958] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 36; Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 341.
[959] Cansel/Özel, s. 310.

Koruma yükümlülüklerinin ihlali neticesinde ortaya çıkan sözleşmeye aykırılık, klasik anlamda edimin hiç ifa edilmemesinden ziyade, sözleşmeye uygun ve gereği gibi ifanın gerçekleşmemesi şeklinde tezahür etmektedir. Bu tür ayıplı veya kötü ifa hâllerinde giderimi gereken zarar, kural olarak olumlu (müspet) zarar niteliğindedir. Nitekim TBK md. 112 uyarınca alacaklının tazminini talep edebileceği zarar, yalnızca borçlanılan edimin değerine ilişkin doğrudan (vasıtasız) bir malvarlığı eksilmesiyle sınırlı olmayıp; alacaklının, sözleşmeye uygun bir ifa gerçekleşmiş olsaydı malvarlığının bütünü itibarıyla içinde bulunacağı farazî durum ile fiilen içinde bulunduğu durum arasındaki farktan oluşmaktadır. Bu yönüyle müspet zarar, sözleşmeye uygun ifa beklentisinin korunmasını hedefleyen kapsamlı bir tazmin anlayışını ifade etmektedir.[960]

Koruma yükümlülüklerinin ihlali neticesinde yalnızca maddî zararların değil, koşulları oluştuğu takdirde, kişilik değerlerinde meydana gelen eksilmeler dolayısıyla manevî zararın da tazmini gündeme gelebilecektir.[961] Özellikle bilgilendirme, gözetim veya özen borcuna aykırılık hâllerinde, alacaklının salt ekonomik menfaatlerinin değil, aynı zamanda kişisel varlığının da zarar görmesi mümkündür.

İhlal neticesinde hangi yaptırımlara başvurulacağı noktasında karşımıza uygun düştüğü ölçüde; aynen ifa,[962] ifa etmeme tazminatı, sözleşmeden dönme, fesih veya gibi alternatifler çıkar.[963] Borçlunun edimini hiç veya gereği gibi ifa etmediği durumlarda alacaklı, çoğu zaman tazminat davasının ispat ve hesaplama bakımından doğurduğu güçlüklerle karşılaşmak yerine sözleşmeden dönme yolunu tercih edebilir. Nitekim bazı hâllerde bu tercih, yalnızca tazminat talebinin zorluklarından kaçınma amacına değil, aynı zamanda sözleşmeden dönmenin alacaklı bakımından daha elverişli sonuçlar doğurmasına dayanmaktadır. Bununla birlikte, karşılıklı borç yükleyen sözleşmeler bakımından sözleşmeden dönme imkânını genel olarak düzenleyen TBK md. 125

---

[960] Cansel/Özel, s. 310; Nomer, *(Borçlar),* 398; Bachmann, tazmin edilmesi gereken zararı tespit ederken koruma yükümlülüklerin ihlali için alacaklının ancak yeterli koruyucu tedbirler alınmış olsaydı bulunacağı duruma getirilmesini makul kabul etmiş, bunun ötesine geçen bir pozitif menfaatin tazmin edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bkz.: MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 180.
[961] Cansel/Özel, s. 310.
[962] Aynen ifanın mümkün olup olmadığı doktrinde tartışmalıdır. Davranış yükümlülüklerine aykırılık halinde aynen ifanın mümkün olmayacağına ilişkin bkz.: Cansel/Özel, s. 310; Yapmama borcuna aykırılık halinde de aynen ifamümkün değildir. Borçlu ancak zararı gidermekle yükümlüdür. Bkz.: Erdoğan, s. 224.
[963] Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 342.

hükmüne benzer bir düzenleme, yan yükümlülüklerin ihlali gibi bu tür sözleşmeye aykırılık hâlleri açısından açıkça öngörülmemiştir. Bu nedenle hükmün söz konusu ihlal türlerine kıyasen uygulanıp uygulanamayacağı hususu öğretide tartışmalı niteliktedir.[964]

Alman hukukuna baktığımızda başvurulan BGB § 280 hükmü, Alman Borçlar Hukukunda genel bir sorumluluk temelidir ve özellikle sözleşmenin müspet ihlalinin tazmininde uygulanan temel hükümdür.[965] Hükme göre; borç ilişkisine aykırı davranan borçlu, bu nedenle alacaklının uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlüdür. Bu yalnızca borçlunun kusurlu olması hâlinde geçerlidir.[966]

Kanaatimizce; Geleneksel borca aykırılık sistematiğinde "borcun hiç ifa edilmemesi" ve "eksik ifa edilmesi" hâlleri esasen klasik ifa engelleri çerçevesinde değerlendirilmekte ve bu tür ihlaller bakımından genel tazminat hükümleri uygulanmaktadır. Buna karşılık, sözleşmenin müspet ihlali, borcun şeklen ifa edilmesine rağmen, borçlunun edime eşlik eden davranış yükümlülüklerine aykırı hareket etmesi suretiyle alacaklının zarar görmesi hâlini ifade eder.[967] Bu nedenle, doktrinde ileri sürülen eleştirel bir görüşe göre, sözleşmenin müspet ihlalinin doğrudan genel tazminat hükmüne dayandırılması isabetli değildir. Zira bu hüküm, esas itibarıyla borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin olup, edimden bağımsız davranış yükümlülüklerinin ihlalini doğrudan kapsayacak şekilde kaleme alınmamıştır. Özellikle yan edim ya da davranış yükümlülüğüne aykırılığın "bölümsel imkânsızlık" olarak nitelendirilmesi, ihlalin gerçek hukuki mahiyetini perdeleyen yapay bir sınıflandırma olarak görülmektedir. Bu yaklaşım uyarınca sözleşmenin müspet ihlali, klasik imkânsızlık veya eksik ifa kategorileri içinde eritilmesi gereken bir durum değil; dürüstlük kuralı (MK m. 2), genel sorumluluk hükümleri ve ayıplı ifaya ilişkin özel düzenlemelerden hukuki kıyas yoluyla türetilmiş, kendine özgü bir borca aykırılık türü olarak kabul edilmelidir.[968] Sözleşmenin müspet

---

[964] Kibar, s. 234.
[965] Schüppen, Matthias/Abele, Stephan/Schaub, Bernhard/Binge, Christoph/Billerbeck, Robert. (2024). *Münchener Anwaltshandbuch Aktienrecht.* (4. Auf.). München: C.H. Beck. § 24, Rn. 140.
[966] BGB § 280 Abs. I: "Verletzt der Schuldner eine Pflicht aus dem Schuldverhältnis, so kann der Gläubiger Ersatz des hierdurch entstehenden Schadens verlangen. Dies gilt nicht, wenn der Schuldner die Pflichtverletzung nicht zu vertreten hat."; Nomer, (Borçlar), 398.
[967] Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 340; Alacaklının temerrüt nedeniyle aynen ifa ile beraber gecikme sebebiyle doğan zararını da isteyebilmesi, müspet zararın giderilmesinin sınırlı bir türüdür. Bkz.: Tunçomağ, s. 923.
[968] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 36; Serozan, *(Borçlar Genel),* s. 341 vd.

ihlalleri bakımından sorumluluğun dayanağı olarak haksız fiil hükümlerine veya güvenin kötüye kullanılmasına değil, sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk rejimine başvurulur. Dolayısıyla tazminat talepleri de sözleşmesel sorumluluğa ilişkin hükümler çerçevesinde incelenmelidir.[969]

3.2.2. Güven Sorumluluğu Görüşü

Güven, bir kimsenin karşı tarafın davranış ve tutumlarına dayanarak, ilişkinin belirli bir şekilde seyredeceğine dair makul ve haklı bir beklenti geliştirmesini ifade eder. Bu beklentinin doğabilmesi için, güven duygusunun karşı tarafın tutum ve davranışlarıyla uyandırılmış olması gerekir.[970] Hukuk sisteminde ise güven kavramı, tarafların dürüstlük kuralı uyarınca birbirlerine karşı sergilemeleri gereken özenin sınırlarını belirleyen temel bir dayanak teşkil eder.[971] Ancak bunun için takip edilecek ölçüt güven duyanın veya güven verenin hisleri değil hukuken ortada korunmaya değer bir güvenin olup olmadığıdır. [972] Üstelik bu güvenin hukuken korunmaya değer bulunması için bilinçli olarak oluşturulmuş olması bile gerekmez. Bazen örf ve adetten kaynaklanırken bazense hukuki işlemin olağan akışı içerisinde gelişir.[973]

Bu anlayışın tarihsel kökleri Roma Hukuku'na uzanmakta olup; o dönemde *"bona fides"* kavramı, taraflar arasındaki ilişkilerde *"lex"* (kanun) kadar bağlayıcı bir güç olarak kabul edilmiştir. Roma hukukçuları, güvenin korunması prensibini hukuki bir temele oturtarak dürüstlük ilkesinin ihlalini bir yükümlülük aykırılığı olarak tanımlamış ve *"ex fide bona"* adı verilen dava ile güvenin korunması amacıyla hareket edilmiştir.[974]

Kılıçoğlu, güven ilkesinin *(Vertrauensprinzip-Vertrauenstheorie)* hukuk alanındaki üç temel yansımasından söz etmektedir. Bunlardan ilki, taraflar arasında ne geçerli bir

---

[969] Hoffmans, s. 131; BGH. Düsseldorf. (10.06.1964). VIII ZR 294/62. NJW 1964, 2009. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.
[970] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 235; Kalkan Oğuztürk, s. 4.
[971] Käuffer, s. 5.
[972] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 236.
[973] Kalkan Oğuztürk, s. 6; Dembski, her şirkette (örneğin kitlelere açık anonim şirketlerde) ortaklar arası kişisel bir güven ilişkisi bulunmayabileceğini; ancak taraflar arasında eylemli ve somut bir güven ilişkisi tesis edilmişse, bu durum ortakların sadece şirket menfaatlerini değil, birbirlerinin şahsi/özel menfaatlerini de gözetmelerini zorunlu kılan bağımsız bir sadakat borcu dayanağı oluşturduğunu ifade eder. Bkz.: Dembski, s. 79.
[974] Loser, Peter. (2006). *Die Vertrauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht.* Bern: Stämpfli Verlag. s. 29-30; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 235; Kalkan Oğuztürk, s. 16-17.

sözleşme ilişkisi ne de klasik anlamda bir haksız fiil sorumluluğu mevcutken bir tarafın davranışıyla diğerinde oluşturduğu güvenin boşa çıkması sonucu meydana gelen zararın tazminini konu alan güven sorumluluğudur. Bu duruma, taraflar arasında herhangi bir sözleşme kurulmamış olmasına rağmen verilen bilgi veya beyanlar sebebiyle karşı tarafın uğradığı zararın giderimi örnek gösterilebilir. İkinci yansıma, sözleşmenin kurulmasından önceki görüşmeler sürecinde ortaya çıkan ve culpa in contrahendo ilkesi kapsamında değerlendirilen sorumluluk biçimidir. Üçüncü olarak ise, güven ilkesinin doğrudan bir borç kaynağı oluşturmasından ziyade, mevcut sözleşmelerin yorumunda esas alınan bir ilkeler bütününü ifade ettiği görülmektedir.[975]

Güven ilkesi taraflar arasında bir borç ilişkisi oluşturmak suretiyle taraflardan en az birini sorumluluk altına sokuyorsa bu ilişkiye güven ilişkisi, sorumluluğa da güven ilişkisinden doğan sorumluluk yani güven sorumluluğu denir.[976] Güven ilişkisi, yalnızca bağımsız bir borç ilişkisinin kurulmasına yol açmakla sınırlı kalmayıp, mevcut bir borç ilişkisi içinde yan edim ve özellikle koruyucu nitelikteki yan yükümlülüklerin doğmasına da zemin hazırlayabilir. Bununla birlikte, güven ilişkisi, söz konusu yükümlülüklerin kapsamının ve ifa biçiminin belirlenmesinde de belirleyici bir işleve sahiptir.[977]

Güven ilişkisi esas itibarıyla fiilî ve sosyal nitelikte bir ilişkidir. Böyle bir ilişkinin varlığından söz edilebilmesi için, tarafların sosyal bir temas çerçevesinde fiilen karşı karşıya gelmiş olmaları gerekir. Bu temas, her zaman bir hukuki işlem iradesine dayanmak zorunda değildir.[978]

Güven ilişkisinden kaynaklanan borç ilişkileri, kural olarak taraf iradelerinin birleşmesine bağlı olmayıp, doğrudan kanundan doğan ve çoğu zaman asli edim yükümlülüğü içermeyen borç ilişkileri niteliğindedir. Buna karşılık, hukuki işlem niteliği taşıyan sözleşmeler, irade açıklamalarına dayalı olarak kurulan borç ilişkileridir.[979]

---

[975] Kılıçoğlu, s. 57- 58.
[976] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 239.
[977] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 238.
[978] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 238.
[979] Üçüncü kişiyi koruyucu etkili sözleşmeler ise, sözleşmeye dayanmalarına rağmen, koruma alanına giren üçüncü kişi bakımından sözleşmeden bağımsız sonuçlar doğurmaktadır. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 238.

Güvenin korunması bağlamında, farklı menfaatleri olan tarafların çıkarlarının dengeli bir şekilde gözetilmesi gerekir. Bu çerçevede yalnızca güvenen değil karşıda güven oluşturan tarafın menfaatleri de hukuk düzeni tarafından dikkate alınmalı ve aralarındaki menfaat dengesi sağlanmalıdır. Ancak bu şekilde güven ilişkisinin korunması mümkün olur. Nitekim güvenin korunması düşüncesi, bireyler arasındaki ilişkilerde adaletin sağlanmasıyla da yakından bağlantılıdır. Bu nedenle güvenin korunmasına ilişkin değerlendirmelerin, sübjektif ölçütlerden ziyade nesnel kriterlere dayanması gerekir.[980]

Güven sorumluluğu teorisi *(Vertreuenshaftung)*; esas itibarıyla Canaris'in 1971 tarihli *"Alman Özel Hukukun Güven Sorumluluğu"*[981] adlı eseri ile geliştirilmiştir.[982] Bu eser ile Canaris, pek çok güven temelli ilişkiyi bağımsız bir sorumluluk kategorisi altında birleştirmiştir.[983] Güven sorumluluğu ise sözleşmeye dayalı sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğundan bağımsız olarak, her iki sorumluluk türü arasında ara bir konumda yer alan ve bir tarafın davranışlarıyla karşı tarafta haklı bir güven yaratması, bu güvenin sonradan ihlal edilmesi ve bu nedenle zarar doğması hâlinde ortaya çıkan, kendine özgü bir sorumluluk türüdür.[984] Güven sorumluluğunun asıl hizmet ettiği koruma yükümlülüğünün kusurlu olarak ihlaline bağlı olarak ortaya çıkan saf malvarlığı zararının tazminidir.[985] Dolayısıyla doktrinde ve yargı kararlarında genel olarak ifade edildiği üzere güven sorumluluğundan söz edebilmek için taraflar arasında güvene dayanan özel bir bağlılık yani güven ilişkisi, zarar verenin kendi davranışları nedeniyle zarar gören üzerinde haklı bir güven oluşturması, bu güven neticesinde dürüstlük ilkesine aykırı bir hayal kırıklığı yüzünden uğranılan zarar,[986] kusur ve zarar ile kusur arasında nedensellik bağı mevcut olmalıdır.[987]

---

[980] Loser, s. 27; Kalkan Oğuztürk, s. 13.
[981] Bkz.: Canaris, (Vertrauenshaftung).
[982] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, (*GrossKommentar BGB),* BGB § 1297, Rn. 21; Gümüş, *(Güven),* s. 14.
[983] Gümüş, *(Güven),* s. 14.
[984] Gümüş, *(Güven),* s. 13; Weller, Marc-Philippe/Petersen Weiner, Madeleine. (2022). Claus-Wilhelm, Canaris: Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht – Eine Würdigung zum »50. Jubiläum«. *Juristische Ausbildung, 44 (2022),* Nr. 8. 893-903. s. 897; Kaşak, s. 1808; Canseven Dönmez, Zeynep. (2021). Güven Teorisi ve Güven Sorumluluğu. *İBD, 95(2),* 346-365. s. 355; Fikentscher/Heinemann, s. 58; Durak, s. 242; Kılıçoğlu, s. 57.
[985] Gümüş, *(Güven),* s. 13.
[986] Burada kastedilen zarar ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali başlıklı üçüncü bölümde de ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere, temelde menfi zarardır. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 243.
[987] Kalkan Oğuztürk, 268; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 240 vd.; Gümüş, *(Güven),* s. 152 vd.

Güven sorumluluğu kavramının tarihsel olarak esaslı kaynaklarından biri Jhering'in culpa in contrahendo keşfidir. Bu keşif ile birlikte sözleşme öncesi görüşmelerden doğan sorumluluğa ve edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkilerine ilişkin yoğunlaşan çalışmalar, güven sorumluluğu kavramının da tartışılmasına ve hukuk sistematiği içerisinde ayrıcalıklı bir yer edinmesine vesile olmuştur.[988] Ancak günümüzde culpa in contrahendo, güven sorumluluğunun çeşitli tezahürleri arasında yer alan özel bir görünüm biçimi olarak kabul edilir.[989] Nitekim güven ilkesinin ortaya çıkış biçimleri son derece çeşitlidir ve bu farklı görünümleri kapsayacak şekilde, hepsini tek bir başlık altında toplayan, genel ve yeknesak ölçütlerin belirlenmesi mümkün görünmemektedir.[990]

Güven sorumluluğunun Avrupa hukuk literatüründe zaman zaman derinlemesine incelenmesine rağmen, bu sorumluluğa ilişkin ilk açık yasal düzenleme işten ayrılan işçiye, işveren tarafından verilmesi zorunlu tutulmuş olan çalışma belgesinin; zamanında verilmemesi veya içeriğinin gerçeğe aykırı olması nedeniyle zararı doğması hâlinde, eski işverenin yeni işverene karşı da bu zararı tazminle yükümlü olduğuna işaret eden 4857 sayılı İş Kanunu'nun 28. maddesi olmuştur.[991]

Canaris'in sistematiğinde güven sorumluluğu; klasik zarar ayrımına paralel olarak pozitif (olumlu) ve negatif (olumsuz) olmak üzere ikili bir yapıda tezahür eder. Bu ayrım, korunan hukuki menfaatin niteliğine göre şekillenmektedir: pozitif anlamda güvenin korunması durumunda, muhatap yaratılan güvenin tüm içeriğinden sorumlu tutularak adeta bir ifa sorumluluğu altına girmekte; buna karşılık negatif anlamda güvenin korunmasında ise, güvenin boşa çıkarılmasından doğan zararların giderilmesine yönelik bir tazminat sorumluluğu söz konusu olmaktadır. Dolayısıyla ilk ihtimalde güvenin eksiksiz bir şekilde ayakta tutulması hedeflenirken, ikinci ihtimalde güvenin sarsılması neticesinde ortaya çıkan malvarlığı eksilmelerinin telafisi ön plana çıkmaktadır.[992]

---

[988] Kalkan Oğuztürk, s. 22; Gümüş, *(Güven),* s. 16.
[989] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, (*GrossKommentar BGB),* BGB § 1297, Rn. 21; Gümüş, *(Güven),* s. 22; YHGK. (17.05.2023). E. 2022/11-620, K. 2023/465. Aktaran: Gümüş, *(Güven),* s. 23.
[990] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 239; Örneğin nişanlanmaya ilişkin uyuşmazlıkların bir kısmı da güven sorumluluğunun bir başka alt türü olarak değerlendirilir. Bkz.: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, (*GrossKommentar BGB),* BGB § 1297, Rn. 21.
[991] Gümüş, *(Güven),* s. 15.
[992] Canaris, *(Vertrauenshaftung),* s. 5; Kalkan Oğuztürk güvenin pozitif anlamda korunması (yani yaratılan hukuki görünüşe güvenilerek bu görünüşün içeriğinin aynen talep edilebilmesi), müstakil bir güven

Bu çerçevede güven sorumluluğu, karşı tarafta uyandırılan ve hukuken korunmaya değer kabul edilen güvenin boşa çıkması sonucunda meydana gelen hayal kırıklığından doğan zararın giderilmesine yönelik bir tazmin yükümlülüğü olarak karşımıza çıkar.[993] Bu zarara "güven zararı" denilmektedir ve hakin görüşe göre ifa değil bütünlük menfaatinin gözetilmesine bağlı olarak menfi zarar tazmin edilir.[994]

Güven sorumluluğu, çoğu zaman kanunda açıkça düzenlenmemiş alanlarda hâkimin boşluk doldurma faaliyeti kapsamında ortaya çıkan ve somut olayın özelliklerine göre şekillenen bir sorumluluk türüdür[995] ve Türk hukukunda müstakil bir kanuni düzenlemeye açıkça konu edilmemiştir. Bununla birlikte, İK'nun 28/2. maddesinde yer alan dolaylı yansıma dışında, öğretide genel kabul gören görüşe göre güven sorumluluğunun pozitif hukukta dayandığı esas norm, TMK md. 2'de düzenlenen dürüstlük kuralıdır.[996] Alman

---

sorumluluğundan ziyade "hukuki görünüşe güvenin korunması" ilkesi çerçevesinde ele alınmalıdır. Buna karşılık, dar anlamda güven sorumluluğu ancak güvenin negatif yönden korunması durumunda, yani bir kimsenin belirli bir hukuki duruma duyduğu haklı güvenin boşa çıkarılması neticesinde uğradığı zararların tazmin edilmesi noktasında devreye girmelidir. Bu perspektiften bakıldığında, güven sorumluluğu aslen bir ifa borcu doğurmak yerine, sarsılan güven ilişkisi sebebiyle ortaya çıkan malvarlığı eksilmelerinin giderilmesine yönelik bir tazminat rejimi olarak konumlandırılmaktadır. Bkz; Kalkan Oğuztürk, 122; Gümüş de güven sorumluluğunun temelde bir ifa sorumluluğu değil tazminat sorumluluğu olduğunun altını çizmiştir. Gümüş, *(Güven),* s. 280.

[993] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 239; Kılıçoğlu, s.57-58.

[994] Gümüş, *(Borçlar),* s. 655-656; MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 133.

[995] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 239.

[996] Gümüş, *(Güven),* s. 135 vd.; Kılıçoğlu, s. 57; Canseven Dönmez, s. 355; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 234; Yarg. HGK. (19.04.2022). E. 2019/173, K. 2022/570. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 08.08.2025.: *"Güven sorumluluğu TMK md. 2'deki dürüstlük kuralına dayanmakta olup, ayrı bir sorumluluk türü olarak kanunda düzenlenmemiş kendine özgü bir sorumluluk hâlidir. Tarafların sözleşme kurmak amacıyla bir araya gelmeleri ve oluşan haklı güvenin ihlâli güven sorumluluğunu doğurduğu için, bu husus güven sorumluluğunu sözleşme sorumluluğuna yaklaştırmaktadır. Başka bir deyişle güven sorumluluğu, culpa in contrahendo sorumluluğunu da kapsayan ve sözleşme sorumluluğu hükümlerine dayanan kendine özgü bir sorumluluk hâlidir. Bu durumda güven sorumluluğunun ihlâli hâlinde öncelikle sözleşmeye aykırılık hükümleri uygulanacak, hüküm bulunmaması hâlinde haksız fiil sorumluluğuna ilişkin hükümler kıyas yoluyla uygulanacaktır…";* Gümüş, Kurulun güven sorumluluğuna ilişkin kararını değerlendirirken, kararın kavramsal düzeyde önemli tespitler içermekle birlikte teknik anlamda yeterli bir sistematik sunmadığını belirtmektedir. Yazara göre Yargıtay, güven sorumluluğunu geniş bir çerçevede ele alarak, haklı güvenin korunması ve bu güvenin boşa çıkarılması hâlinde zararın tazmini gerektiğini isabetli biçimde vurgulamaktadır. Ancak bu yaklaşım, güven sorumluluğunun sınırları ve unsurları bakımından somut ve ayırt edici ölçütler ortaya koymamaktadır. Ayrıca, kararda güven sorumluluğunun "tarafların sözleşme kurmak amacıyla bir araya gelmesi" unsuruna bağlanmasının hatalı olduğunu ifade etmektedir. Ona göre bu unsur, dar anlamda culpa in contrahendo için anlamlı olsa da güven sorumluluğunun tüm görünüm biçimleri bakımından zorunlu bir şart olarak kabul edilemez. Zira güven sorumluluğu, her zaman sözleşme kurma iradesine bağlı bir ilişkiyi gerektirmez; daha geniş bir güven ilişkisinin ihlalinden de doğabilir. Bunun yanında Gümüş, Yargıtay'ın güven sorumluluğunu, culpa in contrahendo'yu da kapsayan ve sözleşmesel sorumluluğa yaklaşan bir üst kategori olarak değerlendirmesine eleştirel yaklaşmaktadır. Yazara göre güven sorumluluğu kendine özgü (sui generis) bir sorumluluk türü olmakla birlikte, bunun culpa in contrahendo'yu kapsayan genel bir çatı kavram olarak ele alınması isabetli değildir. Son olarak

hukukunda, TMK md. 3 hükmüne tam anlamıyla karşılık gelen genel bir düzenlemenin bulunmaması nedeniyle, iyiniyete dayanan güvenin müspet anlamda korunması ihtiyacı öğretide güven sorumluluğu kavramı altında geliştirilmiştir. Güvenin korunmasına yönelik bu dogmatik inşa, bir yandan haklı güvene dayanan menfaatlerin korunmasını amaçlarken, diğer yandan güvenin boşa çıkarılmasından doğan olumsuz sonuçların sorumluluk hukukuna konu edilmesini sağlamıştır. Nitekim 2002 yılında gerçekleştirilen Borçlar Hukuku Reformu ile birlikte, BGB § 311 Abs. II ve 3 hükümlerinin sistematik bütünlük içinde düzenlenmesi sonucunda, culpa in contrahendo ve güven sorumluluğu Alman hukukunda açık bir normatif temele kavuşturularak müstakil bir sorumluluk kurumu olarak kabul edilmiştir.[997]

Güven sorumluluğu, taraflar arasında denge kurmayı amaçladığı ve bir kimsenin kendi davranışlarıyla yarattığı haklı beklenti nedeniyle oluşan güvenin hukuk düzenince korunacağı Yargıtay'ın çeşitli kararlarında kabul edilmiştir.[998]

Yargıtay'ın uygulanacak hükümlere ilişkin yaklaşımını da sorunlu bulmaktadır. Kararda, öncelikle sözleşmeye aykırılık hükümlerinin, bunların uygulanamaması hâlinde ise haksız fiil hükümlerinin kıyasen uygulanacağı ifade edilmekteyse de yazar bu yorumun kanun hükümlerinin sistematiğiyle tam olarak örtüşmediğini belirtmektedir. Bu nedenle karar, güven sorumluluğunun varlığını kabul etmek bakımından yerinde olmakla birlikte, dogmatik temellendirme ve uygulama yöntemi açısından eleştiriye açıktır. Bkz.: Gümüş, *(Güven),* s. 273 vd.

[997] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 234.

[998] Yarg. 9. HD. (04.07.2024), E. 2024/6973, K. 2024/10549, (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 20.11.2025.: *"Temeli Alman Borçlar Kanunu'nda yer alan, borçlar hukuku mevzuatımızda düzenlemesi bulunmamakla birlikte gerek Türk hukukunda gerekse İsviçre hukukunda kendisine uygulama yeri bulan bu teori; bir kimsenin kendi yarattığı dış görünüşün meydana getirdiği sonuçlara kendisinin katlanmasının gerekliliği, aksi yönde bir düşüncenin iyiniyet kurallarına aykırılık teşkil edeceği kabulüne dayanır. Kanunun getirdiği güvenin korunmasına ilişkin hükümler yanında, tarafların sözlü veya yazılı davranışları da bu güven ortamını sağlayabilir. Sağlanan güvenin, güven sorumluluğu kapsamında hukuken korunması gerekir… Güven sorumluluğunda taraflar birbirlerinden bekledikleri güveni boşa çıkarmamalıdır. Bu itibarla güven teorisi hukuki güven, istikrar ve hakkaniyet düşüncesini esas alır. Hukukun bir amacı da kişilerin gerek birbirleriyle gerekse Devlet ile olan ilişkilerde güven ve sürekliliği sağlamaktır… davalı ile dava dışı şirketin web sitelerinde de yayınladıkları üzere aynı projeleri yürütmeleri, emsal dosyalarda dinlenen tanıklarca işe alım süreçlerinin davalı şirket yetkilisi N.A. tarafından yönetilmesi ve projenin devamı süresince de işin başında bu kişinin bulunduğunun beyan edilmesi, sözü edilen davalı şirket yetkilisinin paylaştığı görsel ve temyiz dilekçesi ekinde sunulan dava dışı … şirketinin logosu ve ünvanı yazılı elden yapılan avanslara ilişkin işçi imzalarının bulunduğu ödeme belgesinde davalı şirket ünvanının da yer alması hususları birlikte değerlendirildiğinde; iş sözleşmesinin kurulması ve devamı sırasında davalı şirket tarafından, yurt dışında kendilerince sürdürülen inşaat projelerinde çalıştırılmak ve dolayısıyla işçilik alacakları kendilerince karşılanmak üzere istihdamının sağlandığı konusunda söz ve davranışlarla davacı tarafta güven oluşturulduğu, bu itibarla güven teorisi ilkesi gereği davalı ile dava dışı … şirketinin birlikte işverenliğinin kabulü gerektiği anlaşıldığından…"*

"… Güven sorumluluğunun Türk Pozitif Hukuku 'nda özel bir kanuni düzenlemesi bulunmamakla birlikte; Türk Hukuk öğretisinde dürüstlük kuralından hareketle bir olayda güven sorumluluğunun

Her ne kadar insanların hukuki ilişkilerde birbirleriyle temas etmesinden kaynaklandığı kabul edilse de sözleşmelerde yükümlülükler tarafların karşılıklı ve uyumlu irade beyanlarından doğarken güven sorumluluğundaki bağlar taraf iradesine değil, doğrudan kanunun öngördüğü düzenlemelere dayanır.[999] Bu nedenle sözleşme kuramı ile güven sorumluluğu öğretisi dogmatik olarak birbirinden bağımsızdır.[1000] Canaris de bu ayrımı şu şekilde ortaya koymaktadır: sözleşmeler iradeden, güven sorumluluğu ise kanundan doğar. Dolayısıyla, sözleşmeler tarafların anlaşmasına dayanırken, güven sorumluluğu tarafların iradesinden bağımsız olarak hukuk düzeni tarafından yüklenir.[1001]

İsviçre Federal Mahkemesi içtihatlarına göre güven sorumluluğunun doğabilmesi için taraflar arasında, dürüstlük kuralından (ZGB Art. 2) kaynaklanan koruma ve bilgilendirme yükümlülüklerine dayalı, özel nitelikte hukuki bir bağın kurulmuş olması gerekmektedir. Bu tür bir hukuki bağlantının varlığı hâlinde, henüz geçerli bir sözleşme ilişkisi kurulmamış olsa dahi, karşı tarafta haklı bir güven oluşturulmuşsa bu güvenin ihlalinden doğan zararlardan dolayı sorumluluk söz konusu olabilmektedir.[1002]

---

gerçekleşebilmesi için şu şartlar aranmaktadır: Olayda bir "güven" unsuru bulunmalı, zarar gerçekleşmeli, yaratılan hukuki görünüme güvenin pozitif olarak korunması anlamında geçerlilik sonucu bağlanmamalı, zarar ile yaratılan hukuki görünüş arasında nedensellik bağı söz konusu olmalı, başka hukuki kurumların uygulama alanına giren herhangi bir durum söz konusu olmamalı, hukuki görünüşü yaratan kimse kusurlu olmalı, kişinin haklı güveni, yani olayda iyi niyeti bulunmalıdır (Oğuztürk, Burcu (Kalkan), a.g.e., s. 268). Haksız fiil zararının söz konusu olduğu haller ile diğer sorumluluk ilkelerinin devreye girdiği hallerde söz konusu olmayan güven sorumluluğu ancak, Türk-İsviçre Hukuku'nda MK. m. 2 ve MK. m. 3 ışığında Canaris'in "Negativer Vertrauenschutz-güvenin negatif-menfı-olumsuz korunması" olarak nitelendiği hallerde söz konusu olabilir. Güven sorumluluğu olabilmesi için, BK. 36/2. maddesinde olduğu gibi, bir "hukuki görünüşe haklı güven olgusu-Rechtscheinhaftung" söz konusu olmalıdır

[999] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 240.

[1000] Weller/ Petersen Weiner, s. 898.

[1001] Canaris, (Vertrauenshaftung), s. 419.

[1002] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 234; BGE 130 III 345 E. 2.2; BGE. (15.11.1994). 120 II 331 (Swissair kararı). https://relevancy.bger.ch/cgi-bin/JumpCGI?id=BGE-120-II-331.: Somut olayda bağlı şirketin, ana şirketle olan kurumsal bağını dış dünyaya bilinçli, sistematik ve güven oluşturacak şekilde yansıtması; bu görünümün yatırımcılar üzerinde ekonomik kararlarını belirleyici etki yaratması, özellikle kurumsal görünüm, ekonomik üstünlük ve yönlendirici beyanlar yoluyla yaratılan güvenin hukuken korunması gerektiği ve nihayetinde bu güvenin boşa çıkması, Federal Mahkeme tarafından ZGB m. 2'deki dürüstlük kuralına dayalı özel bir sorumluluk ilişkisi olarak değerlendirilmiştir. Böylece Mahkeme, güven sorumluluğunu, ne klasik culpa in contrahendo kapsamında ne de salt sözleşme sonrası sorumluluk şeklinde değil; sözleşme ile haksız fiil arasında alternatif bir sorumluluk kaynağı olarak konumlandırmıştır. *Kaşak,* s. 1808; Bundesgericht. (1994, 15 Kasım). *BGE 120 II 331* İsviçre Federal Mahkemesi. https://relevancy.bger.ch/cgi-bin/JumpCGI?id=BGE-120-II-331; BGE 121 III 150 (Güreşçi olayı) Aktaran: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 241.: Bkz. İsviçre Federal Mahkemesi, dünya güreş şampiyonasına katılım sürecine ilişkin bir uyuşmazlıkta, tüm seçme kriterlerini sağlayarak hazırlık kampına dâhil edilen sporcunun, müsabakalara çok kısa bir süre kala (yaklaşık dört gün önce) İsviçre Güreş Federasyonu tarafından tek taraflı olarak değiştirilen katılım şartları gerekçe gösterilerek kamptan çıkarılmasını

Kimi yazarlara göre, güven sorumluluğu, sınırları net çizilmediği takdirde neredeyse her somut olayda başvurulabilecek genel bir sorumluluk gerekçesine dönüşme tehlikesi taşımaktadır.[1003] Bu nedenle güven sorumluluğunun, ikincil[1004] bir sorumluluk olduğu unutulmadan, sınırsız ve kontrolsüz bir sorumluluk alanı yaratmasının önüne geçilebilmesi için hem bu sorumluluğun hukuki niteliğinin hem hangi hâllerde uygulanacağının açık ve öngörülebilir biçimde belirlenmesi gerekmekte ve ayrıca güven sorumluluğunun uygulanabileceği durumların, uygun illiyet bağı ile sınırlı tutulması da zorunludur.[1005] Bu koşullar altında güven sorumluluğuna dayanılması mümkündür. [1006]

Culpa in contrahendo sorumluluğunda olduğu gibi, kanunda açık bir düzenlemeye yer verilmemiş olması nedeniyle güven sorumluluğunun hukuki niteliği öğretide tartışmalıdır. Bu sorumluluğun doğurduğu borç ilişkisinin niteliği ve buna uygulanacak hükümler, kanunda açık bir hüküm bulunmadığından, hâkimin hukuk yaratma yetkisi çerçevesinde (TMK md. 1/II) belirlenmek durumundadır.[1007] İleriye etkili sadakat yükümlülüğü, sözleşme ilişkisinin tasfiyesinden sonra taraflar arasındaki güven ilişkisinin kalıntısı olarak ortaya çıktığından; bu yükümlülüğün ihlali halinde gündeme gelen yaptırım, alacaklının sarsılan güveni nedeniyle uğradığı zararların tazminine yönelik olan negatif korunma biçimidir. Burada hukuk düzeni, borçluyu yeni bir edime zorlamaktan ziyade (pozitif koruma), onun dürüstlük kuralına aykırı davranışı neticesinde alacaklının malvarlığında oluşan normatif ve fiili eksilmenin giderilmesini

---

değerlendirmiştir. Mahkeme, sporcu ile federasyon arasında bu süreçte özel bir güven ilişkisinin oluştuğunu kabul etmiş; özellikle yarışmaya haftalar kala yapılan kural değişikliğini güven ilkesine aykırı ve çelişkili davranış (venire contra factum proprium) olarak nitelendirmiştir. Bu nedenle federasyonun, sporcunun katılım beklentisini boşa çıkarması sebebiyle yaptığı masraflar ile manevi zarar bakımından sorumluluğunun doğduğuna hükmedilmiştir.

[1003] Schewenzer, Ingeborn. (2006). *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil.* (4. Auf.). Bern. Rn. 52.03; Kamp, s. 333; Bu hatanın Yargıtay kararlarında zaman zaman yapıldığına ilişkin bkz.: Gümüş, *(Güven),* s. 56 vd.

[1004] Güven sorumluluğunun ikincilliği, ortada zaten mevcut bir sözleşmesel veya haksız fiile dayanan sorumluluk olması halinde güven sorumluluğuna dayanılamayacağını ifade eder. Bkz.: Gümüş, *(Güven),* s. 56 vd.

[1005] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 235.

[1006] Bkz.: Gümüş, *(Güven),* s. 20.

[1007] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 244; Nitekim Kalkan Oğuztürk'ün de belirttiği üzere, en azından Borçlar Kanunu tasarısında bu belirsizliği giderecek açık bir düzenlemeye yer verilmesi isabetli olurdu. Bkz; Kalkan Oğuztürk, s. 248.

hedeflemektedir. Bu giderim için kanundaki hangi hükümlere başvurulacağının tespiti ise oldukça önemlidir.

Bu noktada haksız fiil hükümlerine gidilebilmesi için ortada mutlak bir hakkın ihlali olmalıdır. Oysa ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ihlalleri genellikle mülkiyet veya vücut tamlığı gibi mutlak hakları değil, karşı tarafın malvarlığı üzerindeki nispi menfaatleri ve kazanç kaybı zararlarını hedef alır. Üstelik bu ihlal, haksız fiilin "rastlantısal temasından" farklı olarak taraflar arasındaki geçmişteki özel bağa *(Sonderverbindung)* dayanması sebebiyle haksız fiil rejiminden uzaklaşır. [1008]

Diğer taraftan, asli edim yükümlülükleri sözleşmenin sona ermesiyle tasfiye edildiğinden, ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ihlalleri güven sorumluluğu kapsamında tam manasıyla bir akdi borca aykırılık olarak da nitelendirilemez. Sonuç olarak bu yükümlülükler, belirttiği dürüstlük kuralı (TMK m. 2) ve iyi niyet (TMK m. 3) temeline dayanan, yaratılan haklı güvenin sarsılması neticesinde ortaya çıkan zararların tazminini amaçlayan negatif karakterli bir güven sorumluluğudur.[1009] Bu sorumluluk rejimi, mutlak hak ihlali içermediği için haksız fiili, asli edim beklentisi sona erdiği için de klasik akdi sorumluluğu aşan; ancak taraflar arasındaki güven ilişkisinin kalıntısı olarak kusur karinesi ve zamanaşımının daha avantajlı olması açısından sözleşmesel sorumluluk kurallarına daha yakın duran "üçüncü bir yol" niteliği taşımaktadır. Dolayısıyla burada bir kanun boşluğu olduğu çok açıktır.

Üstelik güven sorumluluğunun ikincilliği sebebiyle, taraflar arasındaki uyuşmazlığın çözümü için haksız fiil veya sözleşmeye aykırılık hükümleri doğrudan uygulanabiliyorsa, bu ikincil mekanizmaya başvurulmamalıdır. Nitekim Gümüş, güven sorumluluğunun asıl işlevinin, TBK md. 49/I uyarınca tazmini mümkün olmayan ve mutlak bir hak ihlaline dayanmayan "saf malvarlığı zararlarının" tazmininde bir "kapı açmak" olduğunu belirtmektedir. [1010] Yazara göre bu sorumluluk rejimi, dürüstlük kuralı temelli istisnai bir yasal sorumluluk olup; mülkiyet veya vücut tamlığı gibi mutlak hakların ihlal edilmediği,

---

[1008] Kalkan Oğuztürk, s. 264-265 vd.
[1009] Kalkan Oğuztürk, s. 263 vd.
[1010] Gümüş, *(Güven),* s. 56.

ancak taraflar arasındaki işlemsel temasın yarattığı güvenin boşa çıkarıldığı hallerde devreye girer.[1011]

Tıpkı Kalkan Oğuztürk'ün ifade ettiği gibi güvenin negatif korunmasının söz konusu olduğu durumlarda ve olayın içeriğine uygun düştüğü ölçüde aldatma hükümlerine[1012] (TBK md. 36/2) veya sözleşmeye aykırılığa ilişkin genel hükümlerinin (TBK md. 112 vd.) kıyasen uygulanması isabetlidir. Özellikle, güvene aykırı davranış yeni ve bağımsız bir borç ilişkisi tesis ediyor ve sorumluluk doğrudan başkasının davranışına isnat edilemiyorsa, bu durumda güven ilişkisinin kurduğu borç ilişkisinin sözleşmesel sorumluluk rejimine tâbi olduğu kabul edilmelidir.[1013]

3.2.3. Haksız Fiil Görüşü

Roma hukukundan beri geçerli olan kimsenin bir başkasına zarar vermemesi gerekliliğinden doğan haksız fiil sorumluluğu (dar anlamda sorumluluk), hukukumuzda temel olarak TBK md. 49'da düzenlenmiştir.[1014] Dar anlamda haksız fiil sorumluluğunun doğabilmesi için kusurlu ve hukuka aykırı bir fiil ile başkasına bir zarar verilmesi halinde bu zararı giderim yükümlülüğünden bahsedilir. Dolayısıyla bir haksız fiil sorumluluğunun doğabilmesi için; kusur, zarar, hukuka aykırı eylem ve bu eylemle zarar arasında nedensellik bağının varlığı olmak üzere dört temel unsurun varlığı aranır.[1015]

[1011] Nitekim Yargıtay 22. Hukuk Dairesi'nin 09.10.2019 tarihli ve 2020/18565 E. sayılı kararında; işten ayrılan işçiye kıdem ve ihbar tazminatlarının ödeneceği yönündeki vaatlere güvenerek istifa eden, ancak ödemelerin gerçekleşmemesi üzerine dava açan işçinin durumunda, işverenin sorumluluğu, güven sorumluluğu çerçevesinde değerlendirilmiştir. Oysa olayda, işverenin yasal şartlar oluşmamasına rağmen söz konusu tazminatları ödemeyi taahhüt etmesiyle taraflar arasında bir sözleşme ilişkisi kurulmuştur. Bu nedenle, uyuşmazlığın doğrudan sözleşmesel sorumluluk ilkelerine göre çözümlenmesi gerektiği yönündeki Gümüş'ün isabetli görüşüne biz de katılmaktayız. Bkz.: Gümüş, *(Güven),* s. 61; Oğuztürk, güven sorumluluğu için şekli bakımdan sözleşmeye aykırılık mı yoksa haksız fiil mi tartışmasının yersiz olduğunu, onun yerine zararın türüne göre inceleme yapılarak cismani mi, manevi mi, sözleşmeden doğan zarar mı gibi mağdurun zararın türüne göre hukuki korunmasının tespit edilmesi gerektiği ifade eder. Bkz.: Kalkan Oğuztürk, s. 248.

[1012] Kalkan Oğuztürk, s. 271-272.

[1013] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 244; Servatius, Wolfgang. (2024). Die englische Limited, Rn. 191-192. (Ed.). M. Henssler, /L. Strohn. *Gesellschaftsrecht Bd. 62*. (6. Auf.). München: C.H. Beck; Bu noktada Kalkan Oğuztürk, güven sorumluluğunun sözleşmesel sorumluluk kapsamında ele alınabilmesi için buna yönelik bir kanun hükmüne ihtiyaç olduğunu belirtmiştir. Bkz.: Kalkan Oğuztürk, s. 271-272.

[1014] Antalya, (Borçlar C: V/1,1), s. 118.

[1015] Kayıhan/Ünlütepe, s. 226 vd.; İnal, s. 81.

Haksız fiil sorumluluğunu, sözleşmesel sorumluluktan ayıran en önemli nokta, taraflar arasında henüz bir hukuki ilişkinin oluşmamış olması olarak ifade edilir.[1016]

Sözleşmeden doğan edim yükümlülüklerinden bağımsız nitelik taşıyan bazı koruma yükümlülüklerine aykırılıklar, ilk bakışta haksız fiil sorumluluğunu çağrıştırır nitelikte görünebilir.[1017] Hatta kimi hallerde koruma yükümlülüğünün ihlali sonucu doğan talepler ile haksız fiil sorumluluğuna dayanan talepler paralel şekilde ancak birbirlerinden bağımsız olarak (taleplerin yarışması) gündeme gelmektedir.[1018] Fransız Hukuku'nda daha yaygın olarak benimsenen bu görüşe göre; sözleşme sonrası dönemde taraflar arasında zımnî bir anlaşmanın veya sözleşmeden kaynaklanan bir borç ilişkisinin varlığını reddetmekte, bu nedenle sözleşme sonrası sorumluluğun dayanağını Code Civil'in genel haksız fiil hükmü olan Art. 1240'a (TBK md. 49'a, BGB § 823'e) dayandırmaktadır.[1019] Bu görüşe göre ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali, sözleşmesel bir yan yükümlülük olarak değil sözleşmeden bağımsız zarar verme yasağına aykırı davranışlar olarak değerlendirilir.

Kamp'a göre, bir sözleşme sonrası sorumluluğun kabul edilebilmesi için, söz konusu zararın genel haksız fiil hukuku kurallarıyla tatmin edici şekilde giderilemiyor olması gerekir. Haksız fiil sorumluluğu yeterli bir koruma ve telafi sağlıyorsa, sözleşme sonrası bir yan yükümlülük icat etmeye gerek olmadığını ifade eden Kamp, yan yükümlülüklerin haksız fiil hukukuna göre tali (tamamlayıcı/yardımcı) nitelikte olduğunu ifade etmiştir.[1020]

[1016] Kayıhan/Ünlütepe, s. 223; İnal, s. 81.
[1017] Dembski, s. 152.
[1018] Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 257; Fikentscher/Heinemann, s. 30; Bir alışveriş merkezi, müşterilerine ücretli otopark hizmeti sunmaktadır. Müşteri, aracını otoparka park ettikten sonra alışverişini tamamlayıp aracını teslim almak istediğinde, aracın üzerine otopark görevlilerinin dikkatsizliği nedeniyle inşaat malzemeleri düştüğü ve aracın ağır şekilde hasar gördüğü tespit edilmiştir. Bu durumda müşteri ile alışveriş merkezi arasında kurulan otopark sözleşmesi, asli edim olarak park alanı tahsisini içermekte, bunun yanında koruma yükümlülüğü kapsamında müşterinin aracının zarar görmemesi için gerekli önlemlerin alınması da gerekmektedir. Otopark işletmecisinin gerekli özeni göstermemesi, sözleşmeden doğan koruma yükümlülüğünün ihlalini oluştururken, aynı zamanda müşterinin mülkiyet hakkına yönelik unsurları gerçekleşmiş bir haksız fiili de meydana getirir. Bu durumda müşteri, uğradığı zararın giderilmesi amacıyla hem sözleşmeye dayalı koruma yükümlülüğünün ihlaline hem haksız fiil sorumluluğuna dayanarak tazminat talebinde bulunabilir.
[1019] Zenz, s. 31; Akçaal, 58; Von Bar, s. 452.
[1020] Kamp, s. 313.

Haksız fiil hukukunun amacı, herkes için geçerli olan genel davranış standartlarını belirlemekken sözleşme hukukunun amacı, sözleşmenin ifa edilebilmesidir. Alman hukuk uygulamasında, saf malvarlığı zararlarına karşı haksız fiil koruması yalnızca; kasten ve ahlaka aykırı olarak verilen zararlar ile kanunla belirlenmiş koruma yükümlülüklerinin ihlal edilmesi hâlinde doğan zararlar kapsamında kabul edilmiştir. Dolayısıyla haksız fiil sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için (kusursuz sorumluluk halleri hariç) kural olarak kusur unsuru aranmaktadır. Zarar veren, en azından olası kast ile hareket etmelidir. Bu ayrım, rastlantısal değildir; tersine, kanun koyucu tarafından bilinçli olarak getirilmiş bir sorumluluk sınırıdır. Dolayısıyla bu, haksız fiil hukukundaki bir boşluk değil, bilakis sorumluluğun sınırlandırılması yönünde makul bir tercihtir[1021] ve ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali başlığı altında gündeme gelen sorunların büyük çoğunluğu için tatmin edici çözüm sunmaz.[1022] -

Haksız fiil sorumluluğu, herkese yöneltilmiş genel bir davranış standardının ihlali üzerine kurulur ve bu sebeple genel koruma yükümlülükleri çerçevesinde işler. Buna karşılık, borç ilişkisine dayalı koruma yükümlülükleri *(schutzpflichten im Schuldverhältnis)*, yalnızca belirli taraflar arasında mevcut olan özel güven ilişkisinden doğar. BGB § 241 Abs. II hükmü, borç ilişkisinin içeriğini yalnızca edim yükümlülükleriyle sınırlamaz; aynı zamanda taraflara, karşı tarafın hak ve menfaatlerine zarar vermekten kaçınma, onların kişisel, ekonomik ve örgütsel bütünlüğüne saygı gösterme yükümlülüğü de getirir.

Bu bağlamda, Alman hukukunda, sözleşmesel ilişkilerden doğan koruma yükümlülükleri, haksız fiil hukukundaki genel davranış standartlarına nazaran daha sıkı, ilişki temelli ve güven merkezli bir nitelik taşır. Buna paralel olarak sözleşmesel borç ilişkisi çerçevesinde doğan yan yükümlülüklerin (BGB § 241 Abs. II) ihlalinden doğan sorumluluk, BGB §§ 278, 280 ve malvarlığı zararları bakımından haksız fiil hukukuna nazaran daha sert bir sorumluluk rejimi doğurmaktadır.[1023] Çünkü haksız fiil sorumluluğu esas itibarıyla mutlak hakların (mülkiyet, beden bütünlüğü gibi) ihlaline dayandırılırken koruma

---

[1021] Volens, s. 177.
[1022] Dembski, s. 156.
[1023] Faenger, Julia. (2012). Leistungsunabhängige Nebenpflichten zum Schutz des Integritätsinteresses im deutschen und französischen Recht: eine rechtsvergleichende Betrachtung ausgehend von den Rücksichtspflichten des § 241 Abs. II BGB. Diss. Frankfurt am Main. s. 47.

yükümlülüğü, yalnızca tarafların mutlak haklarını değil, aynı zamanda karşı tarafın genel ekonomik ve kişisel menfaatlerini de koruma altına alır. Bu nedenle koruma yükümlülüğünün ihlali, çoğu zaman haksız fiil hukukuna göre sorumluluğun yoğunlaşmasına yol açmaktadır. [1024] Bu yoğunluk aynı zamanda, tarafların bir özel bağlantı içinde birbirleriyle daha yakın temasa girmelerine, artan ölçüde güven talep etmelerine ve haklarını, hukukî değerlerini ve menfaatlerini diğer tarafın etkisine açık hâle getirmelerine dayanır.

Türk hukukunda da benzer bir tespit yapılabilir. Haksız fiil hükümleri, sözleşmeye aykırılığa ilişkin sorumluluk rejimiyle karşılaştırıldığında, zarar gören bakımından daha dezavantajlı bir koruma sağlamaktadır.[1025] Nitekim haksız fiil sorumluluğunda ispat yükü kural olarak zarar görene ait olup (TBK m. 50), bu durum zarar görenin talepte bulunmasını güçleştirmektedir.[1026] Zamanaşımı bakımından da benzer bir dezavantaj söz konusudur. TBK m. 72 uyarınca haksız fiilden doğan tazminat talepleri, zarar görenin zararı ve tazminat yükümlüsünü öğrendiği tarihten itibaren iki yıl ve her hâlde fiilin işlendiği tarihten itibaren on yıllık zamanaşımına tâbi iken; borca aykırılıktan kaynaklanan talepler bakımından TBK m. 146'da öngörülen on yıllık genel zamanaşımı süresi uygulanmaktadır.

Yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk bakımından da iki sorumluluk rejimi arasında belirgin farklar bulunmaktadır. Borca aykırılık hâlinde borçlu, TBK m. 116 uyarınca, edimin ifasında yararlandığı yardımcı kişilerin kusurlu davranışlarından kusuru aranmaksızın sorumlu tutulur. Bu sorumluluk, borçlunun organizasyon alanına giren riskleri üstlenmesi esasına dayanmakta ve alacaklı bakımından güçlü bir koruma sağlamaktadır. Buna karşılık haksız fiil sorumluluğunda yardımcı kişilerin fiillerinden sorumluluk TBK m. 66 kapsamında düzenlenmiş olup, sorumluluğun doğabilmesi için yardımcı kişinin seçimi, talimatlandırılması veya denetlenmesi bakımından bir özen eksikliğinin zarar gören tarafından ispat edilmesi gerekmektedir. Dolayısıyla haksız fiil rejiminde sorumluluk, kusura daha sıkı biçimde bağlanmış ve ispat yükü büyük ölçüde

---

[1024] Fikentscher/Heinemann, s. 30; Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 236.
[1025] Nomer, *(Borçlar),* 458; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 278; Binder, s. 597.
[1026] Tosun, s. 91; Nomer, *(Borçlar),* 458.

zarar görene yüklenmiştir. Bu yönüyle, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinde haksız fiil hükümlerinin uygulanması, yardımcı kişilerin fiillerinden doğan zararların tazmini bakımından daha dar ve sınırlı bir sorumluluk rejimine yol açmaktadır.[1027]

Haksız fiil kuralları, kural olarak kişinin mal ve kişi varlığını, mülkiyet hakkı veya kişilik hakkı gibi mutlak haklarını koruma altına almakta, buna karşılık malvarlığını artırmaya yönelik çıkarlarını, yani alışveriş menfaatini korumamaktadır. Nitekim Serozan da haksız fiil sorumluluğunun esas itibarıyla status quo ante'nin sağlanmasına yönelik olduğunu, buna karşılık status ad quem'e ulaşmayı hedeflemediğini vurgulamaktadır.[1028]

Bu nedenlerle öğretide, sözleşmeye bağlı davranış ve sadakat yükümlülüklerine aykırılık hâllerinin sırf haksız fiil sorumluluğu rejimine tâbi kılınmasının isabetli olmadığı; bu tür ihlâllerin kural olarak sözleşmesel sorumluluk alanı içerisinde değerlendirilmesi gerektiği kabul edilmektedir.[1029] Özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali bakımından, bu yükümlülüklerin kaynağının sözleşmenin şekli varlığından ziyade taraflar arasında kurulmuş bulunan güven ilişkisi ve dürüstlük kuralı olması, sorumluluğun haksız fiil yerine borca aykırılık çerçevesinde ele alınmasını hem daha tutarlı hem daha koruyucu bir çözüm hâline getirmektedir. Aksi hâlde, esasen zarar vermeme amacına hizmet eden bu tür yükümlülüklerin haksız fiil hükümlerine zorla dâhil edilmesi, ihlâlin hukuki niteliğini tam olarak yansıtmayan yapay bir sınıflandırma sonucunu doğuracaktır. Kısacası ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, borç ilişkisinden kaynaklanan özel güveni ve sadakati korumayı amaçladığından, haksız fiil hukukunun genel koruma alanına değil, sözleşme hukukunun özel sadakat alanına aittir.

BGH'nin 23 Ekim 1979 tarihli kararında, şirketten ayrılmış bir ortağın ayrılma sonrasında gerçekleştirdiği davranışların hukuki niteliği tartışılmıştır.[1030] Olayda davalı, bir

---

[1027] Nomer, *(Borçlar),* 458.
[1028] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 38.
[1029] Eren, s. 43; Dembski, s. 152.
[1030] Alman hukukunda haksız fiil sorumluluğunun temel hükümleri arasında yer alan § 823 Abs. I BGB, bir kişinin yaşamına, bedenine, sağlığına, özgürlüğüne, mülkiyetine veya diğer mutlak haklarına hukuka aykırı müdahalede bulunulması hâlinde zarar verenin tazminat sorumluluğunu düzenleyen genel haksız fiil normudur. § 824 BGB ise bir kişi veya işletmenin kredi itibarını ya da ekonomik faaliyetlerini tehlikeye düşürmeye elverişli gerçeğe aykırı olgu isnadı yapılması hâlinde doğan sorumluluğu düzenlemekte olup özellikle ticari itibarın korunmasına yöneliktir. Buna karşılık § 826 BGB, bir kimsenin başka bir kişiye

GmbH'nin eski ortağıdır. Ortaklıktan ayrıldıktan sonra şirket çalışanlarına, şirket yönetimine ve iş ortaklarına çeşitli mektuplar göndermiş; bu mektuplarda şirketin araştırma ve geliştirme faaliyetlerinin yetersiz olduğunu ileri sürmüş ve özellikle kendi ayrılışından sonra şirketin herhangi bir yenilik ortaya koyamadığını ifade etmiştir. Bu açıklamalar, şirketin iç işleyişi üzerinde etkili olabilecek nitelikte olup çalışanlar arasında huzursuzluk yaratmış, yönetim üzerinde baskı oluşturmuş ve şirketin ticari itibarı bakımından da olumsuz sonuçlar doğurmaya elverişli görülmüştür.

Uyuşmazlık, söz konusu davranışlar için haksız fiil hükümlerine mi yoksa şirketlere özgü bir ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ihlaline mi gidilmesi gerektiği sorusu etrafında şekillenmiştir. Mahkeme haksız fiil kapsamında; davalının açıklamalarının gerçeğe aykırı olmadığı, aksine davalının ayrılmasından sonra şirketin gerçekten yeni bir geliştirme ortaya koymadığı olgusunun ispatlanabilir nitelikte olduğu tespit edilmiştir. Bu nedenle açıklamaların gerçeğe aykırı olmadığı ve bu sebeple § 824 BGB kapsamında bir haksız fiil sorumluluğunun doğmayacağı sonucuna varmıştır. Benzer şekilde, davalının davranışının işletmeye doğrudan yönelen bir müdahale teşkil etmemesi nedeniyle BGB § 823 Abs. I kapsamında da haksız fiil sorumluluk doğmadığı belirtilmiştir. Nihayet, davranışın kasten ve ahlaka aykırı zarar verme düzeyine ulaşmadığı gerekçesiyle § 826 BGB'nin uygulanması da mümkün görülmemiştir.

Bununla birlikte mahkeme, davalı ile şirket arasında geçmişte mevcut olan ortaklık ilişkisinin taraflar arasında sıradan üçüncü kişiler arasındaki ilişkiden farklı bir hukuki bağ oluşturduğunu vurgulamıştır. Ortaklık ilişkisinin sona ermesi, bu ilişkiden doğan tüm davranış yükümlülüklerinin mutlak biçimde ortadan kalktığı anlamına gelmez. Özellikle eski ortağın şirketin iç yapısı, ticari stratejileri ve faaliyetleri hakkında sahip olduğu bilgi ve etki imkânları dikkate alındığında, şirketin menfaatlerine ağır zarar verebilecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğünün belirli ölçüde devam ettiği kabul edilir. Bu çerçevede mahkeme, davalının davranışını haksız fiil hükümleri kapsamında değil, ortaklık ilişkisinden kaynaklanan ve üyeliğin sona ermesinden sonra da belirli sınırlar içinde varlığını sürdüren bir sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirmiştir.

---

kasten ve ahlaka aykırı şekilde zarar vermesi durumunda ortaya çıkan sorumluluğu öngörmekte ve diğer haksız fiil hükümlerine kıyasla daha dar ancak malvarlığını da kapsayan bir koruma sağlamaktadır.

Sonuç olarak eski ortağın bu tür açıklamalar yoluyla şirket faaliyetlerini zedeleyici davranışlarda bulunmasının hukuka aykırı olduğu kabul edilmiş ve davalı aleyhine bu davranışların durdurulmasına yönelik talebin kabulüne karar verilmiştir. Söz konusu karar, Alman doktrininde özellikle üyelik sonrası sadakat yükümlülüklerinin hukuki temeli bakımından oldukça önemlidir.[1031]

3.2.4. Değerlendirmemiz: Sözleşmeye Benzer Bir Sorumluluk Rejimi

Hukuk düzenine aykırı her iradî davranış, hukuka aykırı fiil olarak nitelendirilebilmekle birlikte; özel hukuk bakımından haksız fiil sorumluluğu, başkasına ait kişilik veya mülkiyet haklarının aralarında sözleşmesel ilişki olmaksızın ihlal edilmesi suretiyle zarara yol açan davranışları ifade etmektedir.[1032] Bu tür davranışların ortak özelliği, hukuk düzeni tarafından tasvip edilmemeleri ve bu nedenle zarara sebebiyet veren kişinin meydana gelen zararı tazmin etmekle yükümlü tutulmasıdır.[1033]

Hukukî sorumluluk öğretisinde, zararın tazminine ilişkin sorumluluk türleri genellikle taraflar arasında önceden kurulmuş bir hukukî ilişkinin bulunup bulunmamasına göre sınıflandırılmaktadır. Bu çerçevede sorumluluk, sözleşmeye dayanan sorumluluk ve sözleşme dışı sorumluluk olmak üzere iki ana kategoriye ayrılmaktadır. Sözleşmeye dayanan sorumluluk, taraflar arasında mevcut olan sözleşmesel ilişkinin ihlali sonucunda ortaya çıkarken[1034] sözleşme dışı sorumluluk ise hukuk düzeninin herkes için öngördüğü genel davranış kurallarının ihlal edilmesi nedeniyle doğmaktadır.[1035]

Borçlar hukukunda sorumluluğun dayandığı bakımından yapılan bu ayrımın kökleri Roma Hukuku'na kadar uzanmaktadır. Nitekim Roma Hukuku'nda davalar, doğdukları hukuki sebebe göre ayrılmış; sözleşmeden doğan davalar *actio ex contractu*, haksız fiilden doğan davalar ise *actio ex delicto* olarak adlandırılmıştır. Roma Hukuku'nun özellikle son dönemlerinden itibaren sözleşmesel sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğu

---

[1031] Dembski, s. 156 vd.
[1032] Werro/Büyüksağiş, s. 3.
[1033] Topuz, s. 406.
[1034] Tartışmalı olsa da culpa in contrahendo ile güven sorumluluğunun da bu kapsama girdiğine ilişkin bkz.: Gümüş, (*Borçlar),* s. 419.

[1035] Topuz, s. 409; Werro/Büyüksağiş, s. 3; Gümüş, (*Borçlar),* s. 419; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 276.

arasında belirgin bir ayrım yapıldığı kabul edilmektedir.[1036] Modern borçlar hukukunda da bu ayrım dogmatik önemini büyük ölçüde korumaktadır.

Bununla birlikte, sözleşme ilişkisinin kurulmasıyla ortaya çıkan ve sözleşmenin sona ermesinden sonra da belirli ölçüde etkisini sürdüren bazı yükümlülüklerin ihlali bakımından, söz konusu ikili ayrımın her zaman yeterli açıklama gücüne sahip olmadığı görülmektedir. Kanaatimizce bu mesele, doğrudan bu iki sorumluluk rejimine indirgenemeyecek kadar çok katmanlıdır. Bu nedenle sistematiği korumak adına haksız fiil, güven sorumluluğu ve müspet sözleşme ihlali kavramlarının birbirini tamamlayan işlevleri üzerinden ele alınmalıdır. Zira bu yükümlülükler kaynağını taraflar arasındaki sözleşmesel ilişkiden almakla birlikte, ihlalin çoğu zaman sözleşmenin sona ermesinden sonraki dönemde ortaya çıkması nedeniyle klasik anlamda bir sözleşmeye aykırılık olarak nitelendirilmesi güçleşmektedir. Buna karşılık, söz konusu yükümlülüklerin taraflar arasında kurulmuş olan özel bir hukuki bağdan doğması sebebiyle ihlalin sıradan bir haksız fiil olarak değerlendirilmesi de isabetli görünmemektedir.

Geleneksel olarak haksız fiil, herkese karşı ileri sürülebilen mutlak hakların ihlaline dayanır. Oysa ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali, genellikle mutlak bir hakkı değil, karşı tarafın saf malvarlığı menfaatlerini hedef alır. Gümüş'ün isabetle belirttiği üzere, haksız fiil rejimi (TBK m. 49) saf malvarlığı zararlarının tazmininde kısıtlı bir koruma sağlarken güven sorumluluğu bu alanda bir kapı açmaktadır.[1037] Üstelik bu ihlaller, haksız fiilin rastlantısal temasının ötesinde bir sosyal temasa, taraflar arasında geçmişte kurulmuş olan ve edim ifa edilse dahi dürüstlük kuralı gereği sönmeyen özel bir hukuki bağa (*Sonderverbindung*) dayanır. Dolayısıyla, taraflar arasındaki bu yoğun güven ilişkisini sıradan bir haksız fiil kalıbına hapsetmek, borç ilişkisinin geniş anlamdaki koruyucu etkisini göz ardı etmek anlamına gelecektir.[1038]

Sözleşmesel koruma yükümlülükleri maddi açıdan değerlendirildiğinde, haksız fiil hukukunun korumayı amaçladığı hukuki değerlerin, özellikle tarafların bütünlük menfaatlerinin, sözleşme hukuku içerisinde korunmasını sağlayan bir mekanizma olarak

---

[1036] Topuz, s. 406-407.
[1037] Gümüş, *(Güven),* s. 13.
[1038] Bkz.: Zenz, s. 105; Binder, s. 610.

ortaya çıkmaktadır. [1039] Bu nedenle Alman doktrininde gelişen ve Türk öğretisinde de kabul gören görüşe göre, taraflar arasında sözleşmenin sona ermiş olduğu durumlarda dahi tarafların dürüstlük kuralına aykırı davranarak birbirlerine zarar vermeleri halinde sorumluluğun doğrudan haksız fiil hükümlerine dayandırılması yerine, borca aykırılığa benzer bir sorumluluk rejimi çerçevesinde değerlendirilmesi mümkündür.[1040]

Art etkili yan yükümlülüklerin müspet sözleşme ihlali kapsamında ele alınmasının dogmatik temeli, borç ilişkisinin dar ve geniş anlamda kavranışı arasındaki ayrıma dayanmaktadır. Dar anlamda borç ilişkisi, belirli bir edim yükümlülüğüne odaklanırken geniş anlamda borç ilişkisi, taraflar arasındaki hukuki ilişkinin tamamını, edim yükümlülükleriyle birlikte yan ve davranış yükümlülüklerini de kapsayan bütüncül bir yapı olarak ele alır.[1041] Bu çerçevede, edim yükümlülüğünün sona ermesi, borç ilişkisinin geniş anlamda tüm hukuki etkilerinin de ortadan kalktığı anlamına gelmez. Aksine, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte ortaya çıkan güven ilişkisi, etki alanı ve taraflar arasındaki bilgi ve menfaat asimetrisi, edim yükümlülüğünün ifasından sonra da belirli ölçüde varlığını sürdürebilir.[1042]

Müspet sözleşme ihlali, yalnızca edimin hiç ifa edilmemesini değil; sözleşmesel ilişki çerçevesinde taraflardan beklenen davranış standartlarına aykırılıkları da kapsayan geniş bir ihlal tipolojisini ifade eder.[1043] İleriye etkili sadakat yükümlülükleri, her ne kadar edim yükümlülüğünün sona ermesinden sonra gündeme gelseler de işlevsel olarak sözleşme süresince var olan yan yükümlülüklerle benzer amaca hizmet eder. İfa edilmiş edimin korunmasını, güvence altına alınmasını ve anlamlı şekilde kullanılmasını sağlar. Bu nedenle ihlalleri halinde de diğer yan yükümlülüklerin ihlalinde olduğu gibi, sözleşmenin müspet ihlali gündeme gelir ve sözleşmeye aykırılığa özgü sorumluluk rejimi çerçevesinde değerlendirilmesi ve buna bağlı hukuki sonuçların uygulanması gerekir.[1044] Zira sözleşmenin müspet ihlali ayrı bir borca aykırılık başlığı değil, borca aykırılık içinde

---

[1039] Müller/Hempel, s. 248; Bkz.: MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 124.
[1040] Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann. *(GrossKommentar BGB),* BGB § 311, Rn. 525.
[1041] Bkz.: kendi sayfam
[1042] Ramm, s. 6-7; BGH. Stuttgart. (11.06.1952). II ZR 277/51. *NJW 1952,* 867. (www.beckonline.de). E.T.: 10.02.2025.
[1043] Eren, s. 1185 vd.; Gümüş, *(Borçlar),* s. 802 vd.
[1044] Eren, s. 1188 vd.; MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 123; Zenz, s. 153.

gereği gibi ifa etmeme, yan yükümlülüklere ve davranış yükümlülüklerine aykırılık gibi hallerin de sözleşmeye aykırılık başlığı altına alınmasını sağlayan bir kavramdır.[1045]

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin müspet sözleşme ihlali içinde, özel bir vaka grubu olarak konumlandırılması[1046] hem borç ilişkisinin geniş anlamda sürekliliğini hem sözleşmesel sorumluluk rejiminin sistematik bütünlüğünü koruyan daha tutarlı bir çözüm sunmaktadır.[1047] Üstelik Binder'in de ifade ettiği üzere Alman hukuku bakımından BGB reformu sonrasında bu tartışmalar anlamını yitirmiştir. Zira eskiden bu yükümlülüklerin *culpa in contrahendo* benzeri bağımsız bir kurum mu yoksa pozitif sözleşme ihlali mi olduğu tartışılırken; günümüzde bu yükümlülükler doğrudan sözleşme sisteminin içine (BGB § 241 Abs. I ve 2) entegre edilmiştir. Dolayısıyla ihlalleri neticesinde haksız fiil değil, sözleşmeye aykırılık nedeniyle tazminat rejimleri (§ 280, 281 ve 282 BGB) uygulanır.[1048]

Bununla birlikte özellikle ortaklıklar hukuku devreye girdiğinde örneğin, haksız yere ortaklıktan çıkarılan bir kişinin şirkete yeniden alınma talebi *(Wiederaufnahmeanspruch)* gibi bazı ileriye etkili sadakat yükümlülüğü sebebiyle doğan hukuki yaptırımların sözleşme sonrası sorumluluk ilkeleriyle de tam olarak açıklanamayacağı aşikardır. Bu yüzden ortaklıklar hukuku için üyelik sonrası dönemde ortaya çıkan uyuşmazlıkları zorlama bir biçimde sözleşme sonrası sorumluluk veya haksız fiil hukuku kurumlarına uydurmaya çalışmak yerine, uyuşmazlığın kaynağındaki "etki etme gücünü" temel alarak doğrudan şirketler hukuku kapsamında sadakat borcunun ileriye uzanan bağımsız bir yansıması olarak nitelendirmek gerekir.[1049]

Binder, art etkili sözleşme yükümlülüklerinin kapsamını ve uygulama alanını tayin eden normatif kriterlerin temelinde, en geniş anlamıyla güvenin korunması (*Vertrauensschutzgesichtspunkte*) düşüncesi yattığını belirtmiştir.[1050] Sorumluluğun

---

[1045] Kılıçoğlu, s. 811.
[1046] Hoffmans, art etkili yan yükümlülüklere ilişkin bu sınıflandırmanın yalnızca faydalı değil aynı zamanda gerekli de olduğunu savunur. Bkz.: Hoffmans, s. 140-141.
[1047] Akçaal, s. 308; Eren, s. 1185-1186.
[1048] Binder, s. 603.
[1049] Benzer yaptırımın iş hukukunda da karşımıza çıkacağına ilişkin bkz.: 2.2.4, İstisnai Bir Uygulama: Yeniden İşe Başlatma Yükümlülüğü, s. 258; Dembski, s. 176.
[1050] Binder, 614 vd.

kaynağının, somut bir sözleşme metninden ziyade doğrudan kanundan doğan bir yasal güven borcu ilişkisine dayandırılması, bu kurumun sınırlarını genişletmiştir. Bu yapısal değişimle birlikte güven sorumluluğu, sözleşme sonrası yükümlülüklerin temellendirilmesinde hukuki bir gerekçe olarak kabul görmeye başlamıştır.[1051]

Güven sorumluluğu, ihlalin kendisinin tabi olduğu rejimden ziyade, taraflar arasındaki sözleşme sonrası borç ilişkisinin neden hala var olduğunu açıklayan dogmatik temeldir.[1052] İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin normatif meşruiyeti de esasen güven sorumluluğu yaklaşımından beslenmektedir. Zira bu yükümlülükler, sözleşme kurulmamış olsaydı hiç doğmayacak olan, kaynağını yaratılan haklı güvenden alan negatif karakterli borçlardır.[1053] Ancak güven sorumluluğunun ikincilliği prensibi gereği; ortada sözleşmeye aykırılık hükümleriyle giderilebilecek bir ihlal varsa, doğrudan bu rejim uygulanmalıdır.[1054] Bu noktada sözleşmenin müspet ihlali devreye girer.

Bu çerçevede ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali, kaynağını sözleşmeden alan ancak esas itibarıyla taraflar arasında oluşturulmuş olan özel güven ilişkisinin ihlali niteliğini taşıyan, bu nedenle sözleşmesel sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğu arasında konumlanan kendine özgü bir sorumluluk türü olarak değerlendirilmelidir. Böyle bir yaklaşım, sözleşme ilişkisinin doğurduğu güven bağını dikkate almakta ve sözleşmenin sona ermesinden sonra ortaya çıkan zararların borca aykırılık hükümlerine benzer bir sorumluluk rejimi içerisinde ele alınmasına imkân tanımaktadır. Bu nedenle öncelikle sözleşmeye aykırılık hükümlerine başvurulması gerektiği görüşünü kabul etmek gerekir.[1055]

3.3. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ İHLALLERİNİN HUKUKİ TEZAHÜRLERİ

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerine pozitif hukuk metinlerinde doğrudan bir atıf bulunmasa da bu yükümlülüklerin hukuki varlığı günümüzde özel hukukun pek çok

---

[1051] Zenz, s. 12.
[1052] Binder, s. 610.
[1053] Dembski, s. 159.
[1054] Gümüş, *(Güven),* s. 56 vd.
[1055] Han, s. 120; Middendorf, s. 182-183; Akçaal, s. 88.

alanında açıkça kabul edilmektedir. Özellikle sözleşmesel ilişkilerin kurulması, devamı ve sona ermesinden sonraki aşamalarda taraflar arasında varlığını sürdüren güven ilişkisi, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hem teorik hem pratik düzeyde kendine yer bulmasını sağlamıştır. Hukuki ilişki sona ermiş olsa dahi, tarafların birbirlerine zarar vermeme, belirli bilgileri ifşa etmeme ya da birlikte gerçekleştirilen faaliyetlerin sonuçlarını olumsuz yönde etkileyecek davranışlardan kaçınma yükümlülükleri bu çerçevede değerlendirilmektedir.[1056]

Gerek Türk hukukunda gerekse mukayeseli hukukta, pek çok farklı özel hukuk disiplinlerinde verilen yargı kararlarında bu yükümlülük türünün giderek daha fazla kabul gördüğü ve bu doğrultuda kapsamının da genişletildiği gözlemlenmektedir. Nitekim mahkeme içtihatlarında, sözleşmeye dayalı sadakat yükümlülüklerinin, hukuki ilişkinin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebileceği yönündeki değerlendirmeler, bu yükümlülüğün bağımsız ve etkili bir hukukî ilke olarak gelişimine önemli katkılar sunmaktadır.

3.3.1. Borçlar Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

3.3.1.1. Hizmet Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Alman hukukunda borçlar hukuku kapsamında düzenlenen hizmet sözleşmeleri için BGB'de *"Dienstvertrag"* (hizmet akdi) kavramı kullanılmakta, buna karşılık iş hukukuna özgü normlarda *"Arbeitsvertrag"* (iş akdi) terimi tercih edilmektedir. [1057] Bu terminolojik ayrım, aynı zamanda sözleşmelerin hukuki niteliğine ilişkin bir farklılığı da yansıtmaktadır. Zira Alman hukuk öğretisinde iş sözleşmesi, hizmet sözleşmeleri içerisinde yer alan özel bir sözleşme türü olarak kabul edilmektedir.[1058] Buna karşılık, BGB'de hizmet sözleşmeleri başlığı altında düzenlenen sözleşmelerin tamamı bu bağımlılık unsurunu barındırmamaktadır. Bu nedenle Alman hukukunda iş sözleşmesi ile hizmet sözleşmesi arasında kapsayıcı–özel ilişki bulunmakta olup, her iş sözleşmesi bir

---

[1056] Käuffer, s. 10.
[1057] Faas. Thomas. (2025). 70.1. Informationstechnologie und Arbeitsrecht. Rn. 11, 12. (Ed.). J. Taeger/ J. Pohle. *Computerrechts - Handbuch.* (40. Auf.). München: C.H. Beck; Ertürk Arslan, s. 73.
[1058] Taeger/Pohle ComputerR-HdB/Faas 70.1 Rn. 11, 12.

hizmet sözleşmesi niteliği taşırken, her hizmet sözleşmesinin iş sözleşmesi olarak nitelendirilmesi mümkün değildir.[1059]

TBK, işçi-işveren ilişkilerini düzenleyen temel yasalardan biri olup[1060] yalnızca İş Kanunu'nun[1061] (İK) kapsamı dışında kalan iş sözleşmelerine uygulanmakla kalmaz, aynı zamanda genel bir kanun olarak İK'nda ilgili hükümlerin bulunmadığı durumlarda da başvurulması gereken yasal çerçeveyi oluşturur.[1062] Dolayısıyla, işçilerin sadakat yükümlülükleri, her iki kanunun bir arada değerlendirildiği durumlarda daha geniş bir hukuki anlam kazanır. Bu bağlamda, sadakat yükümlülüğünün iş sözleşmelerine nasıl entegre edildiği ve hangi durumlarda bu yükümlülüğün ihlali ile ilgili hukuki sonuçlar doğurduğu konusu önemli bir yer tutmaktadır.

TBK'nun *"Özel Borç İlişkileri"* başlıklı ikinci kısmının "*İş Görme Sözleşmeleri*" başlıklı üçüncü bölümünde düzenlenen hizmet sözleşmesi; konusu insan emeği olan, bağımlılık ilişkisi ihtiva eden tipik, tam iki tarafa borç yükleyen, işçinin kişiliğine bağlı sözleşmelerdendir[1063] ve TBK'nda sadakat yükümlülüğünün hüküm altına alındığı ilk sözleşmedir. Hizmet sözleşmesinin tarafların asli edimleri ve bağımlılık ilişkisi üzerinden tanımına TBK md. 393'te yer verilmiştir. Bu tanımla paralel olarak hizmet sözleşmeleri, işçinin belirli veya belirsiz bir süre boyunca işverene bağımlı ve işverenin talimatlarına uygun olarak belirli bir ücret karşılığında iş görmeyi üstlendiği sözleşmelerdir.[1064] Hizmet sözleşmeleri TBK kapsamında üç başlık altında incelenmiştir. Bunlar; genel hizmet sözleşmesi, pazarlamacılık sözleşmesi ve evde hizmet sözleşmesidir.

Hizmet sözleşmesinin imzalanmasıyla birlikte doğan asli edim yükümlülükleriyle birlikte taraflar birtakım yan yükümlülükler altına da girer. Sadakat yükümlülüğü de bu yan

---

[1059] Ertürk Arslan, s. 70.
[1060] Kayar, s. 311; Battal, s. 254.
[1061] İş Kanunu. (2003). *T. C. Resmi Gazete, 25134,* 10 Haziran 2003.
[1062] Kayar, s. 311; Korkusuz, s. 3-4; Kanunun hizmet sözleşmesine ilişkin hükümleri de tıpkı diğer hükümler gibi İsviçre Borçlar Kanunu'ndan alınarak düzenlenmiştir. Belen, s. 1119.
[1063] Kayar, s. 312; Akıntürk/Ateş, *(Borçlar Hukuku),* s. 299; Korkusuz, s. 9; Yavuz, *(Borçlar Hukuku),* s. 480; Süzek, s. 233 vd.
[1064] Narmanlıoğlu, s. 167; Süzek, s. 233-234; Kayar, s. 312; Battal, s. 254; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 300; Korkusuz, s. 149; Belen, s. 1120; BGB § 611'e göre hizmet sözleşmesi, hizmet vaat eden tarafın vaat edilen hizmeti sağlamasını, diğer tarafın da kararlaştırılan ücreti ödemesini gerektirir ve bu sözleşmenin konusu her türlü hizmet olabilir.

yükümlülüklerden biridir.[1065] TBK md. 396/I'de genel hizmet sözleşmesi başlığı altında işçinin borçları sıralanırken özen ve sadakat borcu da ifade edilmiştir. İlgili hükme göre işçinin borçlandığı edimi yerine getirirken özenle hareket etmesi ve işverenin haklı menfaatini korurken de sadakatle davranması beklenmektedir.[1066]

İlgili hükümde özen ve sadakat yükümlülüğünün tanımına yer verilmemiş veya hangi davranışların bu yükümlülüğe uygun veya aykırı olacağı yolunda örneklendirme yapılmamıştır. Doktrinden ve yargı kararlarından yola çıkarak hem özen hem sadakat borcuna sözleşmede yer alan tarafların işbirliği, bilgi paylaşımı ve diğer tarafın çıkarlarını dikkate alma gibi pek çok farklı durumda rastlamak mümkündür. Hatta kimi görüşlere göre özen yükümlülüğü, sadakat yükümlülüğünün gereği ve sonucudur.[1067] Fakat bu çalışmada bilhassa sadakat yükümlülüğü üzerinde durulacağı için özen yükümlülüğü ele alınmayacaktır.[1068]

Kanun hangi davranışların sadakat borcuna aykırılık olarak değerlendireceğini tek tek saymamış yalnız aynı maddenin 3. ve 4. fıkralarında yer alan *"İşçi, hizmet ilişkisi devam ettiği sürece, sadakat borcuna aykırı olarak bir ücret karşılığında üçüncü kişiye hizmette bulunamaz ve özellikle kendi işvereni ile rekabete girişemez. İşçi, iş gördüğü sırada öğrendiği, özellikle üretim ve iş sırları gibi bilgileri, hizmet ilişkisinin devamı süresince kendi yararına kullanamaz veya başkalarına açıklayamaz. İşverenin haklı menfaatinin*

[1065] Kortaş, s. 15; Fikentscher/Heinemann, s. 725.
[1066] Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 327; Korkusuz, s. 149.
[1067] İnal, s. 459.
[1068] Bazı kaynaklarda, işçinin bilgi ve hesap verme borcu ile tehlike anında işverene yardım yükümlülüğü de sadakat yükümlülüğü kapsamında değerlendirilmiştir: Yavuz, *(Borçlar Hukuku),* s. 496. Özellikle tehlike anında yardım yükümlülüğü, işverenin şahsına veya malvarlığına yönelen ani ve beklenmedik bir tehlike hâlinde, işçinin makul ölçüler çerçevesinde müdahalede bulunmasını ifade eder. Bu yükümlülük, özellikle işverenin konutunda ya da aile birliği içinde birlikte yaşamayı zorunlu kılan hizmet sözleşmelerinde daha belirgin şekilde ortaya çıkmaktadır. Örneğin, ev hizmetlerinde çalışan bir işçinin, işverenin konutunda meydana gelen bir yangında durumu yetkili mercilere bildirmesi ya da zarar gören kişilere yardım etmesi; yahut yaşlı ve hasta bakımı gibi sürekli gözetim gerektiren işlerde görevli olan bir işçinin, işverenin sağlık durumu tehlikeye girdiğinde derhâl müdahalede bulunması ya da sağlık personelini haberdar etmesi, bu yükümlülüğün somut yansımaları olarak gösterilebilir. Bu tür hallerde işçinin davranışı, yalnızca insani bir sorumluluk olarak değil, hizmet ilişkisinin doğasından kaynaklanan sözleşmesel bir yükümlülük olarak da değerlendirilmelidir.
Kanaatimizce de gerek mahiyeti gerekse iş ilişkisinin güven temelli yapısı ile olan sıkı bağlantısı itibarıyla, bu tür yükümlülüklerin sadakat yükümlülüğü kapsamı içerisinde mütalaa edilmesi isabetli olacaktır. Zira sadakat yükümlülüğü, yalnızca işçinin işverene zarar vermeme yönündeki pasif davranışlarını değil, aynı zamanda işverenin menfaatlerinin korunmasına yönelik aktif nitelikli davranış yükümlülüklerini de bünyesinde barındırır.

korunması için gerekli olduğu ölçüde işçi, hizmet ilişkisinin sona ermesinden sonra da sır saklamakla yükümlüdür." hükmü ile sadakat borcunu ihlal eden özellikle rekabet etmeme ve sır saklama gibi bazı davranışlara yer vermiştir.[1069] Bunların dışında da hizmet ilişkisinde, sözleşme tarafları arasında genel olarak uzun süreye yayılan güçlü bir kişisel bağ bulunduğu için hizmet borçlusu, sadakat yükümlülüğü başlığı altında toplanan çok sayıda yan yükümlülüğe tabidir.[1070]

Sadakat borcu, hizmet sözleşmesinin doğası gereği işçiden beklenen, işverenin meşru menfaatlerini gözetme ve zarar görmesini engelleme yönündeki dürüstlük temelli davranış yükümlülüğüdür. Bu borç, işçinin yalnızca sözleşmede açıkça belirtilen görevlerini değil, aynı zamanda iş ilişkisinin güven ve bağlılık esasına dayanan yapısını da dikkate alarak işverene karşı sadakatle hareket etmesini gerektirir. İşçi, bu kapsamda işverene zarar verebilecek her türlü davranıştan kaçınmak, işyeri düzenine, sır saklama yükümlülüğüne ve işverene olan güven ilişkisine uygun biçimde hareket etmekle yükümlüdür.[1071]

3.3.1.2. Vekalet Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

---

[1069] Sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülükleri, mahiyeti gereği işçinin sadakat borcunun özel görünümlerinden olup, özellikle iş ilişkisinin gerek devamı sırasında gerekse sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebilen yükümlülüklerdendir. Ancak bu yükümlülükler, literatürde ve yargı içtihatlarında genellikle İş Hukuku çerçevesinde işçinin sadakat yükümlülüğü başlığı altında ele alınmakta; bu kapsamda işçinin işverene olan güvene dayalı yükümlülüğü doğrultusunda, işverenin ticari sırlarını koruma ve işverenle haksız rekabete girişmeme ödevleri olarak değerlendirilmektedir. Bu nedenle, mükerrer anlatımdan kaçınmak ve çalışmanın sistematik bütünlüğünü korumak adına, sır saklama ve rekabet yasağına ilişkin hükümler, bu bölümde ayrı başlıklar altında incelenmek yerine, ilerleyen bölümlerde yer alan *"İş Hukuku Kapsamında İleriye Etkili Sadakat Yükümlülükleri"* başlığı altında detaylı biçimde ele alınacaktır. Böylece söz konusu yükümlülüklerin yalnızca sözleşme süresine ilişkin boyutu değil, aynı zamanda sözleşmenin sona ermesinden sonraki etkileri de kapsamlı biçimde değerlendirilecektir.

[1070] Fikentscher/Heinemann, s. 725.

[1071] Fikentscher/Heinemann, s. 725; Korkusuz, s. 149; Hizmet sözleşmesi çerçevesinde işçinin sadakat borcu, tıpkı iş hukukunda olduğu gibi, birçok akademik kaynakta *"sadakat borcunun olumlu ve olumsuz yönü"* şeklinde ikili bir ayrıma tabi tutularak açıklanmaktadır. Bu yaklaşıma göre, sadakat borcunun olumlu yönü, işçinin işverenin meşru menfaatlerini aktif şekilde gözetmesini, işverene yarar sağlayacak davranışlarda bulunmasını ve işin verimli bir şekilde yürütülmesine katkı sunmasını ifade eder. Örneğin işçinin edimini özenle ifa etmesi, iş süreçlerini aksatmaması ve işvereni zarara uğratabilecek durumlar hakkında zamanında bilgilendirme yapması bu kapsamdadır. Buna karşılık, sadakat borcunun olumsuz yönü, işçinin işverenin çıkarlarına zarar verecek veya onu tehlikeye düşürecek davranışlardan kaçınma yükümlülüğünü içerir. Özellikle işverene ait ticari sırların ifşasından kaçınma, rekabet yasağına uyma ve işverenin itibarını zedeleyebilecek eylemlerden uzak durma bu kapsamdaki yükümlülükler arasında yer alır. Bu ayrıma *"İş Hukuku Kapsamında İleriye Etkili Sadakat Yükümlülükleri"* başlığında daha ayrıntılı değinileceği için bu başlık altında yer vermemeyi uygun gördük. Ayrıma ilişkin akademik kaynaklar için bkz; Yavuz, *(Borçlar Hukuku),* s. 495.

Vekalet sözleşmesi TBK'nun *"Özel Borç İlişkileri"* başlıklı ikinci kısmında, 502 ila 514. maddeleri arasında düzenlenen ve tıpkı hizmet ve eser sözleşmesi gibi konusu insan emeği olan isimli bir iş görme sözleşmesidir. Vekalet sözleşmesi TBK md. 502'de de tanımlandığı üzere vekilin, vekâlet verenin (müvekkilin) talebi doğrultusunda, onun menfaatine ve hesabına olacak şekilde, ücretli veya ücretsiz ancak her halükarda yer ve zaman bakımından nispeten bağımsız olarak belirli bir işi görmeyi veya işlemi gerçekleştirmeyi üstlendiği, güven ilişkisine dayanan bir sözleşmedir. [1072] Vekâlet sözleşmesi, ücret mukabilinde düzenlenip düzenlenmediğine göre hem tam iki tarafa hem tek tarafa borç yükleyen sözleşme olarak düzenlenebilir.[1073] Vekalet sözleşmelerinin genel itibariye sürekli edimli sözleşmelerden olduğu kabul edilir. [1074]

Vekâlet sözleşmesi son derece geniş bir uygulama alanına sahiptir ve içerik itibarıyla çok çeşitli hizmet ve faaliyetleri kapsayabilir. Bu kapsamda özellikle avukatlık, hekimlik, arabuluculuk, noterlik ve bankacılık gibi meslekleri profesyonel düzeyde icra edenler ile bu hizmetlerden faydalanan kişiler arasındaki ilişki, kural olarak vekâlet sözleşmesi hükümlerine tabidir.[1075] Söz konusu meslek gruplarının ifa ettikleri faaliyetlerin temelinde iş görme ve sadakat unsurlarının yer alması, bu ilişkilerin vekâletin karakteristik özelliklerini taşıdığını ve bu çerçevede nitelendirilmesi gerektiğini teyit etmektedir.

Bu sözleşme türünde vekilin üstlendiği borcun varlığı, kapsamı, niteliği, süresi ve yoğunluğu kanunda da tek tek sayılmadığı için soyut kurallardan ziyade somut olayın özellikleri, taraflar arasındaki ilişki ve özellikle müvekkilin vekile duyduğu güvenin derecesi dikkate alınarak belirlenir. [1076] Bu nedenle taraflar arasında yapılan sözleşmede

---

[1072] Battal, s. 256; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 313; Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s. 11-12.

[1073] TBK m. 502/3 uyarınca, vekâlet sözleşmesinde vekilin gördüğü iş karşılığında ücret ödenmesi sözleşme ile kararlaştırılabilir veya bazı hâllerde teamüle dayanarak talep edilebilir. Ancak ücret, vekâlet sözleşmesinin geçerliliği için zorunlu bir unsur niteliği taşımamaktadır. Uygulamada genellikle vekilin uzmanlık gerektiren bir iş üstlenmesi veya işin ekonomik değeri yüksek olması hâlinde sözleşme ivazlı sayılır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s. 20-21; Ertürk Arslan, s. 35; Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 316.

[1074] Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s. 22; Ani edimli sözleşme olarak da düzenlenebileceğine ilişkin görüş için bkz.: Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s. 23.

[1075] Aksoy, s. 203; Yavuz/Acar/Özen, s. 650.

[1076] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 234; Ertürk Arslan, s. 37; Vekilin yerine getirdiği edimin niteliğine göre sözleşmenin vekâlet, hizmet ya da eser sözleşmesi olarak nitelendirilmesi mümkündür. Örneğin bir yazılımcının belirli bir programı baştan sona tasarlayıp teslim etmesi eser sözleşmesi

sadakat borcuna açıkça yer verilmemiş olsa dahi, böyle bir yükümlülüğün mevcut olup olmadığı ve hangi sınırlar içinde geçerli olacağı, sözleşmenin amacı ve dürüstlük kuralı çerçevesinde yapılacak yorum sonucunda ortaya konulur.[1077]

TBK m. 390 hükmü uyarınca, vekâlet sözleşmesinde vekilden beklenen, üstlendiği işi müvekkil ile arasındaki güven ilişkisini zedelemeyecek biçimde, sadakat ve özen borçlarına uygun olarak ifa etmesidir.[1078] Bu bağlamda, vekilin davranışlarının yalnızca kendisine tanınan temsil yetkisinin şekli sınırları içinde kalması yeterli değildir. Sözleşmede bu yönde açık bir düzenleme bulunmasa dahi vekilin faaliyetleri dürüstlük kuralı ile uyumlu olmalı ve her hâlükârda vekil edenin meşru menfaatlerini gözeten bir anlayışla yerine getirilmelidir.[1079] Sadakat yükümlülüğü kapsamında vekilden özellikle karşı müvekkilini bilgilendirmesi, doğru tavsiyelerde bulunması ve vekalet esnasında öğrendiği sırları kimseyle paylaşmaması beklenir.[1080]

Vekâlet ilişkisinde sadakat yükümlülüğü, sözleşmenin kurulmasıyla birlikte doğar; vekâletin yerine getirilmesi süresince etkisini korur ve sözleşmenin sona ermesinden

---

kapsamında değerlendirilirken, aynı yazılımcının hâlihazırda var olan bir yazılım sistemini bakım, güncelleme ve denetim amacıyla yönetmesi vekâlet sözleşmesi niteliği taşır. Bu fark, eserin ortaya çıkarılması ile hizmetin yürütülmesi arasındaki temel ayrıma ve vekâlet sözleşmesinin ağırlıklı olarak işin görülmesine, değil de işin yönetilmesine yönelik karakterine işaret etmektedir. Yargıtay 22. HD'nin iş sözleşmesi, eser ve vekalet sözleşmelerinin ayrımı yapılırken en önemli unsurun bağımlılık unsuru olduğunun altı çizilmiştir. Anılan karara göre; hem vekalet hem eser hem iş sözleşmelerinin her üçünde de iş görenin, iş görülen kişiye karşı (işveren, eser sahibi veya temsil edilen) ekonomik bağımlılığı olabileceği ancak iş sözleşmelerinde genelde işçinin belirli yahut belirsiz süreyle işveren için çalıştığı ancak vekalet sözleşmelerinde odağın çalışma süresi olmadığı ve vekilin uzmanlığı açısından iş sahibinin talimatlarıyla bağlı olmadığı ifade edilmiştir. Üstelik vekalet sözleşmesinde ücret unsuru da zorunlu değildir. Kararda vekalet sözleşmelerinde iş sözleşmelerinden farklı olarak sosyal nitelikte edimlere ve koruma yükümlülüklerine de rastlanılmadığı ifade edilmiş (Kararın bu kısmına katılmadığımızı belirtmek gerekir. Zira TBK'nın vekalet sözleşmesine ilişkin hükümlerinde koruma yükümlülükleri kapsamında sadakat borcundan da özen yükümlülüğünden de bahsedilmiştir.). Yine vekalet sözleşmelerine aynı vekilin eş zamanlı olarak birden fazla müvekkilin işini görmesinin mümkün olduğundan da bahsedilmiştir. Kararın tamamı için bkz.: Yarg. 22. HD. T. 21.05.2014, E. 2013/7568, K. 2014/13812. Korkusuz, s. 9.

[1077] Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s. 154.

[1078] İnal, s. 432.

[1079] İnal, s. 433; Örneğin vekil, taşınmaz satışında çok geniş bir yetkiyle donatılmış olsa dahi bu yetkiyi kötüye kullanarak piyasa değerinin çok altında bir satış gerçekleştirirse, vekil edenin menfaatine aykırı davranmış sayılır ve bu durumda sorumluluğu doğar. Bu noktada sadece yetki sınırlarına değil, aynı zamanda vekilin, işin doğasına ve vekil edenin haklı beklentilerine uygun hareket edip etmediğine bakılır. Bkz.: Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku),* s. 314-316; Ertürk Arslan, s. 36 vd.; Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu),* s.153-154; Geiser, s. 8; Vekâlet ilişkilerinde, başkasına ait menfaatlerin korunması esas olduğundan, genel bir rekabet yasağı (Wettbewerbsverbot) geçerlidir (örneğin § 384 Abs. I HGB). Bu yasak, bazı durumlarda asli bir edim yükümlülüğü düzeyine ulaşır. Bkz.: MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 234.

[1080] Yavuz/Acar/Özen, s. 670; Zenz, s. 107.

sonra da belirli ölçüde varlığını sürdürür.[1081] Bu noktada özellikle sır saklama yükümlülüğü ile rekabet etmeme yükümlülüğü ön plana çıksa da[1082] vekilin sözleşme süresince müvekkili adına elde ettiği değerleri iade etme ve hesap verme borcu da taraflar arasındaki yüksek yoğunluklu güven ilişkisinin bir gereği olarak ileriye etkili bir nitelik taşır. Nitekim Kantonsgericht Graubünden bir kararında[1083], vekilin tahsil ettiği parayı müvekkile aktarmamasını sadece mülkiyete yönelik bir haksız fiil olarak değil, doğrudan taraflar arasındaki "özel hukuki bağdan" neşet eden sözleşmesel sadakat borcunun ihlali olarak nitelendirmiştir. Mahkeme bu noktada "hakların yarışması" ilkesine vurgu yaparak; vekilin eylemi bir haksız fiil teşkil etse ve bu alandaki kısa zamanaşımı süreleri dolmuş olsa dahi, müvekkilin ileriye etkili sadakat ve iade yükümlülüğüne dayanarak on yıllık sözleşmesel zamanaşımı süresinden yararlanabileceğine hükmetmiştir. Bu yaklaşım, vekâlet ilişkisindeki sadakat borcunun tasfiye sürecindeki koruyucu etkisini ve sözleşmesel sorumluluk rejiminin haksız fiil hükümlerine nazaran müvekkil lehine yarattığı stratejik üstünlüğü açıkça ortaya koymaktadır.

3.3.1.3. Eser Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Eser sözleşmeleri, edim karşılığında belirli bir sonucun ortaya konulmasını amaçlayan iş görme sözleşmeleridir.[1084] Bu sözleşme türünde yüklenicinin, belirli bir işin meydana getirilmesini ve bu işin iş sahibine teslimini taahhüt etmesi esastır.[1085] Her ne kadar sadakat yükümlülüğü eser sözleşmeleri bakımından kanunda açıkça hüküm altına alınmamış olsa da eser sözleşmesinin niteliği itibarıyla bir iş görme borcu içermesi sebebiyle, öğretide bu sözleşme türü bakımından da sadakat yükümlülüğünün varlığı kabul edilmektedir.[1086] Örneğin TBK md. 472/II'de düzenlenen malzemenin işsahibi tarafından temin edilmesi halinde yüklenicinin malzemeyi özenli kullanması ve artanı

[1081] Ertürk Arslan, s. 37; İnal, s. 434.
[1082] İnal, s. 434.
[1083] Kantonsgericht Graubünden. (03.11.2008). *ZF 2008 58*. https://entscheidsuche.ch/dok/GR_Gerichte/GR_KG_006_ZF-2008-58_2008-11-03.pdf. E.T.: 13.02.2026.
[1084] Battal, s.255; Akıntürk/Ateş, *(Borçlar Hukuku),* s. 305-306.
[1085] Akıntürk/Ateş, *(Borçlar Hukuku),* s. 305-307.
[1086] İnal, s. 356.

işsahibine iade etmesi veya TBK md. 472/III'te düzenlenen ihbar yükümlülüğü kimi kaynaklara göre bu kapsamda değerlendirilir.[1087]

Edim ifa edilip eser teslim edildikten sonra, taraflar arasındaki asli borç ilişkisi sona erer. Ancak sadakat yükümlülüğü, sözleşme sona erse dahi bazı durumlarda etkisini sürdürebilir. Bu noktada ileriye etkili sadakat yükümlülüğü olarak karşımıza en yaygın olarak sır saklama yükümlülüğü çıkar.[1088]

Fakat eser sözleşmeleri için sözleşme sonrası yükümlülük kapsamında tek başlık sır saklama yükümlülüğü değildir. Örneğin, bir ara imalatçı, bir eskize dayanarak yaptığı bir modeli, aynı sezon içinde, yüklenicinin edimini zaten yerine getirmiş olup olmadığına bakılmaksızın, aynı işi yapan rakip firmaya teslim edememesi[1089] veya yüklenicinin, satıcıya benzer şekilde, sonradan fark ettiği zarar tehlikeleri hakkında iş sahibini bilgilendirme veya garanti süresi dolduktan sonra gerekli olabilecek onarımlar hakkında bilgi verme yükümlülüğü eser sözleşmelerinde sözleşme sonrası yükümlülüklerdendir.[1090]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri uygulamada özellikle inşaat hukukunda, bilhassa mimar sözleşmelerinde büyük önem kazanmıştır. Bunun nedeni, bu sözleşmelerin güçlü bir danışmanlık ve gözetim unsuru içermesidir. Dolayısıyla mimarın sonradan etkili olarak, ortaya çıkan yapı ayıplarını takip etme, yerinde inceleme yapma ve konuya uygun bilgi verme yükümlülüğü bulunduğu kabul edilmiştir. Üstelik bu bilginin hatalı olması durumunda, mimarın sözleşmenin müspet ihlali çerçevesinde sorumlu olacağı kabul edilir.[1091]

3.3.1.4. Satış Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Başlangıçta Alman İmparatorluk Mahkemesi tarafından satış sözleşmeleri için ileriye etkinin kabul edilmediği çeşitli kararlar mevcut iken bu bağlamda 5 Ekim 1939 tarihli

---

[1087] İnal, s. 357.
[1088] İnal, s. 356; Zenz, s. 147.
[1089] BGHZ 71, s. 144, 148 f. Aktaran: Hoffmans, s. 80.
[1090] Hoffmans, s. 80.
[1091] Hoffmans, s. 80; BGH. Hamm. (08.07.1982). VII ZR 314/81. *NJW 1983,* 875-876. (www.beckonline.de). E.T.:21.08.2025;

meşhur *"Venusberg Kararı (Venusbergfall)"* önemli bir dönüm noktasıdır. Davaya konu olayda bir satıcı, Bonn yakınlarındaki ünlü Venusberg dağı manzarasına sahip arsayı davacıya satarken satış görüşmeleri sırasında alıcıya, arsanın hemen arkasında yer alan ve yine kendisine ait olan arazinin çeşitli nedenlerle yapılaşmaya uygun olmadığını ve oraya bina yapılmayacağını dolayısıyla alıcının manzarasının kapanmayacağına dair güvence vermiştir. Ancak satıcı daha sonra bu arka araziyi de inşaat alanı olarak satmış ve buraya yapılan binalar ilk arsanın manzarasını tamamen kapatmıştır. Bunun üzerine ilk alıcı, inşaatın durdurulması ve tazminat talebiyle dava açmıştır. Mahkeme bu kararda sözleşme sonrası yükümlülüklere ilişkin genel ilkeler geliştirmeye çalışmıştır. Mahkeme, tarafların asli edim yükümlülüklerinin tamamen ifa edilmiş olmasına rağmen, sözleşmenin dürüstlük uygun olarak tasfiye edilmesi gerektiğine vurgu yapmıştır. Buna göre; asıl edimin yerine getirilmesinden sonra dahi, özellikle olaydaki gibi bir taraf diğer tarafa belki de sözleşmenin temel saiki niteliğindeki bir olgudan ötürü güven vermesi ve sonra kendi davranışıyla verdiği güveni boşa çıkarması halinde dürüstlük kuralı gereğince borçlunun sözleşmenin amacını tehlikeye düşürecek veya boşa çıkaracak eylemlerden kaçınması yönünde sözleşme sonrası bir yapmama yükümlülüğünün varlığını açıkça kabul etmiştir.[1092] Bu noktada sonraya etkinin ne kadarını kabul etmek gerekeceği hususu da önem arz eder. İlgili karara göre, satışın ifasından sonra ortaya çıkan değişiklikler sözleşmenin kuruluş amacını tehlikeye sokacak ölçüde ise, dürüstlük kuralı gereği tarafların bu değişiklikleri gerçekleştirmekten kaçınmaları gerekir.

Satış sözleşmelerinin ani edimli niteliği nedeniyle taraflar arasındaki güven ilişkisi, sürekli veya dönemsel edimli sözleşmelere kıyasla daha zayıf kabul edilmekte; bu yüzden ifa sonrasında tarafların birbirlerine karşı gözetme veya kaçınma yükümlülüklerinin sürmeyeceği yönünde genel bir kanaat dile getirilmektedir.[1093] Bu yaygın kabule rağmen Zenz, bir sözleşmenin süresinden ve tipinden yola çıkarak sözleşme sonrası yükümlülüklerin yoğunluğu hakkında çıkarım yapılamayacağını, tıpkı Venusberg kararı gibi münferit vakaların bu görüşü çürüttüğünü, sözleşme sonrası sözleşme amacını koruyacak şekilde karşı tarafın menfaatini gözetme ve onu tehlikeye düşürecek

[1092] RG. (05.10.1939). *V 87/39, RGZ 161,* s. 330. (www.beckonline.de). E.T.:24.08.2025; Käuffer, s. 12; Zenz, s. 154.
[1093] Kreyenberg, s. 112; Dembski, s. 74.

davranışlardan kaçınma yükümlülüklerinin tespitini içeren kararların çoğunun satış hukuku kaynaklı olduğunu belirtmiştir.[1094]

Alman Federal Mahkemesinin 1952 tarihli bir başka kararında da benzer bir şekilde; tıpkı sözleşme kurulmasından önce müzakere aşamasından kaynaklanabilecek ön etkiler gibi, sözleşmesel bağın belirli sonraya etkilerini dışlamayacağını, dolayısıyla bu aşamada da taraflar arasında dürüstlük ve güven kuralına uygun davranma yükümlülüğü ile sözleşme amacını tehlikeye düşürebilecek veya boşa çıkarabilecek her şeyden kaçınma yükümlülüğü doğabileceğini ifade etmiştir. [1095]

Yine 1952 tarihli bir başka kararda mahkeme, edim borcu ifa edilip sona ermiş olsa dahi, sözleşmeden kaynaklanan hukuki bağın tamamen ortadan kalkmadığını; tarafların, karşı tarafın hukuki menfaatlerini ki bu ilgili karar için ispat menfaatidir, zedelememeye yönelik yükümlülüklerinin ifa sonrasında da etkisini sürdürdüğünü açıkça ifade etmiştir.[1096]

Hamburg Eyalet Mahkemesi'nin 1993 tarihli kararında[1097] davacı, kendisine ait bir taşınmazın bir kısmını, davalıların oluşturduğu bir BGB-Gesellschaft (adi ortaklık) ile

---

[1094] Zenz, s. 154; Ramm, 34.

[1095] BGH. (28.05.1952). II ZR 253/51, *NJW 1952,* 867. (www.beckonline.de). E.T.:24.08.2025.: Somut olayda davalı belediye, 1944/1945 tarihli satış sözleşmeleriyle davacıya tomruk satmış; bedelin ifası üzerine mülkiyet davacıya intikal etmiş ve odun, davalının sağ kıyı ormanlarında yol kenarı ile bir set üzerinde muhafaza edilmiştir. 1947'de Belediye, davacıya ait odunun bir kısmını üçüncü kişiye satması üzerine davacı, bu izinsiz tasarruflar nedeniyle teslim ve tazmin talebiyle dava açmıştır. Mahkeme kararda, alıcı tarafından bedeli ödenmiş ve mülkiyeti kendisine devredilmiş olan satış konusu ile ilgili, sözleşme sona erdikten sonra dahi sözleşme konusu malı satıcının yeniden üçüncü bir kişiye satmasının, sözleşme amacına doğrudan aykırı kabul edileceği ifade edilmiştir. Mahkemece bu durumda davalının sorumluluğu, satış sözleşmesinin sonraya etkisinden hareketle sözleşmesel sorumluluk olarak tespit edilmiş ve ilgili olay sözleşmenin müspet ihlali olarak kabul edilmiştir.

[1096] BGH. Stuttgart. (11.06.1952). II ZR 277/51. *NJW 1952,* 867. (www.beckonline.de). E.T.: 10.02.2025.: BGH, numune veya örneğe göre yapılan satımlarda, numunenin satım konusu malın niteliklerinin ispatı bakımından delil teşkil edip etmeyeceğinin somut olayın koşullarına bağlı olduğunu kabul etmiştir. Numunenin bu işlevi haiz olduğu hâllerde, alıcı numuneyi muhafaza etmekle yükümlüdür. Alıcının bu yükümlülüğü kusurlu olarak ihlal etmesi ve numuneyi kaybetmesi veya yok etmesi durumunda, satıcının ifanın numuneye uygunluğunu ispat etmesi imkânsız hâle geliyorsa, numunenin niteliklerine ilişkin ispat yükü alıcıya geçer. Somut olayda alıcının numuneyi muhafaza etmemesi nedeniyle ispat imkânını ortadan kaldırdığı kabul edilmiş ve bu nedenle satıcının kalan satış bedelini talep etmesi hukuka uygun bulunmuştur.

[1097] LG Hamburg. (10.03.1993). *304 O 202/91, NJW-RR 1994,* 1472. Her ne kadar kararın konusu bir satış sözleşmesi değil, takas sözleşmesi olsa da her iki sözleşme türünün, özellikle ani edimli olmaları başta olmak üzere, birçok ortak özelliği bünyesinde barındırması nedeniyle bu başlık altında incelenmesi uygun görülmüştür.

takas etmiştir. Sözleşmede açıkça, devredilen parselin (Flurstück 2) park alanı veya araç geçiş yolu olarak kullanılmayacağı kararlaştırılmıştır. Davalı ortaklık, ilerleyen yıllarda tüm taşınmazı üçüncü kişiye satması ilgili hükmü yeni alıcıya aktarmaması sonucunda yeni malik, söz konusu alanı park yeri ve geçiş yolu olarak kullanmaya başlamıştır. Mahkeme, bu durumu sözleşmeye bağlı yan yükümlülüklerin ve özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali olarak nitelendirmiş ve davacının taşınmazın değer kaybı olarak talep ettiği miktarın ödenmesini kabul etmiştir.

Art etkiye ilişkin tespit edilen bu kararlar kanaatimizce Zenz'i haklı çıkarmakta, satış sözleşmesine ilişkin art etkili yükümlülüklerin kabul edildiğini gösteren kararların azımsanmayacak kadar fazla olduğunu göstermektedir. Fakat bu kararlardan hiçbirinin doğrudan ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine ilişkin olduğu söylenemez. Kararlarda genelde art etki olarak sözleşmenin amacını boşa çıkarma yasağına değinilmiş, satış işlemi tamamlandıktan sonra tarafların, sözleşmeden elde ettiği faydayı tehlikeye atacak veya ortadan kaldıracak eylemlerden kaçınması gerektiği vurgulanmıştır.[1098]

Bu noktada Zenz'in art etkili yükümlülükler için ifade ettiği tespitin sadakat yükümlülükleri için geçerli olmadığını söylemek gerekir. Nitekim Venusberg kararı gibi klasikleşmiş örneklerde dahi odak noktası, satıcının alıcıya karşı genel bir sadakat borcu altında olması değil, satılan malın sözleşme ile hedeflenen spesifik kullanım değerinin korunmasıdır. Zira incelenen yargı kararlarında müeyyideye bağlanan art etki, çoğu zaman sözleşmenin asli edim kompleksinin bir uzantısı niteliğindedir. Mahkemeler, yeni ve bağımsız bir sadakat ödevi ihdas etmek yerine, edim sonucunun alacaklı nezdinde kalıcı kılınmasını dürüstlük kuralının bir gereği olarak görmekte; yani yapma yükümlülüğünden ziyade, edim başarısına halel getirecek davranışlardan kaçınma ödevine odaklanmaktadır. Oysa ileriye etkili sadakat yükümlülüğü, edim başarısının ötesinde, taraflar arasındaki güven ilişkisinin küllerinden doğan ve muhatabın şahsi veya ticari varlığını gözetmeyi gerektiren daha aktif bir koruma kalkanını ifade eder. Bu bağlamda, kararlarda rastlanan amacın boşa çıkarılması yasağı, sadakat yükümlülüğünün

[1098] Binder, s. 594.

bir alt dalı olmaktan ziyade, edimin tasfiye sürecindeki son sarsıntıları olarak nitelendirilmelidir.

3.3.1.5. Kira Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Kira sözleşmesi, doğası gereği bir sürekli borç ilişkisi (*Dauerschuldverhältnis*) teşkil ettiğinden, taraflar arasındaki borç ve ödevler sözleşmenin sona ermesiyle bıçak gibi kesilmemekte; dürüstlük kuralı uyarınca bir süre daha sözleşme sonrası etkili olarak varlığını sürdürmektedir. Tarihsel süreçte yargı kararları başlangıçta bu ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine mesafeli yaklaşmış olsa da günümüzde dürüstlük kuralının bir gereği olarak belirli görünümler altında kabul edilmektedir.

Kira hukukunda ileriye etkinin en belirgin ve en sık rastlanan görünüm şekli, kiracının taşınma uyarılarına katlanma borcudur. Alman hukukunda *"Duldung von Umzugshinweisen"* olarak adlandırılan bu yükümlülük uyarınca kiracı, sözleşme sona erip tahliye gerçekleştikten sonra, eski kiralayanın yeni adresini veya taşındığına dair bilgiyi içeren tabelaların eski kiralanan üzerinde belirli bir süre kalmasına rıza göstermek zorundadır. [1099] Ramm bunları edim amacına dahil etmiştir (Leistungszweck).[1100] Zenz, bu yükümlülüklerin esasında kiracının *"ilerleme/gelişme yükümlülükleri" (Fortkommenspflichten)* olduğunu dolayısıyla bu tabelanın, eski mekanlara değil, yeni mekanlara yönelik olarak kiracının ve işletme sahibinin kullanım menfaatine hizmet ettiğini ve bu yükümlülüklerin koruma yükümlülükleri ile bağdaşmadığını ifade ederken[1101] Hoffmans'a göre, buradaki esas amaç yeni mekandaki varoluşu teşvik etmek değil, kiracı için yer değişikliğinin mümkün olduğunca az kayıpla gerçekleşmesini sağlamak olduğunu ifade eder.[1102] Dolayısıyla bu yükümlülüğün hukuki nitelendirilmesi noktasında doktrinde bir fikir birliği mevcut değildir.

Kira sözleşmesi bittiğinde kiralananın iade edilmesi kanuni bir tasfiye yükümlülüğüdür. İade süreci esnasında kiracının da sözleşme sonrasına sarkan yan yükümlülükleri

---

[1099] Schulze/Dörner/Ebert. BGB § 242. Rn. 20; Ancak Zenz, kiraya verenin, eski kiracıyı arayan kişilere yeni adresi bizzat verme veya telefonları yönlendirme gibi aktif bir hizmet sunma mecburiyeti olmadığını da ifade etmiştir. Bkz.: Zenz, s. 150-151.
[1100] Ramm, s. 16.
[1101] Zenz, s. 124-126.
[1102] Serozan, *(İfa Engelleri),* s. 42; Bkz.: Hoffmans, s. 171-172.

doğabilir. Örneğin, evde teknik olarak karmaşık bir ısıtma sistemi bulunuyorsa, eski kiracının zorluk yaşanmaması adına bu sistemin nasıl çalıştığını kiraya verene veya yeni kiracıya açıklama yükümlülüğü sözleşme sonrasına sarkan bir amaca uygun tutma yükümlülüğü olarak kabul edilir.[1103] Bunun yanı sıra Alman hukukunda kiraya veren, kira sözleşmesi fiilen sona ermiş ve kiracı evden ayrılmış olsa bile, eski kiracının devletten kira yardımı alabilmesi için geçmişteki kira ilişkisini teyit eden resmi bir belge düzenlemekle yükümlü tutulmaktadır. Bu durum, kiracının sözleşmenin ötesindeki uzak amaçlarını korumaya yönelik bir sözleşme sonrası yükümlülük olarak kabul edilir.[1104]

Sözleşme sonrası koruma yükümlülükleri kapsamında her ne kadar kiralayanın, sözleşme sırasında kiracının getirdiği eşyalar üzerinde bir koruma yükümlülüğü olmadığı kabul edilse de taşınan kiracının eşyalarını unutması veya bırakması halinde, kiralayanın bu eşyalar üzerinde koruma yükümlülükleri olduğu[1105] aynı zamanda kiracının binadan güvenli ve tehlikesiz bir şekilde taşınabilmesi için de kiraya verenin, merdivenleri ve çıkışları güvenli tutmakla yükümlü olduğu kabul edilir.[1106]

Kural olarak kiraya veren, kira sözleşmesinin sona ermesinden sonra kiralananı fiilen kullanmaya devam eden kiracıya karşı, artık kullanıma sunma yükümlülüğü altında değildir. Bu kapsamda, kira sözleşmesiyle üstlenilmiş olan ısınma gibi hizmetlerin sürdürülmesi yükümlülüğü de sona erer. Ancak dürüstlük kuralı uyarınca çok istisnai durumlarda (örneğin kiracının sağlığı açısından kira sözleşmesi sona erse bile kira verenin ısınma gibi belli yükümlülükleri devam ettirmemesi halinde ciddi risk doğacaksa veya kiracının ticari varlığı tehdit altına giriyorsa veya kısa süreli bir tahliye süresi verilmişse) kiraya verenin sözleşme sonrasında da belirli süreyle ısınma veya su sağlama gibi bazı hususlarda hizmet sunma yükümlülüğünün devam ettiği kabul edilebilir. Bu yükümlülüklerin devamı ile esasen hem ani kesintilerle kiracının mağdur edilmesini önlemek hem kiracının Tahliye sürecine uyum sağlaması için zaman tanımak kısacası bir geçiş sürecinde kiracının zarar görmesini engellemek amaçlanır. Fakat özellikle kiracı ciddi bir kira borcuyla temerrüde düşmüşse ve kiraya verene her ay artan şekilde zarar

---

[1103] Zenz, s. 122.
[1104] Zenz, s. 119.
[1105] Zenz, s. 153.
[1106] Zenz, s. 14.

riski doğuyorsa, bu yükümlülük ortadan kalkar. Böyle bir durumda kiraya verenin hizmet sunmaya devam etmesi artık beklenemez. [1107]

Tüm bu bahsi geçen örnekler doğrudan ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine değil genel olarak sözleşme sonrası yükümlülüklere ilişkindir. Fakat OLG'nin 09.03.1990 tarihinde vermiş olduğu kararda işyeri kirasına ilişkin ilişkinin sona ermesinden sonra tarafların birbirlerinin ticari faaliyetlerini engelleyici hareketlerden kaçınması yani rekabet etmeme yükümlülüğü üzerinde durulmuştur. Fakat ilgili kararda da rekabet etmeme yükümlüğü doğrudan dürüstlük kuralına değil taraflar arasında daha evvelden kurulan rekabet yasağı sözleşmesine dayandırılmıştır. [1108]

3.3.1.6. Yayım Sözleşmesinde İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

TBK'nda 487 ila 501. maddeleri arasında düzenlenen yayım sözleşmeleri, kanun koyucunun da 487. Maddede ifade ettiği üzere *"bir fikir ve sanat eseri sahibinin veya halefinin, o eseri yayımlanmak üzere yayımcıya bırakmayı, yayımcının da onu çoğaltarak*

[1107] Kararın tamamı için bkz.: BGH. 06.05.2009. *XII ZR 137/07 (KG), NJW 2009,* s. 1947-1949. (www.beckonline.de). E.T.: 14.05.2025.

[1108] OLG Hamm. (09.03.1990). 7 U 142/89, *NJW-RR 1990,* 1236-1238. (www.beckonline.de). E.T.:24.08.2025.: Bir süpermarket işletmecisi kiracı ile kiraya veren GbR ortakları arasında imzalanan işyeri kira sözleşmesinde kiraya verenin, kiralanan yerin içinde bulunduğu 5 km'lik yarıçap içerisindeki alan içinde kiracının sattığı aynı tür malları satan rakip bir işletmeyle kira sözleşmesi yapmayacağına ilişkin rekabet yasağı taahhüt ediyor. Sonradan bu hükme planlanan tek bir "A-Markt" için istisna ekleniyor. Daha sonra, kiraya verenlerden birinin eşi, mülkiyetindeki 5 km'lik alanın içerisinde olan başka bir binada üçüncü bir süpermarket zinciri ile kira sözleşmesi imzalıyor. Bunun üzerine kiracı, bahsi geçen kiralamanın farkında olmasına rağmen yaklaşık 3 ay bekleyip mağaza açılışına çok az kala ihtiyati tedbir talep ediyor. Kararda ivedilik unsurunun karşılanmadığı gerekçesiyle ihtiyadi tedbir kararı reddedilirken esas yönünden de inceleme yapıp "A-Markt" için sonradan yer verilen rekabet yasağından muafiyet hükmünün yeni her kira sözleşmesini kapsar şekilde yaygınlaştırılamayacağını, ayrıca sözleşmeye eklenen rekabet yasağı hükmünün BGB § 138 yönünden geçerliliği açısından inceleme yapılabilmesi için yasağın yer ve konu bakımından pazarı ve tarafları ne derecede etkileyebileceğinin tespitinin yapılabilmesi için daha fazla somut delile yer verilmesi gerektiği ancak somut olayda bunun ortaya konmadığını; kiraya veren ortağın eşinin (sözleşmeye taraf olmayan) sırf aile bağı nedeniyle yasağa otomatik bağlı sayılamayacağı; "Strohfrau" (paravan) sayılabilmesi için dışarıda kendi adına görünürken içeride tamamen başkasının talimatı ve hesabına hareket ettiğinin kuvvetle ispatı gerektiği, dosyadaki emarelerin buna yetmediği; BGB § 826 ve § 1004 analog temelli men için aranan (kasıtlı-ahlaka aykırı müdahale) şartlarının ve § 166 BGB yoluyla bilgi isnadının da somut olayda sağlanmadığı vurgulanmıştır. Neticede, gecikme nedeniyle ivedilik yokluğu yüzünden tedbir reddedilmiş; esasen de klozun eş/paravan üzerinden icrası ile delikten men için gerekli ispat standardı karşılanmadığından talep başarıya ulaşmamıştır.

yayımlamayı üstlendiği sözleşmedir." Yayım sözleşmeleri edimlerinin niteliği gereği şahsa bağlı, süreli ve güven ilişkisine dayalı olduğu kabul edilir.[1109]

Alman hukuk doktrininde yayım sözleşmelerinde ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün varlığını kabul etmekle birlikte sınırlarını çizen ilk içtihatlardan biri, 3 Şubat 1926 tarihli İmparatorluk Mahkemesi kararıdır.[1110] Söz konusu kararda mahkeme, yayım sözleşmesinde tarafların asli edimlerini (eserin teslimi ve bedelin ödenmesi) yerine getirmiş olmalarının, aralarındaki sadakat bağını tamamen koparmayacağına hükmetmiştir. Kararda, daha önceden ölmüş olan Flaubert'in bir eserini yayımlatan kişi ile ilgili yayımlanma bittikten sonra başka bir yayınevinde bunu yayımlatıp yayımlatamayacağı noktasında hüküm kurulmuştur. Bahsedilen kararın gerekçesine göre, taraflarca borçlar ifa edilmiş olsa dahi, davacı, kural olarak davalının yayınevinde yayımlanan eser piyasada bulunduğu sürece, aynı eseri başka bir yayınevinde yayımlatamaz. Dürüstlük kuralı ve ticari teamüller uyarınca, borçların ifasından sonra dahi devam eden bu "ileriye etkili" yükümlülük, yazarın piyasada bulunan eseriyle rekabet edecek ve başarısını düşürecek eylemlerden kaçınmasını gerektirmektedir. Ancak mahkeme, bu yükümlülüğün kapsamını mutlak bir yasak olarak değil, "adil bedel" ilkesiyle sınırlandırmıştır. Kararda, yazara ödenen 200 Mark bedelindeki düşük telif ücretinin, onu süresiz bir rekabet yasağı altında bırakmaya yetmeyeceği; zira ekonomik bir karşılık sunulmaksızın yazarın çalışma hürriyetinin bu şekilde kısıtlanmasının ne dürüstlük kuralıyla ne de bireyin mesleki gelişim haklarıyla bağdaşacağı vurgulanmış ve ölçüsüz bulunmuştur. Bu yaklaşım, sözleşme sonrası sadakat borcunun, ancak tarafların karşılıklı menfaat dengesi ve hakkaniyete uygun bir bedel çerçevesinde meşruiyet kazanabileceğini ortaya koymaktadır.

Gerçekten de TBK md. 490 gereği (Obligationenrecht (OR) Art 382/1, Verlagsgesetz (VerlG) §§ 2 ve 8) yayımlatanın eserinin tamamı ya da bir kısmı hakkında sözleşmede kararlaştırılan süre sona ermedikçe veya taraflarca bir süre belirlenmemişse bile

---

[1109] Arkan Serim, Azra. (2017). *Yayım Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri.* (1. B.). İstanbul: Legal Yayıncılık. s. 35-36.

[1110] RG. (03.02.1926). *RGZ 113,* 70 vd. Hoffmans, s. 39; Zenz, s. 16; Bu kararın esasında ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün varlığını tam anlamıyla kabul eden bir karar olduğuna ilişkin bkz.: Kreyenberg, 76.

kararlaştırılan baskı sayısının tükenmesi için alışılmış süre geçmedikçe, yayımcıyı zarara uğratacak şekilde tasarrufta bulunamayacağı diğer bir değişle rekabet etmemesi gerektiği kabul edilir.[1111] Ancak bu nevi bir rekabet etmemeye ilişkin kaydın geçerli olabilmesi için TMK md. 23 çerçevesinde eser sahibinin veya eser sahibi olmayan yayımlatanın hak ve fiil ehliyetinden vazgeçmiyor olması ve ayrıca bu tür sözleşme hükümlerinin, kişinin temel hak ve özgürlüklerini hukuk ve ahlak kurallarına aykırı biçimde kısıtlamaması gerekir. Bilhassa yayımlatan hem eser, onun gelecekte benzer nitelikte yeni eserler ortaya koymasını veya farklı bir yayınevine bu eserleri sunma imkanını bütünüyle ortadan kaldıran nitelikteki kayıtlar, aşırı bağlayıcı olmaları nedeniyle geçersiz kabul edilir.[1112]

3.3.2. Medeni Hukukta İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

3.3.2.1. Aile Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Tıpkı diğer özel hukuk dallarında olduğu gibi aile hukukunda da bazı sözleşmeler ve hukuki ilişkiler doğar, gelişir ve sona erer. Söz konusu hukuki ilişkiler; nişanlanma veya evlilik gibi sözleşme dayanaklı olabileceği gibi; velayet, vesayet veya evlat edinme gibi tek taraflı hukuki işlemlerden de doğabilir. Dolayısıyla sonraya etkinin bu sözleşmelerde veya hukuki işlemlerde de gözlemlenebileceğine ilişkin çeşitli görüşler mevcuttur.[1113] Ancak sadakat yükümlülüğü açısından evlilik ve nişanlılık sözleşmeleri ön plana çıkmaktadır.

Evlilik, Türk Hukuku'na göre; evlenme ehliyetine sahip karşı cinsten iki kişi arasında, tam ve sürekli bir hayat ortaklığı inşa etmek adına,[1114] kanunen öngörülen sözlü şekil şartına uygun olarak kurulan ve medeni hukuk çerçevesinde düzenlenen doktrindeki baskın görüşe ve Yargıtay'a göre aile hukukuna özgü özel bir sözleşme türüdür.[1115]

[1111] Arkan Serim, s. 83; Arkan bu "yayımlatanın yayımcının aleyhine tasarrufta bulunmama borcunun" ihlali halinde, yayımcının dilerse sözleşmeye aykırılık dilerse de Fikri Hukuk'a dayanan haksız fiil sorumluluğuna gidebileceğini, dolayısıyla sorumlulukların yarışır halde olduğunun kabul edilmesi gerektiğini ifade eder. Bkz.: s. 84.

[1112] Arkan Serim, s. 84.

[1113] Elger, s. 10.

[1114] Öztan, Bilge. (2015). *Aile Hukuku.* (6. B.). Ankara: Turhan Kitabevi. s. 119.

[1115] Akıntürk/Ateş, *(Borçlar Hukuku),* s. 37; Dural, Mustafa/Öğüz, Tufan/Gümüş, Mustafa Alper. (2013). *Türk Özel Hukuku C. 3 Aile Hukuku.* (7. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 46-47; Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 60; Erdem/ Makaracı, s. 51; Yarg. İBK. (14.06.1965). RG. 15.07.1965, S. 12049; Öztan, s. 125; Bu görüşü kabul etmekle beraber tek taraflı olarak feshedilememesi gibi çeşitli gerekçelerle sözleşme ilişkisinden de öte daha özel bir ilişki olduğu yönündeki görüş için bkz.: Ünlütepe, Mustafa. (2019). *Evlilik*

Tarafların, yaşam boyu sürecek bir birliktelik amacıyla kurduğu varsayılan bu hukuki ilişki, yalnızca duygusal bir bağ değil, aynı zamanda eşlere karşılıklı hak ve yükümlülükler yükleyen ciddi bir sorumluluk alanıdır.[1116] Evlilik birliği içinde eşlerin birbirlerine karşı yerine getirmekle yükümlü oldukları en temel yükümlülüklerden biri, kanunda evliliğin genel hükümleri kapsamında düzenlenen (TMK md. 185/3) sadakat yükümlülüğüdür ve aynı zamanda TMK md. 2'nin evlilik ilişkisi çerçevesinde somutlaştırılmış bir hali olduğu kabul edilir.[1117] Bu yükümlülük eşlerin ikisi için de eşit şekilde geçerlidir ve eşlerin sadece birbirine karşı ileri sürebiliyor olması sebebiyle nispi niteliktedir.[1118]

Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma (TMK M. 166/I–II). (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 28-29; Evlenmenin kurulması, şartları, hükümleri ve sona ermesi gibi tüm haller Kanun'da düzenlendiği ve tarafların iradesinden Kanun tarafından sıkı şekilde düzenlenen evlilik rejimi altına girdikleri için evliliğin bir akit değil, şart-tasarruf olduğuna ilişkin görüş olarak bkz.: Saymen, Ferit Hakkı/Elbir, Halid Kemal. (1960). *Türk Medeni Hukuku 3. C. Aile Hukuku* (2.B.). İstanbul: Hak Kitabevi. s. 71-72; Evliliğin, tarafların yalnızca bireysel iradelerine dayanan sıradan bir sözleşme değil; kendi bütünlüğü, işlevi ve hedefleri bakımından taraf iradelerinin üzerinde yer alan ve bu iradelerden bağımsız bir hukuki kurum olduğu yönünde bir başka görüş de mevcuttur. Bu yaklaşıma göre evlenme iradesi, yalnızca kurumun kurulmasına imkân veren bir başlangıç unsurudur; evlilik birliğinin devamı, işleyişi ve sona ermesi ise esas itibarıyla kanunun şekillendirdiği kurumsal düzenlemelere tabidir. Taraf iradeleri, tıpkı kanuni düzenlemeler gibi, bu kurumun sürdürülmesine ve işlevlerini yerine getirebilmesine hizmet eden unsurlar olarak görülür: Köteli, Argun. (1991). *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler.* (1. B.). İstanbul: Kazancı. s. 44 vd.

[1116] Battal, s. 166.

[1117] Battal, s. 167; Öztan, s. 198; Badur, Emel/ Turan Başara, Gamze. (2016). Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi. *AÜHFD, 65(1),* 101-136. s. 105. Alman Medeni Kanunu'nda eşlerin sadakat yükümlülüğü Türk hukukundaki gibi doğrudan düzenlenmemiştir ancak bununla birlikte BGB § 1353 Abs. I'de öngörülen evlilik birliği ve karşılıklı sorumluluk ilkelerinden hareketle doktrin ve yargı tarafından türetilen bir yükümlülüktür.

[1118] Hahn, Dieter. (2024). BGB § 1353, Rn. 40. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB.* (73. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 02.11.2025; Ünlütepe, *(Evlilik),* s. 271; Öztan, s. 198; Atılgan, s. 12; Badur/Başara, s. 104. Sadakat yükümlülüğünün yalnızca eşler arasında hüküm ve sonuç doğurduğu ve üçüncü kişilere karşı ileri sürülemeyeceği yönündeki anlayış, haksız fiil temelli manevi tazminat talepleri bakımından geçmişte farklı yönde verilmiş kararlar bulunsa dahi (Bkz.: Yarg. 4. HD. (03.06.2013). E. 2012/10004, K. 2013/10546. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 19.11.2025.) Yargıtay İçtihadı Birleştirme Büyük Genel Kurulu (İBBGK) tarafından kesin ve bağlayıcı şekilde ortaya konulmuştur. Söz konusu kararda, TMK md. 185/3 kapsamında düzenlenen sadakat yükümlülüğünün niteliği ayrıntılı şekilde analiz edilmiş; sadakate aykırı davranışların, yalnızca evlilik sözleşmesinin tarafları arasında ileri sürülebilecek nispi bir yükümlülük olduğu, üçüncü kişilerin bu yükümlülüğün muhatabı sayılamayacağı, dolayısıyla evli bir kişiyle ilişkiye giren üçüncü kişinin sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiği gerekçesiyle tazminat sorumluluğuna gidilemeyeceği vurgulanmıştır. Kararda, ayrıca sadakate aykırılığın üçüncü kişiler yönünden TBK md. 49 çerçevesinde haksız fiil olarak değerlendirilebilmesi için; hukuka aykırı fiil, kusur, zarar ve illiyet bağı unsurlarının bulunması gerektiği, ilgili vakıada hukuka aykırılık unsurunun gerçekleşebilmesi için özel bir koruma normunun veya herkese karşı ileri sürülebilen mutlak bir hakkın ihlal edilmiş olması gerektiği belirtilmiştir. Kanun'da bu noktada ne özel bir norm mevcuttur ne de evlilik bağı, eşler açısından korunmaya değer olmakla birlikte, üçüncü kişilere karşı ileri sürülebilen "mutlak bir kişilik hakkı" niteliği taşımaktadır. TBK md. 49/2 çerçevesinde her ne kadar ortada bir ahlaka aykırılık olduğu kabul edilse de bu ahlâka aykırı fiilin kasten zarar verme amacıyla işlenmediğinden

Sadakat yükümlülüğünün, evlilik birliği kurulmasıyla[1119] hatta nişanlanmayla başladığı[1120] ve evlilik bağı hukuken sona erinceye kadar devam ettiği kabul edilir.[1121] Kanunda, sadakat yükümlülüğünün tanımına doğrudan yer verilmemekle beraber eşlerin hem birbirleriyle hem üçüncü kişilerle olan temaslarında, karşılıklı menfaatlerine ve mevcut evlilik birliğine zarar verebilecek her nevi hareketten uzak durmaları olduğu söylenebilir.[1122] Evlilik, taraflar arasında yalnızca hukuki değil aynı zamanda kişisel, ekonomik, manevi ve psikolojik yakınlığın bulunduğu özel bir birliktelik olduğundan, sadakat yükümlülüğü de bu çok boyutlu ilişkiyi koruyan temel bir çerçeve oluşturur. [1123] Bu çerçeve sadakat yükümlülüğü, akla ilk olarak cinsel sadakati getirse de; doktrin ve

bahisle, aldatma fiiline iştirak eden üçüncü kişinin, tek başına bu davranışı nedeniyle haksız fiil sorumlusu tutulamayacağı; zira sadakat borcunun kaynağının ve muhatabının tamamen evlilik birliği içinde yer aldığı; üçüncü kişilerin ise ne bu yükümlülüğün tarafı ne de muhatabı olduğu sonucuna varılmıştır. Bkz.: Yarg. İBBGK. (06.07.2018). E. 2017/5, K. 2018/7, *RG (08.12.2018). S. 30620.*

[1119] Yargıtay vermiş olduğu çeşitli kararlarda, sadakat yükümlülüğünün taraflar arasında evliliğin kurulmasıyla başladığı, davalı kadının evlilik öncesi cinsel ilişki yaşaması veya bununla birlikte başka bir erkekten hamile kalıp bu bebeği evlilik birliği içinde doğurması gibi hallerin boşanma davası için kusurlu davranış sayılmayacağı ancak koşullar mevcut ise evliliğin nispi butlanı nedeniyle iptal davasının söz konusu olabileceği çünkü evlilik birliği kurulmadan önceki gerekçeler nedeniyle boşanma davası açılamayacağı ifade edilmiştir. Bkz.: Yarg. 2. HD. (20.01.2021). E. 2020/6157. K. 2021/371; Yarg. 2. HD. (12.04.2016). E. 2015/16257, K. 2016/7382 (https://legalbank.net/arama). E.T.: 15.11.2025.

[1120] Nişanlanmanın da tıpkı evlilik gibi aile hukukuna özgü ve evlenme akdine kıyasla daha az yoğunlukta yükümlülükler içeren bir sözleşme olduğu görüşü için bkz.: Roth, Andreas. (2025). BGB § 1297, Rn. 4, 17. (Ed.). E. Koch. *Münchener Kommentar zum Bürgerlchen Gesetzbuch Bd. 9 Famlenrecht I,* (10. Auf.). München: C.H Beck. Nişanlılık ve evlilik süresince eşlerin birbirlerine ilişkin temel yükümlülüklerinden olan sadakat yükümlülüğü, her ne kadar kanunda açıkça düzenlenmemiş olsa da nişanlılık müessesesinin niteliğinden dolayı bu aşamada da geçerli olduğu kabul edilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Yılmaz/Yıldırım, s. 188; Erdem/Makaracı Başak, s. 33; Ünlütepe, *(Medeni Hukuka Giriş),* s. 254; Kayıhan, s. 250; Zeytin/Ergün, s. 159; Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 41; Dural/Öğüz/Gümüş, s. 26, 157; Sarı Fidan, s. 1291; Badur/Başara, s. 105; Öztan, s. 67.

[1121] Yılmaz/Yıldırım. s. 213; Erdem/Makaracı. s. 103; Kayıhan, s. 250; Zeytin/Ergün, s. 173; Sarı Fidan, s. 1275 vd.; Dural/Öğüz/Gümüş, s.157; Sarı Fidan, s. 1291; Yarg. 2. HD. (28.03.2013). E. 2012/22823. K. 2013/8636; Yarg. 2. HD. (01.06.2016). E. 2016/3256. K. 2016/10777. (https://legalbank.net/). E.T.: 15.11.2025.: İlgili kararlarda, TMK md. 185 gereği eşler arasında sadakat yükümlülüğünün evlilik birliği sona erinceye kadar devam ettiği, bu nedenle sadakatsizliğin *boşanma* davası açıldıktan *sonra* gerçekleşmesi durumunda dahi boşanmadaki kusur tespitine etkisinin göz önüne alınması gerektiğinin altı çizilmiştir.

[1122] Sarı Fidan, s. 1275; Ünlütepe, *(Evlilik),* s. 270; Eşlerin birbirine olan tam ve sınırsız bağlılığı tanımı için bkz.: Dural/Öğüz/Gümüş, s.157; Bekem, Berkcan. (2023). *Boşanma Sebebi Olarak Zina (TMK md 161).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. *s*. 13; Öztan, s. 199.

[1123] Öztan, s. 199; Yılmaz/Yıldırım. s. 213; Erdem/Makaracı. s. 103; Kayıhan, s. 250; Zeytin/Ergün, s. 173.

Yargıtay tarafından duygusal[1124], ekonomik[1125] ve fiziksel sadakat[1126] gibi başka başlıklarla da ele alınmıştır.[1127]

Eşler arasında sadakat yükümlülüğüne dayanan önemli bir diğer yükümlülük de sır saklama yükümlülüğüdür.[1128] Evlilik birliği içinde birlikte yaşama sonucu ortaya çıkan kişisel, ailevi, mesleki veya sağlıkla ilgili bilgiler; eşlerin birbirlerine özel olarak açıkladıkları hususlar ya da ortak hayatın doğal akışı içinde öğrendikleri mahrem veriler,

---

[1124] Duygusal sadakat; evlilik birliğinin sağlıklı şekilde devamı için eşlerin birbirlerine sevgi, saygı ve anlayış göstermelerini, duygusal ve düşünsel anlamda destek olmalarını ifade eder. Bu kapsamda eşlerin birbirlerine yeterli ilgiyi göstermeleri, birlikte zaman geçirmeleri, birbirlerine değer vermeleri ve aralarındaki duygusal bağı zedeleyebilecek davranışlardan kaçınmaları beklenir. Ayrıca birbirlerinin aile bireyleri, akrabaları, arkadaşları ve sosyal çevreleriyle kurdukları makul ilişkileri hoşgörüyle karşılamaları ve gerektiğinde bu ilişkiler içinde birlikte hareket edebilmeleri de duygusal sadakatin bir gereğidir: Sarı Fidan, s. 1284; Atılkan, Yargıtay'ın eşin alkol alması ve eve geç saatlerde gelmesini boşanma sebebi olarak kabul ettiği kararı duygusal sadakatsizlik olarak değerlendirmiştir: Yarg. 2. HD. (13.11.2006). E. 18546, K. 15576, Atılkan, s. 36-37.

[1125] Ekonomik sadakat ise TMK md. 186/3'te belirtildiği üzere; eşlerin evlilik birliğinin giderlerine güçleri elverdiğince emek ve malvarlıkları ile katılmalarını gerektirir. Bu yükümlülük çerçevesinde eşler; ortak yaşamı etkileyen harcamalarda birbirine gelirleriyle ve/veya emekleriyle destek olmak ve bu hususta birbirlerini bilgilendirmek, aile bütçesine katkı sağlamak, birlik mallarını korumak ve ortak ekonomik çıkarları zedeleyecek davranışlardan kaçınmakla yükümlüdür. Eşlerin gelirlerini birbirinden gizlememesi, aile bütçesinin keyfi biçimde tüketmemesi ve mali konularda birbirine karşı dürüst davranması beklenir: Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 114-115; Atılkan, s. 39-40; Yarg. 2. HD. (28.02.2024). E. 2023/2764, K. 2024/1340, (https://legalbank.net/). E.T.: 15.11.2025. *"…kadının maaşından rızası ile erkeğin hesabına para gönderdiği, eve ait ortak ödemelerin, çocuğun okul ücretlerinin erkeğin hesabından ödendiği, ev aldıkları, yine kadının zorla gönderdiğini ispatlayamadığı dikkate alındığında erkeğe ekonomik şiddetten kusur verilmemesinin doğru olduğu anlaşılmakla…";* Yarg. 2. HD. (16.01.2024). E. 2023/2938, K. 2024/237.: *"…sürekli borçlanarak ekonomik şiddet ile evlilik birliğinin temelinden sarsılmasına neden olduğu…"* (https://legalbank.net/). E.T.: 15.11.2025; İsviçre Medeni Kanunu'nun (ZGB) 170. maddesinde eşlerin birbirlerinin malvarlığı, gelirleri ve borçları hakkında evlilik devam ederken dahi bilgi talep etme hakkı açıkça düzenlenmişken Türk hukukunda veya Alman hukukunda bu konuda doğrudan bir hüküm bulunmamaktadır. Bununla birlikte, BGB § 1353'te yer alan "evlilik birliğini birlikte sürdürme ve birbirine karşı sorumluluk taşıma" ilkesi, doktrin ve BGH içtihatlarında eşlerin ekonomik şeffaflık yükümlülüğünün dayanağı olarak kabul edilmektedir. Ayrıca aile nafakasına ilişkin BGB § 1360 ve nafaka hukukundaki bilgi verme yükümlülüğünü düzenleyen BGB § 1605 hükümleri, uygulamada eşler arasında da kıyasen uygulanmaktadır. Mal rejiminin tasfiyesinde ise BGB § 1379, eşlerin malvarlığı ve borçlarına ilişkin ayrıntılı bilgi verme yükümlülüğünü açıkça öngörmekte olup, bu düzenleme ZGB md 170'e en yakın fonksiyona sahip hükümdür. Konuya ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Badur/Başaran, s. 107.

[1126] Fiziksel sadakatsizlik; eşlerden birinin, evlilik ilişkisini veya eşler arasındaki güven bağını sarsacak nitelikte fiziksel müdahalede bulunmasıdır. Yargı uygulamasında bu tür davranışların çoğu kez fiziksel şiddet ya da beden bütünlüğünü ihlal eden tutumlar şeklinde ortaya çıktığı kabul edilmektedir: Atılkan, s. 45; Battal, s. 167.

[1127] Öztan, s. 199; Remzi, Mehmet/Aydın, Sezer/Ispartalı, Murat. (2015). *Medeni Hukuk.* (4.B.). İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları. s. 182; Atılkan, Bilal. (2019). *Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğü.* Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara. s. 28-29; Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 113; Ünlütepe, *(Evlilik),* s. 270; Badur/Başaran, s. 107; Yarg. HD. (15.05.2008). E. 2008/6140, K. 2008/7130. (https://legalbank.net/). E.T.: 15.11.2025.

[1128] Öztan, s. 199.

üçüncü kişilere karşı korunmalıdır. Eşlerin bu bilgileri dışarıya aktarması kadar, gerçek dışı beyanlarla birbirlerinin kişilik değerlerini zedeleyici söylentiler yaymaları da sadakat yükümlülüğünün ihlâli olarak kabul edilir.[1129] Üstelik sadakat yükümlülüğünün bir uzantısı olarak kabul edilen sır saklama yükümlülüğü, tıpkı diğer sözleşmelerde olduğu gibi evlilik sözleşmesinde de sözleşme sona erdikten sonra etkisi devam eden yükümlülüklerdendir. [1130]

Sadakat yükümlülükleri, evliliğin her aşamasında aynı yoğunlukta değildir. Ayrılık, boşanma davasının açılması, fiili ayrılık gibi evlilik birliğini zayıflatan süreçlerde yükümlülüğün kapsamı daralabilir.[1131] Boşanma davası açıldıktan sonra eşlerin fiilen ayrı yaşama hakkını kullanmaları veya boşanma kararının verilmiş ancak kesinleşmemiş olması gibi evlilik birliğini zayıflatan durumlarda dahi cinsel sadakat yükümlülüğünün kesintiye uğramadan devam ettiği hem Kanun'un lafzından hem Yargıtay'ın bu yönde vermiş olduğu pek çok karardan açıkça anlaşılmaktadır.[1132] Bununla birlikte, Yargıtay uygulamasında duygusal sadakat yükümlülüğü gibi bazı sadakat yükümlülüğü türlerinin,

---

[1129] Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 113; Yarg. HGK. (08.11.1961). E./K. 67/42, Ünlütepe, *(Evlilik),* s. 279; Battal, s. 167; Sarı Fidan, s. 1275; Badur/Başaran, s. 108; Bu yükümlülüğün kanun koyucu tarafından ne kadar önemsendiği, hukuk ve ceza yargılamalarında eşlere birbirleri aleyhine tanıklık etmekten çekinme hakkı tanınmış olmasından da anlaşılır. Böyle bir hakkı bulunan eşin, somut olayın özellikleri uyarınca dürüstlük kuralının kendisinden tanıklıktan kaçınmasını beklediği hâllerde, buna rağmen diğer eş aleyhine beyanda bulunması sadakat yükümlülüğüyle bağdaşmayabilir.

[1130] Sarı Fidan, s. 1291.

[1131] Sarı Fidan, s. 1291.

[1132] Bkz. Yarg. HGK. (04.12.2018), E. 2017/4-1257, K. 2018/1824. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 19.11.2025.: Somut olayda, boşanma kararının verilmesinden sonra fakat kesinleşmesinden önce başka bir erkekle birlikte yaşamaya başlayan eşin bu davranışı, Yargıtay tarafından evlilik birliği sona ermediği için sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmiş ve diğer eşin kişilik değerlerine saldırı teşkil ettiği için manevi tazminatın doğabileceği kabul edilmiştir. Kurul tarafından ayrıca sadakat yükümlülüğünün karşılıklı ihlali, ihlal eden eşe kendi kusurlu davranışına dayanarak tazminat talebinde bulunma hakkı vermeyeceği gerekçesiyle "hakkın kötüye kullanılması" sınırı üzerinden değerlendirilmiştir. Kararda, davacının ileri sürdüğü manevi tazminat talebinin TMK md. 174/2 kapsamında değerlendirilemeyeceği, zira anılan madde uyarınca manevi tazminatın, yalnızca boşanmaya yol açan olaylar sebebiyle talep edilebileceği, davacı-karşı davalının dayandığı eylemin boşanma kararının verilmesinden sonra fakat kesinleşmesinden önce gerçekleştiği bu nedenle boşanmaya neden olan olaylar arasında yer almadığı ifade edilmiştir. Bu nedenle Daire, talebin boşanmaya bağlı bir manevi tazminat değil, koşulları oluştuğu takdirde TBKçlar Kanunu'nun haksız fiil hükümleri çerçevesinde değerlendirilebilecek bağımsız bir kişilik hakkı ihlali niteliği taşıdığını ifade etmiştir. Bu nitelendirme uyarınca, uyuşmazlığın aile mahkemesinde değil, görevli genel hukuk mahkemesinde görülmesi gerektiği belirtilerek karar bozulmuştur.

boşanma kararı verildikten ancak henüz kesinleşmeden önceki dönemde devam etmediğini kabul eden kararlar da bulunmaktadır.[1133]

Yargıtay içtihatlarındaki bu tartışmalar ve sadakat yükümlülüğünün kapsamına ilişkin farklı yaklaşımlar sürerken, AYM 2024 yılında verdiği güncel bir kararla[1134] konunun anayasal sınırlarını netleştirmiştir. Mahkeme, TMK md 185/3'te yer alan sadakat yükümlülüğünün anayasaya aykırılığı iddiasını reddederken, bu yükümlülüğün evlilik birliği hukuken sona erene dek devam etmesi gerektiğini vurgulamıştır.

AYM'ne göre, boşanma davası açılmış olsa dahi eşlerin birbirine sadık kalma yükümlülüğünün devam etmesi, aile kurumunun korunması ve sağlıklı bir toplumsal yapının sürdürülmesi bakımından demokratik bir toplumda zorunlu bir ihtiyaçtır. Mahkeme, boşanma davasının reddedilme ihtimalinin her zaman mevcut olduğunu gözeterek, dava süresince sadakat borcuna aykırı davranılmasının, davanın reddi halinde devam edecek olan evlilik birliğine onarılamaz zararlar verebileceğine dikkat çekmiştir.

Özellikle boşanma davası süresince eşlerin ayrı yaşama hakkına sahip olmalarının, sadakat yükümlülüğünü ortadan kaldırmayacağı yüksek mahkeme tarafından açıkça ifade edilmiştir. AYM, evlilik birliği hukuken nihayete ermediği sürece eşlerin sadakatle yükümlü tutulmalarının, bireyin özel hayatına saygı gösterilmesini isteme hakkına yönelik ölçülü bir sınırlama olduğunu ve eşlere katlanılamayacak bir külfet yüklemediğini karara bağlamıştır. Bu karar, sadakat yükümlülüğünün sadece cinsel değil,

---

[1133] Yargıtay 2. Hukuk Dairesi'nin 04.06.2012 tarihli, E. 2011/18934, K. 2012/14944 sayılı kararında; boşanma davası açıldıktan sonra gerçekleşen ve niteliği gereği boşanma davasının açılmasıyla birlikte sona erdiği kabul edilen duygusal sadakat yükümlülüğüne aykırı davranışların, başka bir yükümlülük olsaydı ancak yeni bir davaya konu olabileceği, bu nedenle mevcut dava bakımından hükme esas alınamayacağı belirtilmiştir. Bununla birlikte kararın "Karşı Oy Yazısı" önemli bir değerlendirme içermektedir. Karşı görüşü ortaya koyan üye, çoğunluğun benimsediği "boşanma davasının açılmasıyla tarafların duygusal sadakat yükümlülüğünün sona erdiği" yönündeki yaklaşımın hatalı olduğunu ifade etmiştir. Karşı oya göre, TMK md. 185/3'te düzenlenen sadakat yükümlülüğü yalnızca cinsel sadakati değil; eşe hakaret etmeme, tehditte bulunmama, iftira atmama gibi duygusal sadakatin gerektirdiği davranışları da kapsamakta ve bu yükümlülükler boşanma kesinleşinceye kadar devam etmektedir. Bu nedenle, davalı erkeğin dava açıldıktan sonra meydana gelen tehdit eyleminin mevcut davada zaman itibariyle ileri sürülemeyeceği ancak yeni bir dava konusu yapılması noktasında da hiçbir engel olmadığı yönünde hüküm kurulması gerektiği vurgulanmıştır. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 19.11.2025.

[1134] AYM. 32620. (02.08.2024). E. 2023/42, K. 2024/114. (https://kararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr/). E.T.: 13.04.2026.

aile kurumunu ayakta tutan genel bir ödev olarak boşanma hükmü kesinleşinceye kadar kesintisiz devam ettiğini anayasal düzeyde teyit etmiştir.

Evlilik sözleşmesi yalnızca malvarlığı unsurunu değil aynı zamanda kişisel ilişki ve statü unsurlarının da yoğun olduğu sui generis bir hukuki kurumdur. Bu nedenle evlilik birliğinin sona ermesiyle birlikte eşler arasındaki tüm hukukî bağlar bir anda kopmaz; aksine, evlilik süresince doğmuş bazı yükümlülükler ve tarafların statülerinden kaynaklanan karşılıklı sorumluluklar, kanunun emredici hükümleri veya taraflar arasında kurulan kişisel ve ekonomik ilişki gerekçesiyle boşanma sonrasında da devam edebilir.[1135]

İşte bu farklı hukuki yapı nedeniyle, art etkili yükümlülükler meselesi, aile hukuku düzleminde farklı bir biçimde tezahür eder. Evlilik birliğinin tasfiyesini müteakip doğan hukuki neticelerin büyük bir kısmı kanun koyucu tarafından pozitif normlarla ayrıntılı ve sistematik bir biçimde regüle edilmiştir; bu yönüyle söz konusu sonuçlar, klasik sözleşme hukukunun o çoğu zaman belirsiz olan sözleşme sonrası ikliminden keskin bir biçimde ayrışır. Zira genel borçlar hukuku disiplininde sözleşme sonrası yükümlülükler, adeta somut olayların derinliklerinden cımbızla çekilip çıkarılan ve istisnai nitelik arz eden sınırlı örneklerden ibaretken; evlilik ilişkisinde durum tam tersidir. Dolayısıyla bu alt başlık; evlilik birliğinin sona ermesiyle kanun gereği kendiliğinden doğan o somut hukuki neticeler ile dürüstlük kuralının bir yansıması olan ve sözleşme sonrası döneme sirayet eden sadakat yükümlülüğünü birbirinden hassasiyetle tefrik etmek amacıyla oluşturulmuştur. Temel gaye, bu iki olgunun kavramsal sınırlarını netleştirmektir.

Boşanmanın kesinleşmesi ile birlikte evlilik birliği sona erdiğinden[1136] sadakat yükümlülüğü de kural olarak ortadan kalkar.[1137] Bununla birlikte, sadakat yükümlülüğünün bir görünümü olan sır saklama yükümlülüğünün, sürekli edimli sözleşmesel ilişkilerde olduğu gibi, evlilik sonrası dönemde de belirli ölçüde varlığını sürdürdüğü kabul edilebilir. Nitekim evliliğin sona ermesi, eşler arasındaki ilişkinin ve

---

[1135] Öztan, s. 764.
[1136] Battal, s. 168; Akıntürk/Ateş, *(Aile Hukuku),* s. 235; Ünlütepe, (*Evlilik),* s. 25.
[1137] Dose, Hans-Joachim (Ed.). (2019). *Das Unterhaltsrecht in der familienrichterlichen Praxis.* (10. Auf.). München: C.H Beck. § 4, Rn. 1346. (www.beckonline.de). E.T.: 11.11.2025.

karşılıklı sorumlulukların tamamen ve ani bir biçimde ortadan kalktığı anlamına gelmez; aksine, evliliğin bazı art etkileri, varlığını sürdürmeye devam eder.[1138] Soyadı kullanımı[1139], TMK md. 173/1 gereği kural olarak boşanan kadının evlenme ile kazanmış olduğu kişisel durumun korunması[1140], kayın hısımlığının sürmesi (TMK md. 18/2, BGB § 1590 Abs. II), nafaka yükümlülüğü gibi düzenlemeler bunun tipik örnekleridir.[1141] Ancak bu düzenlemelerin hiçbiri sonraya etki eden sadakat yükümlülüğüne ilişkin değildir. Bunlar, evlilik ilişkisinin hukuki etkilerinin tamamen ortadan kaldırılamadığı alanlara ilişkin, kanunun öngördüğü sınırlı sonuçlardan ibarettir.

Alman hukukunda boşanmanın ardından kural olarak her eş kendi geçimini bizzat sağlamakla yükümlüdür.[1142] Ancak bunu sağlayamaması halinde, diğer eşten nafaka talep etme hakkı mevcuttur. Boşanmış eşin nafaka talebi, evliliğin art etkisi olarak nitelendirmiştir.[1143] Nafaka, evlilik süresince var olan destek yükümlülüğünün devamı, diğer bir değişle evlilikten gelen kişisel dayanışmanın bir kalıntısı olmaktan ziyade; yalnızca kanunda sınırlı olarak sayılan özel durumların (çocuk bakımı, yaşlılık veya hastalık, işsizlik, eğitim alıyor olma ya da bunlar dışında hakkaniyetin gerektirdiği başka

---

[1138] Bkz.: Elger, s. 23; Nitekim evliliğin sona ermesi, eşler arasındaki ilişkinin ve karşılıklı sorumlulukların tamamen ve ani bir biçimde ortadan kalktığı anlamına gelmez; aksine, evliliğin bazı art etkileri,

[1139] TMK md. 173/1'de kural olarak boşanma kararının kesinleşmesiyle birlikte kadının evlilik soyadını kullanmayı bırakması ve boşanma öncesi soyadına geri dönmesi gerektiği ifade edilmiş ancak 2. fıkra ile bu kurala bir istisna getirilerek kadının, evlilik sona erdikten sonra da eski kocasının soyadını kullanmakta menfaati olduğunu ve bunun kocaya zarar vermeyeceği ispatlaması halinde mahkeme kararıyla eski kocasının soyadını taşımasına imkan tanınmıştır. Ancak Anayasa Mahkemesi'nin (AYM), TMK md. 187 ile ilgili 22.02.2023 tarihli, TC. Anayasası'nın "Kanun önünde eşitlik" başlıklı 10'uncu maddesine aykırı bulunması nedeniyle vermiş olduğu iptal kararının, boşanma halinde kadının evlenmeden önceki soyadını yeniden alacağını düzenleyen TMK md 173 hükmünü de uygulanamaz hale getirdiğine iilşkin görüşü paylaşmaktayız. İlgili görüş için bkz.: Duran, Gülten. (2025). Anayasa Mahkemesi'nin TMK Md. 187 Hükmünü İptali ve Sonrası. *Medeni Hukuk Dergisi. 2(2),* 226-253. s. 244; İlgili karar için bkz.: AYM. (22.02.2023). E. 2022/155, K. 2023/38. (https://normkararlarbilgibankasi.anayasa.gov.tr). E.T.: 02.04.2025; Soyadı meselesine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Dural/Öğüz/Gümüş, s. 137; Şahin, Mustafa. (2024). Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararı Ardından Türk Hukukunda Evli Kadının ve Çocuğun Soyadı. *TBBD, 170 (36),* 1-39. s. 24-25; Alman Medeni Kanunu'nda (§ 1355 Abs.5) Türk hukukundan farklı bir düzenleme mevcuttur. Buna göre; evlilik soyadı boşanmayla ya da taraflardan birinin ölümüyle kendiliğinden sona ermez; eşler bu soyadı taşımaya devam eder. Ancak eş, nüfus idaresine yapacağı beyanla, evlenmeden önceki veya evlilik soyadının belirlenmesine kadar kullandığı soyadını yeniden kullanabilir veyahut bu soyadları evlilik soyadına ekleyebilir; MüKoBGB/Weber BGB § 1564, Rn.120; BeckOK BGB/Hahn BGB § 1355 Rn. 10-11; Şahin, s. 26;

[1140] Burada kişisel durum ile kastedilen evlenmeyle kazanılan erginlik, kayın hısımlığı, vatandaşlık gibi hususlardır. Her ne kadar bu hükümde boşanan kadından söz edilse de bahsedilen hususlar erkek eş için de geçerlidir: Dural/Öğüz/Gümüş, s. 137.

[1141] Öztan, s. 764 vd.

[1142] MüKoBGB/Weber BGB § 1564 Rn.122.

[1143] Hoffmans, s. 12; Käuffer, s. 16-17.

hallerin) varlığına bağlı ve tarafların bireysel hukuki sorumluluğuna dayanan yeni bir ilişki olarak kabul edilmektedir.[1144] Federal Mahkeme'nin nafaka yükümlülüğü üzerinden doğan ortak vergi beyanı verme ya da sınırlı *"realsplitting"* işlemine onay verme gibi evlilik sonrasında da taraflardan beklenebilecek çeşitli yükümlülüklerin varlığını kabul ettiği pek çok kararı mevcuttur. Bu yükümlülükler, sonraya etkili ve dürüstlük kuralı temelli yan yükümlülük olarak değerlendirilir.[1145]

Türk hukuk sisteminde de benzer şekilde boşanmayla birlikte eşler arasındaki evlilik birliğinden kaynaklanan yükümlülüklerin kural olarak sona erdiği ve her eşin kendi geçimini bizzat sağlamakla yükümlü olduğu kabul edilir. Ancak yoksulluk nafakası, evlilik süresince geçerli olan karşılıklı yardım, dayanışma ve destek yükümlülüğünün kusura bağlı bir yaptırım niteliği taşımamakla birlikte boşanma sonrasında yoksulluğa düşecek olan eşin evlilikten kaynaklanan ekonomik güvenliğinin devamına hizmet eder.[1146]

Bu hukuki temas noktaları, sadakat yükümlülüğünün unsurlarıyla (cinsel, duygusal, ekonomik bağlılık; sır saklama vb.) hiçbir şekilde özdeş değildir ve bu yükümlülüklerin evlilik sonrasına taşındığı şeklinde yorumlanamaz. Aksine, evlilik sona erdiği anda sadakat yükümlülüğünün özünü oluşturan karşılıklı güven ilişkisi ortadan kalkar. Boşanma sonrasında tarafların birbirleriyle dayanışma içinde olmasını gerektiren haller varsa bile, bunlar evliliğin kişisel yönünden değil, kanunun taraflara yüklediği bağımsız, yeni ve çoğu zaman araçsal nitelikteki yükümlülüklerden kaynaklanır.

[1144] Bu sistematik ile eski eşler arasındaki mali bağı en aza indirmek ve bireyleri mümkün olan en kısa sürede ekonomik bağımsızlığa yönlendirmek amaçlanmıştır: Beutler, Bengt. (2024). BGB § 1569, Rn. 3-9. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB.* (73. Auf.). München: C.H. Beck.

[1145] BGH. (22.12.1976). IV ZR 11/76. *NJW 1977,* 378; BGH. (23.03.1983). IV b ZR 369/81, *NJW 1983,* 1545. (www.beckonline.de). E.T.: 02.04.2025.: Federal Mahkeme tarafından, boşandıktan sonra aralarında dürüstlük kuralının bir gereği olarak nafaka alan eşin, nafaka veren eşin vergi yükünü hafifletecek ortak vergi beyanı sunma veya sınırlı *"realsplitting"* işlemine onay verme gibi mali işbirliği yükümlülükleri olduğu kabul edilmiştir. Mahkeme bu yükümlülüklerin temelini, eski eşlerin birbirlerinin mali menfaatlerini zedelemekten kaçınma ve mümkünse mali yüklerini azaltma yönündeki aile hukuku prensibine (BGB § 1353) dayandırmaktadır. Ancak bu yükümlülük, nafaka alan tarafın bu işlem nedeniyle uğrayacağı tüm vergisel ve diğer mali zararların eski eş tarafından dengelemesi şartına bağlanmıştır; Hoffmans, s. 13.

[1146] Ruhi, Canan/Ruhi, Ahmet Cemal. (2021). *Nafaka Hukuku.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 43; Mıdık, Sadık Furkan. (2024). *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu.* (1. B.). Ankara: Adalet Yayınevi. s. 67.

3.3.2.2. Tüzel Kişi Organlarında İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Hukuk düzeni tarafından kişi veya mal toplulukları olmak üzere gerçek kişilerin ömürlerinin veya maddi güçlerinin tek başına yeterli olmayacağı birtakım amaçların gerçekleştirilebilmesi için organize olmuş ve kanunla tanınmış olmaları koşuluyla hak ve fiil ehliyetine sahip yapılara tüzel kişiler denilmektedir.[1147] Vakıflar da TMK'nda düzenlenmiş ve md. 101'de de mal topluluğu olarak tanımlanan özel hukuk tüzel kişiliklerden biridir. Her tüzel kişide bulunduğu gibi vakıf tüzel kişisinde de iş ve işlemlerini yürütebilmesi için diğer bir değişle vakfın iradesini ortaya koyabilmesi için yönetim organı mevcuttur. Vakıf tüzel kişisinin zorunlu tek organını oluşturan ve uygulamada genellikle mütevelli, idare heyeti veya yönetim kurulu olarak adlandırılan yönetim organı, kural olarak vakfın idaresine ve işleyişine ilişkin kararları almakla ve bu kararları uygulamakla yükümlüdür (TMK md. 109).[1148]

Vakıf yönetim organının temel amacı vakıf senedinde ortaya konan iradenin gerçekleştirilmesidir[1149] ancak vakıf yönetim organı, bu amacı gerçekleştirirken diğer tüzel kişilerin yönetim organlarında söz konusu olabildiği gibi vakfa zarar verme ihtimali mevcuttur. Bu durumda vakfın yönetim organını oluşturan kişi veya kişilerin vakfa karşı sorumlu olup olmayacakları ve sorumlu olmaları halinde sorumluluklarının kapsamının ne olacağı meselesi ortaya çıkar. Doktrinde çoğunlukla vakıf yönetim organını oluşturan kişilerin hukuki sorumluluğunun tayininde, vakfın işlerini vakıf adına gördükleri için bu

---

[1147] Akıntürk, Turgut./Ateş, Derya. (2024). *Medeni Hukuk*. (28. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 110; Yılmaz/Yıldırım, s. 108. Ünlütepe, *(Medeni Hukuka Giriş),* s. 78; Erdoğan/Keskin, s. 339; Koçoğlu, Safa. (2022). *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıfların Kuruluşu İşleyişi ve Sona Ermesi.* (1. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 5; Zeytin/Ergün, s. 115; Kayıhan, s. 251; Yılmaz/Yıldırım. s.147; Akkurt/Erdoğan/Tokat, *(Medeni),* s. 185; Akünal, Teoman. (1995). *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler.* (2. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın. s. 3; Battal, s. 162.

[1148] Avcı, Mehmet Özgür. (2006). *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf Yönetim Organı* (1. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık. s. 44; Koçoğlu, s. 103; Sarı, Cengiz. (2023). *Vakıf Hukuku (Kuruluşu, İşleyişi ve Sona Ermesi).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 49, 125; Özedöner, Haydar Bayram. (2024). *Vakıf Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğu.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 78; Akıntürk/Ateş, s. 214; Erdoğan/Keskin, s. 389; Yılmaz/Yıldırım, s. 151; Zeytin/Ergün, s. 141; Kayıhan, s. 236; Aykul, Ömer. (2024). *Yeni Vakıflar Hukuku* (6. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 27, 127; Yılmaz/Yıldırım. s.164; Akipek, Jale G./ Akıntürk, Turgut. (1996). *Türk Medeni Hukuku, 1. C. İkinci Cüz: Şahsın Hukuku*. (2. B.). Ankara: Sevinç Matbaası. s. 367 vd.; Kemal Fikret Arık, Türk Hususi Hukuk Sistemi (Şahsın Hukuku, Aile Hukuku ve Yargı Sistemi), Ankara: Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları, 1964; Karakaya, Şule. (2025). Türk Medeni Hukukunda Vakıfların Denetimi. *MHD, 2(1).* 24-53. s. 36; Açıkgöz, Osman. (2016). Vakıf Yönetim Organının İbrası ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti. *MÜHFAD, 22(3).* 53-82. s. 57.

[1149] Açıkgöz, s. 54.

kişiler ile vakıf arasındaki hukuki ilişkiye, vekâlet hükümlerinin uygulanacağına ilişkin görüş kabul edilmektedir.[1150] Bu itibarla yönetim organını oluşturan kişi veya kişiler bu görevlerini ifa ederken TBK md. 506/II uyarınca özen ve sadakat borcuna uygun şekilde ifa etmekle yükümlü oldukları ve hatta bu kişi veya kişilerin tıpkı basiretli bir idareci[1151] gibi hareket etmeleri beklenmektedir. Bu yükümlülük yerine getirilmez ve vakıf tüzel kişisi zarara uğrarsa, yönetim organını oluşturan kişi veya kişiler, vakfa karşı bu zararı tazminle sorumlu olurlar.[1152]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri çerçevesinde vakıf yönetim organında görev almış kişi veya kişilerin özen ve sadakat yükümlülüklerinin görevlerinin sona ermesinden sonra da devam edip etmeyeceği hususu gündeme gelmektedir. Bu noktada Alman Hukuk doktrininde de ifade edildiği ve şirketler hukukunda ileriye etkili sadakat yükümlülükleri başlığı altında ayrıntılı olarak ele alındığı üzere bir şirket yöneticisinin organ sıfatından dolayı sözleşme esnasında geçerli olan sadakat yükümlülüklerinin yanı sıra ileriye etkili sadakat yükümlülükleri çerçevesinde sözleşme sona erdikten sonra da sorumlu olacağı[1153] bilhassa vakıf senedinde veya başka bir yolla ortaya konmuş bir vakfeden iradesi varsa bu irade ile bağlantılı olarak koruma ve özen yükümlülükleri çerçevesinde sorumluluğun vakıf tüzel kişisi yönetim organında görev alan kişi veya kişiler için de geçerli kabul edilebileceği yönünde bir genel kabul mevcuttur.[1154]

3.3.3. İş Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Hizmet sözleşmesine ilişkin temel düzenlemeler başlangıçta yalnızca mülga Borçlar Kanunu çerçevesinde yer almakta iken, zamanla özellikle işçi sınıfının bilinçlenmesi ve örgütlenme düzeyinin artmasıyla birlikte sosyal devlet ilkesi gereği birtakım müdahalelerde bulunma gereği duyulmuş ve bu kapsamda, liberal ekonomik düzenin

---

[1150] Oğuzman, Kemal/Seliçi, Özer/Oktay Özdemir, Saibe. (2005). *Kişiler Hukuku.* (8. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi. s. 203; Özedöner, s. 85; Öğüz, Mehmet Tufan. (2007). *Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları.* (1. B.). İstanbul: Beşir Kitabevi. s. 73; Demirsatan, Barış. (2024). Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişisine Karşı Hukuki Sorumluluğu. *İMÜHFD, 9(1),* 109-133. s. 113.

[1151] Akünal, s. 136.

[1152] 5737 sayılı Vakıflar Kanunu md. 10/4'te de bu sorumluluk "Vakıf yönetiminde yer alan kişiler ... kusurlu fiilleri nedeniyle vakfa verdikleri zararlardan sorumludurlar." hükmüyle açıkça ifade edilmiştir.

[1153] Palzer, s. 177 vd.; Fleıscher, Holger. (2003). Zur organschaftlichen Treuepflicht der Geschäftsleiter im Aktien- und GmbH- Recht. *WM 2003,* 1045–1058.

[1154] Schiffer, Jan/Schürmann, Christoph J. (2018). Nachwirkende Pflichten/Obliegenheiten eines ehemaligen Vorstandsmitglieds einer Stiftung. *StiftungsBrief, 06(2018).* 117-120. s. 119.

çalışanlar üzerindeki olumsuz etkilerini sınırlamak ve işçiyi koruyucu bir hukuk düzeni oluşturmak amacıyla, İş Kanunu başta olmak üzere çeşitli özel düzenlemeler yürürlüğe konmuştur. Günümüzde işçi ile işveren arasındaki iş ilişkileri, büyük ölçüde bu özel düzenlemelere tabidir. Söz konusu düzenlemeler, işçiyi koruma amacını taşıyan normlar bütünü olarak; iş sağlığı ve güvenliğinden ücret alacaklarının teminat altına alınmasına kadar çalışma yaşamının pek çok yönünü kapsamaktadır.[1155]

İş sözleşmesi, işçi ile işveren arasındaki karşılıklı hakları ve borçları düzenleyen, tam iki taraflı, sürekli borç ilişkisi doğuran, işçinin şahsına bağlı bir hukuki işlemdir ve borçlar hukukunda yer alan hizmet sözleşmesi başlığının özel bir tezahürü olarak kabul edilir.[1156] Sözleşme, işçi ile işveren arasındaki hukuki ilişkinin temel kaynağıdır ve güvene dayalı devamlı bir ilişki kurar.[1157] Zira iş ilişkisi çerçevesinde işçi, işverenin talimatları ışığında, kişisel emeğini ortaya koyar. Burada yalnızca somut ve belirli işlerin yapılması değil, aynı zamanda kişinin kendisinin işe katılması da taahhüt edilir. Bu durum, taraflar arasında kişisel ve sıkı bir ilişkiyi doğurur ve bu ilişki ile taraflar arasında tıpkı hizmet sözleşmelerinde olduğu gibi iş sözleşmesinin temel ve ayırt edici unsuru olarak kabul edilen bir bağımlılık unsuru gelişir. [1158]

Bağımlılık unsur, iş sözleşmesini diğer iş görme sözleşmelerinden ayıran başlıca unsurdur.[1159] Bu bağımlılık ilişkisi, taraflar arasında kurulan güven ilişkisiyle birlikte, işçinin sözleşmeden doğan bir yan yükümlülük olarak sadakat yükümlülüğünün hem dogmatik hem normatif temelini oluşturur.[1160] İşçi ile işveren arasındaki güven ilişkisinin sürdürülebilmesi ve iş ilişkisinin sağlıklı bir şekilde devam edebilmesi için tarafların birbirlerine karşı hizmet ve ücret olmak üzere asli edim yükümlülüklerinin yanı sıra çeşitli

---

[1155] Battal, s. 254.
[1156]Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca, s. 182, 191; Kayar, s. 311; Battal, s. 254; Ertürk Arslan, s. 70 vd, 81 vd.
[1157] Stöhr**,** s. 438; Käuffer, s. 29-30.
[1158] Hueck, s. 13; Bardakçı, Sibel. (2025). Türk İş Hukukunda İşçinin Sadakat Yükümlülüğünün Kapsamı ve Yükümlülüğe Aykırılığın Sonuçları. *İzmir Barosu Dergisi, 90(1).* 313-349. s. 314; Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 1, Rn. 1; Ertürk Arslan, s. 87; Narmanlıoğlu, s. 167.
[1159] MHdB ArbR/Germelmann § 155 Rn. 83; Richardi, Reinhard. (2024). § 1 Arbeitsrecht als das Recht der abhängigen Arbeit auf vertraglicher Grundlage, Rn. 1; Süzek, s. 235 vd.
[1160] Süzek, s. 242; Ertürk Arslan, s. 88; İnal. s. 393.

yan yükümlülükleri de bulunmaktadır.[1161] Bu bağlamda, TBK md. 396'da da ifade edildiği üzere işverenin gözetme ve özen yükümlülüğü *(Fürsorgepflicht)*[1162] (BGB § 618)[1163] ile buna karşılık işçinin[1164] hizmet borcunu ifa ederken uyması gereken dürüstlük kuralından doğan sadakat yükümlülüğü öne çıkar.[1165] Fakat bu noktada sadakat yükümlülüğünün yalnızca işçinin işverene karşı borçlandığı bir yan yükümlülük olduğu yönündeki yaygın kabulün aksine, doktrinde ve çeşitli yargı kararlarında hem işçiye hem işverene yüklenen ve dürüstlük kuralından doğan karşılıklı bir yükümlülük (also Treue um Treue) olduğu ancak işverendeki görünümünün özen yükümlülüğü şeklinde ortaya çıktığı yönünde görüşler de bulunmaktadır.[1166] Bu yaklaşımla beraber çalışmamızda da

---

[1161] Demir, Fevzi/Demir, Gönenç. (2009). İşçinin Sadakat Borcu ve Uygulaması. *Kamu-İş Dergisi, 11(1).* 1-37. s. 1; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 180; Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 1, Rn. 1.

[1162] Bartel, s. 1.

[1163] "BGB § 618 Pflicht zu Schutzmaßnahmen: (1) Der Dienstberechtigte hat Räume, Vorrichtungen oder Gerätschaften, die er zur Verrichtung der Dienste zu beschaffen hat, so einzurichten und zu unterhalten, dass der Verpflichtete gegen Gefahr für Leben und Gesundheit soweit geschützt ist, als die Natur der Dienstleistung es gestattet. (2) Hat der Verpflichtete im Haushalt des Dienstberechtigten zu wohnen, so hat dieser die Räume so einzurichten und zu unterhalten, dass sie den Anforderungen an gesunde und gefahrlose Unterkunft entsprechen.
(3) Die Verpflichtungen nach den Absätzen 1 und 2 können im Voraus nicht erlassen werden."
BGB § 618 Koruma tedbirleri alma yükümlülüğü: (1) Hizmetten yararlanan (işveren/iş görme hakkı sahibi), hizmetin ifası için temin etmesi gereken yerleri, düzenekleri veya araçları, iş görenin (işçi/hizmet borçlusu) yaşamı ve sağlığı için tehlike oluşturmaması ölçüsünde, hizmetin niteliğinin izin verdiği kadar güvenli şekilde kurmak ve sürdürmekle yükümlüdür. (2) Eğer işçi/hizmet borçlusu, işverenin evinde ikamet etmek zorundaysa, işveren bu yerleri sağlıklı ve tehlikesiz bir barınmaya uygun şekilde kurmak ve sürdürmekle yükümlüdür. (3) Birinci ve ikinci fıkralardan doğan yükümlülüklerden önceden feragat edilemez.

[1164] Glawogger, s. 8; Hem sözleşme sırasında hem ileriye etkili olarak sözleşme sona erdikten sonra da devam eden sadakat yükümlülüklerine ilişkin hükümlerin çıraklar için de geçerli olduğu kabul edilir. Schaub, (*ArbR)*, § 174, Rn. 91.

[1165] Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 54, Rn. 1; Frey, Erich. (1958). Das Verhältnis von Fürsorgepflicht und Treuepflicht. *Arbeit und Recht, 6(7).* 203-205. s. 203; Demir/Demir, s. 2; Uçaryılmaz, s. 257 vd.; Manav, Eda. (2011). İşçinin Rekabet Etmeme Borcu. TAAD, 2(4), 101-134. s. 102; Bardakçı, s. 314; Sur, Melda. (2001). Ferdî İş İlişkilerinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi Açısından Yargıtayın 1999 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi. *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi / Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin 1999 Kararlarının Değerlendirilmesi,* İstanbul. 9-35. s. 31; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 330; Esener, Turhan. (1978). *İş Hukuku.* (3. B.). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları. s. 156 vd.; Tunçomağ/Centel, s. 102-103; Bayreuther/Kiel/Lunk/Oetker, § 54, Rn. 1; Sadakat yükümlülüğü kavramının demode ve kavramsal açıdan belirsiz olduğu bu nedenle işverenin hizmete ilişkin menfaatlerinin ihlalinden bahsedilmesinin daha isabetli olduğuna ilişkin görüşler için bkz.: Bartel, s. 1, 11.

[1166] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 122; Çalışmamızda defaatle belirttiğimiz üzere sözleşme sonrası yükümlülükler dürüstlük kuralından doğan yan yükümlülüklerdir, dolayısıyla asli edim yükümlülüğü niteliğinde olamaz. (Bkz.: Wirz, s. 4.) Bu nedenle bir iş sözleşmesinin sona ermesi sonucunda işveren tarafından taahhüt edilen kıdem tazminatı ya da emeklilik ücreti ödenmesi gibi yükümlülükler, herhangi bir özellik arz etmeyen, olağan sözleşmesel edim yükümlülükleridir. İş sözleşmesinin sona ermesinden sonra ifa edilecek olmaları, onları birer "yan yükümlülük" haline getirmez. Zira, yan yükümlülükler genellikle ana borcun ifasına yardımcı olan veya tarafların birbirine zarar vermemesini sağlayan ödevlerdir. Oysa kıdem tazminatı veya emeklilik ücreti, işçinin geçmişteki çalışmasının bir karşılığı (veya sözleşmesel bir taahhüt) olarak doğrudan ana edim kompleksinin bir parçasıdır. Ayrıntılı bilgi içinb bkz.: Süzek, s. 360;

sadakat yükümlülüğü üst kavram olarak kabul edilmiş, işverenin gözetme ve özen yükümlülüğünün de sözleşme sonrası görünümü (*Nachwirkende Fürsorgepflicht, Nachwirkende Treu und Fürsorgepflichten)*, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri çatısı altında değerlendirilmiştir.

Buna ilişkin Alman Federal İş Mahkemesi'nin *(Bundesarbeitsgericht – BAG)* 16 Kasım 2010 tarihli kararı,[1167] sözleşme sonrası yan yükümlülükler açısından öğretide sıklıkla atıf yapılan önemli bir içtihattır. Kararda; işçi tarafından, iş sözleşmesi sona erdikten sonra işverenin elinde bulunan personel dosyasını inceleme talebinin reddedilmesi üzerine açılan davada, mahkeme bu talebi BGB § 241 Abs. II çerçevesinde değerlendirmiştir. Mahkemeye göre işverenin, iş sözleşmesi sona erse dahi işçinin kişilik haklarını koruma yükümlülüğü devam etmektedir. Bu doğrultuda, işverenin personel dosyasında yer alan bilgilerin doğruluğunu ve güncelliğini sağlaması ve işçinin iş akdinin sona ermesinden sonra dahi kişisel dosyasında yer alan bilgilerin doğruluğunu denetleme konusunda meşru bir menfaate sahip olması nedeniyle bu bilgilere erişmesine izin verilmesi gerekir. Bu hak, işçinin genel kişilik hakkı ve buna bağlı olarak bilgiye ilişkin kendi kaderini tayin hakkı *(Art. 2 Abs. I GG)* ile temellendirilmiştir. İşverenin bilgi verme ve şeffaflıkla ilgili yükümlülükleri de sadakat yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirilebilir.

Bu çerçevede işverenin iş sözleşmesinin sona erdiği eski işçisine karşı, mesleki ilerlemesine yardımcı olma ve onun yeni bir istihdam kapısı bulmasını zorlaştırmama ödevi vardır. Dolayısıyla işveren, dürüstlük kuralı sınırları içerisinde ve özellikle işçinin talep etmesi halinde işçinin kendisine veya yetenek ve liyakati hakkında potansiyel yeni işverenler gibi ilgili üçüncü kişilere bilgi vermelidir. Bu bilgi verme yükümlülüğü bir çalışma belgesi veya referans mektubu şeklinde olabilir.[1168] Çalışma belgesi verme

---

Käuffer, s. 65; Meissinger, K. (1952). *Reliefbild des Arbeitsrechts.* AR-Blattei, Treuepflicht im Arbeitsrecht. Abteilung V. Abs. II, 119.

[1167] BAG. 16.11.2010. 9 AZR 573/09, *becklink 1007246.* (www.beckonline.de). E.T.: 17.08.2025.

[1168] Kanun doğrudan işaret etmese de bu iki unsur haricinde işin ve işçinin özelliklerini tanımlayacak diğer bilgilere de yer verilebilir. Bu yükümlülük, işverene sadece şekli bir belge sunma ödevi yüklemekle kalmayıp; aynı zamanda belgenin doğru, tarafsız ve dürüstlük kuralına uygun şekilde düzenlenmesi sorumluluğunu da yükler. Nitekim belgenin geç verilmesi veya gerçeğe aykırı kayıtlar içermesi sebebiyle işçinin ya da yeni işverenin uğrayacağı zararların tazmini, sözleşme sonrası özen yükümlülüğünün ihlali niteliğindedir. Bkz.: Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca, s. 718; Binder, s. 593; MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 122; Bu noktada çalışma belgesi düzenleme borcunun, tam da iş ilişkisinin çözülmesi sonucu ortaya çıkan sözleşme sonrası bir davranış yükümlülüğü olduğu ve bu borcun her ne kadar kanunda

yükümlülüğünün her ne kadar kökeni dürüstlük kuralı da olsa hem Gewerbeordnung *(GewO)* § 109 hem İK md. 28'de hüküm altına alındığı için kanundan doğan bir yan yükümlülüktür. Kanun gereği belgede işin çeşidinin ve süresinin yazması zorunludur. Belge, işçinin önceki faaliyet alanının gerçek bir tablosu olmalı ve gerçek yetenek ile başarılarını yansıtmalıdır. Bu yükümlülüğün kusurlu ihlali veya gerçeğe aykırı/yanıltıcı bilgi verilmesi durumunda, işverenin tazminat sorumluluğu gündeme gelebilir. İşverenin hastalık sebebiyle sözleşmesi feshedilen işçiye devam eden bakım borcu (BGB § 617 Abs. I)[1169] da yine dürüstlük kuralı gereği kabul edilmiş kanuni bir yükümlülüktür.[1170]

BAG'ın 2016 tarihli bir başka kararında da hem sözleşme sonrası sadakat yükümlülüğünün işveren açısından da mevcut olduğu kabul edilmiş hem bu yükümlülüğün sınırsız ve süresiz olmadığının altı çizilmiştir. Katolik bir kilise cemaatinde görevli olan işçinin eşinden ayrılması ve bu durumu işverene bildirmesi, işveren tarafından sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmiş ve iş sözleşmesi feshedilmiştir. Nitekim Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi (AİHM), davacının özel yaşam hakkının ihlal edildiğine karar vererek, devletin (ve dolaylı olarak işverenin) işçinin özel hayatına müdahaleye karşı yeterli koruma sağlamadığını tespit etmiştir. Ancak BAG, bu ihlalin mevcut iş ilişkisinin yeniden kurulmasını gerektirmeyeceğini, çünkü işverenin sadakat yükümlülüğünün sözleşmenin sona ermesinden sonra yalnızca sınırlı şekilde etkili olabileceğini ve özellikle zamanla zayıflayıp sona ereceğini vurgulamıştır. Bu bağlamda karar, işverenin sadakat yükümlülüğünün içeriğini işçinin kişisel haklarının korunması çerçevesinde tanımlarken, sözleşme sonrası dönemde bu yükümlülüğün yeniden işe alma gibi güçlü sonuçlar doğurmayacağını ortaya koymuştur. Böylece mahkeme, işverenin sadakat yükümlülüğünün hem içerik hem zaman bakımından sınırlarını çizmeye çalışmıştır.[1171]

---

düzenlenmiş de olsa sadakat borcunun sona erme aşamasındaki art etkisinden doğduğu diğer bir değişle işverenin gözetim ve sadakat borcunun, sözleşme sona erdikten sonra dürüstçe tasfiye ilkesi gereği bir belge düzenleme borcuna dönüştüğüne ilişkin görüş için bkz; Käuffer, s. 65 vd.

[1169] Käuffer, s. 14.

[1170] Zenz, bu tür yükümlülüklerin daha çok gelecekteki yeni sözleşme ilişkilerine hizmet ettiğini ifade etmiştir. Bu nedenle özellikle iş sözleşmeleri çerçevesinde bu yükümlülüklere, *"ilerleme/gelişme yükümlülükleri" (Fortkommenspflichten)* denilebileceğini ifade etmiş ve bu yükümlülükleri sadakat yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirmemiştir. Bkz.: Zenz, s. 123.

[1171] BAG. (20.10.2016). 9 AZR 743/14. https://www.bundesarbeitsgericht.de/wp-content/uploads/2021/01/9-AZR-743-14.pdf E.T.: 23.06.2025.

Sadakat yükümlülüğünün niteliğine ve kapsamına ilişkin tarih boyunca farklı görüşler ortaya atılmıştır. Alman Hukuk Doktrinine göre 1960'ların ortalarına kadar, iş ilişkisi, işveren için bir özen gösterme yükümlülüğü iken işçi için ise bir sadakat yükümlülüğü doğuran kişiler hukukuna dayalı bir topluluk bağı *(Gemeinschaftsverhältnis)* ilişkisi olarak kabul edilmiştir. Bu yükümlülüğün, işverenin çıkarları ve işletmenin refahı için en iyi şekilde çaba gösterilmesini ve işverene ya da işletmeye zarar verebilecek her şeyden kaçınılmasını kapsaması öngörülmüştür. 1970'lerin ortasından itibaren, hukuk doktrini ve yargı kararları, sadakat yükümlülüğü kavramından giderek uzaklaşmış ve iş sözleşmesinden, diğer tüm borç ilişkilerinde olduğu gibi, çeşitli yan yükümlülüklerin doğduğunu kabul etmiştir. Bu yükümlülüklerin tamamının sadakat yükümlülüğü olarak adlandırılması yönelimi artık pek de güncel değildir. Alman İş Hukuku Doktrininde yer verilen işçinin sadakat yükümlülüğü dışında; işyerinin huzurunu sağlama, diğer çalışanlara zarar vermeme ve saygılı davranma, işle ilgili bilgi verme, gözetim, bazı çalışma alanları için düzenli sağlık kontrollerine rıza gösterme, sosyal medya kullanımı gibi çeşitli yan yükümlülükleri olduğu kabul edilmektedir. [1172]

Her ne kadar sadakat yükümlülüğü kendini genel itibariyle özenli davranma ve zararları önleme davranışları şeklinde gösterse de[1173] yükümlülüğün konusunu belirleyen edimlerin ne olduğu; çalışanın işletme içindeki konumuna ve yapılan işin niteliğine göre çeşitlilik gösterebilir.[1174] Çalışanın işletme içindeki konumu ne kadar üst düzey veya ne kadar teknikse, sahip olduğu yetki ve bilgi ile doğru orantılı olarak sadakat yükümlülüğünün gerektirdiği davranışlar da paralel olarak daha yoğun ve kapsamlı hâle gelir.[1175]

İş sözleşmelerinde sadakat yükümlülüğü, asli edim borcu olmaması nedeniyle teorik olarak daha az kritik görünebilir; ancak bu yükümlülüğe aykırılık, uygulamada asli edim ihlallerini gölgede bırakacak büyüklükte zararlara sebebiyet verebilmektedir. Örneğin, işverenin ücret ödeme yükümlülüğünü yerine getirmemesi sınırlı bir ekonomik kayba yol

---

[1172] Ayrıntılı bilgi için bkz: MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 1-3.
[1173] Hoffmann, Uwe. (2025). Allgemeine arbeitsrechtliche Grundsätze GewO § 105. J.C. Pielow (Ed.). *Beck'scher Online Kommentar Gewerberecht.* (67. Auf.). München: C.H.Beck. Rn. 180.
[1174] Demir/Demir, s. 3.
[1175] Bartel, s. 2; Ertürk Arslan, s. 106.

açarken, kritik bir ticari sırrın ifşası neticesinde ortaya çıkan zarar ve buna bağlı tazminat yükümlülüğü, işletmenin iktisadi varlığını sarsacak boyutlara ulaşabilmektedir. Bu durum, sadakat borcunun iş ilişkisinin sürdürülebilirliği açısından ne denli hayati olduğunu açıkça ortaya koymaktadır.[1176]

Bir davranışın sadakat yükümlülüğünü ihlal edip etmediği tespit edilirken işçinin tutumunun, iş ilişkisinin temelini oluşturan güveni sarsıcı nitelik taşıyıp taşımadığına bakmak gerekir.[1177] Sadakat yükümlülüğünün gerektirdiği davranışlar, bazen olumlu bazense olumsuz davranışlar şeklinde ortaya çıkabilir.[1178] Olumlu davranışlar genel itibariyle işçinin; işverenin ve işyerinin menfaatlerini gözeterek çalışması, işletme düzenine ve işyeri kurallarına uyma başta olmak üzere genel itaat yükümlülüğü, yardım ve bildirim yükümlülüğü olarak ifade edilebilir.[1179] Örneğin işçinin, işyerindeki verimliliği artıracak veya işverenin zarar görmesini engelleyecek önerilerde bulunması, işine düzenli devam etmesi, işyerini ve işyeri araç-gerecini koruma borcu olumlu davranış şeklinde ortaya çıkan sadakat yükümlülüklerindendir.

Olumsuz davranışlar ise işçinin, işverene veya işletmeye zarar veren veya işverenin çıkarlarıyla çatışan herhangi bir davranıştan kaçınmasını da içeren ve dürüstlük kuralına dayanan kapsamı oldukça geniş yükümlülüklerdir. Özellikle rekabet etmeme yükümlülüğü ile gizlilik yükümlülüğü bu kapsamda değerlendirilir. [1180]

Sadakat yükümlülüğü kural olarak iş sözleşmesinin kurulduğu anda başlar[1181] ve hakim görüşe göre, sözleşmeye dayalı asli edim yükümlülüklerinin aksine, dürüstlük kuralından doğan koruyucu yan yükümlülükler olarak sözleşme sona erdikten sonra da etkisini sürdürür.[1182] Sadakat yükümlülüğü sözleşme sona erdikten sonra devam etmenin yanı sıra

---

[1176] Süzek, s. 243.
[1177] YİBBGK. (13.06.2025). E. 2023/1, K. 2025/3. R.G. (12.09.2025). S. 33015. https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2025/09/20250912-5.pdf. E.T.:19.11.2025.
[1178] Narmanlıoğlu, s. 271.
[1179] Glawogger, s. 8; Bartel, s. 2; Doğan, s. 37; Narmanlıoğlu, s. 271.
[1180] MHdB ArbR/Reichold, § 53, Rn. 26; Çelik/Caniklioğlu/Canbolat/Özkaraca. s. 331; Tunçomağ/Centel, s. 98; Demir/Demir, s. 3 vd.; Korkusuz, s. 150; Glawogger, s. 8; Yavuz/Acar/Özen, s. 495; Doğan, s. 38; Narmanlıoğlu, s. 271.
[1181] Bu konuya ilişkin doktrindeki genel kabule ve farklı görüşlere çalışmanın *"Sadakat Yükümlülüğünün Başlangıcı"* başlığı altında ayrıntılı şekilde yer verilmiştir.
[1182] Hürholz, s. 118-119; Geiser,s. 97; Käuffer, s. 31 vd.; Zenz, s. 25; Ertürk'e göre, işçinin genel anlamdaki sadakat borcu, iş ilişkisinin devamı ile sınırlı olup, iş sözleşmesinin sona ermesiyle birlikte kural olarak

niteliksel bir değişime uğramaz, sadece borç ilişkisi sona erse de tarafların elde etmeyi umduğu menfaatlerin en azından eksilmemesine hizmet edecek bir yöne evrilir. Sözleşme sonrası sadakat yükümlülüğünün kapsamının belirlenmesinde, işçinin işletme içerisindeki konumu belirleyicidir. Bir üst düzey yöneticinin sadakat yükümlülüğü, sorumluluk alanının genişliği nedeniyle, vasıfsız bir işçiye göre daha farklı değerlendirilmelidir; aynı şekilde işletmeye aidiyet süresi yani kıdem de burada önemli bir rol oynar. [1183]

İş sözleşmelerinde ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kendini en çok sır saklama ile rekabet etmeme yükümlülüğü olarak somutlaştırsa da[1184] istisnai hallerde özellikle yargı kararları bakımında işverenin sadakat ve gözetim ödevinden kaynaklanan yeniden işe başlatma yükümlülüğü de zaman zaman değerlendirilmiştir.[1185] Bunun dışında işverenin, sözleşme sona erdikten sonra işçi hakkında üçüncü kişilere yanlış bilgiler vermesi durumunda sorumluluğu doğabileceği kabul edilir.[1186] Bu noktada farklı dönemlerde farklı yargı kararları ortaya çıkmıştır.

Başlangıçta Alman İmparatorluk Mahkemesi (RG), 18 Kasım 1912 tarihli kararında, iş sözleşmesinin sona ermesiyle taraflar arasındaki akdi bağın tamamen koptuğunu ve bu sebeple işverenin eski işçisi hakkında yanlış bilgi vermesinin yani bilgi verme yükümlülüğünün ihlalinin ancak haksız fiil hükümlerine göre cezalandırılabileceğini savunarak sözleşmenin sona ermiş olması nedeniyle ortada sözleşmesel bir sorumluluktan bahsedilemeyeceği kabul edilmiştir.[1187]

---

ortadan kalkar. Yazar, sözleşme sonrası dönemde işçiye genel bir sadakat yükümlülüğü yüklenmesini kabul etmemekte; yalnızca işverenin haklı menfaatlerinin korunması için gerekli olduğu ölçüde, özellikle sır saklama yükümlülüğünün devam edebileceğini belirtmektedir. Ancak bu tür yükümlülükler, Ertürk'e göre, artık sadakat borcunun ileriye etkisi olarak değil, sözleşme sonrası döneme özgü, dar kapsamlı ve istisnai yükümlülükler olarak değerlendirilmelidir. Bkz.: Ertürk Arslan, s. 207 vd.

[1183] Käuffer, s. 34.

[1184] Mavridis, s. 225; BeckOK GewO/Hoffmann GewO § 105 Rn. 181; Schaub, (*ArbR)*, § 55, Rn. 1; OLG Wien. (22.10.1993). 33 Rechtsangelegenheit arbeitsrechtlich (Ra) 117/93, *Arbeitsrechtliche Entscheidungen (ARD) 4523/36/94.* Bartel, s. 3; Wachter, Gustav. (2023). *Österreichisches Arbeitsrecht* (WS 2023/2024, Auf.) Treuepflicht. Wien: Manz; Sonradan etkili yükümlülüklerin kendini iş hukukunda çok daha yoğun olarak gösterdiğine ilişkin görüş için bkz.: Hofmanns, s. 4 vd.

[1185] Käuffer, s. 92 vd.; Krieger, Steffen/Willemsen, Eva Maria. (2011). Der Wiedereinstellungsanspruch nach Betriebsübergang. *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht, (2011).* 1128–1134. s. 1128;

[1186] Kreyenberg, s. 27; Hoffmans, 48-49; Akçaal, s. 37 vd.

[1187] RG. (18.11.1912). *Juristische Wochenschrift (JW) 1913*, 195. Bkz.: Akçaal, s. 37.

Ancak hukuk dünyasındaki bu katı yaklaşım, İmparatorluk İş Mahkemesi'nin 13 Mayıs 1941 tarihli kararıyla köklü bir değişikliğe uğramıştır. Bu kararla birlikte mahkeme, iş sözleşmesi sona erdikten sonra dahi işverenin bilgi verme (yanlış bilgi vermeme) yükümlülüğü neticesinde ortaya çıkan zararın giderimi için sözleşmesel sorumluluğun doğabileceği fikri benimsenmiştir.[1188] Günümüzde hâkim olan bu görüşe göre işveren, eski işçisinin ekonomik geleceğini zedeleyecek yanlış paylaşımlardan kaçınmakla yükümlüdür ve bu yükümlülüğün ihlalinin, haksız fiilin ötesinde doğrudan sözleşmeye aykırılık temelinde bir tazminat sorumluluğu doğuracağı kabul edilmektedir.[1189]

Dolayısıyla sadakat borcu, iş ilişkisinin güven temelinde sağlıklı bir şekilde yürütülmesini sağlayan önemli bir ilke olarak iş hukukunda yerini korumaktadır. Ancak iş hukukunda her türlü sınırlama makul olmalı ve işçinin temel hakları ile çalışma özgürlüğünü aşırı derecede kısıtlamamalıdır.[1190] Sadakat yükümlülüğünün sınırı, işçinin korunmaya değer haklı menfaati olarak kabul edilir.[1191]

3.3.4. Ticaret Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Ticaret hukuku, şahıslar arasındaki ticari ve ekonomik ilişkileri düzenleyen bir özel hukuk dalıdır.[1192] Ticaret hukukunda ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, sözleşme ilişkilerinin sona ermesinden sonra da tarafların birbirlerine karşı dürüstlük ve güven ilkeleri çerçevesinde hareket etme yükümlülüğünün devam ettiği durumlarda önem kazanmaktadır. Özellikle; acentelik, distribütörlük, komisyonculuk, franchising gibi sürekli borç ilişkilerinde, sözleşmenin sona ermesiyle birlikte tarafların elde ettikleri ticari, teknik veya stratejik bilgileri kötüye kullanmamaları, sır saklama yükümlülüklerine uygun davranmaları ve haksız rekabete[1193] yol açacak davranışlardan kaçınmaları bu

---

[1188] RG. (13.05.1941). *Arbeitsrechtliche Sammlung (ArbRSlg.)* Bd. 42, 145. Bkz.: Akçaal, s. 38.
[1189] Akçaal, s. 38; Gümüş, *(Borçlar),* s. 665.
[1190] Doğan, s. 26 vd.
[1191] Doğan, s. 37.
[1192] Kayıhan, Şaban. (2025). *Şirketler Hukuku.* (8. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 45.
[1193] Ticaret hukuku bakımından rekabet; serbest piyasa ekonomisinin en temel unsurlarından biridir ve işletmelerin, müşterileri kazanmak ve daha fazla tüketiciye hitap ederek pazar paylarını artırmak amacıyla sundukları mal ve hizmetlerin fiyat, kalite, yenilik gibi unsurlarla birbirlerinden farklılaşması olarak tanımlanabilir. Rekabet, piyasadaki aktörlerin etkin bir şekilde faaliyet göstermelerini sağlar ve piyasada adil ve sağlıklı bir rekabet ortamının sağlanmasını amaçlar. Rekabet sayesinde piyasada üretilen mal ve hizmetlerin kalitesi artar ve bu artış işletmelerin verimini yükseltirken fiyatların düşmesini sağlar. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Ballı, Mehmet. (2015). Türk Ticaret Kanunu'na Göre Haksız Rekabet Kavramı ve Unsurları. Gümrük ve Ticaret Dergisi (5), 62-72. s. 62; Karahan, Sami. (2015). Ticari İşletme Hukuku. (27. B.).

kapsamda değerlendirilmektedir. [1194] Bu noktada HGB § 90 ve § 90a hükümleri ileriye etkili sadakat yükümlülüklerini açıkça ortaya koyan önemli yasal düzenlemelerdir.[1195] Hükme göre iş ilişkisi sona erse bile belirli sadakat yükümlülükleri –özellikle ticari sırların ve müşteri ilişkilerinin korunması gibi menfaatleri– belirli bir süre daha devam eder.

Şirketler hukuku, tıpkı ticari işletme hukuku veya kıymetli evrak hukuku gibi ticaret hukukunun bir alt dalıdır ve konusunu bir veya birden fazla kişinin ticari faaliyette bulunmak amacıyla bir araya gelerek kurduğu birliktelikler oluşturur.[1196] İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin şirketler hukuku bağlamındaki görünümünü değerlendirmeden önce, bu yükümlülüklerin temellendiği, şirket ortaklarının ve yöneticilerinin şirket varlığına ve birbirlerine karşı sahip oldukları sadakat yükümlülüğünün diğer bir adıyla ortaklık içi sadakat yükümlülüğünün *(gesellschaftsrechtliche Treuepflicht)*[1197] hukuki dayanağı, kapsamı ve sınırları üzerinde

---

Konya: Mimoza Yayınları. s. 217; İnan, Nurkut/Piker, Mehmet.B. (2007). Rekabet Hukuku El Kitabı, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları. s. 1. Haksız rekabetin önüne geçebilmek adına TBK'nda çeşitli düzenlemelere yer verilmiştir. Rekabet yasağı konusunda Türk hukukunda geçerli olan yasal düzenlemelerin tamamına yakını Alman veya İsviçre hukukundan iktibas edilmiştir: Göksoy, s. 633.

[1194] HGB § 93'te ifade edilen komisyonculuk sözleşmesi kapsamında koruma ve sadakat yükümlülüğünden doğan komisyoncunun müvekkile karşı sır saklama yükümlülüğünün sözleşme sona erdikten sonra da devam edeceğine ilişkin ayrıntılı bilgi için bkz.: Ströbl, Albin. (2025). HGB § 93, Rn. 61. (Ed.). K. Schmidt. *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Bd.1*. (6. Auf.). München: C.H.Beck; Lieder, s. 42; Haksız rekabete ilişkin çeşitli düzenlemelere Roma hukukunda da rastlamak mümkündür. Bkz.: Schechter, Frank Isaac. (1925). The Historical Foundation of the Law Relating to Trade-Marks, (Originally Published). New York: Columbia University Press. s. 5 vd.; Roma hukukunda, bilhassa Klasik dönem boyunca haksız rekabetin önüne geçebilmek adına yapılan düzenlemeler iki ilkeye ayrılıyordu. Bu ilkeler çerçevesinde temelde haksız rekabet yaptığı öne sürülen bir kimsenin ticari faaliyet gerçekleştirmesi ancak bir mahkeme kararıyla durdurulabiliyordu. Nadir hallerde ise kamu yararı gerekçe gösterilerek belirli ticari faaliyetlerin yasaklanması da mümkündü. Bu faaliyetler arasında şans oyunları, büyücülük ve kehanet gibi örnekler bulunuyordu. Bkz.: Özdemir, s. 216.

[1195] HGB § 90'ın ilk fıkrası, ticari temsilcinin sözleşme sona erdikten sonra da ticari ve işletmeye ilişkin sırları açıklamamasını ve kullanmamasını öngörür. Hükme göre ticari temsilci, işverenin menfaatlerini, iş ilişkisi sona erse bile dürüst bir tacir gibi korumaya devam etmelidir. Hüküm, klasik anlamda sır saklama yükümlülüğünü sözleşme sonrası için de ele alan önemli bir düzenlemedir. HGB § 90a ise *"Rekabet Yasağının Koşulları"* başlığı ile iş ilişkisinin sona ermesinden sonra ticari temsilciye getirilecek sözleşmesel rekabet yasağının geçerlilik şartlarını düzenler. Bkz.: Drescher/Fleischer/Schmidt, *(MükoHGB Bd.1),* § 90, Rn. 1 vd. (www.beckonline.de). E.T.: 08.04.2025.

[1196] Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 45.

[1197] Finkenauer, Thomas. (2025). BGB § 313 Störung der Geschäftsgrundlage, Rn. 177. (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 3.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

durmak gerekmektedir. [1198] Şirketler, iki veya daha fazla kişinin[1199] emek veya malvarlıklarını kazanç sağlamak ve bu kazancı paylaşmak gibi ortak bir amaç uğruna yaptıkları sözleşme ile kurulan ortaklığı ifade eder.[1200]

Sadakat yükümlülüğü, bir şirketin hem ortaklarının hemnetçilerin[1201] hem gündelik işleyişinden sorumlu ve/veya karar alma yetkisine sahip yöneticiler ile belirleyici oy hakkına sahip büyük hissedarların; şirket tüzel kişiliğine ve diğer ortaklara karşı yerine getirmesi gereken aktif veya pasif çeşitli davranışları içeren yükümlülüklerdir.[1202] Bu yükümlülük, temelini ortaklık ilişkisinden alır ve dürüstlük ve güven ilkesi aracılığıyla şekillendirilir.[1203] Bu davranışlar, ortakların kişisel çıkarlarından azade şirketin menfaatlerine uygun olarak hareket etmelerini gerektirir.[1204] Sadakat yükümlülüğünden çok sayıda somut bireysel yan yükümlülük türetilebilir.[1205] Üstelik bunların yoğunluğu

---

[1198] BGH. (22.01.2019). II ZR 143/17, *NJW-RR 2019,* 742-743. (www.beckonline.de). E.T.: 17.04.2025.

[1199] Önemle belirtmek gerekir ki 6102 sayılı TTK, tek kişiyle anonim ve limited şirket kurmaya imkan tanıdığı için şirket kurarken her zaman birden fazla kişinin biraraya gelmesi şart değildir. Bkz.: Pulaşlı, Hasan. (2012). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Yeni Şirketler Hukuku Genel Esasları.* Ankara: Adalet Yayınevi. s. 3-4; Çetiner, Selma/ Bozkurt Yüksel/Armağan Ebru. (2024). *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku.* (7. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.s. 239.

[1200] Çetiner/ Bozkurt Yüksel,s. 237; Çeker, Mustafa. (2011). *Ticaret Hukuku.* (2. B.). Adana: Karahan Kitabevi. s. 282.

[1201] Tıpkı yönetim kurulu üyeleri gibi denetimle yükümlü kişilerin de (denetçi, özel denetçi, bunların yardımcıları ile denetleme yapmasına yardımcı olan temsilcileri) şirkete karşı organ sıfatından kaynaklanan sadakat yükümlülükleri olduğu kabul edilir. Bu yükümlülükten, şirkete zarar verme veya herhangi bir şekilde şirkete dezavantaj sağlama yasağı doğar. Örneğin, denetim kurulu üyesi görev süresince haberdar olduğu şirkete ait bir iş fırsatını kendi çıkarına kullanamaz. Ayrıca, denetim kurulu üyeleri ile denetçiler edindiği bilgileri dışarıya aktaramaz ve bu bilgileri şirketin zararına olacak şekilde kullanamaz. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Goette/Habersack/Kalss. AktG § 116, Rn. 103; Lieder, s. 41.

[1202] Ertürk Arslan, s. 45, 57; Akın, s. 39; Adi şirketler için de bu husus geçerlidir. Bkz.: Nomer, *(Anonim),* s. 12. Alman doktrininde de her ne kadar mevzuatta yazılı olarak düzenlenmemiş olsa da adi şirket ortakları için sadakat yükümlülüğünün varlığı kabul edilir. Bkz.: Gummert, Hans/Schäfer, Carsten/Diers, Philipp. (2024). *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts Bd. 1.* (6. neubearbeitete Auf.). München: C.H. Beck. § 56, Rn. 55.

[1203] Fikentscher/Heinemann, s. 827.

[1204] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 217-218; Palzer s. 16 vd.; Lieder, s. 42; Akın, s. 38-39; Sadakat yükümlülüğünün yönetim kurulu üyeleri için her ne kadar bir önceki cümlede de ifade edildiği üzere genel olarak doğruluk ve güven ilkesinden doğduğu kabul edilse de çok daha yoğun bir yükümlülük olduğu görüşüne ilişkin bkz. : Spindler, Gerald. (2023). AktG § 93, Rn. 137-141. (Ed.). W. Goette/M. Habersack/S. Kalss. *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz Bd. 2.* (6. Auf.). München: C.H. Beck; Bilgili/Demirkapı, s. 738 vd.; Karaköse, s. 42; Fikentscher/Heinemann, s. 827.

[1205] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 217.

taraflar arasındaki sıkı kişisel bağa dayanıyorsa, borçlar hukuku kapsamındaki koruma yükümlülüklerinden (BGB § 241/II) kategorik olarak ayrılmaz.[1206]

Roma İmparatorluğu dönemine ait *rescripta*'lar ile ortaçağ Avrupa'sındaki lonca (gilde) örgütlenmelerinin iç düzenlemeleri incelendiğinde, ekonomik birlik yapılarının hem kolektif çıkarları korumaya hem bireysel girişimciliği dengelemeye yönelik düzenlemelere yer verdiği görülmektedir. Bu tür kuralların temelinde, bir yandan örgüt içi bilgi akışının, ticari sırların ve ekonomik varlıkların yalnızca üyeler arasında kalmasının sağlanması; diğer yandan ise bireysel üyelerin ekonomik girişim özgürlüğünün, lonca kurallarıyla sınırlansa da tamamen ortadan kaldırılmamasının hedeflendiği bir denge arayışı yatmaktadır. Bu tarihsel düzenlemeler, modern hukuk sistemlerinde yöneticilere ve ortaklara yüklenen sadakat yükümlülüğünün erken formları olarak değerlendirilebilir. [1207]

Şirketler hukukunda sadakat yükümlülüğünün hukuki dayanağının dürüstlük ilkesi olduğu[1208] ve bu yükümlülüğün tüm şirket türleri için geçerli olduğu kabul edilir.[1209] Fakat kapsamı ve görünüm biçimleri son derece çeşitli olup[1210] her bir şirket türü bakımından müstakil bir kitaba yahut doktora çalışmasına konu edilebilecek derinlikte bir inceleme alanı oluşturmaktadır.[1211] Bu nedenle şirketler hukukundaki sadakat yükümlülüğünün, şirket türleri esas alınarak ayrıntılı biçimde ele alınması, çalışmanın ait olduğu hukuk dalı olan borçlar hukukunun sınırlarını aşarak ticaret hukuku eksenli bir incelemeye dönüşmesine yol açabileceği gibi, çalışmanın temel odağını oluşturan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kavramından da uzaklaşma riskini beraberinde getirecektir.

[1206] Grigoleit, Hans Christoph. (2025). *Aktiengesetz Kommentar.* (3. Auf.). München: C.H.Beck. AktG § 84, Rn. 25.

[1207] Corradi, Marco Claudio. (2021). *Corporate Opportunities: A Law and Economics Analysis,* (1. B.). Oxford: Hart Publishing; Corradi, Marco Claudio/Nowag Julian. (2023). Directors' Duty of Loyalty: Corporate Opportunity Rules as Restrictions of Competition. In: Corradi M, Nowag J, eds. *Intersections Between Corporate and Antitrust Law*. Global Competition Law and Economics Policy. Cambridge: Cambridge University Press. 151-164. s. 151.

[1208] Kutgi Taşan/Ayşe Selcen. (2017). Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyelerinin Yükümlülükleri ve Tabi Olduğu Yasaklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34(2018/2),* 143-180. s. 150.

[1209] Nomer, *(Anonim),* s. 21; Dembski, s. 175.

[1210] MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 217-218.

[1211] Bkz.: Çakır, Rasim Can. (2025). *Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul; Nomer, *(Anonim)*; Ayan, Özge. (2013). Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Sadakat Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün İhlalinin Sonuçları. (1. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Bu sebeple, şirket türlerinin her birini ayrı ayrı incelemek yerine, şirketler hukukunda sadakat yükümlülüğünü şahıs şirketleri ile sermaye şirketleri arasındaki temel yapısal farklılıklar üzerinden ele almanın hem çalışmanın metodolojik tutarlılığını korumak hem ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından gerekli çerçeveyi çizmek açısından daha isabetli olacağı kanaatindeyiz.

Alman ve İsviçre hukuklarında olduğu gibi Türk hukukunda da şahıs şirketleri bakımından, ortakların gerek birbirlerine gerekse ortaklığa karşı hem şirketle beraberken hem şirketten ayrıldıktan sonra sadakat yükümlülüğü altında bulunduklarının kabul edilir.[1212] Bununla birlikte, sermaye şirketlerinde sadakat yükümlülüğünün varlığını ve özellikle dayanağını açıklama noktasında fikir birliği olmayıp[1213] belirli güçlüklerle karşılaşılmaktadır. Bu güçlüklerin temelinde, şahıs şirketlerinin tüzel kişilikten yoksun, ağırlıklı olarak sözleşmesel nitelikte ilişkiler üzerine kurulmuş olması nedeniyle ortaklar arasındaki güven unsurunun çok daha öne çıkması; buna karşılık sermaye şirketlerinin, esas itibarıyla organizasyon hukuku çerçevesinde değerlendirilen yapılar olarak kabul edilmesi nedeniyle güven unsurunun öneminin çok daha geri planda kalması yer almaktadır.[1214]

Gerçekten de şahıs şirketlerinde sözleşmesel unsurun belirleyici ağırlığa sahip olması, ortaklar arasında yalnızca asli edim borçlarının değil, bu borçları tamamlayıcı nitelikte birtakım yan yükümlülüklerin de doğmasına yol açmaktadır. Sadakat yükümlülüğü de bu yan yükümlülüklerin en önemlileri arasında yer almaktadır.[1215] Buna karşılık sermaye

---

[1212] Hoffmans, s. 84.

[1213] Sermaye şirketlerinde sadakat yükümlülüklerin varlığını kabul eden hatta bazı durumlarda, şirketten ayrılmış ortaklara karşı dahi devam edeceği görüşü için bkz.: MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 219.

[1214] Ertürk Arslan, s. 62; Akın, s. 70 vd.; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 61 vd.

[1215] BGH. Celle. (11.02.1960). II ZR 51/58. *NJW 1960,* 718. (www.beckonline.de). E.T.: 21.10.2025.: Anılan kararda mahkeme, adi ortaklığın sona ermesinden sonra da taraflar arasında ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün varlığını açıkça kabul etmiştir. Karara konu olayda, ortaklardan biri ortak işletmeyi diğer ortağa bir bedel karşılığında devretmiş; buna rağmen işletmenin faaliyetine zarar verecek davranışlarda bulunmuştur. Federal Mahkeme, BGB § 242 uyarınca dürüstlük kuralının, ortaklığın şeklen sona ermesiyle ortadan kalkmadığını; aksine, tarafların önceki ortaklık ilişkisi dikkate alındığında, devreden ortağın işletmenin sorunsuz biçimde sürdürülmesini tehlikeye sokacak davranışlardan kaçınma borcunun sözleşme sonrasında da devam ettiğini belirtmiştir. Mahkeme, bu yükümlülüğü *"Nachwirkende Treupflicht"* olarak nitelendirmiş; bu yükümlülüğe aykırı davranışların, zarar miktarı ispatlanmasa dahi, ayrılma payının talep edilmesini hukuka aykırı bir hak kötüye kullanımı hâline getirebileceğini kabul etmiştir. Bu yönüyle karar, adi ortaklıkta sadakat borcunun, yalnızca devam eden ortaklık ilişkisiyle sınırlı olmadığını; ortaklığın sona ermesinden sonra da dürüstlük kuralı temelinde ileriye etkili biçimde varlığını sürdürebileceğini ortaya koymaktadır.

şirketlerinin ağırlıklı olarak organizasyon hukuku ekseninde şekillenen yapısı, ortaklar arasındaki kişisel ilişkinin şahıs şirketlerine kıyasla daha zayıf olmasına neden olmaktadır. Bu durum, sermaye şirketlerinde sadakat yükümlülüğünün, şahıs şirketlerine oranla daha düşük bir yoğunlukta tezahür etmesini beraberinde getirir. Ne var ki bu yapısal farklılık, tek başına, sermaye şirketlerinde ortakların sadakat yükümlülüğünün tamamen reddedilmesini haklı kılacak nitelikte değildir.[1216]

Bir ortağın şirketten ayrılmasıyla birlikte üyelik statüsü sona ermekte ve bu durum geleneksel anlayış uyarınca, menfaatler dengesini tesis eden şirketler hukukuna özgü sadakat yükümlülüğü bağlamından kopmaktadır. Ne var ki üyeliğin sona ermesi, şirketler hukukuna özgü tipik çıkar çatışmalarının ortadan kalktığı anlamına gelmemekte; aksine bu çatışmalar çoğu zaman ancak ayrılma olgusuyla birlikte gün yüzüne çıkmaktadır. Ayrılan ortak ile şirket ve kalan ortaklar arasındaki bu karmaşık yükümlülükler silsilesinin, yalnızca genel borçlar hukuku sorumluluk rejimleriyle açıklanması yeterli görünmemektedir. Zira dürüstlük kuralından doğan ve sözleşme sonrası safhada da etkisini sürdüren bu özel sadakat borcu, şirketler hukukunun kendine has dinamikleriyle harmanlanmış dogmatik bir temellendirmeye ihtiyaç duymaktadır.[1217]

Şirket ilişkisinin temel aktörleri olan pay sahipleri ile şirket yöneticilerinin sadakat yükümlülüklerini ayrı başlıklar altında ele almanın; hem konunun sistematik ve karşılaştırmalı biçimde ortaya konulmasına imkân tanıdığı hem çalışmanın kapsamı ve amacıyla daha uyumlu bir yaklaşım sunduğu kanaatindeyiz.[1218]

3.3.4.1. Pay Sahiplerinin Sadakat Yükümlülüğü İhlali

[1216] Ertürk Arslan, s. 62; Akın, s. 70 vd.; MüKoBGB/Schubert, BGB § 242, Rn. 220; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 61 vd.

[1217] Dembski, s. 143.

[1218] Bu noktada her ne kadar şirket türlerini tek tek ele alınmayacağı ifade edilse de şahıs şirketleri ile sermaye şirketlerinin ayrımına değinmek gerekir. Adi, kolektif ve adi komandit şirketler şahıs şirketleridir ve bu şirketlerde genel olarak şahsi ve sınırsız sorumluluktan söz edilir. Zira şahıs şirketleri birbirini tanıyan ve güvenen kişilerin biraraya gelmesiyle kurulur. Sermaye şirketlerinde ise ortakların kimliğinden ziyade sermaye ön plandadır. Anonim, limited ve sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketler sermaye şirketlerindendir. Şirket borçlarından ötürü şahsi sorumluluk doğmaz, şirket tüzel kişiliği sorumlu olur. Bkz; Çetiner/ Bozkurt Yüksel,s. 244. Sadakat yükümlülüğü, şahıs şirketlerinde güven bağı çok daha kuvvetli olduğu için daha geniş ve ağır bir sorumluluk doğururken anonim, limited gibi sermaye şirketlerinde, esas olarak yöneticiler için kanuni olarak düzenlenmiş olup pay sahipleri bakımından daha sınırlıdır; Ertürk Arslan, s. 44 vd.

Şirketler hukukunda şirket tüzel kişiliği, pay sahipleri, yöneticiler, alacaklılar ve kamu otoriteleri gibi farklı menfaat gruplarının varlığı, şirket içi menfaat çatışmalarını kaçınılmaz kılmaktadır. Şirket menfaati, şirketin amaç ve faaliyet konusunun gerçekleştirilmesi, varlığının korunması ve sürdürülebilirliğinin sağlanması olarak tanımlanabilir. İlk bakışta şirket menfaati ile pay sahiplerinin menfaatlerinin örtüştüğü düşünülebilirse de uygulamada bu menfaatlerin her zaman paralel olmadığı görülmektedir.[1219]

Anonim şirketlerde pay sahiplerinin şirkete ilişkin beklentileri; çoğunluk–azınlık ayrımı, şirket üzerindeki kontrol gücü, payların elde tutulma süresi veya şirketin aile şirketi ya da halka açık şirket olması gibi unsurlara bağlı olarak farklılaşmaktadır. Örneğin, kârın dağıtılmasını talep eden pay sahiplerinin menfaati ile şirketin büyümesini ve mali yapısının güçlendirilmesini hedefleyen şirket menfaati arasında açık bir çatışma ortaya çıkabilmektedir. Benzer şekilde, şirketin devamı ekonomik olarak rasyonel olsa dahi, genel kurulun fesih kararı alabilmesi, şirket menfaati ile pay sahipleri menfaatinin örtüşmediğini gösteren tipik bir örnektir.[1220]

Kanun koyucu, şirket bünyesinde ortaya çıkan menfaat çatışmalarında kimi zaman şirket menfaatine açıkça öncelik tanımaktadır. Nitekim TTK'nda kanuni ve isteğe bağlı yedek akçelere ilişkin düzenlemeler (md. 519 vd.) ile sermaye artırımlarında rüçhan hakkının sınırlandırılabilmesine imkân tanınması (md. 461), şirketin mali yapısının korunmasını ve uzun vadeli varlığını, pay sahiplerinin kısa vadeli kâr beklentilerinin önüne koyan açık örneklerdir. Bu düzenlemelerle, şirketin sürekliliği ve ekonomik istikrarı, bireysel pay sahipliği menfaatlerine üstün tutulmaktadır.[1221]

Buna karşılık, kanun koyucu pay sahiplerinin sahip oldukları hak ve yetkileri yalnızca kendi kişisel çıkarları doğrultusunda ve şirketin ya da diğer pay sahiplerinin zararına olacak şekilde kullanmalarını engellemek amacıyla, şirketin ve özellikle azınlık pay sahiplerinin haklı menfaatlerini korumaya yönelik çeşitli hukuki mekanizmalar da öngörmüştür. Bu çerçevede, TTK'nda yer alan müktesep hakların korunmasına ilişkin

---

[1219] Nomer, *(Anonim),* s. 22-23.
[1220] Nomer, *(Anonim),* s. 22-23.
[1221] Nomer, *(Anonim),* s. 24.

düzenlemeler, dürüstlük kuralı, azınlık hakları ile genel kurul kararlarının iptaline imkân tanıyan hükümler, menfaat dengesinin sağlanmasına hizmet eden temel araçlar arasında yer almaktadır.[1222]

Sonuç olarak, pay sahiplerinin hakları mutlak değildir ve şirketin uzun vadeli varlığı ve menfaatleri karşısında sınırlandırılabilmektedir. Bu yaklaşım, şirketin bağımsız bir menfaat öznesi olarak kabul edildiğini ve pay sahiplerinin haklarını kullanırken sadakat (bağlılık) yükümlülüğü kapsamında şirket menfaatini de gözetmekle yükümlü olduklarını ortaya koymaktadır. Sadakat borcunun bir yansıması olarak ortaklar, özellikle kasıtlı bir biçimde diğer ortaklara zarar verecek her türlü eylem ve tasarruftan kaçınmalıdırlar. Bu doğrultuda, ortaklığa yeni bir üye kabulü veya mevcut bir ortağın şirketten çıkarılması[1223], oy, rüçhan ve iptal davası açabilme haklarının sınırlandırılması sadakat borcunun somutlaştığı ve ihlal riskinin en yoğun hissedildiği kritik hukuki süreçlerin başında yer almaktadır.[1224]

Anonim şirketlerde pay sahiplerinin yani ortakların ortaklığa karşı sadakatle yükümlü olması, genel itibariyle Alman hukukunda kabul gören bir olgudur.[1225] Bu yükümlülüğün

---

[1222] Nomer, *(Anonim),* s. 25.

[1223] BGH. (09.06.2015). II ZR 420/13. *NJW 2015,* 2882. . (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025.: Alman Federal Mahkemesi, kamuya açık bir adi ortaklık (GbR) bünyesinde geliştirdiği "Sanieren oder Ausscheiden" (Ya İyileştir ya Terk Et) doktrini çerçevesinde; şirketin varlığını sürdürebilmesi için mali açıdan iyileştirilmesinin zorunlu olduğu ve ekonomik olarak mantıklı göründüğü hallerde, şirketin bekası için gerekli olan sermaye artırımına katılmayan bir ortak, sadakat borcu uyarınca kendi ihracına (ortaklıktan çıkarılmasına) onay vermekle yükümlüdür. Zira bir ortağın, şirketin kurtarılması için gerekli mali külfeti üstlenen diğer ortakların çabaları üzerinden "bedavacılık" (Trittbrettfahrer) yaparak ortaklık sıfatını koruması sadakat bağının doğasıyla bağdaşmaz. Zira, eğer bir grup ortak, kendi kişisel varlıklarını riske atarak şirkete taze sermaye enjekte ediyorsa, bu riske katılmayan bir ortağın kurtarılan şirketin gelecekteki kârlarından pay almaya devam etmesi, dürüstlük ve hakkaniyet ilkeleri ile bağdaşmaz. Bu yönüyle karar, sadakat yükümlülüğünü bir "risk ve külfet adaleti" mekanizması olarak konumlandırır. Mahkeme aynı zamanda sadakat yükümlülüğünün sadece pasif bir "zarar vermeme" borcu değil, gerektiğinde ortağın en temel hakkı olan ortaklık sıfatından vazgeçmesini bile gerektirebilen aktif bir yükümlülük olduğunu ortaya koymuştur. Normal şartlarda bir ortağın ortaklıktan rızası dışında çıkarılması, anayasal mülkiyet hakkı ve sözleşme özgürlüğü kapsamında korunur. Ancak mahkeme, şirketin varlığının sona erme riskiyle karşı karşıya olduğu "beka" durumlarında, kolektif menfaatin bireysel mülkiyet hakkının önüne geçebileceğini kabul etmiştir. Burada sadakat yükümlülüğü, ortağın "hak donduran" bir fonksiyon icra ederek mülkiyet hakkının kötüye kullanılmasını engellemektedir.

[1224] Akın, s. 46; Ertürk Arslan, s. 58 vd.

[1225] Bkz.: Ertürk Arslan, s. 57; Gummert/Schäfer/Diers, *(MHdB GesR),* § 85, Rn. 4. (www.beckonline.de). E.T.: 21.04.2025; Wegen/Weinreich/Prütting, s. 401; MüKoBGB/Schubert BGB § 242, Rn. 220; Bu yükümlülüğün hukuki dayanağının esas sözleşme olduğu yönündeki görüş için bkz.: Wendt, Janine. (2024). Vorbemerkung AktG § 93, Rn. 85. (Ed.). W. Goette/M. Habersack/S. Kalss. *Münchener Kommentar zum*

maddi dayanağı, üyelik statüsü aracılığıyla elde edilen etki etme gücü ve sorumluluk arasındaki ilişkidir. Kavram, ortaklara tanınan ve şirketin veya diğer ortakların çıkarlarını etkileme potansiyeli taşıyan hukuki güce karşı vazgeçilmez bir hukuki denge unsuru olarak işlev görür.[1226] Türk hukukunda ise bu noktada doktrinde fikir birliği mevcut değildir. Bazı yazarlar, kanunda da pay sahiplerine ilişkin doğrudan sadakat yükümlülüğüne işaret edilmemiş olmasını ve anonim şirket pay sahiplerinin arasındaki hukuki bağın asgari seviyede olmasını da gerekçe göstererek genel dürüstlük kuralına uygun davranma borcu dışında sadakat yükümlülüğü taşımadığını ileri sürer.[1227]

Ancak pay sahipleri için sadakat yükümlülüğünün varlığını kabul eden azınlığın görüşüne göre adi ortaklığa özgü olan şahıs, sözleşme, ortak amaç, sermaye ve affectio societatis unsurları tüm ticaret şirketlerinde bulunduğundan anonim şirket de özünde diğer şirketlerle aynı temele sahiptir. Bu nedenle sadakat yükümlülüğünün anonim şirkette de kabul edilmelidir. Üstelik anonim şirketlerde ortak sayısının fazla olması veya ortakların birbirini tanımaması sadakat yükümlülüğünün varlığını ortadan kaldırmaz. Çünkü ekonomik gerçeklikte sermaye çoğunlukla belirli gruplarda toplanmıştır ve bu kişiler şirket ve diğer ortakların menfaatini etkileyebilir. İstatistiklere göre anonim şirketlerin büyük çoğunluğu tek ortaklı veya birkaç ortaklıdır. Bu durum anonim şirketlerin tamamen anonim ve kişisel bağdan yoksun olduğu yönündeki görüşü zayıflatmaktadır.[1228]

Doktrinde anonim şirket hissedarının birbirlerine karşı sadakate dayalı bir bağlılığı olduğu düşüncesini reddeden karşıt görüşler de mevcuttur. Özellikle Hueck, hissedarların arasında ne fiilî ne de hukukî doğrudan bir ilişki bulunmadığını, hatta çoğu zaman

---

Aktiengesetz Bd. 1. (6. Auf.). München: C.H. Beck; Wohlmann, s. 1; Limited şirkette ortakların da sadakatle yükümlü olduğu genel olarak abul edilir. Bkz.: Wohlmann, s. 148.

[1226] Dembski, s. 79-80.

[1227] Teoman, Ömer. (1983). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu.* (1. B.). İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları. s. 12; Nomer, *(Anonim),* s. 1; Domaniç, Hayri. (1988). *Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi II*. İstanbul: Temel Yayınları. s. 115-116. Anonim şirketlerde pay sahiplerinin çok yaygın olmasa da şirket sözleşmesi çerçevesinde öğrendiği bilgileri üçüncü kişilerle paylaşmama yani sır saklama yükümlülüğünün bulunduğu, bu yükümlülüğün de sadakat yükümlülüğü kapsamında kabul edildiği ve dürüstlük kuralından türeyen ve bu çerçevede korunması gereken bir yükümlülük olarak değerlendirilmesi gerektiği hususunu hariç tutarak pay sahibinin sadakat yükümlülüğünün olmadığını kabul eden görüş için bkz.: Sümer, Burak. (2022). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı*. (1. B.). İstanbul: Adalet Yayınevi. s. 270-272.

[1228] Çakır, s. 83-87.

birbirlerini hiç tanımadıklarını ileri sürer. Aynı şekilde, hissedarların anonim şirkete karşı bir sadakat yükümlülüğü bulunduğunu da kabul etmez çünkü gerçek bir sadakat yükümlülüğü için hissedarın şirketin menfaatlerini aktif olarak gözetmesini gerektiğini oysa anonim şirketlerde hissedarların temel gayesinin yalnızca temettüsünü almak olduğu, şirketin geleceğiyle ilgilenmediği dolayısıyla sermaye koyarak pay edinen hissedarların anonim şirket bünyesinde bir araya getirilmesinin, sadakat yükümlülüğünün varlığı için aradığı gerçek bir topluluk ilişkisi teşkil etmediğini savunmaktadır. Ancak yine de hissedarların yönetime katılma haklarını kullandığında şirketin çıkarlarını gözetme gibi yükümlülüklere tabii olduğunu inkar etmez, bu yükümlülüklerin dayanağının sadakat yükümlülüğü değil dürüstlük ve güven ilkesi olduğunu ifade eder.[1229]

Bu görüşe katılmak mümkün değildir; zira sadakat yükümlülüğünün varlığı, Hueck'in ileri sürdüğü gibi, taraflar arasında fiilî bir yakınlık, karşılıklı tanışıklık ya da sosyolojik anlamda "gerçek bir topluluk ilişkisi" bulunmasına bağlı değildir. Sadakat yükümlülüğü, bireyler arası kişisel bağlardan değil, hukuken yapılandırılmış bir menfaat bağlılığından doğar. Anonim şirkette pay sahipleri arasında doğrudan sözleşmesel bir ilişkinin bulunmaması, bu bağlılığı ortadan kaldırmaz; aksine pay sahipliği, ortak bir hukuki organizasyon çerçevesinde karşılıklı menfaatlerin bilinçli olarak birbirine bağlandığı normatif bir statü ilişkisi yaratır. Bu statü, pay sahibine yalnızca temettü alma gibi malvarlığına ilişkin haklar tanımakla kalmaz, aynı zamanda bu hakların kullanımını şirketin ve diğer pay sahiplerinin meşru menfaatleriyle uyumlu kılma yükümlülüğünü de beraberinde getirir. Hueck'in, yönetime katılım hâlinde şirket menfaatlerinin gözetilmesi gerektiğini kabul edip bu yükümlülüğün dayanağını sadakat yükümlülüğü dışında bir ilkeye bağlaması ise dogmatik açıdan ikna edici değildir. Zira dürüstlük ve güven ilkesi, sadakat yükümlülüğünün alternatifi değil, onun normatif temelini oluşturan genel ilkedir. Pay sahibinin oy hakkını veya diğer katılım haklarını kullanırken şirket menfaatlerini gözetme yükümlülüğü, tesadüfî bir dürüstlük beklentisinden değil, pay sahipliği ilişkisinin içkin olarak doğurduğu sadakat bağından kaynaklanır. Aksi kabul, pay sahibine

[1229] Bkz.: Hueck, s. 15.

tanınan yönetsel yetkilerin sorumluluktan yoksun, salt araçsal haklar olarak anlaşılmasına yol açar ki bu, anonim şirket hukukunun sistematiğiyle bağdaşmaz.[1230]

Özellikle pay sahibi sayısının sınırlı olduğu, büyük pay sahiplerinin belirleyici konumda bulunduğu ve hâkimiyet yetkisinin kimlerde olduğunun açıkça anlaşıldığı ortaklıklarda, ortaklık amacının gerçekleştirilmesine katkı sağlamak üzere pay sahipleri için de sadakat yükümlülüğünün varlığının kabul edilmesi gerekir. Nitekim bu yükümlülüğün içeriği, çoğunluğun sahip olduğu yetkileri azınlığın veya ortaklığın zararına olacak biçimde kötüye kullanmasının yasaklanması ilkesinden ve genel iyiniyet esaslarından bağımsız, onlardan farklı bir yükümlülük olarak görülmemesi gerektiği ifade edilmiştir.[1231]

Yargıtay'ın güncel içtihatlarında, pay sahiplerinin sadakat yükümlülüğünün evlilik birliği veya şahıs şirketlerinde olduğu gibi yoğun ve kapsamlı bir içerik taşımadığı kabul edilmektedir. Bununla birlikte Yargıtay, pay sahipleri bakımından tamamen yükümlülükten ari bir alanın da söz konusu olmadığını; şirketin varlığını ve faaliyetlerini doğrudan tehlikeye sokan davranışlar, şirketi zarara uğratıcı fiiller, şirketle rekabet teşkil eden eylemler ile *"affectio societatis"* ilkesi[1232] uyarınca şirket amacına ulaşmayı engelleyen tutumların, asgari bir sadakat yükümlülüğü alanı oluşturduğunu ve bu tür davranışların tazminat sorumluluğuna yol açabileceğini kabul etmektedir. [1233]

[1230] BGH. (12.04.2016). II ZR 275/14, *DStR 2016,* 1693-1695. (www.beckonline.de). E.T.: 10.12.2025.: Alman Federal Mahkemesi (BGH) bu kararında, ortağın sadakat yükümlülüğü gereğince bir genel kurul kararına olumlu oy verme (*Zustimmungspflicht*) zorunluluğunun sınırlarını belirlemiştir. Mahkemeye göre, bir karar sadece şirket menfaatine uygun olduğu için ortağın ona "evet" demesi zorunlu değildir. Ancak ilgili önlem; ortaklarca yaratılan esaslı değerlerin korunması veya ağır kayıpların önlenmesi için objektif olarak kaçınılmaz (*unabweisbar erforderlich*) ise ve ortağın kendi haklı menfaatleri karşısında bu onayı vermesi kendisinden makul ölçüde beklenebiliyorsa, ortak sadakat borcu uyarınca olumlu oy kullanmakla yükümlüdür. Aksi takdirde, ortağın oy hakkını kullanırken sahip olduğu takdir yetkisi asıldır.

[1231] Çevik, Orhan Nuri. (1988). *Anonim Şirketler.* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 843; Akın, s. 93 vd.

[1232] *Affectio societatis*, bir ortaklığın kurulması ve sürdürülmesi bakımından vazgeçilmez olan, ortakların belirli ve ortak bir amacı gerçekleştirmek üzere eşit irade ile birlikte hareket etme, bu amaç doğrultusunda işbirliği yapma ve ortaklığa bağlılık gösterme iradesini ifade eden temel ilkedir. Bu ilke, ortakların yalnızca sermaye veya emek koymakla yetinmeyip, ortaklığın menfaatini gözeten ve ortak amacın gerçekleşmesini engelleyici davranışlardan kaçınan bir tutum sergilemelerini gerektirir. Affectio societatis'in zayıflaması veya ortadan kalkması, özellikle şahıs şirketlerinde ortaklık ilişkisinin devamını imkânsız hâle getiren bir unsur olarak kabul edilmektedir. Bkz.: Çetiner/ Bozkurt Yüksel, s. 250; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 58.

[1233] Somut olayda davalı pay sahibinin, bankayla sözleşmenin yenilenebilmesi için gerekli olan noter onaylı imza beyannamesini ısrarla sunmaması, HGK tarafından şirketin faaliyet amacını doğrudan engelleyen ve şirkete zarar veren bir davranış olarak nitelendirilmiştir. Her ne kadar ilgili yönetmelikte imza beyannamesinin açıkça sayılan belgeler arasında yer almadığı ileri sürülmüşse de bankanın ek belge talep etme yetkisi ve özen yükümlülüğü dikkate alınarak bu talebin hukuka uygun olduğu, bu nedenle pay

Kural olarak ortaklılar sona erdikten sonra da ortakların birbirlerine ve ortaklığa karşı sadakatle yükümlü olduğu kabul edilir.[1234] İleriye etkili sadakat yükümlülükleri özellikle; ayrılan ortağın sahip olduğu bilgileri rekabet amaçlı kullanması, şirkete ait ortaklık fırsatlarını değerlendirmesi veya şirkete zarar verebilecek gizli bilgileri paylaşması gibi olay gruplarında uygulanmak üzere, doktrin ve yargı kararlarınca geliştirilmeye çalışılmaktadır.[1235] Zira üyelik süresi boyunca bu tür olay gruplarında uygulanan sadakat yükümlülüğünün üyeliğin kaybıyla birlikte ilk bakışta hukuki zemini ortadan kalkmış görünmektedir. Fiilî bakımdan da kaderi, artık birliğin kaderiyle bağlı olmayan ortak, şirketi veya eski ortaklarını koruma hususunda pek istekli olmayacaktır.[1236] Bu bağlamda tehlikelerin yalnızca eski ortaktan kaynaklanmadığını, ayrılan üyenin de şirket ve eski ortakları tarafından kullanılabilecek etki imkânlarına maruz kalabileceğini kabul etmek gerekir.[1237]

Dembski; ileriye etkili sadakat yükümlülüklerini yukarıda sayılan başlıklarla sınırlı tutmamıştır. Buna göre; eski ortağın, ayrılma payı *(Abfindungsanspruch)* veya şirket borçlarını ödemesinden doğan rücu haklarını tahsil ederken, şirketin likidite durumunu gözetme ve gerekirse bekleme yükümlülüğü;[1238] ayrılan ortağın, sır saklama yükümlülüğünün ötesinde, şirketin ticari faaliyetlerini sürdürebilmesi için gerekli olan ve

---

sahibinin pasif tutumu, sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmiş ve ortaya çıkan zarardan sorumlu tutulabileceği sonucuna varılmıştır. Karar, özellikle anonim şirketlerde sadakat yükümlülüğünün ikincil yükümlülükler (TTK m. 480/3) ile karıştırılmaması gerektiğini; bu yükümlülüğün kaynağının esas sözleşme veya kanunda açıkça düzenlenmiş bir borç değil, ortaklık ilişkisinin doğası ve *affectio societatis* olduğunu açıkça ortaya koymaktadır. Böylece HGK, anonim şirket pay sahiplerinin sadakat yükümlülüğünü, "tek borç ilkesine" zarar vermeksizin, dürüstlük kuralı temelli ve zarar önleyici bir sınır olarak konumlandırmıştır. Kararda, pay sahiplerine dürüstlük kuralını aşacak şekilde ek ve bağımsız borçlar yüklenemeyeceği ancak pay sahiplerinin şirketin ortak amacının gerçekleşmesini engelleyici veya şirkete zarar verici davranışlardan kaçınmakla yükümlü oldukları açıkça vurgulanmıştır: Yarg. HGK. (07.10.2020). E. 2017/2345, K. 2020/739. (https://karararama.yargitay.gov.tr/). E.T.: 21.04.2025.

[1234] Dembski, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin varlığını kural olarak değil, ancak istisnai durumlarda kabul etmektedir. Ona göre, genel ve hâkim görüş uyarınca şirketler hukukundan doğan yükümlülükler kural olarak yalnızca üyelik süresiyle sınırlıdır. Bu nedenle, ortaklıktan ayrılma sonrasında eski ortağın sadakat yükümlülüğünün devamı ancak, şirket üzerinde etki etme imkânlarının *(Einwirkungsmöglichkeiten)* fiilen sürdüğü ölçüde ve istisnai hallerde söz konusu olabilir. Bkz.: s. 139.

[1235] Dembski, s. 246.

[1236] Dembski, s. 141.

[1237] Dembski, s. 142.

[1238] Örneğin, alacağın derhal tahsili şirketi hayati varlıklarını, üretim araçlarını veya departmanlarını aniden satmaya zorlayacaksa ve dolayısıyla şirketin fonksiyonelliğini (işleyişini) sarsacaksa, eski ortak tahsilat için şirkete yeniden yapılanması veya alternatif finansman bulması adına makul bir süre tanımak zorundadır. Bkz.: Dembski, s. 256.

sadece kendisinde bulunan bilgileri şirkete verme yükümlülüğü;[1239] Eski ortağın, üyeliği süresince şirkete kira veya kullanım sözleşmesiyle tahsis ettiği varsa arsa, patent veya makine gibi işletme için zorunlu olan varlıkları, ayrılır ayrılmaz aniden geri isteyememesi[1240] ve şirketin ekonomik gelişimini bozucu müdahalelerden kaçınma[1241] yükümlülüklerini de ileriye etkili sadakat yükümlülüğü olarak değerlendirmiştir.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün vurgulanması açısından BGH'nin 14.11.1967 tarihli kararı oldukça önemlidir. Kararda şirketten ayrılan bir ortağın eski şirketin çalışanlarını kendi kurduğu işletmeye çekmesi sonucu şirket faaliyetinin ciddi biçimde tehlikeye düşmesi değerlendirilmiştir. Mahkeme, başka bir işletmenin çalışanlarını kendi işletmesine çekmenin kural olarak hukuka aykırı olmadığını belirtmekle birlikte, somut olayda davalının şirket payını önemli bir bedel karşılığında devretmiş olmasına rağmen kısa süre sonra eski şirketin neredeyse tüm çalışanlarını kendi işletmesine yönlendirmesinin dürüstlük ve güven ilkeleriyle bağdaşmadığını ifade etmiştir. Bu nedenle davalının davranışı hem § 826 BGB kapsamında ahlaka aykırı zarar verme hem ortaklık ilişkisinden kaynaklanan ve şirketten ayrıldıktan sonra da belirli ölçüde devam eden sadakat yükümlülüğünün ihlali olarak değerlendirilmiştir.[1242]

[1239] Bu, kasanın şifresini söylemek gibi basit idari bilgiler olabileceği gibi, üretilen bir malın sadece eski ortak tarafından bilinen formülü veya dışarıda tutulan gizli hesapların detayı da olabilir. Bkz.: Dembski, s. 251. Ayrıca eski ortak, şirketin taraf olduğu mahkeme veya tahkim yargılamalarında, uyuşmazlığa dair kendi döneminde gerçekleşen olaylarla ilgili bilgi vermek ve elindeki ispatlayıcı belgeleri (örneğin eski toplantı tutanakları) teslim etmek zorundadır. Bu bilgi verme yükümlülüğü, eski ortakların haksız taleplere karşı kendilerini savunabilmeleri için onlara karşı da geçerlidir. Bkz; Dembski, s. 269-270.

[1240] Şirketin faaliyetlerinin durmamasını temin etmek amacıyla, şirkete piyasa şartlarında adil bir alternatif (örneğin yeni bir dükkan veya eşdeğer bir makine) bulabilmesi için makul ve katlanılabilir bir geçiş süresi tanıma zorunluluğu bu kapsamda değerlendirilir. Bkz; Dembski, s. 264-265.

[1241] Eski ortak, şirketin işleyişini aktif olarak bozacak müdahalelerde bulunamaz. Personeli kışkırtıp greve zorlamak, tedarikçilerle veya kiralayanlarla olan ilişkileri bozmak, eski banka yetkilerini kullanarak şirket hesaplarına girmek gibi eylemler yasaktır. Ayrıca eski ortağın kamuoyundaki öne çıkan, saygın konumunu kullanarak şirket yönetimi ve çalışanlar üzerinde moral bozukluğu yaratacak olumsuz ve yıkıcı eleştirilerde bulunması da bu kapsamda değerlendirilmiştir; Dembski, s. 238.

[1242] Karara konu olayda davalı Y, X şirketindeki ortaklık payını devrederek 21.09.1962 tarihinde şirketten ayrılmıştır. Aynı günün öğleden sonrasında, neredeyse X şirketinin tüm çalışanlarının katıldığı bir toplantıda, yeni kuracağı şirkette çalıştırmak üzere bu çalışanları devralmaya hazır olduğunu, bunun için X şirketindeki iş sözleşmelerini derhal feshetmeleri gerektiğini açıklamıştır. Birkaç istisna dışında çalışanların büyük çoğunluğu bu çağrı üzerine X şirketindeki iş sözleşmelerini feshetmiştir. Davacı şirket, davalının bu davranışının işgücünün ahlaka aykırı şekilde ayartılması niteliğinde olduğunu ileri sürerek tazminat talebinde bulunmuştur. Davacıya göre davalı, söz konusu toplantıda X şirketinin en fazla üç ay daha faaliyet gösterebileceğini ve önemli siparişlerin kendisi tarafından geri çekileceğini belirterek çalışanlar üzerinde baskı oluşturmuş, böylece çalışanları iş sözleşmelerini feshetmeye yönlendirmiş ve sonuç olarak şirketin faaliyetinin sona ermesine yol açmıştır. Bkz.: BGH, (14.11.1967) – VI ZR 192/65, *MDR 1968,* 139.

OLG Naumburg, 24.03.2022 tarihli kararında iki ortaklı bir GmbH'de %49 pay sahibi olan davalının, şirketten ayrıldıktan sonra şirket müşterisi için yürütülen yazılım geliştirme projesini kendi yeni faaliyet alanında sürdürmesini, ortaklıktan doğan ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ihlali olarak değerlendirmiştir.[1243]

3.3.4.2. Şirket Yöneticilerinin Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Öğretide tartışmalı olmakla birlikte, şirket ile yöneticiler arasındaki hukuki ilişkinin niteliği konusunda görüş birliği bulunmamaktadır. Bu bağlamda, bazı yazarlar söz konusu ilişkiyi hizmet sözleşmesi olarak nitelendirirken[1244] diğer bir görüş ise ilişkinin vekalet sözleşmesi kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini savunmaktadır.[1245] Bu ayrım ise sadakat yükümlülüğünün hukuki dayanağının doğrudan sözleşme ilişkisinden mi yoksa

---

Aktaran: Jaerisch, Gerhard. (1971). Das Bundesarbeitsgericht hat entschieden… *Arbeit Und Sozialpolitik*, *25(8)*, 268–272. s. 271.

[1243] Davalı, davacı şirkette hem ortak hem "Senior Consultant" sıfatıyla proje yöneticisi olarak çalışmakta ve müşteri için yürütülen yazılım geliştirme faaliyetini yönetmekteydi. Davalı şirketten ayrıldıktan sonra, başka bir şirket bünyesinde aynı müşteri için başlatılmış olan yazılım geliştirme projesini sürdürmüş, ayrıca proje kapsamında kullanılan bulut tabanlı sistemde oluşturulan müşteri hesabını kullanmaya devam etmiştir. Mahkeme, davalının sorumluluğunun yöneticilik sıfatından değil, şirket ortağı sıfatından doğan sadakat yükümlülüğünden kaynaklandığını vurgulamış ve özellikle şirketin müşteriyle kurduğu sözleşme ilişkisinin şirkete ait somut bir iş fırsatı (Geschäftschance) oluşturduğunu belirtmiştir. Bu nedenle davalının, müşteri kendisine başvurmuş olsa dahi, projeyi kendi faaliyet alanına yönlendirmeden önce davacı şirkete bilgi vermesi ve bu iş fırsatında şirkete öncelik tanıması gerektiği ifade edilmiştir. Mahkeme, bu yükümlülüğün ortaklıktan ayrıldıktan sonra da belirli durumlarda devam edebileceğini kabul ederek davalının § 280 Abs. I BGB kapsamında tazminat sorumluluğuna hükmetmiştir: OLG Naumburg. (24.03.2022) – 2 U 143/21. https://www.dnoti.de/entscheidungen/details/?tx_dnotionlineplusapi_decisions%5Bnodeid%5D=e5eb7e56-32b4-402b-b5d0-e56ecfad9f54&cHash=8b3cded45eb3f43c13b6f61222084873. E.T.: 11.03.2026.

[1244] Eriş, s. 3089; Bir tüzel kişi veya kişi şirketiyle kurulan iş ilişkisinde, iş sözleşmesinin tarafı ve işveren sıfatını taşıyan bizzat tüzel kişinin kendisidir. Bu çerçevede, tüzel kişilerin organları ve organ üyeleri, şirketler hukukundan kaynaklanan temsil ve yönetim yetkileri nedeniyle kural olarak işveren tarafına yakın bir konumda yer almakta ve bu sebeple iş hukuku anlamında işçi sayılmamaktadır. Zira organlar, yalnızca şirketin iç işleyişine yön vermekle kalmamakta, aynı zamanda dış ilişkilerde işvereni temsil etmekte ve işveren fonksiyonunu icra etmektedir. Bu konumları gereği, faaliyetlerini talimat altında ve kişisel bağımlılık içinde yerine getirdiklerinden söz edilemez. Oysa kişisel bağımlılık, işçi statüsünün kurucu unsurlarından biridir ve § 611a BGB'de de açıkça vurgulanmıştır. Bu nedenle, organlar bakımından iş hukukuna özgü koruyucu düzenlemelerin doğrudan uygulanması kural olarak mümkün değildir. Bununla birlikte, bazı istisnai durumlarda organların fiilen işçiye benzer bir bağımlı konumda bulunmaları ihtimal dâhilindedir. Böyle hâllerde, ya organın somut olayda işçi olarak nitelendirilip nitelendirilemeyeceği ya da işçi sayılmasa dahi işçiye benzer konumu nedeniyle belirli iş hukuku koruma hükümlerinin kıyasen uygulanmasının gerekip gerekmediği ayrıca değerlendirilmelidir. Bkz.: Richter, Marcus. (2024). § 22 Organe und Arbeitsrecht, Rn. 1-2. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

[1245] Kutgi Taşan, s. 150.: Bu görüşten yola çıkarak yazar Anonim şirketlerde özen ve bağlılık yükümlülüğünün ele alındığı TTK md. 369/1 hükmünün, TBK md. 506/2'deki vekilin özen ve sadakat yükümlülüğünün bir yansıması olduğunu ifade eder.

ortaklık ilişkisinden mi doğduğuna ilişkindir. Fakat bu ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından pratik olarak çok fark yaratmaz.

Şirket yöneticileri, kanun ve esas sözleşme uyarınca şirketin yönetim ve temsiliyle doğrudan görevli olup, şirket malvarlığı ve işleyişi üzerinde aktif tasarruf yetkisine sahiptir. Bu nedenle yöneticilere yüklenen sadakat yükümlülüğü, şirket menfaatlerini gözetme, çatışan menfaatlerden kaçınma ve şirketi zarara uğratabilecek davranışlardan sakınma yönünden daha yoğun ve kapsamlı bir içerik taşımaktadır.

Anonim şirket yöneticileri için sadakat yükümlülüğü, TTK'nun *"Özen ve Bağlılık Yükümlülüğü"* başlıklı 369. maddesinde ele alınmıştır. İlgili hükme göre, yönetim kurulu başkanı, üyeler ve yönetimle görevli üçüncü kişiler,[1246] görevlerini tedbirli bir yöneticinin özeniyle[1247] yerine getirmeli ve şirketin menfaatlerini kendi kişisel menfaatlerinin önünde tutmalı ve bunları dürüstlük ilkeleri çerçevesinde gözetmelidir.[1248] Benzer bir düzenlemeye TTK md. 613'te Türkiye'de ticaret hayatında en yaygın uygulaması olan

---

[1246] Dikkat edileceği üzere TTK'da özen ve sadakat yükümlülüğü, yalnızca yönetim kurulu üyelerine özgülenmiş dar bir yükümlülük olarak düzenlenmemiş; yönetim yetkisini fiilen kullanan yöneticileri de kapsayacak biçimde kaleme alınmıştır. Bu düzenleme, özen yükümlülüğünün kişiye sıkı sıkıya bağlı bir borç olmadığını; yönetim yetkisinin devri hâlinde dahi, bu yetkiyi kullanan kişinin aynı özen standardına tâbi olacağını göstermektedir. Bu çerçevede TTK md. 367 uyarınca yönetim yetkisinin kısmen veya tamamen devredilmesi hâlinde, özen borcunun içeriği ortadan kalkmamakta; aksine, yönetim yetkisini fiilen kullanan yöneticiler bakımından somutlaşmaktadır. Bkz.: Eriş, s. 1960; Altaş, s. 268; Eminoğlu, s. 87.

[1247] TTK md. 369, yönetim kurulu üyelerinin özen ve sadakat yükümlülüğünü düzenlerken bilinçli olarak eski Ticaret Kanunu'ndaki (ETK m. 320) *"basiretli işadamı"* ölçüsünü terk etmiş ve bunun yerine *"tedbirli yönetici"* standardını benimsemiştir. Zira basiretli işadamı ölçüsü, Yargıtay içtihatlarında zamanla oldukça katı bir içeriğe bürünmüş, tacirin her türlü ekonomik riski öngörmesini, piyasa dalgalanmalarına karşı neredeyse kusursuz bir öngörü ve önlem kapasitesine sahip olmasını gerektirir biçimde yorumlanmıştır. Bu ölçünün, şirket adına karar alan yönetim kurulu üyelerine aynen uygulanması, özellikle anonim şirketlerin doğası gereği risk üstlenen ve belirsizlik içinde karar veren organlar bakımından hakkaniyete aykırı sonuçlar doğurur. Zira yönetim kurulu üyeleri, tacir sıfatıyla kendi adına değil, başkası adına ve kolektif bir yapı içinde karar almaktadır. Tedbirli yönetici ölçüsü ise şirket lehine olan her sonucu mutlaka sağlama veya şirketi her türlü zarardan mutlak surette koruma gibi yükümlülükleri ihtiva etmez. Aksine bu ölçü, yönetim kurulu üyesinden karar alma sürecinde makul bir özen göstermesini bekler. Burada belirleyici olan; kararın sonucu değil, kararın alınış biçimidir. Yönetim kurulu üyesi, karar öncesinde yeterli bilgi toplamış, gerekli araştırmaları yapmış, uzman görüşlerinden yararlanmış ve bu süreci şirket menfaatlerini gözeterek yürütmüşse, sonradan ortaya çıkan olumsuz sonuçlar tek başına sorumluluk doğurmaz. Bkz.: Altaş, s. 268-269; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 229.

[1248] Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 228; Eriş, s. 1960; Grigoleit/Grigoleit/Tomasic AktG § 93 Rn. 75; Eminoğlu, Cafer. (2021). Anonim Şirkette Özen ve Bağlılık Yükümlülüğünün Kişi Bakımından Kapsamına İlişkin Bazı Değerlendirmeler. *Ankara Barosu Dergisi, 80(1),* 77-105. s. 80.

limited şirketler için yer verilmiştir.[1249] Sadakat yükümlülüğünün ihlali halinde yönetim kurulu üyelerinin görevden alınması gündeme gelebilir.[1250]

Limited şirketlere ilişkin TTK md. 626/1'e göre, ortak olsun veya olmasın müdürler ile yönetimle görevli kişiler,[1251] görevlerini tüm özeniyle yerine getirmeli ve şirket menfaatini dürüstlük kuralına uygun şekilde gözetmelilerdir.[1252] 2. fıkrada ise kural olarak rekabet yasağına tabii oldukları ifade edilir. Ancak bu kural emredici değildir. Dolayısıyla esas sözleşme ile aksine düzenleme yapmaları mümkündür.[1253]

Sadakat yükümlülüğü, sermaye şirketlerinin sürdürülebilirliği için hayati önem taşıyan sermayenin korunması ilkesiyle doğrudan ilintilidir. Özellikle sermaye kaybı veya borca batıklık gibi şirketin finansal dengesinin bozulduğunu gösteren kritik eşiklerde bu yükümlülük; yöneticilere sadece pasif bir dürüstlük sergileme ödevi değil aynı zamanda şirketin mevcudiyetini koruyacak gerekli işlemleri tesis etme noktasında aktif bir müdahale sorumluluğu yükler. Bu bağlamda sadakat, yönetim kurulu üyesinin tüm çalışma kapasitesini kayıtsız şartsız şirketin menfaatine hasretmesini gerektiren ve dürüstlük kuralının genel standartlarını aşan nitelikli bir riayet borcu olarak tezahür eder.[1254]

Alman hukukunda yönetim kurulu üyelerinin şirkete karşı üstlendikleri sadakat yükümlülüğü, Alman Anonim Şirketler Kanunu'nun (Aktiengesetz-AktG) *"Yönetim Kurulu Üyelerinin Özen Yükümlülüğü ve Sorumluluğu"* başlıklı § 93 ve *"Rekabet Yasağı"* başlıklı § 88 hükümleri ile düzenlemeye kavuşmuştur.[1255] AktG § 88, üyenin

---

[1249] Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 317 vd.
[1250] Altaş, s. 145.
[1251] Burada yönetimle görevli kişiler ile; müdürlerin yanı sıra ticari mümessiller, ticari vekiller ve imzaya yetkili kişiler de kastedilmiştir. Bkz.: Eriş, s. 3073.
[1252] Eriş, şirket menfaatini gözetme yükümlülüğünün, yani şirketin menfaatinin kişisel menfaatlerden ve başkasının menfaatlerinden üstün tutulması gerekliliğini, bağlılık (sadakat) yükümlülüğünün bir uzantısı olarak değil başlı başına ayrı bir yükümlülük olarak değerlendirmiştir. Bkz.: Eriş, s. 3072.
[1253] Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 347; Eriş, s. 3072 vd.
[1254] Kalkan, s. 430; Rauterberg/Talley, s. 1083; Kayıhan, (*Şirketler)*, s. 228; Bozkurt Yaşar, Sevgi. (2018). Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri Aleyhine Şirket Adına Sorumluluk Davası Açılmasına Karar Vermeye Yetkili Organ. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 34(1),* 159-165. s. 160; Örneğin, şirketin malvarlığına zarar verilmemesi için ticari veya işletme sırlarının ifşa edilmemesi veya doğru bile olsa, üçüncü kişilere yönelik şirketin itibarına veya kredi güvenilirliğine zarar verebilecek açıklamaların yapılmaması ya da şirket hukuku çerçevesinde rekabet yasağı gibi pek çok yükümlülük, sadakat yükümlülüğü kapsamındadır: MüKoBGB/Schubert BGB § 242, Rn. 223; Palzer, s.17.
[1255] Grigoleit, AktG § 84, Rn. 25; Lieder, s. 42.

profesyonel birikimini ve çalışma gücünü münhasıran şirketin menfaatlerine hasretmesini zorunlu kılarak, kişisel çıkarların kurumsal çıkarlarla çatışmasını önleyen temel bir bariyer teşkil eder.[1256] Benzer şekilde AktG § 93/I, cümle 3 hükmünde karşılığını bulan sır saklama yükümlülüğü, sadakat borcunun bilgi güvenliği boyutunu kurallaştırarak, üyenin görev süresi boyunca vakıf olduğu gizli verileri koruma altına almaktadır.[1257]

Şirket yöneticilerinin görevden ayrıldıktan sonra da sadakat yükümlülüğü gereği belirli davranışlardan kaçınmakla yükümlü olmaları gerektiği hususu öğretide genel olarak kabul edilmekle birlikte[1258], bu yükümlülüğün hangi hukuki kaynaktan doğduğu noktasında görüş ayrılıkları bulunmaktadır.[1259] Bir görüşe göre, yöneticinin ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün hukuki dayanağı, genel sözleşme hukukundan doğan sözleşme sonrası koruyucu yükümlülüklerdir.[1260] Buna karşılık diğer bir görüş, sadakat yükümlülüğünün kaynağının doğrudan organ sıfatına dayandığını; yöneticinin görevi sırasında sahip olduğu yetki, bilgi ve erişim imkânlarının kötüye kullanılmasının, görev sona ermiş olsa dahi hukuken sınırlandırılması gerektiğini savunmaktadır.[1261]

Bu tartışmanın sağlıklı bir şekilde değerlendirilebilmesi için, müdür ile şirket arasındaki hukuki ilişkinin iki ayrı düzlemde ele alınması gerekir. İlk durumda, müdürün ortaklar genel kurulu kararıyla atanmasıyla kurulan ve şirketler hukukuna tabi olan organ ilişkisi söz konusudur. Bu ilişki tek taraflı bir atama işlemine dayanır ve müdürün görevden alınmasıyla, kural olarak herhangi bir gerekçe gösterilmeksizin her zaman sona erdirilebilir.[1262]

İkinci durumda ise, müdürün organ sıfatının icrasına temel teşkil eden ve şirket ile müdür arasında akdedilen müdürlük hizmet sözleşmesine dayalı sözleşmesel ilişki

---

[1256] Grigoleit, AktG § 88, Rn. 1.
[1257] Grigoleit/Tomasic AktG § 93 Rn. 82.
[1258] Grigoleit/Tomasic AktG § 93 Rn. 82; Eminoğlu, s. 87.
[1259] Palzer, s. 96 vd.; MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 19.
[1260] Baumbach, Adolf/Hueck, Alfred/Zöllner, Wolfgang. (2000). *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG).* (17. Auf.). München: C. H. Beck. § 35, Rn. 107; BGH. (11.10.1976). II ZR 104/75, *WM 1977, s. 194–195. (https://dejure.org).* E.T.: 15.10.2025; MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 19-20.
[1261] Eder, Karl. (1999). *GmbH-Handbuch.* Köln: Dr. Otto Schmidt. Rn. 567; MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 20.
[1262] MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 19-20.

bulunmaktadır.[1263] Bu iki hukuki ilişki birbirinden bağımsızdır. Müdürün organ sıfatının sona ermesi, kural olarak hizmet sözleşmesini kendiliğinden sona erdirmez; aynı şekilde hizmet sözleşmesinin feshi de geçerli bir görevden alma kararı bulunmadıkça organ sıfatını ortadan kaldırmaz. Dolayısıyla şirketin müdürle olan hukuki bağını tamamen sona erdirebilmesi için, her iki ilişkinin de ayrı ayrı sona erdirilmesi gerekir; başka bir ifadeyle, sözleşmesel ilişkinin de ayrıca feshi zorunludur.[1264]

Bu yapısal ayrım dikkate alındığında, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün yalnızca sözleşmesel koruma yükümlülükleriyle açıklanmasının her durumda yeterli olmadığı ortaya çıkmaktadır. Zira müdür ile şirket arasında bir hizmet sözleşmesinin hiç bulunmadığı ya da sözleşme devam ederken organ sıfatının sona erdiği hâllerde, sözleşmeye dayalı bir açıklama eksik kalmaktadır. [1265] Bu nedenle öğretide bazı yazarlar, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün hukuki dayanağının, sözleşmeden bağımsız olarak, organ sıfatının sağladığı yetki, bilgi ve güven konumundan kaynaklandığını kabul etmektedir. Bu yaklaşımda, yöneticinin görev süresince elde ettiği imkânların, görev sona erdikten sonra da şirket aleyhine kullanılmasının önlenmesi, organ ilişkisinin doğal bir uzantısı olarak değerlendirilmekte ve ileriye etkili sadakat yükümlülüğü bu özel güven ilişkisinin korunmasına hizmet eden kendine özgü bir hukuki dayanak üzerinden temellendirilmektedir.

Günümüzde özellikle anonim şirketlere ilişkin hukuki düzenlemelerde ve yargı kararlarında; yöneticilerin şirket menfaatine öncelik vermesi, şirket sırlarını koruması ve çıkar çatışmasından kaçınması gibi yükümlülükler, bu tarihsel yaklaşımların kurumsallaşmış ve sistematik hale gelmiş birer uzantısıdır. Böylece geçmişten bugüne uzanan çizgide, ekonomik birliklerin sürekliliğini ve güvenilirliğini sağlama amacı güden sadakat ilkesinin, zaman içerisinde evrilerek pozitif hukukun temel ilkelerinden biri haline geldiği görülmektedir.

Hakkında çokça eser verilmiş olan anonim şirketlerde yönetim kurulunu üyelerinin sadakat yükümlülüğü başlığı ister Anglo-Amerikan sistemine ister Kıta Avrupası

[1263] MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 19-21.
[1264] MHdB ArbR/Richter, § 22 Rn. 20.
[1265] Palzer, s. 96 vd.

sistemine dahil olsun; yönetim kurulu üyelerinin hukukî sorumluluk rejiminin yapıtaşını oluşturmaktadır.[1266] Anglo- Amerikan şirketler hukukunda sadakat yükümlülüğünün kabulü 19. yy.'ın ortalarına kadar uzanmakta olup bu süreçte anılan yükümlülük çerçevesinde pek çok hukuki ihtilaf da yargıya taşınmıştır.[1267] Sadakat yükümlülüğüne ilişkin verilen yargı kararları vasıtasıyla yöneticiler ile şirket arasındaki finansal çıkar çatışmalarını düzenlenmeye çalışılmış ve yöneticilerin, belli bir noktaya kadar kendi çıkarlarını şirketinkilere tabi kılmaları üzerinde durulmuştur.[1268] Bu noktada 1854 tarihli "Aberdeen Railway-Blaikie Bros. Davası," bu yönelimin klasik örneklerinden biri olarak kabul edilir. [1269]

1992 yılına kadar diğer bir deyişle yaklaşık 45 eyalet tarafından benimsenen ve "safe harbour yasaları" olarak adlandırılan düzenlemelerin kabul edilmesi ile birlikte daha önce benimsenmiş olan yönetim kurulu üyeleri/yöneticiler ile şirket arasında çıkar çatışması içeren işlemlerin otomatik olarak sadakat yükümlülüğüne aykırı kabul edilerek geçersiz sayılması yöneliminden vazgeçilmiş ve bu kabul için birtakım kıstaslar belirlenmiştir. Buna göre, yöneticinin yapmış olduğu hukuki işlem yönetim kuruluna, bir kurul komitesine veya hissedarlara tüm önemli bilgileri içerek şekilde açıklanmış ve bu aydınlatma neticesinde işlem ilgisiz çoğunluk tarafından onaylanmışsa veya hukuki işlemin şirket için adil olduğu noktasında yeterli kanı uyanmışsa, ilgili işlemin bu yasalar

---

[1266] Okay, Oğuz. (2008). *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Özen Borcundan Doğan Hukuki Sorumluluğun Sınırlanması.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara. s. 23-24; Kalkan, s. 433.

[1267] Rauterberg, Gabriel/Talley, Eric. s. 1078; Seligman, Joel. (1993). The New Corporate Law. *Brooklyn Law Review, 59(1),* s.3.

[1268] Rauterberg/Talley, s. 1078; Palzer, s. 18 vd.

[1269] Aberdeen Railway Co. v. Blaikie Bros., (1854). UKHL 1, 1 Macq 461, 1 Paterson 394 (House of Lords).: Davanın taraflarından olan Aberdeen Railway Company, davacı Blaikie Brothers ile ton başına 8,50 £ karşılığında demir sandalyeler (ray destekleri) tedariki için 18 aylık bir sözleşme imzalamıştır. Sözleşmenin kısmen ifasından sonra, Aberdeen Railway Company, yönetim kurulu başkanları olan Sir Thomas Blaikie'nin aynı zamanda Blaikie Brothers'ın da yöneticisi olması nedeniyle, 11 bulunduğunu öne sürerek sözleşmenin geri kalanını yerine getirmeyi reddetmiştir. Bunun üzerine, Blaikie Brothers sözleşmenin uygulanması için dava açmıştır. Davadaki temel hukuki çekişme; bir şirket yöneticisinin, kişisel çıkarlarıyla şirketin çıkarları arasında çatışma olduğunda, şirketle kendi firması arasında sözleşme yapmasının hukuken geçerli olup olmamasına ilişkindir. Dava neticesinde mahkeme, şirketin temsilcileri olarak hareket eden yöneticilerin, şirketin çıkarlarını en iyi şekilde koruma yani sadakat yükümlülüğüne sahip olduklarını belirtmiştir. Bu nedenle, yöneticilerin kişisel çıkarlarıyla şirketin çıkarları arasında çatışma olasılığı bulunan durumlara girmemeleri gerektiğini vurgulamıştır. Mahkeme, Sir Thomas Blaikie'nin her iki tarafın da yöneticisi olarak, kişisel çıkarlarının şirketin çıkarlarıyla çatıştığı noktada sadakat yükümlülüğünün daha ağır basacağına yani sözleşmenin şirket tarafından iptal edilebilir olduğuna karar vermiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Flannigan, Robert. (2006). The Adulteration Of Fiduciary Doctrine In Corporate Law. Law Quarterly Review, 122 449-468. 452.

kapsamında sadakat yükümlülüğüne aykırı görülmeyip korunabileceği kabul edilmiştir. 2000'lerin başında, sadakat yükümlülüğünün şirketlerin sermaye toplamasını, yatırımcı çekmesini ve yönetim yapısını güçlendirmesini zorlaştırdığı yönünde eleştirilerin iyice artmasıyla birlikte, özellikle özel sermaye *(private equity),* girişim sermayesi *(venture capital)* veya spin-off işlemlerinde, yatırımcıların farklı şirketlerle olan bağlarından doğan sadakat yükümlülüklerinin, yatırımcı menfaatleriyle arasında oluşan çıkar çatışmaları nedeniyle hareket kabiliyetlerinin kısıtlanması gerçeğiyle yüz yüze gelinmiş ve yönetim kurulunun kendi menfaati çerçevesinde yaptığı her işlemin sadakat yükümlülüğüne aykırı kabul edilerek iptal edilmesi yönündeki eğilim terk edilmiştir.[1270]

Şirketler hukukunda, yöneticiler ile şirket arasında kurulan ilişki, yalnızca şekli anlamda görev süresiyle sınırlı olmayıp, şirketin kuruluşundan itibaren başlayıp şirketin tasfiye sürecini de kapsayan[1271] ve hatta çoğu zaman organ sıfatı sona erdikten sonra da belirli yükümlülüklerin devam ettiği bir güven ilişkisini içerir.[1272] Bu çerçevede yöneticinin görev döneminde kurduğu güven ilişkisi nedeniyle şirket menfaatlerine zarar verici davranışlardan kaçınması gerektiğini kabul etmiştir.[1273] Bu tür yükümlülükler de ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kapsamında değerlendirilir.[1274] İleriye etkili sadakat

---

[1270] Ayrıntılı bilgi için bkz.: Seligman, s.4 vd.

[1271] Büteröwe, Volker. (2024). GmbHG § 69, Rn. 7. (Ed.). M. Henssler, /L. Strohn. *Gesellschaftsrecht Bd. 62.* (6. Auf.). München: C.H. Beck; Palzer, s. 60 vd.

[1272] Palzer, s. 1 vd.; Eminoğlu, s. 87.

[1273] BGH. (11.10.1976). II ZR 104/75, WM 1977, s. 194–195. (*https://dejure.org/dienste/vernetzung/rechtsprechung?Aktenzeichen=II+ZR+104%2F75&Datum=11.10.1976&Gericht=BGH&utm_source=chatgpt.com*). E.T.: 15.10.2025.: Davalılar, tekstil alanında faaliyet gösteren bir GmbH'nin hem ortağı hem yöneticisidir. Şirketin esas sözleşmesinde, ortaklar için iki yıllık bir rekabet yasağı öngörülmüştür. Davalılar, 1972 yılı Kasım ayında şirketten ayrılmış; ancak kısa süre önce şirket tarafından müzakere edilen bazı tekstil sözleşmelerini kendi adlarına üstlenmişlerdir. Şirket, bu sözleşmelerin hâlen kendi aktif portföyüne ait olduğunu, dolayısıyla elde edilen kârların şirkete devredilmesi gerektiği iddiasıyla davalı yöneticilerden bilgi verilmesini, belgelerin teslimini ve gelirlerin iadesini talep etmiştir. Mahkemeye göre, görev süresi sona ermiş olsa bile, bir yöneticinin, görevde bulunduğu sırada kurulmuş veya sürdürülmüş olan sözleşme ve ekonomik ilişkiler üzerinde kendi yararına olacak biçimde tasarrufta bulunması, sadakat yükümlülüğünün ihlalidir. Yönetici, görevi gereği oluşturduğu veya koruduğu şirket menfaatlerini, görevden ayrıldıktan sonra da zedeleyemez. Bu nedenle mahkeme, yöneticilerin şirketin sözleşmelerini kendi adlarına devralmalarını "başkasının işini kendi hesabına yapma" anlamında değerlendirerek, BGB § 687 II ile bağlantılı olarak §§ 666 ve 667 BGB hükümleri uyarınca bilgi verme ve hesap verme yükümlülüğüne tabi olduklarına karar vermiştir.

[1274] Goette/Habersack/Kalss. *Bd. 2.* AktG § 93, Rn. 141. (www.beckonline.de). E.T.: 13.04.2025; OLG Naumburg. (24.03.2022). *2 U 143/21*: *"Bir yazılım şirketinin %49 oranında ortağı olan kişi, şirketle bir hizmet sözleşmesi kapsamında müşterilerden K için yazılım geliştirme alanında proje yöneticisi olarak görev yapmıştır. Şirketten ayrılmasının ardından, yeni işvereni adına, daha önce şirket aracılığıyla oluşturulmuş olan hesap üzerinden ve K ile şirket arasında kararlaştırılmış olan sabit ücret üzerinden, bu yazılım geliştirme faaliyetini sürdürmüştür. GmbH, önceki ortağından, faaliyetinin sona ermesinden sonra*

yükümlülüklerinin şirketler hukuku çerçevesinde en önemli görünüm biçimleri; gizlilik yükümlülüğü[1275], şirket ile diğer ortaklara ilişkin olarak şirketin ve ortakların kredisini veya namını etkileyecek açıklamalarda bulunulmaması[1276] ile rekabet etmeme yükümlülüğüdür.[1277]

Benzer bir yaklaşım Kıta Avrupası Hukukunda da benimsenmiştir. Şirketler hukuku alanında verilen Alman Federal Maliye Mahkemesi'nin (Bundesfinanzhof - BFH) 1987'den 1996'ya kadar benimsediği eski içtihada göre; ortak/genel müdür hem ortak sıfatıyla hem müdür olarak GmbH'ye [1278]karşı rekabet yasağına tabidir ve bu yasağının ihlali neticesinde şirketin tazminat veya kârın iadesini talep hakkı doğar. Üstelik şirketin

---

şirket verilerini kendi ticari amacı doğrultusunda kullanması nedeniyle tazminat talep etmektedir. OLG davayı kabul etmiştir.
Bir ortağın – açık bir ortaklık sözleşmesi hükmü bulunmasa dahi – sadece ortaklık süresi boyunca değil, ortaklıktan ayrıldıktan sonra da özellikle kaçınma ve sadakat yükümlülükleri biçiminde, ileriye etkili sadakat yükümlülüğü altında şirketin menfaatlerine öncelik tanıma yükümlülüğü bulunmaktadır." Dieter/ Rubner. Daniel. (2022). Nachwirkende Treuepflicht – Geschäftschancenlehre, NJW – Spezial, s. 624. (www.beckonline.de). E.T.: 08.04.2025; BGH. (19.01.2006). IX ZR 232/01, (https://juris.bundesgerichtshof.de/) E.T.: 22.09.2025.: Federal Mahkeme kararında, GmbH'den ayrılan bir ortağın yükümlülüklerinin hisselerin devri veya geri alınmasına kadar sona ermediği ve bu süreçte ortak sıfatıyla sözleşmesel yükümlülüklerini yerine getirmekle mükellef olduğu vurgulanmıştır. Somut olayda davacı, fotoğraf işletmesini şirkete aynî sermaye olarak koyduktan sonra ortaklıktan ayrılmış ve işletmeyi şahsen yürütmeye devam etmiştir. Avukatının gerekli uyarıları yapmaması sebebiyle davacı hem şirkete hem eşine karşı sorumluluk doğuran işlemler gerçekleştirmiştir. Mahkeme, avukatın bu suskunluğunu danışmanlık yükümlülüğünün ihlali olarak nitelendirmiş ve şirket ortağının katılım yükümlülükleri ile sadakat borcunun ortaklıktan ayrıldıktan sonra da devam ettiğini vurgulayarak ileriye etkili sadakat yükümlülükleri doktrinini somut biçimde uygulamıştır. Karara göre bu yükümlülükler, ancak yeni veya uzatılmış sözleşmelerin GmbH'ye devredilmesi, şirketin pazar erişimini fiilen sağlayamaması ya da artık böyle bir erişime ihtiyaç duymaması gibi hallerde sona erer. Dolayısıyla mahkeme, ayrılan ortağın kendi çıkarı doğrultusunda şirketin ekonomik fırsatlarını tek taraflı biçimde kullanamayacağını; bilhassa şirketin pazar erişiminden elde edeceği kârların korunmasının zorunlu olduğunu açıkça ortaya koymuştur.

[1275] Eminoğlu, s. 87.

[1276] Nomer bu yükümlülüğü adi şirketler için ifade etmiştir. Zira adi şirketlerde diğer ticari şirketlere göre ortaklar arasındaki kişisel bağ ve çeşitli manevi yükümlülüklerin çok daha kuvvetli olduğu kabul edilir. Ticaret şirketleri içinde ise sadakat yükümlülüğünün diğerlerine nazaran çok daha fazla ön plana çıktığı şirket türü kollektif şirkettir. Çünkü şirket borçlarından şahsi ve sınırsız sorumluluk olgusu, ortaklar arasında ekonomik açıdan kader birliğini beraberinde getirmekte ve ortağın kişiliğini ön plana çıkarır. Bu nedenle sadakat yükümlülüğünün ortakların özel hayatında dahi belli ölçüde rol oynadığı rahatlıkla söylenebilir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Nomer, *(Anonim),* s. 12;

[1277] Nomer, *(Anonim),* s. 18.
Palzer,s. 17; Nomer, *(Anonim),* s. 12; Ertürk Arslan, s. 60.

[1278] GmbH (Gesellschaft mit beschränkter Haftung), Alman ticaret hukukunda düzenlenen ve tüzel kişiliğe sahip olan bir şirket türüdür. Bu şirket modeli, ortakların sorumluluğunu şirket sermayesiyle sınırlandırması ve organizasyonel esnekliği nedeniyle hem ticari işletmeler hem sivil toplum kuruluşları tarafından yaygın biçimde tercih edilmektedir. Bu şirket türünün yönetimi, yöneticiler (Geschäftsführer) tarafından yürütülürken, stratejik kararlar ortaklar genel kurulunca (Gesellschafterversammlung) alınmaktadır. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Römermann, Volker./Büsching, Heino./Dostal, Boris. (2023). Münchener Anwalts-Handbuch GmbH-Recht (5. überarbeitete und erweiterte Auf.). München: C.H. Beck. § 1. Rn. 41-42.

bu hakları kullanmaması halinde, vergi hukuku açısından bu durum gizli kâr dağıtımı sayılır ve şirketin sorumluluğu gündeme gelebilir. Ancak şirket, ortağını önceden açık bir şekilde ve maddi olarak uygun bir karşılıkla rekabet yasağından muaf tutabilir. Aksi halde şirketin yine gizli kâr dağıtımı yaptığı varsayılır. 1996 tarihli ileriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamının daha esnek bir bakış açısıyla ele alındığı yeni içtihat ile rekabet yasağı ihlalinin otomatik olarak gizli kâr dağıtımı sayılacağı varsayımından vazgeçilmiş, sadakat yükümlülüğü ihlalinin olup olmadığına ilişkin tespit yapılması gerektiği vurgulanmıştır. Buna göre; eğer ortak, şirketin iş fırsatlarını kendine yönlendiriyorsa (örneğin müşterileri kendisi alıyorsa veya ortak şirketin kazanç fırsatlarını kendi yararına kullanıyorsa), bu bir ihlal kabul edilir. Şirketin bu durumda sahip olduğu tazminat ya da avantajın geri verilmesi taleplerinden vazgeçmesi ise gizli kâr dağıtımı olarak değerlendirilir. [1279]

Aynı zamanda anonim şirketlerde yönetim kurulu üyelerinin genel kurul kararlarını incelerken sıhhat bakımından olduğu kadar ortaklığın çıkarına[1280] uygunluğu bakımından da incelemesi gerekliliği de yine sadakat yükümlülüğü çerçevesinde değerlendirilmektedir.[1281]

[1279] BFH (13.11.1996). I R 149/94. Von Lawall, Aufsatz. (1997). Verdeckte Gewinnausschüttungen und Geschäftschancenlehre im GmbH-Recht. *NJW*, 1742–1745. s. 1743. (www.beckonline.de). E.T.: 17.04.2025.

[1280] *"Şirket menfaati"* olarak da geçen bu kavramın tanımlanması sadakat yükümlülüğünün sınırının belirlenmesi açısından oldukça önemlidir. Bu noktada doktrinde şirket menfaatini tanımlayan iki farklı teori mevcuttur. Bu teoriler genellikle Anglo-Amerikan hukuk sistemlerince benimsenen pay sahipliği teorisi ile daha çok Kıta Avrupası hukuk sistemince benimsenen menfaat sahipliği teorisidir. Anonim ortaklıklarda uzun yıllardır kabul edilen pay sahipliği teorisine göre, ortaklıkların nihai gayesi pay sahiplerinin malvarlığını olabildiğince yüksek düzeye çıkarmaktır. Bu teoriye bir alternatif olarak çıkan menfaat sahipliği teorisine göre ise şirket menfaati yalnızca pay sahiplerinin menfaatinden oluşmamakta bunların yanı sıra çalışanlar, müşteriler, tedarikçiler ve hatta toplum gibi tüm çıkar gruplarının ortak menfaatini ifade etmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz.: Berktaş, E. (2022). Anonim Ortaklıklarda Menfaat Sahipliği Teorisinin Çalışanlar Bakımından Değerlendirilmesi. *Hacettepe HFD, 12(1),* 971-1005. s. 973; Ayan, Özge. s. 49; Kalkan, s. 432; Keay, Andrew. (2015). The Shifting of Directors' Duties in the Vicinity of Insolvency. *International Insolvency Review, 24(2),* 140-164. s. 140-141.

[1281] Uysal, Levent. (2009). 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Kapsamında Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu ve Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu -II. *TBBD, 21(80), 315-366*. s. 315.

3.3.5. Sağlık Hukukunda İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü İhlali

Sağlık personeli ile hasta arasında kurulan ilişkinin hukuki niteliğinin esasında bir tür vekalet sözleşmesi olduğu kabul edilir.[1282] Bu noktada hastanın başlıca isteği kendisine doğru tanı konulması, doğru tedavi uygulanması ve akabinde iyileşmektir. Sadakat yükümlülüğü gereği, sağlık personelinin hastaya ilişkin tüm mesleki faaliyetlerinde iyileşmeyi sağlayabilmek adına; hastanın menfaatlerini ön planda tutması, güven ilişkisini zedeleyebilecek her türlü davranıştan kaçınması ve mesleki yetkilerini dürüstlük kuralına uygun biçimde kullanmasını gerektirir. Bu kapsamda hekim ve sağlık personeli, hastayı bilgilendirme yükümlülüğünü eksiksiz yerine getirmeli, tedavi sürecine ilişkin riskleri ve olası sonuçları gizlememeli, tıbbi kayıtları gerçeğe aykırı şekilde düzenlememeli ve hastanın bedensel ve kişisel bütünlüğüne saygı göstermelidir. Ayrıca sadakat yükümlülüğü, hastaya yönelik yanıltıcı beyanlardan, menfaat çatışmasına yol açabilecek davranışlardan ve mesleki güveni sarsacak tutum ve uygulamalardan kaçınılmasını da zorunlu kılar.[1283]

Sağlık hizmetlerinin sunumu kapsamında hekim ve diğer sağlık personelinin yükümlülükleri, yalnızca sözleşmenin kurulması ve ifası aşamasıyla sınırlı değildir.[1284] Bu çerçevede, sözleşme öncesi dönemde hastanın veya hasta yakınlarının, hastalığın seyri, uygulanacak tedavi yöntemi ve muhtemel riskler hakkında yeterli biçimde aydınlatılması ile tıbbi müdahaleye ilişkin gerekli rıza ve izinlerin alınması gibi sözleşme öncesi yükümlülüklerin ihlalinden doğan sorumluluk rejimi yanında, tıbbi veya cerrahî müdahalenin tamamlanmasını müteakip başlayan ve sözleşme sonrası döneme sirayet eden yükümlülüklerin varlığı da kabul edilmektedir.[1285] Bunlar sözleşmenin ifası sonrası gerekli hallerde ve gerektiği kadar makul bir süre boyunca gerekli kontrollerin yapılması gibi özenli davranmayı gerektiren çeşitli sadakat yükümlülüklerini içerir ve bu yükümlülüklerin önceden kararlaştırılması gerekmez, sözleşmenin ve dürüstlük kuralının doğası gereği kendiliğinden vardır.[1286]

[1282] İnal, s. 871.
[1283] İnal, s. 194.
[1284] İnal, s. 873.
[1285] İnal, s. 871.
[1286] İnal, s. 871-872.

Nitekim sağlık kuruluşu ile hekim arasında hasta ile kurulan hukuki ilişki, ilk temas anından itibaren karşılıklı güvene dayalı bir ilişki niteliği taşımakta; bu güven ilişkisi, ilişkinin sona ermesiyle birlikte tamamen ortadan kalkmamaktadır. Bu bağlamda, tedavi sürecinin tamamlanmasından sonra da hastanın sağlık durumunun izlenmesi, müdahalenin sonuçlarının takibi ve ortaya çıkabilecek komplikasyonlara karşı gerekli özenin gösterilmesi, sözleşme sonrası dönemde devam eden özen ve sadakat yükümlülüklerinin bir tezahürü olarak karşımıza çıkmaktadır.[1287]

Sağlık personelinin hukuki sorumluluğunun belirlenmesinde ise, hekim ile hasta arasında kurulan hukuki ilişkinin sözleşmeye dayalı mı yoksa sözleşme dışı bir ilişki mi olduğu hususu önem arz etmektedir. Bu ayrım, hekimin kendi fiilinden doğan zararlara ilişkin sorumluluğun yanı sıra, yardımcı kişilerin fiillerinden veya kullanılan cihaz, araç ve tıbbi malzemelerin etkisinden kaynaklanan zararlar bakımından da farklı hukuki sonuçların doğmasına yol açabilmektedir. Dolayısıyla sağlık hukukunda ileriye etkili sadakat yükümlülüğü hem sözleşmesel sorumluluk hem haksız fiil sorumluluğu rejimleriyle kesişen, çok katmanlı bir hukuki değerlendirmeyi gerekli kılan özgün bir sorumluluk alanı oluşturmaktadır.[1288]

Sadakat yükümlülüğünün sağlık hukukuna ilişkin kurulan sözleşmeler kapsamındaki en önemli ilkesel yansıması hastaların mahremiyet hakkıdır. Hastaların mahremiyet hakkı ise başta hekimler olmak üzere sağlık çalışanları açısından sır saklama yükümlülüğü olarak karşımıza çıkar. Sır saklama yükümlülüğü, tarafların kendilerine emanet edilen gizli bilgileri koruyarak karşı tarafa zarar vermekten kaçınmalarını zorunlu kılar. Sır saklama yükümlülüğüne ilişkin hükümlere pek çok özel mevzuatta rastlamak mümkündür.[1289] Örneğin Türk Tabipler Birliği tarafından hazırlanan Hekimlik Meslek Etiği Kuralları[1290] md. 9'da[1291], Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde

---

[1287] İnal, s. 871.
[1288] İnal, s. 871.
[1289] Yücel, Özge/Sert, Gürkan. (2023). Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları Sağlık Hizmeti: Sağlık Hakkı ve Hasta Hakları Medeni Hukuk, Ceza ve İdare Hukuku Yönünden Sorumluluk (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. s. 220.
[1290] Türk Tabipleri Birliği. (2014). *Hekimlik Meslek Etiği Kuralları.* https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=31. E.T.: 17.10.2025
[1291] "Hekim, hastasından mesleğini uygularken öğrendiği sırları açıklayamaz. Hastanın ölmesi ya da o hekimle ilişkisinin sona ermesi, hekimin bu yükümlülüğünü ortadan kaldırmaz."

Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik[1292] md. 5'te[1293], Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi[1294] md. 4'te[1295] ve Hasta Hakları Yönetmeliği[1296] md. 23/I'te[1297] yer alır. Psikolojik danışman ile danışanı arasında da ileriye etkili sır saklama yükümlülüğü olduğu kabul edilir.[1298]

Hekimin sır saklama yükümlülüğüne aykırı davranması halinde hem hukuki hem cezai sorumluluğu gündeme gelir. Cezai sorumluluğun hukuki dayanağı Türk hukukunda Türk Ceza Kanunu'nun (TCK) md. 239 iken Alman Ceza Hukukunda ise StGB § 203'dir. Bu hükümler ile sır saklama yükümlülüğünün ihlali bağımsız bir suç tipi olarak düzenlenmiş ve bu yükümlülüğü ihlal edenlerin cezalandırılmasını öngörülmüştür.[1299]

3.4. İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜNÜN İHLALİNİN HUKUKİ SONUÇLARI

Yan yükümlülüklerin ihlali bakımından uygulanacak hukuki sonuçların belirlenmesinde, ihlal edilen yükümlülüğün niteliği ve konusu önem taşır. Öğretide, yan yükümlülüklerin verme, yapma veya yapmama borcu şeklinde ortaya çıkabileceği; hatta bazı hâllerde borçlunun bizzat ifa etmekle yükümlü olduğu ya da üçüncü kişi tarafından da yerine getirilebilecek nitelikte olabileceği kabul edilmektedir.

Türk borçlar hukukunda yan yükümlülüklerin, sözleşme öncesi ve sonrası koruma yükümlülüklerinin ihlallerine ilişkin ayrı bir madde düzenlenmemiş, TBK md. 112 içinde gereği gibi ifa etmeme başlığı altına adeta sıkıştırılmıştır.[1300] Bu nedenle yan

---

[1292] Sağlık Meslek Mensupları İle Sağlık Hizmetlerinde Çalışan Diğer Meslek Mensuplarının İş ve Görev Tanımlarına Dair Yönetmelik. (2014). *T. C. Resmi Gazete, 29007.* 22.05.2014.

[1293] "Mesleki uygulamalar sırasında edindiği kişisel verileri ve sağlık ile ilgili özel bilgileri, ilgili mevzuat gereği rapor düzenleme ve hastanın ya da diğer kişilerin hayati tehlikesi söz konusu olduğu durumlar hariç, muhafaza eder ve üçüncü kişilerin eline geçmemesi için gerekli tedbirleri alır."

[1294] Tıbbi Deontoloji Nizamnamesi. (1960). *T. C. Resmi Gazete, 10436.* 19.02.1960.

[1295] "Tabip ve diş tabibi, meslek ve sanatının icrası vesilesiyle muttali olduğu sırları, kanuni mecburiyet olmadıkça, ifşa edemez. Tıbbi toplantılarda takdim edilen veya yayınlarda bahis konusu olan vakalarda, hastanın hüviyeti açıklanamaz."

[1296] Hasta Hakları Yönetmeliği. (1998). *T. C. Resmi Gazete, 23420.* 01.08.1998.

[1297] "Sağlık hizmetinin verilmesi sebebiyle edinilen bilgiler, kanun ile müsaade edilen haller dışında, hiçbir şekilde açıklanamaz."

[1298]

[1299] Kersting/Meyer-Lindemann/Podszun vd. GWB § 33g, Rn. 71-74. (www.beckonline.de). E.T.: 07.10.2025.

[1300] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 214.

yükümlülükler ile asli edim yükümlülükleri arasında, özellikle ihlalin sonuçları bakımından keskin bir ayrım bulunmadığı; çoğu zaman edimin gereği gibi ifa edilmemesine ilişkin hükümlerin kıyasen uygulanması suretiyle çözümlenebileceği ifade edilmektedir.[1301] Bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali bakımından da önem taşımakta; sözleşme sona ermiş olsa dahi tarafların güven temeline dayanan menfaatlerinin ihlali hâlinde sorumluluğun borca aykırılık hükümleri çerçevesinde değerlendirilmesini mümkün olmanın ötesinde zorunlu kılmaktadır.

Sorumluluk kavramı hukuki açıdan borcun ifa edilmemesi durumunda borçlunun hangi sonuçlarla karşılaşacağını ifade eder.[1302] Özellikle sözleşmeden doğan borç ilişkilerinde sorumluluk, borçlanılan edimin ifa edilmemesi ya da sözleşmeye uygun şekilde yerine getirilmemesi durumunda borçlunun katlanmak zorunda kalacağı hukuki yaptırımları belirler. TBK sisteminde sözleşmeye aykırılığa ilişkin uygulanan zararın giderilmesine ilişkin yükümlülükler, TBK md. 112 vd. ele alınmıştır.[1303]

Bu genel düzenleme dışında ihlalin gerçekleştiği sözleşmenin türüne göre farklı özel hükümler de söz konusu olabilir. Örneğin hizmet sözleşmeleri çerçevesinde çalışanın sadakat yükümlülüklerini ihlal etmesi hâlinde, birden fazla hukuki yaptırımın uygulanması gündeme gelebilir. Sözleşme devam ederken İK md. 25/II'de *"ahlak ve iyi niyet kurallarına uymayan haller ve benzerleri"* başlığı altında düzenlenen hâllerin varlığı durumunda, işverenin iş sözleşmesini haklı sebeple derhâl feshetme yetkisi bulunmaktadır. md. 26'da ise tazminat hakkı saklı tutulmuştur.

Türk borçlar hukuku sistematiğine göre ifa ihlali, borçlu aleyhine dezavantajlı bir hukuki durum meydana getirir. Bu durumun neticesinde ortaya çıkan yaptırımlar; alacaklıya tanınan aynen ifa, tazminat, gecikme tazminatı veya faiz gibi talep haklarından oluşabileceği gibi; kesin hükümsüzlük, dönme yahut fesih gibi sözleşmesel bağı doğrudan etkileyen hukuki sonuçlar şeklinde de tezahür edebilir.[1304]

[1301] Eren, s. 1185-1186; Han, s. 180 vd.
[1302] Tahiroğlu, Bülent. (2014). Roma Hukukunda Contractus'tan Kaynaklanan Sorumluluk ve Türk Hukukuna Etkileri. Muhammed Erdals (Haz.). *Yıldırım Uler'e Armağan* (s. 503-512). Lefkoşa: YDÜ Matbaa. s. 503.
[1303] Han, s. 178 vd.
[1304] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 216-217.

Ne var ki, sadakat yükümlülüğünün ihlali her durumda fiilî bir zararın gerçekleşmesini gerektirmez. Özellikle iş hukukunda, işverenin menfaatlerini somut bir zarara uğratmasa dahi zarar doğurma tehlikesi taşıyan veya güven ilişkisini sarsan davranışlar, sadakat yükümlülüğüne aykırılık olarak değerlendirilebilmektedir. Bu tür hâllerde, tazminat sorumluluğunun doğması bakımından zarar unsurunun varlığı aranırken; fesih gibi sözleşmesel yaptırımların uygulanabilmesi için, işveren–işçi arasındaki güven ilişkisinin objektif olarak zedelenmiş olması yeterli kabul edilmektedir. Dolayısıyla, sadakat yükümlülüğünün ihlali bağlamında zarar ölçütü, sorumluluğun türüne göre farklı işlevler üstlenmekte; fesih ile tazminat yaptırımları arasında bu yönüyle belirleyici bir ayrım ortaya çıkmaktadır.

3.4.1. Aynen İfa Talebi

Ahde vefa ilkesinin doğal bir sonucu olarak, borca aykırılık hâllerinde öncelikle başvurulması gereken temel yaptırım aynen ifadır.[1305] Borcun aynen ifasının mümkün olduğu sürece alacaklı borçludan borcunu aynen ifa etmesini isteyebilir, bu isteği gerçekleşmezse borçlu alacaklıyı kendi gücüne dayanarak aynen ifaya zorlayamaz. Ancak bir ifa davası yoluyla bunu talep edebilir.[1306] Aynen ifanın mümkün olduğu hallerde, ikincil niteliğinden dolayı tazminata başvurulmaz.[1307] Kural olarak asli ve yan edim yükümlülükleri için aynen ifanın mümkün olduğu ancak yan yükümlülükler özellikle koruma yükümlülüklerinin ihlali halinde aynen ifa talebinin mümkün olmadığı ancak tazminat yoluna gidilebileceği kabul edilir.[1308]

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin konusu "verme" (belge sağlama vb.), "yapma" (aydınlatma vb.) veya çoğunlukla "yapmama" (sır saklama veya rekabet etmeme vb.) şeklinde tezahür edebilir. Bu noktada yükümlülüğün borçlunun şahsıyla olan bağı, aynen ifa talebinin kaderini tayin eder.

[1305] Gümüş, *(Borçlar),* s. 808; Kılıçoğlu, s. 812; Erdoğan, s. 223.
[1306] Eren, s. 1165; Gümüş, *(Borçlar),* s. 808.
[1307] Kılıçoğlu, s. 812; Borçlu edimi yerine getirmediği takdirde alacaklının borçluyu bizzat zor kullanarak ifaya mecbur etmesi kanunda açıkça öngörülen istisnai durumlar dışında (örneğin TBK md. 64/III), modern hukuk düzenlerinde kabul edilmemektedir. Dolayısıyla aynen ifa yalnızca devletin yetkili organları aracılığıyla ve cebrî icra mekanizmaları çerçevesinde gerçekleştirilmektedir. Bkz.: Kibar, s. 228; Erdoğan, s. 224.
[1308] Gümüş, *(Borçlar),* s. 808.

Sözleşme sonrası dönemde karşı tarafı ağır ve öngörülebilir zararlardan korumaya yönelik bilgilendirme, uyarma veya açıklama yükümlülükleri, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün pozitif tezahürleri olarak ortaya çıkabilmektedir. Bununla birlikte, söz konusu pozitif yükümlülükler, bağımsız ve sürekli edim borçları niteliği taşımaz. Yalnızca mevcut hukuki ilişkinin güven temeline dayalı olarak istisnai ve sınırlı bir koruma işlevi görmektedir. Bu bakımdan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, pozitif davranışları içerse dahi çoğu zaman klasik anlamda aynen ifaya elverişli bir borç olarak nitelendirilemez.[1309] Aynen ifa talebi; ancak belirli, somut ve süreklilik arz eden edim borçları bakımından mümkündür. Bu bakımdan ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali halinde borçludan beklenen davranışlar, çoğu zaman belirsiz ve duruma bağlı olarak tespiti mümkün olduğu için genel itibariyle aynen ifanın mümkün olmadığı kabul edilir.[1310] Ancak istisnai bazı durumlarda özellikle yapma borcu niteliğindeki yükümlülüklerin ihlali halinde, edim borçlunun şahsi niteliklerine bağlı değilse dolayısıyla üçüncü kişi tarafından ifa edilebiliyorsa, alacaklı mahkemeden masrafı borçluya ait olmak üzere edimin kendisi veya TBK md. 113/1 uyarınca nama ifa yoluyla, bir başkası tarafından ifasını talep edebilir.[1311] Buna karşın, yükümlülük borçlunun şahsına sıkı sıkıya bağlı bir "yapma" edimi içeriyorsa, zorla yerine getirme kişilik hakları engeline takılacağı için süreç doğrudan TBK md. 112 çerçevesinde zarar giderim sorumluluğuna evrilmektedir.[1312]

Yapmama borçları ise borçlunun belirli bir edimi yerine getirmesini değil, sözleşme ilişkisi devam ederken veya sona erdikten sonra karşı tarafın meşru menfaatlerini zedeleyici davranışlardan kaçınmasını öngören, ağırlıklı olarak negatif içerikli davranış yükümlülükleridir. Bu tür ödevler bir yandan asli edimin gereği gibi ifasını imkânsız kılabilecek durumlardan kaçınmayı, diğer yandan ise sözleşmenin temel gayesini tehlikeye düşürecek tutumlardan uzak durmayı kapsar. [1313]

[1309] Akçaal, s. 297 vd.
[1310] Oğuzman/Öz, (C. 1). s. 13-14; Sözleşmenin müspet ihlalinde aynen ifanın mümkün olmadığına dair görüş için bkz.: Cansel/Özel, s. 310; Davranış yükümlülüklerinin ihlalinde aynen ifanın mümkün olmadığına dair görüş için bkz.: Serozan, (*Sözleşmeden Dönme*), s. 584; Koruma yükümlülüklerine aykırılıkta aynen ifanın mümkün olmadığına dair görüş için bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1),* s. 64.
[1311] Kılıçoğlu, s. 813-814.
[1312] Han, s. 180-182.
[1313] Han, s. 182; Akçaal, s. 297 vd.

Yapmama yükümlülüğü şeklindeki yan yükümlülükler, çoğunlukla dürüstlük kuralının emredici etkisinden doğmakla birlikte, tarafların açık iradelerine de dayanabilir. Sözleşme metninde açıkça kararlaştırılmasa dahi sadakat ve özen borcu gibi ödevler dürüstlük kuralı gereği mevcut kabul edilirken; rekabet etmeme, gizlilik ve sır saklama gibi yükümlülükler genellikle taraflar arasındaki özel anlaşmalarla somutlaştırılmaktadır. Bu yükümlülüklerin ihlalinin hali hazırda gerçekleşmesi durumunda uygulanacak yaptırımlar bakımından artık aynen ifa mümkün değildir, TBK md. 113/2 çerçevesinde tazmin ve 113/3 çerçevesinde sözleşmeye aykırılığın giderilmesi gündeme gelebilir.[1314]

Palzer, bir ortaklıkta örneğin görevden ayrılmış bir genel müdürün *(ehemaliger Geschäftsführer)*, şirketle ilgili bilgi verme veya yeminli beyanda bulunma şeklindeki sözleşme/görev sonrası yükümlülüklerini ihlal etmesi halinde, iflas mahkemesi tarafında bu yükümlülüğün aynen ifasını sağlamak üzere alıkoyma *(Haft)* ve zorla getirme *(Vorführung)* gibi zorlayıcı tedbirler uygulanabileceğini ifade etmiştir.[1315]

Dembski ise eserinde ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali halinde aynen ifayı, özellikle haksız yere ortaklıktan çıkarılan bir eski ortağın şirkete yeniden alınma talebi bağlamında tartışmış, sadakat yükümlülüğüne aykırı davranarak bir ortağın ayrılmasına neden olan kişinin, kural olarak bu ihlal hiç yaşanmasaydı var olacak durumu yeniden tesis etmekle (BGB § 249 Abs. I) yükümlü olduğu belirtmiş ancak yine de bu yaptırımın şirketin yapısına ve ihlale katılanların durumuna göre değişebileceğinin altını çizmiştir.[1316]

[1314] Kılıçoğlu, s. 816; Han, s. 183; Akçaal, s. 306; Kamp, s. 156 vd.; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 236.

[1315] Palzer, 65.

[1316] Dembski, s. 294 vd.; Dembski'ye göre, eğer eski ortağın ayrılmasına haksız ve kusurlu bir şekilde neden olan kişi şirkette kalan tek ortaksa sözleşme sonrası sorumluluk veya kasten/ahlaka aykırı bir zarar verme durumu varsa haksız fiil (§ 826 BGB) hükümleri çerçevesinde bir sözleşme yapma zorunluluğu doğurularak aynen ifa gerçekleştirilebilir ve eski şartlarla ortaklık sözleşmesi yeniden kurulabilir. Çok üyeli bir şirkette ise eski ortağın yeniden şirkete alınması, ihlali yapan ortağın tek başına gerçekleştirebileceği bir durum değildir; aynen ifa için tüm ortakların katılımıyla yeni bir şirket sözleşmesi yapılması gerekir. Olayda hiçbir kusuru olmayan ve dışlama eylemine katılmayan tek bir ortak dahi bulunuyorsa, ihlali gerçekleştiren ortak diğerlerinin katılımını sağlayamayacağı için aynen ifa fiilen imkansız hale gelir. Bkz.: s. 153-156; Ancak aynen ifa yerine tazminatın bu tarz ihlallerde hem zararın hesaplanmasında çok ciddi zorluklar yaratması hem haksızlığa uğrayan eski ortağın asıl menfaatine yani şirkete geri dönmesine hizmet etmemesi nedeniyle tatmin edici bir yol olmadığını, bu nedenle haksız yere çıkarılan bir ortağın şirkete geri alınmasını sağlayacak kapsamlı ve etkili bir aynen ifa talebinin, ancak şirkette kalan tüm ortakların eski ortağa karşı ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine dayandırılarak çözülebileceğini eklemiştir. Bkz.: s. 295.

Kamp bu noktada, bir ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün, örneğin sır saklama yükümlülüğünün, ihlal edileceği yönünde somut ve yakın bir tehlikenin varlığı halinde alacaklıya, BGB § 1004'deki mülkiyetin korunması hükmünü kıyasen uygulatarak bir önleme/kaçınma davası *(Unterlassungsanspruch*) açılabileceğini ileri sürmüştür. Mahkeme kararıyla bu ihlal durdurularak yükümlülüğün sadakate uygun şekilde "aynen ifa" edilmesi sağlanabilir.[1317]

Zenz'e göre, sadece asıl edime hazırlık veya yardımcı nitelikte olan ve "bağımsız olmayan yan yükümlülükler," kural olarak dava edilebilir bir aynen ifa talebi doğurmaz. Ancak, kendine ait bir amacı olan "bağımsız yan yükümlülükler" dava edilebilir bir ifa talebi sağlar.[1318]

3.4.2. İhlale Son Verilmesi Talebi

Aynen ifa, TBK md. 113/III gereği borçlunun aykırı davranıştan imtina etmesi ve varsa aykırı durumun ortadan kaldırılması şeklinde somutlaşır. Yapmama borcu niteliğindeki ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinde, ihlalin devam etmesi veya sonuçlarının ortadan kaldırılabilmesi durumunda teorik olarak durumun özelliklerine uygun düştüğü müddetçe aynen ifa, müdahalenin men'i şeklinde talep edilebilir.[1319] İhlale son verilmesine hükmedilebilmesi için tazminatın aksine ihlali gerçekleştiren tarafın kusurlu olması şart değildir. Diğer bir ifadeyle negatif sözleşme sonrası yükümlülükler açısından, ileriye etkili sadakat yükümlülüğüne aykırılığın sonlandırılması aslında bir çeşit aynen ifadır.[1320] Örneğin, hukuka aykırı olarak yayınlanan bir verinin internetten kaldırılması bu kapsamdadır.

Sözleşmenin sona ermesinden sonra borçlunun davranış özgürlüğünü sürekli biçimde sınırlayacak veya onu devamlı bir edim ifasına zorlayacak şekilde aynen ifaya hükmedilmesi, sözleşme serbestliği ve kişilik hakları bakımından da ciddi sakıncalar doğurur. Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde alacaklı için genelde aynen ifa değil, esas itibarıyla zararın giderilmesine veya ihlalin sonuçlarının

---

[1317] Kamp, s. 153.
[1318] Zenz, s. 155 vd.
[1319] Han, s. 183; Süzek, 370-371; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 238.
[1320] Süzek, s. 370.

ortadan kaldırılmasına yönelik hukuki yaptırımlar daha avantajlıdır. Olaya uygun düştüğü ölçüde aynen ifa ile birlikte yine TBK md. 112 gereği tazminat da istenebilir.[1321]

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü kapsamında yapmama borcuna ilişkin en tipik örnek, bir işçinin veya vekilin sözleşme sona erdikten sonra, eski işverenine ait gizli müşteri listelerini veya ticari sır niteliğindeki özel fiyatlandırma stratejilerini kullanarak haksız bir rekabet avantajı elde etmekten kaçınma borcudur. Taraflar arasında yazılı bir rekabet yasağı sözleşmesi bulunmasa dahi, dürüstlük kuralı uyarınca eski çalışanın, elindeki bu mahrem bilgileri kullanarak eski işvereninin ekonomik temelini sarsacak girişimlerde bulunmaması gerekir. Bu yükümlülüğün ihlali halinde, örneğin eski çalışanın bu verileri dijital bir ortamda depolamaya devam etmesi veya rakip bir firmaya aktarması durumunda; alacaklı (eski işveren), TBK m. 113/3 uyarınca bu verilerin imha edilmesini, internet üzerindeki hukuka aykırı içeriklerin kaldırılmasını ve böylece sözleşmeye aykırı durumun ortadan kaldırılmasını (müdahalenin men'ini) talep edebilir. Burada talep edilen husus yeni bir edim değil, sadakat borcu gereği 'yapılmaması gereken' bir fiilin sonuçlarının tasfiyesidir.

Öğretide sözleşmesel rekabet yasaklarının ihlali halinde, işverenin ihlale son verilmesini isteyebilmesi için bu hakkın sözleşmede açıkça saklı tutulması gerektiği vurgulanmaktadır (TBK md. 446/3).[1322] Ancak taraflar arasında bir sözleşmenin bulunmadığı, yükümlülüğün doğrudan dürüstlük kuralından neşet ettiği senaryolarda "yazılı saklı tutma" şartının aranması eşyanın tabiatına aykırıdır. Bu noktada kanaatimizce, dürüstlük kuralına aykırılığın tespit edildiği istisnai hallerde, işverenin ihlalin durdurulmasını talep edebilmesi için ihlal sonucunda ortaya çıkan zarar veya tehdit altındaki menfaat, sadece tazminatla karşılanamayacak kadar hayati olmalı ve eski ortağın veya işçinin davranışı, sadece bir rekabet fiili değil; dürüst bir sözleşme ortağından beklenen asgari sadakati ağır biçimde zedeleyen, adeta hakkın kötüye kullanılması niteliğinde bir eylem olmalıdır.[1323]

[1321] Han, s. 183.
[1322] Süzek, s. 371.
[1323] Süzek, s. 371.

3.4.3. Tazminat Yükümlülüğü ve Unsurları

Tazminat, Türk Borçlar Hukuku sisteminde borcun ihlaline bağlanan, ifa edilmeyen bir borç nedeniyle doğan ve tüm borca aykırılık hallerinde gündeme gelebilen temel zarar giderim yöntemidir.[1324] Tazminat yükümlülüğünün amacı, zarar göreni, zarar veren taraf hukuka/kurala uygun davransaydı bulunacağı konuma getirmektir.[1325] TBK md. 112, Borçlar Kanunu'nda yer alan tüm hukuki ilişkilerde borcun gereği gibi ifa edilmemesi nedeniyle doğan zararların tazmini için uygulanabilen temel tazminat hükmüdür.[1326] Sözleşmeden doğan akdi sorumluluk için tıpkı haksız fiil sorumluluğunda olduğu gibi aranan temel 4 koşul vardır. Bunlar; borca aykırı bir eylemin varlığı, zarar, illiyet bağı ve kusurdur.[1327]

Sözleşme sonrası bir yükümlülük ihlal edildiğinde, söz konusu koruma yükümlülüğünün kusurlu biçimde ihlalidir ve bu durum tıpkı sözleşme devam ederken yapılan bir ihlal gibi tazminat sorumluluğu doğurur.[1328] Ancak bu aşamada, ihlal edilen yükümlülüğün konusu ve niteliği, uygulanacak yaptırımın belirlenmesinde kilit rol oynamaktadır. Bu bağlamda sorumluluğun merkezinde yer alan zarar kavramı ise, menfaatin bizzat kendisini değil, bu menfaat üzerinde meydana gelen eksilmenin sonucunu ifade eder. Söz konusu eksilme, malvarlığında fiilî bir azalma şeklinde ortaya çıkabileceği gibi, gerçekleşmesi beklenen bir malvarlığı artışının engellenmesi biçiminde de tezahür edebilir.[1329]

Sadakat yükümlülüğüne aykırılığın müeyyidesi olarak tazminat[1330] TBK md. 112'de, borcun hiç ifa edilmemesi ya da gereği gibi ifa edilmemesi hâllerinde, borçlunun kusursuz olduğunu ispat edemediği sürece alacaklının uğradığı zararı tazmin etmekle yükümlü olduğunu ifade etmek suretiyle ele alınmıştır. Bu hüküm, borca aykırılık hâlinde tazminat

---

[1324] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 216; Cansel/Özel, s. 147; Topuz, s. 434.
[1325] MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 131.
[1326] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 275 vd.
[1327] Kılıçoğlu, s. 817 vd.; Eren, s. 1190 vd.
[1328] MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 180; Zenz, s. 5; Bartel, s. 153.
[1329] Keller, s. 1-2; Sözleşme süresince sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde, ifa yerine tüm edimin tazmininin talep edilebilmesi, doktrinde ancak alacaklının sözleşmenin geri kalan edimlerinin ifasına yönelik menfaatinin tamamen ortadan kalkmış olması şartına bağlanmaktadır. Bkz.: Kamp, s. 50. Bu yaklaşıma paralel olarak, ileriye etkili sadakat yükümlülükleri bakımından ise, sözleşme zaten sona ermiş bulunduğundan, bu tür bir ihlalin ifa yerine tüm edimin tazmini sonucunu doğurmasının kural olarak mümkün olmadığını kabul etmek gerekir.
[1330] Wohlmann, s. 149.

sorumluluğunun genel dayanağını oluşturmakta ve borçlunun sorumluluğunu kusur karinesi esasına bağlayarak pozitif hukukta sözleşmesel sorumluluğun temel çerçevesini belirlemektedir.[1331]

Genel kanıya göre; yan yükümlülükler, doğrudan ifa talebine konu edilemeyen ve cebri icra yoluyla yerine getirilmesi talep edilemeyen yükümlülüklerdir. Bununla birlikte, bu yükümlülüklere aykırı davranışlar, TBK md. 112 kapsamında bir ihlal olarak değerlendirilir.[1332] İstisnai durumlar hariç art etkili yan yükümlülüklerin ihlali genellikle bir yapmama veya kaçınma yükümlülüğü şeklindeyse aynen ifa mümkün olmayabilir. Bu gibi hallerde bazen aynen ifa ile birlikte bazense aynen ifa yerine tazminat gündeme gelir.[1333] Hatta bazı yazarlar, bu yükümlülüklerin ihlalinin birincil yaptırımının aynen ifa değil tazminat olduğunu ileri sürer.[1334] Örneğin sözleşme sonrası sır saklama yükümlülüğünün ihlal edilmesi halinde, sırrın ifşası ile birlikte artık borcun ifası mümkün olmayacağı için TBK md. 113/II gereği tazminat istenebilir.[1335]

Alman hukukunda, borç ilişkisinden doğan sadakat gibi yan yükümlülüklerin ihlali halinde tazminat sorumluluğu, 2002 Reformu sonrası şekillenen yeni bir sistematiğe tabidir. Bu sistemin merkezinde, genel tazminat normu olan BGB § 280 Abs. I yer almaktadır.[1336] Bu hükme dayanarak ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin, sözleşme

---

[1331] Cansel/Özel, s. 283; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 218.
[1332] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 454.
[1333] Topuz, s. 439; Kamp, s. 157; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 236; Kiracının sözleşme bitiminde daireyi yeni bir kiracıya verilmesini zorlaştıracak canlı renklere boyalı şekilde iade etmesi, BGB § 241 Abs. II uyarınca ihlal olarak değerlendirilmiş ve ev sahibinin duvarları tekrar beyaza boyatmak için boyacıya ödediği masraflar, kiracıdan tazminat olarak tahsil edilmiştir. Bkz.: BGH, (06.11.2013). *VIII ZR 416/12, NJW 2014,* 143. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025; Benzer şekilde bir simsarın sözleşme ve aracılık ilişkisi sona erdikten sonra tarafların irade oluşumu açısından esaslı önem taşıyan ve sonradan öğrendiği durumlar hakkında bilgi vermemesi nedeniyle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünü ihlal ettiği kabul edilir ve bu çerçevede simsara hem tazminat ödeme borcu hem simsarlık ücretine (komisyon) yönelik bir hak kaybı gündeme gelebilir. Bkz.: BGH NJW-RR 1991, 1011; Aktaran: Hoffmans, s. 83.
[1334] Zenz, s. 160; Binder, s. 607;
[1335] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3*), s. 236.
[1336] Kamp, 61; MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 180; BGB'de tazminatı düzenleyen maddeler genel olarak §280, §281 ve §282'dir. Eğer ihlal bir ifa borcuna ilişkinse, tazminat talebi için kural olarak alacaklı tarafından ek süre tanınması gerekir; bu ek süre tanıma, yalnızca § 281 Abs. II uyarınca istisnai olarak gereksiz olabilir. İfa etmeme yükümlülüklerinde ise, ek süre tanımanın yerine ihtar geçer (BGB § 281 Abs. 3). Eğer borcun ifası artık mümkün değilse, ifa yerine tazminat § 280 Abs. I, III ve BGB § 283 uyarınca ek süre tanımadan veya ihtardan talep edilebilir. Bu şart, ise BGB § 241 Abs. II kapsamında dikkate alma yükümlülüklerinin ihlalinde mevcut değildir: Burada ihlalin sebep olduğu zarar, tekrar süre tanınması yoluyla telafi edilebilir nitelikte değildir. Bu nedenle, uyarlanmış farklı düzenlemeler geliştirilmiştir:

ile kararlaştırılan sözleşme sonrası yükümlülüklerin ve diğer sözleşme sonrası koruma ve gözetme yükümlülükleri ihlali halinde doğan zararların tazmini için BGB § 280'ye gidilir.[1337]

Ortaklık sözleşmelerinde; eski ortağın şirketin işleyişine müdahale etmesi, çalışanları kışkırtması veya iş ortaklarını etkilemesi sonucunda şirkette üretkenlik, ciro veya kâr kaybı meydana gelmesi[1338] veya şirket sırlarını yetkisiz bir biçimde şahsi amaçları için kullanması[1339] veya sadece kendisinde bulunan ve şirketin faaliyetleri veya süren bir davadaki ispat yükü için hayati olan bilgileri vermeyi reddetmesi ve şirketin bu sebeple bir zarara uğraması[1340] veya şirket tarafından eski ortağa karşı eski ortağın itibarını zedeleyecek, kredi itibarını düşürecek veya yeni iş ilişkilerini bozacak şekilde kamuoyuna açıklamalar yapması[1341] gibi ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali neticesinde bir zararın doğduğu hallerin tamamında tazminat gündeme gelir. Dembski, bu ihlallerin giderilmesinin kimi zaman haksız fiil kimi zaman ise sebepsiz zenginleşme çerçevesinde değerlendirilmeye müsait olmaları durumunda dahi ispat kolaylığı ve yardımcı kişilerin eylemlerinden sorumluluk gibi ciddi avantajlar sağlayan sözleşmesel sorumluluk rejimine dayanan bir tazminat talebinin çok daha işlevsel ve koruyucu olduğunu vurgulamaktadır.[1342]

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde zarar giderimi, ihlalin niteliği, ihlalin etkilerinin devam edip etmediği ve karşı tarafın menfaat durumuna göre farklı biçimlerde karşımıza çıkabilir. Bu kapsamda zarar giderimi, ilke olarak aynen giderim ve bunun mümkün veya uygun olmadığı hâllerde nakdi giderim (parasal ikame) yoluyla sağlanır. Gerektiği hallerde hakim, iki giderim yönteminin birleştirilmesine de hükmedebilir.[1343] Ancak her iki giderim biçimi de ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün sözleşme sonrası

Sözleşmenin devamı çerçevesinde, tazminat talebi tüm edim yerine geçer; yani borcun tamamı karşılığında alacaklının edindiği karşılıkların iade edilmesi gerekir (BGB § 281 Abs. I, 3). Bkz.: Binder, 604.

[1337] MüKoBGB/Ernst BGB § 280, Rn. 123 vd.

[1338] Dembski, s. 239.

[1339] Dembski, s. 249.

[1340] Dembski, s. 251.

[1341] Bu durumda eski ortak şirketten haksız eylemin durdurulmasını da isteyebilir. Bkz.: Dembski, s. 242, 281.

[1342] Dembski, s. 159, 241.

[1343] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 39; Werro, Franz/Büyüksağiş, s. 475.

döneme özgü yapısı nedeniyle klasik borç ilişkilerindeki uygulamadan önemli ölçüde farklılaşmaktadır.

Aynen giderim, Alman hukuk sisteminde asli iken İsviçre hukukunda ikincil nitelik taşır. Türk hukukunda ise bu noktada hakime çok daha geniş bir takdir yetkisi tanınmış ve aynen giderime daha nadir başvurulduğu gözlemlenmiştir.[1344] TBK md. 49 ve md. 112 sistematiği ile BGB § 249 Abs. I uyarınca zarar, mümkün olduğu ölçüde, ihlalin hiç gerçekleşmemiş olması hâlinde mevcut olacak durumun fiilen yeniden tesis edilmesi suretiyle giderilmelidir.[1345]

Özellikle hukuka aykırı davranışa son verilmesi, ihlalin devamının veya tekrarının önlenmesi, hukuka aykırı biçimde elde edilen bilgi veya menfaatlerin iadesi gibi talepler, aynen giderimin ileriye dönük ve önleyici bir görünümünü oluşturur. Tezin geçmiş bölümlerinde bahsedilen işe iade yükümlülüğü de esasında zararın tek başına olmasa da bir aynen giderim yöntemidir.[1346]

Aynen giderimin fiilen imkânsız veya taraflar bakımından katlanılamaz hâle geldiği durumlarda zarar, nakdi (parasal) giderim yoluyla giderilir ve ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinde daha yaygın zarar giderme biçimi olduğu söylenebilir. Bu noktada parasal tazminat, aynen giderimin ikamesi olarak işlev görmekte; ihlalin yol açtığı menfaat kaybının ekonomik karşılığını telafi etmeyi amaçlamaktadır.

Parasal giderimin kapsamı, normatif zarar anlayışı çerçevesinde belirlenmeli ve yalnızca hukuken korunmaya değer menfaat kayıpları ile sınırlı tutulmalıdır. Bu bağlamda parasal giderim, ihlal nedeniyle karşı tarafın; mevcut malvarlığında meydana gelen azalmayı, yoksun kalınan makul ve öngörülebilir kazançları, güven ve bütünlük menfaatinin zedelenmesinden kaynaklanan ekonomik kayıpları, varsa geçici zararları, gecikme zararlarını ve manevi tazminatı kapsayabilir.[1347] Ancak parasal giderim, ihlalin hiç gerçekleşmemiş olması hâlinde elde edilecek tam bir başarı veya rekabet avantajını

[1344] Werro, Franz/Büyüksağiş, s. 475-477.
[1345] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 39.
[1346] Hoffmans, s. 196-197; Zenz, s. 132.
[1347] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 41.

garanti eden bir araç olarak kullanılamaz. Özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali bağlamında, tazminat talebinin, karşı tarafı ihlalin hiç yaşanmadığı duruma değil, daha avantajlı bir konuma taşıyacak şekilde genişletilmesi kabul edilemez.

Bu nedenle parasal giderimin sınırları belirlenirken, illiyet bağı, öngörülebilirlik ve menfaat denkleştirmesi ilkeleri büyük önem taşır. İhlal ile zarar arasında uygun illiyet bağının bulunmadığı veya zarar kaleminin ihlalden bağımsız olarak da ortaya çıkacağı hâllerde parasal giderim talebi reddedilmelidir. Ayrıca ihlal sonucu ortaya çıkan zararlar ile birlikte elde edilen menfaatler, zarar hesabında denkleştirilmelidir.[1348] Bununla birlikte, güven sorumluluğunun ihlalinde de vurgulandığı üzere, güven sorumluluğu temelde bir ifa sorumluluğu değil tazminat sorumluluğudur.[1349]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri ile bu yükümlülüklerin ihlali için önceki bölümlerde ifade edilen unsurların yanı sıra sözleşmeye aykırılık sebebiyle tazminat sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için kabul edilen dört temel unsur olan hukuka aykırı fiil, kusur, zarar ve illiyet bağı aranır.[1350]

3.4.3.1. Hukuka Aykırılık

Hukuka aykırılık genelde sözleşmeye aykırılık veya borca aykırılık kavramları ile aynı anlamı ifade eder.[1351] Haksız fiilde bahsi geçen hukuka aykırılıktan farklı olarak ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuka aykırı olarak ihlal edilmesi durumunda genel davranış kurallarına değil daha önce kararlaştırılmış olan sözleşme kurallarına nispi ve sübjektif bir aykırılık söz konusu olur.[1352]

Sözleşme sona ermiş olsa bile, taraflar arasındaki hukuki ilişki tamamen yok sayılmaz. Hukuka aykırılık unsuru, burada doğrudan dürüstlük kuralına dayanır. Bu aşamada hukuka aykırılık, taraflar arasındaki sözleşmesel bağın fiziksel olarak sona ermesine rağmen, tarafların birbirlerinin ekonomik çıkarlarına zarar vermeme ve güven ilişkisini sürdürme borcuna aykırı hareket etmesiyle oluşur. Örneğin bir üst düzey yöneticinin işten

---

[1348] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 332.
[1349] Kalkan Oğuztürk, 122; Gümüş, *(Güven),* s. 280.
[1350] Topuz, s. 106-107.
[1351] Antalya bunun yanlış bir kullanım olduğunu ifade etmiştir. Bkz.: Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 276.
[1352] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 276-277.

ayrıldıktan sonra, henüz kamuya açıklanmamış olan özel bir üretim formülünü veya stratejik müşteri listesini rakip bir firmaya sızdırması; bir acentenin sözleşme bitiminde elinde kalan gizli ticari verileri eski müvekkilini piyasadan silmek amacıyla kullanması ya da bir yazılımcının önceki işverenine ait özgün kod yapılarını kopyalayarak aynı hizmeti veren bir girişim başlatması tipik hukuka aykırılık görünümleridir. Burada eylemi hukuka aykırı kılan temel olgu, kişinin mesleki özgürlüğünü kullanmanın ötesine geçerek, eski sözleşme ortağının "korunmaya değer sırlarını" ve "haklı güvenini" dürüstlük kuralına aykırı şekilde istismar etmesidir. Dolayısıyla, sadece rakip bir işletmede çalışmak kendi başına hukuka aykırılık teşkil etmezken; bu çalışmanın eski sözleşmeden elde edilen "haksız bir avantajla" ve "karşı tarafı zarara uğratma kastıyla" birleşmesi, tazminat borcunu doğuran hukuka aykırılık unsurunu somutlaştırır.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün mevcudiyeti, esasen alacaklının korunmaya değer haklı bir menfaatinin varlığına bağlıdır. Bu bağlamda, yükümlülüğün sona ermesini sağlayan en temel iradi sebep, hak sahibinin bu korumadan vazgeçmesi veya borçlunun belirli faaliyetlerine rıza göstermesidir. Dolayısıyla sözleşme sonrası koruma yükümlülüklerinin doğabilmesi için, tarafların kurduğu sözleşmede bu tür bir sorumluluğu dışlayan aksine bir anlaşmanın veya taraf iradesinin bulunmaması gerekir.[1353]

Doktrinde hakim olan görüşe göre, asıl sözleşmenin devamı süresince geçerli olan sadakat borcundan farklı olarak sözleşme sonrası döneme sirayet eden bu yükümlülük, alacaklının tek taraflı feragati ile her zaman ortadan kaldırılabilir. Bu rıza beyanı, borçlunun anayasal çalışma ve teşebbüs hürriyeti üzerindeki sözleşmesel baskıyı sonlandırarak, taraflar arasındaki menfaat dengesini borçlu lehine yeniden tesis eder.

Rızanın geçerliliği ve kapsamı noktasında ise dürüstlük kuralı (TMK m. 2) merkezi bir rol oynamaktadır. Alacaklının rızası açık bir feragat beyanıyla ortaya konulabileceği gibi, borçlunun yükümlülüğe aykırı hazırlıklarını veya faaliyetlerini bilmesine rağmen uzun süre sessiz kalarak bu duruma icazet vermesi şeklinde "zımni" olarak da tezahür edebilir. Ancak akademik tartışmalarda, zımni rızanın varlığı için alacaklının sessiz kalmasının

---

[1353] Binder, s. 614, 616.

yanı sıra, borçluda bu sessizliğin bir hak kaybına yol açacağına dair haklı bir güven oluşması gerektiği vurgulanmaktadır. Ayrıca rıza, yükümlülüğü tamamen ortadan kaldırabileceği gibi; belirli konu, mekan veya kişi gruplarıyla sınırlı tutularak "kısmi rıza" şeklinde de kurgulanabilir. Sonuç olarak, karşı tarafın rızası, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün sınırlarını belirleyen ve alacaklının koruma ihtiyacının kalmadığını ikrar eden en güçlü hukuki enstrümandır.

Şirketler hukuku çerçevesinde de üyelik ilişkisi sona erdikten sonra taraflar, dürüstlük kuralı çerçevesinde birbirlerini bu yükümlülüklerden muaf tutabilirler. Özellikle ortakların kendi aralarındaki 'yatay' ilişkilerde bu muafiyetin tanınması, sözleşme özgürlüğü kapsamında nispeten sorunsuz kabul edilmektedir.[1354]

Ancak bu muafiyet yetkisi sınırsız değildir. Geride kalan ortakların, ayrılan ortağı sadakat yükümlülüğünden muaf tutma rızası veya kararı; ortaklığın mevcudiyetini tehlikeye düşürdüğü *(Existenzgefährdung)* noktada hukuki geçerliliğini yitirir. Zira ortaklık malvarlığı, alacaklılar için bir teminat fonu niteliğindedir ve ortakların bu fonun varlığını tehlikeye atacak şekilde sadakat borçlarından feragat etmesi, dürüstlük kuralına ve ortaklık hukukunun emredici ilkelerine aykırılık teşkil eder.[1355]

3.4.3.2. Kusur

Kusur bir kimsenin hukuk düzenince onaylanmayan ve benimsenmeyen davranış şeklidir.[1356] Kusurun derecesi, hükmedilecek tazminatın miktarında belirleyici bir rol oynamaktadır. [1357] Kusurun, kast ya da ihmale dayanması sorumluluğun ancak ağırlığına etki edebilir, zira her iki durumda da sorumluluk söz konusu olur.

Sözleşmeye aykırılıktan doğan sorumluluk, bir kusur sorumluluğudur.[1358] Dolayısıyla ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinden doğan sorumluluk da kusur sorumluluğu altında değerlendirilir.[1359] Binder, kusur unsurunu riskin öngörülebilir

---

[1354] Dembski, s. 233-234.
[1355] Dembski, s. 235-236.
[1356] Gümüş, (*Borçlar),* s. 448.
[1357] Kılıçoğlu, s. 407.
[1358] Kılıçoğlu, s. 822.
[1359] Akçaal, s. 91.

olması ile birlikte ilgili tarafın, belirli bir eylemde bulunarak veya bir eylemden kaçınarak karşı tarafın uğrayacağı zararı engellemeye veya en azından hafifletmeye fiilen ve objektif olarak muktedir olması olarak ifade etmiştir.[1360]

Haksız fiilde bahsi geçen kusur unsuru ile sözleşmeye aykırılıkta aranan kusurun en önemli farkı ispat yükünün kimde olduğu noktasında kendini gösterir. Haksız fiil sorumluluğunda (TBK md. 49), kural olarak zarar gören, failin kusurlu olduğunu ispat etmekle yükümlüdür; yani kusur, alacaklı tarafından ispat edilmesi gereken bir dışsal olgu niteliğindedir. Buna karşılık, borca aykırılık rejiminde (TBK md. 112 / BGB § 280 I) durum tam tersi bir istikamette gelişir: Burada, borcun hiç veya gereği gibi ifa edilmemesiyle birlikte borçlunun kusurlu olduğu yönünde bir hukuki karine doğar. Bu karine uyarınca alacaklı, borçlunun kusurunu ispat etmek zorunda değildir; aksine borçlu, borca aykırılığın meydana gelmesinde kendisine yüklenebilecek bir kusurun bulunmadığını kurtuluş kanıtı getirerek ispat etmedikçe sorumluluktan kurtulamaz. [1361]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri bağlamında sorumluluğun hukuki niteliğine dair yapılacak bu ayrım, taraflar arasındaki koruma şemsiyesinin menzilini ve gücünü doğrudan tayin etmektedir. Şayet sözleşme ilişkisinin sona ermesinden sonra gerçekleşen ihlaller, dar bir bakış açısıyla yalnızca haksız fiil hükümleri (TBK m. 49) kapsamında değerlendirilirse; zarar gören taraf (eski işveren, müvekkil veya kiralayan), failin kötü niyetini veya ihmalini ispat etmek gibi oldukça ağır bir ispat yüküyle karşı karşıya kalacaktır.[1362] Haksız fiil rejiminde kusurun alacaklı tarafından ispat edilmesi zorunluluğu, sözleşme sonrası aşamada taraflar arasındaki bilgi asimetrisi ve fiili zorluklar nedeniyle koruma mekanizmasını işlevsiz kılma riski taşımaktadır.

3.4.3.3. Zarar

Zarar, sadakat veya ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali, borca aykırılık hallerinden aynen ifa, dönme veya fesih için aranan zorunlu bir unsur değilken sorumluluk ve dolayısıyla tazminat için zorunlu kabul edilir.[1363] Zararı ispat etmesi

---

[1360] Binder, s. 614.
[1361] Kılıçoğlu, s. 822; Akçaal, s. 58.
[1362] Akçaal, s. 58.
[1363] Eren, s. 1191; Ünlütepe, s. 260.

gereken taraf, alacaklıdır.[1364] Zarar, salt iki farklı malvarlığı durumunun matematiksel karşılaştırılması suretiyle belirlenen miktardan ibaret değildir. Aksine, zarar gideriminin amacı, ihlalin hiç gerçekleşmemiş olması hâlinde mevcut olacak menfaat dengesinin, hukuk düzeni tarafından korunmaya değer görülen sınırlar içinde yeniden tesis edilmesidir.[1365] Bu yaklaşım, özellikle ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinde, ihlalin etkilerinin çoğu zaman zincirleme ve gecikmeli biçimde ortaya çıkması nedeniyle önem kazanmaktadır.

Nitekim zarar gideriminin hukuki dayanağını oluşturan hükümler, güncel bakış açısıyla artık sadece zarar hesaplamasını salt malvarlığı karşılaştırmasına indirgememekte; aksine, ihlalin somut etkilerinin tek tek tespit edilmesini ve bu etkilerin normatif bir süzgeçten geçirilerek giderilmesini öngörmektedir. Bu bağlamda zarar giderimi, statik bir bilanço işlemi değil; aksine, ihlalin yol açtığı belirlenebilir zarar kalemlerinin toplanması ve buna karşılık doğmuş olabilecek menfaatlerin denkleştirilmesi yoluyla gerçekleştirilen dinamik bir süreçtir.[1366]

Tazminat kapsamında talep edilebilecek zararlar; ihlal edilen menfaatin niteliğine ve zararın malvarlığı üzerindeki etkisine maddi-manevi zarar şeklinde ayrılırken; sözleşmenin geçerliliğine ve ifasına duyulan güvene göre ise müspet-menfi olmak üzere ikiye ayrılır.

3.4.3.3.1. Maddi ve Manevi Zarar

Sözleşmeye aykırılık nedeniyle doğan zararlar genel olarak maddi ve manevi olmak üzere iki başlıkta ele alınır.[1367] Maddi zarar, alacaklının malvarlığında meydana gelen değişim nedeniyle oluşan farktır. Bu farkın dayanağı da alacaklının ihlal nedeniyle kaybettiği ifa menfaatidir. Bu ifa menfaati ise matematiksel olarak malvarlığındaki aktiflerin azalması ve pasiflerin çoğalması şeklinde gerçekleşen fiili zarar ile yoksun kalınan kârın toplamını ifade eder.[1368] TBK md. 112'deki giderim yükümlülüğü de esasında bu maddi zararın

---

[1364] Ünlütepe, s. 260.
[1365] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 38; Ünlütepe, s. 260.
[1366] BeckOK BGB/Flume BGB § 249 Rn. 39 vd.
[1367] Eren, s. 1191.
[1368] Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 470.

giderilmesini işaret eder.[1369] Sözleşme sonrası aşamada ortaya çıkan bu maddi zararın kaynağı, borçlunun sadakat borcuna aykırı eylemleri neticesinde alacaklının gerek malvarlığı değerlerinin gerekse şahıs varlığı (kişilik) değerlerinin ihlali olabilir. [1370]

Örneğin sözleşmenin sona ermesinin ardından, bir yazılım mimarının eski işverenine ait gizli kaynak kodlarını veya stratejik iş planlarını rakip firmalarla paylaşması durumunda maddi zararın iki boyutu ortaya çıkar: İlk olarak, teknik bilgilerin sızdırılması neticesinde pazar payının daralması ve beklenen kârdan mahrum kalınması, doğrudan malvarlığı değerlerinin ihlalidir. Bunun yanısıra borçlunun asılsız beyanlarla eski işvereninin ticari itibarını zedelemesi, kaynağını kişilik değerlerinden alan ancak yatırımcı kaybı gibi sonuçlarıyla ekonomik bir eksilmeye dönüşen maddi bir zarardır. Sonuç itibarıyla ihlalin kaynağı ne olursa olsun, alacaklının malvarlığında meydana gelen bu somut eksilme, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali kapsamında TBK md. 112 uyarınca giderilmesi gereken hukuki bir sonucu temsil eder.

Manevi zarar ise ihlal neticesinde alacaklının kişilik değerinin ihlali neticesinde doğan zararı ifade eder.[1371] Dolayısıyla esasında gerçek anlamda bir malvarlığı eksikliğine sebep olmaz.[1372] Alman Borçlar Hukuku reformu öncesinde manevi zarara ilişkin talepler haksız fiil hukukuna (eski BGB § 847) özgülenmiş bir imkandı.[1373] Ancak güncel durumda, borç ilişkilerinden dolayısıyla sözleşme sonrası yan yükümlülüklerin ihlalinden doğan sorumluluk ile haksız fiil sorumluluğu arasındaki manevi zararların tazminine ilişkin eski büyük farklılıklar neredeyse tamamen ortadan kalkmıştır.[1374] Sözleşme sonrası yükümlülüklerin ihlalini ele alan eserlerde manevi zararın gideriminin de mümkün olduğu ifade edilir.[1375]

Bir yan yükümlülüğün ihlaline dayanmanın en büyük avantajı, maddi zararların tazmininde ortaya çıkar. Alman haksız fiil hukuku, kural olarak kasıtlı ve ahlaka aykırı

[1369] Ünlütepe, s. 260.
[1370] Eren, s. 1191; Demski, s. 240.
[1371] Eren, s. 1193; Ünlütepe, s. 260.
[1372] Akçaal, s. 277; Burmann, Michael/Figgener, Dirk/Hühnermann, Katrin/Jahnke, Jürgen/Niehaus, Holger/Wimber, Karin. (2026). *Straßenverkehrsrecht: Kommentar* (29. Aufl.). C.H. Beck. BGB § 253 Immaterieller Schaden Rn. 3.
[1373] Kamp, s. 163.
[1374] Kamp, s. 538.
[1375] Akçaal, s. 277.

eylemler hariç olmak üzere saf malvarlığı zararlarını *(reine Vermögensschäden)* ihlallerde doğrudan korumazken, taraflar arasındaki bir borç ilişkisine dayanan yan yükümlülük ihlali, bu maddi zararların tazmini için çok daha geniş ve esnek bir koruma sağlar.[1376]

3.4.3.3.2. Müspet Zarar ve Menfi Zarar Ayrımı

Müspet zarar- menfi zarar ayrımı, sözleşmeye aykırılık haline özgü zarar kalemleridir.[1377] Müspet zarar; borçlunun taahhüt ettiği edimi hiç yerine getirmemesi veya sözleşmeye aykırı şekilde yerine getirmesi nedeniyle, alacaklının malvarlığında oluşan potansiyel artış mahrumiyetidir. Bu zarar türünde hukuk, alacaklıyı sözleşmenin ihlal edildiği andan çekip alarak; eğer sözleşme kusursuz bir şekilde icra edilseydi ulaşacağı varsayımsal zenginlik noktasına taşımayı amaçlar.[1378] Menfi zarar ise bir sözleşmenin kurulacağına veya geçerli olduğuna duyulan haklı güvenin boşa çıkması sebebiyle, ilgili tarafın malvarlığında meydana gelen eksilmedir. Bu tazminatın temel gayesi, kişiyi o hukuki sürece hiç dahil olmamış olsaydı sahip olacağı statükoya geri döndürmektir.[1379]

Müspet zarar, alacaklıyı sözleşmenin başarıyla tamamlandığı final aşamasına ulaştırmaya çalışırken yani doğrudan ifa menfaati ile ilişkiliyken[1380]; menfi zarar, alacaklıyı sözleşme görüşmelerinin henüz başlamadığı sıfır noktasına iade etmeyi hedefler. Dolayısıyla burada da güven menfaati korunmaya çalışılır.[1381] Bu durumda menfi zararda öncelikle, sözleşmenin geçerliliğine güvenilerek yapılan giderler ile zarar görenin sözleşmenin geçerliliğine güvendiği için gerçekleştiremediği başka bir işlemden kaynaklanan zararlar tazmin edilmelidir. Ancak zarar gören, güvendiği sonucu elde etmek için yaptığı giderlerin tazminini talep edemez. Buna karşın, menfi zararda yoksun kalınan kâr, ancak zarar gören sözleşmenin geçersizliğini bilseydi bu kârı elde edebilecek idiyse (örneğin başka bir işlem yapacak idiyse) tazmin edilebilir. Buna mukabil, zarar görenin sözleşme

---

[1376] Kamp, s. 91.
[1377] Akçaal, s. 313; ; Ünlütepe, s. 260.
[1378] Akçaal, s. 313; MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 132; Eren, s. 1195; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 385.
[1379] Akçaal, s. 315; MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 133; Eren, s. 1196 vd.; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 385.
[1380] Ünlütepe, s. 260; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 385.
[1381] MüKoBGB/Oetker BGB § 249 Rn. 133; Binder, s. 596-597.

icra edilseydi elde edeceği kâr, tazmin edilebilir bir zarar değildir. Bu nedenle sözleşme öncesi yükümlülüklerin ihlalinden doğan sorumlulukta esas itibarıyla menfi zararın tazmin edilebileceği kabul edilir.[1382]

Doktrinde Binder, art etkili sadakat yükümlülüklerini bütünlük menfaati (*Integritätsinteresse*) ve eşdeğerlilik menfaati (*Äquivalenzinteresse*) ayrımı üzerinden temellendirmektedir. Bu ayrıma göre, alacaklının bütünlük menfaatinin korunması, dürüstlük kuralının gereği olarak sözleşme sonrasında da kural olarak devam eder. Bu menfaatin ihlali durumunda ortaya çıkan zarar, mahiyeti gereği menfi zarara yakın bir koruma alanına işaret eder.[1383]

Buna karşılık, sözleşme konusu edimin ekonomik değerinin ve alacaklının bu edimden beklediği varsayımsal faydanın korunması, yani eşdeğerlilik menfaati, sözleşme sonrası aşamada daha dar yorumlanmalıdır. Binder'e göre, müspet zararın tazmini anlamına gelen eşdeğerlilik menfaatinin sözleşme sona erdikten sonra da borçlu tarafından garanti edilmesi, ancak tarafların bu yönde açık bir iradesinin bulunması veya somut olayın özelliklerinin bu yönde istisnai bir haklılık doğurması hâlinde mümkündür. Aksi takdirde, borçlunun sözleşme ilişkisi bittikten sonra dahi alacaklının ifa menfaatini sınırsız bir süreyle korumak zorunda bırakılması, borçlar hukukunun temel prensipleriyle bağdaşmayacaktır.[1384]

Yan yükümlülüklerin ihlali, geniş anlamda gereği gibi ifa etmemenin alt başlığı olarak kabul edildiği için TBK md. 112 çerçevesinde alacaklıya, uğradığı müspet zararın tazminini talep etme hakkı verir.[1385] Bu madde çerçevesinde hükmedilecek tazminat, alacaklının malvarlığındaki mevcut eksilmeyle sınırlı kalmayıp; sözleşmeye uygun bir ifa gerçekleşmiş olsaydı ulaşacağı varsayımsal ekonomik durum ile fiili durum arasındaki farkın giderilmesini amaçlar. Dolayısıyla müspet zarar, sadece doğrudan kayıpları değil,

---

[1382] Eren, s. 1197.
[1383] Binder, s. 596-597.
[1384] Binder, s. 611.
[1385] Gümüş, *(Borçlar),* s. 804; Ertürk Arslan, s. 258; Topuz sözleşme sona erdikten sonra müspet zararın tazmin edilemeyeceğini savunan görüşleri reddeder. Bkz; Topuz, s. 535.

alacaklının sözleşmeye duyduğu güven ile ifa beklentisinin korunmasını hedefleyen kapsamlı bir tazmin anlayışına dayanmaktadır.[1386]

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlalinde özellikle bütünlük menfaatinin korunması hedeflenir. Zira bu tür ihlallerde çoğu zaman doğrudan ölçülebilir bir ekonomik kayıptan ziyade, karşı tarafın sözleşmeye veya ilişkiye duyduğu güvenin zedelenmesi, geleceğe yönelik menfaat beklentilerinin boşa çıkması veya rekabet ve gizlilik alanında geri döndürülemez etkilerin ortaya çıkması söz konusu olmaktadır.[1387] Bu nedenle zarar giderimi, yalnızca mevcut zararın telafisine değil, aynı zamanda ihlalin doğurduğu normatif menfaat kaybının giderilmesine yönelmelidir. Bu yaklaşım, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlalini klasik ifa ve temerrüt rejimlerinden ayırmakta; zarar giderimini, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden güven ve menfaat korumasının doğal bir sonucu olarak konumlandırmaktadır.

3.4.3.4. İlliyet Bağı

Borçlunun tazminat sorumluluğunun gündeme gelebilmesi için doğan zarar ile ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlalini doğuran davranış arasında uygun illiyet bağı kurulmuş olmalıdır.[1388] Bu bağlamda sorumluluk, borçlunun yalnızca kendi hâkimiyet alanında kalan ve kendi davranışlarıyla bağlantılı zarara ilişkin olmalıdır.[1389] Tamamen üçüncü kişilerin kontrolünde gelişen veya dışsal faktörlere dayanan zararlardan dolayı borçluya sınırsız bir sorumluluk yüklenmesi, sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin koruma amacını ve hakkaniyet sınırlarını aşacaktır.[1390]

Sözleşme sonrası aşamada illiyet bağının tespiti, edim yükümlülüklerinin devam ettiği sürece kıyasla çok daha karmaşık bir yapı arz eder. Zira bu evrede taraflar arasındaki organik bağ zayıflamış, taraflar kendi ekonomik faaliyet alanlarına dönmüşlerdir.

[1386] Cansel/Özel, s. 310; Nomer, *(Borçlar),* 398; Akçaal, s. 314; Bachmann, tazmin edilmesi gereken zararı tespit ederken koruma yükümlülüklerin ihlali için alacaklının ancak yeterli koruyucu tedbirler alınmış olsaydı bulunacağı duruma getirilmesini makul kabul etmiş, bunun ötesine geçen bir pozitif menfaatin tazmin edilemeyeceğini ifade etmiştir. Bkz.: MüKoBGB/Bachmann BGB § 241 Rn. 180.
[1387] Dembski, s. 295.
[1388] Werro/Büyüksağiş, s. 90; Akçaal, s. 96; Zenz, s. 160; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 470.
[1389] Topuz, s. 106-107.
[1390] OLG Zweibrücken. (12.06.2003). *4 U 123/02, NJW-RR 2003,* 1600. (www.beckonline.de). E.T.: 27.08.2025.

Dolayısıyla, meydana gelen bir malvarlığı azalmasının (örneğin müşteri kaybı veya ciro düşüşü), doğrudan eski iş ortağının sadakat borcuna aykırı bir eyleminden mi kaynaklandığı, yoksa piyasa koşulları ve serbest rekabetin doğal bir sonucu mu olduğu titizlikle ayırt edilmelidir.

Alman doktrininde ve yerleşik yargı kararlarında vurgulandığı üzere, illiyet bağının varlığı için ihlalin zararı doğurmaya elverişli olması ve hayatın olağan akışına göre böyle bir sonucun gerçekleşmesinin beklenmesi gerekir. Özellikle "yapmama" borcu niteliğindeki sadakat yükümlülüklerinde, illiyet bağı genellikle *"borçlu gerçekten de sadakat yükümlülüğüne uygun davranıp yasaklanan fiili işlemeseydi, alacaklının malvarlığındaki bu eksilme yine de meydana gelecek miydi?"* şeklinde varsayımsal bir muhakeme üzerinden kurulur. Bu sorusunun cevabı, illiyet bağının mevcudiyetini tayin eder.

İlliyet bağını kesen durumların varlığında ise yükümlülük ortadan kalkar. Örneğin sır saklama yükümlülüğünün ihlal edildiğini ileri süren işverenin, işletme sırrını kendisinin üçüncü kişilerle paylaşmış olması durumunda[1391] illiyet bağı kesilmiş sayılır. Benzer şekilde, yatırım danışmanının yatırım aracıyla ilgili sonradan öğrendiği vahim bir tehlikeyi müşterisine bildirmeyerek "uyarı ve bilgi verme" yükümlülüğünü ihlal ettiği olayda; danışman, yatırımın değer kaybetmesiyle oluşan genel ekonomik zararın tamamından sorumlu tutulamaz. Çünkü zararın asıl nedeni piyasa koşullarıdır. Ancak illiyet bağı gereğince, sadece müşterinin zamanında uyarılmış olsaydı yatırımını sonlandırarak kaçınabileceği zarar *(vermeiden können)* tazmin edilebilir. Bu durum, ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali (uyarmama) ile tazmin edilecek miktar arasındaki illiyet bağının somut bir uygulamasıdır.[1392]

3.4.4. Cezai Şart Talebi

Cezai şart, sözleşmenin güvence altına alınmasına hizmet eden bir araçtır; ancak sözleşmenin kurulması ile değil, sözleşmenin ifası ile bağlantılıdır. Bu müessesenin temel amacı, borçluyu sözleşmeden doğan yükümlülüklerini ifaya zorlamaktır. Dolayısıyla bir

[1391] Akçaal, s. 96.
[1392] Binder, s. 620.

baskı aracı olarak ana borcun ihlal edilmesini önlemeye hizmet eder.[1393] Sözleşme cezasının gerçekleşmesi, bir zararın doğmasına bağlı değildir; dolayısıyla kavramsal olarak herhangi bir telafi fonksiyonuna sahip değildir.[1394] Cezai şart özellikle süreye bağlı işlemlerin veya güçlü ekonomik menfaatlerin güvence altına alınmasında uygulama alanı bulur.[1395]

Bu nedenle, sadakat yükümlülüğü gibi ihlali halinde doğacak zararın kapsamını ve miktarını belirlemenin oldukça güç olduğu hallerde, cezai şartın ispatı kolaylaştırıcı işlevi ön plana çıkmaktadır. Sadakat borcuna aykırılıkların doğurduğu soyut zararların somutlaştırılması ve miktarının tayini, yargılama sürecinde taraflar için yıpratıcı ve karmaşık bir ispat külfetine dönüşebilmektedir. Bu noktada taraflar, zararın varlığını ve tutarını ispatlama zorunluluğunu bertaraf etmek amacıyla, sözleşme özgürlüğü çerçevesinde henüz işin başında bir cezai bedel kararlaştırmayı tercih ederler. Böylece cezai şart, hem ihlali caydırıcı bir mekanizmaya dönüştürmekte hem olası bir aykırılık durumunda uyuşmazlığın çözümünü pratik bir zemine oturtmaktadır. Örneğin bir rekabet yasağı sözleşmesinde cezai şart, ihlal neticesinde bir zarar doğsun doğmasın, sadece yasaklanan eylemin gerçekleşmiş olması nedeniyle muaccel hale gelir. Alacaklı, borçlunun rekabet yasağını ihlal ettiğini ispatladığı anda, herhangi bir mali kayıp yaşadığını kanıtlamak zorunda kalmaksızın kararlaştırılan bedelin ödenmesini talep edebilir. [1396]

Sözleşme sonrası dönemde taraflar arasındaki hukuki ilişkinin mahiyeti incelendiğinde, ileriye etkili sadakat yükümlülüğü ile cezai şartın birbiriyle bağdaşmayan iki farklı düzleme ait olduğu görülür. Bu bağdaşmazlığın temel nedeni, her iki kurumun beslendiği kaynağın farklı olmasıdır.[1397] İleriye etkili sadakat yükümlülüğü, kaynağını sözleşmenin lafzından değil, doğrudan dürüstlük kuralından alan, borç ilişkisinin tasfiyeye yönelik nitelik değiştirmesiyle varlığını sürdürür. Bu yükümlülük, tarafların iradesinden bağımsız olarak, hukukun dürüst bir kimseden beklediği asgari özen ve gözetme borcunu temsil

[1393] Fikentscher/Heinemann, s. 102.
[1394] Fikentscher/Heinemann, s. 103.
[1395] Fikentscher/Heinemann, s. 103.
[1396] Doğan, s. 166; Süzek, s. 369-370.
[1397] Akçaal, s. 144.

eder. Dolayısıyla, art etki aşamasındaki sadakat borcu, bir "edim" değil, bir "davranış biçimidir". Bu niteliği gereği, ihlali durumunda doğacak olan sorumluluk, dürüstlük kuralına aykırılık temelinde şekillenen bir tazminat borcudur; zira taraflarca kararlaştırılmamış bir ödevin ihlali için maktu bir ceza öngörülmesi eşyanın tabiatına aykırıdır.

Öte yandan cezai şart, doğası gereği bir sözleşme hükmüdür ve geçerliliği tarafların bu konuda açık ve kesin bir irade uyuşmasına dayanır. Cezai şartın işlevi, taraflarca kararlaştırılan "bağımsız bir edim yükümlülüğünün" (örneğin sözleşmesel bir rekabet yasağı) ifasını güvence altına almaktır.[1398]

Sonuç olarak; ileriye etkili sadakat yükümlülüğü "belirlenmemiş ve esnek" bir dürüstlük ödeviyken; cezai şart "belirlenmiş ve katı" bir sözleşme yaptırımıdır. Tarafların üzerinde anlaşmadığı, dürüstlük kuralının boşluk doldurucu işleviyle somut olay bazında "cımbızla çekilip çıkarılan" bir sadakat ödevi için cezai şart işletilemez. Zira cezai şartın varlığı, korunması gereken bir "sözleşme hükmünü" önkoşul olarak kabul eder. Sadakat yükümlülüğünün ihlali halinde ancak ispatlanan zararın tazmini talep edilebilecekken; cezai şartta zararın varlığından bağımsız, sözleşmeye aykırılığın bir yaptırımı söz konusudur. Bu iki kavramın birbirine karıştırılması, sadakat borcunun kanuni ve esnek yapısı ile cezai şartın iradi ve maktu yapısı arasındaki o keskin dogmatik sınırı ortadan kaldıracaktır.

3.4.5. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün İhlalinde Dönme ve Fesih

Sözleşmeden dönme (résolution), karşılıklı sözleşme ilişkisi kuran tarafların, bozucu yenilik doğurucu bir işlemle sözleşmeyi geriye etkili olarak sonlandırmasıdır.[1399] Dönme hakkının kullanılmasıyla birlikte, taraflar arasındaki borç ilişkisi, sözleşmenin kurulduğu ana kadar geri götürülerek tasfiye edilmesi gereken bir hukuki duruma dönüşür. Bu

[1398] Bartel, s. 154.:Taraflar arasında, çalışanın sır saklama yükümlülüğünü veya açıkça kararlaştırılmış belirli gizlilik yükümlülüklerini ihlal etmesi hâlinde uygulanmak üzere bir sözleşme cezasının kararlaştırılması uygulamada sıkça görülmektedir. Sözleşme cezaları, § 1336 Abs. II BGB uyarınca hâkimin indirim yetkisine tabidir.
[1399] Cansel/Özel, s. 311; İnal, s. 69; Nomer, *(Borçlar),* 36; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 216.

yönüyle dönme, sözleşmeyi ileriye dönük olarak sona erdiren fesih hakkından ayrılmaktadır.[1400]

Dönme hakkı, hak sahibinin tek taraflı irade beyanı ile kullanılır ve bu beyanın muhatabın hâkimiyet alanına ulaşmasıyla birlikte hüküm ve sonuçlarını kendiliğinden doğurur. Dönme beyanının karşı tarafça kabulü aranmadığı gibi, kural olarak bu hak herhangi bir şarta da bağlanamaz ve kullanıldıktan sonra geri alınamaz.[1401] Dönmenin merkezinde ifa menfaatinin çökmesi vardır.

Fesih ise sürekli borç ilişkilerinde sözleşmeyi sona erdirmeye yönelik, bozucu yenilik doğuran bir hakkın kullanılmasıyla ortaya çıkan ve sonuçlarını ileriye etkili olarak doğuran bir hukuki müessesedir.[1402] Fesih hâlinde, sözleşme belirli veya belirsiz süreli olsa dahi, kararlaştırılan sürenin veya edimlerin tamamlanması beklenmeksizin borç ilişkisi sona erdirilmektedir. Bu yönüyle fesih, kanunda öngörülen haklı veya geçerli bir sebebe dayanmak zorundadır. Fesih beyanı, hukuki sonuçlarını işlemin kurulduğu andan itibaren değil; muhatabın hâkimiyet alanına ulaştığı andan itibaren doğurur.[1403]

Belirsiz süreli sözleşmelerde fesih ihbar yoluyla gerçekleştirilmekte olup, ihbar süresinin dolmasıyla birlikte sözleşme ilişkisi sona ermektedir. Feshe bağlı hüküm ve sonuçlar, fesih iradesinin karşı tarafa ulaşmasıyla birlikte ileriye dönük olarak etkisini göstermekte; bu aşamaya kadar sözleşme, tüm hükümleriyle geçerliliğini korumaktadır. Bu çerçevede fesih hakkı, hak sahibinin tek taraflı ve karşı tarafa yöneltilmesi gereken irade açıklamasıyla kullanılır; ancak sözleşme, bu iradenin hüküm doğurduğu ana kadar varlığını sürdürür.

Fesih hakkının bir koşula bağlanması mümkün olmadığı gibi, kullanıldıktan sonra doğurduğu sonuçlardan geri dönülmesi de söz konusu değildir. Başka bir ifadeyle, fesih beyanı geri alınamaz. Bununla birlikte, sözleşmenin feshedilmesi, fesih anına kadar

---

[1400] İnal, s. 69.
[1401] İnal, s. 69.
[1402] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 216.
[1403] İnal, s. 69; Nomer, *(Borçlar),* 36.

doğmuş olan alacak hakları ile borçları ortadan kaldırmaz; bu hak ve borçlar geçerliliklerini muhafaza eder ve fesih sonrasında da ileri sürülebilir.[1404]

İleriye etkili sadakat yükümlülükleri, geçerli bir sözleşmenin kurulmasıyla doğan güven ilişkisinin, sözleşmenin sona ermesinden sonra sınırlı ve artçı nitelikte devam etmesini ifade eder. Bu nedenle, sözleşmenin sona erdiği bir aşamada ortaya çıkan ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali hâlinde, fesih veya sözleşmeden dönme gibi bozucu yenilik doğuran haklara başvurulması dogmatik olarak mümkün değildir.[1405] Zira fesih, mevcut ve yürürlükte olan bir sözleşmeyi ileriye etkili biçimde ortadan kaldıran bir yaptırım olup, sona ermiş bir sözleşmeye uygulanamaz. Benzer şekilde sözleşmeden dönme de ancak ifa süreci devam eden ve geçmişe etkili olarak ortadan kaldırılabilecek bir sözleşmenin varlığını gerektirir. Oysa ileriye etkili sadakat yükümlülükleri, ifa borcuna değil; sona ermiş sözleşmeden kaynaklanan güven ilişkisinin korunmasına yöneliktir. Bu bağlamda, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali ne fesih ne de dönme yaptırımına elverişlidir; söz konusu ihlallerin hukuki sonuçları, sözleşmenin sona ermesinden sonra da devam eden koruma ve gözetme yükümlülüklerine aykırılığın doğurduğu sorumluluk rejimi çerçevesinde, özellikle tazminat ve önleyici talepler bakımından değerlendirilmelidir.

3.4.6. İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğünün İhlalinde İspat

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinden doğan zararların sözleşmesel bir tazminat talebi olarak kurgulanması, alacaklıyı haksız fiil sorumluluğunun ağır ispat yükünden kurtararak, sözleşmeye aykırılık rejiminin sağladığı ispat avantajlarından faydalandırmayı hedefler.[1406] Haksız fiil hükümlerinde kural olarak zarar görenin karşı tarafın kusurunu ispat etmesi gerekirken; bu yükümlülükler sözleşmesel rejim içine sokulduğunda ispat yükü tersine döner. Yani ihlalde bulunan borçlu, meydana gelen zararda kendisinin hiçbir kusuru bulunmadığını ispat etmek (kusursuzluğunu kanıtlamak)

[1404] İnal, s. 69.

[1405] Üstelik doktrinde, sadakat yükümlülüğünün yan yükümlülüklerden biri olması nedeniyle, bu yükümlülüğün ihlali hâlinde, sözleşme ilişkisi devam ediyor olsa dahi, sözleşmeden dönme ancak bu ihlalin diğer tüm edimlerin yerine getirilmesine olan menfaati ortadan kaldırması durumunda mümkün kabul edilmektedir. Bkz.: Kamp, s. 50.

[1406] Binder, s. 597; Antalya, *(Borçlar C: V/1,3),* s. 278; Nomer, *(Borçlar),* 458; Dembski, s. 159.

zorunda kalır.[1407] Zira Sözleşmeye aykırılıktan doğan tazminat sorumluluğunun genel dayanağı olan TBK md. 112, borçlunun yükümlülüğünü ihlal etmesi halinde kusurlu sayılacağı karinesine dayanır. Bu genel kural uyarınca zarar görenin, kusur dışında ihlali, zararı ve uygun nedensellik bağını ortaya koyması yeterlidir.[1408]

Ancak mevzu yapmama kaçınma borçları olduğunda, bu klasik ispat dengesi alacaklı aleyhine köklü bir değişime uğramaktadır. TBK md. 113/II'de ispat yüküne ilişkin 112'deki gibi bir kural konulmamıştır. Zira hukuk mantığının temel bir düsturu olan *"olumsuz durumlar ispat edilemez" (negativa non sunt probanda)* ilkesi gereği, bir borçludan bir eylemi yapmadığını kanıtlamasını beklemek hayatın olağan akışına ve mantık kurallarına aykırıdır. Örneğin, bir sırrı ifşa etmemeyi veya belirli bir bölgede rekabet etmemeyi taahhüt eden borçlunun, her an bu yasaklara uygun davrandığını yani eylemsizliğini kanıtlaması teknik olarak imkansızdır. Bu nedenle, yapmama borçlarına ilişkin özel düzenleme teşkil eden TBK md. 113/II (ve Alman hukukundaki paralel düzenlemeler) çerçevesinde ispat yükü, statükoyu bozan ve ihlalin gerçekleştiğini iddia eden alacaklıya yüklenmiştir.[1409]

[1407] Binder, s. 597; Kamp, s. 66; Dembski, s. 159.
[1408] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 472.
[1409] Antalya, (Borçlar C: V/1,3), s. 237.

SONUÇ

Bu çalışma kapsamında, borç ilişkisinin sadece asli edimlerin ifasıyla sona eren statik bir yapı değil; dürüstlük kuralı ve güven ilkesi üzerine inşa edilmiş, zamansal sınırları edimin ötesine taşan dinamik bir organizasyon ilişkisi olduğu ortaya konulmuştur. İleriye etkili sadakat yükümlülüğü kavramı, bu dinamik yapının sözleşme sonrası dönemdeki yansıması olarak ele alınmış ve şu temel sonuçlara ulaşılmıştır:

Klasik öğretide ve uzun süreli uygulamada, asıl borcun sona ermesiyle birlikte rehin, kefalet, faiz ve ceza koşulu gibi asıl borca bağlı fer'î hak ve borçların da kendiliğinden sona ereceği kabul edilir. Ancak günümüzde bu yaklaşım, borç ilişkisinin dinamik yapısı ve borçlunun edim dışı davranışlarının da doğurabileceği menfaat ihlalleri gereği önemli ölçüde terk edilmiştir. Artık genel kabul, asıl edimin ifa edilmiş olmasının, borç ilişkisinden doğan tüm yükümlülüklerin sona erdiği anlamına gelmediği; özellikle koruma, sadakat ve bilgilendirme gibi yan yükümlülüklerin, edimin ifasından sonra da varlığını sürdürebileceği yönündedir. Bu yükümlülükler sözleşmeden, kanundan veya dürüstlük kuralından doğabilir.

Günümüzde yan yükümlülükler; tarafların mutlaka bir edim ilişkisi kurma iradesiyle değil, hukuken korunan bir amaca yönelmiş sosyal ve fiilî temas içine girmeleriyle doğabilmekte; sözleşmenin geçerli olup olmamasından bağımsız olarak, sözleşme süresince olduğu kadar sözleşmenin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebilmektedir. Bu tür yükümlülüklerin varlığının kabulü ile birlikte sözleşmesel sorumluluk alanı genişlemiş, haksız fiil sorumluluğuna başvurulması ihtiyacı daralmıştır. Bu durum, borç ilişkisinin yalnızca edim merkezli değil, güven ve menfaat dengesi eksenli bir yapı olarak değerlendirilmesi gerektiğini bir kez daha ortaya koymaktadır.

Koruma yükümlülükleri, sözleşmenin varlığından bağımsız, sosyal temas olgusuna dayalı evrensel bir yükümlülük kümesi olarak tezin temel dayanaklarından birini teşkil etmektedir. Edim yükümlülüğünden bağımsız borç ilişkilerini oluşturan bu özel hukuki bağ; zamansal olarak sözleşme görüşmeleriyle kurulan işlemsel temas anında doğar, sözleşme süresince devam eder ve edim yükümlülüklerinin ifasından sonraki art etki aşamasında da varlığını sürdürür. Dolayısıyla koruma ödevlerinin zamansal sınırlarını

belirleyen temel kriter, taraflar arasında kurulan ve sözleşmenin sona ermesiyle hukuken kesilmeyen nitelikli güven ilişkisidir.

Alman doktrininde ileriye etkili sadakat yükümlülüklerine kıyasla çok daha fazla çalışmaya konu olan sözleşme sonrası yükümlülükler, borç ilişkisinin sona ermesini takip eden süreçte tarafların menfaat alanlarını korumaya hizmet eden geniş bir yelpazeyi ifade eder. Ancak bu çalışmanın odağını oluşturan ileriye etkili sadakat yükümlülükleri; söz konusu yelpaze içerisinde, teknik nitelikteki tasfiye yükümlülüklerinden ziyade, dürüstlük kuralından özel bir görünüm arz eder. Bu nedenle her sözleşme sonrası yükümlülüğü sadakat yükümlülüğünün devamı olarak nitelendirmek kavramın dogmatik sınırlarını belirsizleştirebilir. Zira sözleşme ilişkisinin tasfiyesine yönelik teknik iade borçlarının yanı sıra; tarafların sözleşme konusu edimden tam verim almasını sağlamaya yönelik edim sonucunu garantileyen yan ödevler veya sözleşmenin ifasıyla doğrudan bağlantılı teknik aydınlatma yükümlülükleri, sadakat borcundan ziyade asıl edimin birer art etkisi olarak kabul edilmelidir.

Benzer hukuki ilişkilerden ayrımı yapılırken önce zamansal ve hukuki dayanak açısından ayrıştığı *culpa in contrahendo* üzerinde ayrıntılı durulmuştur. Sonra özellikle Alman hukukunda ayrımına pek çok eserde yer verilen tasfiye yükümlülükleri ile farkları ortaya konulmuştur. Bu yükümlülükler, sözleşme taraflarının birbirine karşı belirli ölçülerde özenli, dürüst ve zarardan kaçınmaya yönelik davranma zorunluluğunu içerir. Fakat edim yükümlülükleri sözleşme sonrası etkili yükümlülükler oluşturamaz. Sadakat yükümlülüğü, dürüstlük kuralından türeyen, ancak belirli sözleşme türlerinde ve ilişki yoğunluğunda özerk bir işlev kazanan, tek tip olmayan, katmanlı bir yükümlülüktür. Koruma yükümlülükleri ise bu sadakat yükümlülüğünün, özellikle sözleşme sonrası dönemde menfaat çatışmalarını önlemeye yönelik işlevsel görünümlerinden biridir.

Çalışmamızda ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin hukuki niteliğine dair doktrindeki temel yaklaşımlar; Larenz'in *"Dönüşüm Teorisi,"* Canaris'in *"Birlik Teorisi",* ahlaki yükümlülük, yorumcu ve dürüstlük kuralına dayalı görüş teorisi çerçevesinde ayrıntılı olarak analiz edilmiştir. Bu teorik zemin üzerinde yapılan değerlendirmeler neticesinde ulaşılan sentez; söz konusu yükümlülüklerin, *"sözleşme sonrası etkili sözleşmesel yan*

yükümlülük" ile *"kanuni güven ilişkisinden ve dürüstlük kuralından doğan koruma yükümlülükleri"* arasında köprü kuran hibrit bir karakter taşıdığıdır.

Bu nitelendirme, yükümlülük ihlali halinde uygulanacak sorumluluk rejimini de tayin etmektedir. İleriye etkili sadakat yükümlülüklerine aykırılığın, haksız fiil hükümleri yerine sözleşmesel sorumluluk rejimine tabi tutulması; hem Canaris'in hedeflediği koruma yeknesaklığına hizmet etmekte hem Larenz'in sözleşmeyi geniş kapsamlı bir sosyal organizasyon ve koruma aracı olarak gören yaklaşımıyla tam bir doktrinel uyum sergilemektedir. Nihayetinde bu hukuki kurgu, asli edimlerin ifasıyla sözleşmesel bağ zayıflasa dahi, taraflar arasındaki nitelikli güvenin hukuk düzeni tarafından sağlanan koruma şemsiyesinin dışına çıkarılmamasını garanti altına almaktadır.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğü, uygulamada yeknesak bir yapı arz etmeyip borç ilişkisinin niteliğine ve somut olayın gerekliliklerine göre; sır saklama, rekabet etmeme, bilgilendirme ve yeniden işe başlatma yükümlülüğü gibi çeşitli görünümlerde karşımıza çıkmaktadır. Bunlardan en tipik olanları, taraflar arasındaki ticari sırları ve ekonomik menfaatleri korumaya hizmet eden sır saklama ve rekabet etmeme yükümlülükleridir. Sır saklama yükümlülüğü, dürüstlük kuralının esnek koruma kalkanı altında sözleşme sonrası bilgi ve güven istismarını önlerken rekabet etmeme yükümlülüğü, anayasal çalışma hürriyetini ihlal etmemek adına kişi, zaman ve konu bakımından çok daha katı sınırlamalara tabi tutulmaktadır. Öte yandan, tarafların birbirlerinin hukuki ve ekonomik alanlarına yönelik gözetim borcunun bir uzantısı olan bilgilendirmeyükümlülüğü, sözleşme sona ermiş olsa dahi karşı tarafın gelecekteki haklarını kullanabilmesi veya öngörülemeyen zararlardan korunması için hayati önem taşıyan verilerin paylaşılmasını dürüst davranma ödevinin kaçınılmaz bir gereği kılmıştır. Son olarak, oldukça istisnai bir uygulama alanı bulan yeniden işe başlatma yükümlülüğü ise, feshe dayanak oluşturan sebebin hukuken baştan itibaren mevcut olmadığının sonradan ortaya çıkması gibi dar ve somut koşullar altında, işverenin sözleşme yapma serbestisi ile işçinin korunmaya değer menfaatleri arasında hassas bir hakkaniyet dengesi kurarak sadakat bağının ileriye yansıyan en uç sınırını belirlemektedir. Dolayısıyla söz konusu yükümlülük türlerinin her biri, asli edimlerin ifasından sonra tarafların birbirlerinin haklı menfaatlerine saygı göstermelerini ve edim sonucunun haksızca anlamsızlaştırılmasını engelleyen koruyucu bir hukuki ağ işlevi görmektedir.

Bu çalışma ile Türk hukukunda dürüstlük kuralı vasıtasıyla sözleşme sonrasında da taraflara çeşitli yükümlülükler yüklenebilmesine kapı aralanmaya çalışılmıştır. Ancak bu yükümlülüklerin belirli sınırlamalara tabi tutulması gerekir. Nitekim bu çalışmada her ne kadar tüm dogmatik temelleri ve hukuki tezahürleriyle oldukça ayrıntılı bir biçimde incelenmeye çalışılmış olsa da ileriye etkili sadakat yükümlülükleri kural değil, ancak istisnai bir uygulama olarak benimsenmelidir. Aksi takdirde sözleşmenin sona ermesiyle birlikte tarafların hareket ve özgürlük alanlarının yeniden genişlediği gerçeği göz ardı edilemez.

Bu yükümlülüklerin istisnai sınırların ötesine geçerek geniş yorumlanması, tarafları fiilen yeni ve istenmeyen sürekli bir borç esaretine sürükleme riski taşır. Aynı zamanda, anayasal bir hak olan çalışma özgürlüğüne aykırı olarak kişilerin mesleki ve ekonomik bağımsızlığını ölçüsüzce kısıtlama tehlikesi barındırır. Zira asli edimlerin tasfiyesiyle nihayete ermiş bir hukuki ilişkide, yan nitelikteki sadakat yükümlülüklerinin ucu açık bir biçimde bağımsızlaşması borcun feriliği ilkesiyle bağdaşmadığı gibi; zamanın geçmesiyle ortaya çıkacak ispat güçlükleri de hukuk güvenliğini ciddi şekilde zedeleyecektir. Bu nedenle eski tarafların öngörülemez riskler altına girmesini engellemek adına, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin her sözleşmede otomatik, yeknesak ve geniş bir şekilde kabul edilmemesi; dogmatik ve pratik sınırlarının titizlikle çizilmesi gerekir. Bilhassa iş ve kira sözleşmeleri gibi yapısal güç dengesizliği barındıran asimetrik ilişkilerde, zayıf taraf aleyhine dürüstlük kuralı üzerinden genişletici yorumlarla yeni yükümlülükler ihdas etmek mevcut eşitsizliği derinleştirerek hakkaniyeti zedeler.

Bu itibarla, kavramın hukuki ve ahlaki ağırlığını korumak adına, sözleşme sonrası sadakat yükümlülüklerinin dörtlü bir sınırlandırma süzgecine tabi tutulması zaruridir. Bu sınırlandırma rejiminin ilk ayağını zaman sınırı oluşturmaktadır; nitekim Zenz'in *"katlanılabilirlik (Zumutbarkeit)"* ölçütü ışığında borçlunun ekonomik geleceği korunmalı ve TBK md. 445/1'deki iki yıllık azami süre bu yazısız yükümlülükler bakımından da kıyasen kesin bir üst sınır kabul edilmelidir. İçerik ve kapsam sınırlandırması uyarınca ise yükümlülük yalnızca geçmiş sözleşmesel sırların korunmasıyla sınırlı tutulmalı; ani edimli ilişkileri sürekli borç ilişkisine dönüştürecek veya yeni bir asli edim yaratacak mahiyette genişletilmemelidir. Bununla birlikte öngörülebilirlik ve işlevsellik kriterleri bakımından Binder'in üçlü kıstasına

başvurulmalı; riskin borçlu tarafından öngörülebilirliği, borçlunun zararı önlemeye muktedirliği ve bunun sözleşmenin orijinal risk dağılımına uygunluğu kümülatif birer şart olarak değerlendirilmelidir. Nihayet karşılık sınırı uyarınca, zayıf tarafın ekonomik faaliyetini kısıtlayan hallerde dürüstlük kuralının bir gereği olarak makul bir mali karşılık (ivaz) dengesi gözetilmelidir. Tüm bu sınırların aşılması durumunda ise dürüstlük kuralının düzeltici işlevi devreye girmeli; yükümlülük doğrudan kesin hükümsüzlük girdabına itilmek yerine, TBK md. 445/2'deki hakimin indirme yetkisine paralel bir biçimde, dürüstlük kuralının sınırlandırıcı rolü vasıtasıyla hakkaniyete uygun makul sınırlara çekilmelidir.

Çalışmada borç ilişkilerinin kaynaklarına ilişkin yapılan değerlendirmeler ışığında, ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin klasik anlamda sözleşmeden doğan borç ilişkileri kapsamında değerlendirilmesinin isabetli olmadığı kanaatine ulaşılmıştır. Her ne kadar bu yükümlülükler taraflar arasında kurulmuş bir sözleşme ilişkisi zemininde ortaya çıksa da sözleşmenin sona ermesinden sonra da etkisini sürdürebilmeleri onların doğrudan taraf iradesinden değil, dürüstlük kuralından ve güven ilişkisinden kaynaklandığını göstermektedir. Dolayısıyla bu yükümlülüklerin, kanundan doğan borç ilişkileri içerisinde ve özellikle koruma yükümlülüklerinin sözleşme sonrasına yansıyan bir görünümü olarak değerlendirilmesi daha isabetli görünmektedir.

İleriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali hâlinde zarar giderimi, klasik anlamda edimin ifasına veya sözleşmenin müspet ihlaline özgü bir tazmin rejimine indirgenemez. Zira bu tür ihlallerde çoğu zaman ne belirli bir asli edimin aynen ifası ne de sözleşmenin ifa sürecine geri dönülmesi mümkündür. Bu nedenle ileriye etkili sadakat yükümlülüğünün ihlali, zarar giderimi bakımından normatif nitelikte bir değerlendirmeye ihtiyaç duyar. Yan yükümlülüklere aykırılık halinde yükümlülüklerin niteliği gereği; temerrüt, ifaya zorlama, aynen ifa veya ifa imkânsızlığı gibi kavramlar çoğu zaman gündeme gelmez. Zira burada bir edim borcunun ifası değil, sözleşme sürecinde veya ilişkisi kapsamında özenli, sadık ve zarar vermeme yönünde davranma borcu söz konusudur. Bu durumda çoğunlukla başvurulan hukuki koruma, bu yükümlülüklere aykırılık nedeniyle ortaya çıkan zararın tazmini olur.

Davranış yükümlülükleri, borçlunun belirli bir sonucu gerçekleştirmesinden ziyade, belirli bir şekilde davranmasını veya belirli davranışlardan kaçınmasını gerektirir. Bu nedenle, söz konusu yükümlülükler ancak ihlâl edilmeleri hâlinde hukuki anlam kazanır ve ihlâl anında borç ilişkisinin giderim boyutu gündeme gelir. Başka bir ifadeyle, davranış yükümlülüklerinin işlevi, ihlâl gerçekleştiğinde sözleşmeye dayalı sorumluluk rejimini harekete geçirmek suretiyle tamamlanır. Edim yükümlülüğünden bağımsız olarak kabul edilen bu tür borç ilişkilerinde, yükümlülüğe aykırılık hâli, genel hükümler çerçevesinde akdi sorumluluğu doğurur.

Bu yaklaşım, sadakat yükümlülüğü bakımından da büyük ölçüde geçerlidir. Zira sadakat yükümlülüğü, borçlunun belirli bir edimi yerine getirmesini değil; karşı tarafın menfaatlerini gözetmesini, ona zarar verebilecek davranışlardan kaçınmasını ve güven ilişkisini zedelememesini öngören tipik bir davranış yükümlülüğüdür. Bu yönüyle sadakat yükümlülüğünün de aynen ifası çoğu durumda mümkün değildir. Sadakat borcuna aykırılık, kural olarak ihlâl anında hukuki sonuç doğurur ve somut olayın özelliklerine göre tazminat sorumluluğu, sözleşmesel yaptırımlar veya fesih gibi sonuçları beraberinde getirir. Dolayısıyla sadakat yükümlülüğü, davranış yükümlülüklerine ilişkin genel ilkeler çerçevesinde değerlendirilmesi gereken, ihlâli hâlinde sözleşmeye dayalı sorumluluk mekanizmasını harekete geçiren bir yan yükümlülük niteliği taşır.

İleriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlali söz konusu olduğunda, yükümlülüğün zamansal mevcudiyeti ve doğası gereği, sözleşme ilişkisini geriye veya ileriye etkili olarak sona erdiren dönme veya fesih mekanizmalarının işletilmesi işlevsel bir karşılık bulmamaktadır. Zira bu aşamada asli edimler çoktan ifa edilmiş ve sözleşmesel bağ tasfiye sürecine girmiştir. Bu nedenle, anılan yükümlülüklere aykırılık halinde başvurulacak temel hukuki çare, TBK md. 112 uyarınca borca aykırılıktan doğan tazminat sorumluluğudur.

Zararın kapsamı bakımından, *culpa in contrahendo* sorumluluğunda hakim olan menfi zarar tazmininden farklı olarak; ileriye etkili sadakat yükümlülüklerinin ihlalinde, geçerli bir sözleşmenin varlığı ve bu ilişkinin yarattığı güven zemini esas alındığından, çoğunlukla müspet zararın karşılanması gündeme gelir. Bu çerçevede alacaklı, sadakat

yükümlülüğüne uygun davranılmış olsaydı malvarlığının içinde bulunacağı durum ile ihlal sonrası mevcut durum arasındaki farkın giderilmesini talep edebilecektir. Maddi zararların yanı sıra, ihlalin ağırlığı ve dürüstlük kuralına aykırılığın taraflardan birinin kişilik değerlerine saldırı teşkil ettiği istisnai hallerde, manevi tazminat talepleri de hukuki bir karşılık bulabilir. Nihayetinde, davranış yükümlülüğü niteliğindeki bu borçların TBK md. 113 anlamında bir yapmama borcuna aykırılık teşkil etmesi durumunda ise, tazminatın yanı sıra ihlalin sonuçlarının ortadan kaldırılması ve geleceğe yönelik men'i de bu sorumluluk rejiminin tamamlayıcı unsurları olarak kabul edilmelidir.

KAYNAKÇA

Açıkgöz, Osman. (2016). Vakıf Yönetim Organının İbrası ve Uygulanacak Hükümlerin Tespiti. *MÜHFAD, 22(3).* 53-82.

Akçura, Tuba. (2018). Sona Ermiş veya Geçersiz Sözleşmelerde Tarafların İfa Etmiş Oldukları Edimlerin İadesi. *GÜHFD, 2018(1),* 285-333.

Akın, Murat Yusuf. (2002). *Şirketler Hukukunda ve Özellikle Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Borcu.* (1.B.). İstanbul: İMKB Yayınları.

Akıncı, Şahin. (2021). *Roma Hukuku Dersleri.* (16. B.). Konya: Sayram Yayınları.

Akıntürk, Turgut, & Ateş, Derya. (2020). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler-Özel Borç İlişkileri).* (29. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kısaltması: Akıntürk/Ateş, (*Borçlar Hukuku).*

Akıntürk, Turgut, & Ateş, Derya. (2024). *Medeni Hukuk*. (28. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kısaltması: Akıntürk/Ateş, (*Medeni Hukuk).*

Akıntürk, Turgut, & Ateş, Derya. (2024). *Türk Medeni Hukuku C. 2 Aile Hukuku.* (25. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Kısaltması: Akıntürk/Ateş, (*Aile Hukuku).*

Akipek, Jale G., & Akıntürk, Turgut. (1996). *Türk Medeni Hukuku, 1. C. İkinci Cüz: Şahsın Hukuku*. (2. B.). Ankara: Sevinç Matbaası. s. 367

Akipek Öcal, Şebnem. (2022). *İnşaat Hukukunda Tüketici Bakımından Culpa In Contrahendo.* (1. B.). İstanbul: Aristo Yayınevi.

Akkurt, Sami, & Erdoğan, Kemal & Tokat, Hüseyin. (2023). *Tablolar Şemalar ve Örnek Olaylar ve Test Sorularıyla Hukuku (Genel Hükümler – Özel Borç İlişkileri).* (7. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Akkurt/Erdoğan/Tokat, (*Borçlar).*

Akkurt, Sami, & Erdoğan, Kemal, & Tokat, Hüseyin. (2023). *Tablolar Şemalar ve Örnek Olaylar ve Test Sorularıyla Medeni Hukuk Temel Bilgiler.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Akkurt/Erdoğan/Tokat, (*Medeni).*

Aksoy, Muhammed Ramazan. (2022). *Vekalet Sözleşmesinde Vekilin Sır Saklama Yükümlülüğü* (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Akünal, Teoman. (1995). *Türk Medeni Hukukunda Tüzel Kişiler.* (2. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın.

Albayrak Gül, Hande. (2016). İşçinin Sadakat Borcu. *BÜHFD, 11(141-142),* 121-197.

Alpagut, Gülsevil. (2011). Türk Borçlar Kanunun Hizmet Sözleşmesinin Devri, Sona Ermesi, Rekabet Yasağı, Cezai Şart ve İbranameye İlişkin Hükümleri. *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Dergisi, 8 (31),* 913-959.

Altaş, Soner. (2024). *Türk Ticaret Kanunu'na Göre Anonim Şirketler Açıklamalı İçtihatlı Örnekli.* (13. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Altero, D'Agostini, & Robert, W. Gilbert. (1943). Corporations: The Doctrine of Corporate Opportunities. *California Law Review, 31(2).* 188.

Altrock, S. (2022). *Die Enthaltungspflichten der Werbeagentur* [Doktora tezi, Universität Regensburg]. Fakultät für Rechtswissenschaft.

Antalya, Gökhan. (2019). *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. V/1,1.* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Antalya, *(Borçlar C: V/1,1).*

Antalya, Gökhan. (2019). *Marmara Hukuk Yorumu Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. V/1,3.* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Antalya, *(Borçlar C: V/1,3).*

Antalya, Gökhan, & Topuz, Murat. (2021). *Marmara Hukuk Yorumu Medeni Hukuk Giriş Temel Kavramlar Başlangıç Hükümleri C. I.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aral, Fahrettin. (2011). *Türk Borçlar Hukukunda Kötü İfa.* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Arı, Mehmet. (2016). İşçinin Sır Saklama Yükümlülüğü. *Terazi Hukuk Dergisi, 11(115),* 58-63.

Arıkan, Mustafa. (2009). Culpa In Contrahendo Sorumluluğu. *SÜHFD, 17(1),* 69-89.

Arkan Serim, Azra. (2017). *Yayım Sözleşmesinin Hukuki Niteliği ve Tarafların Yükümlülükleri.* (1. B.). İstanbul: Legal Yayıncılık.

Arslanlı, Halil. (1960). *Kara Ticaret Hukuku Dersleri Umumi Hükümler* (3. B.). İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Aslan, Mehmet. (2016). *Fikri Mülkiyet Haklarının Anonim Şirketlere Ayni Sermaye Olarak Getirilmesi.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Atılkan, Bilal. (2019). *Evlilik Birliğinde Sadakat Yükümlülüğü.* Yüksek Lisans Tezi, Çankaya Üniversitesi, Ankara.

Avcı, Mehmet Özgür. (2006). *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıf Yönetim Organı* (1. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Ayan, Mehmet. (2016). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler).* (11. B). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ayan, Özge. (2013). *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Sadakat Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün İhlalinin Sonuçları*. (1. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Aybay, Aydın. (2016). *Borçlar Hukuku Dersleri* (14. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Aydınlı, İbrahim. (2004). *İşverenin Sosyal Temas ve İş İlişkisinden Doğan Edimden Bağımsız Koruma Yükümlülükleri ve Sonuçları.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Aydınlı, *(Sosyal Temas).*

Aydınlı, İbrahim. (2004). İşverenin Koruma Yükümlülüğüne İlişkin Düzenlemelerin Normun Koruma Amacı (Hukuka Aykırılık Bağı) Bakımından Değerlendirilmesi. *SÜHFD, 12(1-2),* 51-65.

Kısaltması: Aydınlı, *(Normun Koruma Amacı).*

Aydoğdu, Murat, & Nar Serdar. (2024). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler Şemalar ile Açıklamalı.* (2. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Aydos, Oğuz Sadık. (2023). *Temel Hukuk Dizisi Borçlar Hukuku (Genel Hükümler)* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Aykul, Ömer. (2024). *Yeni Vakıflar Hukuku* (6. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Bachmann, Gregor. (2025). BGB § 241, (Ed.) W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

Backhaus, Richard, & Tielmann, Jörgen, & Adenauer, Konrad. (2023). *Der Aufsichtsrat* (2.Auf.). München: C.H.Beck Verlag Vahlen. AktG § 116, Rn. 329-330. (www.beckonline.de). E.T.: 09.05.2025.

Badur, Emel, & Turan Başara, Gamze. (2016). Aile Hukukunda Sadakat Yükümlülüğü ve İhlalinden Kaynaklanan Manevi Tazminat İstemi. *AÜHFD, 65(1),* 101-136.

Bahtiyar, Mehmet. (2016). *Ortaklıklar Hukuku.* (11. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın.

Bardakçı, Sibel. (2025). Türk İş Hukukunda İşçinin Sadakat Yükümlülüğünün Kapsamı ve Yükümlülüğe Aykırılığın Sonuçları. *İzmir Barosu Dergisi, 90(1).* 313-349.

Bartel, Anna Sophia. (2023). *Die Pflicht zur Wahrung von Geschäfts- und Betriebsgeheimnissen und sonstiger schutzwürdiger Daten des Arbeitgebers im Arbeitsrecht*. Diss. Leopold-Franzens-Universität, Rechtswissenschaftliche Fakultät. Innsbruck.

Baskan, Ş. Esra. (2012). 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu Hükümleri Çerçevesinde Rekabet Yasağı Sözleşmesi. *HHFD, 2(2),* 116-125.

Battal, Ahmet. (2015). *Hukukun Temel Kavramları.* (9. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Baumann, Max. (1998). *Zürcher Kommentar zum Schweizerischen Zivilgesetzbuch, Bd. 1, Einleitung, Tlb 1, Art. 1-7 ZGB,* (3. Auf.). Zürich: Schulthess Verlag.

Baumbach, Adolf & Hueck, Alfred & Zöllner, Wolfgang. (2000). *Gesetz betreffend die Gesellschaften mit beschränkter Haftung (GmbHG)*. (17. Auf.). München: C. H. Beck.

Bekem, Berkcan. (2023). *Boşanma Sebebi Olarak Zina (TMK md 161).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Belen, Herdem. (2014). *6098 Sayılı Borçlar Kanunu Genel Hükümler Kısa Şerh* (1. B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Benecke, Martina. (2004). § 34 Begründung eines vorvertraglichen Schuldverhältnisses durch Anbahnung des Vertrages, Rn. 1. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Kısaltması: MHdB ArbR/Benecke.

Benedict, Jörg. (2018). *Culpa In Contrahendo : Historisch Kritischer Teil Bd. 1.* Tübingen: Mohr Siebeck Verlag.

Berki, Şakir. (1950). Romada Borçların Kaynakları. *AÜHFD, 7(3-4),* 378-413.

Berktaş, E. (2022). Anonim Ortaklıklarda Menfaat Sahipliği Teorisinin Çalışanlar Bakımından Değerlendirilmesi. *Hacettepe HFD, 12(1),* 971-1005.

Beutler, Bengt. (2024). BGB § 1569, Rn. 3-9. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB.* (73. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 27.10.2025.

Bilgili, Fatih, & Demirkapı, Ertan. (2013). *Şirketler Hukuku.* (9. B.). Bursa: Dora Yayınları.

Binder, Jens-Hinrich. (2011). Nachsorgende Vertragspflichten Begründung und Reichweite fortdauernder Schutzpflichten nach Leistungsaustausch in Schuldverhältnissen. *Archiv für die civilistische Praxis, 211(5),* 587–625.

Boecken, Winfried, & Düwell, Franz Josef, & Diller, Martin, & Hanau, Hans, & Holthaus, Michael, &Ulrici, Bernhard. (2022). *Gesamtes Arbeitsrecht* (2. Auf.). GG Art. 12. (www.beckonline.de). E.T.: 29.05.2025.

Bozkurt Yaşar, Sevgi. (2018). Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyeleri Aleyhine Şirket Adına Sorumluluk Davası Açılmasına Karar Vermeye Yetkili Organ. *Banka ve Ticaret Hukuku Dergisi, 34(1).* 159-165.

BT-Drs. 14/6040. SchRModG, Gesetzesbegründung, (https://www.bundestag.de/dokumente). E.T.: 01.09.2025.

Burmann, Michael, & Figgener, Dirk, & Hühnermann, Katrin, & Jahnke, Jürgen, & Niehaus, Holger, & Wimber, Karin. (2026). *Straßenverkehrsrecht: Kommentar* (29. Aufl.). C.H. Beck. BGB § 253 Immaterieller Schaden Rn. 3

Busche, Jan. (2025). BGB § 157 (Ed.). J. F. Säcker/R. Rixecker/H. Oetker/B. Limperg/C. Schubert. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 1 Schuldrecht -Allgemeiner Teil 1*. (9. Auf.). München: C.H. Beck.

Busche, Jan. (2023). BGB § 631, (Ed.). M. Henssler. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 6.* (9. Auf.). München: C. H. Beck.

Büteröwe, Volker. (2024). GmbHG § 69, Rn. 7. (Ed.). M. Henssler, /L. Strohn. *Gesellschaftsrecht Bd. 62.* (6. Auf.). München: C.H. Beck.

Büyükyay, Yusuf. (2004). Hekimin Sır Saklama Yükümlülüğü. *AÜEHFD, VIII(1-2).* 383-396.

Canaris, Wilhelm-Claus. (1965). Ansprüche wegen “positiver Vertragsverletzung“ und “Schutzwirkung für Dritte” bei nichtigen Verträgen: Zugleich ein Beitrag zur Vereinheitlichung der Regeln über die Schutzpfli. *JuristenZeitung, 20(15/16),* 475–482.

Kısaltması: Canaris, *(Vertragsverletzung).*

Canaris, Wilhelm Claus. (1971). *Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht.* München: C.H. Beck.

Kısaltması: Canaris, (*Vertrauenshaftung).*

Cansel, Erol, & Özel, Çağlar. (2017). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1,* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Canseven Dönmez, Zeynep. (2021). Güven Teorisi ve Güven Sorumluluğu. *İBD, 95(2),* 346-365.

Ceylan Güneş, Seldağ. (2004). Roma Hukukunun Günümüz Hukuk Düzenlerine Etkisi. *Gazi Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 8(1-2).*

Christensen, Karl-Wilhelm. (1958). Verschulden nach Vertragsende (culpa post contractum finitum), Ein Beitrag zur Lehre der positiven Forderungsverletzung, Diss. Kiel.

Corradi, Marco Claudio. (2021). *Corporate Opportunities: A Law and Economics Analysis,* (1. B.). Oxford: Hart Publishing.

Corradi, Marco Claudio, & Nowag Julian. (2023). Directors' Duty of Loyalty: Corporate Opportunity Rules as Restrictions of Competition. In: Corradi M, Nowag J, eds. *Intersections Between Corporate and Antitrust Law*. Global Competition Law and Economics Policy. Cambridge: Cambridge University Press. 151-164.

Çakır, Rasim Can. (2025). *Anonim Şirketlerde Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi. İstanbul.

Çamoğlu, Ersin. (2010). *Anonim Ortaklık Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu,* (3.B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Çeker, Mustafa. (2011). *Ticaret Hukuku.* (2. B.). Adana: Karahan Kitabevi.

Çelik, Nuri, & Caniklioğlu, Nurşen, & Canbolat, Talat, & Özkaraca, Ercüment. (2021). *İş Hukuku Dersleri*. (Yenilenmiş 34. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Çetiner, Selma, & Bozkurt Yüksel, Armağan Ebru. (2024). *Ticari İşletme ve Şirketler Hukuku.* (7. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çevik, Orhan Nuri. (1988). *Anonim Şirketler.* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Çiftçioğlu, Cengiz Topel. (2017). *Sırrın Korunması Boyutuyla Ticari Sır, Bankacılık Sırrı veya Müşteri Sırrının Açıklanması Suçu.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Dauner-Lieb, Barbara, &Langen, Werner. (2021). *NomosKommentar BGB Schuldrecht Bn. 2/1.* (4. Auf.). Berlin: DeutscherAnwaltVerein.

Dembski, Jan. (2009). *Gesellschaftsrechtliche Treubindungen von Nichtmitgliedern, insbesondere nachmitgliedschaftliche Treupflichten*. Berlin: Duncker Humblot.

Demirayak, Ezgi Başak. (2018). Limited Şirketlerde Ortakların Şirkete Karşı Bağlılık Yükümlülüğü. *Ankara Barosu Dergisi 76(3),* 23-54.

Demircioğlu, Huriye Reyhan. (2009). *Güven Esası Uyarınca Sözleşme Görüşmelerindeki Kusurlu Davranıştan Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo Sorumluluğu).* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Demir, Fevzi, & Demir, Gönenç. (2009). İşçinin Sadakat Borcu ve Uygulaması. *Kamu-İş Dergisi, 11(1).* 1-37. s. 1.

Demirsatan, Barış. (2024). Vakıf Yönetim Organını Oluşturan Kişilerin Vakıf Tüzel Kişisine Karşı Hukuki Sorumluluğu. *İMÜHFD, 9(1),* 109-133.

Dersch, Hermann. (1955). *Die neue Entwicklung der Fürsorgepflicht im Arbeitsverhältnis.* In W. Herschel (Hrsg.), Festschrift für Wilhelm Herschel: Beiträge zu Problemen des neuzeitlichen Arbeitsrechts. Stuttgart: Kohlhammer. 71–85.

Digitales Wörterbuch der deutschen Sprache – DWEE. "Treue". https://dwee.saw-leipzig.de/etymology/Treue/de. E.T.: 01.11.2025

DiMatteo, Larry, & Janssen, André, & Magnus, Ulrich, & Schulze, Reiner. (2021). *International Law: A Handbook.* (2. B.). London: Bloomsbury Yayıncılık.

Doğan, Murat, & Şahan, Gökhan, & Atamulu, İsmail. (2024). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Doğan, Sevil. (2025). *İşçinin Rekabet Yasağı İş Sırrının Korunması.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Domaniç, Hayri. (1988). *Anonim Şirketler Hukuku ve Uygulaması, TTK Şerhi II*. İstanbul: Temel Yayınları.

Dose, Hans-Joachim (Ed.). (2019). *Das Unterhaltsrecht in der familienrichterlichen Praxis.* (10. Auf.). München: C.H Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 11.11.2025.

Dural, Mustafa, & Öğüz, Tufan, & Gümüş, Mustafa Alper. (2013). *Türk Özel Hukuku C. 3 Aile Hukuku.* (7. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Duran, Gülten. (2025). Anayasa Mahkemesi'nin TMK Md. 187 Hükmünü İptali ve Sonrası. *Medeni Hukuk Dergisi. 2(2),* 226-253.

Eder, Karl. (1999). *GmbH-Handbuch.* Köln: Dr. Otto Schmidt.

Elger, Hermann. (1936). Nachwirkungen nach Ende des Rechtsverhältnisses im BGB Diss. Münster.

Eminoğlu, Cafer. (2021). Anonim Şirkette Özen ve Bağlılık Yükümlülüğünün Kişi Bakımından Kapsamına İlişkin Bazı Değerlendirmeler. *Ankara Barosu Dergisi, 80(1),* 77-105.

Emmerich, Volker. BGB § 311 (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 3.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

Emmermann, Axel. (1973). Die Nachwirkung des Arbeitsverhältnisses, Diss. Hamburg.

Erdem, Mehmet, & Makaracı Başak, Aslı. (2024). *Aile Hukuku* (2. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Erdoğan, İhsan, & Keskin, Dilşad, A. (2020). *Türk Medeni Hukuku.* (3. B.). Ankara: Gazi Kitabevi.

Eren, Fikret. (2021). *Borçlar Hukuku: Genel Hükümler* (26. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Eriş, Gönen. (2017). *Açıklamalı – İçtihatlı Ticari İşletme ve Şirketler.* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ernst, Wolfgang. (2025). Einleitung zum Schuldrecht (Einl. SchuldR.) (Vor § 241) (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2.* (10. Auf.). München: C.H. Beck.

Kısaltması: MüKoBGB/Ernst BGB.

Ertan, Emre. (2012). *İş Sözleşmesinde Rekabet Yasağı Kaydı*. Doktora Tezi, Galatasaray Üniversitesi, İstanbul.

Ertaş Güven, Kudret. (1982). *Türk Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu.* Ankara: Ankara İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi.

Ertürk Arslan, Arzu. (2010). *Türk İş Hukukunda İşçinin Sadakat Borcu.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Esener, Turhan. (1978). *İş Hukuku.* (3. B.). Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Faas. Thomas. (2025). Informationstechnologie und Arbeitsrecht. Rn. 11, 12. (Ed.). J.Taeger/J. Pohle. *Computerrechts - Handbuch.* (40. Auf.). München: C.H. Beck.

Faenger, Julia. (2012). *Leistungsunabhängige Nebenpflichten zum Schutz des Integritätsinteresses im deutschen und französischen Recht: eine rechtsvergleichende Betrachtung ausgehend von den Rücksichtspflichten des § 241 Abs. II BGB.* Diss. Frankfurt am Main.

Falk, Ulrich/Luminati, Michele/Schmoeckel, Matthias. (2008). *Fälle aus der Rechtsgeschichte*. München: C.H. Beck.

Fey, Detlev/Joussen, Jacob/Steuernagel, Marc-Oliver. (2018). *Arbeitsvertragsrichtlinien des Diakonischen Werkes der Evangelischen Kirche in Deutschland.* (1. Auf.). München: Beck. AVR.DD § 3, Rn. 9–11.

Fikentscher, Wolfgang/ Heinemann, Andreas. (2022). *Schuldrecht Allgemeiner und Besonderer Teil.* (12. Auf.). Berlin: De Gruyter.

Finkenauer, Thomas. (2025). BGB § 313 Störung der Geschäftsgrundlage, (Ed.). W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 3.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

Flannigan, Robert. (2006). The Adulteration of Fiduciary Doctrine in Corporate Law. *Law Quarterly Review, 122,* 449-468.

Fleischer, Holger. (2001). *Informationsasymmetrie im Vertragsrecht. Eine rechtsvergleichende und interdisziplinäre Abhandlung zu Reichweite und Grenzen vertragsschlußbezogener Aufklärungspflichten.* (Auf. 1.). München: Beck.

Fleischer, Holger. (2022*).* HGB § 112, Rn. 5. (Ed.). K. Schmidt. *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Bd. 2.* (5. Auf.). München: C.H. Beck.

Fleıscher, Holger. (2003). Zur organschaftlichen Treuepflicht der Geschäftsleiter im Aktien- und GmbH- Recht. *WM 2003,* 1045–1058.

Flume, Johannes W. (2025). BGB § 249 Art und Umfang des Schadensersatzes, Rn. 37. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB.* (76. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 11.09.2025.

Franz, Birgit. (1995). *Qualitätssicherungsvereinbarungen und Produkthaftung Bd. 179,* 1. (Auf.). Baden-Baden: Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Frey, Erich. (1958). Das Verhältnis von Fürsorgepflicht und Treuepflicht. *Arbeit und Recht, 6(7).* 203-205. s. 203.

Frick, Joachim G. (1992). *Culpa In Contrahendo – Eine Rechtsvergleichende und Kollisionsrechtlichte Studie.* Zürich: Schulthess, Polygraph. Verl.

Fritzsche/Harman (2025). BGB § 241 Rn. 65. (Ed.). B. Gsell/W. Krüger/S. Lorenz/C. Reymann. *GrossKommentar BGB.* (www.beckonline.de). E.T.: 08.12.2025.

Gandolfi, Giuseppe. (Coordinatteur.). (2004). Avant-projet de code européen des contrats. (https://www.trans-lex.org/450100/#head_11). E.T.: 01.12.2025.

Garofalo, Andrea Maria. (2020). Towards a Unitary and Consistent System of Informational Defects in Consent and Pre-Contractual Liability Under Italian Law. *The Italian Law Journal*, *06(01).* 79-136.

Gauch, Peter/Schuep, Walter. R, & Schimid, Jörg. (2008). *Schweizerisches Obligationenrecht, Allgemeiner Teil, Bd. I,* (Auf. 9). Zürich: Schulthess Verlag.

Geiser, Thomas. (1983). *Die Treuepflicht des Arbeitnehmers und ihre Schranken.* Bern: Stämpfli.

Germelmann, Claas Friedrich. (2024). § 155 Rechte und Pflichten im Arbeitsverhältnis des öffentlichen Dienstes, Rn. 83. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk,/H. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 2 Individualarbeitsrecht II.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Kısaltması: MHdB ArbR/Germelmann.

Gezder, Ümit. (2009). *Türk – İsviçre Hukukunda Culpa In Contrahendo Sorumluluğu,* (1. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın.

Gılcher, Bernd. (1994). *Produkthaftung für Dienstleistungen, Schriftenreihe des Instituts für Europäisches Recht der Universität des Saarlandes.* Strassburg: Engel. s. 17-18.

Glawogger, Birgit. (2022). *Die Treue- und Fürsorgepflicht in Zeiten von COVID-19.* Masterarbeit, Karl-Franzens-Universität Graz. UNI for LIFE Weiterbildungs

GmbH. (https://unipub.uni-graz.at/obvugrhs/download/pdf/7655454). E.T.: 26.08.2025.

Goette, Wulf/Habersack, Mathias/Kalss, Susanne. (2023). *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz Bd. 2.* (6. Auf.). München: C.H. Beck. AktG § 93, Rn. 137-141.

Gonzenbach, Rainer. (1987). *Culpa In Contrahendo Im Schweizerischen Vertragsrecht.* Bern: Stampfli.

Göksoy, Yaşar Can. (2007). Ortaklıklar Hukukunda Rekabet Yasaklarının Kapsamı. *DEÜHFD, 9 (Temmuz)*, 633-681.

Grethe, Franziska. (2019). Die Wirksamkeit von Tarifverträgen zur Steuerung des Marktverhaltens von Unternehmen. *StudZR-WissOn*, *2(2),* 185–202.

Grigoleit, Hans Christoph. (2025). *Aktiengesetz Kommentar.* (3. Auf.). München: C.H.Beck.

Growe, Sonja. (2010). *Nachvertragliche Wettbewerbsbeschränkungen von Arbeitnehmern in multinationalen Konzernen, Eine rechtsvergleichende Untersuchung des deutschen und englischen rechts.* Hamburg: Verlag Dr. Kovač.

Gröschler, Peter. (2006). Die notwendige Unterscheidung von Leistungspflichten und Nebenpflichten nach neuem Schuldrecht. Dauner-Lieb, Barbara/Hommelhoff, Peter/Jacobs, Matthias/Kaiser, Dagmar/Weber, Christoph (Hrsg.). *Festschrift für Horst Konzen zum siebzigsten Geburtstag*. Tübingen: Mohr Siebeck. 109-129.

Grüneberg, C. (Hrsg.). (2024). *Bürgerliches Gesetzbuch: BGB: mit Einführungsgesetz und Nebengesetzen* (84. Auf.). München: C.H. Beck.

Gsell, Beate, & Krüger, Wolfgang, & Lorenz, Stephan. (2019). *Beurkundungsgesetz* (Auf. 1.). § 611a Münih: C.H.Beck.

Gsell, Beate, & Krüger, Wolfgang, & Lorenz, Stephan, & Reymann, Christoph. (2025). *GrossKommentar BGB* (Auf. 1.). Münih: C.H.Beck.

Kısaltması: Gsell/Krüger/Lorenz/Reymann, (*GrossKommentar BGB)…*

Gummert, Hans, & Schäfer, Carsten, & Diers, Philipp. (2024). *Münchener Handbuch des Gesellschaftsrechts Bd. 1.* (6. neubearbeitete Auf.). München: C.H. Beck.

Güçlü, Merve Hamide. (2022). *İşçiyi Sadakat Borcuna Aykırı Davranmaya Yöneltmenin İş Hukuku ve Haksız Rekabet Hukuku Bakımından Sonuçları.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Gümüş, Mustafa Alper. (2021). *Borçlar Hukukunun Genel Hükümleri.* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Kısaltması: Gümüş, *(Borçlar).*

Gümüş, Mustafa Alper. (2026). *Güven Sorumluluğu.* (1. B.). Ankara: Yetkin Yayınları.

Kısaltması: Gümüş, *(Güven).*

Gümüş, Mustafa Alper. (2001). *Türk-İsviçre Borçlar Hukukunda Vekilin Özen Borcu.* (1.B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Kısaltması: Gümüş, *(Vekilin Özen Borcu).*

Günay, Buket. (2019). *Boşanmada Maddi ve Manevi Tazminat.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Günay, Erhan. (2024). *Vekalet Sözleşmesi Uyuşmazlıkları.* (2. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Gündüz, Salihanur. (2023). İş Hukuku Bağlamında Rekabet Yasağı Sözleşmeleri. *Konya Barosu Dergisi*, *1*(1), 1-40.

Güneş, İlhami. (2023). *Uygulamada Fikri ve Sınai Mülkiyet Hakları ve Haksız Rekabet Davaları.* (8. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Güven, Koray. (2016). Hukuk Çevreleri Ayrımında Alman Hukuku'nun Yeri ve Temel Özellikleri, *AÜHFD, 65(3).* 837-891.

Güzel, Ali, & Ugan Çatalkaya, Deniz. (2014). İş Sözleşmesinin Uygulanmasında ve İşverenin Yönetim Yetkisinin Sınırlanmasında Dürüstlük (Objektif İyiniyet) Kuralının İşlevi Üzerine. *MÜHFAD, 20(1),* 17-66.

Hahn, Dieter. (2024). BGB § 1353, Rn. 40. (Ed.). W. Hau, & R. Poseck. *BeckOk BGB.* (73. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 02.11.2025.

Han, Işık Aslı. (2024). *Sözleşmeden Doğan Yan Yükümlülüklerin İhlali.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Hasta Hakları Yönetmeliği. (1998). *T. C. Resmi Gazete, 23420.* 01.08.1998.

Hatemi, Hüseyin, & Gökyayla, Emre. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Bölüm* (3.B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Hatemi, Hüseyin, & Serozan, Rona, & Arpacı, Abdülkadir. (1992). *Borçlar Hukuku Özel Bölüm.* İstanbul: Filiz Kitabevi.

Heger, Martin, & Pohlreich, Erol, & Dreher, Eduard, & Maassen, Hermann, & Lackner, Karl, & Kühl, Kristian (2025). *Strafgesetzbuch* (31. Auf.). München: C.H.Beck. StGB § 203, Rn. 27.

Hoffmans, Helmut. (1986). *Nachwirkende Nebenpflichten von Schuldverhältnissen*. Diss. Köln.

Hoffmann, Uwe. (2025). Allgemeine arbeitsrechtliche Grundsätze GewO § 105. (Ed.). J.C. Pielow *Beck'scher Online Kommentar Gewerberecht.* (67. Auf.). München: C.H.Beck.

Kısaltması: BeckOK GewO/Hoffmann GewO.

Höfer, Reinhold, & Groot, Simone Evke de, & Küpper, Peter, & Reich, Torsten. (2025). *Betriebsrentenrecht (BetrAVG) Bd. 1 Arbeitsrecht Kommentar.* (31. Auf.). München: Verlag Franz Vahlen GmbH.

Hölters, Wolfgang, & Weber, Markus. (2022). *Aktiengesetz* (4. Auf.). München: C.H. Beck Verlag Vahlen.

Huber, Ulrich. (1981). *Leistungsstörungen, Gutachten und Vorschläge zur Überarbeitung des Schuldrechts Bd. 1.* Köln: Bundesanzeiger Verlag GmbH.

Hueck, Alfred. (1947). *Der Treuegedanke im modernen Privatrecht* (Sitzungsberichte der Bayerischen Akademie der Wissenschaften, Philosophisch-historische Klasse, Jahrgang 1944/46, Heft 7). Verlag der Bayerischen Akademie der Wissenschaften / In Kommission beim Biederstein Verlag.

Hürholz, Hans Werner. (1968). Die Treuepflicht des Arbeitnehmers Zugleich Eın Beitrag Zur Theorie Des Treuebegriffes. Diss. Bad Münstereifel.

Imping, Andreas. (2025). 70.12 Compliance – Überwachung – Investigation. Rn. 5. (Ed.). J. Taeger/ J. Pohle. *Computerrechts - Handbuch.* (40. Auf.). München: C.H. Beck.

İnal, Hamdi Tamer. (2025). *Borca Aykırılık Dönme ve Fesih.* (9. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

İnan, Nurkut, & Piker, Mehmet.B. (2007). *Rekabet Hukuku El Kitabı*, Ankara: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Iustiniani Institutiones. (https://droitromain.univ-grenoble-alpes.fr/Corpus/just3.gr.htm#13). E.T.: 06.03.2025.

Jacoby, Florian, & von Hinden, Michael. (2022). *Studien Kommentar BGB.* (18. Auf.). München: C.H. Beck.

Jaerisch, Gerhard. (1971). Das Bundesarbeitsgericht hat entschieden. *Arbeit Und Sozialpolitik, 25(8),* 268–272. s. 271.

Junker, Abbo. (2025). Rom II-VO Art. 1–5. Rn. 10. (Ed.). J.V. Hein. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 13.* (9. Auf.). München: C.H. Beck.

Kaiser, Dagmar. (1997). Schadensersatz aus culpa in contrahendo bei Abbruch von Verhandlungen über formbedürftige Verträge. *Juristen Zeitung, 52(9).* 448-453.

Kalkan, Onur. (2022). İflas Sınırına Yaklaşan Anonim Ortaklıklarda Yönetim Kurulu Üyelerinin Sadakat Yükümlülüğü. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 8(2).* 429-450.

Kalkan Oğuztürk, Burcu. (2008). *Güven Sorumluluğu.* (1. B). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Kamp, Florian. (2020). *Funktion und Grenzen schuldverhältnisbedingter Nebenpflichten Eine dogmatische und ökonomische Analyse von § 241 II BGB.* (1. Auf.). SpringerGabler.

Kantonsgericht Graubünden. (03.11.2008). *ZF 2008 58.* https://entscheidsuche.ch/dok/GR_Gerichte/GR_KG_006_ZF-2008-58_2008-11-03.pdf. E.T.: 13.02.2026.

Karaahmetoğlu, Atanur. (2023). Sözleşme Görüşmelerinde Culpa In Contrahendo Açısından Güven Sorumluluğu. *KLÜHFD, 1(2),* 505-543.

Karabağ, Nil. (2007). *Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme.* Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Karadeniz, Özcan. (1969). Hukuk Öğretimi Bakımından Roma Hukuku, *AÜHFD, 26(1).* 321-347.

Karahan, Sami. (2015). *Ticari İşletme Hukuku.* (27. B.). Konya: Mimoza Yayınları.

Karakaya, Şule. (2025). Türk Medeni Hukukunda Vakıfların Denetimi. *MHD, 2(1).* 24-53.

Karakocalı, Ahmet. (2016). *Roma Hukukunda ve Türk Hukukunda Korkutma (Metus)* (1.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Karaköse, Osman. (2022). *Limited Şirketlerde Yan Edim Yükümlülükleri* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kaşak, Fahri Erdem. (2013). İsviçre Federal Mahkemesi'nin Güven Sorumluluğunun Tâbi Olduğu Zamanaşımı Süresine İlişkin 13.5.2008 Tarihli (BGE 134 III 390) Kararı. *HBV-HFD, 17(2).* 1803-1812.

Käuffer, Josef. (1959). *Die Vor- und Nachwirkungen des Arbeitsverhälnisses.* Köln: Gesamtherstellung Druckerei Wienand.

Kayar, İsmail. (2019). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununa Göre Borçlar Hukuku-Genel Hükümler Özel Borç İlişkileri.* (11. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kayıhan, Şaban. (2022). *Medeni Hukuk Bilgisi.* (6. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Kayıhan, *(Medeni).*

Kayıhan, Şaban. (2025). *Şirketler Hukuku.* (8. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık

Kısaltması: Kayıhan, (*Şirketler).*

Kayıhan, Şaban, & Ünlütepe, Mustafa. (2018). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (6.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Keay, Andrew. (2015). The Shifting of Directors' Duties in the Vicinity of Insolvency. *International Insolvency Review, 24(2),* 140-164.

Keller, Max. (1949). *Das Negative Interesse im Verhaltnis zum positiven Interesse.* Diss. Zürich.

Keller, Max, & Schöbi, Christian. (1988). *Das Schweizerische Schuldrecht Bd. I Allgemeine Lehren des Vertragsrechts.* (3. Auf.). Basel: Helbing Lichtenhahn Verlag.

Kessler, Friedrich, & Fine, Edith. (1964). Culpa in Contrahendo, Bargaining in Good Faith, and Freedom of Contract: A Comparative Study. *Harvard Law Review, 77(3),* 401-449.

Kılıçoğlu, Ahmet M. (2021). *Borçlar Hukuku (Genel Hükümler).* (25. B). Ankara: Turhan Kitabevi.

Kibar, Ahmet Fevzi. (2024). Sözleşmeden Doğan Yükümlülüklerin İhlali ve Sonuçları, *YSBD, 14(2),* 216-238.

Koch, Nebenpflichten des Arbeitnehmers (Treuepflicht), Rn. 1. (Ed.), G. Schaub/U. Koch. Arbeitsrecht von A–Z (30. Auf.). München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Koch, Ulrich. (2026). Vorvertragliche Pflichten, Rn. 1. (Ed.), G. Schaub/U. Koch. *Arbeitsrecht von A–Z*. (30. Auf.). München: Deutscher Taschenbuch Verlag.

Koçhisaroğlu, Cengiz, & Söğütlü, Özlem. (2022). *Roma Hukukundan Günümüz Hukukuna Işık Tutan İlkeler, Kavramlar ve Digesta Metinleri.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Koçoğlu, Safa. (2022). *Türk Medeni Kanununa Göre Vakıfların Kuruluşu İşleyişi ve Sona Ermesi.* (1. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Koenig, Ulrich, & Cöster, Thilo, & Gercke, Christian. (2024). *Abgabenordnung (5., völlig neubearbeitete Auf.).* München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 02.03.2025.

Korkusuz, Halit Mustafa. (2017). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununda Düzenlenen Hizmet Sözleşmesinin Sona Ermesinin Sonuçları ve 4857 Sayılı İş Kanununa Tabi İşçilere Etkisi.* (1. B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Kortaş, Arda. (2021). *Hizmet Sözleşmelerinde Rekabet Yasağı Sözleşmesi.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Koschaker, Paul. (1947). *Europa und Das Römisehe Recht,* (1. Auf.). München und Berlin: C.H. Biederstein Verlag.

Koschaker, Paul. (1961). *Modern Hususi Hukuka Giriş Olarak Roma Hususi Hukukunun Anahatları* (Kudret Ayıter Çev.) Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Kısaltması: Koschaker, *(Modern).*

Kovancı, Nuray. (2017). Türk İş Hukukunda Rekabet Yasağı Sözleşmesi. *TAAD, 8(31),* 769-800. s. 772.

Köteli, Argun. (1991). *Evliliğin Hukuki Niteliği ve Evlilik Dışı Beraberlikler.* (1. B.). İstanbul: Kazancı. s. 44 vd.

Kreß, Hugo. (1929). *Lehrbuch des allgemeinen Schuldrechts.* (1. Auf.). München: C.H. Beck.

Kreyenberg, Joachim Peter. (1958). *Nachwirkungen von Verträgen.* Diss. Universität Hamburg.

Krieger, Steffen, & Willemsen, Eva Maria. (2011). Der Wiedereinstellungsanspruch nach Betriebsübergang. *Neue Zeitschrift für Arbeitsrecht, (2011).* 1128–1134.

Kulaç, Cansu. (2024). Üretim ve İş Sırlarının İfşası Suretiyle İşçinin İş Sözleşmesi Sona Erdikten Sonra Rekabet Etmeme Yükümlülüğünü İhlali. *Ankara Barosu Dergisi, 82(2),* 85-117.

Kutgi Taşan, Ayşe Selcen. (2017). Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu Üyelerinin Yükümlülükleri ve Tabi Olduğu Yasaklar. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi, 34(2018/2),* 143-180.

Lale, Muktedir. (2014). *Özetli – İçtihatlı – Karşılaştırmalı Türk Borçlar Kanunu (Genel Hükümler) ve Yürürlük Kanunu C. 2* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Larenz, Karl. (1987). *Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I, Allgemeiner Teil,* (14. Auf.). München: C.H. Beck.

Kısaltması: Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. I).*

Larenz, Karl. (1954). Culpa in Contrahendo, Vehkehrssicheringspflicht und "Sozialer Kontakt". *Monatsschrift für Deutsches Recht, 1954(9).* s. 515-518.

Kısaltması: Larenz, *(Sozialer Kontakt).*

Larenz, Karl. (1987). *Lehrbuch des Schuldrechts, Bd. 2, Besonderer Teil,* (14. Auf.). München: C. H. Beck Verlag.

Kısaltması: Larenz, *(Lehrbuch des Schuldrechts Bd. II).*

Larenz, Karl/Canaris, Wilhelm-Claus. (1995). *Methodenlehre der Rechtswissenschaft* (3. Auf.). Berlin: Springer-Lehrbuch.

Leuering, Dieter, & Rubner, Daniel. (2022). Nachwirkende Treuepflicht – Geschäftschancenlehre. *NJW – Spezial,* s. 624.

Lorenz, Stephan. (2015). Grundwissen – Zivilrecht: Culpa In Contrahendo (§ 311 II, III BGB). *JuS 2015,* 398-401.

Liebs, Detlef. (2011). *Römisches Recht,* (6. Auf.). Stutgart: UTB Verlag.

Lieder, Jan. (2016). Dıe Treuepflıcht Der Vorstandsmıtglıeder. *Ticaret ve Fikri Mülkiyet Hukuku Dergisi, 2(1).* 41-50.

Loser, Peter. (2006). *Die Vertrauenshaftung im schweizerischen Schuldrecht.* Bern: Stämpfli Verlag.

Lösch, Julia. (2024). *Culpa In Contrahendo Im Rahmen Von Post M&A-Streitigkeiten, Bd. 27.* Baden-Baden: Nomos Verlagsgesellschaft.

Manav, Eda. (2011). İşçinin Rekabet Etmeme Borcu. *TAAD, 2(4),* 101-134.

Mansel, Heinz-Peter. (2023). BGB § 242, Rn. 16. (Ed.). R. Stürner. *Jauernig Bürgerliches Gesetzbuch Kommentar* (19. Auf.). München: C.H. Beck.

Mavridis, Vassili. (1957). Vor und Nachwirkungen der Fürsorgepflicht im Arbeitsrecht. *Arbeit und Recht*, *5*(8), 225–230.

Medicus, Dieter. (1987). *Schuldrecht I: Allgemeiner Teil* (8. Auf.). München: C.H. Beck.

Meissinger, K. (1952). *Reliefbild des Arbeitsrechts.* AR-Blattei, Treuepflicht im Arbeitsrecht. Abteilung V. Abs. II,

Meyer, Rudolf. (1994). *Bona Fides und Lex Mercatoria in der Europäischen Rechtstradition.* Göttingen: Wallstein Verlag.

Mıdık, Sadık Furkan. (2024). *Türk Hukukunda Genel Olarak Nafaka Türleri ve Özellikle Yoksulluk Nafakası İle Nafakanın Süresiz Olması Sorunu.* (1. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Middendorf, Patrick. (2002). *Nachwirkende Vertragspflichten.* Cenevre, Zürih, Basel: Universitätsverlag Freiburg.

Mollamahmutoğlu, Hamdi, & Astarlı, Muhittin, & Baysal, Ulaş. (2020). *İş Hukuku Ders Kitabı (1. C.). Bireysel İş Hukuku.* (4. B.). İstanbul: Lykeion Yayınları.

Mommsen, Friedrich (1855). *Zur Lehre von dem Interesse*. (1. Auf.). Leipzig: Breitkopf & Härtel.

Müller, Markus, & Hempel, Rolf. (2005). Nebenpflichten des Verkäufers unter besonderer. Berücksichtigung der Verjährung. *Archiv Für Die Civilistische Praxis*, *205*(2), 246–274.

Oetker, Hartmut. (2025). HGB § 74. (Ed.). R. Müller-Glöge/M. Ahrendt/U. Preis/I. Gallner/I. Schmidt. *Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht Bd. 51.* (26. Auf.). München: C.H. Beck.

Kısaltması: ErfK/Oetker HGB.

Narmanlıoğlu, Ünal. (2014). *İş Hukuku.* (5. B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Nebendahl, Mathias. (2024). § 140 Vertragliches Wettbewerbsverbot – nachvertragliche Treuepflichten. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk,/H. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 2 Individualarbeitsrecht II.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Nikisch, Arthur. (1959). *Arbeitsrecht Bd. 1.* (2. Auf.). Tübingen : J. C. B. Mohr (Paul Siebeck).

Nomer, Füsun. (1998). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Sadakat Yükümlülüğü.* Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi, İstanbul.

Kısaltması: Nomer, *(Anonim).*

Nomer, Haluk Nami. (2015). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (14. B.). İstanbul: Beta Basım Yayın.

Kısaltması: Nomer, *(Borçlar).*

Oetker, Hartmut. (2024). *Handelsgesetzbuch.* (8. Auf.). München: C.H.Beck.

Oğuz, Cemal. (2007). *Etkisi Devam Eden Sözleşme Yükümlülükleri.* Ankara: Siyasal Kitabevi.

Oğuzman, Kemal, & Seliçi, Özer, & Oktay Özdemir, Saibe. (2005). *Kişiler Hukuku.* (8. B.). İstanbul: Filiz Kitabevi.

Oğuzman, Kemal, & Öz, Turgut. (2014). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1* (12. B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Okay, Oğuz. (2008). *Anonim Şirket Yönetim Kurulu Üyelerinin Özen Borcundan Doğan Hukuki Sorumluluğun Sınırlanması.* Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.

Oppenländer, Frank, & Trölitzsch, Thomas, & Baumann, Thomas. (2025). *Praxishandbuch der GmbH-Geschäftsführung.* (4. Auf.). München: C.H.Beck. § 18, Rn. 132.

Ören, Arzu. (2021). Culpa Post Pactum Perfectum (Sözleşmenin Art Etkisi). *Fides Hukuk Dergisi, 4(3).* 1-16.

Öğüz, Mehmet Tufan. (2007). *Türk Hukukunda Vakıf Tüzel Kişiliğinin Hukuki Esasları.* (1. B.). İstanbul: Beşir Kitabevi.

Özdemir, Gökçe Türkoğlu. (2005). Roma Haksız Rekabet Hukukuna İlişkin Olarak Actıo Servı Corruptı. *AÜHFD, 54(4),* 213-233.

Özedöner, Haydar Bayram. (2024). *Vakıf Yönetim Organının Hukuki Sorumluluğu.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özkaya, Eraslan. (2023). *Vekalet Sözleşmesi ve Kötüye Kullanılması.* (5. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Özsunay, Ergun. (1981). *Medeni Hukuka Giriş.* (4. B.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi iktisat Fakültesi.

Öztan, Bilge. (2015). *Aile Hukuku.* (6. B.). Ankara: Turhan Kitabevi.

Özyakışır, Özkan, & Ganbari, Muhammed Kiomers. (2020). Sözleşme Öncesi Görüşmelerin Kesilmesi Bağlamında Culpa In Contrahendo Sorumluluğu ve Olumsuz Zarar. *SÜHFD, 28(2),* 745-775.

Palzer, Carmen. (2001). *Fortwirkende organschaftliche Pflichten des Geschäftsführers der GmbH.* Köln [u.a.]: Heymann.

Parkinson, James E. (1993). *Corporate Power and Responsibility: Issues in the Theory of Company Law.* (1. B.). Oxford: Clarendon Press. s. 226.

Paßmann, Jan-Hendrik. (2010). *Schutzpflichtverletzungen im Spannungsverhältnis von schuldrechtlichem und deliktischem Haftungsregime.* Berlin: Logos Verlag.

Pıchonnaz, Pascal, & Dinçer, Nilgün (Çev.). (2014). İsviçre ve Roma Hukuku Özet Halinde Bir Görünüş. *DEÜHFD, 16(Özel Sayı),* 3149-3174.

Piotet, Paul. (1963). *Culpa in Contrahendo et Responsabilité Précontractuelle en Droit Privé Suisse.* Bern: Staempfli.

Planck, Gottlieb, & Siber, Heinrich. (1914). *Planck's Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch, Bd. 2, Schuldrecht.* (4. Auf.). Berlin.

Preis, Ulrich. BGB § 611a Arbeitsvertrag. (Ed.). R. Müller-Glöge, & M. Ahrendt/U. Preis/I. Gallner/I. Schmidt. *Erfurter Kommentar zum Arbeitsrecht Bd. 51.* (26. Auf.). München: C.H. Beck.

Kısaltması: ErfK/Preis, BGB.

Prentice, D.D. (1974). The Corporate Opportunity Doctrine. *The Modern Law Review, 37(4),* 464-468.

Pulaşlı, Hasan. (2012). *6102 Sayılı Türk Ticaret Kanununa Göre Yeni Şirketler Hukuku Genel Esasları.* Ankara: Adalet Yayınevi.

Rado, Türkan. (1997). *Roma Hukuku Dersleri Borçlar Hukuku*. İstanbul: Filiz Kitabevi.

Raaflaub, Hans Emanuel. (1959). *Die Treuepflicht des Arbeitnehmers beim Diensvertrag.* Diss. Bern.

Ramage, C. J. (1922). Roman Law. *The Virginia Law Register, New Series, 7(12).* 881-886.

Ramm, Peter. (1965). Fortwirkung von Verträgen, insbesondere Liefervertragen. Diss. München.

Rauterberg, Gabriel, & Talley, Eric. (2017). Contractıng Out of The Fıducıary Duty of Loyalty: an Empırıcal Analysıs of Corporate Opportunıty Waıvers. *Columbia Law Review, 117(5).*

Reichold, Hermann. (2024). § 56, § 53. (Ed.). H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Kısaltması: MHdB ArbR/Reichold.

Remzi, Mehmet, & Aydın, Sezer, & Ispartalı, Murat. (2015). *Medeni Hukuk.* (4.B.). İstanbul: İkinci Sayfa Yayınları.

Richardi, Reinhard. (2024). § 1 Arbeitsrecht als das Recht der abhängigen Arbeit auf vertraglicher Grundlage, Rn. 1. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Kısaltması: MHdB ArbR/Richardi.

Richter, Marcus. (2024). § 22 Organe und Arbeitsrecht, Rn. 1-2. (Ed.) H. Kiel/S. Lunk/S. Oetker. *Münchener Handbuch zum Arbeitsrecht Bd. 1: Individualarbeitsrecht I.* (6. Auf.). München: C. H. Beck.

Kısaltması: MHdB ArbR/Richter.

Rolfs, Christian/Giesen, Richard, & Meßling, Miriam, & Udsching, Peter. (2025). *BeckOK Arbeitsrecht.* (76. Auf.). München: C.H.Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 13.08.2025.

Roth, Andreas. (2025). BGB § 1297, Rn. 4, 17. (Ed.). E. Koch. *Münchener Kommentar zum Bürgerlchen Gesetzbuch Bd. 9 Famlenrecht I,* (10. Auf.). München: C.H Beck.

Römermann, Volker, & Büsching, Heino, & Dostal, Boris. (2023). *Münchener Anwalts-Handbuch GmbH-Recht* (5. überarbeitete und erweiterte Auf.). München: C.H. Beck.

Ruhi, Canan, & Ruhi, Ahmet Cemal. (2021). *Nafaka Hukuku.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ruhi, Canan, & Ruhi, Ahmet Cemal. (2024). *Vekâlet Sözleşmesi ve Vekâlet Görevinin Kötüye Kullanılması.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Ruhig, Hubert. (1963). *Die Nebenpflichten im Schuldrecht (Versuch einer Einordnung in das Schuldverhältnis).* Diss. Universität Hamburg.

Salvatore Di Marzo. (1959). *Roma Hukuku* (Ziya Umur Çev.). (2. B.). İstanbul: Sulhi Garan Matbaası. s. 347-348.

Sarı, Cengiz. (2023). *Vakıf Hukuku (Kuruluşu, İşleyişi ve Sona Ermesi).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Sarı Fidan, Özlem. (2022). Yargıtay Kararları Işığında Boşanma Davası Açıldıktan Sonra Eşlerin Sadakat Yükümlülüğünün Değerlendirilmesi. *ASBÜHFD, 4(2).* 1275-1311.

Savaète, Eugen. (1955). Treu und Glauben im Arbeitsrecht. *Arbeit und Recht, 3(9),* 263-269.

Savaş, Abdurrahman. (2000). Roma ve Türk Hukukunda Vekalet Sözleşmesi. *SÜHFD, 8(1-2). (Milenyum Armağanı)).* 583-613.

Savaş, Fatma Burcu. (2017). Rekabet Yasağı Sözleşmeleri (Türk ve Fransız Hukuklarına İlişkin Mukayeseli. Hukuk Çalışması), *Legal İş Hukuku Dergisi, 4(13),* 103-134.

Kısaltması: Savaş, *(Rekabet).*

Saymen, Ferit Hakkı, & Elbir, Halid Kemal. (1960). *Türk Medeni Hukuku 3. C. Aile Hukuku* (2.B.). İstanbul: Hak Kitabevi.

Schaub, Günter. (2023). *ArbeitsrechtsHandbuch.* (20. Auf.). München: C. H. Beck.

Schechter, Frank Isaac. (1925). The Historical Foundation of the Law Relating to Trade-Marks, (Originally Published). New York: Columbia University Press.

Schiffer, Jan, & Schürmann, Christoph J. (2018). Nachwirkende Pflichten/Obliegenheiten eines ehemaligen Vorstandsmitglieds einer Stiftung. *StiftungsBrief, 06(2018).* 117-120.

Schubert, Claudia. (2025). *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 1 Schuldrecht -Allgemeiner Teil 1* (10. Auf.). Münchener: C.H. Beck.

Schulze, Reiner, & Dörner, Heinrich, & Ebert, Ina. u.a. (2024). *NomosHandKommentar Bürgerliches Gesetzbuch.* (12. Auf.). München: C.H. Beck.

Schüppen, Matthias, & Abele, Stephan, & Schaub, Bernhard, & Binge, Christoph, & Billerbeck, Robert. (2024). *Münchener Anwaltshandbuch Aktienrecht.* (4. Auf.). München: C.H. Beck.

Schwarz, Andreas Bertalan. (1948). *Borçlar Hukuku Dersleri C. 1* (Bülent Davran Çev.). (1. B.). İstanbul: Kardeşler Basımevi.

Kısaltması: Schwarz, *(Borçlar Hukuku Dersleri).*

Schwarz, Andreas Bertalan. (1939). Türkiye - İsviçre Medeni Hukuku ve Roma Hukuku.(1. B.). İstanbul: Kenan Basımevi.

Kısaltması: Schwarz, *(Medeni Hukuk).*

Schewenzer, Ingeborn. (2006). *Schweizerisches Obligationenrecht Allgemeiner Teil.* (4. Auf.). Bern.

Schubert, Claudia. (2025). BGB § 242, Rn. 202. (Ed.) W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 2.* (10. Auf). München: C.H. Beck.

Scott, Struan. (2003). The Corporate Opportunity Doctrine and Impossibility Arguments. *Modern Law Review, 66(6).* 852-869.

Seçer, Tuğçem. (2022). 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Vekilin Vekalet Sözleşmesi Kapsamında Sır Saklama Yükümlülüğü ve Bu Yükümlülüğün Ticari Sır Bakımından Değerlendirilmesi. *BÜTBFD, 6(2).* 152-169.

Seliçi, Özer. (1977). *Borçlar Kanununa Göre Sözleşmeden Doğan Sürekli Borç İlişkilerinin Sona Ermesi.* İstanbul: Fakülteler Matbaası.

Seligman, Joel. (1993). The New Corporate Law. *Brooklyn Law Review, 59(1).*

Serozan, Rona. (2022). *Borçlar Hukuku Genel Bölüm: Cilt 3. İfa, İfa Engelleri, Haksız Zenginleşme* (Haz.) B. Baysal/K. C. Sanlı. (7. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Kısaltması: Serozan, *(Borçlar Genel).*

Serozan, Rona. (1968). "Culpa In Contrahendo," "Akdin Müsbet İhlali" ve "Üçüncü Kişiyi Koruyucu Etkili Sözleşme" Kurumlarının Ortak Temeli: Edim Yükümlerinden Bağımsız Borç İlişkisi. *MHAD, 2(3),* 108-120.

Kısaltması: Serozan, *(Edimden Bağımsız)*.

Serozan, Rona. (2007). *Sözleşmeden Dönme.* (2. B.). İstanbul: Vedat Kitapçılık.

Kısaltması: Serozan, *(Sözleşmeden Dönme).*

Serozan, Rona. (1990). Yürürlükteki İfa Engelleri Haksız Fiiller Hukukunun Yetersizlikleri ve Bu Yetersizliklerin Aşılmasında Giderek Artan Kavramlar: "Sözleşmenin Müspet İhlali" ve "Culpa In Contrahendo". *İÜMHAD, 15(18).* 27-42.

Kısaltması: Serozan, *(İfa Engelleri).*

Servatius, Wolfgang. (2024). Die englische Limited, Rn. 191-192. (Ed.). M. Henssler, /L. Strohn. *Gesellschaftsrecht Bd. 62.* (6. Auf.). München: C.H. Beck.

Sevi, Ali Murat. (2021). *Anonim Ortaklıkta Yönetim Kurulu Üyeleri ve Yöneticilerin Özen Yükümlülüğü,* (1.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Siber, Heinrich. (1931). *Grundriss des deutschen Bürgerlichen Rechts: Schuldrecht.* (1. Auf.). Leipzig: Meiner.

Sopacı Öztuna, Birgül. (2022). *Limited Şirketlerde Müdür.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Soyer, M. Polat. (1994). *Rekabet Yasağı Sözleşmesi* (1.B.). Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi.

Kısaltması: Soyer, *(Rekabet).*

Soyer, M. Polat. (2010). *Yargıtay'ın İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Kararlarının Değerlendirilmesi 2008,* Ankara; Türk İş Yayınları. 11-85.

Kısaltması: Soyer, *(Değerlendirme).*

Söğütlü, Özlem. (2022). *Roma Özel Hukuku Ders Kitabı* (3.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Spickhoff, Andreas. (2025). VO (EG) 593/2008 Art. 12 Geltungsbereich des anzuwendenden Rechts. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB*. (76. Auf.). Verlag: C.H. Beck.

Spindler, Gerald. (2023). AktG § 93, Rn. 137-141. (Ed.). W. Goette/M. Habersack/S. Kalss. *Münchener Kommentar zum Aktiengesetz Bd. 2.* (6. Auf.). München: C.H. Beck.

Spinner, Günter. (2023). BGB § 611a, Rn. 1132. (Ed.). M. Henssler/W. Krüger. *Münchener Kommentar zum Bürgerlichen Gesetzbuch Bd. 5.* (9. Auf.). München: C.H. Beck.

Staub, Hermann. (2015). *Die positive Vertragsverletzung.* (Hrsg). Müller, Eberhard. (2. Auf.). De Gruyter.

Stadlbauer, Alois. (1978). Das arbeitsvertragliche Wettbewerbsverbot. *Personal, 30(8),* 327-330.

Steffan, Ralf. (2026). BGB § 613a Rechte und Pflichten bei Betriebsübergang, Rn. 193. (Ed.). R. Linck/U. Preis. *Kündigungsrecht.* (8. Auf.). München: C.H. Beck.

Stoll, Heinrich. (1936). *Die Lehre von den Leistungsstörungen.* Tübingen: Mohr.

Kısaltması: Stoll, (*Leistungsstörungen).*

Stoll, Heinrich. (1936). Vertrauenshaftung und Vertragshaftung. In. *Archiv für die civilistische Praxis, 135(1),* 1–93.

Kısaltması: Stoll, *(Vertrauenshaftung).*

Stöhr, Alexander. (2014). Die Vertragsbindung: Legitimation, Herkunft, Grenzen. *Archiv für die civilistische Praxis, 214(3),* 425-458.

Strätz, Hans Wolfgang. (1976). Über sog. “Nachwirkungen” des Schuldverhältnisses und den Haftungsmaßstab bei Schutzpflichtverstößen. (Ed.). P. Mikat/H. F. Gaul/W. J. Habscheid/ F. M. Bosch. *Festschrift für Friedrich Wilhelm Bosch zum 65. Geburtstag, 2. Dezember 1976.* Bielefeld: Verlag Ernst und Werner Gieseking. 999–1013.

Ströbl, Albin. (2025). HGB § 93, Rn. 61. (Ed.). K. Schmidt. *Münchener Kommentar zum Handelsgesetzbuch Bd.1*. (6. Auf.). München: C.H.Beck.

Stürner, Michael. (2021). *Europäisches Vertragsrecht Institutionelle und methodische Grundlagen, materielles Recht, Kollisionsrecht.* Berlin: 1 Walter de Gruyter.

Sur, Melda. (2001). Ferdî İş İlişkilerinin Kurulması ve İşin Düzenlenmesi Açısından Yargıtayın 1999 Yılı Kararlarının Değerlendirilmesi. *İş Hukuku ve Sosyal Güvenlik Hukuku Türk Milli Komitesi / Yargıtayın İş Hukukuna İlişkin 1999 Kararlarının Değerlendirilmesi.* İstanbul, 9-35.

Sutschet, Holger. (2024). BGB § 241. (Ed.). W. Hau/R. Poseck. *BeckOk BGB*. (73. Auf.). München: C.H. Beck. (www.beckonline.de). E.T.: 04.03.2025.

Sümer, Burak. (2022). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Bilgi Alma ve İnceleme Hakkı*. (1. B.). İstanbul: Adalet Yayınevi.

Sütken, E. (2003). Roma Borçlar Hukukunda Sorumluluk ve Günümüz Hukukuna Etkileri. Yüksek Lisans Tezi, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.

Süzek, Sarper. (2021). *İş Hukuku.* (21. B.). İstanbul: Beta Yayıncılık.

Şahin, Mustafa. (2024). Anayasa Mahkemesi'nin İptal Kararı Ardından Türk Hukukunda Evli Kadının ve Çocuğun Soyadı. *TBBD, 170 (36),* 1-39. s. 24-25.

Şahlanan, Fevzi. (2016). Rekabet Yasağı Sözleşmelerinde Görevli Mahkeme Karar İncelemesi. *Tekstil İşveren Dergisi, 418 (Ocak-Şubat-2016),* 2-8.

Tahiroğlu, Bülent. (2012). *Roma Borçlar Hukuku.* İstanbul: Der Yayınları.

Kısaltması: Tahiroğlu, *(Roma Borçlar).*

Tahiroğlu, Bülent. (1981). Roma Devletinin İktisadi Krizleri. *Journal of Istanbul University Law Faculty, 45(1-4),* 677-706.

Kısaltması: Tahiroğlu, *(Roma İktisat).*

Tahiroğlu, Bülent. (2014). Roma Hukukunda Contractus'tan Kaynaklanan Sorumluluk ve Türk Hukukuna Etkileri. Muhammed Erdals (Haz.). *Yıldırım Uler'e Armağan* (s. 503-512). Lefkoşa: YDÜ Matbaa.

Kısaltması: Tahiroğlu, *(Roma Contractus).*

Tahiroğlu, Bülent, & Erdoğmuş, Belgin. (2012). *Roma Hukuku Dersleri.* (8. B.). İstanbul: Der Yayınları.

Tandoğan, Haluk. (1957). *Vekaletsiz İş Görme.* Ankara: Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Yayınları.

Tekil, Fahiman. (1990). *Ticari İşletme Hukuku.* İstanbul: Tekil Müşavirlik ve Yayıncılık.

Tekinay, S. Sulhi, & Akman, Sermet, & Burcuoğlu, Haluk, & Altop, Atilla. (1993). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (7. B.). İstanbul: Filiz Yayıncılık.

Teoman, Ömer. (1983). *Anonim Ortaklıkta Pay Sahibinin Oy Hakkından Yoksunluğu.* (1. B.). İstanbul: Banka ve Ticaret Hukuku Araştırma Enstitüsü Yayınları.

Tercıer, Pierre, & Pıchonnaz, Pascal, & Develioğlu, Murat. (2016). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler,* (1. B). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

The Latin Library. https://www.thelatinlibrary.com/justinian/digest44.shtml. E.T.: 06.03.2025.

Tiryaki, Betül. (2008). Özen Yükümlülükleri İle Sözleşmeden Doğan Koruma Yükümlülüklerinin İspat Yükü Bakımından Karşılaştırılması. *EÜHFD, XII (3-4).* 267-279.

Topuz, Murat. (2023). *İsviçre ve Türk Borçlar Hukuku ile Karşılaştırmalı Olarak Roma Borçlar Hukukunda Maddi Zarar ve Bu Zararın Belirlenmesi.* (3. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Tosun, Çağdaş. (2021). *Haksız Fiilden ve Sözleşmeden Doğan Sorumluluk Çerçevesinde Sebeplerin Yarışması (TBK m. 60).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Trieschmann, Günther. (1959). Nr. 4. Fürsorgepflicht des Arbeitgebers Verschulden beim Vertragsschluß (§§ 611, 276 [Verschulden bei Vertragsschluß] BGB). *Arbeit und Recht, 7(2).* 58-60.

Tunçomağ, Kenan. (1976). *Türk Borçlar Hukuku Genel Hükümler C. 1.* İstanbul: Sermet Matbaası.

Tunçomağ, Kenan, & Centel, Tankut. (2018). *İş Hukukunun Esasları.* (9. B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Türk Dil Kurumu Sözlükleri, https://sozluk.gov.tr/. E.T.: 26.08.2025.

Türk Tabipleri Birliği. (2014). Hekimlik Meslek Etiği Kuralları. https://www.ttb.org.tr/mevzuat/index.php?option=com_content&view=article&id=20&Itemid=31. E.T.: 17.10.2025

Uçaryılmaz, Talya Şans. (2019). *Bona Fides (Dürüstlük Kuralı). (1. B.).* Ankara: Yetkin Yayıncılık.

Ulusan, İhsan. (1982). *Culpa In Contrahendo Üstüne, Prof. Dr. Ümit Yaşar Doğanay Anısına Armağan.* (1. B.). İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Umur, Ziya. (1975). *Roma Hukuku Lügatı.* İstanbul: İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Uysal, Levent. (2009). 6762 Sayılı Türk Ticaret Kanunu ve Türk Ticaret Kanunu Tasarısı Kapsamında Anonim Şirketlerde Yönetim Kurulu ve Yönetim Kurulu Üyelerinin Hukuki Sorumluluğu -II. *TBBD, 21(80), 315-366*.

Üçok, Coşkun. (1950). Alman Hukukunun Tarihi Gelişmesine Bir Bakış. *AÜHFD, 7(1).* 292-321.

Ünlütepe, Mustafa. (2021). *Borçlar Hukuku Genel Hükümler* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Ünlütepe, *(Borçlar).*

Ünlütepe, Mustafa. (2019). *Evlilik Birliğinin Temelinden Sarsılması Sebebine Dayalı Boşanma (TMK M. 166/I–II).* (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Ünlütepe, *(Evlilik).*

Ünlütepe, Mustafa. (2021). *Medeni Hukuka Giriş ve Türk Medeni Kanunu'nun Başlangıç Hükümleri* (1. B.) Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Ünlütepe, *(Medeni Hukuka Giriş).*

Volens, Urmas. (2010). Expert's Liability to a Third Person at the Point of Intersection of the Law of Contract and the Law of Delict. *Jurıdıca Internatıonal, XVII(2010),* 176-187.

Von Bar, Christian. (1979). Nachwirkende Vertragspflichten. *Archiv Für Die Civilistische Praxis*, *179*(5), 452–474.

Von Lawall, Aufsatz. (1997). Verdeckte Gewinnausschüttungen und Geschäftschancenlehre im GmbH-Recht. *NJW,* 1742–1745.

Von Jhering, Rudolf. (1969). *Culpa In Contrahendo.* (1. Auf.). Bad Homburg: Gehlen.

Von Jherıng, Rudolf. (1861). Culpa In Contrahendo Oder Schadenersatz Bei Nichtigen Oder Nicht Zur Perfection Gelangten Verträgen, *JherJB 4*.

Von Thur, Andreas. (1983). *Borçlar Hukukunun Umumi Kısmı C. 1-2 (Cevat Edege Çev.).*Ankara: Yargıtay Yayınları.

Wachter, Gustav. (2023). *Österreichisches Arbeitsrecht* (WS 2023/2024, Auf.) Treuepflicht. Wien: Manz.

Waldstein, Wolfgang., & Rainer, J. Michael. (2005). *Römische Rechtsgeschichte.* (10. Auf.). Verlag: C.H. Beck.

Weber, Albrecht. (2025). BGB § 1564, Rn. 119. (Ed.). E. Koch. *Münchener Kommentar zum Bürgerlchen Gesetzbuch Bd. 9 Famlenrecht I, §§ 1297-1588,* (10. Auf.). München: C.H Beck.

Wegen, Gerhard, & Weinreich, Gerd, & Prütting, Hanns. (2025). *BGB Kommentar.* (19. Auf.). Luchterhand: Wolters Kluwer.

Weller, Marc Philippe. (2009). *Die Vertragstreue: Vertragsbindung – Naturalerfüllungsgrundsatz – Leistungstreue.* (Auf. 1.). Tübingen: Mohr Siebeck.

Weller, Marc-Philippe, & Petersen Weiner, Madeleine. (2022). Claus-Wilhelm Canaris: Die Vertrauenshaftung im deutschen Privatrecht – Eine Würdigung zum »50. Jubiläum«. *Juristische Ausbildung, 44 (2022), Nr. 8.* 893-903.

Wendt, Janine. (2024). Vorbemerkung AktG § 93, Rn. 85. (Ed.). W. Goette/M. Habersack/S. Kalss. Münchener Kommentar zum Aktiengesetz Bd. 1. (6. Auf.). München: C.H. Beck.

Werro, Franz, & Büyüksağiş, Erdem. (2025). *Sorumluluk Hukuku.* (1. B.). İstanbul: On İki Levha Yayıncılık.

Wieacker, Franz. (1988). *Römische Rechtsgeschichte*. München: C.H. Beck.

Wirz, Martin. (1979). *Die Nachwirkungen des Arbeitsverhältnisses*. Basel.

Wohlmann, Herbert. (1961). *Die Treuepflicht des Aktionärs,* Diss. Zürich.

Yalman, Süleyman. (1995). Edime Uygun İfa Kuralının İstisnaları. *SÜHFD, Prof. Dr. Halil CİN'e Selçuk Üniversitesinde 10. Hizmet Yılı Armağanı,* 495-512.

Kısaltması: Yalman, *(Edime Uygun).*

Yalman, Süleyman. (2006). *Türk-İsviçre Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk.* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Kısaltması: Yalman, *(Sözleşme).*

Yavuz, Cevdet, & Acar, Faruk & Özen, Burak. (2024). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu'na Göre Borçlar Hukuku Dersleri Özel Hükümler.* (19. B.). İstanbul: Beta Yayınları.

Yavuz, Nihat. (2016). *Ayıplı İfa*. (5.B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık. (Ayıplı İfa).

Kısaltması: Yavuz, (*Ayıplı İfa).*

Yavuz, Nihat. (2024). *Borçlar Hukuku El Kitabı.* (2. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Kısaltması: Yavuz, *(Borçlar Hukuku).*

Yeniocak, Umut. (2013). *6098 Sayılı Türk Borçlar Kanununun Getirdiği Yenilikler ve Değişiklikler.* (2. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yeşiller, Fatma Begüm. (2024). *Eksik Borç.* Doktora Tezi, Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

Yıldırım, Abdulkerim. (2017). *Türk Borçlar Hukuku: Genel Hükümler.* (6. B.). Ankara: Adalet Yayınevi.

Yıldız, Sevil. (2024). *Roma Hukukundan Günümüze İsimsiz Sözleşmeler (Contractus Innominati).* (1. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yılmaz, Hamdi. (1985). Sözleşme Görüşmelerinde Kusur "Culpa In Contrahendo" ve Sorumluluğun Hukuksal Niteliğinde Yeni Görüşler. *Yargıtay Dergisi, 11(3).* Aktaran: Arıkan ve Durak.

Yılmaz, Süleyman, & Yıldırım, Abdulkerim. (2023). *Temel Hukuk Dizisi Medeni Hukuk –(Başlangıç Hükümleri–Kişiler Hukuku–Aile.Hukuku).* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yücel, Özge, & Sert, Gürkan. (2023). *Sağlık ve Tıp Hukukunda Sorumluluk ve İnsan Hakları Sağlık Hizmeti: Sağlık Hakkı ve Hasta Hakları Medeni Hukuk, Ceza ve İdare Hukuku Yönünden Sorumluluk.* (4. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yürekli, Sabahattin. (2014). İş Hukukunda Sözleşme Görüşmelerinden Doğan Sorumluluk (Culpa in Contrahendo). *İÜHFM, 71(2),* 541-580.

Zenz, Eduard. (1975). *Zur Geschichte und Dogmatik nachwirkender Vertragspflichten.* Diss. Zur Erlangung der Doktorwürde der Rechtswissenschaftlichen Fakultät der Albert-Ludwigs-Universität in Freiburg im Breisgau. Freiburg.

Zeytin, Zafer, & Ergün, Ömer. (2022). *Türk Medeni Hukuku.* (6. B.). Ankara: Seçkin Yayıncılık.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 08/06/2026

Tez Başlığı (Türkçe): İleriye Etkili Sadakat Yükümlülüğü

Yukarıda başlığı verilen tezimin a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 339 sayfalık kısmına ilişkin, 08/06/2026 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %10 'dur.

Uygulanan filtrelemeler**:

1. ☒ Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
2. ☒ Kaynakça hariç
3. ☐ Alıntılar hariç
4. ☒ Alıntılar dâhil
5. ☒ 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tezimin herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumlarda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Songül ŞİMŞEKLER

Öğrenci Bilgileri			
	Ad-Soyad	Songül ŞİMŞEKLER	
	Öğrenci No	N21142418	
	Enstitü Anabilim Dalı	Özel Hukuk	
	Programı	Özel Hukuk – Doktora	
	Statüsü	**Doktora** ■	**Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr** ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Derya ATEŞ

*Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.
**Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orjinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları İkinci bölüm madde (4)/3'te de belirtildiği üzere: Kaynakça hariç, Alıntılar hariç/dahil, 5 kelimeden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç (Limit match size to 5 words) filtreleme yapılmalıdır.

TO HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF Private Law

Date: 08/06/2026

Thesis Title (In English): Post-contractual duty of loyalty

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 08/06/2026 for the total of 339. pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled above, the similarity index of my thesis is 10 %.

Filtering options applied**:

1. ☒ Approval and Decleration sections excluded
2. ☒ References cited excluded
3. ☐ Quotes excluded
4. ☒ Quotes included
5. ☒ Match size up to 5 words excluded

I hereby declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

Songül ŞİMŞEKLER

Student Information					
	Name-Surname	Songül ŞİMŞEKLER			
	Student Number	N21142418			
	Department	Private Law			
	Programme	Private Law Doctoral Program			
	Status	**PhD**	■	**Combined MA/MSc-PhD**	☐

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assoc. Prof.Derya ATEŞ

**As mentioned in the second part [article (4)/3]of the Thesis Dissertation Originality Report's Codes of Practice of Hacettepe University Graduate School of Social Sciences, filtering should be done as following: excluding refence, quotation excluded/included, Match size up to 5 words excluded.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
ÖZEL HUKUK ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞINA

Tarih: 08/06./2026

Tez Başlığı: İLERİYE ETKİLİ SADAKAT YÜKÜMLÜLÜĞÜ

Yukarıda başlığı verilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır.
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne veya ruh sağlığına müdahale içermemektedir.
4. Anket, ölçek (test), mülakat, odak grup çalışması, gözlem, deney, görüşme gibi teknikler kullanılarak katılımcılardan veri toplanmasını gerektiren nitel ya da nicel yaklaşımlarla yürütülen araştırma niteliğinde değildir.
5. Diğer kişi ve kurumlardan temin edilen veri kullanımını (kitap, belge vs.) gerektirmektedir. Ancak bu kullanım, diğer kişi ve kurumların izin verdiği ölçüde Kişisel Bilgilerin Korunması Kanuna riayet edilerek gerçekleştirilecektir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kuruldan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

Songül ŞİMŞEKLER

Öğrenci Bilgileri			
	Ad-Soyad	Songül ŞİMŞEKLER	
	Öğrenci No	N21142418	
	Enstitü Anabilim Dalı	Özel Hukuk	
	Programı	Özel Hukuk Doktora Programı	
	Statüsü	**Doktora** ■	**Lisans Derecesi ile (Bütünleşik) Dr** ☐

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.
Doç. Dr. Derya ATEŞ

***** Tez **Almanca** veya **Fransızca** yazılıyor ise bu kısımda tez başlığı **Tez Yazım Dilinde** yazılmalıdır.

HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
DEPARTMENT OF PRİVATE LAW

Date: 08/06.2026

ThesisTitle (In English): POST-CONTRACTUAL DUTY OF LOYALTY

My thesis work with the title given above:

1. Does not perform experimentation on people or animals.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not a research conducted with qualitative or quantitative approaches that require data collection from the participants by using techniques such as survey, scale (test), interview, focus group work, observation, experiment, interview.
5. Requires the use of data (books, documents, etc.) obtained from other people and institutions. However, this use will be carried out in accordance with the Personal Information Protection Law to the extent permitted by other persons and institutions.

I hereby declare that I reviewed the Directives of Ethics Boards of Hacettepe University and in regard to these directives it is not necessary to obtain permission from any Ethics Board in order to carry out my thesis study; I accept all legal responsibilities that may arise in any infrigement of the directives and that the information I have given above is correct.

I respectfully submit this for approval.

Songül ŞİMŞEKLER

Student Information				
	Name-Surname	Songül ŞİMŞEKLER		
	Student Number	N21142418		
	Department	Private Law		
	Programme	Private Law Doctoral Program		
	Status	**PhD** ■	**Combined MA/MSc-PhD** ☐	

SUPERVISOR'S APPROVAL

APPROVED
Assoc. Prof. Derya ATEŞ